B. 26 N° 83

B, 2, 18. bis

Inc
98

Inc. ~~77~~ 98

Inc
98

Aurelio Teodosio Macrobio

In somnium Scipionis Expositiones

et Saturnalia

Brescia 1485.

Hain 10.428.

Add. 30-10-22.

SOMNIVM SCIPIONIS EX CICERONIS LIBRO DE REPVBLICA EXCERPTVM.

VM IN APHRICAM VENISSEM A
Mãlio cõſule ad quartã legiõem tribunus(
ut ſcitis)militũ:nihil mihi fuit potius:q̃ ut
Maſſiniſſam conuenirem regẽ familiæ no/
ſtræ iuſtis de cauſis amiciſſimũ : ad quẽ ut
ueni complexus me ſenex collachrymauit
aliquãto.poſt ſuſpexit ad cælum : & grates
inquit tibi ſũme Sol ago : uobiſq; reliquis
cælites:ꝙ anteq̃ ex hac uita migro:conſpicio in meo regno & ĩ his te/
ctis Pub.Cornelium Scipionẽ cuius ego nomine ipſe recreor:ita nũq̃
ex animo meo diſceſſit illius optimi atq; inuictiſſimi uiri memoria:
deinde ego illũ de regno ſuo:ille me de noſtra repu.percunctatus eſt:
multiſq; uerbis ultro citroq; habitis ille nobis conſumptus eſt dies.
Poſt autem regio apparatu accepti ſermonem ĩ multam noctem pro
duximus:cũ ſenex nihil niſi de Aphricano loqueretur:omniaq; non
ſolum eius facta:ſed etiam dicta meminiſſet:deinde ut cubitũ diſceſ
ſimus:me & de uia & quia ad multam noctẽ uigilaſſem arctior q̃ ſo/
lebat ſomnus cõplexus eſt. Hic ergo mihi(credo equidẽ ex hoc quod
eramus locuti:fit enim ſæpe fere ut cogitatiões ſermoneſq; noſtri pa/
riant aliquid in ſomno tale:quale de Homero ſcribit Ennius:de quo
uidelicet ſæpiſſime uigilans ſolebat cogitare & loqui)Aphricanus ſe
oſtendit ea forma quæ mihi ex imagine eius q̃ ex ipſo notior erat:quẽ
ut agnoui equidem corrui.Sed ille ades ĩquit animo.& omitte timo
rem Scipio:& quæ dicam memoriæ trade. Vides ne illã urbẽ quæ pa
rere reipu.coacta p me renouat priſtina bella nec põt quieſcere: Oſtẽ
debat autem Carthaginem de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & cla
ro quodam loco:ad quãm tu oppugnandam nũc uenis pene miles.
Hanc hoc biennio conſul euertes:eritq; tibi id cognomen per te par/
tum:quod habes adhuc hæreditariũ a nobis. Cum autem Carthagi/
nem deleueris:triũphum egeris cẽſorq; fueris & obieris legatus Aegy
ptum Syriam Aſiam Græciamq;:delegere iterum cõſul abſens & bel
lum maximũ conficies Numantiam excides. Sed cũ etis curru in Ca/
pitoliũ inuectus:offendens rẽpu.perturbatã cõſiliis nepotis mei. Hic
tu Aphricane oſtẽdas oportebit patriæ lumen animi ĩgenii conſiliiq;

tui:Sed eius temporis ācipitem uideo quaſi fatorum uiam. Nam cū
ætas tua ſeptenos octies Solis anfractus reditusq; conuerterit. duoq;
hi numeri quorum uterq; plenus:alter altera de cauſa habetur circui/
tu naturali:ſummam tibi fatalem confecerint:in te unum atq; ī tuū
nomen ſe tota conuertet ciuitas Te ſenatus:te omnes boni:te ſocii:te
latini intuebuntur. Tu eris unus:in quo nitatur ciuitatis ſalus. Ac ne
multa dictator rēpu.cōſtituas oportet:ſi impias propinquorum ma/
nus effugeris Hic cum exclamauiſſet Lælius:īgemuiſſentq; cæteri ue/
hementius:leniter arridens Scipio:quæſo inquit:ne me a ſomno exci
teris:& pax ſit rebus. Audite cætera. Sed quo ſis Aphricane alacrior ad
tutandam rempu.ſic habeto: Omnibus qui patriam conſeruauerint
adiuuerint auxerint:certum eſſe in cælo diffinitum locum: ubi beati
ſempiterno æuo fruātur. Nihil eſt ergo illi principi deo:qui omnem
mundum regit:quod quidem in terris fiat acceptius:q̄ concilia cœtuſ
q; hominum iure ſociati:quæ ciuitates appellantur. Harum rectores
& conſeruatores hinc profecti huc reuertūtur. Hic ego(& ſi eram per/
territus non tam mortis metu q̄ inſidiarum a meis)quæſiui tamen ui
ueret ne ipſe & pater Paulus:& alii quos nos extīctos arbitrabamur:
immo uero inquit hi uiuunt:q e corpoꝝ uinculis tanq̄ e carcere euo/
lauerunt. Veſtra uero quæ dicitur uita mors ē Quin tu aſpicias ad te
uenientem patrem Paulū? Quem ut uidi:equidem uim lachrymarū
profudi. Ille autem me cōplexus atq; oſculans flere prohibebat: Atq;
ego ut primum fletū repreſſo loqui poſſe cœpi quæſo inq̄ pater ſan/
ctiſſime atq; optime:quoniam hæc eſt uita:ut audio Aphricanum di
cere:quid moror in terris?quin huc ad uos propero uenire?Non ē ita
inquit ille. Niſi enim cum deus is:cuius hoc templum ē omne quod
conſpicis:iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit: huc tibi aditus patere
non poteſt. Homines enim ſunt hac lege generati:qui tuerentur illū
globum:quem in hoc templo medium uides:quæ terra dicitur. hiſq;
animis datus eſt ex illis ſempiternis ignibus:quæ ſydera & ſtellas uo/
catis:quæ rotundæ & globoſæ diuinis animatæ mentibus circulos ſu/
os orbeſq; cōficiunt celeritate mirabili. Quare & tibi Publi & piis om
nibus retinendus animus eſt in cuſtodia corporis:nec iniuſſu eius: a
quo ille eſt nobis datus ex hominum uita migrandum eſt ne munus
humanum aſſignatum a deo defugiſſe uideamini: Sed ſic Scipio:ut
auus hic tuus & ut ego qui te genui:iuſticiam cole & pietatem: quæ
cum magna in parentibus & propinquis tum in patria maxima eſt.

Ea uita uia eſt in cælum & in hunc cœtum eorum qui iam uixerunt: &
corpore laxati illũ incolunt locum: quẽ uides. Erat autẽ is ſplendidiſſi-
mo candore inter flammas elucens circulus: quẽ uos (ut a Graiis accepi
ſtis) orbem lacteũ nuncupatis: ex quo oia mihi contemplanti præclara
cætera & mirabilia uidebantur. Erant autẽ hæ ſtellæ quas nunq̃ ex hoc
loco uidimus: & hæ magnitudines omnium quas eſſe nunq̃ ſuſpicati
ſumus. Ex quibus erat ea minima: quæ ultima a celo citima terris luce
lucebat aliena. Stellarum autem globi terræ magnitudinem facile uin- Luna
cebant. Iam uero ipſa terra ita mihi parua uiſa eſt: ut me imperii noſtri
quo quaſi punctum eius attingimus: pœniteret. Quam cum magis
intuerer: quæſo iquit Aphricanus: quouſq; humi defixa erit tua mẽs.
Non ne aſpicis quæ ĩ templa ueneris? Nouem tibi orbibus uel potius Nouẽ cir-
globis connexa ſunt omnia: quorum unus eſt cæleſtis extimus: qui re culi
liquos cõplectitur omnis ſũmus ipſe deus arcens & continens cæteros: Circulus
in quo ſunt infixi illi qui uoluuntur ſtellarum curſus ſempiterni. Cui primus
ſubiecti ſeptem: qui uerſantur retro cõtrario motu atq; cælum: E qui- Secundus
bus unum globum poſſidet illa: quam in terris ſaturniam nominãt. Saturniae
Deinde hominum generi proſperus & ſalutaris ille fulgor: qui dicitur circulus
iouis: tunc rutilus & horribiliſq; terris: quem Martem dicitis. Deinde Iouis
ſubter mediam fere regiõem ſol obtinet dux & princeps & moderator Martis
luminum reliquorum mens mundi & temperatio tanta magnitudĩe: Solis
ut cuncta ſua luce compleat & luſtret: Hunc ut comites conſequũtur Veneris
Veneris alter: alter Mercurii curſus. In infimoq; orbe Luna radiis ſo- Mercurii
lis ſuccenſa conuertitur. Infra autem iam nihil eſt: niſi mortale & ca- Luna
ducum præter animos mũere deorum hominum generi datos: ſupra
Lunam ſunt æterna omnia. Nam ea quæ ẽ media & noua tellus neq;
mouetur: & infima eſt: & in eam feruntur omnia nutu ſuo pondera.
Quæ cum intuerer ſtupens: ut me recepi: quid inq̃ eſt qui complet au
res meas tantus & tã dulcis ſonus? Hic ẽ inquit ille: qui interuallis cõ- cæli armo
iunctus imparibus ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis: impul- nia
ſu & motu ipſorum orbium conficit: & acuta cum grauibus tẽperans
uarios æquabiliter concentus efficit. Nec ſilentio tanti motus incitari
poſſunt: & natura fert ut extrema ex altera parte grauetur: ex altera
autem acute ſonetur. Quam ob cauſam ſummus ille ſtellifer cæli cu-
ius conuerſio concitatior ẽ: acuto & excitato mouetᷣ ſono: grauiſſimo
autem hic lunaris atq; infimus. Nã terra nona ĩmobilis manẽs ima ſe
de ſemper hæret cõplexa mediũ locũ mundi. Illi autem octo curſus: in

Sonii.vii. quibus eadem uis e modorum: ſeptem efficiunt diſtinctos interuallis ſonos: qui numerus rerum omnium fere nodus e: quod docti homines neruis imitati atq; cantibus aperuerunt ſibi reditum in hunc locum: ſicut alii qui præſtantibus ingeniis i uita humana diuina ſtudia coluerunt. Hoc ſonitu cōpletæ aures hominum obſurduerunt. Nec eſt ullus hebetior ſenſus in uobis: ſicut ubi Nilus ad illa quæ cataclu-

cataclupa pa nominantur præcipitat ex altiſſimis montibus: ea gens quæ illum locum accolit: ꝓpter magnitudinem ſonitus ſenſu audiendi caret.

gens surda ap Nili

Hic uero tantus eſt totius mundi ſonitus incitatiſſima conuerſione: ut eum aures hominum capere nō poſſint: ſicut intueri ſolem aduerſum nequitis: eius radiis acies ueſtra ſenſuſq; uincitur. Hæc ego admirans referebā tamen oculos ad terram identidem. Tunc Aphricanus ſentio inquit te ſedem etiā nūc hominum ac domū cōtemplari: quæ ſibi parua ut e ita uidet. Hæc cæleſtia ſemp ſpectato: illa humana contemnito. Tu enim quā celebritatē ſermonis hominum aut quā expetendā conſequi gloriā poteſ? Vides habitari raris & anguſtis in locis: & i ipſis quaſi maculis: ubi habitat: uaſtas ſolitudines iteiectas hoſq; qui incolunt terrā nō modo interruptos ita eſſe: ut nihil iter ipſos ab aliis ad alios manere poſſit: ſed partim obliquos partim tranſuerſos partim omnes aduerſos ſtare uobis. a quibus ſpectare gloriā certe nul

zonæ cæli lam poteſtis. Cernis autem eandē terram quaſi redimitam & circūdatā cingulis. E quibus duos maxime inter ſe diuerſos & ipſis uerticibus cæli ex utraq; parte ſubnixos obriguiſſe pruina uides. Mediū aūt illū & maximū ſolis ardore torreri. Duo ſunt habitabiles: quorū auſtralis ille i quo qui inſiſtūt aduerſa uobis urgēt ueſtigia. Nihil ad ueſtrū genus. Hic aūt alter ſubiectus aquiloni cerne q̄ tenui uos pte cōtingat. Oīs aūt terra q̄ colit uobis: āguſtata uerticibus lateribus latior parua quædā inſula e circūfuſa illo mari quod athlanticū quod magnū q̄d oceanū appellatis in terris qui tamen tanto noīe q̄ ſit paruus uides. Ex his ipſis cultis notiſq; terris num aut tuū aut cuiuſq̄ noſtꝝ nomē uel caucaſum hūc quem cernis tranſcendere potuit? uel illum gāgem tranatare? uel quis in reliquis orientis aut abeuntis ſolis ultimis aut aquilonis auſtriue partibus tuum nomen audiet? Quibus amputatis cernis profecto quantis in anguſtiis noſtra ſe gloria dilatari uelit? Ipſi autem qui de nobis loquuntur: q̄ loquentur diu? Quin ſi cupiat proles illa futuroꝝ hominū deinceps laudēs uniuſcuiuſq; noſtꝝ a pātribus acceptas poſteris prodere: tamen propter eluuiones exuſtiōeſq;

faltem ... 4 e 5

librum rettulit: quæ de hoc amarus cauillatus eſt. Sed cæteræ quæ in-
iuria notauit: ſiquidem ad ſomnium de quo hic procedit ſermo non
attinent: hoc loco nobis omittenda ſunt. Illam calumniam proſequa
mur quæ niſi ſupplodetur: manebis Ciceroni cum Platone commu-
nis. Ait enim a philoſopho fabulam non oportuiſſe confingi: quoniã
nullum figmenti genus ueri profeſſoribus conueniret. Cur enim in-
quit: ſi rerum cæleſtium notionem: ſi habitum animarum demõſtra
re uoluiſti: non ſimplici & abſoluta hoc inſinuatione curatum ẽ. Sed
quæſita perſona caſuſq; excogitata nouitas & cõpoſita aduocati ſcæ-
na figmenti ipſam quærendi ueri ianuam mendacio pollueret: hæc
quoniam dum de platico ære iactantur etiam quietem Aphricani no
ſtri ſomniantis incuſant. Vtraque enim ſub appoſito argumento ele
cta perſona eſt: quæ accommoda enunciãdis haberetur. Reſiſtamus
urgenti: & fruſtra arguens refellatur calumnia: ut una diſſoluta utri-
uſq; factum incolume ut fas eſt retineat dignitatem. Nec omnibus
fabulis repugnat philoſophia nec omnibus acquieſcit: & ut facile ſe-
cerni poſſit: quæ ex his ab ſe abdicet: ac uelut profana ab ipſo ueſti-
bulo ſacræ diſputationis excludat: quæue etiam ſæpe ac libenter ad-
mittat diuiſionum gradibus explicandum: Fabulæ quarum nomen
    qua re rep
indicat falſi profeſſionem: aut tantum conciliandæ auribus uolupta-
    tæ fabulæ
tis: aut adhortationis quoque in bonam frugem gratia repertæ ſunt:
auditum mulcent uelut comœdiæ quales Menander eiuſue imitato-
res agendas dederunt: uel argumẽta fictis caſibus amatorum referta:
quibus uel multum ſe Arbiter exercuit: uel Apuleiũ nonnunq̃ luſiſſe
miramur. Hoc totũ fabularum genus: quod ſolas auriũ delitias ꝓfite
tur e ſacrario ſuo in nutricum cunas ſapientiæ tractatus eliminat. Ex
his autem quæ ad quandã uirtutũ ſpẽm intellectum legentis hortan
tur fit ſecunda diſcretio. In quibuſdam enim & argumentum ex ficto
    Fabularũ
locatur: & per mendacia ipſe relationis ordo cõtexitur: ut ſũt illæ Eſo
    genera
pi fabulæ elegãtia fictionis illuſtres. At in aliis argumentum quidem
fundatur ueri ſoliditate: ſed hæc ipſa ueritas ꝑ quædã cõpoſita & ficta
profertur. & hæc iã uocãtur narratio fabuloſa non fabula: ut ſunt ceri
moniarum ſacra Heſiodi & Orphei quæ de deorum progenie actuue
narrãtur: ut myſtica pythagoreoꝝ ſenſa referũt. Ergo ex hac ſecunda
diuiſione: quã diximus a philoſophiæ libris prior ſpecies quæ conce-
pta de falſo per falſum narratur aliena ẽ. Sequẽns in aliam ruſus diſ
cretionem ſciſſa diuiditur. Nã cum ueritas argumento ſubeſt: ſolaq;

ſit narratio fabuloſa nõ unus repeñt modus per figmentũ uera referẽdi: aut enĩ contexio narrationis p turpia & indigna numinibus ac mõſtro ſimilia componitur: ut dei adulteri Saturnus pudenda Cæli patris abſcidens: & ipſe rurſus a filio regno potito ĩ undas coniectus: qd genus totum philoſophi neſcire malunt. aut ſacrarum rex̃ notio ſub pio figmentox̃ uelamine honeſtis & tecta rebus & ueſtita nominibus enunciat̃. Et hoc ẽ ſolũ figmenti genus: quod cantio de diuinis rebus philoſophantis admittit. Cũ igit̃ nullam diſputationi pariat iniuriã uel hæc index uel ſomnians Aphricanus: ſed rerum ſacraxũ enũciatio integra ſui dignitate his ſit tecta nominibus: accuſator tandẽ edoctus a fabulis fabuloſa ſecernere conquieſcat. Sciẽdũ ẽ tamen nõ ĩ omnem diſputationem philoſophos admittere fabuloſa uel licita: ſed his uti ſolent cum uel de anima uel de aereis uel de ætthereis poteſtatibus uel de cæteris diis loquunt̃. Cæterũ cũ ad ſummũ & principẽ oĩum deũ: qui apud græcos τἀγαθὸν ὰπρωτοπάνλων nuncupat̃ tractatus ſe audet attollere. uel ad mentẽ quam græci ΝΟΥΝ appellant originales rex̃ ſpẽs quæ ἴδεαι dictæ ſunt cõtinentes ex ſummo natam & perfectam deo. Cum de his inq̃ loquuntur deo & mente nil fabuloſum penitus attingunt. Sed ſi quid de his aſſignare conantur: quæ non ſermonem tantũ modo: ſed cogitationẽ humanã ſuperant: ad ſimilitudĩes & exẽpla cõfugiũt. Sic Plato cum de περὶ τἀγαθοῦ loqui eſſet aĩatus: dicere quid ſit non ẽ auſus: hoc ſolũ de eo ſciens ꝙ ſciri quale ſit ab hoĩe non poſſit. Solũ uero ei ſimillimũ de uiſibilibus ſolẽ repeñt: & p eius ſimilitudinẽ uiã ſermõi ſuo attollẽdi ſe ad nõ cõprehẽſibilia patefecit: ideo ut nullũ ei ſimulacrũ cũ diis aliis cõſtitueret̃ finxit ãtiqtas qa ſũmus deus nataq; ex eo mẽs ſicut ultra animam ita ſupra naturã ſunt: quo nihil fas ẽ de fabulis puenire: De diis aũt (ut dixi) cæteris & de aĩa non fruſtra ſe nec ut oblectent ad fabuloſa conuertũt: ſed quia ſciũt inimicam eſſe nature apertã nudãq; expoſitiõem ſui: quæ ſicut uulgaribus hominum ſenſibus intellectũ ſui uario rerum regimine operimẽtoq; ſubtraxit: ita a prudẽtibus arcana ſua uoluit per fabuloſa tractari. Sic ipſa myſteria figurarum cuniculis operiuntur: ne uel hæc adeptis nudam rerũ taliũ ſe natura præbeat: ſed ſũmatibus tm̃ uiris ſapientia interprete ueri archani cõſciis cõtenti ſint reliqui ad uenerationẽ figuris defendentibus a uilitate ſecretũ. Numenio deniq; inter philoſophos occultorũ curioſiori offenſam numinũ. ꝙ Eleuſina ſacra ĩterpretando uulgauerit: ſomnia prodiderunt uiſo ſibi ipſas eleuſinas deas habitu

deus quid ſit nõ põt explicari

Eleuſinae deæ

meretricio ante aptũ lupanar uidere proſtãtes: admirantiq; & cauſas nõ cõuenientis numinibus turpitudinis cõſulenti reſpondiſſe iratas: ab ipſo ſe adito pudicitiæ ſuæ ui abſtractas & paſſim adeuntibus ꝓ/ſtitutas. Adeo enĩ ita ſe & ſciri & coli numina uoluerũt: qualiter ĩ uulgus ãtiquitas ipſa fabulata ẽ: quæ & imagĩes & ſimulacra formarum taliũ prorſus alienis: & ætates tã ĩcremẽti q̃ dimminutiõis ignaris & amictus ornatuſq; uarios corpus nõ habẽtibus aſſignauit. Secũdum hæc pythagoras ipſe atq; Empedocles Parmenides quoq; & Eraclitus de diis fabulati ſunt nec ſecus Timeus qui ꝓgenies eoꝝ ſicut traditũ fuerat executus eſt. His prælibatis ãteq̃ ipſa ſomnii uerba tractemus: prius quot ſomniandi modos obſeruatio deprehẽderit cũ licẽtiã figuraꝝ q̃ paſſim q̃eſcẽtibus ingerũt ſub diffinitionẽ & regulam uetuſtas mitteret ediſſeramus ut cui eoꝝ gñi ſõniũ quo de agimus applicãdũ ſit ĩnoteſcat. Oĩum q̃ uidere ſibi dormiẽtes uident quinq; ſunt principales diuerſitates & noĩa Aut enĩ ẽ ὄνειρος ſecũdũ græcos quod latini ſõniũ uocãt aut ὅραμα quod uiſio recte appellat aut χρηματισμός quod oraculũ nuncupat: aut ẽ ἐνύπνιον quod inſomniũ dr̃. φάντασμα quod Cicero quotiẽs opus hoc noie fuit uiſum uocauit. Vltima ex his duo cũ uideant cura ĩterpretationis indigna q̃ nihil diuinatiõis apportãt ἐνύπνιον dico & φάντασμα. Eſt. n. ἐνύπνιον quotiẽs cura oppreſſi animi uel corporis ſiue fortune qualis uigilãtẽ fatigauerit talẽ ſe ĩgerit dormiẽti. Animi ut ſi amator delitiis ſuis aut fruẽtem ſe uideat aut carentẽ: ſi metuẽs quis ĩminẽtẽ ſibi inſidiis uel poteſtate ꝑſonã: aut ĩcurriſſe hãc ex imagine cogitationũ ſuaꝝ aut effugiſſe uideatur. Corporis ſi temeto ingurgitatus aut diſtentus cibo uel abũdãtia præfocari ſe extimet uel grauantibus exonerari: aut cõtra ſi eſuriẽs cibũ: aut potũ ſitiẽs deſiderare quærere uel ẽt ĩueniſſe uideat: fortunæ cũ ſe quis exiſtimat uel potẽtia uel magiſtratu aut augeri ꝑ deſiderio aut exui ꝑ timore: Hæc & his ſimilia q̃m ex habitu mẽtis quietẽ ſicut præuenerãt ita & turbauerãt dormiẽtis: una cũ ſõno aduolãt & pariter euaneſcũt. Hinc & ĩ ſomnio nomẽ nõ quia ꝑ ſomnũ uidet (hoc n. ẽ huic generi cõmune cũ cæteris) ſed quia in ipſo ſomnio tantummodo eſſe creditur dũ uidet: poſt ſomniũ nullam ſui utilitatẽ uel ſignificationẽ relinquit: falſa eſſe inſomnia nec Maro tacuit. Sed falſa ad cælũ mittũt inſomnia manes: cælũ hic uiuorũ regionem uocãs: quia ſicut dii nobis: ita nos defunctis ſuperi habemur: amorẽ quoq; deſcribens: cuius curã ſemꝑ ſequũt inſõnia ait. Hærẽt infixi pectore uultus

Spẽs ſõnii

Verbaq; nec placidam membris dat cura quietem. Et poſt hæc.
Anna ſoror quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent.
Phantaſma. φάντασμα uero hoc ē uiſum cū inter uigiliā & adultam quietē ī quadam (ut aiunt) patria ſomnii nebula adhuc uigilare ſe exiſtimās q dormire uix cœpit: aſpicere uidet irruentes ī ſe uel paſſim uagātes formas a natura ſeu magnitudine ſeu ſpecie diſcrepātes uariaſq; tēpeſtates rerum uel lætas uel turbulentas. In hoc genere ē ἐπιάλτης quom publica perſuaſio quieſcentes opinatur īuadere & pōdere ſuo preſſos ac ſentientes grauare. His duobus modis ad nullā noſcendi futuri opem receptis tribus cæteris in ingeniū diuinatiōis inſtruimur. Et ē oraculum
Oraculū quidem cū in ſomnis parēs uel alia ſcā grauiſq; pſona ſeu ſacerdos uel etiā deus apte euētur quid aut nō euētur faciendū uitandūue denunciat.
Viſio. Viſio ē autē cū id qs uidet quod eodē modo quo apparuerat eueniet: amicū peregre cōmorantē quē nō cogitabat: uiſus ē ſibi reuerſum uidere: & procedenti obuius quē uiderat uenit ī amplexus. Depoſitū ī quiete ſuſcepit: & matutinus ei precator occurrit mandans pecuniam tutelæ & fidei cuſtodiæ cælandā cōmittēs. Somniū ꝓprie uocat quod tegit figuris & uelat ambagibus nō niſi interpretatiōe intelligendam ſignificationem rei quæ demonſtratur quod quale ſit: nō a nobis exponēdū ē: cū hoc unuſquiſq; ex uſu quid ſit agnoſcat: huius quinq; ſūt ſpēs: aut enī ꝓpriū aut alienū aut cōmune aut publicū aut generale ē. Propriū eſt cum ſe quis facientem patientēue aliquid ſomniat: alienū cum aliū: cōmune cum ſe una cum alio: publicum ē cum ciuitati foro ue uel theatro ſeu quibuſlibet publicis mœnibus actibus ue triſte uel lætū quid extimat accidiſſe: generale ē cū quis circa ſolis orbem lunarēue globum ſeu alia ſydera uel cælum omneſq; terras aliquid ſomniat innouatū. Hoc autē quod Scipio uidiſſe ſe rettulit: & tria illa quæ ſola probabilia ſunt genera principalitatis amplectit: & oēs ipſius ſōnii ſpecies attingit. Eſt enim oraculum: quia Paulus & Aphricanus uterque parens ſancti graueſq; ambo nec alieni a ſacerdotio quid illi euenturū eſſet enunciarunt: Eſt uiſio: quia loca ipſa in quibus poſt corpus uel qualis futurus eſſet aſpexit: Eſt ſomnium: quia rerum quæ illi narratæ ſunt: altitudo tecta profunditate prudentiæ non poteſt nobis niſi ſcientia interpretationis aperiri. Ad ipſius quoque ſomnii ſpecies omnes refert. Eſt proprium: quia ad ſupera ipſe perductus eſt & de ſe futura cognouit. Eſt alienum: ꝙ quem ſtatum aliorum animæ ſortitæ ſunt deprehendit. Eſt commune: ꝙ eadem loca tam ſibi q̄ cæte-

ua ſomnu

tis eiuſdẽ mẽti didicit præparari. Eſt publicum: ꝙ uictoriã patriæ & Carthaginis interitum & capitolinum triumphum & ſollicitudinẽ futuræ ſeditõis agnouit. Eſt gñale: ꝙ cælum cæliq; circulos cõuerſiõiſq; cõcẽtum uiuo adhuc hõi noua & incognita ſtellarum ẽt ac luminum motus terræq; oĩs ſitum ſuſpiciẽdo uel deſpiciẽdo concepit. Nec dici põt nõ aptum fuiſſe Scipiõis pſonæ ſõnium qd & gñale eẽt & publicum: quia necdum illi cõtigiſſet ampliſſimus magiſtratus: imo cum adhuc ut ipſe dicit pene miles hẽret. Aiunt. n. nõ habẽda pro uens de ſtatu ciuitatis ſõnia: niſi q̃ rector eius magiſtratuſue uidiſſet: aut q̃ de plebe nõ unus ſed multi ſimilia ſõniaſſent. ideo apud Homerꝫ cum ĩ cõcilio græcoꝝ Agamẽnon ſõnium qd de inſtruẽdo prælio uiderat publicaret Neſtor q nõ minus ipſe prudẽtia q̃ omnis iuuẽta uiribus iuuit exercitum cõciliãs fidẽ relatis de ſtatu inquit publico credẽdum regio ſomnio. qd ſi alter uidiſſet: repudiaremus ut futile. Sed nõ ab re erat ut ſcipio etſi necdum adeptus tunc erat conſulatũ nec erat rector exercitus carthagĩs ſõniaret interitũ cuius erat auctor futurus audiretq; uictoriã bñficio ſuo publicãdã: uideret etiã ſecreta naturæ uir non minus phĩa q̃ uirtute præcellens His aſſertis quia ſupius falſitatis ĩſomniorũ Virgilium teſtem citantes eius uerſus fecimus mentionẽ eruti de geminarum ſomnii deſcriptione portarum: ſi quis forte quærere uelit: cur porta ex ebore falſis e cornu ueris ſit deputata: inſtruetur auctore Porphyrio: qui in cõmentariis ſuis hæc in eundem locum dicit ab Homero ſub eadem diuiſione deſcriptũ. Latet inquit omne uerũ: hoc tamẽ anima cũ ab officiis corporis ſomno eius paululũ libera eſt: interdũ aſpicit nonnunq̃ tendit aciẽ nec tamẽ puenit: & cũ aſpicit tamẽ nõ libero & directo lumĩe uidet: ſed iteriecto uelamine: qđ nexus nature calligantis obducit: & hoc in natura eſſe idem Virgilius aſſerit dicẽs: Aſpice nãq; omnem: quæ nunc obducta tuenti Mortales hebetat uiſus tibi: & humida circum Calligat nubem eripiã. Hoc uelamen cũ in quiete ad uerũ uſq; aciẽ introſpiciẽtis admittit: de cornu creditꝰ: cuius iſta natura eſt: ut tenuatũ uiſui puiũ ſit. Cũ aũt a uero hebetat ac repellit obtutũ: ebur putatur: cuius corpus ita natura denſatũ eſt: ut ad quãuis extremitatem tenuitatis craſſum nullo uiſu ad ulteriora tẽdente penetretꝰ. Tractatis generibus & modis ad quos ſõniũ Scipionis refertur: nũc ipſam eiuſdem ſomnii mentem ipſumq; ꝓpoſitum: quod græci σκοπον uocãt: anteq̃ uerba inſpiciantꝰ tẽtemus apetire: & eo pertinere propoſitũ præſentis operis aſſeramus: ſicut iam in princi

Neſtor

Sõnii portæ

pio huius ſermonis adſtruximus: ut aĩas bene de repu. meritorũ poſt corpora cælo reddi: & illic frui beatitudinis ꝑpetuitate nos doceat. Nã Scipioné ipſum hæc occaſio ad narrandũ ſomnium ꝓuocauit: ꝙ longo tp̃e ſe teſtatus ẽ ſilẽtio cõdidiſſe. Cũ.n. Lælius quæreretur nullas Naſicæ ſtatuas in publico ĩ interfecti tyrãni remuneratiõe locatas: reſpõdit Scipio poſt alia ĩ hæc uerba: Sed q̃q̃ ſapiẽtibus cõſcientia ipſa factorũ egregiorũ ampliſſimũ uirtutis ẽ premiũ: tñ illa diuina uirtus nõ ſtatuas plũbo inhærẽtes nec triũphos areſcẽtibus laureis: ſed ſtabiliora quædã & uiridiora premioꝝ gña deſiderat: q̃ tñ iſta ſũt inqt Lælius: Tũ Scipio patimini me inquit. qm̃ tertiũ diẽ iã feriati ſumus: & cætera quibus ad narrationẽ ſomnii uenit docens illa eſſe ſtabiliora & uiridiora premioꝝ gña: quæ ipſe uidiſſet in cælo bonis reꝝpub. ſeruata rectoribus: ſicut his uerbis eius oſtendit. Sed quo ſis aphricane alacrior ad tutandã rẽpu. ſic habeto: Omnibus q̃ patriã conſeruauerint: adiuuerint: auxerint: certũ eſſe in cælo & diffinitũ locũ ubi beati ſempiterno æuo fruãt: & paulopoſt hunc certũ locũ qui ſit deſignãs ait: Sed ſic Scipio ut auus hic tuus ut ego qui te genui: iuſticiã cole & pietãtẽ: q̃ cũ magna in parẽtibus & ꝓpinquis: tũ in patria maxima ẽ: ea uita uia ẽ ĩ cælũ & ĩ hunc cœtũ eoꝝ qui iam uixerint & corpore laxati ĩcolunt locũ: quẽ uides ſignificans galaxian. Sciẽdũ ẽ enim ꝙ locus ĩ quo ſibi uidet̃ eſſe Scipio per quietẽ: lacteus circulus eſt: qui galaxias uocat̃. Siquidẽ his uerbis in principio utit̃: oſtendebat autẽ Carthaginẽ de excelſo & pleno ſtellarum illuſtri & claro quodã loco. Et paulo poſt apertius dicit: Erat aũt is ſplẽdidiſſimo cãdore ĩter flãmas circulus elucens: quem nos (ut a Graiis accepiſtis) orbẽ lacteũ nuncupatis: ex quo mihi oĩa contẽplanti præclara & mirabilia uidebãt̃. Et de hoc quidẽ galaxia cũ de circulis loq̃mur plenius diſſeremus. ſed iam qm̃ inter libros: quos de repu. Cicero: quoſue prius Plato ſcripſerat: quæ differẽtia quæ ſimilitudo habeatur: expreſſimus. & cur operi ſuo uel Plato æris iudiciũ uel Cicero ſomnium Scipiõis aſſciuerit: quidue ſit ab epicureis obiectũ Platoni: uel quẽadmodũ debilis calũnia refellatur: & quibus tractatibus philoſophi admiſceant: uel a quibus penitus excludant fabuloſa retulimus: adiiciemuſq; poſt hæc neceſſario gña omniũ imaginũ quæ falſo quæq; uero uident̃ in ſomniis: ipſaſq; diſtinximus ſpecies ſomniorũ: ad quas Aphricani ſomniũ conſtaret referri: & Scipioni cõuenerit talia ſomniare: & de geminis ſomnii portis: q̃ fuerit a ueteribus expreſſa ſentẽtia ſup his oĩbus ipſius ſom

nii de quo loquimur: mentē ꝓpoſitūq; ſignauimus: & partē cæli eui/
dēter expreſſimus: in qua ſibi Scipio ꝑ quietē hæc uel uidiſſe uiſus ē:
uel audiſſe q̄ retulit. Nūc iā diſcutienda nobis ſūt ipſius ſomnii uerba
nō oīa: ſed quæq; uidebunt̄ digna q̄ſitu: Ac prima nobis tractanda ſe
īgerit pars illa de numeris: ī qua ſic ait: Nā cū ætas tua ſeptenos octies
ſolis anfractus redituſq; conuertit: duoq; hi numeri: quoꝝ uterq; ple/
nus: alter altera de cauſa habetur: circuitu naturali ſūmā tibi fatalē cō/
fecerint: in te unū atq; tuū nomen ſe tota cōuertet ciuitas. Te ſenatus
te omnes boni: te ſocii: te latini intuebuntur: tu eris in quo nitat̄ ciuita
tis ſalus: ac ne multa dictator rēpub. cōſtituas oportet: ſi impias prò/
pinquorū manus effugeris: plenitudinē hic non fruſtra numeris aſſi/
gnat: plenitudo. n. ꝓprie niſi diuinis rebus ſupniſq; non cōuenit neq;
;n. corpus proprie plenū dixeris: quod cum ſui ſit impatiēs effluēdo:
alienī appetens eſt hauriēdo: quæ ſi metallicis corporibus nō uſu eue/
niunt: non tamen plena illa ſed uaſta dicenda ſunt Hæc ē igitur com/
munis numeroꝝ omnium plenitudo: q̄ꝫ cogitatiōi a nobis ad ſuperos
meanti occurrit prima pfectio incorporalitatis in numeris. Inter ipſos
tamen proprie pleni uocantur ſecūdū hos modos: qui præſenti tracta
tui neceſſarii ſunt: qui aut uim obtinent uinculoꝝ: aut corpora rurſus
efficiuntur: aut corpus efficiunt. Sed corpus quod ītelligendo nō ſen/
tiendo concipias: totum hoc ut obſcuritatis deprecetur: offenſam pau
lo altius repetita rerum luce pandendum eſt. Omnia corpora ſuperfi/
cie finiūtur: & in ipſam eorum pars ultima terminatur. Hi autem ter
mini cum ſint ſemper circa corpora: quorum termini ſunt: īcorporei
tamen intelliguntur: nam quouſq; corpus eſſe dicetur necdum termi
nus intelligitur: cogitatio quæ conceperit terminum corpus reliquit.
Ergo primus a corporibus ad incorporea tranſitus offendit corporum
terminos: & hæc eſt incorporea prima natura poſt corpora: ſed nō pu
rē nec ad integrum carens corpore Nam licet extra corpus natura eius
ſit tamen nō niſi circa corpus apparet. Cum totum deniq; corpus no/
minas: etiam ſuperficies hoc uocabulo continetur. de corporibus eam
tametſi non res tamen intellectus ſequeſtrat Hæc ſuperficies ſicut eſt
corporum terminus: ita lineis terminatur: quas ſuo nomine gram/
mas græcia nominauit. Punctis lineæ finiuntur: & hæc ſunt corpora
quæ mathematica uocantur: de quibus ſolerti īduſtria geometriæ diſ
putatur. Ergo hæc ſuperficies cum ex alia parte corporis cogitatur: ꝓ
forma ſubiecti corporis accipit numerum linearum. Nam ſeu trium

plenitudo numeroꝝ

Corporis dimenſio

ut trigonum ſeu quattuor ut quadratum ſeu plurium ſit āgulorum: totidem lineis ſeſe ad extrema tangentibus planities eius includitur. Hoc loco admonendi ſumus: q̄ omne corpus lōgitudinis latitudinis & altitudinis dimenſionibus conſtat: ex his tribus in lineæ ductu una

Planities

dimenſio eſt lōgitudo: eſt enim ſine latitudine. Planities uero quam epiphaniam uocant longo latoq; diſtenditur: alto caret: & hæc planities quantis lineis contineatur: expreſſimus: Soliditas autem corpoꝝ conſtat cum his duabus additur altitudo: fit enim tribus dimenſionibus impletis corpus ſolidum: quod ſtreon uocant: qualis eſt teſſera: quæ cubus uocatur. Si uero non unius partis ſed totius uelis corporis ſuperficiē cogitare: quod ꝓponamus eē quadratum: ut de uno quod exēplo ſufficiet diſputemus: iā nō quattuor ſed octo anguli colligūt. quod tū aīaduertis ſi ꝑ unū quadratū quale prius diximus alterū tale alrius īpoſitū mente cōſpicias ut altitudo q̄ illi plano deerat: adiiciat: fiatq; tribus dimēſionibus ipletis corpus ſolidū quod ſtreon uocāt ad imitationē teſſeræ. q̄ cubus uocat: Ex his apparet octonariū ſolidū corpus & eē & haberi: ſiquidē unū apud geometras puncti locū obtinet. Duo lineæ ductum faciunt quæ duobus punctis (ut ſupra diximus) coercetur. Quattuor uero puncta aduerſum ſe in duobus ordinibus bina ꝑ ordinem poſita exprimunt quadri ſpeciē a ſingulis punctis in aduerſum punctum eiecta linea Hæc quattuor ut diximus duplicata & octo facta duo quadra ſimilia deſcribunt: quæ ſibi ſuperpoſita additaq; altitudine formam cubi quod eſt ſolidum corpus efficiunt. Ex his apparet antiquiorem eſſe numerum ſuperficie & lineis: ex quibus illam conſtare memorauimus formiſq; omnibus. A lineis enī aſcēdit ad numeꝝ tanq̄ ad priorē ut ītelligat ex diuerſis numeris lineaꝝ q̄ formæ geometricæ deſcribantur Ipſam uero ſupficiem cū lineis ſuis primam poſt corpora diximus īcorporeā eſſe naturam: nec tamen ſequeſtrandam propter ꝑpetuam cum corporibus ſocietatē: Ergo quod ab hac ſurſum recedit: iam pure incorporeū eſt. Numeros autem hac ſuperiores præcedens ſermo patefecit Prima eſt igitur pfectio incorporalitatis in numeris: & hæc eſt (ut diximus) numerorum omnium plenitudo: ſeorſum autem illa (ut ſupradiximus) plenitudo ē eorum quæ ad corpus efficiunt aut efficiuntur aut uim obtinent uinculorum: licet alias quoq; cauſas quibus pleni numeri efficiantur: eſſe nō ambigam

Octonarius nūerus

Qualiter autem octonarius numerus ſolidum corpus efficiat ante latis probatum eſt. Ergo ſingulariter quoq; plenus iure dicetur propter

corporeæ ſoliditatis effectū Sed & ad ipſam cæli armoniā ideſt cōtinē tiam hunc numerū magis aptum eſſe non dubium ē cum ſperæ ipſæ octo ſint quæ mouent: de quibus ſecuturus ſermo procedet: oēs quoq; partes de quibus cōſtat hic numerus tales ſūt ut ex eaꝝ cōpage plenitudo naſcat. Eſt.n. aut de his q̄ neq; gn̄ant neq; generāt de monade & ſeptē: q̄ qualia ſint ſuo loco plenius explicabit aut de duplicato eo q & generat & gn̄at ideſt quattuor Nā hic numerus quattuor & naſcit de duobus & octo generat aut cōponit de tribus & quinq; quorū alter primus omnium numeroꝝ īpar apparuit: quinarii autē potentiam ſequens tractatus attinget. Pythagorici uero hunc numeꝝ iuſticiā uocauerunt quia primus omnium ita ſoluit in numeros pariter pares hoc ē in bis quaterna ut nihilominus in numeros æque pariter pares diuiſio quoq; ipſa ſoluatur in bis bina. Eadem quoq; qualitate contexit id eſt bis bina bis. Cū ergo & contextio ipſius pari æqualitate procedat: & reſolutio æqualiter redeat uſq; ad monadē: q̄ diuiſionē arithmetica rōe nō recipit. merito: propter æqualem diuiſionē iuſticiæ nomen accepit. & quia ex ſupradictis oībus apparet quāta & partiū ſuarū & ſeorſum ſua plenitudīe nitat iure plenus uocat. Supeſt ut ſeptenarium quoq; numerū plenū iure uocitandū ratio ī medio cōſtituta pſuadeat. Ac primū hoc tranſite ſine admiratione nō poſſumus ꝙ duo numeri qui in ſe multiplicati uitale ſpatiū uiri fortis includerent: ex pari & īpari conſtituerunt. Hoc enim uere pfectū eſt: ꝙ ex hoꝝ numeroꝝ pmixtiōe generat. Nam impar numerus mas & par fœmina uocatur. Itē arithmetici imparem patris & parem matris appellatione uenerantur. Hinc & Thimens Platonis fabricatorem mundanæ animæ deum partes eius ex pari & impari: id eſt duplari & triplari numero intertexuiſſe memorauit: ita ut a duplari uſq; ad octo a triplari uſq; ad uigintiſeptem ſtaret alternatio mutuandi. Hi enim primi cubi utrinq; naſcuntur ſiquidem a paribus bis bini: quæ ſunt quattuor ſuperficiem faciunt bis binis bis qui ſunt octo. corpus ſolidū fingūt. A diſpari uero ter terna q̄ ſunt nouem ſuperficiē reddunt & ter terna ter id eſt ter nouena q̄ ſunt uigintiſeptem primum æque cubum alterius partis efficiūt. Vnde ītelligi datur hos duos numeros octo dico & ſeptem: qui ad multiplicationem annoꝝ perfecti in repu. uiri conuenerūt: ſolos idoneos ad efficiendam mundi animā iudicatos quia nihil poſt auctorē poteſt eē perfectius Hoc quoq; notandū eſt: ꝙ ſuperius aſſerentes cōmunē numeroꝝ omniū dignitatem antiquiores eos ſuperficie & lineis eius omni/

Septenarius nūerus plenus

Impar numerus

Par numerus

bus: quæ corporibus oſtendimus: ꝓcedens aūt tractatus īuenit nume
ros & ante animā mundi fuiſſe: quibus illā cōtextā auguſtiſſima Thi
Anima numerus ſe mouens mei ratio naturæ ipſius cōſcia teſtis expreſſit. Hincē ꝙ ꝓnūriare non
dubitauerūt ſapiētes animā eſſe numerū ſe mouentē. Nūc uideamus
cur ſeptenarius numerus ſuo ſeorſum merito plenus habeatur: cuius
ut preſſius plenitudo noſcat̃ primū merita parriū de quibus cōſtat: tū
Septenarius nūerus ex quibus conſtat demū quid ipſe poſſit inueſtigemus: Cōſtat ſeptenarius numerus uel
ex uno & ſex uel ex duobus & qnq; uel ex tribus & quattuor: ſingula-
rū compagum mēbra tractemus: ex quibus fatebimur nullū aliū nu-
merū tā uaria eſſe maieſtate fœcundū. ex uno & ſex cōpago prima cō-
Mona id eſt unitas ponit̃ Vnū autē quod monas ideſt unitas dicit̃ & mas idē & fœmina
eſt: par idē atq; īpar ipſe nō numerus ſed fons & origo numerorum
Hæc monas initiū finiſq; oīum: neq; ipſa principii aut finis ſciens ad
ſummū refert̃ deū: eiuſq; intellectū a ſequētiū numero reꝝ & poteſta
tū ſequeſtrat: nec in inferiore poſt deū gradu fruſtra eam deſideraue-
ñs. Hæc illa eſt mens e ſūmo enata deo q̄ uices tempoꝝ neſciēs ī uno
ſemp quod adeſt conſiſtit æuo: cūq; utpote una non ſit numerabilis:
īnumeras tamē geneꝝ ſpēs & de ſe creat & intra ſe continet. Inde quo
q; aciem paululū cogitatiōnis inclinans: hanc monadē reperies ad ani
mam referri. Aīæ enim aliena a ſilueſtris contagione materiæ tm̄ ſe au
ctori ſuo ac ſibi debens ſimplicē ſortita naturā cū ſe aiandæ īmenſita
ti uniuerſitatis infundat: nullū init tamē cū ſua unitate diuortiū. Vi-
des ut hæc monas orta prima reꝝ cauſa aduſq; aīam ubiq; integra &
ſemper indiuidua cōtinuationē poteſtatis obtineat. Hæc de monade
caſtigatius q̄ ſe copia ſuggerebat: nec te remordeat ꝙ cū omni nume-
ro præeſſe uideat̃: in coniunctiōe præcipue ſeptenarii ꝓdicet̃ Nulli
enī aptius iungit̃ monas incorrupta q̄ uirgini. Huic aūt numero ideſt
ſeptenario adeo opinio uirginitatis īoleuit ut Pallas quoq; uocitetur.
Pallas Nā uirgo credit̃ quia nullū ex ſe parit numeꝝ duplicatus: qui ītra de-
narū coartet̃ quē primū limitē conſtat eſſe numeroꝝ. Pallas ideo: qa
Senarius numerus ex ſolius monadis fœtu & multiplicatiōe ꝓceſſit: ſicut Minerua ſolo
ex uno parēte nata ꝑhibet̃ Senarius uero qui cū uno cōiunctus ſepte-
narium facit: uariæ ac multiplicis religionis & potentiæ ē Primū ꝙ ſo-
lum ex oībus numeris qui infra decē ſunt de ſuis ꝑtibus cōſtat: habet
enī medietatē & tertiā partē & ſextā ꝑtē: & eſt medietas tria tertia pars
duo ſexta pars unū: quæ oīa ſimul ſex faciūt. habet & alia ſuæ uenera-
tionis iudicia: ſed ne lōgior faciat ſermo faſtidiū: unum ex oībus eius

officiũ pſequent̃: quod ideo prætulimus quia hoc cõmemorato non
ſenarii tantũ ſed & ſeptenarii pariter dignitatis aſtruet̃. Humano par
tui frequẽtiorem uſum nouẽ mẽſium certo numeroꝝ modulamĩe na
tura conſtituit: ſed ratio ſub aſciti ſenarii numeri multiplicationẽ pro
cedens etiam ſeptem menſes cõpulit uſurpari. Quambreuiter abſolu
teq; duos eſſe primos omnium numeroꝝ cubos. i. a pari octo ab ĩpari
uigintiſeptem. & eſſe ĩparẽ matem: parẽ fœminam ſupenus expreſſi
mus. Hoꝝ uterq; ſi per ſenarium numerũ multiplicetur: efficiunt die
rum numerum: qui ſeptem menſibus explicãtur. Coeant enim nume
ri mas ille qui memorat̃ & fœmina octo ſcilicet & uigintiſeptẽ: pariũt
ex ſe quinque & triginta. Hæc ſexies multiplicata creant decem & du/
centos. qui numerus dietũ mẽſem ſeptimum claudit. Ita ẽ ergo natu
ra fœcũdus hic numerus: ut pmã humani partus pfectionẽ quaſi ar/
biter quidã maturitatis abſoluat. Diſcretio uero partus futuri (ſicut
Hipocrates refert) ſic in utero dignoſcit̃. aut enĩ ſeptuageſimo aut no
nageſimo die cõceptus mouet̃: dies ergo motus quicũq; fuerit de duo
bus ter multiplicatus aut ſeptimũ aut nonũ explicat mẽſem. Hæc de
prima ſeptenarii copulatiõe libata ſint Secunda de duobus & quinq;
eſt ex his Dyas quia poſt monadem prima ẽ: primus ẽ numerus. Hæc Dyas
ab illa oĩpotentia ſolitaria ĩcorporis intelligibilis linea prima defluxit.
Ideo & ad uagas ſtellarũ & luminũ ſperas refert̃: quia hæ quoq; ab illa
quæ aplanes dr̃ in numeꝝ ſciſſæ & in uarii motus cõtrarietatẽ rectoræ
ſunt. Hic ergo numerus cũ quinario aptiſſime iũgitur: dũ hic ad errã/
tes ut diximus: ad cæli zonas ille referat̃: Sed ille ratione ſciſſionis: hic
numero. Illa uero quinario numero proprietas excepta potentiæ ultra
cæteras èminentis euenit. ꝙ ſolus omnia quæq; ſũt quæq; uident̃ eſſe
cõplexus eſt. Eſſe autẽ dicimus ĩtelligibilia: uideri eẽ corporalia omnia
ſeu diuinũ corpus habeãt ſeu caducum. Hic ergo numerus ſimul oĩa
& ſupra & ſubiecta deſignat. Aut enim deus ſummus eſt: aut mens ex
eo nata in qua ſpes reꝝ continet̃: aut mundi anima quæ animarũ om/
nium fons eſt: aut cæleſtia ſunt uſq; ad nos: aut terrena natura eſt. &
ſic quinarius reꝝ omnium numerus impletur. De ſecunda ſeptenarii
numeri cõiunctione dicta hæc pro affectiõe breuitatis neceſſitate ſuf/
ficiãt. Tertia eſt de tribus & quattuor: quæ quantum ualeat: reuolua/
mus: Geometrici corporis ab impari patria planities ĩ tribus lineis con
ſtat. his enĩ trigonalis forma cõcludit̃. A pari uero prima in quattuor ĩ
uenit̃. Itẽ ſcimus ſecundũ Platonẽ ideſt ſecundũ ipſius ueritatis arca

quaterna-
rius nume
rus
Elemētoꝝ
conexio

Terra ſicca et frigida.
Aer humidus et calidus

num illa forti inter ſe uinculo colligari: quibus īteriecta medietas præſtat uinculi firmitatē. Cū uero medietas ipſa geminat̃: ea quæ extima ſunt: non tenaciter tm̄ ſed etiā inſolubiliter uincuntur Primo ergo ternario numero cōtigit ut īter duo ſūma medium quo uinciret̃: acciperet. Quaternarius uero duas medietas primus oīum nactus ē: quas ab hoc numero deus mundanæ molis artifex conditorq; mutuatus īſolubili inter ſe uinculo elementa deuinxit: ſicut in thimæo Platonis aſſertū ē. Nec aliter tā cōtrouerſa ſibi ac repugnātia & natura coīonem abnuentia promiſceri terrā dico & ignē potuiſſe partā iugabilē cōpetentiā fœderari niſi duobus mediis aeris & aquæ nexibus uincirentur. Ita enī elementa īter ſe diuerſiſſima opifex tamē deus ordinis opportunitate cōnexuit ut facile iūgerent̃. Nā cū bīnæ ī ſingulas qualitates eſſēt talē unicuiq; de duabus alterā dedit: ut ī eo cui adhæreret cognatā ſibi & ſimilem reperiret. Terra ē ſicca & frigida: Aqua uero frigida & humida ē: hæc duo elemēta licet ſibi per ſiccū humectūq; cōtraria ſint: p frigidū tamen cōmune iūgunt̃. Aer humectus & calidus ē: & cū aquæ frigidæ contrarius ſit calore: conciliatione tamen ſocii cōpleat̃ humoris. Sup hūc ignis cū ſit calidus & ſiccus: humorē qdē aeris reſpuit ſiccitate: ſed cōnectit̃ ſocietatē caloris. Et ita fit: ut ſingula quæq; elemētorū duo ſibi hincinde uicinia ſingulis qualitatibus uelut qbuſdā āplectantur ulnis. Aquæ terrā frigore aerē ſibi nectit humore. Aer aquæ humecto ſimili & igni calore ſociat̃: Ignis aerei miſcet̃ ut calido: terræ iungit̃ ſiccitate Terra ignē ſicco patit̃: aquā frigore nō reſpuit. Hæc tamē ueritas uinculoꝝ ſi elemēta duo forēt: nihil inter ipſa firmitatis habuiſſet ſi tria minus quidē ualido: aliquo tamē nexu uinciēda nodaret̃. Inter quattuor uero inſolubilis collegatio eſt: cū duæ ſūmitates duabus īteriectiōibus uinciūtur. Quod erit manifeſtius: ſi ī medio poſueris ipſā cōtinētiā ſenſus de Thimæo Platonis exceptā Diuini decoris īquit ratio poſtulabat talē fieri mūdū: qui & uiſum pateret̃ & tactū. Cōſtabat aūt neq; uideri aliquid poſſe ſine ignis beneficio. neq; tangi ſine ſolido: & ſolidū nihil eſſe ſine terra. Vnde mundi omne corpus de igni & terra inſtruere fabricator īcipiēs uidit duo cōuenire ſine medio colligāte non poſſe. & hoc eſſe optimum uinculum: quod & ſe pariter & a ſe alliganda deuinciat. Vnam uero interiectionem tunc ſolum poſſe ſufficere cum ſuperficies ſine altitudine uincienda eſt: At ubi artāda uinculis eſt alta dimenſio: nodum niſi gemina interiectione non necti: Inde aerem & aquam inter ignē terramq; contexuit: & ita per oīa una

& ſibi conueniẽs iugabilis competentia cucurrit elemẽtorũ diuerſitatẽ ipſa differẽtiarũ æqualitate cõſotiãs Nã quãtũ ĩtereſt ĩter aquã & aerẽ & cauſã denſitatis & ponderis tantundem inter aerem & ignem eſt: Et rurſus quod intereſt inter aerem & aquam cauſa leuitatis & raritatis: hoc intereſt ĩter terrã & aquã. Itẽ quod ĩtereſt inter terrã & aquã cauſa denſitatis & ponderis. hoc intereſt ĩter aquã & aerẽ. Et quod ĩter aquã & aerẽ hoc inter aerem & ignẽ. Et cõtra quod ĩtereſt inter ignẽ & aerem tenuitatis leuitatiſq; cauſa hoc inter aerẽ & aquã ẽ: & quod ẽ ĩter aerẽ & aquã: hoc inter aquã ĩtelligitur & terrã. Nec ſolũ ſibi uicina & cohærentia cõparãtur: ſed eadẽ alternis ſaltibus cuſtodit æqualitas. Nam quod ẽ terra ad aerẽ: hoc ẽ aqua ad ignẽ: & quotiẽs uertens eandem reperies iugabilem cõpetentiã: ita ex ipſo quo inter ſe ſunt æqualiter diuerſa ſociant̃. Hæc eo dicta ſunt ut aperta rõne cõſtaret neq; planitiẽ ſine tribus neq; ſocietatẽ ſine quattuor poſſe uinciri. Ergo ſeptenarius numerus geminã uim obtinet uinciendi: quia ambæ partes eius uincula prima ſortitæ ſũt: ternarius cũ una medietate. quaternarius cũ duabus. Hinc ĩ alio loco eiuſdẽ ſomnii Cicero de ſeptenario dicit: q numerus rerꝝ oĩum fere nodus ẽ. Itẽ oĩa corpora aut mathematica ſũt alũna geometriæ aut talia q̃ uiſum tactũue patiant̃: horũ priora tribus incremẽtorꝝ gradibus cõſtãt aut enĩ linea eiicit̃ ex pũcto: aut ex linea ſupficies: aut ex planitie ſoliditas. Altera uero corpora. quattuor elemẽtorũ collato fœdere ĩ robur ſubſtãtiæ corpulẽtæ concordi concretione coaleſcunt. Nec non omniũ corporum tres ſunt dimenſiones: lõgitudo latitudo ꝓfunditas: Termini adnumerato effectu ultimo quattuor pũctum linea ſuperficies & ipſa ſoliditas. Item cum quattuor ſint elemẽta: ex quibus cõſtant corpora: terra aqua aer & ignis tribus ſine dubio interſtitiis ſeparantur: quorꝝ unum eſt a terra uſq; ad aquam: ab aqua uſq; ad aerem ſequens: tertium ab aere uſq; ad ignem. Et a terra quidem uſq; ad aquam ſpatiũ neceſſitas a phyſicis dicitur: quia uincire & ſolidare creditur quod eſt in corporibus lutulentum. Vnde Homericus cenſor cum græcis imprecaretur: Vos omnes inquit in terram & aquam reſoluamini: in id dicens quod eſt in natura humana turbidum: quo facta eſt homini patria concretio. Illud uero quod eſt inter aquam & aerem armonia dicitur. ideſt apta & conſonans conuenientia: quia hoc ſpatium eſt quod ſuperioribus inferiora conciliat: & facit diſſona cõuenire. Inter aerem uero & ignẽ obedientia dicitur: quia ſicut lutulenta & grauia ſuperioribus neceſſitate iunguntur: ita ſu/

Interſticia trium elementorꝝ

periora lutulentis obedientia compellantur armonia media cōiūctiōe utriuſq; præſtāte: Ex quattuor igitur elementis & tribus eorum īterſtitiis abſolutionē corporꝝ cōſtare manifeſtū ē Ergo hi duo numeri tria dico & quattuor tam multiplici inter ſe cognationis neceſſitate ſociati efficiendis utriſq; corporibus cōſenſu miniſtri fœderis obſequūtur. Nec ſolum explicādis corporibus hi duo numeri collatiuū præſtant fauorem: ſed quaternariū quidē pythagorici quē τέτρακτυν uocāt: adeo quaſi ad perfectione animæ pertinentem inter arcana uenerantur: ut ex eo & iuſiurandi religionem ſibi fecerint ὀυμάτον ἀμέτερα ψυχᾶ παραδόντα τέτρακτυν per quæ noſtræ animæ numerū dedit ipſe quaternum.

Ternarius numerus — Ternarius uero aſſignat animam tribus ſuis partibus abſolutam: quarum prima eſt ratio quam λογιστικόν appellant Secunda animoſitas quam θυμικόν uocāt: Tertia cupiditas quæ ἐπιθυμητικόν nuncupatur. Item nullus ſapientū animā ex ſymphoniis quoq; muſicis conſtitiſſe dubitauit. Inter has non paruæ potentiæ eſt quæ dicitur dyaphaſon.

dyapaſon — Hæc cōſtat ex duabus ideſt diateſeron & diapente. Fit

Dyapente — autem diapente ex emiolio: & fit diateſſeron ex epitrito. Et eſt primus

dyateſſero — hemiolius tria: & primus epitritus quattuor quod quale ſit: ſuo loco plenius exequemur. Ergo ex his duobus numeris conſtat diateſſeron & diapente: ex qbus diapaſon ſymphōia generatˀ. Vnde Virgilius: nullus diſciplinæ expers plene & p oīa beatos exprimere uolēs ait O terq; quaterq; beati. Hæc de partibus ſeptenarii numeri ſectātes cōpēdia diximus: de ipſo quoq; pauca dicemus. Hic numerus eptas nūc uocatur antiquato uſu primæ litteræ: Apud ueteres enī ſeptas uocitabatˀ quod

Eptas — græco noīe teſtabatˀ generationē debitā nūero. Nā primo oīum hoc numero aīa mūdana gn̄ata eſt ſicut Thimæus Platōis edocuit. Monade enī in uertice locata: térni numeri ab eadē ex utraq; parte fluxerunt. Ab hac pares ab illa impares ideſt poſt monadem a parte altera duo: ide quattuor: deinde octo ab altera uero parte tria: deinde nouem: & ide uigintiſeptem Ex his numeris facta contexio generationem animæ imperio

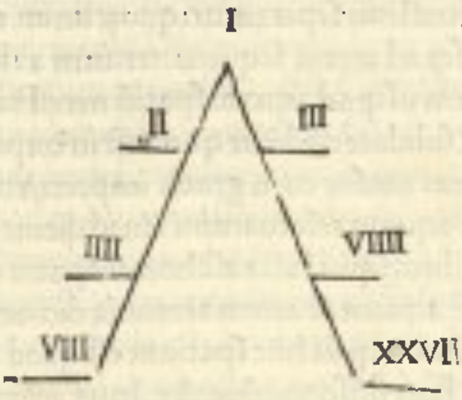

creatoris efficit. Nõ parua ergo hinc potẽtia numeri huius oſtẽditur: qa mũdanæ aĩæ origo ſeptẽ finibus cõtinet: ſeptẽ quoq; uagantiũ ſperarũ ordinẽ illi ſtelliferæ & oẽs cõtinẽti ſubiecit artifex fabricatoris prouidẽtia: q̃ & ſupioris rapidis motibus obuiarẽt: & iferiora oĩa gubernarẽt Lunã quoq; quaſi ex illis ſeptima numerus ſeptenarius mouet curſũq; eius ipſe diſpenſat: qd' cũ multis modis pbet: ab hoc icipiat oſtẽdi.

Curſus lunæ per zodiacum

Luna octo & uiginti prope diebus totius zodiaci ambitũ conficit: Nã & ſi p triginta dies ad ſolẽ a quo pfecta ẽ remeat: ſolos tñ fere uigĩtiocto ĩ tota zodiaci circuitiõe cõſumit: reliquis ſolẽ qui de loco ĩ quo eũ reliq̃t abſceſſerat: cõprẽdit. Sol enĩ unũ de duodecim ſignis ĩtegro mẽſe metit̃. Ponamus ergo ſole ĩ prima pte arietis cõſtituto ab ipſius (ut ita dicã) orbe emerſiſſe lunã: quod ea naſci uocamus. Hæc poſt uigintiocto dies & horas fere ſeptẽ ad primã partem arietis redit: ſed illic nõ ĩuenit ſolẽ. Interea enĩ & ipſe pgreſſiõis ſuæ lege ulterius abſceſſit: & ideo ipſa necdũ putat̃ eo: unde pfecta fuerat: reuertiſſe: qa oculi noſtri tũc nõ a prima parte arietis: ſed a ſole eã ſenſerãt pceſſiſſe. Hunc ergo diebus reliqs. i. duob; plus miuſue cõſeq̃t̃ & tũc orbi eius denuo ſuccedẽs ac denuo ĩde pcedẽs: rurſus dicit̃ naſci. Inde fere nũq̃ in eodẽ ſigno bis cõtinuo naſcit̃. niſi ĩ geminis: ubi hoc nõnũq̃ euenit qa dies in eo ſol duos ſupra triginta altitudinẽ ſigni morante conſumit: rariſſimo in aliis ſi circa primam ſigni partem a ſole procedat: Huius ergo uigintiocto dierum numeri ſeptenarius origo eſt. Nam ſi ab uno uſq; ad ſeptem quãtum ſinguli numeri exprimunt: tantum antecedentibus addendo procedas: inuenies uigintiocto nata de ſeptẽ. Hunc etiã numerũ qui ĩ quater ſeptenos æqua ſorte digerit̃: ad totã zodiaci latitudinẽ emetiendã remetiendãq; cõſumit: nã ſeptẽ diebus ab extremitate ſeptẽtriõalis oræ obliq̃ meãdo p latũ ad medietatẽ latitudĩs puenit: q locus appellat̃ eclypticus. Septẽ ſequẽtibus a medio ad imũ auſtrale delabit̃: ſeptẽ aliis rurſus ad mediũ obliquata cõſcẽdit: ultimus ſeptem ſeptẽtrionali redditur ſummitati. Ita iiſdẽ quater ſeptiẽs diebus oẽm zodiaci & longitudinẽ & latitudinẽ circum perq; diſcurrit. Similibus quoq; diſpẽſatiõibus ebdomadũ luminis ſui uices ſẽpiterna lege uariãdo diſponit.

Dicthomos lunæ

Primis enĩ ſeptẽ uſq; ad medietatem uelut diuiſi orbis excreſcit: & διχότομος tunc uocat̃. Secũdis orbẽ totũ renaſcens ignes colligẽdo iã cõplet: & plena tũc dicit̃. Tertiis dichotomos rurſus efficitur: cũ ad medietatẽ decreſcẽdo cõtrahitur. Quartis ultima lũinis ſui diminutiõe tenuatur. Septẽ quoq; permutatiõibus quas faſis uo-

cant græci: toto menſe diſtinguit᷑: cū naſcit᷑: cū fit dichotomos & cū fit ἀμφίκυρτος cū plena & rurſus amphicyrtos ac denuo dichotomos & cū ad nos luminis uniuerſitate priuat᷑: āphicyrtos ē aūt cū ſupra diametrū dicothomi ē ante q̄ orbis cōcluſiōe cīgat᷑: uel de orbe iā minuēs īter medietatē ac plenitudinē īſup mediā lūinis curuat eminētiā. Sol quoq; ipſe de quo uitā oīa mutuant᷑: ſeptimo ſigno uices ſuas uariat. nā a ſolſtitio hiemali ad ſolſtitiū æſtiuū ſeptimo ꝑuenit ſigno: & atropico uerno uſq; ad autūnale tropicū ſeptimi ſigni peragratiōe ꝑducit᷑. Tres quoq; cōuerſiōes lucis ætheteæ ꝑ hūc numeꝝ cōſtāt. Eſt autē prima maxīa: ſecūda media: minima ē tertia. & maxīa ē āni ſecundū ſolē: media mēſis ſecūdū lunā: minima diei ſecūdū ortū & occaſum. Eſt uero una quæq; cōuerſio quadripartita. & ita conſtat ſeptenus numerus .i. ex tribus gn̄ibus cōuerſionū: & ex quattuor modis quibus unaquæq; cōuertit᷑. Hi ſūt ante quattuor modi. Fit eni prima humida: deinde calida: inde ſicca: & ad ultimū frigida Et maxīa cōuerſio ideſt anni humida ē uerno tēpore: calida æſtiuo: ſicca autūno: frigida ꝑ hyemem. Media aūt cōuerſio mēſis ꝑ lunam ita fit: ut prima ſit ebdomas humida: q. naſcēs luna humorē aſſolet: cōcitare: Secūda calida adoleſcēte in ea iā luce de ſolis aſpectu: Tertia ſicca q̄ſi plus ab ortu remota. Quarta frigida deficiēte iā lumine. Tertia uero cōuerſio q̄ ē diei ſecūdū ortū & ocaſū ita diſponitur: ꝙ humida ſit uſq; ad primā de quattuor partibus partē diei: calida uſq; ad ſecundā: ſicca uſq; ad tertiam quarta iā frigida. Oceanus quoq; in incremento ſuo huncnumerū tenet. Nam primo naſcentis lunæ die fit copioſior ſolito: minuitur pauliſper ſecūdo: minoremq; uidet eum tertius q̄ ſecundus: & ita decreſcēdo ad diē ſeptimum ꝑuenit. Rurſus octauus dies manet ſeptimo par: & nonus fit ſimilis ſexto: decimus quinto: & undecimus fit quarto par: tertio quoq; duodecimus: & tertiuſdecimus fit ſimilis ſecundo: quartuſdecimus primo. Tertia uero ebdomas eadem facit quæ prima: quarta eadem quæ ſecunda. Hic deniq; eſt numerus qui hominem concipi formari edi uiuere ali ac ꝑ omnes ætatū gradus tradi ſenectæ atq; oīno cōſtare facit. Nā ut illud taceamus ꝙ uteꝝ nulla ui ſeminis occupatum hoc dieꝝ numero natura cōſtituit uelut decreto exonerandæ mulieris uectigali menſe redeunte purgari: Hoc tamen prætereundū nō ē quia ſemen quod poſt iactū ſui intra horas ſeptē nō fuerit in effuſionē relapſum: hæſiſſe in uitā ꝓnunciat᷑. Veꝝ ſemine ſemel intra formandi hominis monetam locato: hoc primū artifex natura molitur ut die ſe

amphicyrtos lunæ

Lucis conuerſiones

conuerſio diei mīma

Oceani incrementū

ptimo folliculū genitiuū circundet humorē ex mēbrana tā tenui qua lis in ouo ab exteriore teſta claudit̄ & intra ſe claudit liquorē. Hoc cū a phyſicis deprehenſum ſit: Hipocrates quoq; ipſe qui tā fallere q̄ falli neſcit expimēti certus aſſeruit referēs in libro qui de natura pueri iſcri bitur: tale ſeminis receptaculū de utero eius eiectum quale ſeptimo poſt conceptum die intellexerat Mulierem enī ſemine non effuſo ne grauida maneret orantē īperauerat ſaltibus cōcitari: atq; ſeptimo die ſaltu eiectū cū tali folliculo qualem ſupra retulimus ſuffeciſſe conce ptui. Hoc Hipocrates Straton uero peripatheticus & Diocle Cariſtus per ſeptenos dies concepti corporis fabricam hac obſeruatiōe diſpēſāt ut ebdomadæ ſecūda credant guttas ſanguinis in ſupficie folliculi: de quo diximus apparer̄: tertia demergi eas introrſum ad ipſum cōceptio nis humorē: quarta humorē ipſum coagulari ut quidā uelut inter car nē & ſanguinē liquida adhuc ſoliditate cōueniat: quinta uero īterdū fingi ī ipſa ſubſtātia humoris humanā figurā magnitudie q̄dē apis: ſed ut in illa breuitate mēbra oīa & deſignata totius corporis liniamē ta cōſiſtāt. Ideo aūt adiecimus īterdū: quia cōſtat quotiēs q̄nta ebdo madæ fingit̄ deſignatio iſta mēbroꝝ: menſe ſeptimo maturari partū. Cū aūt nono menſe abſolutio futura ē: ſiquidē fœmina fabricat̄ ſexta ebdomadæ iā mēbra diuidi: ſi maſculus ſeptima. Poſt partū uero utrꝝ uictuꝝ ſit quod effuſū ē: an in utero ſic præmortuū: ut tātūmodo ſpi rans naſcat̄: ſeptima hora diſcernit. Vltra hūc enī horaꝝ numeꝝ quæ præmortua naſcunt̄: aeris alitū ferre nō poſſūt quē quiſq; ultra ſeptē horas ſuſtinuerit: intelligit̄ ad uitā creatus niſi alter forte qualis perfe ctum pōt caſus eripiat. Itē poſt dies ſeptē iactat reliquias umbelici: & poſt bis ſeptē incipit ad lumen uiſus eius moueri: & poſt ſepties ſeptē libere iā & pupillas & totā faciē uertit ad motus ſingulos uidēdorum. poſt ſeptē uero mēſes dentes īcipiūt mandibulis emergere: & poſt bis ſeptē ſedet ſine caſus timore: poſt ter ſeptē ſonus eius ī uerba ꝓrūpit & poſt quater ſeptē nō ſolū ſtat firmiter ſed & īcedit. Poſt quinquies ſeptem incipit lac nutricis horreſcere: niſi forte ad patientiā longioris uſus continuata cōſuetudine protrahat̄: poſt annos ſeptē dentes qui primi emerſerant aliis aptioribus ad cibum ſolidū naſcentibus cedūt: eodēq; anno .i. ſeptimo plene abſoluitur integritas loquendi: unde & ſeptem uocales littere a natura dicuntur inuētæ: licet latinitas eaſdem modo longas modo breues pronunciādo quinq; pro ſeptē tenere ma luerit. Apud quos tn̄ ſi ſonos uocaliū nō apices numeraueris: ſimiliter

Quomō formatur hō ī utero

Corporis formatio

Partus

Dētes quā do oriunt̄ in pueris

uocales vii

Hoīs īcre-
mētū pnu
meꝝ ſepte
nanium

ſeptē ſūt: poſt aūt bis ſeptē ipſa ætatis neceſſitate pubeſcit. Tūc enim
moueri īcipit uis gñatiōis ī maſculis & purgatio fœminaꝝ: Ideo & tu-
tela pueris quaſi uirile iā robur abſoluit: de qua tñ fœminæ ꝓpter uo-
toꝝ feſtinationē maturius biēnio legibus liberāt: poſt ter ſeptenos an
nos genas flore ueſtit iuuēta: idēq; annus finē ī lōgum creſcēdi facit: &
quarta ānoꝝ ebdomas īpleta in latū quoq; creſcere ultra iā ꝓhibet: qn
ta oē uiriū quātæ ineſſe unicuiq; poſſunt cōplet augmētū: nulloq; mō
pōt qſq̄ ſe fortior fieri īter pugiles dēiq; hæc cōſuetudo ſeruat ut quos
iā coronauere uictoriæ: nihil de ſe āplius ī incremēto uiriū ſperēt. q ue-
ro exp tes gloriæ huius uſq; illo māſerūt a ꝓceſſiōe diſcedāt. Sexies ue-
ro ſepteni anni ſeruāt uires āte collectas nec diminutionē niſi ex acci-
dēti euenire patiūt. ſed a ſexta uſq; ad ſeptimā ſeptimanā fit qdē dimi
nutio: ſed occulta & q̄ detrimētū ſuū aperta defectiōe non ꝓdat: ideo
nōnullaꝝ reꝝpu. is mos ē ut poſt ſextā ad militiā nemo cogat: ī pluri-
bus dat remiſſio iuſta poſt ſeptimā Notādū uero ꝙ cū numerus ſeptē
ſe multiplicat: facit ætatē q̄ ꝓprie pfecta & habet & dicit: adeo ut illius
ætatis homo utpote qui pfectionē & attigerit iā & necdū prætererit &

uiuēdi me
ta

cōſilio aptus ſic nec ab exercitio uiriū alienus habeat. Cū uero decas q
& ipſe pfectiſſimus numerus pfecto numero. i. epta diiungit: ut aut
decies ſeptē aut ſepties deni cōputent anni: hæc a phyſicis credit meta
uiuendi: & hoc uitæ humanæ pfectū ſpatiū terminat quod quiſqs ex
ceſſerit ab oī officio uacuus ſoli exercitio ſapientiæ uacat: & oēm uſum
ſuī in ſuadēdo habet alioꝝ numeꝝ uacatiōe reuerēdus. A ſeptima enī
uſq; ad decimā ſeptimanā pro captu uiriū q̄ adhuc ſingulis pſeuerant

Mēbra ho
minis diſ-
poſita per
numeꝝ ſe
ptenariū
Diſſipiū
meſſēterō
ira

uariant officia. Idē numerus totius corporis mēbra diſponit: Sep tem
enī ſūt intra hoīem quæ a græcis nigra mēbra uocitant. lingua cor pul
mo iecur lien renes duo. & ſeptē alia cū uenis & meatibus q̄ adiacēt ſin
gulis ad cibū & ſpiritū accipiēdum reddendūq; ſunt deputata: guttur
ſtomachus aluus ueſica & inteſtina principalia tria: quoꝝ unum diſſi
pium uocat quod uentrem & cætera inteſtina ſecernit. Alterū mediū
quod græci meſſenteron dicunt: Tertium quod ueteres irā uocarunt:
habetq; principium inteſtinorum omniū & cibi detrimenta deducit.
De ſpiritu aūt & cibo quibus accipiēdis ut relatū ē atq; reddēdis mem
bra quæ diximus de meatibus ſibi adiacētibus obſequūt: hoc obſerua
tum eſt ꝙ ſine hauſtu ſpiritus ultra horas ſeptē ſine cibo ultra totidē
dies uita non durat. Septē ſunt quoq; gradus in corpore qui dimēſio-
nē altitudinis ab imo ī ſupficiē cōplēt medulla os neruus uena arteria

caro cutis: hæc de interioribus. In aperto quoq; ſeptē ſūt corporis ptes:
caput pectus manus pedeſq; & pudendū. Itē quæ diuidunt nō niſi ſe
ptē cōpagibus iuncta ſunt: ut in manibus ē humerus brachiū cubitus
uola & digitoꝝ nodi terni. In pedibus uero fœmur genu tibia pes ipſe:
ſub quo uola ē & digitoꝝ ſimiliter nodi terni: Et quia ſenſus eorumq;
myſteria natura ī capite uelut ī arce cōſtituit: ſeptem foraminibus ſen
ſuū celebrant officia. i. oris: ac deinde oculoꝝ narium & aurium binis:
unde non īmerito hic numerus totius fabricæ diſpēſator & dominus
ægris quoq; corporibus periculum ſanitatem ue denūciat. Immo ideo
& ſeptē motibus omne corpus agitatur. aut enī acceſſio ē aut receſſio
aut in læuā dextrāue deflexio: aut ſurſū quis ſeu deorſū mouet̃ aut in
orbem rotat̃. Tot uirtutibus inſignitus ſeptenarius quas uel de ptibus
ſuis mutuat̃ uel totius exercet iure plenus & habetur & dicitur & abſo
luta (ut arbitror) rōne iam cōſtitit: cur diuerſis ex cauſis octo & ſeptem
pleni uocent̃. Sēſus aūt hic ē. cū ætas tua quinquageſimū & ſextū an
nū cōpleuerit q̄ ſūma tibi fatalis erit ſpes quidē ſalutis publicæ re uide
bit: & pro remediis cōis bonoꝝ oīum ſtatus uirtutibus tuis dictatura
debebit: ſed ſi euaſeris inſidias ꝓpinquoꝝ nām p ſeptenos octies ſolis
anfractus reditusq; quinquaginta & ſex ſignificat annos: anfractum
ſolis & reditū annū uocans: anfractum ꝓpter zodiaci ambitū: reditū
q̄ eadē ſigna p ānos ſingulos certa lege metit̃. Hic quidā mirat̃ qd ſi
bi uelit iſta dubitatio ſi effugeris quaſi potuerit diuina aīa & olim cæ
lo reddita atq; hic maxime ſciam futuri ꝓfeſſa neſcire: poſſit ne nepos
ſuus: an nō poſſit euadere. Sed nō aduertūt hāc hr̄e legē oīa uel ſigna
uel ſomnia ut de aduerſis obliq̄ aut denūciēt aut minent̃ aut moneāt:
& ideo quędā cauēdo trāſimus. alia exorādo & litādo uitant̃. Sūt alia
ineluctabilia q̄ nulla arte nullo auertūtur ingenio. Nā ubi admonitio
eſt uigilantia cautiōis euaditur: quod apportāt minæ litatio propicia
tionis auertit: nunq̄ denūciata uaneſcunt: Hic ſubiicies. Vnde igit̃ iſta
diſcernimus ut poſſit cauendū ne an exorandū an uero patiendum ſit
deprehēdi? Sed præſentis operis fuerit inſinuare qualis ſoleat in diui
nationibus eſſe affectata confuſio ut deſinas de incerta uelut dubita
tione mirari. Cæterū in ſuo quoq; ope artificis erit ſigna quærere qui
bus iſta diſcernat: ſi hoc uis diuina nō īpedit. Nā illud: prohibēt nam
cætera parcæ Scire: Maronis ē ex intima diſciplinæ profunditate ſentē
tia: diuulgatis etiā docemur exēplis q̄ plene ſemp cū prædicūt̃ futura
ita dubiis obſerant̃ ut tm̄ diligens ſcrutator niſi diuinitus (ut diximus)

Corporis ptes ſeptē

Manus ptes ſeptē

Pedis ptes ſeptem

Capitis foramia. vii.

motus corporis. vii.

impediatur ſubeſſe reperiat apprehẽdẽdæ ueſtigia ueritatis ut ecce ho
mericũ ſomniũ a Ioue ut dr̃ miſſum ad cõſerendã futuro die cũ hoſti
bus manũ ſub apta ꝓmiſſione uictoriæ ſpem regis aĩauit. ille diuinũ
uelut ſecutus oraculũ cõmiſſo prælo amiſſis ſeruorum plurimis uix
ægre q̃ in caſtra remeauit: nũ dicendũ ẽ deũ mãdaſſe mẽdaciũ? non ita
ẽ. Sed quia illum caſum græcis fata decreuerãt: latuit ĩ uerbis ſomnii:
quod aĩaduerſum uel a uere uincendũ uel ad cauendũ ſaltẽ potuiſſet
inſtruere: Habuit enĩ præceptio ut uniuerſus ꝓduceret̃ exercitus. At il
le ſola pugnãdi hortatiõe cõtẽtus nõ uidit qd de ꝓducẽda uniuerſita
te præceptũ ſit prætermiſſoq; Achile qui tunc recẽti laceſſitus iniuria
ab armis cũ ſuo milite feriabat̃ rex ꝓgreſſus in prœliũ & caſum qui de
bebat̃ excepit & abſoluit ſomniũ ĩudia mẽtiendi nõ oĩa de ĩperatis ſe-
quendo. Parem obſeruãtiæ diligentiã homericæ per oĩa ꝑfectiõis imi
tator Maro in talibus quoq; rebus obtinuit: Nã apud illũ Aeneas ad
regionẽ inſtruendo regno fataliter eligendã ſatis abundeq; delio ĩſtru
ctus oraculo ĩ errorẽ tñ unius uerbi negligentia relapſus eſt. Nõ quidẽ
locoꝝ fuerat quæ petere deberet nomen inſertũ: Sed cum origo uetus
parentũ ſequenda diceret̃: fuit in uerbi ꝙ inter Cretã & Italiã q̃ ipſius
gẽtis auctores utraq; produxerant magis oſtẽderet: & quod aiunt digi
to demonſtraret. Italiam: Nã cũ fuiſſent inde Teucer hinc Dardanus
uox ſacra ſic alloquẽdo: Dardanidæ duri: aperte cõſulentibus Italiam
de qua Dardanus ꝓfectus eſſet obiecit: appellãdo eos parẽtis illius no
mine: cuius erat origo rectius eligẽda. & hic certe quidẽ denũciatiõis ẽ:
quod de Scipionis fine prædicit̃. Sed gratia cõciliãdæ obſcuritatis ĩſer
ta dubitatio: dicto tamẽ quod indicio ſomnii cõtinet̃ abſoluit̃: Nã cũ
dicit̃ circuitu naturali ſummã ſibi fatalẽ cõfecerint: uitari hunc finem
nõ poſſe ꝓnunciat. Quod aũt Scipioni reliquos uitæ actus ſine offẽ
ſa dubitãdi p ordinẽ rettulit: & de ſola morte ſimilis ẽ uiſus ambigẽti:
hæc ratio ẽ: ꝙ ſiue dũ humano uel mœrori parcit̃ uel timori: ſeu ꝙ uti
le eſt hoc maxime latere pronius cætera oraculis q̃ uitæ finis exprimit̃:
aut cum dicit̃ non ſine aliqua obſcuritate ꝓfertur. His aliqua ex parte
tractatis progrediamur ad reliqua: Sed quo ſis Aphricane alacrior ad
tutandam rempu. ſic habeto: Omnibus qui patriã conſeruauerint ad
iuuerint auxerint certũ eſſe in cælo diffinitũ locum ubi beati æuo ſem
piterno fruantur: nihil ẽ enim illi prĩcipi deo q̃ oẽm mũdũ regit quod
quidem in terris fiat acceptius: q̃ concilia cœtuſq; hoĩum iure ſociati
quæ ciuitates appellantur: earum rectores & ſeruatores hinc profecti

huc reuettuntur. Bene & opportune poſtq̃ de morte prædixit mox præ
mia bonis poſt obitū ſperāda ſubiecit: qbus adeo a metu prædicti īte
ritus cogitatio uiuētis erecta ē ut ad moriendi deſideriū ultro aīaretur
maieſtate ꝓmiſſæ beatitudinis & cæleſtis habitaculi: ſed de beatitate q̃
debet̃ cōſeruatoribus patriæ pauca dicēda ſūt ut poſtea locū oēm quē beatitudo
hic tractādū recepimus reſoluamus. Solæ faciūt uirtutes beatū nulla q̃ dat̃ pr̃iæ
q; alia quiſq̃ uia hoc nomen adipiſcit̃. unde qui exiſtimant nullis niſi cōſeruato
philoſophantibus īeſſe uirtutes: nullos præter philoſophos beatos eē ribus
pronunciant Agnitionem enim reꝝ diuinaꝝ ſapientiā ꝓprie uocan
tes: eos tantummodo dicunt eſſe ſapientes qui ex acie mentis requi
rūt & quærendi ſagaci diligentia cōprehendunt: & quantum uiuendi uirtutum
perſpicuitas præſtat imitantur. Et in hoc ſolo eſſe aiūt exercitia uirtu exercitia
rum: quaꝝ officia ſic diſpenſant. Prudentiæ eſſe mundum iſtū & oīa
quæ in mundo inſunt diuinorum contemplatione deſpicere: omnēq;
animæ cogitationem in ſola diuina dirigere. Temperantiæ omnia reli
quere in quantum natura patitur: quæ corporis uſus requirit. Fortitu
dinis: non terreri animam a corpore quodā modo ductu philoſophiæ
recedentē: nec altitudinē perfectæ ad ſuperna aſcenſiōis horrere. Iuſti
ciæ: ad unam ſibi huius propoſiti conſentire uiam uniuſcuiuſq; uirtu
tis obſequium atq; ita fit ut ſecundum hoc tam rigidæ diffinitiōis ab
ruptum reꝝpu. rectores beari eſſe non poſſint. Sed Plotinus īter phi
loſophiæ profeſſores cum Platōe princeps libro de uirtutibus gradus
earum uera & naturali diuiſionis ratione compoſitos per ordinem di
gerit. Quattuor ſunt īquit quaternarum genera uirtutum: Ex his pri
mæ politicæ uocantur: ſecundæ purgatoriæ: tertiæ animi iam purgati:
quartæ exemplares. Et ſunt politicæ hominis: quia ſociale animal eſt: politicæ ui
His boni uiri reipu. conſulunt: urbes tuentur. hi parentes uenerātur: rtutū
liberos amant: proximos diligunt: his ciuium ſalutem gubernant: his
ſocios circunſpecta prouidentia protegūt: iuſta liberalitate deuinciūt:
hiſq; ſui memores alios fecere merendo: & eſt politici prudentia ad ra
tionis normam: quæ cogitat quæq; agit uniuerſa dirigere: ac nihil præ
ter rectum uel laudabile facere: humaniſq; actibus tanquam diuinis
arbitris prouidere. Prudentiæ inſunt: ratio: intellectus: circunſpectio:
prouidentia: docilitas: cautio. Fortitudinis eſt animum ſupra periculi
metū agere: nihilq; niſi turpia timere: tolerare fortiter uel aduerſa uel
proſpera. Fortitudo præſtat magnanimitatem fiduciam ſecuritatem
magnificentiam conſtantiam tolerantiam firmitatem. Temperātiæ:

nihil appetere pœnitendum: in nullo legẽ moderationis excedere: ſub iugo rationis cupiditatẽ domare. Temperantiã ſequũtur modeſtia uerecundia abſtinentia caſtitas honeſtas moderatio pcitas ſobrietas pudicitia iuſticiæ ſeruaṙ unicuiq; q̃d ſuũ ẽ de iuſticia ueniũt inocẽtia amicitia cõcordia pietas religio affectus humanitas. His uirtutibus uir bonus primũ ſui atq; ĩde reipu. rector efficiť: iuſte ac prouide gubernans humana nõ deſerẽs. Secũdæ quas purgatorias uocãt: hoĩs ſũt: qui diuini capax ẽ ſolũq; animũ eius expediũt: qui decreuit ſe a corporis cogitatione purgare: & quadã humanorũ fuga ſolis ſe inſerere diuinis: Hæc ſunt ocioſo℞ qui in re℞pu. actibus ſe ſequeſtrant. Harum quid ſingule uelint ſupius expreſſimus: cũ de uirtutibus philoſophãtium diceremus. quas ſolas quidã exiſtimauerũt eſſe uirtutes. Tertiæ ſunt purgati iam defæcatiq; animi & ab omni mundi huius aſpergine preſſe pureq; deterſi. Illic prudentiæ ẽ diuina non quaſi in electiõe præferre: ſed ſola noſce & hæc tanq̃ nihil ſit aliud intueri: Tẽperãtiæ teneras cupiditates nõ reprimere: ſed penitus obliuiſci. Fortitudinis paſſionis ignorare nõ uincere ut neſciat iraſci: cupiat nihil. Iuſticiæ: ita cũ ſuperã & diuina mẽte ſociari ut ſeruet perpetuum cum ea fœdus imitãdo. Quartæ ſunt quæ in ipſa diuina mente conſiſtunt: quã diximus νοῦν uocari: a quarum exẽplo oẽs reliquæ per ordinẽ defluũt. Nã ſi re℞ aliarũ multo magis uirtutũ ideas eſſe in mente credendũ ẽ. Illic prudẽtia eſt mẽs ipſa diuina: Tẽperãtia quod ĩ ſe ppetua intentione cõuerſa ẽ. Fortitudo q̃ ſemp idẽ eſt nec aliquando mutať: Iuſticia q̃ perenni lege a ſempiterna operis ſui cõtinuatione non flectitur: Hæc ſunt quaternarum quattuor genera uirtutũ: quæ præter cætera maximã ĩ paſſionibus habent differẽtiã ſui. Paſſiones aũt (ut ſcimus) uocanť: quod homines metuũt cupiuntq;: dolent gaudentq; Has primæ molliunt: ſecundæ auferunt: tertiæ obliuiſcuntur: ĩ quartis nefas eſt nominari. Si ergo hoc eſt officium & effectus uirtutum beare: conſtat autẽ & politicas eſſe uirtutes: igitur & politicis efficiunťur beati. Iure ergo Tullius de re℞pu. rectoribus dixit ubi beati æuo ſempiterno fruantur: Qui ut oſtenderet alios ocioſis: alios negocioſis uirtutibus fieri beatos: nõ dixit abſolute nihil eſſe illi principi deo acceptius q̃ ciuitates ſed adiecit quod quidem in terris fiat ut eos q ab ipſis celeſtibus incipiunt: diſcerneret a rectoribus ciuitatũ quibus p terrenos actus iter parať ad cælũ. Illa aũt diffinitiõe q̃d preſſius põt eſſe: quid cautius de noĩe ciuitatum q̃ concilia inquit cœtuſq; hominũ iure ſociati quæ ciuitates ap

Marginal notes: uir bonus — Virtutes purgati aĩ — paſſiões aĩ

pellãtˀ: nam & ſeruilis quõdã & gladiatoria manus cõcilia hominũ & cœtus fuerũt: ſed nõ iure ſociati. Illa aũt ſola iuſta ẽ multitudo: cuius uniuerſitas in legum cõſentit obſequiũ: Quod uero ait: Rectores harꝝ & ſeruatores hinc ꝓfecti huc reuerruntˀ: hoc modo accipiendũ eſt. Animarũ originẽ manare de cælo inter recte philoſophãtes indubitate cõſtat eſſe ſentẽtiæ: & aĩæ dum corpore utitˀ hæc eſt perfecta ſapientia ut unde orta ſit: de quo fonte uenerit: recognoſcat. Hĩc illud a quodam inter alia feſtiua ſeu mordacia ſerio tamẽ uſurpatũ ẽ de cælo deſcẽdit. γνῶθι σεαυτόν. Nam & delphici uox hæc fertur oraculi cõſulenti ad beatitatẽ: quo itinere ꝑueniret. Si te ĩquit cognoueris: ſed & ipſius frõti tẽpli hæc inſcripta ſententia ẽ. Homini aũt ut diximus una eſt agnitio ſui: ſi originis nataliſqꝫ principia exordia pĩa reſpexerit nec ſe quæſiuerit extra. Sic enĩ aĩa uirtutis ipſas cõſciẽtia nobilitatis induitˀ: qbus poſt corpus euecta eo unde deſcẽderat: reportatˀ quia nec corporea ſordeſcit uel oneratˀ eluuie: quæ puro ac leui fomite uirtutũ rigatˀ: nec deſeruiſſe unq̃ cælum uidetˀ: quod reſpectu & cogitatiõibus poſſidebat. Hinc aĩa quã ĩ ſe pronã corporis uſus efficit: atqꝫ ĩ pecudẽ quodãmodo reformauit ex homine: & abſolutiõem corporis perhorreſcit: & cũ neceſſe ẽ nõ niſi cũ gemitu fugit indignata ſub umbras. Sed nec poſt mortẽ facile corpus relinquit: quia nõ fũditus corporeæ excedunt peſtes ſed aut ſuũ oberrat cadauer aut noui corporis ambit habitaculũ non humani tantũmodo: ſed ferini quoqꝫ electo gñe moribꝫ cõgruo: quos ĩ homine libẽter exercuit: mauultqꝫ oĩa perpeti: ut cælum quod uel ignorãdo uel diſſimulãdo uel potius prodẽdo deſeruit: euadat. Ciuitatũ uero rectores cæteriqꝫ ſapientes cælũ reſpectu uel cũ adhuc corpore tenentˀ habitãtes: facile poſt corpus cæleſtẽ quã pene nõ reliquerant ſedem repoſcũt. Nec enĩ de nihilo aut de uana adulatione ueniebat ꝙ quoſdã orbiũ cõditores aut claros in repu. uiros ĩ numerꝫ deorũ conſecrauit antiquitas. Sed Heſiodus quoqꝫ diuinæ ſobolis aſſertor priſcos reges cũ diis aliis enumerat: hiſqꝫ exemplo ueteris poteſtatis ẽt ĩ cælo regendi res humanas aſſignat officium: & ne cui faſtidioſum ſit ſi uerſus ipſos ut poeta græcus protulit: inſeremus: referemus eos ut ex uerbis ſuis in latina uerba conuerſi ſunt.

Indigetes diui fato ſummi iouis hi ſunt.
Quõdam homines modo cum ſuperis humana tuentes:
Largi ac munifici ius regum nunc quoque nacti.

Hoc & Virgilius non ignorat: qui licet argumento ſuo ſeruiẽs heroas

Sapiẽtia p fecta

Vrbiũ cõditores relati inter deos

In infetos ſeligauẽrit:nõ tamẽ eos abducit a cælo:ſed æthera his depu
tat largiorẽ & noſce eos ſolẽ ſuũ ac ſua ſydera ꝓfitetur ut geminæ do/
ctrinæ obſeruatiões præſtiterint & poeticæ figmẽtum & philoſophiæ
ueritatẽ. Et ſi ſecundum illũ res quoq; leuiores quas uiui exercuerant
etiam poſt corpus exercent: q̃ gr̃a curruum.
Armorumq; fuit ui uis quæ rura nitentis
Paſcere equos: eadem ſequitur tellure repoſtos:
Multo magis rectores quondã urbium recepti ĩ cælũ curã regẽdoꝝ ho
minũ nõ relinquũt. Hæ aũt aĩæ ĩ ultimã sperã recipi credũtur: q̃ apla/
A planes nes uocat̃. Nec fruſtra hoc uſurpatũ ẽ: ſiquidẽ inde ꝓfectæ ſunt. Aĩæ
ſpæra hita enĩ necdũ deſiderio corporis irretitis ſyderea pars mũdi præſtat habita
culũ aĩaꝝ culũ: & inde labũtur ĩ corpora. Ideo his illo, Eſt redditio qui merẽtur:
Rectiſſime ergo dictũ eſt cũ in galaxian quem aplanes cõtinet: ſermo
iſte procedat: hinc ꝓfecti huc reuertũt̃: ad ſequẽtia trãſeamus. Hic
ergo & ſi eram p̃territus non tã mortis metu q̃ inſidiaꝝ a meis quæſi/
ui tamen uiueret ne ipſe & Paulus pater & alii quos nos extinctos ar/
bitraremur: uel fortuitis & ĩter fabulas elucent ſemina infixa uirtutũ:
q̃ nunc uideas licet ut e pectore Scipionis uel ſomniantis emineãt. In
re enĩ una politicarũ uirtutũ hominũ pariter exercet officiũ. Quod nõ
labitur animo prædicta morte præterritus: fortitudo eſt. Quod ſuorũ
terretur inſidiis: magiſq; alienũ facinus: q̃ ſuum horreſcit exitium: de
pietate & nimio ĩ ſuos amore procedit. Hæc aũt diximus ad iuſtitiam
referri: quæ ſeruat unicuiq; quod ſuũ eſt. Quod ea quæ arbitrabatur
non ꝓ cõpertis habet: ſed ſpreta opinione quæ minus cautis animis ꝓ
uero inoleſcit: quærit dicere certiora: indubitata prudentia eſt: Quod
cum perfecta beatitas & cæleſtis habitatio humanæ naturæ in qua ſe
nouerat eſſe p̃mittitur: audiendi tamen talia deſideriũ frenat tem/
perat & ſequeſtrat: ut de uita aui & patris interroget: quid niſi tempe
rantia eſt: ut iam tũ liqueret Aphricanũ per quietẽ ad ea loca quæ ſibi
deberẽt adductũ: In hac aũt ĩterrogatiõe de aĩæ ĩmortalitate tractatur
Ipſius.n. cõſultatiõis hic ſenſus ẽ. Nos inquit arbitrabamur animã cũ
fine mortiẽtis extingui: nec ulterius eẽ poſt hoĩem. Ait enĩ quos extin/
ctos eẽ arbitraremur. Quod aũt extinguit̃ eẽ iã deſinit. Ergo uelim di/
cas ĩquit. Si & pater paulus tecũ & alii ſupſũt: Ad hãc ĩterrogationẽ q̃
Aĩæ imor/ & de parẽtibus ut a pio filio & de cæteris ut a ſapiẽte ac naturã ipſã diſ
talitas cutiẽte ꝓtexit qd ille reſpõdit: Immo uero ĩquit: hi uiuũt q corporum
uinculis tãq̃ e carcere euolauerũt. Veſtra uero q̃ dr̃ eſſe uita: mors ẽ. Si

ad īferos meare mors ē:& uita ē eſſe cū ſuperis:facile diſcernis q̄ mors
animæ quæ uita credenda ſit. Si cōſtiterit qui locus habendus ſit infe
rorum: ut aīa dum adhunc truditur mori: cū ab hoc procul ē uita frui
& uere ſupereſſe credat̄. Et quia totum tractatum quē ueterum ſapiē-
tia de inueſtigatione huius quæſtiōis agitauit in hac latentē uerborū
paucitate reperies: ex oībus aliqua quibus nos de rei quam quærimus īferi q̄ ſūt
abſolutione ſufficiet admonen̄: amore breuitatis excerpſimus: Anteq̄
ſtudium philoſophiæ circa naturæ īquiſitionem ad tantū uigoris ado
leſceret: qui p diuerſas gentes auctores in conſtituendis ſacris cerimo- de lethæo
niarum fuerunt: aliud eſſe inferos negauerunt q̄ ipſa corpora quibus
incluſæ aīæ carcerē fedū tenebris horridū ſordibus & cruore patiuntur.
Hoc aīæ ſepulchrū hoc ditis cōcaua hoc inferos uocauerūt: Et oīa quæ de flegetō
illic eſſe crediderit fabuloſa perſuaſio: in nobiſmetipſis & in ipſis: huma te De
nis corporibus aſſignare conati ſunt: obliuionis fluuiū aliud non eſſe acheronte
aſſerentes q̄ errorē animæ obliuiſcentis maieſtatē uitæ prioris: qua an de Cocyto
te q̄ in corpus truderet̄ potita eſt ſolamq; eſſe in corpore uitam putan De ſtige
tis. Pari interpretatione flegethontem ardores irarum & cupiditatum
putarūt. Acherōtē quicquid feciſſe dixiſſeue uſq; ad triſtitiā humanæ
uarietatis more nos pœnitet. Cocytum quicquid hoīes in luctū lachry
maſq; compellit. Stygem quicquid inter ſe humanos aīos in gurgite
mergit odiorum. Ipſam quoq; pœnaꝝ deſcriptionē de ipſo uſu cōuer
ſationis humanæ ſumptam crediderunt. Vulturem iecur immortale
tondentē nihil aliud itelligi uolentes q̄ tormenta conſcientiæ obnoxia
flagitio uiſcera interiora rimantis: & ipſa uitalia indefeſſa admiſſi ſce De uultu
leris admonitione laniantis: ſemperq; curas ſi requieſcere forte tenta- re todente
uerint excitantis tanq̄ fibris renaſcentibus inhærendo: nec ulla ſibi mi ecurtytii
ſeratione parcentis lege hac quam ſe iudice nemo nocens abſoluitur: De tātalo
nec de ſe ſuā poteſt uitare ſententiā. Illos autem epulis ante ora poſi- De ixione
tis excruciari famie & inedia tabeſcere: quos magis magiſq; acquirendi
deſiderium cogit præſentem copiam non uidere: & in affluentia ino-
pes egeſtatis mala in ubertate patiūtur: neſciētes pta reſpicere dū egēt
habēdis. Illos radiis rotaꝝ pēdere diſtrictos: qui nihil cōſilio præuiden
tes: nihil ratione moderātes: nihil uirtutibus explicantes: ſeq; & actus
ſuos oēs fortunæ pmittentes caſibus & fortuitis ſemper rotātur. Saxū
ingens uoluere inefficacibus laborioſiſq; conatibus uitā terentes. Atrā
ſilicem lapſuram ſemp & cadēti ſimilē illoꝝ capitibus īminere: qui ar
duas poteſtates & īfauſtā ambiūt tyrānidem nunq̄ ſine timore uictu

De ſiſyfo de phlegia

ti:& cogẽtes ſubiectũ uulgus odiſſe dũ metuat:ſemp ſibi uidet exitiũ: quod merent excipere. Nec fruſtra hoc theologi ſuſpicati ſũt Nã Dionyſius aulæ ſiculæ iclementiſſimus icubator familiari quodam ſuo ſolam beatã exiſtimari uitã tyrãni uolens q̃ ppetuo metu miſera q̃ ipendentiũ ſemp periculoꝝ plena eſſet oſtendere:gladiũ uagina raptũ & a capulo de filo tenui pẽdẽtem mucrone demiſſo iuſſit familiaris illius capiti iter epulas imiere. Cũq; ille & ſiculas & tyrãnicas copias præſentis mortis periculo aſpernaret:talis ẽ inquit Dionyſius uita:quã beatã putabas:ſic nobis ſemper mortẽ iminẽtẽ uidemus. Exiſtima ergo quãdo fœlix eſſe poterit:qui timere non deſinit. Secũdum hæc igitur quæ a theologis aſſeruntur:ſi uere ſuos quiſq; patimur manes:& inferos i his corporibus eſſe credimus:quid aliud intelligendum ẽ:q̃ mori animam cum ad corporis inferna demergitur:uiuere autem cum ad ſupera poſt corpus euadit. Dicendum eſt:quid his poſtea uiri ſollicitior inquiſitor philoſophiæ cultus adiecerit. Nam & qui primũ Pythagorã & qui poſtea Platonẽ ſecuti ſunt:duas eſſe mortes unam aĩæ:aĩalis alteram prodiderũt. Mori aĩal cũ aĩa diſcedit e corpore:ipſam uero animam mori aſſerentes cum a ſimplici & indiuiduo fonte naturæ i membra corporea diſſipatur Et quia una ex his manifeſta omnibus nota ẽ: altera non niſi a ſapientibus deprehenſa cæteris eam uitam eſſe credentibus:ideo hic ignoratur a plurimis:cur eundem mortis deũ modo ditem modo imitem uocemus:cum per alteram.i.aĩalis mortẽ abſolui animam & ad ueras naturæ diuitias atq; ad propriam libertatẽ remitti fauſtum nomẽ indicio ſit:p alteram uero quæ uulgo uita exiſtimat animam de immortalitatis ſuæ luce ad quaſdam tenebras mortis ipelli uocabuli teſtemur horrore. Nam ut conſtet animal:neceſſe i corpore anima uinciatur. Ideo corpus demas:hoc eſt uinculum. nũcupatur & σῶμα quaſi quoddam σῆμα id eſt animæ ſepulchrum. Vnde Cicero pariter utrunq; ſignificans corpus eſſe uinculum corpus eſſe ſepulchrum quod carcer eſt ſepultorum ait. Qui e corporum uinculis tãq̃ e carcere euolauerunt. Inferos autem platonici non in corporibus eſſe .i.non a corporibus incipere dixerunt:ſed certam mũdi iſtius partem Ditis ſedem .i. inferos uocauerunt. De loci uero ipſius finibus inter ſe diſſona publicarunt:& in tres ſectas diuiſa ſententia eſt. Alii enim mundum in duo diuiſerunt:quorum alterũ facit alteꝝ patitur. Et illud facere dixerunt:quod cum ſit imutabile:alteri cauſam & neceſſitatem pmutationis imponit. Hoc pati quod permutationes uariat. Et i

Margin notes: De dionyſio ſiculo — Duæ mortes — Corpus — [V]eteꝝ opi[ni]o platonica — [M]ũdus di[ui]ſus iduo

mutabilem quidem mundi partem a ſpæra quæ aplanes dicitur uſq; ad globi lunaris exordium. Mutabilem uero a luna ad terras uſq; dixerunt. Et uiuere animas dum ĩmutabili parte conſiſtunt: mori autem cum ad partem ceciderint permutationis capacem. Atq; ideo inter lunam terraſq; locum mortis & inferorũ uocari: ipſamq; lunam uitæ eẽ mortiſq; confinium: & animas inde in terram fluentes mori: inde ad ſupera meantes ĩ uitam reuerti. Nec immerito exiſtimatum eſt. A luna enĩ deorſum natura incipit caducorũ: ab hac aĩæ ſub numerꝝ dierꝝ cadere & ſub ipſis ĩcipiũt: Deniq; illam æthereã terram phyſici uocauerunt & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt quod ita eẽ plurimi: argumentis: quæ nunc lõgum ẽ enumerare docuerunt. Nec dubiũ ẽ: quin ipſa ſit mortalium corporũ & auctor & conditrix: adeo ut nonnulla corpora ſub luminis eius acceſſu patiantur augmenta: & hac decreſcente minuantur: Sed ne de re manifeſta faſtidium prolixa aſſertione generet: ad ea quæ de ĩferorum loco alii diffiniunt: tranſeamus. Maluerũt.n. mundũ alii in elemẽta ter quaterna diuidere: ut in primo numerẽt ordine: terra: aqua: aer: ignis: q̃ eſt pars liquidior aeris uicina lunæ. Supra hæc rurſũ totidẽ numero: ſed naturæ p̃urioris elementa: ut ſit luna p̃ terra quã æthereã terrã a phyſicis diximus nominatã: aqua ſit ſpærata mercurii: aer ueneris: ignis in ſole. Tertius uero elementorꝝ ordo ita ad nos cõuerſus habeatur: ut terram ultimam faciat: & cæteris ĩ mediũ redactis ĩ terrã deſinat tã ima q̃ ſũma poſtremitas. Igitur ſpera martia ignis habeat: aer iouis ſaturni aqua: terra uero aplanes: ĩ qua elyſios cãpos eſſe puris aĩs deputatos antiquitas nobis ĩtelligẽdũ reliquit. De his cãpis aĩa cũ ĩ corpus emittit̃: p̃ tres elemẽtorũ ordĩes trina morte ad corpus uſq; deſcẽdit. Hæc ẽ ĩter platonicos de morte aĩæ cũ ĩ corpus trudit̃ ſecũda ſentẽtia: Alii uero (nã tres ĩter eos eſſe ſentẽtiarꝝ diuerſitates ante ſignauimus) in duas quidẽ & ipſi p̃tes ſicut primi faciunt: ſed non hiſdẽ terminis diuidunt mundũ: Hic enĩ cælum quod aplanes ſpæra uocitetur partẽ unã: ſeptem uero ſpæras quæ uagæ uocantur & quod ĩter illas ac terram ẽ terrãq; ipſam alterã partẽ eſſe uoluerunt. Secundum hos ergo quorꝝ ſectæ amicitior eſt ratio: aĩæ beatæ ab omni cuiuſcunq; contagione corporis liberæ cælum poſſidet. Quæ uero appetentiam corporis & huius quam in terris uitam uocamus ab illa ſpecula altiſſima & perpetua luce deſpiciens deſiderio latenti cogitauerit: pondere ipſo terrenæ cogitationis paulatim in inferiora delabit̃ Nec ſubito a perfecta ĩcorporalitate luteũ corpus

Aĩæ uita & mors

Lũares populi

Mũdi alia diuiſio

Elyſi cãpi

Mũdi tertia diuiſio

ĩduitur: ſed ſenſim p tacita detrimẽta & lõgiorẽ ſimplicis & abſolutiſ/ſimæ puritatis receſſũ in quædã ſyderei corporis ĩcremẽta turgeſcit. In ſingulis enĩ ſphæris quæ cælo ſubiectæ ſũt. ætherea ſubuolutione ueſtitur: ut p eas gradatĩ ſociati huius indumẽti teſtei cõcilieť. Et ideo totidẽ mortibus quot ſphæras trãſit ad hãc puenit: q̃ in terris uita uocitať. deſcẽſus uero ipſius quo aĩa de cælo ĩ huius uitæ ĩferna delabiť: ſic ordo

Ordo deſ/cẽtis aĩæ ĩ corpus

digeriť. zodiacũ ita lacteis circulis obliquæ circũflexiõis occurſu ambiẽdo amplectiť: ut eũ q̃ duo tropica ſigna capricornus & cãcer ferũť: ĩterſecet. Has ſolis portas phyſici uocauerũt: quia ĩ utraq; obuiante ſolſtitio ulterius ſolis ĩhibeť acceſſio: & fit ei regreſſus ad zonæ uiã: cuius terminos nũq̃ relinqt. Poſt has portas aĩæ de cælo ĩ terras meare: & de terris ĩ cælum remeare crẽdunť. Ideo hoĩum una: altera deoꝝ uocať. Hominum cancer: quia per hunc in inferiora deſcenſus eſt. Capricornus deoꝝ: quia per illum animæ in propriæ immortalitatis ſedem & ĩ deorum numerum reuertuntur: Et hoc eſt quod Homeri diuina prudentia in antri itacẽſis deſcriptione ſignificat Hinc & Pythagoras putat a lacteo circulo deorſum incipere Ditis imperium: quia animæ inde la/pſæ uidẽtur iam a ſuperis receſſiſſe. Ideo primam naſcẽtibus ait lactis

Solis por/tæ

porta cẽcri hoĩs eſt

Porta Ca/pricorni deorum

alimoniã offerri: quia primus eis motus a lacteo incipit in corpora terrena labentibus. Vnde & Scipioni de animis beatorum oſtenſo lacteo dictum ẽ: Hinc profecti huc reuertuntur. Ergo deſcẽſuræ cum adhuc in cancro ſunt quoniã illic poſitæ: necdum lacteum reliquerũt adhuc in numero ſunt deorum. Cum uero ad leonem labendo peruenerint. illic conditionis futuræ auſpicantur exordium. Et quia in leone ſũt rudimenta naſcendi & quædam humanæ naturæ tironicia aquarius autem aduerſus leoni eſt & illo oriẽte mox occidit: ideo cum ſol aquariũ tenet: manibus parentatur: ut pote in ſigno quod humanæ uitæ contrariũ uel aduerſum ferať. Illinc ergo. i. a confinio quo ſe zodiacus la/cteuſq; contingunt: aĩa deſcẽdẽs a tereti quæ ſola forma diuina eſt: ĩ conũ defluẽdo producit: ſicut a puncto naſciť linea: & ĩ longũ ex ĩdiuiduo ꝓcedit: ibiq; a puncto ſuo quod ẽ monas uenit ĩ diadẽ quæ ẽ pri/ma detractio. Et hæc ẽ eſſentia quã ĩdiuiduã eãdẽq; diuiduam Plato ĩ Thimæo cũ de mũdanæ aĩæ fabrica loqueretur: expreſſit. Aiæ. n. ſicut mundi ita & hominis unius modo diuiſionis repetientur ignaræ: ſi diuinæ naturæ ſimplicitas cogiteť modo capaces: cum illa p mundi: hæc per hominis mẽbra diffũditur. Aĩa ergo cũ trahiť ad corpus: in hac pri/ma ſui pductione ſiluestrẽ tumultũ. i. hylen influentem ſibi ĩcipit ex/

Ditis ĩpe/riũ lac pña alimonia

aquarius hũane ui/tæ cõtrari/us

parẽtatoĩs epiſcopus

Aĩæ deſcẽſio

periri. Et hoc ē quod Plato notauit in Phedrone: aīam in corpus trahi
noua ebrietate trepidātē: uolēs nouū potū materialis alluuionis īntelli
gi: quo delibuta & grauata deducit̃. Arcani huius īdiciū ē & crater Li/ crater libe
beri pr̄is ille ſydereus ī regiōe quæ īter cancrū eſt & leonē: locatus ebrie ri patris
tatē illic primū deſcēſuris animis euenire ſilua influēte ſignificās: Vn/ obliuio an
de & comes ebrietatis obliuio illic īcipit animis latēter obrepere. Nam imarum
ſi animæ memoriā rerum diuinarum: quaꝝ in cælo erāt cōſciæ ad cor
pora uſq; deferēt: nulla īter homines foret de diuinitate diſſēſio. Sed
obliuionem quidem omnes deſcendendo hauriūnt: aliæ uero magis
minus aliæ. Et ideo in terris uerum: cum non omnibus liqueat: tamē
opinantur omnes: quia opinionis ortus eſt memoriæ defectus. Hi ta/
men hoc magis inueniunt qui minus obliuionis hauſerunt: quia faci
le reminiſcuntur quid illic ante cognouerint. Hinc ē: ꝙ quæ apud la/
tinos lectio: apud græcos uocatur repetita cognitio: qa cum uera diſci
mus: ea recognoſcimus: quæ naturaliter nouerāmus anteq̄ materia/
lis influxio in corpus uenientes aīas ebriaret. Hæc ē aūt hyle: quæ om/ Hyle
ne corpus mūdi quod ubicūq; cernimus ideis impreſſa formauit. Sed
altiſſima & puriſſima pars eius qua uel ſuſtentāt̃ diuina uel conſtāt:
nectar uocatur: & creditur eſſe potus deoꝝ: Inferior uero & turbidior: Nectarū
potus animarum. Et hoc ē quod ueteres letæum fluuium uocauerūt:
ipſum autē Liberum patrem orphaici νοῦν ὑλικὸν ſuſpicātur ītelli/ lethæus. fl
gi: qui ab illo indiuiduo natus in ſingulos ipſe diuiditur: Ideo in illoꝝ
ſacris traditur titanio furore ī mēbra diſcerptus: & fruſtis ſepultis rur liber patis
ſus unus & īteger emerſiſſe: quia νοῦς quē diximus mētem uocari: ex
indiuiduo præbēdo ſe diuidēdum & rurſus ex diuiſo ad indiuiduū re/
uertēdo & mūdi īplet officia: & naturæ ſuæ arcana nō deſerit. Hoc ergo
primo pōdere de zodiaco & lacteo ad ſubiectas uſq; ſpæras aīa delapſa
dū & ꝑ illas labit̃ ī ſingulis nō ſolū ut iā diximus lūinoſi corporis ami
cit̃ acceſſu: ſed & ſingulos motus quos ī exercitio ē hītura producit: In aīa recipit
ſaturni rōcinationē & ītelligētiā: quod λογιστικὸν θεωρητικὸν uocāt: Satur.
In iouis uim agēdi quod πρακτικὸν dicit̃. tn martis aīoſitatis ardorē: A ioue
quod θυμικὸν nuncupatur. In ſolis ſentiēdi opinandiq; naturā: quod A marte
αἰσθητικὸν & φανταστικὸν appellāt. Deſiderii uero motū: quod ἐπι/ A ſole
θυμητικὸν uocat̃ in ueneris: ꝓnūciandi & īterpretādi q̄ ſentiat: quod A genere
ἑρμηνευτικὸν dicitur ī orbe mercurii. ὀνφυτικὸν uero .i. naturā plan a mercu.
tandi & augēdi corpora īgreſſu globi lunaris exercet: & ē ſicut a diuinis A luna
ultima ita in nr̄is terreniſq; oībus prima. Corpus. n. hoc ſicut fæx reꝝ

diuinaꝝ ē: ita aīalis ē prima ſubſtātia. Et hæc ē dr̄a īter terrena corpora & ſupera cæli dico & ſyderꝝ alioꝝq; elementorum ꝙ illa quidem ſurſū accerſita ſūt ad aīæ ſedē: & īmortalitatē ex ipſa natura regionis & ſublimitatis imitatiōe meruerūt. Ad hæc uero terrena corpora aīa ipſa deducit: & ideo mori credit: cū in caducā regionē & in ſedē mortalitatis īcluditur. Nec te moueat: ꝙ de aīa quā eſſe īmortalem dicimus: mortē totiens nominamus. Etenim ſua morte anima non extinguitur: ſed ad tempus obruitur Nec temporali dimerſione beneficium perpetuitatis eximitur. Cum rurſus ē corpore ubi meruerit contagione uitiorū penitus elimata purgari ad parentis uitæ lucē reſtituta: ī integrum reuertatur. Plene ut arbitror de uita & de morte animæ diffinitio liquet: quā de adytis philoſophiæ doctrina Ciceronis elicuit: Sed ſcipio per quietē & ī cælo: quod ī premiū cedit beatis: & ꝓmiſſione imortalitatis animatus tā glorioſam ſpem tāq̄ īclytā magis magiſq; firmauit uiſo patre. de quo utrū uiueret: cū adhuc uideret dubitare: quæſierat. Mortē igit̄ malle cœpit: ut uiueret: Nec fleſſe contentus uiſo parente quem credideat extinctū: ubi loqui poſſe cœpit: hoc primū probare uoluit: nihil ſe magis deſiderare q̄ ut cū eo iam moraret. Nec tamē apud ſe quæ deſiderabat faciēda cōſtituit q̄ ante cōſuleret: quoꝝ unū prudentiæ: alterū pietatis aſſertio ē. Hunc ipſa uel cōſulētis uel pcipiētis uerba tractemus. Queſo in q̄ pater ſanctiſſime atq; optime: qm̄ hæc ē uita (ut audio Aphricanū dicere) quid moror ī terris? quin huc ad uos uenire propero? Non ē ita inqt ille. Niſi .n. cū deus hic cuius hoc templū eſt oēq; quod cōſpicis: iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit huc tibi aditus patere nō pōt. Homines .n. ſūt hac lege generati: q tuerentur illum globum: quē ī tēplo hoc mediū uides: q̄ terra dr̄. Hiſq; aīus datus ē ex illis ſempiternis ignibus: q̄ ſydera & ſtellas uocatis: q̄ globoſæ & rotundæ diuinis aīatæ mētibus circulos ſuos orbeſq; cōficiūt celeritate mirabili. Quare & tibi publi & piis oībus retinēdus aīus ē ī cuſtodia corporis. Nec iniuſſu eius a quo ille ē uobis datus ex hoīum uita migrandū ē: ne munus aſſignatū adeo diffugiſſe uideamini. Hæc ſecta & præceptio Platonis ē: qui ī Phedrōe diffinit hoī nō eſſe ſua ſponte moriēdū Sed in eodem tamen dialogo idē dicit mortem philoſophantibus appetendam: & ipſam philoſophiā meditationē eſſe moriendi. Hæc ſibi ergo cōtraria uidētur: ſed non ita eſt. Nam plato duas mortes hominis nouit. Nec hoc nūc repeto qd ſuperius dictū ē. duas eē mortes: unā aīæ aīalis alterā: ſed ipſius quoq; aīalis hoc ē hoīs duas aſſerit mortes:

Mors aīæ quæ ſit

hoīes ... [handwritten marginal note]

mors ē appetēda nō ſibi ipſius inferēda

Morte duæ hoīs

quaꝝ unā natura: uirtutes alterā præſtāt. Homo: n: morit̄ cū aīa cor pus relīquit ſolutū lege naturæ. Mori etiā dicit̄: cū aīa adhuc ī corpo re cōſtituta corporeas illecebras philoſophia docēte cōtēnit: & cupidi tatū dulces īſidias r̄liquaſq; oēs exuuit̄ paſſiones Et hoc ē quod ſupe nius ex ſecūdo uirtutū ordine: quæ ſolis philoſophātibus aptæ ſūt: euenire ſignauimus: Hāc ergo mortem dicit Plato ſapiētibus appetē dā. Illā uero quā oībus natura cōſtituit cogi uel īferri uel accerſiri ue tat docens expectandā eſſe naturā Et has cauſas huius aperiēs ſāctio nis: quas ex uſu reꝝ quæ ī quotidiana cōuerſione ſūt: mutat̄. Ait. n. eos q poteſtatis imperio trudunt̄ ī carcerē: nō oportere īde diffugere priuſq̄ poteſtas ipſa quæ clauſit abire pmiſerit. Non eni ī uitari pœnā furtiua diſceſſione: ſed creſcere. Hoc quoq; addit nos eſſe in domino deoꝝ: quoꝝ tutela & puidētia gubernamur. Nihil autē eſſe īuito do mino de his quæ poſſidet: ex eo loco in quo ſuū cōſtituerat auferēdū Et ſicut qui uitā mancipio extorquet alieno: crimine non carebit: ita eū qui finē ſibi domino necdū iubente quæſiuerit: nō abſolutione cō ſequi ſed reatū. Hæc platonicæ ſectæ ſentētia altius Plotinus exequi tur. Oportet īquit aīam poſt hominē liberā corporeis paſſionibus in ueniri: quā qui de corpore uiolenter extrudit: liberā eſſe non patitur. Qui eni ſibi ſua ſpōte necē cōparat: aut perteſus neceſſitatis: aut me tu cuiuſq̄ ad hoc deſcendit aut odio: quæ omnia īter paſſiones habē tut Ergo & ſi āte fuit his ſordibus pura: hoc ipſo tamē quo exit extor ta: ſorde ſcit. Deinde mortē debere: aīæ a corpore ſolutionē eſſe nō uī culum. Exitu aūt coacto aīam circa corpus magis magiſq; uinciri: Et re uera ideo ſic extortæ aīæ diu circa corpus eiuſue ſepulturam uel lo cum: ī quo iniecta manus ē: peruagātur. Cum cōtra illæ aīæ quæ ſe in hac uita a uinculis corporeis philoſophiæ morte diſſoluunt̄: adhuc ex tāte corpore cælo & ſyderibus īſerant̄. Et ideo illā ſolā de uoluntariis mortibus ſignificat eſſe laudabilē: quæ cōparat̄ philoſophiæ rōne ut diximus nō ferro prudeñtia nō ueneno Addit etiā ſolā eſſe naturalē mortē: ubi corpus aīam nō aīa corpus relīquit: Cōſtat enī numeroꝝ certā cōſtitutāq; rōnē aīas ſociare corporib;: Hi numeri dū ſupſūt: p ſeuerat corpus aīari Cū uero deficiūt: mox archana illa uis ſoluit̄ qua ſocietas ipſa cōſtabat. Et hoc ē quod fatū & fatalia uitæ tēpora uoca mus Aīa ergo ipſa non deficit: quippe quæ īmortalis atq; ppetua eſt: ſed īpletis numeris corpus fatiſcit. Nec aīa laſſat̄ animādo ſed officiū ſuū deſerit corpus: cū iā nō poſſit aīari: Hic illud ē doctiſſimi uatis.

Mors que patit̄ a ſapiētibus

Qui ſpōte ſibi mortē comparat

naturalis mors

fatū & fatalia uitæ

Explebo numeꝝ:reddarq; tenebris. Hæc ẽ igiẽ naturalis uere mors cũ finẽ corporis ſolus numerorũ ſuoꝝ defectus apportat:nõ cũ extorqĩ uita corpori adhuc idoneo ad cõtinuationẽ ferẽdi. Nec leuis ẽ drã ui/tã uel natura uel ſpõte ſoluẽdi Aĩa.n.cũ corpoẽ deſerit:põt ĩ ſe nihil retinere corporeũ:ſi ſe purẽ cũ ĩ hac uita eẽt:ĩſtituit. Cũ uero ipſa uio lẽter de corpore extrudit:qa exit rupto uĩculo nõ ſoluto:fit ei ipſa ne ceſſitas occaſio paſſionis:& malis uĩculis dũ rũpit:ĩſicitur. Hãc quo q; ſupioribus adiicit rationẽ nõ ſpõte peñdi. Cũ cõſtet inqt remune/rationẽ aĩs illic eẽ tribuẽdã ꝓ mõ pfectiõis ad quã ĩ hac uita unaquæ q; puenit:ñ ẽ præcipitãdus uitæ finis:cũ adhuc ꝓficiẽdi eẽ poſſit acceſ ſio. nec fruſtra hoc dictũ ẽ nã in archanis de aĩæ reditu diſputatiõib; fertur ĩ hac uita delĩquẽtes ſimiles eẽ ſup equale ſolũ cadẽtibus:qbus denuo ſine difficultate præſto ſit ſurgere. Aĩas uero ex hac uita cũ de lictoꝝ ſordibus recedẽtes æquãdas his q ĩ abruptũ ex alto præcipitiq; delapſi ſũt unde facultas nunq̃ ſit reſurgẽdi. Iõ ergo cõceſſis utẽdũ uitæ ſpatiis:ut ſit pfectæ ꝑgatiõis maior facultas. Ergo ĩquies q iã pfectæ purgatus ẽ:manũ ſibi debet ĩferre:cũ nõ ſit ei cã remanẽdi:qa pfectũ ultærius nõ requirit qui ad ſupña puẽit:Sed hoc ipſo quo ſi/bi celerẽ finẽ ſpe fruẽdæ beatitatis arceſſit:irritẽ laq̃o Paſſiõis:qa ſpes ſicut timor paſſio ẽ. Sed & cætera:quæ ſupior rõ ĩſeruit:incurrit. Et hoc ẽ:ꝙ Paulus filiũ ſpæ uitæ ueriorís ad ſe uenire ꝓperãtẽ ꝓhibet ac repellit:ne feſtinatũ abſolutiõis aſcẽſioniſq; deſiderĩ magis eũ hac ipſa paſſiõe uinciat ac retardet. Nec dicit:ꝙ niſi mors naturalis adue/nerit emori nõ poteris:ſed huc uenire nõ poteris. Niſi.n.ĩquit cũ de/us iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit:huc tibi aditus patere nõ põt: quia ſcit iã receptus ĩ cælũ niſi pfecte puritati cæleſtis hĩtaculi aditũ nõ patere. Pari autẽ cõſtãtia mors nec ueniẽs p naturã timẽda eſt nec contra ordinẽ cogẽda naturæ. Ex his quæ Platonẽ quæq; Plotinũ de uoluntaria morte ꝓnunciaſſe retullimus:nihil ĩ uerbis Ciceronis qui bus hãc ꝓhibet remanebit obſcurũ Sed illa uerba quæ præter hoc ſũt inſerta:repetamus. Hoĩes.n.ſũt hac lege generati:qui tuerentẽ illum globum quẽ in tẽplo hoc mediũ uides:quæ terra drẽ. Hiſq; aĩus datus ẽ ex illis ſempiternis ignibus:quæ ſydera & ſtellas uocatis. quæ globo ſæ & rotundæ diuinis animatæ mẽtibus circulos ſuos orbeſq; cõfic.ũt celeritate mirabili. De terra cur globus dicatur in medio mundo po/ſitus plenius diſſeremus cũ de nouẽ ſpætis loquemur. Bene aũt uni/uerſus mũdus dei tẽplum uocatẽ:ꝓpter illos qui exiſtimãt nihil eẽ ali

[margin: explebo numerum]

[margin: Mundus drẽ Dei Tẽplũ]

ud deũ niſi cælũ ipſũ & celeſtia iſta quæ cernimus. Ideo ut ſũmi oĩ/
potẽtiã dei oñderet poſſe uix ĩtelligi: nũq̃ uideri: qcqd hũano ſubiicit̃
aſpectui tẽplũ eius uocauit: q ſola mẽte cõcipit̃: ut qui hæc uenetatur
ut tẽpla: cultũ tñ maximũ debeat cõditori: ſciatq; qſqs ĩ uſũ tẽpli hu
ius ĩducit̃: ritu ſibi uiuẽdũ ſacerdotis. Vñ & q̃i quodã publico precoĩo
tãtã hũano gñi diuĩtatẽ ĩeſſe teſtat̃: ut uniuerſos ſyderei aĩ cognatiõe
nobiliter. Notãdũ ẽ q̧ hoc loco aĩum & ut ꝓpe & ut abuſiue dr̃: po
ſuit: Aĩus. n. ꝓpe mẽs: ẽ quã diniorẽ aĩa nẽo dubitauit. Sed nõnũq̃
ſic & aĩam uſurpãtes uocamus. Cũ ergo dicit: Hiſq; aĩus datus ẽ ex il
lis ſepiternis ignibus: mẽtẽ præſtat intelligi: quæ nobis ꝓprie cũ cælo Animus
ſyderibuſq; cõis ẽ. Cũ uero ait: Retinẽdus aĩus ẽ ĩ cuſtodia corporis:
ipſã rũc aĩam nomĩat: quæ uincit̃ cuſtodia corporali: cui mẽs diuina
nõ ſubdit̃. Nũc qualiter nobis aĩus id ẽ mẽs cũ ſyderibus cõis ſit: ſecũ Deus prĩa
dũ theologos diſſeramus. Deus q prĩa cã & ẽ & uocatur: unus oĩum causa
quæq; ſũt quæq; uident̃ eſſe prĩceps & origo ẽ. Hic ſup abũdãti maie Mens
ſtatis fœcũditate de ſe mẽtẽ creauit. Hæc mẽs quæ νοῦς. uocat̃: qua
pr̃em ĩſpicit: plenã ſimilitudinẽ ſeruat auctoris Animã uero de ſe cre/ Aĩæ origo
at poſteriora reſpiciẽs. Rurſus aĩa partẽ q̃ ĩtuet̃ ĩduit̃: ac paulatĩ regre & eius par
diẽte reſpectu ĩ fabricã corpoꝝ ĩcorporea ipſa degenerat. Habet ergo tes
& puriſſimã ex mẽte: de qua ẽ nata rõnem: q̃d λογικὸν uocat̃ ex ſua Ratio
natura accipit præbẽdi ſenſus præbendiq; ĩcremẽti ſeminariũ: quorũ
unũ αἰσθητικὸν: alterũ λογικὸν nũcupat̃. Sed ex his ꝑmũ id eſt logi αἰσθητικὸν
con: quod ĩnatũ ſibi ex mẽte ſumpſit ſicut uere diuinũ ẽ: ita ſolis di/
uinis aptũ. Reliqua duo æſtheticon & phyticon ut a diuinis r̃ecedũt: .i. ſẽſitiuũ
ita cõuenientia ſũt caducis. Anima ergo creãs ſibi cõdẽſq; corpora. Nã φυτικὸν .i
ideo ab aĩa natura ĩcipit: quã ſapiẽtes de deo & mẽte νοῦν nominãt gñatiuum
ex illo mero ac puriſſimo fõte mẽtis quẽ naſcẽdo de originis ſuæ hau
ſerat copia corpora illa diuina uel ſupera cæli dico & ſyderꝝ: quæ ꝑma
condebat animauit. diuinæq; mentes omnibus corporibus: quæ ĩ for
mam teretem: i. in ſpæræ modum formantur: infuſæ ſunt. Et hoc eſt
quod cum de ſtellis loqueret̃ ait: quæ diuinis aĩatæ mẽtibus. In infe/
riora uero ac terenna degenerãs fragilitatẽ corpoꝝ caducoꝝ deprehen
dit merã diuinitatem mentis ſuſtinere non poſſe: ĩmo ptẽ eius uix ſo
lis humanis corporibus cõuenire: qa & ſola uident̃ erecta tanq̃ ad ſu/
pera ab imis r̃ecedat: & ſola cælũ facile tanq̃ ſemp erecta ſuſpiciũt: ſo
liſq; ineſt uel ĩ capite ſpæræ ſimilitudo quã formã diximus ſolã men
tis capacẽ. Soli ergo hõi rõnẽ. i. uim mentis ĩfudit: cui ſedes ĩ capite ẽ.

ratio qr ratione homo habeat

Mentis ſedes

Sed & geminā illā creſcēdi ſentiēdiq; naturā: qa caducū ē corpus: īſe tuit. Et hīc ē: q̃ hō & rōnis cōpos ē: & ſentit & creſcit: ſolaq; rōne meruit præſtare cæteris aīalibus: quæ qa ſēp ꝓna ſunt: & ex ipſa quæq; ſuſpiciēdi difficultate a ſupis receſſerūt: nec ullā diuino corpoꝝ ſimilitudinē aliqua ſui pte meruerūt: nihil ex mēte ſortita ſūt: & iō rōne caruerūt. Duo quoq; tātū adepta ſūt ſētire uel creſcere. Nā ſiqd ī illis ſimilitudinē rōnis imitat̄: nō rō ſed memoria ē: & memoria n̄ illa rōne mixta ſed quæ hebetudinē ſenſuū qnq; comitat̄. de qua plura nūc dicere (quoniā ad preſēs opus nō attinet) omittemus. Terrenoꝝ copoꝝ tertius ordo ī arboribus & herbis ē: quæ carēt tā rōe q̄ ſenſu. Et qa creſcēdi tātūmō uſus ī his uiget: hac ſola pte uiuere dicunt̄: Hūc reꝝ ordinē & Virgilius expreſſit. Nā & mūdo aīam dedit: & ut puritati eius atteſtaret̄: mētem uocauit. Cælū.n. ait & terras & maria & ſydera ſpiritus ītus alit.i.aīa. Sicut alibi ꝓ ſpiramēto aīam dicit. Quātū ignes aīeq; ualēt: Et ut illius mūdanæ aīe aſſereret dignitatē: mētē eſſe teſtatus ē: Mēs agitat molē. Nec nō ut oſtēderet ex ipſa aīa cōſtare & aīari uniuerſa quæ uiuūt: addidit: Inde hominū pecudūq; genus & cætera. Vtq; aſſereret eūdē ſemp ī aīa eſſe uigorē: ſed uſū eius hebeſcere ī aīalibꝫ corporis dēſitate adiecit: Quantū nō noxia corpora tardāt & reliqua.

Principio cælum in. Vi. æti.

a deo mens ex mente aia

Secundū hæc ergo cū ex ſummo deo mens ex mente aīa ſit. Aīa uero & cōdat & uita cōpleat oīa quæ ſequunt̄: cūctaq; hic unus fulgor illuminet: & uniuerſis appareat: ut in multis ſpeculis p ordinē poſitis uultus unus. Cūq; oīa continuis ſucceſſionibus ſe ſequant̄ degenerantia per ordinem ad imū meandi inueniet̄ preſſius intuenti a ſūmo deo uſq; ad ultimā reꝝ fecem una ſe mutuis uinculis religās: & nuſq̄ īterrupta connexio. Et hæc eſt Homeri cathena aurea: quam pendere de cælo in terras deū iuſſiſſe commemorat. His ergo dictis ſolum hominem conſtat ex terrenis omnibus mentis ideſt: animi ſotietatem cū cælo & ſyderibꝫ habere communem. Et hoc eſt quod ait: Hiſq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus: quæ ſydera & ſtellas uocatis. Nec tamē ex ipſis cæleſtibꝫ & ſempiternis ignibus nos dicit animatos. Ignis.n. ille licet diuinū tamē corpus ē. Nec ex corpore quāuis diuino poſſemus animari ſed unde ipſa illa corpora quæ diuina & ſūt & uident̄ animata ſūt id eſt ex ea mūdanæ aīæ parte quam diximus de pura mente cōſtare. Et ideo poſtquam dixit: Hiſq; animus datus eſt ex illis ſempiternis ignibus quæ ſydera & ſtellas uocatis: mox adiecit: quæ diuinis animatae mentibus: Vt per ſempiternos ignes corpus ſtellarum: per diui-

Cathena aurea Homeri

d3

nas uero mētes eaꝝ animas mani feſta deſcriptiōe ſignificet: & ex illis
ĩ nr̃as uenire aĩas uim mētis oñdat. Nō ab re ē: ut hæc de aĩa diſputa-
tio ĩ fine ſētētias oĩum: q de aĩa uident̃ ꝓnunciaſſe: cōtineat. Plato di-
xit aĩam eſſentiā ſe mouētē. Xenocrates numerū ſe mouētē: Ariſtote
les ἐντελέχειαν: Pythagoras & Philolaus armoniā: Poſſidonius ide
am: Aſclepiades qnq; ſenſuū exercitiū ſibi cōſonū: Hipocrates ſpiri-
tū tenuē p corpus oē diſpſū: Heraclitus pōticus lucē: Heraclitus phy
ſicus ſcintillā ſtellaris aſſētiæ: Zenon cōcretū corpori ſpiritū: Demo
critus ſpiritu iſertū athomis hac facilitate motus: ut corpus illi oē ſit
puium. Critolaus peripatheticus cōſtare eā de qnta eſſentia: Hippar
cus ignē: Anaximenes aera: Empedocles & Cricias ſāguinē: Parmēides
ex terra & igne: Exonephātes ex terra & aqua: Boetos ex aere: & igne:
Epicurus ſpēm ex igne & aere & ſpiritu mixtā: Optinuit tñ nō mīus
de ĩcorporalitate eius q̃ de ĩmortalitate ſētētia. Nūc uideāus quæ ſint

Quid ſit aĩa ſecūdū uarias philoſophoꝝ opiniones

hæc duo noĩa. quoꝝ pariter meminit cū dicit: quæ ſidera & ſtellas uo
catis. Neq; .n. hic res una gemĩa appellatiōe mōſtrat̃: ut enſis & gladi-
us. Sed ſūt ſtellæ qdē ſingulares: ut erraticæ qnq; & ceteræ quæ nō ad
mixtæ aliis ſole ferunt̃: ſydera uero quæ ĩ aliquod ſignū ſtellaꝝ pluri-
um cōpoſitiōe formant̃: ut aries taurus ut andromeda pſeus uel coro
na: & quæcūq; uariaꝝ genera formaꝝ ĩ cælum recepta credunt̃. Sic &
apud græcos ἀστὴς & ἄστρον diuerſa ſignificāt. Et enĩ aſter ſtella. una ē
& aſtron ſignū ſtellis coactū: quod nos ſydus uocamus: Cū uero ſtel-
las globoſas & rotūdas dicat: nō ſingulariū tm̄ exprimit ſpēm: ſed &
eaꝝ quæ ĩ ſigna formāda couenīūt. Oēs .n. ſtelle ĩter ſe & ſi in magni
tudine aliquā nullā tñ habent ĩ ſpecie drām. Per hæc aūt duo noĩa ſo-
lide ſpæra deſcribit̃: quæ nec ex globo ſi rotūditas deſideret̃: nec ex ro
tūditate ſi globus deſit efficit̃: cū alterū forma: alterū ſoliditate corpo
ris deſerat̃. Spæras aūt hic dicimus ipſaꝝ ſtellaꝝ corpora: quæ oĩa hac
ſpecie formata ſunt. Dicuntur præterea ſpæræ & aplanes illa quæ ma-
xima & eſt ſubiectæ ſeptem p quas duo lumina & quĩq; uagæ diſcur
runt. Circi uero & orbes duaꝝ ſunt rerum duo nomina. Et his nomi-
nibus q̃dem alibi aliter eſt uſus. Nam & orbem pro circulo poſuit ut
orbem lacteum: & orbem pro ſpera: ut nouem tibi orbibus uel potius
globis. Sed & circi uocantur: qui ſpæram maximam cingunt: ut eos ſe
quens tractatus oſtendet: quorum unus eſt lacteus de quo ait: ĩter flā
mas circus elucens. Sed hic horum nihil neq; circi neq; orbis nomine
uoluit intelligi. Sed eſt orbis in hoc loco ſtellæ una integra & peracta

Inter ſydera & ſtellas

ἀστὴς

ἄστρον

Spæra

orbis circulus globus

Orbis

couerſio.i.ab eodē loco poſt emēſū ſpæræ:p quā mouet̄ ambitū ī eun/
Circus dē locū regreſſus. Circus aūt eſt hic linea ambiens ſpærā:ac ueluti ſemi
tā faciēs:p quā lumē utrūq; diſcurrit & ī ter quā uagantiū ſtellaꝝ error
Errantes Stellæ legitimus coercet̄. quas ideo ueteres errare dixerūt: quia & curſu ſuo fe
runt̄:& cōtra ſpære maximæ.i.ipſius cæli ī petū cōtrario motu ad oriē
tē ab occidēte uoluunt̄:& oīum qdē par celeritas motus ſimilis & idem
ē modus meādi: ſed nō oēs eodē tp̄e circos ſuos orbeſq; cōficiūt. Et iō
ē celeritas ipſa mirabilis qa cū ſit eadē oīum:nec ulla ex illis aut cōcita
tior eē poſſit aut ſegnior:nō eodē tñ tp̄is ſpatio oēs ābitū ſuū pagunt
Cauſā uero ſub eadē celeritate diſparis ſpatii aptius nos ſequētia doce
būt. His de ſydeꝝ natura & ſyderea hoīum mēte narratis: rurſus filiū
pater ut ī deos pius ut ī homīes iuſtus eēt hortatus: premiū rurſus ad/
iecit: oſtēdēs lacteū circulū uirtutibus debitū & beatoꝝ cœtu refertū.
Cuius meminit his uerbis: Erat aūt is ſplēdidiſſimo cādore inter flam
mas circus elucēs: quē uos (ut a graiis accepiſtis) orbē lacteū nūcupatis
Lacteus circus Orbis hic idē quod circus ī lactei appellatiōe ſignificat. Eſt aū t lacteus
unus e circulis: q ambiunt cælū:& ſūt præter eū numero decē de qbus
quæ dicēda ſūt ꝓferemus: cū de hoc cōpetēs ſermo proceſſerit. Solus
ē eoībus hic ſubiectus ē oculis cæteris circūcſis magis cogitatiōe q̄ uiſu
comprehēdēdis. De hoc lacteo multi ī ter ſe diuerſa ſenſerūt: cauſaſq;
eius alii fabuloſas naturales alii protulerūt. Sed nobis fabuloſa reticē/
tes ea tm̄modo: quæ ad naturā eius uiſa ſunt ptinere: dicemus. Theo
phraſtus lacteū dixit eſſe compagē: qa de duobꝫ hemiſpæriis cæli ſpæ
ra ſolidata eſt. Et iō ubi horæ utrinq; cōueniant: notabilē claritatē ui/
deri. Diodorus ignem eē denſæ cōcretæq; naturæ in unā corrui limitis
ſemitā diſcretiōe mūdanæ fabricæ coaceruāte cōcretū. Et ideo uiſū ī tu
entis admittere reliquo igne cælesti lucē ſuā nimia ſubtilitate diffuſā
nō ſubiciēte cōſpectui: Democritus īnumeras ſtellas breueſq; omnes
quæ ſpiſſo tractu ī unū coactæ ſpatiis quæ āguſtiſſima ī teriacēt optis
uicinæ ſibi undiq;:& ideo paſſim diffuſæ lucis āſpergine continuum
iūcti luminis corpus oſ̄dunt. Sed poſſidonius cuius diffinitioni plu/
rium conſenſus acceſſit: ait lacteū caloris eē ſyderei īfuſionem: quam
ideo aduerſa zodiaco curuitas obliquauit: ut qm̄ ſol nunq̄ zodiaci excē
dendo termīos exptem feruoris ſui ptem cæli reliquam deſerebat: hic
circus a uia ſolis in obliquum recedens uniuerſitatē flexu calido tēpe/
Circi.x. raret. Quibus aūt ptibus zodiacum interſecet: ſupius relatum ē Hæc
de lacteo. Decem aūt alii ut diximus circi ſunt: quorum unus eſt ipſe

zodiacus: q ex his decẽ ſolus potuit latitudinẽ hoc mõ quẽ referemus adipiſci. Natura cæleſtiũ circulorꝫ ĩcorporalis eſt linea: quæ ita mente cõcipit̃: ut ſola lõgitudĩe cẽſeat̃: latũ hr̃e nõ poſſit. Sed ĩ zodiaco latitudinẽ ſignorꝫ capacitas exigebat. Quantũ igit̃ ſpatii lati dimenſio porrectis ſyderibus occupabat: duabus lineis limitatũ ẽ. Et terna ducta p mediũ ecliptica uocat̃: qa cũ curſum ſuũ ĩ eadem linea pitér ſol & lũa cõficiũt: alterius eorꝫ neceſſe ẽ uenire defectũ: ſolis ſi ei tũc luna ſuccedat: lunæ ſi tũc aduerſa ſit ſoli. Ideo nec ſol unq̃ deficit: niſi cũ triceſimus lunæ dies ẽ: & niſi qnto decimo curſus ſui die neſcit luna defectũ. Sic. n. euenit: ut aut lunæ cõtra ſolẽ poſitæ ad mutuandũ ab eo ſolitũ lumẽ ſub eadẽ ĩuẽtus linea terræ conus obſiſtat: aut ſoli ipſa ſuccedẽs obiectu ſuo ab humano aſpectu lumen eius repellat. In defectu ergo ſol ipſe nil patit̃: ſed noſter fraudat̃ aſpectus. Luna uero circa ꝓpriũ defectũ laborat nõ accipiẽdo ſolis lumẽ: cuius beneficio noctẽ colorat Quod ſciẽs Virgilius diſciplinarꝫ oĩum peritiſſimus ait: Defectus ſolis uarios lunæq; labores. Quãuis igit̃ triũ linearꝫ ductus zodiacũ & claudat & diuidat: unũ tamẽ circũ auctor uocabulorꝫ dici uoluit antiqtas Quĩq; alii circuli paralelli uocant̃. Horũ medius & maximus ẽ æqnoctialis. Duo extremitatibus uicini: atq; ideo breues: quorꝫ unus ſeptẽtrionalis dr̃: alter auſtralis. Inter hos & mediũ duo ſũt tropici maiores ultimis: medio minores: & ipſi ex utraq; pte zone uſtæ terminũ faciũt Præter hos duo ſũt alii circuli: qbus nomẽ dedit ĩpfecta cõuerſio: Ambiẽtes. n. ſeptẽtrionalẽ uerticẽ: atq; ĩde in diuerſa diffuſi & ſe ĩ ſũmo ĩterſecãt: & qnq; paralellos ĩ quaternas ptes æqualiter diuidũt zodiacũ ĩterſecãtes: ut unus eorꝫ p arietẽ & librã: alter p cãcrũ atq; capricornum meãdo decurrat: ſed ad auſtralẽ uerticẽ nõ puenire credunt̃. Duo q̃ ad numerũ prædictũ ſupſũt: meridianus & orizon nõ ſcribunt̃ in ſpæra qa certũ locum hr̃e nõ poſſunt: ſed pro diuerſitate circũſpicientis habitãtiſue uariant̃. Meridianus eſt enĩ quem ſol cum ſup hominum uerticem uenerit: ipſum diem medium efficiendo deſignat. Et quia globoſitas terræ habitationes oĩum æquales ſibi eſſe non patit̃: non eadem pars cæli oĩum uerticem deſpicit. Et ideo unus omnibus meredianus eſſe nõ poterit: ſed ſingulis ſup uerticem ſuũ proprius meredianus efficit̃. Similiter facit ſibi orizontem circũſpectio ſingulorꝫ. Orizon eſt. n. uelut quodã circo deſignatus terminus cæli quod ſup terrã uidet̃. Et qa ad ipſũ uere finẽ nõ põt hũana acies puenire: q̃tũ qſq; oculos circũferendo conſpexit proprium ſibi cæli: quod ſuper terrã ẽ:

Zodiacus arcus

Ecliptica Linea

De eclipſi ſolis & Lunæ

Circuli .v. æquinoctialis

Septẽtrionalis

Auſtralis

tropici duo

meridianus circulus

Orizon Circulus

terminũ facit. Hic orizon quẽ ſibi uniuſcuiuſq; circũſcribit aſpectus: ultra trecẽtos & ſexagĩta ſtadios lõgitudinẽ ĩtra ſe cõtinere nõ poterit. Centũ eni & octuoginta ſtadios nõ excedit acies cõtrauidẽtis. Sed uiſus cũ ad hoc ſpatium uenerit: acceſſu deficiẽs in rotũditatẽ recurrendo curuat. Atq; ita fit: ut hic numerus ex utraq; pte geminatus trecẽtorum ſexaginta ſtadiorũ ſpatiũ quod ĩtra orizontẽ ſuũ cõtinet: efficiat ſemperq; quantũ ex huius ſpatii parte poſtea procedẽdo demiſeris: tãtum tibi de iteriore ſumet: & idẽ orizon ſemp quãtacunq; locorũ tranſgreſſione mutat. Hũc aũt quẽ diximus admittit aſpectũ aut in terris æqua planicies: aut pelagi tranqlla libertas: quæ nullam oculis obiicit offenſam. Nec te moneat: ꝙ ſæpe in longiſſimo poſitum montem uidemus: aut ꝙ ipſa cæli ſuperna ſuſpicimus. Aliud eſt. n. cum ſe oculis ingerit altitudo: aliud cum per planum ſe porrigit & extendit ĩtuitus: in quo ſolo orizontis circus efficitur. Hec de circis omnibus quibus celum cingitur: dicta ſufficiant. Tractatum ad ſequentia transferamus ex quo mihi omnia contemplanti præclara cætera & mirabilia uidebãtur. Erant autem hæ ſtellæ: quas nunq̃ ex hoc loco uidimus: & hæ magnitudines omnium quas eſſe nunq̃ ſuſpicati ſumus. Ex quibus erat ea minima. quæ ultima a cælo citima terris luce lucebat aliena. Stellarum aũt globi terræ magnitudinem facile uincebant. Dicẽdo: Ex quo mihi omnia contemplanti: id quod ſupra diximus affirmat: in ipſo lacteo Scipionis & parentum per ſomnium contigiſſe conuentũ. Duo ſunt autem præcipua: quæ in ſtellis ſe admiratum refert: aliquarum nouitatem & omniũ magĩtudinem. Ac prius de nouitate poſt de magnitudine diſſeremus. Plene & docte adiiciendo: quas nunq̃ ex hoc loco uidimus: cãm cur a nobis nõ uideant: oſtẽdit. Locus. n: nr̃e hĩtationis ita poſitus ẽ: ut quædã ſtellæ ex ipſo nunq̃ poſſint uideri: qa ipſa pars cæli ĩ qua ſũt: nunq̃ põt hic hĩtãtibus apparere. Pars: n. hæc terræ quæ incolit ab uniuerſis hominibus q nos ĩuicẽ ſcire nõ poſſumus ad ſeptemtrionalẽ uerticẽ ſurgit: & ſpæralis cõuexitas auſtralem nobis uerticẽ in ĩma demergit. Cũ uero ſemp circa terrã ab ortu ĩ occaſũ cæli ſpæra uoluat: uertex hic q ſeptẽtriones habet: quocunq uerſũ mũdana uolubilitate uertat: quoniã ſup nos ẽ: ſemp a nobis uidetur: ac ſemp oſtendit arctos oceani metuẽtes æquore tingi. Auſtralis cõtra quaſi ſemel nobis pro habitationis nr̃e poſitiõe demerſus: nec ipſe nobis unq̃ uidet: nec ſydera ſua: quibus & ipſe ſine dubio inſignitur: oſtendit. Et hoc eſt quod poeta naturæ ipſius conſcius dixit

Menſura Orizontis

Vertex ſeptẽtrionalis

Vertex Auſtralis

Hic uertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus ſtix atra uidet maneſq; profundi.

Sed cũ hãc diuerſitatẽ cæleſtibus partibus uel ſemp uel nũq̃ apparẽdi
terræ globoſitas hĩtantibus faciat: ab eo q in cælo ẽ õẽs ſine dubio cæ/ ōmne
lũ uidet nõ ĩpediẽte aliq̃ pte terræ: quæ tota pũcti locũ ꝑ cæli magni/
tudinẽ uix optinet. Cui ergo auſtralis uerticis ſtellas nũq̃ de terris uide
re cõtigerat: ubi circũſpectu libero ſine offenſa terreni obicis uiſæ ſũt:
iure quaſi nouæ admirationẽ dederunt. Et quia ĩtellexit cãm ꝓpter q̃
eas nũq̃ ante uidiſſet: ait: Erãt aũt hæ ſtellæ quas nũq̃ ex hoc loco ui/
dimus. Hũc locũ demoſtratiue terrã dicẽs: ĩ quã erat dũ iſta narraret.
Sequit̃ illa diſcuſſio: quod adiecit qd: ſit: Et hæ magnitudines oĩum
quas eẽ nunq̃ ſuſpicati ſumus. Cur aũt magnitudĩes quas uidit ĩ ſtel Magnitu/
lis: nunq̃ hoĩes ſuſpicati ſint: ipſe patefecit addẽdo. Stellarũ autẽ glo do
bi terræ magnitudinẽ facile uincebãt. Nã quãdo hõ: niſi quẽ doctrina Stellarum
philoſophiæ ſupra hominẽ ĩmo uere hominẽ fecit: ſuſpicari põt ſtel/
lã unã oĩ terra eſſe maiorẽ: cũ uulgo ſingulæ uix facis unius flãmam
æquare poſſe uideant̃. Ergo tũc earũ uere magnitudo aſſerta credetur
ſi maiores ſingulas q̃ ẽ oĩs terra eſſe cõſtiterit: quod hoc mõ licet reco
gnoſcas. Punctũ dixerũt eſſe geometræ: quod ob ĩcõprehẽſibilẽ breui Punctus
tatẽ ſui ĩ ptes diuidi nõ poſſit: nec ipſũ ps aliqua ſed tãtũmõ ſignũ eẽ
dicat̃. Phyſici terrã ad magnitudinẽ circi: p quẽ ſol uoluit̃: pũcti mo/
dũ optinere docuere. Sol autẽ quãto minor ſit circo ꝓprio: deprehen
ſũ ẽ mãifeſtiſſĩs dimẽſionũ rõibus cõſtat mẽſurã ſolis ducẽteſimã ſex
tãdecimã ptẽ hr̃e magnitudĩs circi: p quẽ ſol ipſe diſcurrit. Cum ergo
ſol ad circũ ps certa ſit: terra uero ad circum ſolis punctũ ſit: quod ps
eſſe nõ poſſit ſine cũctatiõe iudicii ſolẽ cõſtat terra eſſe maiorẽ: ſi ma/
ior eſt pars eo quod partis nomen nimia breuitate non capit. Verum
ſolis circo ſupiorum ſtellarum circos certũ eſt eſſe maiores: ſi eo quod
continetur id quod continet maius ẽ. Cum hic ſit cæleſtium ſpæra/
rũ ordo: ut a ſupiore unaquæq; ĩferior ãbiat̃. Vnde & lũæ ſpærã qua
ſi a cælo ultimã & uicinã terræ minimã dixit: cũ terra ipſa ĩ pũctũ qua
ſi uere iã poſtrema deficiat. Si ergo ſtellaꝝ ſupioꝝ circi ut dixĩus circo
ſolis ſũt grãdiores: ſingulæ aũt huius ſũt magnitudĩs: ut ad circũ una
quæq; ſuũ modũ ptis optineat: ſine dubio ſingulæ terra ſũt ãpliores:
quã ad ſolis circũ: q ſupiorib⁹ minor ẽ: punctũ eẽ prædiximus. De lũa
ſi uere luce lucet aliẽa: ſequẽtia docebũt. Hæc cũ Scipionis obtutus nõ
ſine admiratiõe pcurrẽs ad terras uſq; fluxiſſet: & illic familiaris hæſiſ

ſet: rurſus aui monitu ad ſuperiora reuocatus ē: ipſum a cæli exordio
Globi uel orbes. ix. ſpæratū ordinē in hæc uerba mōſtrātis. Nouē tibi orbibus uel potius globis cōnexa ſunt oīa: quorꝫ unus eſt cæleſtis extimus q reliquos oēs
Caeleſtis cōplectitᷣ ſūmus ipſe deus arcēs & cōtinens cæteros: ī quo ſunt īfixi il
Saturniæ globus li q uoluunt ſtellarꝫ curſus ſēpiterni. Huic ſubiecti ſeptē: q uerſantur retro cōtrario motu atq; cælū: E quibus unū globū poſſidet illa: quā
Iouis ī terris ſaturniā nominār. Deinde ē hoīum gnī ꝓſperus & ſalutans il
Martis le fulgor: qui dr iouis. Tū rutilus horribiliſq; terris: quē martiū dici-
Solis tis. Deinde ſubter mediā fere regionē ſol optinet dux & prīceps & moderator luminū reliquorꝫ mēs mūdi & tēpatio tanta magnitudine: ut
Veneris cūcta ſua luce luſtret & cōpleat. Hūc ut cōites cōſequūt ueneris alter
Mercurii alter mercurii curſus: Infimoq; orbe luna radiis ſolis accēſa cōuertitᷣ.
Lunae Infra autē eā nihil ē: niſi mortale & caducū præter aīos munere deorꝫ hominū gnī datos. Supra unā ſunt æterna oīa. Nā ea quæ ē media & nona tellus neq; mouetᷣ & īfima ē: & ī eā feruntᷣ oīa nutu ſuo pondera. Totius mūdi a ſūmo ī imum diligēs ī hūc locū collecta deſcriptio
τὸ πᾶν ē: & ītegrū quoddā uniuerſitatis corpus effingitᷣ: quod qdā Τὸ πᾶν. i. oē dixerūt. Vnde & hic dicit cōnexa ſūt oīa. Virgilius uero magnum corpus uocauit: Et magno ſe corpore miſcet. Hoc autem loco Cicero rerū quærendarū iactis ſeminibus multa nobis excolenda legauit. De ſeptem ſubiectis globis ait, qui uerſantur retro contrario motu atq; cælum. Quod cum dicit: admonet ut quæramus ſi uerſatur cælum & ſi illi ſeptem & uerſantᷣ & contrario motu mouentur. Aut ſi hunc eſſe ſpærarꝫ ordinē quē Cicero refert: platonica cōſētit auctoritas. Et ſi ue re ſubiecte ſint: quo pacto ſtellæ earꝫ oīum zodiacū luſtrare dicātur: cū zodiacus & unus & ī ſūmo cælo ſit: quæue rō ī uno zodiaco aliarꝫ curſus breuiores: aliarꝫ faciat lōgiores: Hæc. n. oīa ī exponēdo earꝫ ordine neceſſe ē aſſerantᷣ. Et poſtreo q̄ rōe ī terrā ferantᷣ ſicut ait oīa nutū ſuo pōdera: Verſari cælū mūdanæ aīæ natura & uis rō decet. cuius æternitas ī motu ē: qa nūq̄ motus relinqt quod uita non deſerit. Nec ab eo uita diſcedit ī quo uiget ſemp agitatus. Igitᷣ & cæleſte corpus qd mūdi aīa futurꝫ ſibi īmortalitatis particeps fabricata ē ne unq̄ uiuēdo deficiat: ſemp ī motu ē & ſtare neſcit: qa nec ipſa ſtat aīa q̄ īpellitᷣ. Nā cū aīæ quæ ī corporea ē: eſſentia ſit in motu: primū aūt oīum cæli corpus aīa fabricata ſit: ſine dubio in corpus hoc primū ex in corporeis motus natura migrauit. Cuius uis in tegra & incorrupta non deſerit: quod ꝑmū cœpit mouere. Ideo uero cæli motus neceſſario uolubilis

ē:qa cū ſemp̄ moueri neceſſe ſit:ultra aūt locus nullus ſit quo ſe tendat acceſſio:cōtinuatiōe perpetuæ ī ſe reditiōis agitat̄.Ergo ī quo pōt uel hēt currit:& accedere eius reuolui ē:qa ſpæræ ſpatia & loca conplectētis oīa unus ē curſus totari.Sed & ſic aīam ſeq ſēp uidet̄:quæ in ipſa aueſitate diſcurrit.Dicēus ergo ꝙ eā nūq̄ repiat:ſi ſemp̄ hāc ſequit̄ īmo ſēp eā repit:qa ubiq; tota ubiq; ꝑfecta eſt.Cur ergo ſi q̄ quærit repit nō qeſcit?qa & illa requietis ē iſcia.Staret.n.ſi uſq̄ ſtantē aīā repiret.Cū uero illa ad cuius appetētiā trahit̄:ſemp ī uniuerſa ſe fūdat:ſēper & corpus ſe ī ipſam & ꝑ ipſam torquet.Hæc de cæleſti uolubilitatis arcano pauca de multis plotino auctore reperta ſufficient.Quod autem hūc iſtum extimū globū:qui ita uoluit̄:ſūmū deū uocauit:ñ ita accipiēdū ē:ut ipſe prima cā & deus oīpotentiſſimus exiſtimat̄:cū globus ipſe quod cælū ē:aīæ ſit fabrica:aīa ex mente ꝓceſſerit: mens ex deo q uere ſūmus eſt procreata ſit.Sed ſummū qdem dixit ad cæteroꝝ ordinē:qui ſubiecti ſūt:unde mox ſubiecit arcēs & continens cæteros.Deum uero q̄ nō mō immortale aīal ac diuinū ſit plenum īclytæ ex illa puriſſima mēte rōis:ſed ꝙ uirtutes oēs:quæ illā primæ oīpotentiam ſummitatis ſequūtur:aut ipſe faciat cōtineat:Ipſum deniq; Iouem ueteres uocauerūt:& apud theologos iupiter eſt mūdi anima Hinc illud eſt:Ab ioue pĩncipiū muſæ:iouis omnia plena.Quod de Araro poetæ alii mutuati ſūt:qui de ſyderibus locuturus a cælo ī quo ſunt ſydera exordium ſummēdū eē decernēs ab ioue incipiendū eſſe memorauit.Hīc Iuno & ſoror eius & coniūx uocat̄.Eſt aūt Iuno aer: & dicit̄ ſoror:qa iiſdē ſeminibus qbus cælū etiā aer ē procreatus: coniūx qa aer ſubiectus ē cælo.Hic illud accipiēdū ē:ꝙ præter duo lumīa & ſtellas qnq;:quæ appellat̄ uagæ:reliquas oēs alii īfixas cælo nec niſi cū cælo moueri:alii quoꝝ aſſertio uero propior ē has quoq; dixerūt ſuo motu:præter quod cū cæli cōuerſiōe ferunt̄ accedere. Sed ꝓpter īmēſitatē extimi globi excedētia credibilē nūeꝝ ſæcula ī una eas curſū ſui ambitiōne cōſumere:& ideo nullū eaꝝ motū ab hoīe ſētiri:cū nō ſufficiat hūanæ uitæ ſpatiū ad breue ſaltē pūctū tā tarde acceſſiōis deprehēdēdū.Hīc Tullius nullius ſectæ iſcius ueteribus ap̄batæ ſimul attigit utrāq; ſnīā dīdo:In quo ſunt infixi illi q uoluunt̄ ſtellaꝝ curſus ſempiterni.Nā & infixos dixit:& curſus hr̄e nō tacuit. Nūc utrū illi ſeptem globi:qui ſubiecti ſunt cōtrario (ut ait) q̄ cælū uertitur motu ferantur:argumētis ad ueꝝ ducētibus requiramus.Solē ac lunā & ſtellas quīq;:quibus ab errore nomē ē:præter qd ſecū trahit ab ortu ī

Quare iuno iouis & ſoror & Coniunx dicatur

Stellæ fixæ

occaſū cæli diurna cōuerſio: ipſa ſuo motu ī oriēte ab occidēte procede
re nō ſolis lrãꝝ prophanis: ſed multis quoq; doctrina uiciatis abhorre
re a fide ac mōſtro ſimile iudicatū ē. ſed apud p̄ſſius īuentes ita eſſe
ueꝝ cōſtabit: ut nō ſolū mēte cōcipi ſed oculis quoq; ipſis poſſit pro
bari. Tñ ut nobis de hoc ſit cū ꝑtinaciter negāter tractatus: age q̄ſquis
tibi hoc liquere diſſimulas: ſimul oīa quæ uel cōtētio ſibi fingit detra
ctans fidē: uel quæ ipſa ueritas ſuggerit ī diuiſiōes mēbra mutamus.
Has erraticas cū luminibus duobus aut īfixas cælo: ut alia ſydera nul
lū ſui motū nr̄is oculis iudicari: ſed ferri mūdanæ confuſionis īpetu:
aut moueri ſua quoq; acceſſiōe dicemus. Rurſus ſi mouent̄ aut cæli
uiā ſequunt̄ ab ortu ī occaſū & cōi & ſuo motu meātes: aut contrario
receſſu ī orientē ab occidētis ꝑte uerſat̄. Præter hoc (ut opīor) nihil pōt
uel eſſe uel fingi. Nūc uideamus qd ex his poterit ueri probari. Si infi
xæ eēnt: nunq̃ ab eadē ſtatiōe diſcederēt: ſed ī eiſdē locis ſemp ut aliæ
uiderent̄. Ecce. n. de īfixis uergiliæ nec a ſui unq̃ ſe copulatiōe diſpgūt
nec hyadas quæ uicinæ ſūt deſerūt: aut oriōis proximā regionē relin
quūt. Septētrionū cōpago nō ſoluit̄. Anguis q īter eos labitur: ſemel
circūfuſum nō mutat amplexū. Hæ uero mō ī hac mō ī illa cæli regio
ne uiſunt̄. Et ſæpe cū ī unū locū duæ pluresue cōuenerīt: & a loco tñ ī
quo uiſæ ſūt ſimul: & a ſe poſtea ſepant̄. Ex hoc eas nō eſſe cælo īfixas
oculis quoq; approbātibus cōſtat. Igit̄ mouent̄: nec negare hoc quiſq̃
poterit quod uſus affirmat. Querēdū ē ergo utrū ab ortu ad occaſū:
an ī cōtrariū motu proprio reuoluāt̄. Sed & hoc quærētibus nobis n̄

Ordo ſi/gnoꝝ Zo/diiac

ſolū mãifeſtiſſima rō: ſed uiſus quoq; ipſe mōſtrabit. Cōſidereūs. n.
ſignoꝝ ordinē: qbus zodiacū diuiſū uel diſtīctū uidemus: & ab uno ſi
gno quod libet ordīs eius ſumamus exordiū. Cū aries exorit̄: poſt ipm
taurus emergit. Hūc gemini īſequunt̄: hos cācer: & ꝑ ordinē reliq̃. Si
iſtæ ergo ī occidēte ab oriēte procederēt: nō ab ariete in tauꝝ q retro la
tus ē: nec a tauro ī gemīos ſignū poſterius uoluerent̄ ſed potius a ge
minis ī tauꝝ & a tauro ī arietē recta & mūdanæ uolubilitatis conſona
acceſſione prodirēt. Cū ergo a prio ī ſignū ſecūdū a ſecundo ad tertiū
& īde ad reliq̃: quæ poſteriora ſūt: reuoluāt̄: ſigna aūt īfixa cælo ferāt̄
ſine dubio cōſtat has ſtellas nō cū cælo ſed cōtra cælū moueri. Hoc
ut plene liqat: aſtruamus de lunæ curſu: quæ & claritate ſui & uelocita

Lunæ cur/ſus

te notabilior ē Luna poſtq̃ a ſole diſcedēs nouata ē: ſecūdo fere die cir
ca occaſū uidet̄: & quaſi uicina ſoli quē nup reliqt: poſtq̃ ille demer
ſus eſt: ipſa cæli marginē tenet antecedēti ſup occidēs. Tertio die tar

dius occidit q̃ ſecũdo:& ita quotidie longius ab occaſu recedit: ut ſep
timo die circa ſolis occaſum ĩ medio cælo ipſa uideat̃. Poſt alios uera
ſeptẽ cũ ille mergit: hæc orit̃: adeo media parte menſis dimidiũ cælũ
.i. unum hemiſpæriũ ab occaſu in oriẽtẽ recedẽdo metit̃. Rurſus poſt
ſeptẽ alios circæ ſolis occaſum latẽtis hemiſpærii uerticẽ tenet. Et hu
ius rei ĩdicium ẽ: ꝙ medio noctis exorit̃. Poſtremo totidẽ diebus exẽp
tis ſolẽ denuo compræhendit:& uicinus uidet̃ ortus amboꝝ q̃diu ſoli
ſuccedens rurſus mouet̃:& rurſu recedens paulatim ſemp ĩ orientem
regrediendo relinquat occaſum. Sol quoq; ipſe nõ aliter q̃ ab occãſu
in oriẽtem mouetur:& licet tardius q̃ luna receſſum ſuum conficiat:
quippe qui tanto tempore ſignum unum emetiat̃: q̃to totũ zodiacũ
luna diſcurrit: manifeſta tñ & ſubiecta oculis motus ſui præſtat indi
cia Hũc.n.in ariete eſſe ponamus: quod qa æquinoctiale ſignum eſt
pares horas ſõni & diei facit. In hoc ſigno cum occidit: librã ideſt ſcor
pii chelas mox oriri uidemus:& appatet taurus uicinus occaſui. Nã
uirgilias & hyadas partes tauri clariores nõ multo poſt ſole mergẽte
uidemus. Sequẽti mẽſe ſol ĩ ſignum poſterius.i.in tauꝝ recedit:& ita
fit: ut neq; uergiliæ neq; alia pars tauri illo mẽſe uideat̃. Signũ.n. qđ
cũ ſole orit̃ & cũ ſole occidit: ſemp occultat̃ adeo ut & uicina aſtra ſo
lis ꝓpinquitate cælẽtur. Nã & canis tunc qa uicinus tauro ẽ: nõ uidet̃
tectus lucis ꝓpinquitate. Et hoc ẽ quod Virgilius ait.

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus & aduerſo concedẽs occidit aſtro.

Nõ.n. uult ĩtelligi tauro oriẽte cũ ſole mox ĩ occaſũ ferri canẽ: q̃ pro
ximus tauro ẽ: ſed occidẽte eũ dixit tauro geſtãte ſolẽ: quia tũc ĩcipit
nõ uideri ſole uicino. Tũc tñ occidẽte ſole libra adeo ſupior ĩuenit̃ ut
totus ſcorpius ortus appareat: gemini uero uicini tũc uident̃ occaſui
Rurſus poſt tauri menſem gemini nõ uidẽtur: quod ĩ eos ſolẽ migraſ
ſe ſignificat: Poſt geminos recedit ĩ cãcrũ. Et tũc cũ occidit: mox libra
ĩ medio cælo uidet̃. Adeo cõſtat ſolẽ tribus ſignis pactis.i. arietẽ & tau
ro & geminis ad medietatẽ hemiſperii receſſiſſe. Deniq; poſt tres mẽ
ſes ſequẽtes tribus ſignis quæ ſequunt̃ emẽſis: cãcrũ dico leonẽ & uir
ginẽ inuenit̃ in libra: quæ rurſus æquat noctẽ diei:& dũ in ipſo ſigno
occidit: mox orit̃ aries: in quo ſol ante ſex mẽſes occidere ſolebat. Ideo
autem occaſum magis eius q̃ ortum elegimus proponẽdũ: quia ſigna
poſteriora poſt occaſum uidentur. Et dũ ad hæc quæ ſole mergẽte ui
deri ſolent: ſolem redire monſtramus: ſine dubio eum contrario mo

tū recedere q̄ cælū mouetᷣ oñdimus. Hæc aūt quæ de ſole & luna dixi mus ēt qnq; ſtellarꝝ receſſū aſſignare ſufficiēt: pari enī rōne ī poſterio ra ſigna migrādo ſemp mūdanæ uolubilitati cōtraria receſſiōe uerſā tur. His aſſertis: de ſpærarꝝ ordīe pauca dñda ſūt. In quo diſſentite a

Sperarū. Ordō

Platōe Ciceto uideri pōt: cū hic ſolis ſpærā quartā de ſeptē. i. ī medio locatā dicat: Plato a luna ſurſū ſecundā: hoc ē īter ſeptē a ſūmo locū ſextū tene:e cōmemoret. Ciceroni Archimenides & caldæorꝝ rō cōſen tit. Plato egyptios oīum philoſophiæ diſciplinarꝝ parētes ſecutus ē: q ita ſolē īter lunā & mercuriū locatū uolūt: ut rōnē tñ deprehēderit & edixerīt: cur a nōnullis ſol ſupta mercuriū ſupraq; uenerē eſſe credatᷣ. Nā nec illi q ita exiſtimāt a ſpecie ueri procul aberant. Opinionē uero iſtius pmutationis huiuſmodi rō pſuaſit. A ſatumi ſpæra quæ ē pria de ſeptē uſq; ad ſpærā iouis a ſūmo ſecūdā īteriecti ſpatii tāta diſtātia ē: ut zodiaci ambitū ſupior trigīta ānis: duodecī uero ānis ſubiecta cō ficiat. Rurſus tamē a ioue ſpæra martis recedit: ut eundē curſū biēnio pagat. Venus aūt eſt tm̄ regiōe martis īferior: ut ei ānus ſatis ſit ad zo diacū pagendū. Iā uero ita ueneri pxima ē ſtella mercurii & mercurio ſol ppiquus: ut hii tres cælū ſuū pari tēporis ſpatio. i. āno plus mīuſ ue circūeāt. Iō & Cicero hos duos curſus comites ſolis uocauit: quia ī ſpatio pari lōge a ſe nunq̄ recedūt. Luna aūt tm̄ ab his deorſū receſſit ut quod illi āno uigintiocto diebus ipſa cōficiat. Ideo neq; de triū ſu piorū ordinē: quē manifeſte clareq; diſtīguit ī menſa ī diſtantia: neq; de lūæ regiōe quæ ab oībus multū receſſit: īter ueteres aliqua fuit diſ ſēſio. Horꝝ uero triū ſibi pximorꝝ ueneris mercurii & ſolis ordinē uici nia cōfundit. Sed apud alios. Nā egyptiorꝝ ſolertiā rō non fugit: quæ talis ē. Circulus p quē ſol diſcurrit a mercurii circulo ut īferior ambitᷣ. Illū quoq; ſupior circulus ueneris īcludit. Atq; ita fit: ut hæ duæ ſtæl læ cū p ſupiores circulorꝝ ſuorꝝ uertices currūt: ītelligantᷣ ſupra ſolē lo catæ. Cū uero p īferiora cōmeāt circulorꝝ: ſol eis ſupior exiſtimetᷣ Illis ergo q ſpæras earꝝ ſub ſole dixerūt: hoc uiſū ex illo ſtellarꝝ curſu: qui nōnonq̄ ut dixius uidetᷣ īferior: q & uere notabilior ē: quia tum liberi us apparet Nā cū ſupiora tenēt magis radiis occulūtᷣ. Et ideo perſua ſio iſta cumulauit: & an oībus pene hic ordo ī uſum receptus eſt. Per ſpicatior tñ obſeruatio meliorem ordinē deprehendit: quē præter in daginem uiſus hæc quoq; rō commendat: ꝙ lūnam quæ lucæ propria caret & de ſole mutuatur neceſſe eſt fonti luminis ſui eſſe ſubiectam Hæc. n. rō facit lunā non hr̄e lumen proprium: cæteras omnes ſtellas

lucere ſuo. ꝙ ille ſupra ſolē locatæ ĩ ipſo puriſſimo æthere ſūt in quo oē qcqd ē. lux natalis & ſua ē: quæ tota cū igne ſuo ita ſpæræ ſolis ĩcū bit: ut cæli zonæ quæ ꝓcul a ſole ſūt ꝑpetuo frigore oppreſſæ ſint: ſi cut ĩfra oſtēdet. Luna uero q̄a ſola ipſa ſub ſole ē: & caducorū iā regiōi luce ſua carēti ꝓxima: lucē niſi deſup poſito ſole cui reſplēdet: hr̄e nō potuit. Deniq; q̄a totius mūdi una ps terra ē: ætheri āt una pars luna ē: lunā quoq; terrā ſed ætherēā uocauerūt. Immobilis tn̄ ut terra eſſe nō potuit: quia ĩ ſpæta quæ uoluitᷣ: nihil manet ĩmobile præter cētrū Mūdanæ aūt ſpæræ terra cētrū ē: iō ſola immobilis pſeuerat. Rurſus terra accepto ſolis lumine clareſcit tātūmō nō relucet. Luna ſpeculi ĩ ſtat lumē quo illuſtratᷣ emittit: q̄a illa aeris: & aquæ q̄ p ſe cōcreta & dēſa ſunt: fæx hēt & iō extrema uaſtitate dēſata ē: nec ultra ſupficiē q̄ uis luce penetratur. Hæc licet & ipſa finis ſit: ſed liquidiſſimæ lucis & ignis ætherei: iō q̄uis dēſius corpus ſit: q̄ cætera celeſtia ut multo tn̄ te reno purius fit acceptæ luci penetrabile: adeo ut eā de ſe rurſus emit- tat: nullū tn̄ ad nos pferētē ſēſū caloris q̄a lucis radius cū ad nos de ori gine ſua. i. de ſole puenit naturā ſecū ignis de quo naſcitᷣ: deuehit. Cū uero ĩ lūæ corpus ĩfūditᷣ: & ĩde reſplēdet: ſolā refūdit claritudinē n̄ calo rē Nā & ſpeculū cū ſplēdorē d ſe ui oppoſiti eminus ignis emittit ſolā ignis ſimilitudinē carētē ſēſu caloris oſtēdit Quē ſoli ordinē Plato de derit uel eius auctores: quoſue Cicero ſecutus quartū locū globo eius aſſignauerit: uel quæ rō pſuaſionē huius diuerſitatis ĩduxerit & cur di xerit Tullius: ĩfimoq; orbi lūa radiis ſolis accēſa cōuertitᷣ: ſatis dictū ē Sed his hoc adiiciēdū ē cur Cicero eū quartū de ſeptē ſolē uelit. Quar tus aūt ĩter ſeptē n̄ fere medius ſed oīmō medius eſt & hēatᷣ: n̄ abrup te mediū ſolē: ſed fere mediū dixerit his uerbis. Deīde ſubter mediā fere regionē ſol optinet. Sed nō uacat adiectio: qua hæc ꝓnūciatio tēperatᷣ nā ſol quartū locū optinēs mediā regionē tenebit nūero: ſpatio n̄ tene bit. Si ĩter ternos. n. ſūmos & imos locatᷣ ſine dubio medius ē numero ſed totius ſpatii qd ſeptē ſpæræ occupāt: dimēſione pſpecta regio ſolis nō ĩuenitᷣ ĩ medio ſpatio locata: q̄a magis a ſūmo ipſe q̄ ab ipſo receſſit ima poſtremitas: ꝙ ſine ulla diſceptatiōe ambage cōpendioſa ꝓbabit aſſertio. Saturni ſtella quæ ſūma ē: zodiacū trigīta ānis pagratᷣ: ſol me dius anno uno: luna ultima uno mēſe nō itegro. Tātum ergo ĩtereſt ĩ ter ſolē & ſaturnū: q̄tū ĩter unū & trigīta. Tātū ĩter lunā ſoleq;: q̄tū in ter duodecī & unū. Ex his apparet totius a ſūmo i imū ſpatii: certā ex media parte diuiſionē ſolis regionē nō fieri Sed q̄a hic de nūero loque

Quare lu- na nō hēt lucē ex ſe

Sol ſperis

baťː ĩ quo uere q quartus & medius ē: iō ꝓnũciauit q̃dē mediũ: ſed ꝑ pter latētē ſpatioꝝ dimēſionē uerbũ quo hãc diffinitionē tēperaret: adiecit. Notãdũ ꝙ eē ſtellã ſaturni & alterã iouis martis aliã nō natu ræ cōſtitutio: ſed humana pſuaſio ē: quæ ſtellis nũeros & noĩa fecit: Nō. n. ait illã q ſaturnia ē: ſed q̃ ĩ terris ſaturniã noĩat & ille fulgor q dr̃ iouis & quē martiũ dicitis adeo expreſſit ĩ ſingulis noĩa hæc nō ee ĩuēta naturæ ſed hoĩũ cōmēta ſignificatōi diſtĩctionis accōmoda-ta. Quod uero fulgorē iouis humano gñi ꝓſperũ & ſalutarē. contra martis rutilũ & terribilē terris uocauit: alteꝝ tractũ ē ex ſtellaꝝ colo-re (nã fulget iouis: rutilat martis) alterũ ex tractu eoꝝ qui de his ſtellis ad hoĩum uitã manare uolũt aduerſa uel ꝓſpera. Nã plerũq; de mar tis ſtella terribilia. de iouis ſalutaria euenire diffiniũt. Cãm ſi qs for te alterius querat: unde diuinis maliuolētia ut ſtella maleficia eſſe di-caťː ſicut de martis: & ſaturni ſtellis exiſtimaťː aut cur notabilior beni gnitas iouis & ueneris ĩter genethliacos hēaťː cũ ſit diuinoꝝ una natu ra: ĩ mediũ ꝓferã rōem apud unũ oĩno q̃d ſciã lectã Nã ptholomeus ĩ libris tribus: quos de armonia cōpoſuit: patefecit cãm quã breuiter

Vnde ꝓue niũt ſtellarũ proprietates

explicabo. Certi ſũt numeri: p quos ĩter oĩa quæ ſibi cōueniũt. iũgũť & aptãťː ſit iugabilis cōpetētia: nec q̄cq̄d pōt alteri niſi p hos nũeros cōuenire. Sũt aũt epitritus hēiolius epogdous duplaris triplaris qua druplus: quæ hoc loco ĩterĩ q̃ſi noĩa numeroꝝ accipias uolo. In ſeq̃n tibus uero cũ de armoĩa cæli loq̃mur q̄d ſint hii numeris q̄d ue poſſĩt opportũius apiemus. Mō hæc noſſe ſufficiat: quia ſine hiis numeris nulla colligatio. nulla pōt eē concordia. Vitã uero nr̃am præcipue ſol & luna moderanť. Nã cũ ſint caducoꝝ corporũ hæc duo ꝓpria: ſenti re uel creſcere æſthetycō. i. ſētiēdi natura de ſole: phyticō aũt. i. creſcē-di natura de lunari ad nos globoſitate pueniũt. Sic utriuſq; luminis beneficio hec nobis cōſtat uita: qua fruimur. Cōuerſatio tñ nr̃a & ꝓ-uētus actũ tã ad ipſa duo lũĩa q̃ ad quĩq; uagas ſtellas referť Sed ha rũ ſtellaꝝ alias ĩteruētus numeroꝝ: quoꝝ ſupra fecimus mētionē cũ luminibꝫ bñ iũgit ac ſociat: alias nullus aplicat nũeri nexus ad lũĩnã. Ergo uenerea & iouialis ſtella p hos nũeros lũĩni utriq; ſociãť. Sed io uialis ſoli p oēs: lũæ uero p plures: & uenerea lũæ p oēs: ſoli p plures nũeros aggregaťː Hic licet utraq; bñfica credaťː iouis tñ ſtella cũ ſole accōmodatior ē: & uenerea cũ lũa: atq; iō uitæ nr̃e magis commodãt quaſi lũinibꝫ uitæ nr̃æ auctoribꝫ nũeroꝝ rōe cōcordes Saturni ãt mar tiſq; ſtellæ ita ñ hñt cũ lũinibꝫ cōpetētiã: ut tñ aliqua uel extrema nu-

meroꝝ linea ſaturnus ad ſolē mars aſpiciat ad lunā. Iō minus cōmo-
di uitæ hūanæ exiſtimant̃: q̄ſi cū uitæ auctorib⁊ arcta nūeroꝝ rōe non
iūcti. Cur tñ & ipſi nōnūq̄ opes uel claritatē hoībus præſtare credant̃:
ad alterū debet ptinere tractatū: qa hic ſufficit apuiſſe rōnem: cur alia
terribilis alia ſalutaris exiſtimet̃. Et plotius qdē ī libro q īſcribere: Sic
faciūt aſtra: pronūciat nihil ui uel potāte eoꝝ hoīb⁊ euēire: ſed ea quæ
decreti neceſſitas ī ſingulos: ſācit ita p hoꝝ ſeptē trāſitū ſtatione receſ
ſuue mōrari: ut aues ſeu præteruolādo ſeu ſtādo futura pēnis uel uoce
ſignificāt neſciētes ſic quoq; tñ iure uocabit̃ hic ſalutaris: ille terribilis
cū p hūc proſpa: p illū ſignificemus īcōmoda. In his aūt tot noībus
quæ de ſole dicunt̃: nō fruſtra nec ad laudis pōpā laſciuit orō: ſed res
ueræ uocabulis exprimunt̃ Dux & prīceps ait & moderator luminū re
liquoꝝ mēs mūdi & tēperatio. Plato ī Timæo cū de octo ſpæris loque
ret̃ ſic ait: Vt aūt p ipſos octo circuitus celeritatis & tarditatis certa mē
ſura & ſit & noſcat̃ deus ī ābitu ſupra terrā ſecūdū lumē accēdit: quod
nūc ſolē uocamus. Vides ut hæc diffinitio uult eſſe oīum ſpæraꝝ lum
ī ſole. Sed Cicero ſciēs ēt cæteras ſtellas hr̄e lumen ſuū: ſolāq; lunā ut
ſæpe iā diximus proprio carere: obſcuritatē diffinitionis huius liqdius
abſoluēs & oſtēdēs ī ſole maximū lumē eſſe: nō ſolū ait dux & prīceps
& moderator luminū reliquoꝝ (adeo & cæteras ſtellas ſcit eē lumina)
ſed hūc ducē & prīcipē: quē Heraclitus fōtem cæleſtis lucis appellat.
Dux ergo ē: qa oīs luminis maieſtate præcedit. Prīceps: qa ita eminet:
ut propterea q̄ talis ſolus appareat: ſol uocet̃. Moderator reliquorum qđ dr̄ ſol
dr̄: qa ipſe curſus eoꝝ recurſuſq; moderat̃ certa diffinitiōe: nam ſpatū
certa diffinitio ē ad quā cū unaquæq; erratica ſtella recedēs a ſole pue
nerit: tanq̄ ultra prohibeat̃ accedere: agi retro uidet̃. Et rurſus cū certā
partē recedēdo cōtigerit: ad directi curſus cōſueta reuocat̃: ita ſolis uis
& poteſtas motus reliquoꝝ luminū cōſtituta dimēſiōe moderatur.
Mēs mūdi ita appellat̃. ut phyſici eum cor cæli uocauerūt. Inde nimi Sol cur cæ-
rū q̄ oīa quæ ſtatuta rōne p cælū fieri uidemus: diē & noctē: & migrā- li dicitur
tes īter utrūq; prolixitatis breuitatiſq; uices & certis tēporibus æquam
utriuſq; mēſurā: de ī ueris clæmētē tēporē: torridū cācri ac leonis æſtū
mollicē autūnalis auræ: uim frigoris inter utrāq; tēperiem: oīa hæc ſo
lis curſus & ratio diſpēſat. Iure ergo cor cæli dicit̃: per quē fiunt omnia
quæ diuina ratione fieri uidemus. Eſt & hæc cauſa: propter quam iu-
re cor cæli uocet̃: q̄ natura ignis ſemper in motu perpetuoq; agitatu ē
Solem aūt ignis ætherei fontē eſſe rettulimus. Hoc ē ergo ſol ī ætherē

e

q̃d in aīali cor: cuius iſta natura ē: ne unq̃ ceſſet a motū aut breuis eius quocunq; caſu ab agitatione ceſſatio mox aīal īterimat. Hæc de eo qđ mūdi mētē uocauit. Cur uero & tēperatio mūdi dictus ſit: rō in apto ē Ita. n. nō ſolū terrā: ſed ipſū quoq; cælū quod uere mundus uocat': tē perari ſole certiſſimū ē: ut extremitates eius quæ lōgiſſimæ a uia ſolis receſſerūt: oī careant beneficio caloris: & una frigoris perpetuitate tor peſcāt: quod ī ſequētibus aptius explicabit'. Reſtat ut & de magnitudi ne eius uetiſſima prædicatiōe extulit pauca & nō prætereūda dicamus

De magnitudine ſolis

Phyſici hoc maxime cōſequi in oī circa magnitudinē ſolis ī qſitiōe uo luerunt q̃to maior eſſe poſſit q̃ terra. Et Erathoſthenes ī libris dimen ſionū ſic ait. Mēſura terræ ſepties & uicies multiplicata menſurā ſolis efficiet. Poſſidonius multo multoq; ſæpius & uterq; lunaris defectus argumētū pro ſe aduocat: Ita cū ſolā uolunt terrā maiorē probare: te ſtimonio lunæ deficiētis utunt'. Cū defectū lunæ conant' aſſerere: pro bationē de ſolis magnitudine mutuant'. Et ſic euenit: ut dū utrūq; de altero aſtruit: neutrū: probabiliter aſtruat': ſemp ī medio uiciſſim nu tāte mutuo teſtimonio qd enī p rem adhuc probādā probet'. Sed egy ptii nihil ad coniecturam loquentes ſequeſtrato ac libero argumento nec ī patrocinium ſibi lūæ defectū uocātes: quāta mēſura ſol terra ma ior ſit probare uoluerūt: ut tū demū p magnitudinē eius oſtēderent: cur luna deficiat. Hoc aūt nequaq̃ dubitat' nō poſſe aliter depræhendi niſi mēſura & terræ & ſolis īuēta: ut fieret ex collatiōe diſcretio. & ter ren q̃dē dimēſio oculis rōnē īueſtigātibus de facili conſtabat Soli ue ro mēſurā aliter niſi p mēſurā cæli: p quod diſcurrit: īuenite nō poſſe uideret. Ergo primū metiēdū ſibi cælū illud. i. iter ſolis cōſtituerūt: ut p eū poſſent modū ſolis agnoſcere. Sed q̃ſo ſi q̃s unq̃ tam ocioſus tāq̃ erit ab oī ſerio feriatus: ut hæc quoq; ī manus ſumat: ne talē ueterum ꝓmiſſionē quaſi īſaniæ ꝓxima aut horreſcat aut rideat. Etenī ad rē q̃ natura īcōprænēſibilis uidebat' uiā ſibi fecit īgeniū: & p terrā q cæli mo dus ſit repierūt. Vt aūt liquere poſſit rō cōmēti: prius regulariter pau ca dīnda ſūt ut ſit terū ſequentiū aditus īſtructior: In oī orbe uel ſpera medietas cētrū uocat'. Nihil aliud ē cētrū niſi pūctū: quo ſpæ aut or

Cētrum qd eſt

bis mediū certiſſima obſeruatiōe diſtīguit'. Itē ducta linea de quocun q; loco circuli q̃ deſignat ābitū ī quacūq; eiuſdē circuli ſūmitate orbis ptem aliquā diuidat neceſſe ē. Sed nō oīmō medietas ē orbis quā ſepe rat iſta diuiſio. Illā enī tātū linea ī ptes æquales orbe mediū diuidit: q̃ a ſūmo ī ſummū ita deducit': ut neceſſe ſit eā trāſire p cētrū. Et hæc li

nea quæ orbem ſic æqualiter diuidit: diametros nũcupatur. Item dia Diame/
metros oĩs cuiuſcũq; orbis triplicata cũ adiectione ſeptimæ partis ſuæ tros
mẽſurã facit circuli: quo orbis ĩcludit᷑.i.ſi uncias ſeptẽ teneat diametri lõgitudo:& uellis ex ea noſſe quot uncias orbis ipſius circulus teneat: triplicabis ſeptẽ:& faciũt uigĩti unũ. His adicies ſeptimam ptẽ: hoc ẽ unũ & pronũciabis uiginti & duabus unciis huius circuli eſſe mẽſurã cuius diametros ſeptẽ unciis extẽdit᷑: Hæc oĩa geometricis euidentiſſimiſq; rõnibus probare poſſemus: niſi & neminẽ de ipſis dubitare arbitraremur:& caueremus iuſto proxilius uolumẽ extẽdere. Sciendũ & hoc: ꝙ umbra terræ q̃ ſol poſt occaſũ ĩ ĩferiore hemiſpærio currẽs ſurſũ cogit emitti ex qua ſup terrã fit obſcuritas. quæ nox uocat᷑ ſexageſies ĩ altũ multiplicabit᷑ ab ea mẽſura: quã terræ diametros habet. Et hac lõgitudine ad ipſũ circulũ ꝑ quẽ ſol currit erecta: excluſione luminis tenebras ĩ terrã refũdit. prodẽdũ ẽ igit᷑: quãta diametros terræ ſit ut cõſtet quid poſſit ſexageſies multiplicata colligere. Vnde his prælibatis ad tractatũ mẽſuraꝝ quas promiſit orõ reuertat᷑. Euidentiſſimis & ĩdubitabilibus dimẽſionibus cõſtat: uniuerſæ terræ ãbitũ quæ ubicũq; uel ĩcolit᷑: uel ĩhabitabilis iacet: hr̃e ſtadiorũ milia ducẽta quĩquaginta duo. Cũ ergo tm̃ ambitus teneat ſine dubio octuagĩta milia ſtadioꝝ uel nõ multo amplius diametros hẽt ſecũdũ triplicationẽ cum ſeptimæ ptis adiectiõe: quã ſuperius de diametro & circulo regulariter diximus. Et q̃a ad efficiendã terrenæ umbræ lõgitudinẽ nõ ãbitus terræ ſed diametri mẽſurã multiplicãda ẽ: ipſa ẽ. n: quã ſurſũ coſtat excreſcere. Sexageſies multiplicãda tibi erũt octuagĩta milia q̃ terræ diametros hẽt: quæ faciũt quadragies octies cẽtena milia ſtadioꝝ eſſe a terra uſq; ad ſolis curſum: quo umbrã terræ diximus ꝑuenire. Terra aũt in medio cæleſtis circuli ꝑ quem ſol currit ut centũ locata ẽ. Ergo m̃enſura terrenæ umbræ medietatẽ diametri cæleſtis efficiet:& ſi ab altera quoq; parte terræ par uſq; ad eundẽ circulũ mẽſura tẽdat᷑: ĩtegra circuli ꝑ quẽ ſol currit diametros ĩuenit᷑. Duplicatis igit᷑ illis q̃dragies octies cẽtenis milibus erit ĩtegra diametros cæleſtis circuli nõagies ſexies cẽtenis milibus ſtadioꝝ & ĩuẽta diametros facile menſurã nobis ipſius quoq; ambitus ꝓdit. Hanc enĩ ſũmam: quæ diametrũ fecit: debes ter multiplicare adiecta pte ſeptima: ut ſæpe iam dictũ ẽ:& ita ĩuenies totius circuli ꝑ quẽ ſol currit ãbitũ ſtadioꝝ hr̃e trecẽties cẽtena milia:& ĩ ſup cẽtũ ſeptuagĩta milia. His dictis q̃bus menſura quã terræ uel ambitus uel diametros hẽt: ſed & circuli monus ꝑ quem ſol currit uel dia

metri eius oſtẽdit: nũc quã ſolis eẽ mẽſurã uel quẽadmodũ illi prudẽ tiſſimi deprehẽderĩt: ĩdicemus. Nã ſicut extrema umbra potuit circuli p quẽ ſol meat deprehẽdi magnitudo: ita p ipſũ circulũ mẽſura ſolis ĩ uẽta ẽ in hũc modũ procedẽte ĩquiſitiõis ĩgenio. Aeqnoctiali die ante ſolis ortũ æquabiliter locatũ ẽ ſaxeũ uas ĩ hemiſpærii ſpeciẽ cauata am bitiõe curuatũ ĩfra p lineas deſignato duodecĩ diei horaꝶ nũero: quas ſtili ꝓminẽtis umbra cũ trãſitu ſolis prætereũdo diſtinguit hoc ẽ aũt (ut ſcimus) huiuſmodi uaſis officiũ: ut tãto tẽpore a priore eius extremi tate ad alterã uſq; ſtili umbra pcurrat: q̃to ſol medietatẽ cæli ab ortu ĩ occaſũ unius ſcilicet hemiſpærii cõuerſione metit̃. Nã totius cæli inte gra cõuerſio diẽ noctẽq; cõcludit. Et ideo cõſtat q̃tũ ſol ĩ circulo ſuo: tãtũ ĩ hoc uaſe umbrã meare. Huic igit̃ equabiliter collocato circa tem pus ſolis ortui propinqtatis ĩ hæſit diligẽs obſeruãtis obtutus: & cum ad primũ ſolis radiũ quẽ de ſe emiſit: prima ſũmitas orbis emergens umbra de ſtili decidẽs ſũmitate: primã curui labri emĩnentiã cõtingit: locus ipſe q umbræ primitias excepit notæ impreſſione ſignatus eſt: obſeruatũq; q̃diu ſup terrã ita ſolis orbis appareret: ut una eius ſũmi tas adhuc orizonti uideret̃ ĩſidere: & mox locus ad quẽ umbra tunc in uaſe migrauerat adnotata ẽ. Hitaq; dimenſione ĩter ambas umbrarũ notas: quæ integrũ ſolis orbẽ .i. diametrũ natæ de duabus eius ſũmi tatibus metiunt̃: pars nona reperta ẽ eius ſpatii quod a ſũmo uaſis la bro uſq; ad horæ primæ lineã cõtinet̃. Et ex hoc cõſtitit: ꝙ ĩ curſu ſolis unã tẽpore æquinoctialis horã faciat repetitus nouies orbis eius acceſ ſus. Et qa cõuerſio cæleſtis hemiſpærii peractis horis duodecim diem cõdit: nouies aũt duodeni efficiũt centũ octo: ſine dubio ſolis diame tros cẽteſima & octaua pars hemiſpærii æquinoctialis ẽ. Ergo totius æquinoctialis circuli ducẽteſima ſextadecima ps ẽ. Ipſum aũt circulũ hr̃e ſtadiorum trecenties centena milia & in ſuper centum & ſeptua gita milia ãtelatis ꝓbatũ ẽ. Ergo ſi eius ſũmæ ducenteſimã ſextãdeci mã cõſideraueris partẽ: mẽſurã diametri ſolis ĩuenies Eſt aũt pars iſtac fere ĩ cẽtũ quadragĩta milibus. Diametros igit̃ ſolis cẽtũ quadraginta miliũ fere ſtadioꝶ eſſe dicẽda ẽ. Vnde pene duplex q̃ terræ diametros ĩuenit̃: Cõſtat aũt geometricæ rõnis examĩe: cũ de duobus orbibus al tera diametros duplo altera uĩcit: illũ orbẽ cuius diametros dupla eſt: orbe altero octies eſſe maiorẽ. Ergo ex his dicẽdũ ẽ ſolẽ octies terra eẽ maiorẽ. Hæc de ſolis magnitudine breuiter de multis excerpta libaui mus Sed quoniam ſeptem ſpæras cælo diximus eſſe ſubiectas exteri

ore quaq; quas ĩterius cõtinẽt ãbiẽte: lõgeq; & a cælo oẽs & a ſe ſingu/
læ receſſerũt. Nũc quærẽdũ ẽ: cum zodiacus unus ſit: & is cõſtet cælo
ſyderibus ĩfixis: queãdmodum ĩferioꝝ ſperaꝝ ſtellæ in ſignis zodiaci
meare dicant̃. Nec longũ eſt ĩuenire rõnem quæ ĩ ipſo ueſtibulo excu
bat quæſtiõis. Verũ eſt.n.neq; ſolũ lunã ue neq; de uagis ullã ita in ſi
gnis zodiaci ferri: ut eoꝝ ſyderibus miſceãt̃: ſed potius in illo ſigno eẽ
unaquæq; ꝑhibet̃: quod humerit ſup uerticem in ea quæ illis ſubiec/
ta ẽ circuli ſui regione diſcurrẽs: qa ſingulaꝝ ſpæraꝝ circulos in duo/
decim partes æque ut zodiacũ rõ diuiſit. Et quæ in eã ꝑtem circuli ſui
uenerit: quæ ſub parte zodiaci eſt arieti deputata: in ipſũ arietẽ uenis/
ſe cõcedit̃. Similiſq; obſeruatio ĩ ſingulas partes migrãtibus ſtellis te/
net̃. Et quia facilior ad intellectum ꝑ oculos uia eſt: id quod ſermo de
ſcripſit: uiſus aſſignet. Eſto.n.zodiacus circulus: cui aſcriptũ eſt.a.in/
ter hũc ſeptem alii orbes locẽt̃: Et zodiacus ab.a.ꝑ ordinẽ affixis notis
qbus aſcribent̃ litteræ ſequentes in ꝑtes duodecim diuidat̃. Sitq; ſpa/
tium quod inter.a.&.b.claudit̃: arieti deputatum: quod intra.b.&.c
tauro. quod inter.c.&.d.geminis: cãcro quod ſequit̃: & reliquis ꝑ or/
diem cætera. His cõſtitutis iam de ſingulis zodiaci notis & litteris ſin
gulæ deorſum litteræ ꝑ omnes circulos ad ultimum uſq; ducant̃: pro
cul dubio per orbes ſingulos duodenas partes diuidet trãſitus lineaꝝ.
In quocũq; igitur circulo ſeu ſol in illo ſeu luna uel de uagis quæcũq;
diſcurrat cum ad ſpatium uenerit quod inter lineas claudit̃ ab.a.&.b
notis & litteris defluentes in ariete eſſe dicet̃: quia illic conſtituta ſpati
um arietis ĩ zodiaco deſignatũ ſup uerticẽ: ſicut deſcripſimus: habebit
Similiter ĩ quancũq; migrauerit partẽ in ſigno ſub quo fuerit eẽ dicit̃
Atq; hæc ipſa deſcriptio eodẽ compendio nos docebit: cur eundẽ zodi
acum eademq; ſigna aliæ tempore longiore aliæ breuiore percurrant.
Quotiens enim plures orbes intra ſe locant̃: ſicut maximus eſt ille q
primus eſt & minimus qui locũ ultimum tenet: ita de mediis: q ſum/
mo propior eſt ĩferioribus maior: q uicinior eſt ultimo: breuior ſuperi
oribus habet̃. Et inter has igit̃ ſeptem ſpæras gradum celeritatis ſuæ
ſingulis ordo poſitionis aſcripſit. Ideo ſtellæ quæ per ſpatia grandiora
diſcurrũt: ambitũ ſuũ tẽpore prolixiore cõſiciũt: quæ ꝑ anguſta bre/
uiore. Cõſtat enĩ nullam inter eas celerius cæteris tarduiſue procedere
Sed cum ſit omnibus idem motus meandi: tantã eius diuerſitatẽ tẽ/
poris ſola ſpatiorum diuerſitas facit: Nam ut de mediis nunc præter
mittamus: ne eadẽ ſæpe repetant̃: q eadẽ ſigna ſaturnus annis trigĩta:

luna diebus uigintiocto ambit & permeat: ſola cã in quantitate eſt cir
culoꝝ: quorum alter maximus alter minius. Ergo & cæterarum ſingu
læ pro ſpatii ſui modo tẽpus meandi aut extendit aut contrahit: Hoc
loco diligens rerum diſcuſſor inueniet quod requirat. Inſpectis.n. zo
diaci notis: quas mõſtrat ĩ præſidium fidei aduocata deſcriptio. Quis
uero inquit: circi cæleſtis duodecim ptes aut inuenit aut fecit: maxime
cum nulla oculis ſubiiciantur exordia ſingulaꝝ: Huic igitur tam neceſ
ſariæ interrogationi hiſtoria ipſa reſpondeat factum referẽs: quo a ue
teribus & tentata eſt tam difficilis & effecta diuiſio. Aegyptiorum.n.
retro maiores: quos cõſtat primos omnium cælũ ſcrutari & metiri auſ
ſos: poſtq̃ perpetuæ apud ſe ſerenitatis obſequio cælum ſemper ſuſpe

ctu libero intuentes deprehenderunt: uniuerſis uel ſtellis uel ſydetib;
infixis cælo ſolas cum ſole & luna quinq; ſtellas uagari: nec has tamē
per omnes cæli partes paſſim ac ſine certa erroris ſui & ad poſteros no
ſcenda tranſmitterēt. Duobus igitur uaſis æneis præparatis: quorum
alteri fundus erat in modum clepſydræ foratus: illud quod erat ītegrū
uacuum ſubiecerunt pleno aquæ altero ſuperpoſito: ſed meatu ante
munito: & quālibet de infixis unam clariſſimam ſtellam lucideq; no
tabilem orientem obſeruauerunt. Quæ ubi primum cœpit emergere:
mox munitione ſubducta permiſerunt ſubiecto uaſi aquam ſuperio-
ris influere: fluxitq; in noctis ipſius & ſecuti diei finem: atq; in id no-
ctis ſecundæ quādiu eadem ſtella ad ortum rurſus reuertit: quæ ubi
apparere uix cœpit: mox aqua quæ influebat ammota eſt. Cum igitur
obſeruatio ſtellæ iter ac reditus integram ſignificaret cæli conuerſionē:
menſuram ſibi cæli in aquæ de illo fluxu ſuſceptæ quantitate poſue-
runt. Hac ergo in partes æquas duodecim ſub fida dimenſione diuiſa
alia duo huius capacitatis procurata ſunt uaſa: ut ſingula tantum ſin
gulas de duodecim partibus ferrent. Totaq; rurſus aqua in uas ſuum
priſtinum foramine prius clauſo refuſa eſt: & de duobus illis uaſis ca
pacitatis minoris alteri ſubiecerunt pleno: alterum iuxta expediunt pa
ratumq; poſuerunt. His præparatis nocte alia in illa iam cæli parte: p
quam ſolem lunamq; & quinq; uagas meare diuturna obſeruatione
didicerant: quāq; poſtea zodiacū uocauerunt aſcenſurum obſeruaue
runt ſydus: cui poſtea nomen arietis addiderunt. Huius incipiente or
tu ſtatim ſubiecto uaſi ſuppoſitæ aquæ fluxū dederūt. Quod ubi cō-
pletū ē: mox eo ſublato effuſoq; alterū ſimile ſubiecerunt certis ſignis
obſeruāter ac memoriter ānotatis iter eius loci ſtellas: quæ oriebantur
cū primū uas eſſet īpletū: ītelligētes q eo tēpore quo totius aquæ duo
decima pars fluxit: pars cæli duodecima conſcendit. Ab illo ergo loco
quo oriri īcipiēte aqua ī primum uas de hoc cœpit īfluere: uſq; ad lo-
cum qui oriebat cum idem primum uas impleret: duodecimam ptem
cæli. i. unum ſignum eſſe dixerūt Item ſecūdo uaſe impleto & mox re
tracto illo ſimile quod olim effuſum parauerūt: iterum ſubdiderunt:
notato ſimiliter loco q emergebat cum ſecūdum uas eſſet īpletū: & a
fine primi ſigni uſq; ad locū q ad ſecūdæ aquæ finē oriebat: ſecūdum
ſignū notatū eſt. Atq; ita uiciſſim uaſa mutando: & p ſingulas īfluen
tis aquæ partes ſingulos ſibi aſcēdētiū cæli partiū limites annotando.
Vbi cōſumata iam omni p duodecim ptes aqua ad primi ſigni exor-

dia puentũ ẽ: ſine dubio iam diuiſas certiſq; ſibi obſeruatiõibus & iu dicus ãnotatas cæli ptes tãtæ cõpotes machinatiõis habuerũt. Quod nõ nocte una: ſed duabus effectũ ẽ: qa omne cælũ una nocte nõ uolui tur: ſed p diẽ uoluit pars eius media: & medietas reliq p noctẽ. Nec tñ cælũ omne duaꝝ ſibi pximaꝝ noctiũ diuiſit iſpectio: ſed diuerſoꝝ tẽ porũ nocturna dimẽſio utrũq; hemiſpiũ pibus æque uicibus ãnota uit: & has ipſas. xii. ptes ſigna appellari maluerũt: certaq; ſingulis uo cabula gr̃a ſignificatiõis adiecta ſũt: & qa ſigna græco noĩe zodia nũ cupãt: circũ ipſũ zodiacũ qſi ſigniferũ uocauerũt. Hãc aũt rationẽ idẽ illi cur arietẽ cũ ĩ ſpæra nihil primũ nihilq; poſtremũ ſit: pmũ tñ dici maluerũt: pdiderũt. Aiũt ĩcipiẽte die illo: q primus oĩum luxit. i. quo ĩ hũc fulgorẽ cælũ & elemẽta purgata ſũt. q iõ mundi natalis iure uo citat arietẽ ĩ medio cælo fuiſſe. Et qa mediũ cælum quaſi mũdi uertex eſt: arietẽ propterea primũ inter oẽs habitum: qui ut mũdi caput exor dio lucis apparuit. Subnectunt etiã cauſam cur hæc ipſa duodecim aſ ſignata ſint diuerſoꝝ numinum poteſtati. Aiunt. n. in hac ipſa geni tura mũdi ariete ut docuimus mediũ cælum tenẽte horam fuiſſe mũ di naſcẽtis cãcro geſtãte tũc lunã: poſt hunc ſol cũ leone oriebat: cum mercurio uirgo libra cũ uenere: mars erat in ſcorpio. ſagittariũ iupiter optinebat ĩ capricorno ſaturnus meabat. Sic factũ ẽ: ut ſinguli eoꝝ ſi gnoꝝ dñi eſſe dicant: ĩ qbus cũ mũdus naſceret fuiſſe credũtur. Sed duobus qdẽ lumĩbus ſingula tm̃ ſigna ĩ qbus tũc fuerãt: aſſignauit an tiqtas: cãcrũ lunæ: ſoli leonẽ. Quĩq; uero ſtellis præter illa ſigna. qbus tũc ĩherebant: quĩq; reliqua ſic adiecit uetuſtas: ut ĩ aſſignãdis a fine prioris ordĩs ordo ſecũdus ĩciperet. Supius. n. diximus ĩ capricorno ſa turnũ poſt oẽs fuiſſe: ergo ſecũda aiectio eũ primũ fecit: q ultimus fue rat: iõ aquarius q capricornũ ſeqtur: ſaturno dat: ioui q ante ſaturnũ erat: piſces dicant: aries marti q præceſſerat iouẽ: taurus ueneri quam mars ſequebat: gemeni mercurio poſt quẽ uenus fuerat deputati ſunt Notãdũ hoc loco quod ĩgenit a mũdi uel ipſa reꝝ puidẽtia uel uetuſta tis ĩgeniũ hũc ſtellis ordinẽ dedit: quẽ Plato aſſignauit ſpæris eaꝝ: ut eẽt luna pr̃ia: ſol ſecũdus: ſup hũc mercurius: uenus quarta: hĩc mars ĩñ iupiter: & ſaturnus ultĩus. Sed ſine tñ huius rõniſ pcinio abũde platonicũ ordinẽ prior rõ cõmẽdat. Ex his quæ de uerbis Ciceroĩs pxi me prælatis quærẽda præpoſuimus: qua licuit breuitate a ſũma ſpæra quæ aplães dr̃ uſq; ad lunã quæ ultĩa diuinoꝝ ẽ oĩa iã (ut opĩor) abſol uimus. Nã & cælũ uolui & cur ita uoluat oñdimus: ſeptemq; ſpæras.

Ordo Planetarum

cõtrario motu ferri rõ ĩdubitata patefecit: & de ipſo ſpærar̃ ordine q̃d diuerſi ſẽſerĩt: uel q̃d ĩter eos diſſẽſionẽ fecerit: quæue magis ſequẽda ſit ſnĩa tractatus ĩuẽit Nec hoc tacitũ ẽ: cur ĩter oẽs ſtellas ſola ſine fratris radiis luna nõ luceat. Sed & q̃ ſpatior̃ rõ ſolẽ ab his quoq; q eũ inter ſeptẽ quartũ locarũt: nõ tñ abrupte mediũ: ſed fere mediũ dici coegerit publicatũ ẽ. Quid ſignificẽt noĩa q̃b; ita uocãtũt laudan tiũ puteẽ ĩnotuit: Magnitudo quoq; eius: ſed & cæleſtis p quẽ diſcurrit circuli terræq; pĩter q̃ta ſit uel queadmodũ d̃prehẽſa mgr̃atũ ẽ Subiecta rũ ſpærar̃ ſtellæ queadmodũ zodiaco q ſupra oẽs ẽ ferri dicãt̃ uel quæ rõ diuerſar̃ faciat ſeu celerẽ ſeu tardũ recurſũ. Sed & ipe zodiacus ĩ. xii ptes qua diuiſus ſit: curq; arie. p̃mus hẽat̃. & q̃ ſigna ĩ quor̃ numinũ ditiõe ſint abſolutũ ẽ. Sed oĩa hæc quæ de ſũmo ad lunã uſq; pueniunt ſacra ĩcorrupta diuĩa ſũt: q̃a ĩ ipſis ẽ æther ſẽp idẽ: nec unq̃ recipiẽs ĩæqualẽ uarietatis æſtũ. Infra lunã & aer & natura mutatiõis pĩter ĩcipiũt: & ſicut ætheris & aeris: ita diuinor̃ & caducor̃ luna cõfiniũ eſt. Quod autẽ ait nihil ĩfra lunã eẽ diuinũ præter aĩos munere deor̃ hominũ gñi datos: nõ accipiẽdũ ita ẽ: animos hic eſſe ut hic naſci putentur. Sed ſicut ſolẽ eſſe ĩ terris dicere ſolemus: cũ radius aduenit & recedit: ita animor̃ origo cæleſtis ẽ: ſed lege temporalis hoſpitalitatis hic exulat. Hæc ergo regio diuinũ nihil habet ipſa ſed recepit: & quia recipit: & remittit: Proprium autẽ habere diceretur: ſi ei ſemper tenere licuiſſet. Sed quid mirum ſi animus de hac regione non conſtat: cum nec corpori fabricãdo ſola ſuffecerit: Nam quia terra aqua aer infra lunã ſunt: ex his ſolis corpus fieri non potuit: quod idoneum eſſet ad uitã: ſed opus fuit præſidio ignis ætherei qui terrenis membris uitam & animam ſuſtinẽdi commodaret uigorẽ qui uitalem calorem & faceret & ferret: Hæc & de aere dixiſſe nos ſatis ſit. Reſtat ut de terra: quæ ſperarum nona & mundi ultima ẽ: dictu neceſſaria diſſeramus. Nam ea quæ eſt media & nona tellus inquit: neq; mouetur & infima eſt: in eã feruntur omnia nutu ſuo pondera. Illæ uere inſolubiles cauſæ ſunt: quæ mutuis inuicem nexibus uinciuntur: & dum altera alteram facit: ita uiciſſim de ſe naſcuntur: nunquam a naturalis ſocietatis amplexibus ſeparantur: talia ſunt uincula quibus terram natura conſtrinxit: Nam ideo in eam feruntur omnia quia ut media non mouetur. Ideo non mouetur quia infima eſt: Nec poterat infima non eſſe in quam omnia feruntur. Horum ſingula quæ inſeparabiliter inuoluta rerum neceſſitas in ſe uinxit: tractus expediat. Nõ mouetur ait. ẽ. n. cẽtrõ. In

Cẽtrum q̃d eſt

De magnitudine ſolis

ſpæra aūt ſolū cētron diximus nō moueri qa neceſſe ē ut circa aliqd i/
mobile ſpæra moueat. Adiecit ī ſima ē. Recte hoc quoq; nā quod cen/
tron ē: mediū ē. In ſpæra uero hoc ſolū cōſtat imum eē: quod mediū ē
Et ſi ima ē: ſequit ut uere dictū ſit in eā ferri oīa. Semp enī pondera ī
imū natura deducit. Nā & in ipſo mūdo ut eſſet terra ſic factū ē: quic
qd ex omni materia de qua facta ſunt oīa: puriſſimū ac liqdiſſimū fu
it: id tenuit ſūmitatem: & æther uocatus ē. Pars cui minor puritas & i/
erat aliqd leuis pōderis aer extitit & ī ſecūda delapſus ē Poſt hæc quod
adhuc qdem liqdem ſed iā uſque ad tactus offenſā corpulentū erat: ī
āquæ fluxū coagulatū ē. Iam uero quod ď omni ſilueſtri tumultu ua
ſtū īpenetrabile dēſatū ex ďfæcatis abraſū reſedit elemētis: hæſit ī imo
quod demerſū eſt ſtringēte ppetuo gelu: quod elimatū ī ultimā mun
di ptem longinqtas ſolis coaceruauit: quod ergo ita cōcretū ē terræ lō/
ginqtas ſolis coaceruauit: quod ergo ita cōcretū ē terræ nomē accepit.
Hāc ſpiſſus aer & terreno frigori propior q̄ ſolis calori ſtupore ſpira/
uimus dēſioris undiq; uerſū fulcit & cōtinet. Nec ī receſſū aut acceſſū
moueri eā patit: uel uis circūuallāris & ex oī parte uigore ſimili liberā/
tis auræ uel ipſa ſpæralis extremitas. quæ ſi paululū a medio decliaue/
rit: fit cuicūq; uertici ppior & imū relinqt: Quod ideo ī ſolo medio ē
qa ipſa ſola pars a quouis ſpæræ uertice pari ſpatio recedit. In hāc igit
quæ & ima eſt & quaſi media & nō mouet quia centrū ē: oīa pondera
ferri neceſſe ē: & qa ipſa ī hunc locū quaſi pōdus relapſa eſt. Argumēto
ſunt cū alia īnumera tum præcipue imbres: q in terram ex omni aeris
parte labunt. Nec enim ī hāc ſolam quā habitamus ſupficiē decidūt
ſed in latera: quibus ī terra globoſitas ſpærabilis efficit: & in partē alte
ram: quæ ad nos habet inferior imbrium caſus eſt. Nam ſi aer terreni
frigoris exalatione denſatus in nubem cogitur & ita abrumpit in im/
bres: aer autem uniuerſam terram circunfuſus ambit: proculdubio ex
omni aeris parte præter uſtam calore perpetuo liquor pluuialis ema/
nat: qui undiq; in terram quæ unica eſt ſedes ponderū defluit. Quod
qui reſpuit ſupereſt: ut exiſtimet extra hanc unam ſuperficiem quam
incolimus qcquid niuium īmbriumue uel grandinum cadit: hoc to/
tum in cælum de aere defluere Cælū enim ab omni parte terræ æqua/
biliter diſtat & ut a noſtra habitatiōe: ita & a lateribus & a parte quæ
ad eos habet inferior pari altitudinis immenſitate ſuſpicitur. Niſi er/
go oīa pondera ferrent in terrā: imbres qui extra latera terræ defluunt
nō in terram ſed ī cælum cadetēt: quod uilitatē loci ſcurrulis excedit.

Eſt enĩ terra ſpæra cui adſcripta ſunt.a.b.c.d.circa hãc ſit aeris orbis: cui adſcripta ſũt.e.f.g.l.m.& utrũq; orbẽ: ideſt terræ & aeris diuidat linea ducta ab.e.uſque ad.l.erit ſuperior iſta quã poſſidemus: & illa ſub pedibus. Niſi ergo caderet omne põdus in terr[illegible] nimis ibri/um partẽ terra ſuſciperet: ab.a.uſq; ad.c. Littera [illegible] aeris: ideſt ab.f. uſq; ad.e.&.a.g.uſq; ad.l.humorẽ ſuũ ĩ aerẽ cælu[illegible]ret. De ĩfer/riore aũt cæli hemiſpærio pluuia exteriora & ideo nat[illegible]cognita de/flueret: ſicut oſtẽdit ſubiecta deſcriptio. Sed hoc uel[illegible]e dignat̃ ſer/mo ſobrius: quod ſic abſurdũ ẽ ut ſine argumẽtatio[illegible]a[illegible]o ſu/bruat̃. Reſtat ergo ut ĩdubitabili ratiõe mõſtratũ ſit ĩ [illegible] nu/tu ſuo põdera. Iſta aũt quæ đ hoc dicta ſũt: opitulãt̃ nobis [illegible] illius loci diſputatiõe quæ ãtipodas eẽ cõmemorat. Sed hic ĩhibita cõtĩuati/one tractatus ad ſecũdi cõmẽtarii uolumẽ diſputationẽ ſequẽtiũ reſer/uemus. ratio optima de antipodibus

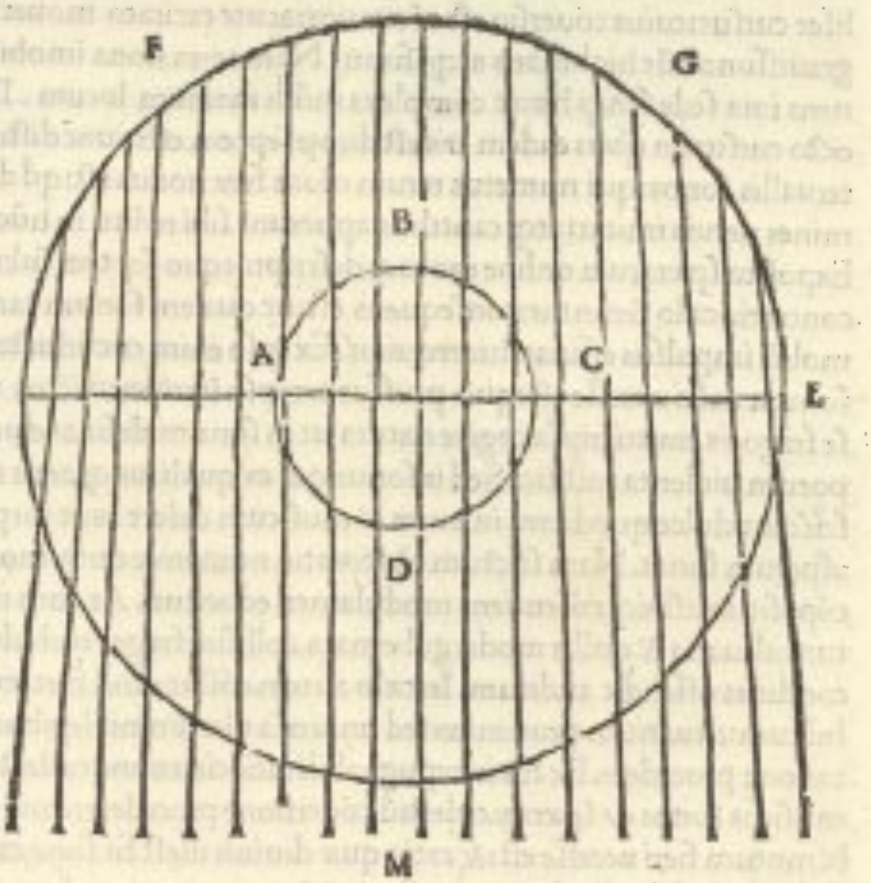

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS QVAM ELEGANTISSIMAE LIBER. II.

SVPERIORE COMMENTARIO EVSTA
chi luce mihi carior dilectiorq; fili ad ſtelliferæ
ſpæræ curſū & ſubiectaꝝ ſeptem ſermo proceſ/
ſerat. Nūc iam de muſica eaꝝ modulatiōe diſpu
teť. Quis hic inq̄ quis ē qui cōplet aures tantus
& tam dulcis ſonus? Hic eſt iquit ille: qui inter
uallis diſiūctus imparibus: ſed tn̄ pro rata parte
ratione diſiunctis ipulſu & motu ipſoꝝ orbium efficiť: & acuta cum
grauibus tēperans uarios æquabiliter cōcentus efficit. Nec. n. ſilentio
tāti motus incitari poſſunt: & natura fert ut extrema ex altera pte gra
uiter ex altera aūt acute ſonent: Quam ob cauſam ſūmus ipſe celi ſtel
lifer curſus: cuius cōuerſio eſt cōcitatior: acute excitato moueť ſono:
grauiſſimo aūt hic lunaris atq; iſimus Nam terra nona imobilis ma/
nens ima ſede ſemp hæret complexa mūdi medium locum. Illi autē
octo curſus: in qbus eadem uis eſt duoꝝ ſeptem efficiunt diſtinctis i/
tetuallis ſonos: qui numerus rerum oīum fere nodus eſt: qđ docti ho
mines neruis imitati atq; cantibus apuerunt ſibi reditū in hūc locum
Expoſito ſpætarum ordine motuq; deſcripto: quo ſeptem ſubiectæ in
contrario cælo feruntur: conſequens eſt: ut qualem ſonum tantarum
moliū impulſus efficiat: hic requirať. Ex ipſo enim circūductu orbiū
ſonum naſci neceſſe eſt: quia pcuſſus aer ipſo iteruentu ictus uim de
ſe fragoris emittit: ipſa cogēte natura ut in ſonum deſinat duorū cor
porum uiolenta colliſio: Sed is ſonus qui ex qualicunq; aeris ictu na/
ſciť: aut dulce quoddam in aures & muſicum defert: aut ineptū aut
aſperum ſonat. Nam ſi ictum obſeruatio numeroꝝ certa modetetur
cōpoſitum: ſibiq; cōſentiens modulamen educitur. At cum increpat
tumultuaria & nullis modis gubernata colliſio: fragor turbidus & in
conditus offendit auditum. In cælo autem cōſtat nihil fortuitum ni/
hil tumultuarium prouenire: ſed uniuerſa illic diuiniſ legibus & rata
ratione procedere. Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectum eſt:
muſicos ſonos de ſpæraꝝ cæleſtiū cōuerſione procedete: quia & ſonū
& motum fieri neceſſe eſt: & ratio quæ diuinis ineſt fit ſono cauſa mo
dulaminis. Hoc Pythagoras primus oīum graiæ gentis hominū mē/

te concepit & intellexit quidem compoſitum quiddam de ſpætis ſona
re propter neceſſitatem rationis quæ a cæleſtibus nō recedit. Sed quæ
eſſet illa ratio uel quibus obſeruanda modis non facile deprehēdebat.
Cumq; eum fruſtra tantæ tāq; arcanæ rei diuturna īquiſitio fatigaret:
ſors obtulit quod cogitatio alta non repperit. Cum enim caſu præte/
riret in publico fabros ignitum ferrum mollientes ictibus ī aures eius
maleorum ſoni certo ſibi reſpondentes ordine repente ceciderunt. In
quibus ita grauati acumina conſonabant ut utrunq; ad audientis ſen
ſum ſtatuta dimenſione remearet: & ex uariis impulſibus unū ſibi cō/
ſonans naſceretur. Hic occaſionem ſibi oblatam ratus deprehendēdi
oculis & manibus: quod olim cogitatione quærebat: fabros adit: &
imminens operi curioſius intuetur annotans ſonos: q de ſinguloꝝ la/
certis cōficiebant: quos cū ferientiū uiribus aſcribendos putaret: iubet
ut īter ſe maleos mutēt: qbus mutatis ſonoꝝ diuerſitas ab hoībus rece
dens maleos ſequebat. Tūc omnem curam ad pondera eorū examinā
da conuertit. Cūq; ſibi diuerſitatem ponderis quod habebatur ī ſingu
lis annotaſſet aliis ponderibus in maius minuſue excedētibus fieri ma
leos īperauit: quorum ictibus ſoni nequaꝗ prioribus ſimiles nec ita ſi
bi conſonantes exaudiebant. Tunc animaduertit cōcordiā uocis lege
ponderū prouenire. Collectiſq; numeris qbus cōſentiēs ſibi diuerſitas
ponderū continebat: ex maleis ad fides uertit examen: & īteſtina ouiū
uel boū neruos tā uariis ponderibus illigatis tetendit. qualia in maleis
fuiſſe didicerat. Taliſq; ex his concētus euenit: qualē prior obſeruatio
nō fruſtra aiaduerſa ꝓmiſerat: adiecta dulcedine quā natura fidiū ſo/
nora præſtabat. Hic Pythagoras tanti ſecreti cōpos deprehēdit nume/
ros: ex quibus ſoni ſibi cōſoni naſcerentur: adeo ut fidibus ſub hac nu
meroꝝ obſeruatione compoſitis certæ certis aliæq; aliis cōuenientium
ſibi numeroꝝ concordia tēderent: ut una impulſa plectro alia licet lō
ge poſita ſed numeris conueniens ſimul ſonaret. Ex omni autē innu/
mera uarietate numeroꝝ pauci: & īnumerabiles īuenti ſunt: q ad cōfi/
ciendā ſibi conuenirent muſicā. Sunt aūt hi ſex oēs: epitritus hemio/
lius duplaris triplaris quadruplus & epodogus: Et eſt epitritus: cū de Epitritus
duobus numeris maior habet totū minorē & inſuper eius tertiā partē: dyateſſerō
ut ſunt quattuor ad tria nam in quattuor ſūt tria & tertia pars triū .i. hemiolius
unum: & is numerus uocatur epitritus. deq; eo naſcitur ſymphonia
q appellatur Διατεσσάρων. Hemiolius eſt: cum de duobus numeris
maior habet totū minorē & īſup eius medietatē ut ſūt tria ad duo nā ī

Diapente tribus ſũt duo & media pars eoꝝ.i.unũ. Et ex hoc numero qui hemio
Duplaris lius naſcitur ſymphonia quæ appellatur διαπέντε. Duplaris nume/
diapaſſon rus eſt cum de duobus numeris minoribus ĩ maiore numeratur ut ſũt
Triplaris quattuor ad duo:& ex hoc duplari numero naſcit̃ ſymphonia: cui no
Quadru/ plaris men eſt διαπασῶν: Triplaris aũt cum de duobus numeris minor ter
in maiore numeratur: ut ſunt tria ad unũ & ex hoc numero ſymphõia
procedit: quæ dicitur διαπασῶν καὶ διαπέντε. Quadruplus ẽ cum
de duobus numeris minor quater in maiore numeratur: ut ſunt quat
tuor ad unum qui in numeris facit ſymphoniam quam dicunt δισ/
διαπασῶν. Epogdous eſt numerus qui intra ſe habet minorẽ & inſu
per eius octauam partẽ ut nouem ad octo: quia in nouem octo ſũt: &
inſuper octaua pars eoꝝ.i. unũ Hic numerus ſonum parit: quẽ tonon
muſici uocauerunt. Sonum uero tono minorem ueteres quidẽ ſemi/
tonum uocitare uoluerunt: Sed non ita accipiendum eſt: ut dimidius
ſonus putetur: quia nec ſemiuocalem in litteris pro medietate uocalis
accipimus: Deinde tonus per naturam ſui in duo diuidi ſibi æqua nõ
poterit. Cum enim ex nouenario numero cõſtet: nouẽ aũt nũq̃ æqua
liter diuidant̃ tonus in duas diuidi medietates recuſat. Sed ſemitonũ
uocitauerunt tonum tono minorem. quem tam paruo diſtare a tono
deprehenſum eſt quantum hi duo numeri ĩter ſe diſtant ideſt ducen/
ta quadraginta tria & ducenta quinquaginta ſex. Hoc ſemitonũ pyta
gorici quidẽ ueteres diheſin nominabant. Sed ſequẽs uſus ſonũ ſemi
tono minorem diheſin conſtituit nominandum. Plato ſemitonũ lim
ma uocitát: Sunt igitur ſymphoniæ quĩq; i. διατεσσάρων διαπέντε
Sympho/ niæ quĩq; διαπασῶν διαπασῶν καὶ διαπέντε καὶ δισδιαπασῶν. Sed hic
numerus ſymphoniarũ ad muſicam pertinet: quam uel flatus huma
nus intendere uel capere poteſt humanus auditus. Vltro aũt ſe tendit
armoniæ cæleſtis acceſſio .i. uſq; ad quater διαπασῶν καὶ διαπέντε
Nũc interĩ de his quas noĩauimus diſſeramus. Symphõia diateſſaron
cõſtat de duobus tonis & ſemitono: ut minutias q̃ ĩ addiméto ſũt reli
quamus. nec difficultatem creemus: & fit ex epitrito diapẽte: & cõſtat
Diapaſon ex tribus tonis & hemitono & fit de hemiolio: Diapaſon cõſtat de ſex
Diapaſon & diapẽte tonis: & fit de duplari: Sed διαπασῶν καὶ διαπέντε cõſtat ex nouẽ to
nis & hemitono: & fit de duplari numero. Dis autẽ diapaſon continet
Diſchapa ſon tonos duodecim & fit ex quadruplo. Hic & Plato poſtq̃ pythagoricæ
ſucceſſione doctrinæ & ĩgenii ꝓprii diuina ꝓfunditate cognouit nullã
eẽ poſſe ſine his numeris iugabilẽ cõpetẽtia ĩ Thimeo ſuo mũdi aĩam

per iſtorum numerorum cōmixtionē ineffabili prouidētia dei fabricatoris inſti tuit. Cuius ſenſus ſi huic operi fuerit appoſitus: plurimum nos ad uerborum Ciceronis: q̄ circa diſciplinā muſicæ uidet̄ obſcura ītellectū iuuabit. Sed ne quod ī patrociniū alterius expoſitiōis adhibet̄: ipſū p ſe difficile credat̄: pauca nobis præmittēda ſūt: q̄ ſimul utriuſq; intelligētiā faciāt lucidiorē. Oē ſolidū corpus trina dimēſione diſtendit̄. habet. n. lōgitudinē latitudinē profunditatē. Nec pōt iueniri ī quolibet corpore quarta dimēſio: ſed his tribus oē corpus ſolidū continet̄. Geometræ tn̄ alia ſibi corpora proponūt: q̄ appellāt mathematica cogitatiōi tm̄ ſubiicīēda nō ſenſui. Dicūt. n. pūctū corpus eſſe īdiuiduū: in quo nec lōgitudo neq; latitudo neq; altitudo deprehēdat̄: quippe quod in nullas partes diuidi poſſit: hoc protractū efficit lineā. i. corpus unius dimēſionis. Lōgū ē. n. ſine lato & duobus pūctis ex utraq; parte ſolā lōgitudinē terminātibus cōtinet̄. Hanc lineā ſi geminaueris alterum mathematicū corpus efficies: quod duabus dimēſiōibus extruat̄ longo latoq;: ſed alto caret. & hoc ē quod apud illos ſupficies uocat̄: punctis aūt quattuor cōtinet̄. i. p ſingulas lineas binis. Si uero hæ duæ lineæ fuerīt duplicatæ ut ſubiectis duabus duæ ſupponant̄: adiiciet̄ profunditas: & hic ſolidum corpus efficitur quod ſine dubio octo angulis continebitur. quod uidemus in teſſera quæ græco nomine cubus uocat̄. His geometricis rationibus applicat̄ natura numerorum. & monas punctum putatur: quia ſicut punctum corpus non eſt: ſed ex ſe facit corpora: ita monas numerus eſſe non dicit̄: ſed origo numerorum: primus. n. numerus ī duobus eſt qui ſimilis eſt lineæ de puncto ſub gemina puncti termiatiōe productæ. Hic numerus duo geminatus de ſe efficit quattuor ad ſimilitudinem mathematici corporis: quod ſub quattuor punctis longo latoq; diſtenditur. Quaternarius quoq; ipſe geminatus octo efficit q numerus ſolidū corpus imitatur: ſicut duas lineas diximus duabus ſuperpoſitas octo angulorum dimenſiōe integram corporis ſoliditatē creare & hoc eſt quod dicitur apud geometras bis bina bis corpus eſſe iam ſolidum: ergo a pari numero acceſſio uſq; ad octo ſoliditas eſt corporis: Ideo īter principia huic numero plenitudinem deputauit. Nūc oportet ex impari quoq; numero quemadmodum id efficiatur inſpicere. Et quia tam paris q̄ imparis numeri monas origo ē: ternarius numerus prima linea eſſe credatur. Hic triplicatus nouenarium numerum facit: qui & ipſe quaſi de duabus lineis longum latumq; corpus efficit. Item nouenarius triplicatus tertiam dimenſiōem præſtat. & ita Monas

a parte imparis numeri in uigintiſeptem quæ ſūt ter terna ter ſolidū corpus efficitur: ſicut ī numero pari bis bina bis qui eſt octonarius ſoliditatem creauit. Ergo ad efficiendum utrobiq; ſolidum corpus monas neceſſaria eſt: & ſex alii numeri. i. terni a pari & impari. A pari quidem duo quattuor octo: ab impari autem tria nouem uigīti ſeptem. Thimeus igitur. Platonis in fabricanda mundi anima conſilium diuinitatis enuntians ait: illam per hos numeros fuiſſe contextam qui & a pari & impari cibum. i. perfectionem diuinitatis efficiunt: nō quia aliquid ſignificaret illam habere corporeum ſed ut poſſet uniuerſitatem animando penetrare: & mundi ſolidum corpus implere per numeros ſoliditatis effecta eſt Nunc ad ipſa Platonis uerba ueniamus. nam cū de deo animam mundi fabricante loqueretur ait: primam ex omni firmamēto partem tulit. Hinc ſumpſit duplam partem prioris: tertiam uero ſedem hemioliam: ſed primæ triplam & quartam duplam ſecundæ; quintam tertiæ: triplam ſextam primæ: octuplā & ſeptuplā uices ſepties a prima multiplicatam. Poſt hæc ſpatia quæ inter duplos & triplos numeros hiabant inſertis partibus adimplebat: ut binæ medietates ſingula ſpatia colligerent: ex quibus uinculis hemiolii & epittiti

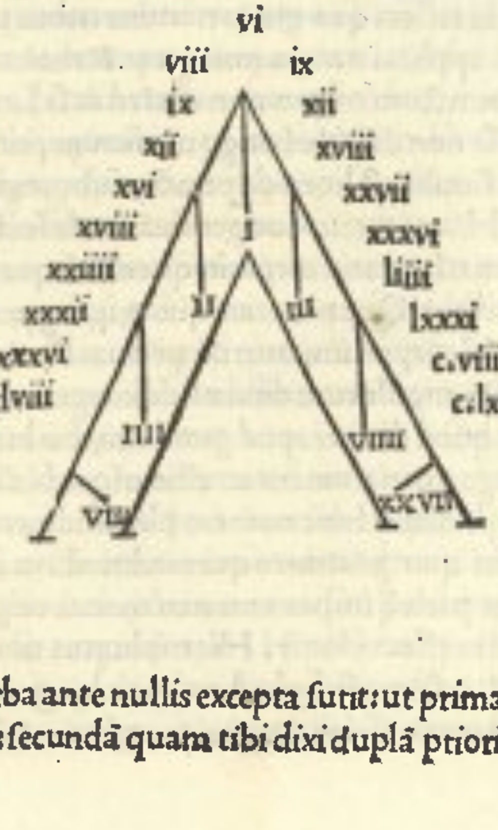

Hæc Platonis uerba ante nullis excepta ſunt: ut primam partem monadem crederent: ſecundā quam tibi dixi duplā prioris dualē numerū

eſſe conſiderent: tertiam ternarium numerum. qui ad duo hemiolius
eſt. ad unū triplus: & quartum quattuor qui ad ſecundū ideſt ad duo
duplex eſt: quintum nouenarium qui ad tertium ideſt ad tria triplus
eſt: ſextum autem octonarium qui primum octies continet: At uero
pars ſeptima in uiginti & ſeptem fit: quæ faciunt ut diximus argumē-
tum tertium imparis numeri. Alterius autem ut animaduertere poſſe
eſt proceſſit illa cōtextio ut poſt monadem quæ par & īpar ē: primus
par numerus ponet́ ideſt duo. deinde ſequeret́ primus īpar. i. tria quar
to loco ſecundus par. i. quattuor: quīto loco ſecūdus īpar. i. nouē: ſex
to loco ternus par. i. octo: ſeptimo loco tertius īpar. i. uigintiſeptē. Vt
quia īpar numerus mas habet́: par fœmina ex pari & īpari .i. ex mari
& fœmina naſceret́ quæ erat uniuerſa paritura: & ad utriuſq; ſolidita
tem procedere quaſi ſolidū omne penetratura. Deinde ex his numeris
fuerat cōponēda: qui ſoli cōtinēt iugabilē competentiā: quia oī mūdo
ipſa erat iugabilē præſtatura cōcordiā. Nā duo ad unū dupla ſunt. de
duplo aūt diapaſon ſymphoniā naſci iam diximus. Tria uero ad duo
hemioliū numerꝝ faciūt: hīc oritur diapēte. Quattuor ad tria epitritus
numerus ē: ex hoc cōponitur diateſſaron. Itē quattuor ad unū in qua-
drupli ratione cenſentur: ex quo ſymphonia diſdiapaſon naſcit́. Ergo
mundi aīa q̄ ad motū hoc quod uidemus uniuerſitatis corpus īpellit:
cōtexta numeris muſicā de ſe creātibus continentiā neceſſe ē ut ſonos
muſicos de motu quē ꝑprio īpulſu præſtat efficiat: quorꝝ originē ī fa-
brita ſuæ cōtextiōis īuenit. Ait. n. Plato ut ſupra rettulimus auctorem
deū aīæ poſt numerorꝝ īter ſe īpariū cōtextionem hemioliis epitritis &
epogdois & liminate hiantia īterualla ſuppleſſe. Ideo doctiſſime Tul
lius ī uerbis ſuis oſtēdit platonici dogmatis profūditatē. Quis hic inq̄
quis ē qui cōplet aures meas tātus & tam dulcis ſonus? Hic ē īquit ille
qui īteruallis diſiunctus īparibus: ſed tn̄ pro rata parte ratiōe diſtinctis
impulſu & motu ipſorꝝ orbiū efficit́. Vides ut interualla cōmemorat:
& hæc īter ſe īparia eē teſtatur: nec diffitet́ rata rōne diſtincta. quia ſe
cundum Thimeū Platonis īparium inter ſe interualla numerorꝝ ratis
ad ſe numeris hemioliis. ſ. epitritis & epogdois hemitoniſq; diſtincta
ſunt: quibus omnis canora ratio continetur. Hinc animaduertitur:
quia hæc uerba Ciceronis nunq̄ profecto ad ītellectum paterent: niſi
hemioliorum epitritorū & epogdorū ratione præmiſſa: quibus inter-
ualla diſtincta ſunt. & niſi Platonicis numeris quibus mundi anima
eſt concepta patefactis: & ratione præmiſſa: cur ex numeris muſicam

creantibus anima intexta ſit. Hic enim omnia & cauſam mūdani mo
rus oſtēdūt quem ſolus animæ præſtat impulſus: & neceſſitatem mu
ſicæ continentiæ quam motui a ſe facto inſerit anima ī natura ſibi ab
origine. Hinc plato i repu. ſua cū de ſpærarum cæleſtium uolubilitate
tractaret: ſingulas ait ſyrenas ſingulis orbibus inſidere ſignificans ſpæ
raꝝ motu cantū numinibus exhiberi. Nā ſyren deo canens græco ītel
lectu ualet. Theologi quoq; nouem muſas octo ſpæraꝝ muſicos can/
tus: & unā maximā cōtinētiam q̄ cōſtant ex oibus: eſſe uoluere. Vnde
Heſiodus ī theogonia ſua octauā muſā uraniā uocat: quia poſt ſeptē
uagas q̄ ſubiectæ ſunt: octaua ſtellifera ſpæra ſuppoſita ꝓprio nomi/
ne cælū uocatur. Et ut oñderet nonā eſſe & maximā qua cōſtat ſono/
rum concors uniuerſitas adiecit: καλλιόπη ἡ δὲ προφερεςάτι ἔςὶ ἁ
πασέων. ex nomine oſtendens ipſam uocis dulcedinem nonā muſā
uocari. Nā καλλιόπη optimæ uocis græca interpretatio ē: & ut ipſam
eſſe quæ cum ſit ex oībus p̄reſtius īdicaret aſſignauit illi uniuerſitatis
uocabulum: uidelicet προφερεςάτη ἁπασέων Nā apolliem ideo μου
σηγέτον uocant quaſi ducem & principem orbium cæterorū: ut ipſe
Cicero refert: dux & princeps & moderator luminū reliquorum mens
mundi & temperatio. Muſas eſſe mundi cantum etiā ruſtici ſciunt: q
eas camœnas quaſi canenas a canendo dixerunt. Ideo canere cælum ēt
theologi comprobantes ſonos muſicos ſacrificiis adhibuerunt: q apud
alios lyra & cythara: apud nonnullos tibiis aliiſue muſicis inſtrumen
tis fieri ſolebant. in ipſis quoq; hymnis deoꝝ p̄ ſtrophā & antiſtrophā
metra canoris uerſibus adhibebant ut p̄ ſtrophā rectus orbis ſtelliferi
motus: per antiſtropham diuerſus uagaꝝ regreſſus prædicaret: ex qui
bus duobus motibus primus ī natura hymnus dicandus deo ſumpſit
exordiū. Mortuos. quoq; ad ſepulturam proſequi oportere cū cantu
plurimaꝝ gentiū uel regionū inſtituta ſanxerunt perſuaſiōe hac: qua
poſt corpus aīæ ad originem dulcedinis muſicæ. i. ad cælum redire cre/
dantur. Nam ideo in hac uita omnis anima muſicis ſonis capitur: ut
non ſolū qui ſūt habitu cultiores: ueꝝ uniuerſæ quoq; barbaræ natio
nes cātus q̄bus uel ad ardorē uirtutis animent: uel ad molliciem uolu
ptatis reſoluantur exerceāt: qa ī corpus defert memoriā muſicæ: cuius
in cælo fuit conſcia: & ita delinimētis cāticis occupant: ut nullū ſit tā
īmite tam aſpeꝝ pectus quod nō oblectamētoꝝ taliū teneat affectu.
Hinc exiſtimo & Orphei uel Amphionis fabulā quoꝝ alter aīalia ra/

Camœnæ

Mortui cū cātibꝰ aſſociātur

tione carẽtia: alter ſaxa quoq; trahere cãtibus ferebat̃: ſumpſiſſe princi piũ: quia primi forte gẽtes uel ſine ratiõis cultu barbaras uel ſaxi ĩſtar nullo affectu molles ad ſenſum uoluptatis canẽdo traxerunt Ita deni q; oĩs habitus animæ cãtibus gubernat̃: ut & ad bellũ ꝓgreſſui & item receptui canat̃ cantu & excitãte & rurſus ſedante uirtutem. Dat ſom/nos adimitq; nec nõ curas & ĩmittit & retrahit. Irã ſuggerit: clæmẽtiã ſuadet: corpoꝝ quoq; morbis medetur Nã hinc ẽ ꝗ ægris remedia præ ſtantes præcinere dicunt̃. Ecquid mirũ ſi ĩter hoĩes muſicæ tãta domi/natio ẽ: cũ aues quoq; ui luſciniæ & cigni aliæ ue id genus cantũ uelu/ti quadam diſciplina artis exerceãt: nõnullæ uero uel aues uel terrenæ ſeu aqua tilea belluæ inuitante cantu in retia ſponte decurrant: & pa/ſtoralis fiſtula paſtum progreſſis quietem imperet gregibus? Nec mi rum: ineſſe enim mundanæ animæ cauſas muſicæ: quibus eſt intexta prædiximus. Ipſa autem mundi anima uiuentibus omnibus uitã mi/niſtrat. Hinc hominum pecudumq; genus uitæq; uolantum. Et quæ marmoreo fert monſtra ſub æquore pontus. Iure igitur muſica capi/pitur omne quod uiuit: quia cæleſtis anima qua animatur uniuerſitas originem ſumpſit ex muſica. Hæc dum ad ſpæralem motum mundi corpus impellit: ſonum efficit qui interuallis diſiunctus ĩparibus ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis ſicut a principio ipſa cõrexta eſt. Sed hæc ĩterualla ꝗ in aĩa quippe incorporea ſolo exiſtimant̃ rõne nõ ſenſu quærendũ eſt: utrũ etiã ipſo in mundi corpore dimẽſio libra ta ſeruauerit? Et Archimenides quidem ſtadiorum numerum depre/hendiſſe ſe credidit: quibus a terræ ſuperficie luna diſtaret: a luna mer curius: a mercurio uenus: ſol a uenere: mars a ſole: a marte iuppiter: ſa turnus a ioue. Sed & ſaturni orbe uſq; ad ipſum ſtelliferum cælũ om ne ſpatium ſe ratione menſum putauit. Quæ tamen Archimenidis dimenſio a platonicis repudiata eſt: quaſi dupla & tripla ĩterualla nõ ſeruans: & ſtatuerunt hoc eſſe credendum: ut quantũ eſt a terra uſq; ad lunam: duplum ſit a terra uſque ad ſolem. quantumq; eſt a terra uſq; ad ſolẽ: triplum ſit a terra uſq; ad venerẽ quantumq; eſt a terra uſque ad uenerem quater tantum ſit a terra uſq; ad mercurii ſtellam: quantumq; eſt ad mercurium a terra nouies tantũ ſit a terra uſq; ad martẽ & ꝗtũ a terra uſq; ad martem ẽ: octies tãtũ ſit a terra uſq; ad io uẽ. ꝗtumq; ẽ a terra uſq; ad iouẽ: ſepties & uicies ſit tantũ a terra uſq; ad ſaturni orbem. Hanc platonicam perſuaſionem Porphirius libris inſeruit quibus Thimei obſcuritatibus nõ nihil lucis infudit atq; eos

Fabuloſa de orpheo & ãphiõe

Cãtus qd facit

Mẽſura a terra ad u/nũ quéq; planetã

Porphyrius

credere ad imaginem contextionis animæ hæc eſſe in corpore mũdi interualla: & quæ epitritis hemioliis & epogdois hemitoniſq; complentur: & liminatæ: & ita prouenire concentum. Cuius ratio in ſubſtantia animæ contexta mundano quoq; corpori: quod ab anima mouetur inſerta eſt. Vnde ex omni parte docta & perfecta eſt Cicerõis aſſertio: qui interuallis ĩparibus ſed tamen pro rata parte ratione diſtinctis cæleſtem ſonum dicit eſſe diſiunctum. Nunc locus admonet ut de grauitate & acumine ſonorum diuerſitates quas aſſerit reuoluamus & natura fert ut extrema ex altera parte grauiter ex altera autem acute ſonent: quam ob cauſam ſummus ille cæli ſtellifer curſus: cuius conuerſio eſt cõcitatior acute excitato mouetur ſono. Grauiſſimo autem hic lunaris atque infimus diximus nunq̃ ſonum fieri niſi aere percuſſo.

ſonus acutus & grauis

Vt autem ſonus ipſe aut acutior aut grauior proferatur: ictus efficit: quidum ingens & celer incidit: acutum ſonum præſtat: ſi tardior lentiorue grauiorem. Indicio eſt uirga: quæ dum auras percutit: ſi impulſu cito ferit: ſonum acuit. ſi lentiore: in grauius ferit auditum: In ſidibus quoq; idem uidemus: quæ ſi tractu arctiore tenduntur: acute ſonant grauius laxiores. Ergo & ſuperiores orbes dum pro amplitudine ſua impetu grandiore uoluũtur: dumque ſpiritu ut in origine ſua fortiore tenduntur: propter ipſam ut ait concitatiorem conuerſioné acute excitato mouentur ſono: grauiſſimo autem hic lunaris atque infimus: quoniam ſpiritu ut in extremitate langueſcente iam uoluitur: etenim propter anguſtias quibus penultimus orbis artatur impetu leniore conuertitur. Nec ſecus probamus in tibiis: de quarum foraminibus uicinis inflatis oriſonus acutus emittitur: de longinquis autem & termino proximis grauior: item acutior per patentiora foramina: grauior per anguſtã. & utriuſque cauſæ ratio una: quia ſpiritus ubi incipit fortior eſt defectior ubi deſinit: & quia maiorem impetum per maius foramen impellit: contra autem in anguſtis contingit & eminus poſitis. Ergo orbis altiſſimus & ut in immenſum patens & ut ſpiritu eo fortiore quo origini ſuæ uicinior eſt: incitatus ſonorum de ſe acumen emittit. Vox ultimi & pro ſpacii breuitate & pro longinquitate iam frangitur Hinc quoque apertius approbatur ſpiritum quanto ab origine ſua deorſum recedit: tanto circa impulſum fieri leniorem: ut circa terram quæ ultima ſpærarum eſt tam concretus tam denſus habeatur: cauſa ſit terræ in una ſede ſemp hærendi: nec in quamlibet partem permittatur moueri obſeſſa undique

circūfuſi ſpiritus denſitate. In ſpæra aūt ultimū locū eſſe: qui medius eſt: antecedentibus iam probatū eſt. Ergo uniuerſi mūdani corporis ſperæ nouē ſunt. Prima illa ſtellifera q̄ proprio noīe dicit̃ cælū: & aplanes apud græcos uocatur: arcēs & cōtinēs cæteras. Hæc ab oriēte ſemp uoluit̃ in occaſū. ſubiectæ ſeptē quas uagas dicimus: ab occidēte ī oriētem ferūt̃. Nona terra ſine motu Octo ſūt igitur q̄ mouent̃: ſed ſeptē ſonis qui cōcīnētiā de uolubilitate conficiunt: propterea quia mercurialis & ueneris orbis pari ambitu comitati ſolē uiæ eius tanq̄ ſatellites obſequūtur: & ideo a nonnullis aſtronomiæ ſtudentibus eādem uim ſortiri exiſtimantur. Vnde ait. Illi aūt octo curſus in quibus eadē uis ē duorum: ſeptem efficiunt diſtinctos īteruallis ſonos: qui numerus rerum omniū fere nodus eſt. Septenarium aūt numerum omniū nodū eſſe plene cum de numeris ſuperius loqueremur expreſſimus. Ar illuminandū (ut exiſtimo) obſcuritatē uerbo℞ Ciceronis de muſica tractatus ſuccinctus a nobis qua licuit breuitate ſufficiet: nam netas & hypatas alio℞q; fidium uocabula perquirere & tono℞ uel limmatū minuta ſubtilia & quid in ſonis pro littera quid ꝓ ſyllaba quid ꝓ ītegro nomine accipiatur aſſerere: oſtentantis eſt nō docentis. Nec. n. quia fecit in hoc loco Cicero muſicæ mentionē occaſiōe hac eundē eſt p uniuerſos tractatus qui poſſunt eē de muſica (quos q̄ntū mea fert opinio) terminū nō habere nō exiſtimo Sed illi ſunt perſequenda quibus uerba: quæ explananda receperis poſſint liquere: quia in re naturaliter obſcura: qui in exponendo plura q̄ neceſſe eſt ſuperfundit: addit tenebras: nō adimit denſitatē. Vnde finē de hac tractatus parte faciemus: adiecto uno quod ſcitu dignū putamus: quia cū ſint melodiæ muſicæ tria genera: enarmonicū: diatonū: & oromaticū. Primum quidē ꝓpter nimiā ſui difficultatē ab uſu receſſit: Tertiū uero ē īfame molicie: Vnde mediū. i. diatonū mūdanæ muſicæ doctrina Platōis aſcribit̃. Nec hoc īter prætereunda ponemus: ꝙ muſicam perpetua cæli uolubilitate naſcente ideo claro non ſentimus auditu: quia maior ſonus eſt. q̄ ut humanarum aurium recipiatur anguſtiis Natura ſimili catadupa ab auribus incolarum amplitudīem fragoris excludunt. quid mirum ſi noſtrum ſonus excedit auditum: quem mūdanæ molis īpulſus emittit. Nec. n. de nihilo ē quod ait: qui complet aures meas tātus & tam dulcis ſonus? Sed uoluit intelligi: ꝙ ſi eius qui cæleſtibus meruit ītereſſe ſecretis: cōpletæ aures ſūt ſoni magnitudine: ſupereſt ut cætero℞ hominum ſenſus mūdanæ cōcinnētiæ non capiat auditū. Sed iam tractū

Spæræ nonē mūdani corpis

Melodiæ tria gña

Quare nō ſentimus cæli armoniam

ad ſequentia conferamus. Vides habitari ĩ terra raris & anguſtis locis: & in ipſis quaſi maculis ubi habitatur uaſtas ſolitudines interiectas: eoſq; qui incolant terram nõ modo interruptos ita eſſe ut nihil inter ipſos ab aliis ad alios manare poſſit: ſed partim obliquos partim tranſuerſos partim etiam auerſos ſtare uobis: a quibus expectare gloriã certe nullã poteris. Cernis autẽ eandẽ terram quaſi quibuſdã redimitã & circũdatã cingulis: e quibus duo maxime ĩter ſe diuerſos & cæli uirtutibus ipſis ex utraq; parte ſubnixos obriguiſſe pruina uides: medium aũt illũ & maximũ ſolis ardore torreri. Duo ſũt habitabiles: quorũ auſtralis ille: ĩ quo q̃ inſiſtũt auerſa uobis urgent ueſtigia: nihil ad ueſtrũ genus. Hic autẽ alter ſubiectus aquiloni: quem incolitis: cerne q̃ tenui uos parte contingat. Omnis. n. terra quæ colit̃ a uobis anguſta uertici bus lateribus latior: parua quædã inſula ẽ circũfuſa illo mari q̃d atlanticũ quod magnũ quẽ occeanũ appellatis in terris: quod tamen tanto nomine q̃ ſit paruus uides. Poſt q̃ cælum quo omnia cõtinet̃ & ſubiectarũ ſpærarũ ordinẽ motũq; ac de motu ſonũ cæleſtis muſices modos & numeros explicantẽ & aerẽ ſubditum lunæ tullianus ſermo p̃ neceſſaria & præſenti operi apta ductus ad terram uſq; deſcripſit ipſius iã terræ deſcriptionem uerborũ parcus rerũ fœcũdus abſoluit. Et. n. maculas habitationum ac de ipſis habitatoribus alios ĩterruptos auerſoſq; obliquos etiam & tranſuerſos alios nominando terrenæ ſpæræ globoſitatem ſermone tantum non coloribus pinxit. Illud quoq; non ſine perfectione doctrinæ eſt: q̃ cum aliis nos non patitur errare qui terrã ſemel cingi occeano credidere. Nam ſi dixiſſet omnis terra parua quædam eſt inſula circumfuſa illo mari: unum oceani ambitum dediſſet intelligi. Sed adiiciendo quæ colitur a uobis: uerã eius maris diuiſionem: de qua paulopoſt diſſeremus: noſſe cupientibus intelligendam reliquit. De quinq; autẽ cingulis ne quæſo exiſtimes deorũ romanæ facundiæ parentũ Maronis & Tullii diſſentire doctrinam cum hic ipſis cingulis terram redimitã dicat: ille iiſdem quas græco nomine zonas uocat: aſſerat cælũ teneri. Vtrũq; enim ĩcorruptã ueraq; nec alteri contrariã rettuliſſe rõnẽ procedẽte diſputatiõe conſtabit. Sed ut oĩa quae hoc loco explanãda recepimus liquere poſſint: habẽdus ẽ primum ſermo de cingulis: quia ſitu eorum ante oculos locato cætera erunt intellectu proniora: Prius autem qualiter terram coronent deinde queadmodum cælũ teneat explicãdũ eſt. Terra noua & ultima ſpæra ẽ. Hãc diuidit orizon. i. finalis circulus de quo ãte rettulimus: Ergo medietas

Antipodes

Ois terra parua quæ insula circũfusa mari Atlantico quod magnũ: quẽ occeanũ

Cĩguli uel zonæ terræ uel cæli

on'zon ideſt finalis circulus de quo ante rettulimus. Ergo medietas cu ius nos partem incolimus: ſub eo cælo eſt quod fuerit ſuper terram: & reliqua medietas ſub illo: quod dũ uoluitur ad ea loca quæ ad nos ui/ dentur inferiora deſcendit. In medio enim locata ex omni ſui parte cæ lum ſuſpicit. Huius igitur ad cælum breuitas quæ punctum ẽ: ad nos uero intermenſa globoſitas: diſtinguitur locis inter ſe uiciſſim preſſis nimietate uel frigoris uel caloris geminam nacta inter diuerſa tempe/ riem. Nam & ſeptentrionalis & auſtralis extremitas perpetua obrigue re pruina. Et hi uelut duo cinguli: quibus terra redimitur: ſed ambitu breues quaſi extrema cingentes. Horum uterq; habitatiõis impatiens eſt: quia torpor ille glacialis nec animal nec frugi uitam miniſtrat: illo enim aere corpus alitur: quo herba nutritur. Medius cingulus & ideo maximus æterno afflatu continui caloris uſtus ſpatium quod & lato & ambitu prolixius occupauit: nimietate feruoris facit ĩ habitabile ui ctuŕis. Inter extremos uero & mediũ duo maiores ultimis medio mi/ nores ex utriuſq; uicinitatis intemperie temperãtur in his: q̃ tantum uitales auras natura dedit incolis carpere. Et quia animo facilius illabi tur concepta ratio deſcriptione q̃ ſermone: eſto orbis terræ cui aſcripta ſunt. a. b. c. d. Et circa. a. aſcribantur. n. &. l. circa. b. autem. m. &. k. & circa. c. g. &. i. & circa: d. e. &. f. Et ducãtur rectæ lineæ a ſignis ad ſigna quæ dicimus: ideſt. a. g. in: i. ab. m. in. n: a. k. in l. ab. e. in. f. Spatia igi tur duo aduerſa ſibi: ideſt unum a. c. uſq; ad lineã quæ in. d. ducta eſt intelliguntur pruina riguiſſe perpetua. Eſt. n. ſuperior ſeptentriõalis: inferior auſtralis extremitas. Medium uero ab. n. uſq; in. l. zona ſit tor rida. Reſtat ut cingulus ab. i. uſq; ad. n. de ſubiecto calore & ſuperio/ re frigore temperetur. Rurſus ut zona quæ eſt ĩter. l. &. f. accipiat de ſuperiore calore & ſubdito rigore temperiem.

Septẽtrionalis auſ/tralis

Cĩggulus medius

Duo tẽperatis

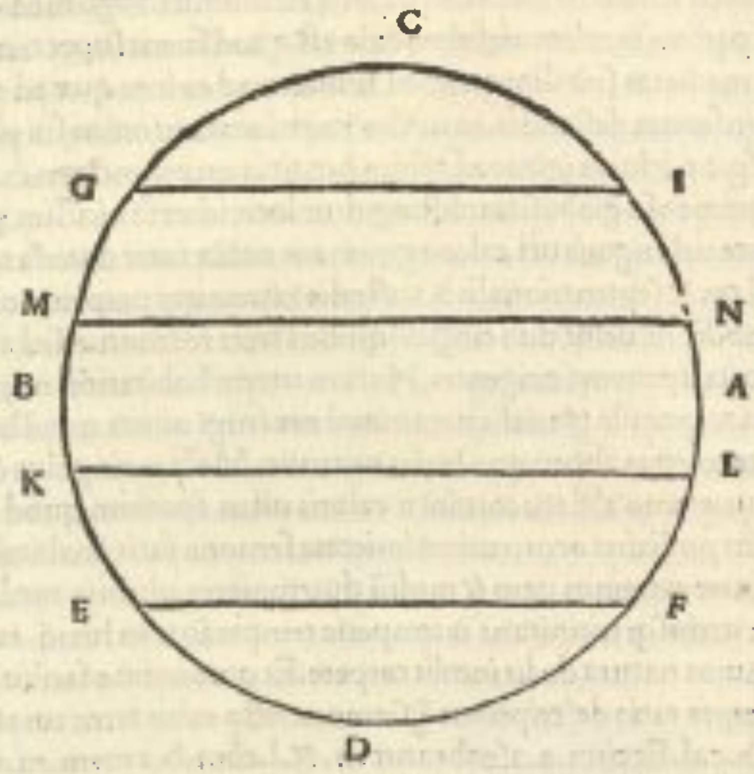

Nec excogitatas a nobis lineas quas diximus exiſtimetur. Circi enĩ ſũt de quibus ſupra rettulimus ſeptemtriõalis & auſtralis & tropici duo. Nam æquinoctiale hoc loco: quo de terra loquimur: nõ oportet aſcribi qui opportuniore loco rurſus addetur. Licet igitur ſint hæ duæ mortalibus ægris munere conceſſæ diuum quas diximus eſſe temperatas: non tamen ambæ zonæ hominibus noſtri generis indultæ ſũt. ſed ſola ſuperior: quæ eſt ab. i. uſq; ad. n. incolitur ab omni quale ſcire poſſimus hominum genere romani græciue ſint uel barbaræ cuiuſq; nationis. Illa uero ab. l. uſq; ad. f. ſola ratione intelligitur ꝙ propter ſimilẽ temperiem ſimiliter incolitur: ſed a quibus non licuit unq̃ nobis nec licebit agnoſcere. Interiecta enim torrida utriq; hominum generi commertium ad ſe denegat cõmeandi deniq; de quattuor habitationis noſtræ cardinibus oriens occidens & ſeptemtrio ſuis uocabulis nuncupatur: quia ab ipſis exordiis ſuis ſciuntur a nobis. Nam & ſi ſeptemtrionalis extremitas inhabitabilis eſt non multo tamen eſt a nobis remo-

ta. Quarto uero noſtræ habitationis cardini cauſa hæc alterũ nomen
dedit: ut meridies non auſtralis uocaretur: quia & ille ꝓprie eſt auſtra
lis: qui de altera extremitate procedens ad uerſus ſeptemtrionali ẽ: &
hunc meridiẽ iure uocitari facit locus de quo incipit nobis. Nam quia
ſentiri incipit a medio terræ in qua eſt uſus diei: ideo tãq̃ quidam me/
didies una littera mutata meridies nũcupatus eſt. Sciẽdũ eſt autem.
ꝙ uentus qui per hunc ad nos cardinẽ peruenit .i. auſter ita in origine
ſua gelidus eſt: ut apud nos cõmendabilis eſt blando rigore ſeptẽtrio:
ſed quia per flammam torridæ zonæ ad nos cõmeat: admixtus igni ca
leſcit: & qui incipit frigidus calidus peruenit. Neq; .n. uel ratio uel na
tura pateretur: ut ex duobus æquo præſſis rigore cardinibus diſſimi'i
tractu flatus emitteretur Nec dubium eſt noſtrum quoq; ſeptẽtrionẽ
ad illos qui auſtrali adiacent: propter eandem rationem calidum per/
uenire: & auſtrum corporibus eorum gemino auræ ſuæ rigore blandi/
ri. Eadem ratio nos non permittit ambigere: quin per illam quoque
ſuperficiem terræ: quæ ad nos habetur inferior: integer zonarum
ambitus: quæ hic temperatæ ſunt eodem ductu temperatus habea/
tur: atque ideo illic quoque eædem duæ zonæ a ſe diſtantes ſimiliter
incolantur. Aut dicat quiſq; huic fidei obuiare mauult: quid ſit quod
ab hac eum diſtinctione deterreat. Nam ſi nobis uiuendi facultas ẽ in
hac terrarum parte quam colimus: q̃a calcantes humum cælum ſuſpi
cimus ſuper uerticem quia ſol nobis & orit̃ & occidit quia circũfuſo
fruimur aere: cuius ſpiramus hauſtũ cur nõ & illic aliquos uiuere cre/
damus: ubi eadẽ ſemp impromptu ſũt. Nã qui ibi dicunt̃ morari: ean
dẽ credẽdi ſũt ſpirare auram: q̃a eadẽ eſt in eiuſdẽ zonalis ambitus.
cõtinuatione temperies. Idem ſol illis & obire dicit̃ noſtro ortu: & orie
tur cum nobis occidet. Calcabũt æque ut nos humum: & ſemp uerti/
cem ſemper cælum uidebunt. Nec metus erit: ne de terra in cælum de
cidant: cum nihil unq̃ poſſit ruere ſurſum: Si .n. nobis quod aſſerere
genus ioci eſt. uiſum habetur ubi eſt terra: & ſurſum ubi eſt cælum. Il
lis quoq; ſurſum erit quod de inferiore ſuſpiciẽt: nec aliquando in ſu
pema caſuri ſunt. Affirmauerim quoq; & apud illos minus rerum pe
ritos hæc exiſtimare de nobis: nec credere poſſe nos in quo ſumus loco
degere: ſed opinari ſiquis ſub pedibus tentaret ſtare caſurum. Numq̃
tamen apud nos quiſquam timuit: ne caderet ĩ cælum: ergo nec apud
illos quiſquam in ſuperiora caſurus eſt: ſicut omnia nutu ſuo ponde
ra in terram ferri ſuperius relata docuerunt. Poſtremo quis ambigat ĩ

ſpæra terræ ita ea: quæ inferiora dicuntur: ſuperioribus ſuis eſſe cõtra ria: ut eſt oriens occidenti. Nam in utraq; parte par diametros habe- tur. Cũ ergo & orientẽ & occidentẽ ſimiliter conſtat habitari: quid eſt quod fidẽ huius quoq; diuerſæ ſibi habitatiõis excludat? Hæc omnia non ocioſus lector in tam paucis uerbis Ciceronis ĩueniet. Nam cũ di- cit terram cingulis ſuis redimitam atq; circũdatam oſtẽdit per omne terræ corpus eandem temperatorum cingulorum continuatam eſſe rẽ periem. Et cum ait in terra maculas habitationum uideri: nõ eas dicit quæ in parte noſtræ habitatiõis nonnullis deſertis locis ĩterpoſitis ĩco luntur. Non. n. adiiceret in ipſis maculis uaſtas ſolitudines ĩteriectas: ſi ipſas ſolitudines diceret ĩter quas certæ partes macularum inſtar ha beantur. Sed quia maculas dicit has quattuor: quas in duobus terræ hemiſpæriis binas eſſe ratio monſtrauit: bene adiecit interiectas ſolitu dines. Nam ſicut pars quæ habitatur a nobis: multa ſolitudinum ĩte riectione diſtinguitur: credendum eſt in illis quoque tribus aliis habi tationibus ſimiles eſſe inter deſerta & culta diſtinctiones. Sed & quat tuor habitationum incolas & relatione ſitus & ipſa quoq; ſtandi qua litate depinxit. Primum. n. ait: alios præter nos ita incolere terram: ut a ſe interrupti nullam habeant ad ſe facultatem meandi Et ipſa uerba declarant: non eum de uno hominum genere loqui in hac ſuperficie a nobis ſolius torridæ interiectione diuiſo. Sic enim magis diceret: ita interruptos ut nihil inter ipſos ab illis ad nos manare poſſit. Sed dicẽ do ita ĩterruptos ut nihil ĩter ipſos ab illis ad alios manare poſſit: qua liter inter ſe illa hominum genera ſint diuiſa ſignificat. Quod autem uere ad noſtram partem referretur: adiecit dicẽdo de illis qui & a nobis & a ſe inuicem diuiſi ſunt: partim obliquos partim trãſuerſos partim etiam aduerſos ſtare nobis. Interruptio ergo nõ unius generis a nobis: ſed omnium generum a ſe diuiſorum refertur: quæ ita diſtinguenda eſt. Hi quos ſeparat a nobis peruſta: quos græci ἀντοίκους uocãt: ſimi liter ab illis qui inferiorem zonæ ſuæ incolunt partem: interiecta au- ſtrali gelida ſeparantur. Rurſus illos ab ἀντοίκοις ſuis ideſt per noſtri cinguli inferiora uiuentibus interiectio ardentis ſequeſtrat: & illi a nõ bis ſeptemtrionalis extremitatis rigore remouentur: Et quia non eſt una omnium affinis continuatio: ſed interiectæ ſunt ſolitudines ex ca lore uel frigore mutuum negantibus commeatum: has terræ partes: quæ a quattuor hominum generibus incoluntur: maculas habita- tionum uocauit. Quemadmodum autem cæteri omnes ueſtigia ſua

figere ad noſtra credant ipſe diſtinxit:& auſtrales quidē aperte pronū ciauit aduerſos ſtare nobis dicēdo: Quo⁊ auſtralis ille in quo qui ſūt aduerſa nobis urgent ueſtigia. Et ideo aduerſi nobis ſūt: quia in parte ſperæ quæ contra nos eſt morantur. Reſtat inquirere quos trāſuerſos & quos obliquos nobis ſtare memorauerit. Sed nec de ipſis pōt eē du bitatio: quin tranſuerſos ſtare nobis dixerit inferiorē zonæ noſtræ par tem tenētes. Obliquos uero eos qui auſtralis circuli deuexa ſortiti ſūt. Supereſt ut de terræ ipſius ſpatii quāta habitatiōi ceſſerint: quāta ſint iculta referamus. Ideſt q̄ ſit ſingulo⁊ dimēſio cingulo⁊. Quod ut faci le cognoſcas: redeūdū tibi ē ad orbis terræ deſcriptionē: quā pauloāte ſubiecimus: ut p aſcripta⁊ littera⁊ notas ratio dimēſionū lucidius ex plicet. Oīs terræ orbis. i. circulus: q uniuerſū ambitū claudit: cui aſcri pta ſūt. a. b. c. d. ab his qui eū ratiōe dimēſi ſūt: ī ſexaginta diuiſus eſt partes Habet aūt totus ipſe ambitus ſtadio⁊ ducenta quinquaginta duo milia. Ergo ſingulæ ſexageſimæ extendunt ſtadiis quaternis mili bus decenis Et ſine dubio medietas eius: quæ ē a. d. per oriētem. i. per a. uſq; ad. c. habet triginta ſexageſimas & ſtadio⁊ milia centū uiginti ſex. Quarta uero pars: quæ ē ab a uſq; ad. c. incipiens a peruſta: habet ſexageſimas quindecim: & ſtadio⁊ milia ſexagīta & tria. Huius quar tæ partis menſura relata cōſtabit totius ambitus plena dimēſio. Ab. a. igī uſq; ad. p. quod ē medietas peruſtæ: habet ſexageſimas quattuor: quæ faciūt ſtadio⁊ milia ſexdecim cū octingēto⁊ adiectiōe. Ergo oīs peruſta ſexageſima⁊ octo ē: & tenet ſtadio⁊ milia triginta tria & ſexa ginta inſup. Latitudo autē cinguli nr̄i: q tēperatus ē. i. a. p. uſq; ad. o. habet ſexageſimas quinq;: quæ faciūt ſtadio⁊ milia uiginti unum. Et ſpatiū frigidæ ab. o. uſq; ad. c. habet ſexageſimas ſex q̄ ſtadio⁊ tenent uigintiq̄nq; milia ducēta. Ex hac quarta parte orbis terra⁊: cuius men ſurā euidenter expreſſimus: alterius quartæ partis magnitudinē ab. a. uſq; ad. d. pari dimēſionū diſtīctiōe cognoſces. Cū ergo quātū teneat ſpæræ ſupficies q̄ ad nos ēſt: ī oī ſua medietate cognoueris: de mēſura quoq; ferioris medietatis. i. a. d. p. b. uſq; ad. c. ſimiliter īſtrueris. Mo do. n. quia orbē terræ ī plano pinximus: ī plano autē mediū exprimere nō poſſimus ſpæralē tumorē imitati ſumus altitudīs ītellectū a circu lo: q magis orizon q̄ meredianus uidet. Cæte⁊ uolo hoc mente præci pias: ita nos hāc pertuliſſe mēſurā tamq̄ a. d. per. a. uſq; ad. c. Pars ter ræ ſuperior ſit: cuius partē nos incolimus: & a. d. per. b. uſq; ad. c. pars terræ ſuperior habeatur inferior. Hoc quoq; tractatu propriū ſortiro

finé:nũc illud quod probandũ promiſimus aſſeramus:hos cingulos & bene Maroné cælo:& bene terræ aſſignaſſe Ciceroné & utrũq; non diſcrepantia ſed.conſona eadéq; dixiſſe. Natura.n.cæli hãc in diuerſis terræ partibus.tẽperiẽ nimietatẽq; diſtinxit.& qualitas uel frigoris uel caloris q̃ cuilibet ætheris parti ſemel inhæſit.eandé inficit parté terræ: quã deſpicit ambiẽdo.Et qa has diuerſitates q̃ certis finibus terminãt cingulos ĩ cælo uocauere:neceſſe ẽ totidé cĩgulos ẽt hic ĩtelligi:Sicut in breuiſſimo ſpeculo cũ facies mõſtrat ingẽs:tenet ĩ ãguſto mẽbra uel liniaméta ordiné qué ſua ĩ uero digeſſerat ãplitudo.Sed hic quoq; aſſerẽdi qđ dr̃ minuemus laboré oculis ſubiiciẽdo.pincturam.Eſto.n.cæli ſpæra.a.b.c.d.Et ĩter ſe claudat ſpærã t̃ræ:cui aſcripta ſũt.ſ.x.t.u.Et ducat ĩ cæli ſpæra circulus ſeptẽtnõalis:ab.i.uſq; ĩ.o.tropicus æſtiuus a.g.ĩ.p.& æqnoctialis a.b.ĩ.a.& tropicus hyemalis ab.f.ĩ.q.& auſtralis ab.e.ĩ.r:ſed & zodiacus ducat ab.f.ĩ.p.Rurſus ĩ ſpæra terræ ducantur idẽ limites cingulorũ:quos ſupra deſcripſimus.in.n.in.m.ĩ.l.ĩ.r.

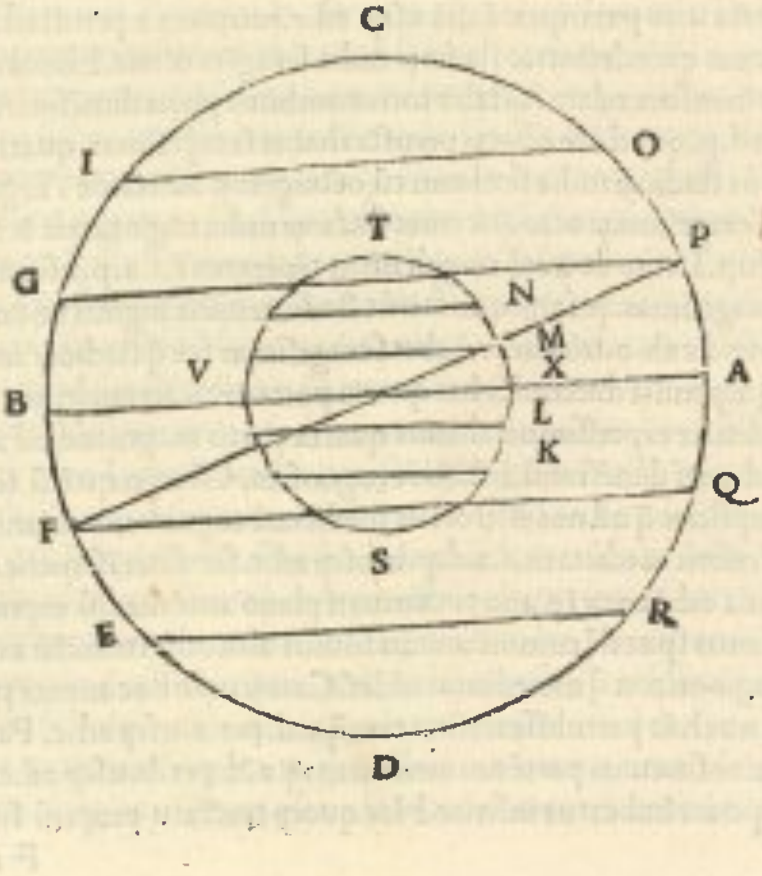

His ita depictis ſine difficultate cōſtabit ſingulas terræ partes a ſingu/lis cæli ptibus ſup uerticē ſuū poſitis qualitatē circa nimietatē uel tepe riem mutuari: Nā quod eſt ſurſū.a.d.uſq; ad.r. hoc deſpicit terrā ab.ſ.uſq; ad.r. Et quod eſt in cælo ad.t.uſque ad.q. hoc inficit terræ a.k. uſq; ad.l.& quod in cælo eſt a.q.uſq; in.p. tale facit in terra ab.l.uſq; ad.m: Qualeq; eſt deſuper a.p.uſq; ad.o.tale in terra ab.m.uſq; ad. n. Et quale illic ab.o.uſq; ad.c.tale hic ē ab.n.uſq; ad.t. Sunt autem in æthere extremitates ambæ.i.a.d.uſq; ad.r.&.a.c.uſque ad.o.æter no rigore denſatæ. Idem in terra idem eſt ab.ſ.uſq; ad.k.&.a.t.uſque ad.n. Rurſus in cælo a.q.uſq; ad.p.nimio calore feruet. Idem in terra quoq; ab.l.uſq; ad.m.idem feruor eſt. Item ſunt in cælo tēperies ab. o.uſq; ad.p.&.a.q.in.r. Ideo ſunt hic quoq; temperatæ ab.n.in.m. &.ab.l.in.k. Aequinoctialis.n.circulus qui ab.a.uſq; ad.b.ductus ē: mediā ſecat peruſtam: Et ipſum aūt ſciſſe Ciceronē: q̄ terreni cinguli cæleſtibus inficiant̄: ex uerbis eius oſtēdit. Ait.n.e qbus duos maxime inter ſe diuerſos & cæli uerticibus ipſis ex utraq; parte ſubnixos obri/guiſſe pruina uides. Ecce teſtat̄ finale frigus eſſe de cælo. Idē quoq; de feruore medio dicit. Mediū aūt illū & maximū ſolis ardore torreri. Cū ergo manifeſte & rigorē de cæli uerticibus & feruorē de ſole ī terræ cin gulos uenire ſignauerit: oñdit prius ī cælo hos eoſdē cīgulos cōſtitiſſe. Nūc qm̄ cōſtitit eaſdē ī cælo & ī terra zonas eē uel cīgulos (hæc.n.uni/us rei duo ſūt noīa) iā dicēdū ē: q̄ cā ī æthere hāc diuerſitatē qualitatis efficiat. Peruſta duobus tropicis claudit̄: id ē ab.g.ī.p. æſtiuo: & ab.f. ī.q.hyemali. Ab.f.aūt ī.p.zodiacū deſcribēdo pduximus. Ergo ſignū .p.tropicus ille cācer habeat̄: & ſignū.f.capricornus. Cōſtat autē ſolē neq; ſurſū ultra cancrū: neq; ultra capricornū deorſū meare: ſed cū ad tropicoꝝ cōfinia puenerit mox reuerti: unde & ſolſtitia uocant̄. Et qa æſtiuus tropicus tēperatæ noſtræ terminus eſt: ideo cū ſol ad ipſū finē uenerit.facit nobis æſtiuos calores de uicino urens ſenſu maiore ſubie cta Illo deniq; tēpore auſtrali generi reuerti hyemē nō pōt ambigi: qa tūc ab illis ſol omni uiæ ſuæ ſpatio recedit. Rurſus cū ad.f.ſignū id ē ad capricornū uenerit: facit hyemē nobis receſſu ſuo: & illis uicinitate reducit æſtatē. Hic notandū ē de tribus tantū cardinibus ī q̄cūq; ædē ingredi ſolem: de quarto nūq̄. Nā & ab ortu & ab occaſu feneſtra ſolē recipit: quippe quē orientem abeūtēq; pſpectet. Recipit & a meridie: quia omne iter ſolis in noſtro meridie ē: ut inſtruit uiſum ante lata de ſcriptio. Nūq̄ uere ſolē feneſtra ſeptētrionis admittit: qa nūq̄ a.p.ſi/

Zona pe/ruſta

gno ad. o. ſol accedit: ſed a. p. ſemp retrocedēdo nūq̄ fines poli ſeptem trióalis attingit. Et ideo nūq̄ p hūc cardinē radius ſolis īfūdit. Eiuſdē rei ꝓbationē umbra quoq; cuiuſlibet corporis efficiet aſtruere. Nā & ī occaſū cadit oriente ſole: & ī ortū cū fit occiduus. Medio aūt die: quia ſol meridiē tenet ī ſeptētrionē umbra depellit. In auſtrū uero circa noſtrā habitationē impoſſibile eſt umbrā cuiuſlibet corporis cadere: quia ſemp in aduerſam ſoli partem umbra iactat. Aduerſus autem auſtro apud nos ſol eſſe nō poterit: cū numq̄ fines ſeptētrióales attingat. Sane qm̄ pars illa peruſtæ: quæ tēperatæ uicina ē admittit habitātes: illic .i. trans tropicum quæcūq; habitant ſpatia: umbrā mittunt in auſtꝝ eo tēpore: quo ſol cancrū tenet. Tūc. n. ei fit ſol ſeptētrióalis: cū tropicum tenet: q ab illis ad ſeptētrionē recedit. Ciuitas autem Siene: quæ prouinciæ thebaidos poſt ſuperioꝝ mōtiū deſerta prīcipiū ē: ſub ipſo æſtiuo tropico cōſtituta ē. Et eo die quo ſol certā partē ingredit cancri hora diei ſexta (qm̄ ſol tunc ſuper ipſum īuenitur uerticē ciuitatis) nulla illic poteſt ī terris de quolibet corpore umbra iactari. Sed nec ſtilus hemiſpærii monſtrantis horas: quem γνώμονα uocāt: tunc de ſe poteſt umbram creare. Et hoc eſt quod Lucanus dicere uoluit: nec tamē plene ut habetur abſoluit. Dicendo. n. Atq; umbras numq̄ flectēte ſiene. Rem quidem attigit: ſed turbauit uerum. Nō. n. numq̄ flectit ſed uno tempore: quod cū ſua ratione rettulimus. His relatis conſtat ſolē numq̄ egredi fines peruſtæ: quia de tropico in tropicū zodiacus obliquatus ē. Manifeſta eſt igitur cauſa: cur hæc zona flammis ſit ſemper obnoxia quippe quam ſol totius æternæ flāmæ & fons & adminiſtrator numq̄ relinquat. Ergo ambæ partes ultimæ .i. ſeptētrionalis & auſtralis: ad quas numq̄ ſolis calor accedit: neceſſario perpetua præmuntur pruina. Duas uero (ut diximus) temperat hinc atq; illinc uicinia caloris & frigoris. Deniq; in hac ipſa zona quam incolimus: quæ tota dicitur temperata: partes tamen quæ peruſto cingulo uicinæ ſunt: cæteris calidiores ſunt: ut eſt æthiopia: arabia: ægyptus & libya: in quibus calor ita circumfuſi aeris corpus extenuat: ut aut numq̄ aut raro cogatur in nubes: & ideo nullus pene apud illos uſus eſt imbrium. Rurſus uſq; ad frigidæ fines preſſius accedit: ut eſt palus mæotis: ut regiones quas præterfluunt tanais: & hiſter: oīaq; ſuper ſcythiam loca quorū incolas uetuſtas hyperboreos uocauit: quaſi originem boreæ introrſū recedendo tranſiſſent: adeo æterna pene præmuntur pruina: ut nō facile explicetur quāta ſit illic frigidæ nimietatis iniuria. Loca uero quæ

in medio temperata ſunt: quoniam ab utraque nimietate longe recedunt: ueram tenent ſalutaremq; temperiem. Locus nos admonet: ut quoniam diximus rem: quæ a nullo poſſit refelli: utrumq; tropicum circum zodiaco terminos facere: nec numq̃ ſolem alterutrum tropicũ excedere poſſe: uel ſurſum uel deorſum meando. Trans zodiacum uero circum .i. trans uſtam quæ tropicis clauditur: ex utraq; parte incipere temperatas Quæramus quid ſit quod ait Virgilius: quem nullius umq̃ diſciplinæ error ĩuoluit. Duæ mortalibus ægris.

Munere conceſſæ diuum: & uia ſecta per ambas:
Obliquus qua ſe ſignoꝝ uertitur ordo.

Videt̃.n. dicere his uerſibus zodiacũ ꝑ temperatas ductũ & ſolis curſum ꝑ ipſas ferri: quod nec opinari fas ẽ: quia neutꝝ tropicũ ſolis curſus excedit Nũc igit̃ illud attẽdit quod diximus & ĩtra tropicũ ĩ ea peruſta parte quæ uicina ẽ tẽperatæ habitatores eẽ. Nam ſiene ſub ipſo tropico ẽ: meroe autem tribus milibus octingentis ſtadiis ĩ Peruſtam a ſiene introrſum recedit: & ab illa uſq; ad terram cynamomi feracem ſunt ſtadia octingenta. Et per hæc omnia ſpatia peruſtæ licet rari tamẽ uita fruuntur habitantes. Vltra uero iam inacceſſum ẽ propter nimiũ ſolis ardorem. Cum ergo tantum ſpatii ex peruſta uitam miniſtret: & ſine dubio circa uicinam alterius temperatæ id eſt ἀντοέκὤρουμ tantũdem ſpacii habere per peruſtæ fines: & parem manſuetudinem: nõ negetur. Paria enim in utraq; parte ſunt omnia. Ideo credendum eſt per poeticam tubam: quæ omnia ſemper ĩ maius extollit: dixiſſe uiam ſolis ſectam per temperatas: quoniam ex utraq; parte fines peruſtæ ĩ eo ſunt ſimiles temperatis: ꝙ ſe patiuntur habitari. An forte poetica licẽtia particulam pro ſimili pene particula poſuit: & pro per ambas ſub ambas dicere maluit. Nam re uera ductus zodiaci ſub ambas temperatas ultro citroq; peruenit non tamen per ambas. Scimus autẽ & Homerũ ipſum: & ĩ oĩbus imitatorẽ eius Varronẽ ſæpe tales mutaſſe particulas. An: quod mihi uero propius uidet̃: per ambas pro ĩter ambas uoluit ĩtelligi. Zodiacus.n. inter ambas tẽperatas uoluit̃ nõ ꝑ ambas. Familiariter autem per ꝓ inter ponere ſolet: ſicut alibi quoque Circũ perq; duas in morem fluminis arctos. Neque enim anguis ſydereus arctos ſecat: ſed dum & amplectitur & interuenit circum eas & inter eas uoluitur non per eas. Ergo poteſt conſtare nobis intellectus: ſi per ambas .i. pro inter ambas more ipſius poetæ dictum exiſtimemus. Nobis aliud ad defenſionẽ ultra hæc: quæ diximus: nõ occurrit. Verꝝ quo

niam in medio poſuimus quos fines nūq̄ uia ſolis excedat: manifeſtū ē oībus aūt qd maro dixerit: quē cōſtat erroris ignaꝝ: erit īgenii ſingulorꝝ īuenire qd poſſit amplius pro abſoluenda hac quæſtiōe conferri. His quoq; (ut arbitror) non ocioſa inſpectione tractatis: nunc de oceano quod ꝓmiſimus aſtruemus. Non uno ſed gemino eius ambitu terræ corpus omne circumflui. Cuius uerus & primus meatus eſt: qui ab indocto hominū genere naſcit̄. Is. n. quē ſolum oceanū plures opinātur: de finibus ab illo originali refuſus ſecundū ex neceſſitate ambitū fecit. Cæteꝝ eius prior corona p zonam terræ calidā meat ſuperiora terrarum & inferiora cingens flexum circi æquinoctialis imitata. ab oriēte uero duos ſinus refundit: unū ad extremitatē ſeptētriōis: ad auſtralis alteꝝ. Rurſuſq; ab occidente duo pariter enaſcunt̄ ſinus: qui uſq; ad ambas quas ſupradiximus extremitates refuſi occurrūt ab oriente demiſſis. Et dū ui ſūma & īpetu maniore miſcent̄: inuicēq; ſe feriunt: ex ipſa aquaꝝ colliſione naſcit̄ illa famoſa oceani acceſſio pariter & receſſio. Et ubicūq; ī noſtro mari cōtingit: idē uel ī anguſtis fretis uel ī planis forte littoribus ex ipſis oceani finibus quos oceanū nūc uocamus eueniūt: qa noſtrū mare ex illis īfluit Cæteꝝ uerior ut ita dicam eius alueus tenet zonā peruſtā: & tam ipſe qui æquinoctialē q̄ ſinus ex eo nati: qui orizontē circulū ambitū ſuæ flexionis imitatur: oēm terrā quadrifidā diuidūt: & ſingulas ut ſupradiximus habitationes faciūt inſulas. Nam inter nos & auſtrales homines means ille per calidā zonam totāq; cingens & rurſus utriuſq; regionis extrema finibus ſuis ambiēs binas in ſuperiore atq; inferiore terræ ſupficie inſulas facit. Vnde Tullius hoc ītelligi uolens non dixit: oīs terra parua quædam ē inſula: ſed oīs terra quæ colitur a nobis parua quædā eſt inſula: qa & ſingulæ de quattuor habitationibus paruæ quædam efficiuntur inſulæ: oceano bis eas ut diximus ambiēte. Omnia hæc ante oculos locare pōt deſcriptio ſubſtituta. ex qua & noſtri maris originē quæ totius una ē: & rubri atq; indici ortum uidebis. Caſpiumq; mare unde oriatur īuenies: licet non ignorē eſſe nullos q ei de oceano ingreſſum nugent. Nec dubiū eſt: in illam quoq; auſtralis generis temperatā mare de oceano ſimiliter influere Sed deſcribi hoc noſtra atteſtatiōe nō debuit: cuius ſitus nobis īcognitus pſeuerat. Quod aūt dixit noſtrā habitabilē anguſtā uerticibus latiorē: ī eadē deſcriptiōe poterimus aduertere. Nā quāto lōgior eſt tropicus circus ſeptētriōali circo. tanto zona uerticibus q̄ lateribus anguſtior ē: quia ſummitas eius in arctū extremi circuli bre

Margin: Oceanus

Margin (manuscript): Acceſſio et receſſio oceani

breuitate cõtrahit. Deductio aũt lateꝝ lõgitudíe tropici ab utraq; pte diſtẽdit. Deniq; ueteres oẽm habitabilẽ nr̃am extẽtæ clamidi ſimilẽ ẽẽ dixerũt. Itẽ q̃a oĩs terra in qua & occeanus ẽ ad queuis cæleſtẽ circulũ quaſi cẽtron pũcti obtĩet locũ: neceſſario de occeano adiecit: Qui tñ tã to noĩe q̃ ſit paruus uides. Nã licet apud nos athlãticũ mare licet magnũ uocet: de cælo tñ diſpiciẽtibus non põt magnũ uideri: cũ ad cælũ terra ſignum ſit & pũctũ: quod diuidi non poſſit in ptes. Ideo autẽ terræ breuitas tam diligenter aſſent: ut paruipẽdẽdũ ambitũ famæ

uir fortis intelligat quæ in tam paruo magna eē non poterit: quod do ctrinæ propoſitum non minus in ſequētibus apparebit: quin etiam ſi cupiat proles futuro℞ hominum deinceps laudes uniuſcuiuſq; noſtr℞ acceptas a patribus poſteris prodere: tamē propter eluuiones exuſtio neſq; terrarū quas accidere tēpore certo neceſſe ē: non modo non æter nam ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus. Virtutis fructum ſapiens in conſcientia ponit: minus perfectus in gloria: unde Scipio perfectionē cupiēs infundere nepoti auctor ē: ut contētus con ſcientiæ præmio gloriam non requirat. In qua appetēda quoniā duo ſunt maxime quæ probari poſſint: ut & q̄ latiſſime uagetur & q̄diutiſ ſime perſeueret. Poſtq̄ ſuperius de habitationis noſtræ anguſtiis diſſe rendo totius terræ quæ ad cælum puncti locum obtinet: minimā quā dam docuit ab hominibus noſtri generis particulam poſſideri: nullius uero gloriam uel in illam totam partem potuiſſe diffundi: ſiquidem gangen tranſnatare uel tranſcēdere caucaſum romani nominis fama non ualuit: ſpem quam de propaganda late gloria ante oculos ponen do noſtri orbis anguſtias amputauit. uult etiam diuturnitatis auferre ut plene animo nepotis contemptum gloriæ cōpos diſſuaſor inſinuet: & ait. Nec ī hac ipſa in quam ſapientis & fortis uiri nomen ſerpere po teſt: æternitatem nominis poſſe durare: cum modo exuſtione modo elluuione terrarum diuturnitati rerū ītercedat occaſus: quod quale ſit diſſeremus. In hac enim parte tractatus illa quæſtio latēter abſoluitur quæ multorum cogitationes de ambigēda mūdi æternitate ſignificat Nam quis facile mundum ſemp fuiſſe conſentiat? cum & ipſa hiſto riarum fides multarū rerū cultum emendationēq; uel ipſam inuētio nem recētem eſſe fateatur? Cumq; rudes primum homines & incuria ſyluestri non multum a fera℞ aſperitate diſſimiles meminerit: uel fa buletur antiquitas tradatq; nec hūc eis quo nunc uiuimur uictum fuiſ ſe: ſed glande prius & baccis alitos ſero ſperaſſe de ſulcis alimoniam: cumq; ita exordium rerum & ipſius humanæ nationis opinemur ut aurea primū ſæcula fuiſſe credamus: & inde natura per metalla uilio ra degenerās ferro ſæcula poſtrema fœdauerit: ac ne totum uideamur de fabulis mutuari: quis non huic extimet mundū quandoq; cœpiſſe? nec longam retro eius ætatem cū ab hinc ultra duo retro annorum mi lia de excellēti re℞ geſtarū memoria ne græca quidē extat hiſtoria? Nā ſupra Ninū a quo Semiramis ſecūdū quoſdam credit̄ ꝓcreata: nihil præcla℞ in libris relatū eſt: ſi. n. ab initio immo ante initiū fuit mūdus

Virtutis fructus

De mūdi æternitate

(ut philoſophi uolunt) cur per innumerabilium ſeriem ſæculorum nõ fuerat cultus: quo nunc utimur: inuentus? non litterarum uſus quo ſolo memoriæ fulcitur æternitas? cur nõ deniq; multarum rerum experientia ad aliquas gentes recenti ætate peruenit? Vt ecce galli uitem uel cultum oleæ roma iam adoleſcente didicerunt. Aliæ uero gẽtes adhuc multa neſciunt quæ nobis inuenta placuerunt: Hæc omnia uidẽtur æternitati rerum repugnare dum opinari nos faciunt certo mundi principio paulatim ſingula quæq; cœpiſſe. Sed mundum quidẽ fuiſſe ſemper philoſophia auctor eſt conditore quidem deo: ſed non ex tẽpore. Siquidem tempus ante mundum eſſe non potuit: cũ nihil aliud tempora niſi curſus ſolis efficiat. Res uero humanæ ex parte maxima ſæpe occidunt manente mundo & rurſus oriuntur uel eluuione uiciſſim uel exuſtione redeũte: cuius uiciſſitudinis cauſa uel neceſſitas talis ẽ. Ignẽ æthereũ phyſici tradiderunt humore nutriri: aſſerentes ideo ſub zona cæli peruſta quã uia ſolis ideſt zodiacus occupauit oceanũ (ſicut ſupra deſcripſimus) a natura locatũ ut oĩs latitudo. qua ſol cum qũinq; uagis ultro citroq; diſcurrunt: habeat ſubiecti humoris alimoniã. Et hoc eſſe uolũt quod Homerus diuinaꝝ oĩum inuẽtionũ fons & origo ſub poetici nube figmenti ueꝝ ſapiẽtibus intelligi dedit: Iouẽ cũ diis cæteris. i. cũ ſtellis profectũ in occeanũ æthiopibus eũ ad epulas inuitantibus. Per quam imaginem fabuloſa Homerum ſignificaſſe uolunt hauriri de humore nutrimẽta ſyderibus: qui ob hoc æthiopas reges epularum cæleſtium dixit: quoniam circa occeani oram nõ niſi æthiopes habitant quos uicinia ſolis uſq; ad ſpeciem nigri coloris exuſſit. Cum ergo calor nutriatur humore: hæc uiciſſitudo contingit: ut modo calor modo humor exuberet. Euenit. n. ut ignis uſque ad maximum enutritus augmentum hauſtum uincat humorem. Et ſic aeris mutata tempeties licentiã præſtet incendio: & terra penitus flagrantia immiſſi ignis uratur. Sed mox impetu caloris aſũpto paulatim uires reuertuntur humori: cum magna pars ignis incendiis erogata minus iam de renaſcente humore conſumat. Ac rurſus longo temporũ tractu ita creſcens humor altius uincit: ut terris infundatur eluuio. Rurſuſq; calor poſt hæc uires reſumit & ita fit ut manẽte mundo ĩter exuperantis caloris humoriſq; uices terraꝝ cultus cum hominum genere ſæpe intercidat: & reducta temperie rurſus mouetur: nũq̃ tamen ſiue eluuio ſiue exuſtio oẽs terras aut omne hominum genus uel omnino operit uel penitus exurit. Aegypto certe ut Plato in Thimæo fatetur

ignis æthereus nutritur hũore

Iuppiter cũ diis epulatũ ad oceanum

nunq̄ nimietas humoris nocuit uel caloris. Vnde & infinita ān̄orum milia in ſolis ægyptiorum monumentis libriſq; religū tur Certe igitur terrarum partes internectioni ſupeſtites ſeminarium inſtaurando generi humano fiunt: atq; ita contingit ut non rudi mūdo rudes homines & cultus inſcii: cuius memoriam intercipit interitus: in terris oberrent: & aſperitatem paulatim uagæ feritatis exuti conciliabula & cœtus natura inſtruente patiantur: Sitq; primum īter eos mali neſcia & adhuc aſtuciæ inexperta ſimplicitas: quæ nomen auri primis ſæculis præſtat. Inde quo magis ad cultum rerꝫ atq; artium uſus promouet tā to facilius in animos ſerpit æmulatio: quæ primū bene incipiēs in īuidiam latēter euadit. Et ex hac iā naſcitur quicquid genus hominū poteſt ſequētibus ſæculis experitur. Hæc: eſt ergo quæ rebus humanis pereundi atq; iterum reuertendi incolumi mundo uiciſſitudo uariatur. Quid autē ītereſt ab his qui poſtea naſcētur ſermonē fore de te: cum ab his nullus fuerit qui ante nati ſūt: qui nec pauciores & certe meliores fuerūt uiri: præſertim cū apud eos ipſos quibus audiri nomen noſtrum poteſt: nemo unius animi memoriam conſequi poſſit. Homines. n. populariter annum tantū modo ſolis. i. unius auſtri reditu metiuntur. Re ipſa aūt cū ad idem unde ſemel profecta ſūt cūcta auſtra redierūt: eādēq; totius cæli deſcriptionē longis interuallis retulerīt: tū ille uere uertens annus appellari poteſt: in quo uix dicere q̄ multa hominum ſæcula teneātur. Nāq; ut olim deficere ſol hominibus extinguiq; uiſus ē cū Romuli animus hæc ipſa ī tēpla penetrauerit: ita quā doq; cum ab eandē parte ſol eodēq; tempore iterū defecerit: tū ſignis omnibus ad idē principiū ſtelliſq; reuocatis expletū annū habeto Cuius quidē anni nundum uigeſimam partem ſcito eſſe conuerſam. Idē agere perſuauerat inſtans diſſuaſioni gloriæ deſiderandæ. quam cum locis artam ne in ipſis anguſtiis æternam ſupra docuiſſet: nunc nō ſolum perpetuitatis expertem: ſed nec ad unius anni integri metas poſſe

Annus

propagari docet: cuius aſſertionis quæ ſit ratio dicemus. Annus nō is ſolus eſt quem nunc communis omnium uſus appellat: ſed ſingulorum ſeu luminum ſeu ſtellarꝫ emenſio omni cæli circuitu a certo loco

Luna

in eundem locum reditus annus ſuus eſt. Sic menſis lunæ annus ē in

Mēſis uñ

ter quem cæli ambitum luſtrat: nam & a luna mēſis dicitur: quia græco nomine luna mene uocatur. Virgilius denique ad deſcriptionem lunaris anni qui breuis eſt annum qui curſu ſolis efficitur ſignificare uolens ait. Interea magnum ſol circumuoluitur annum: magnum

uocans ſolis comparatione lunaris. Nam curſus quidem Veneris atq;
Mercurii pene par ſoli eſt. Martis uero annus fere biẽniũ tenet: tanto
enim tempore cælum circuit. Iouis autem ſtella duodecim & Saturni
triginta annos in eadem circuitione cõſumit. Hæc de luminibus ac ua
gis ut ſæpe relata iam nota ſunt. Annus uero qui mundanus uocatur
qui uere uertens eſt: quia conuerſione plenæ uniuerſitatis efficitur: lar
giſſimis ſæculis explicatur. Cuius ratio eſt talis. Stellæ omnes & ſyde/
ra: quæ infixa cælo uidentur: quorũ proprium motum nunq̃ uiſus hu
manus ſentire uel deprehendere poteſt: mouentur tamen & præter cæ
li uolubilitatem qua ſemper trahuntur: ſuo quoq; acceſſu tamen ſæ/
ro promouentur ut nullius hominum uita tamen lõga ſit: quæ obſer
uatione continua factam de loco permutationem: ĩ quo eas primũ ui
derat deprehendat. Mundani ergo anni finis eſt: cũ ſtellæ omnes om/
niaq; ſydera quæ aplanes habet: a certo loco ad eundẽ locũ Ita remea/
uerint. ut ne una quidẽ cæli ſtella in alio loco ſit: q̃ ĩ quo fuit: cum oẽs
aliæ ex eo loco motæ ſũt: ad quem reuerſæ anno ſuo finem dedere. ita
ut lumina quoq; cũ erraticis quinq; in iiſdẽ locis & partibus ſint: ĩ qui
bus incipiente mũdano anno fuerunt. Hoc autem (ut phyſici uolunt)
poſt annorũ quindecim milia peracta contingunt. Ergo ſicut ãnus lu
næ menſis eſt: & annus ſolis duodecim mẽſes: & aliarum ſtellarum hi
ſunt anni: quos ſupra rettulimus: ita mundanũ annũ quindecim mi
lia annorũ quales nũc computamus efficiunt. Ille ergo uere annus uer
tens uocandus eſt quem non ſolis .i. aſtri reditu metiuntur: ſed quem
ſtellarũ omniũ in quocunq; cælo ſunt ad eundẽ locũ reditus ſub eadẽ
cæli totius deſcriptione concludit. Vnde & mũdanus dicitur: quia mũ
dus proprie cælum uocatur: Igitur ſicut annum ſolis nõ ſolum a calẽ/
dis ianuarii uſque ad eaſdem uocamus: ſed etiam a ſequente poſt calẽ
das die uſque ad eundem diem & a quocunque cuiuſlibet menſis die
uſq; in diem eundem reditus annus uocatur: Ita huius mũdi anni ini
tium ſibi quiſque facit quodcũq; decreuerit: ut ecce nunc Cicero a de/
fectu ſolis qui ſub Romuli fine contigit: mundani anni principium
ſibi ipſe conſtituit Et licet iam ſæpiſſime poſtea defectus ſolis euene/
rit: non dicitur tamen mundanum annum repetita defectio ſolis im/
pleſſe: ſed tunc implebitur: cum ſol deficiens in hiſdem locis & parti/
tibus & ipſe erit & omnes cæli ſtellas omniaq; ſydera rurſus inueniet:
ĩ quibus fuerant cum ſub Romuli fine deficeretur. Igitur diſceſſu Ro
muli poſt annorũ quindecim milia (ſicut aſſerũt phyſici) ſol denuo ita

curſus diffinitus planetarũ

ãnus mũdanus

ſidera fixa ẽt moueẽt

Finis mondani anni

deficit: ut in eodem ſigno eademq; parte ſit ad idem principiũ in quo ſub Romulo fuerat: ſtellis quoque omnibus ſigniſque reuocatis. Peracti enim fuerant cum Scipio in Africa militaret a diſceſſu Romuli anni quingenti ſuptuaginta & tres. Anno enim ab urbe condita ſexcẽteſimo ſeptimo hic Scipio deleta Carthagĩe triumphauit: Ex quo numero annis remotis trigintaduobus regni Romuli & duobus qui ĩtra ſomnium & conſumatum bellum fuere quingenti ſeptuagintatres a diſceſſu Romuli ad ſomnium uſque remanebunt. Ergo ratiõabiliter uereque ſignauit. Nec dum mundani anni uiceſimam partem eſſe cõuerſam. Nam uiceſimæ parti quot anni ſuperſint a fine Romuli ad aphricanam militiam Scipionis: quos diximus annos fuiſſe quingentos ſeptuaginta tres: quiſquis in digitos mittit inueniet. Tu uero enitere & ſic habeto te non eſſe mortalem: ſed corpus hoc. Nec. n. tu is es quem forma iſta declarat: ſed mens cuiuſq; is eſt quiſque non ea figura quæ digito demonſtrari poteſt. Deum te igitur ſcito eſſe ſiquidem eſt deus qui uiget: qui ſentit: qui meminit: qui prouidet: qui tam regit: & moderatur: & mouet id corpus: cui præpoſitus eſt: q̃ hunc mundum ille princeps deus. Et ut ille mundum quadã parte mortalẽ ipſe deus æternus: ſic fragile corpus animus ſempiternus mouet. Bene & ſapienter tulianus hic Scipio circa inſtitutionem nepotis ordinem recte docentis impleuit: Nam ut breuiter a principio omnẽ operis continentiam reuoluamus: primũ tẽpus eius mortis: & ĩminentes propinquorũ prædixit ĩſidias: ut totum de hac uita ſperare dediſceret: quam non diutumam compeniſſet. Deinde ne metu prædictæ mortis frangeretur oſtendit ſapienti & bono ciui in inmortalitatem migrandum. Cumq; eum ultro ſpes iſta traxiſſet ad moriendi deſiderium: ſuccedit Pauli patris opportuna diſſuaſio accenſam filii feſtinatiõem ab appetitu ſpontaneæ mortis excludens. Plene igitur in animo ſomniantis utrinq; plantata ſperandi expectandique temperie altius iam circa diuina erigendum nepotis Animum Aphricanus ingreditur. Nec prius eum terrã patitur intueri q̃ cæli ac ſyderũ natura motũ ac modulamẽ agnoſcat & hæc omnia ſciat premio ceſſura uirtutũ. Ac poſtq̃ mẽs firmata Scipionis alacritate tantæ promiſſionis egreditur: tũ demũ gloria quæ apud indoctos magnũ uirtutis premiũ creditur conteñi iubetur dũ oſtenditur ex terrarũ breuitate uel caſibus arcta locis angusta tẽporibus. Aphricanus igitur pene exutus hominem & deſæcata mente iam naturæ ſuæ capax hic apertius admonetur ut eẽ ſe deum nouerit.

Quo tp̃re deleta Cartago

Quis põt eſſe deus

Et hæc ſit præſentis operis conſumatio ut animam non ſolum im-
mortalem: ſed deum eẽ clareſcat. Ille ergo qui fuerat iam poſt corpus
in diuinitatem receptus: dicturus uiro adhuc in hac uita poſito deum
te ſcito eſſe: non prius tantam prærogatiuam cõmittit homini q̃ quid
ſit ipſe diſcernat ne extimetur hoc quoq; diuinum dici: quod morta-
le in nobis & caducum eſt. & quia Tullio mos eſt profundam rerum
ſcientiam ſub breuitate tegere uerborum: nunc quoq; miro compẽdio
tantum includit arcanum quod Plotinus magis q̃ quiſq̃ uerborum
parcus libro integro diſſeruit: cuius deſcriptio eſt: Quid eſt animal qd
homo: in hoc ergo libro Plotinus quærit: cuius ſint in nobis uolunta
tes memores metuſq; ac deſideria & animoſitas uel dolores: poſtremo
cogitationes & intellectus utrum meræ animæ: an uero animæ uten-
tis corpore. Et poſt multa quæ ſub copioſa rerum denſitate diſſeruit:
quæ nunc nobis ob hoc ſolum prætereunda ſũt ne uſq; ad faſtidiũ ne-
ceſſitatem uolumen extendant: hoc poſtremo pronunciat animal eſſe
corpus animatum. Sed nec hoc neglectum ut non quæſitũ relinquit Aĩal qd ẽ
quo animæ beneficio quaue uia ſocietatis animet᷑. Has ergo oẽs quas
prædiximus paſſiones aſſignat animali Verum autem hominẽ ipſam
animam eſſe teſtatur. ergo qui uidetur non ipſe uerus homo eſt: ſed
uerus ille eſt a quo regitur quod uidetur Sic cum morte animalis diſ-
ceſſerit animatio cadit corpus regente uiduatum. Et hoc eſt quod ui-
detur in homine mortale. Anima uero qui uerus homo eſt ab omni
cõditione mortalitatis aliena eſt: adeo ut ad imitationem dei mũdum
regentis regat & ipſa corpus: dum a ſe animatur. Ideo phyſici mundũ
magnum hominẽ: & hominẽ breuẽ mundũ eſſe dixerunt. Per ſimili-
tudines igitur cæteꝝ prærogatiuarũ quibus deũ anima uidet᷑ imitari:
aĩum deũ & priſci philoſophoꝝ & Tullius dixit. Quod aũt ait mun-
dum quadã parte mortalẽ: ad cõmunẽ opinionẽ reſpicit: qua mori ali
qua inter mũdũ uidetur: ut animal exanimatũ uel ignis extinctus uel
ſiccatus humor. Hæc.n. omnino interiſſe credũtur. Sed cõſtat ſecũdũ
ueræ rationis aſſertionẽ: quam & ipſe non neſcit: nec Virgilius ignorat Nihil mo
dicẽdo: nec morti eẽ locum. Conſtat inq̃ nihil intra uiuũ mundũ ꝑeri ritur
re. ſ. eorum quæ interire uidẽtur: ſolam mutari ſpeciẽ: & illud in origi-
nẽ ſuam atq; in ipſa elemẽta remeare: quod tale quale fuit eẽ deſierit.
Deniq; & Plotinus alio in loco: cum de corporum aſſumptione diſſe-
reret: & hoc diſſolui poſſe pronũtiaret: quicquid effluit obiecit ſibi.
Cur ergo elementa quorum fluxus in aperto ẽ: non ſimiliter aliquãdo

ſoluuntur. Et breuiter tantæ obiectioni ualidæq; reſpōdit Ideo elemē ta licet fluant nunq̄ tamē ſolui: quia nō foras effluūt A cæteris. n. corporibus quod effluit recedit: elementoꝝ fluxus nunq̄. ab ipſis recedit elementis. Ergo in hoc mūdo pars nulla mortalis ē ſecundum ueræ rationis aſſerta. Sed ꝙ ait eum quadam parte mortalē: ad communē ut diximus opinionem paululum inclinare ſe uoluit. In fine autem ualidiſſimum īmortalitatis aīæ argumētum ponit: quia ipſa corpori præſtat agitatū Quod quale ſit ex ipſis uerbis Ciceronis quæ ſeqūtur inuenies. Nā quod ſemper mouetur æternum ē quod autē motū affert alicui quodque ipſum agitatur alicunde quando finē habet motus uiuēdi finem habeat neceſſe ē Solum igitur quod ſeipſum mouet quia deſeritur a ſe nunq̄ ne moueri quidem deſinit quin etiam cæteris quæ mouentur hic fons hoc principium eſt mouendi. Principii autem nulla eſt origo: nam e principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt: nec enim id eſſet principium quod gigneretur aliūde: quod ſi non oritur nec occidit quidem unq̄: nam principium extinctum nec ipſum ab alio naſcitur nec ex ſe aliud creabit: ſi quidem neceſſe eſt a principio oriri omnia: ita fit ut motus principium ex eo ſit quod ipſum a ſe mouetur. id autem nec naſci poteſt nec oriri uel cōcidat omne cælum omniſq; natura cōſiſtat neceſſe eſt: nec uim ullam nanciſcatur quia primo impulſu moueatur: Cum pateat igitur æternum id eſſe quod ipſum ſe moueat: quis eſt qui hanc naturam animis eſſe tributam neget? In animo eſt enim omne quod pulſu agitatur æterno: quod autem eſt anima: id motu cietur interiore & ſuo: nā hoc eſt proprie natura animi atq; uis: quæ ſi eſt una ex omnibus quæ ſeipſa moueat neq; nata certe eſt & æterna ē. Omnis hic locus de Phedrone Platonis ad uerbum a Cicerone tranſlatus eſt: in quo ualidiſſimis argumētis animæ immortalitas aſſeritur. Et hæc eſt argumētorū ſumma eē animam mortis immunem quoniam ex ſe mouetur. Sciēdum eſt autem ꝙ duobus modis immortalitas intelligitur: aut enim ideo eſt immortale quid. quia per ſe non eſt capax mortis: aut quia ꝓcuratione alterius a morte defenditur. Ex his prior modus ad animæ: ſecūdus ad mundi immortalitatem refertur. Illa enim ſuapte natura a conditione mortis aliena eſt. Mundus uero animæ beneficio in hac uitæ perpetuitate retinetur. Rurſus ſemper moueri dupliciter accipitur: hoc enim accipitur & de eo quod ex quo eſt ſemper mouetur: & de eo quod ex quo ē ſemper & mouetur. & ſecundus modus eſt quo animam

Aīæ īmortalitas

Principii

īmortalitas quomō ītelligitur

dicimus ſemper moueri. His præmiſſis iam quibus ſylogiſmis de im-mortalitate animæ diuerſi ſectatores Platonis ratiocinantur oportet aperiri. Sunt enim qui per gradus ſylogiſmorum ad unum finem probationis euadant: certam ſibi propoſitionem ſequentis ex antecedentis concluſione facientes apud quos hic prior eſt: anima ex ſe mouet: quicquid autem ex ſe mouetur: ſemper mouetur. igitur anima ſemp mouetur: Secundus ita qui naſcitur ex prioris fine. Anima ſemper mouetur. quicquid autem ſemper mouetur immortale eſt. igitur anima immortalis eſt. & ita in duobus ſylogiſmis duæ res probantur ideſt & ſemper moueri animam ut in priore: & eſſe immortalem ut colligitur de ſecundo. Alii uero uſq; ad tertium gradum ita aurgumentando ꝓcedunt: Anima ex ſe mouetur. quod autem ex ſe mouetur: principiū motus eſt. igitur anima principium motus eſt: Rurſus ex hac concluſione naſcitur propoſitio: Anima principium motus eſt. quod autem principium motus eſt: natum non eſt. igitur anima nata non eſt. Tertio loco. Anima nata non eſt. quod natum non eſt: immortale eſt. igi gitur anima immortalis eſt. Alii uero omnem ratiocinationem ſuam in unius ſylogiſmi compedium redigere. Anima ex ſe mouetur. quod ex ſe mouetur principium motus eſt. quod autem principium motus eſt: natum non eſt. quod natum non ē: immortale ē. igitur anima immortalis eſt. Sed harum omnium ratiocinationum apud eum poteſt poſtrema concluſio de animæ immortalitate conſtare qui primam ꝓpoſitionem ideſt ex ſe moueri animam non refellit. Hac enim in fide non recepta debilia fiunt omnia quæ ſequuntur. Sed huic ſtoicorum quidem accedit aſſenſio. Ariſtoteles uero adeo non acquieſcit ut animam non ſolum ex ſe non moueri: ſed ne moueri quidem penitus conetur aſſerere. Ita enim calidus argumentationibus aſtruit nihil ex ſe moueri: ut etiam ſi quid hoc facere concedat: animam tamē hoc non eſſe confirmet. Si enim anima inquit principiū motus eſt: doceo non poſſe principium motus moueri: & ita diuiſionem ſuæ artis ingredit: ut primum doceat in rerum natura eſſe aliquid immobile: deinde hoc eſſe animam tentet oſtendere. neceſſe eſt inquit: aut omnia quæ ſunt immobilia eē: aut omnia moueri: aut aliqua ex his moueri: aliqua nō moueri. Item ſi damus ait & motum: & quietē neceſſe ē: aut alia ſemper moueri: & alia nunquam moueri: aut omnia ſimul nunc quieſcere nunc moueri. De his inquit quid magis uerum ſit requiramus. Nō eſſe omnia immobilia aſpectus ipſe teſtimonio ē: quia ſunt quorum

Rōnes de aīæ īmortalitate

Argumentatiōes de motu

motum uidemus. Rurſus non moueri omnia uiſus docet quo immota cognoſcimus. Sed nec omnia dicere poſſumus modo motum pati modo eſſe ſine motu: quia ſunt quorum perpetuum motū uidemus: ucde cæleſtibus nulla dubitatio eſt. Reſtat igit̃ ait: ut ſicut aliqua ſemper mouētur: ita ſit aliquid ſemper immobile. Ex illis ut collectum ſit eſſe aliquid immobile. nullus obuiat uel refellit. Nam & uera diuiſio eſt & ſectæ platonicæ non repugnat. Neq; enim ſi quid eſt immobile: ſequitur ut hoc ſit anima. Nec qui dicit animam ex ſe moueri: iam moueri uniuerſa confirmat: ſed modum aſtruit quo anima mouetur. Si quid uero eſt aliud immobile: nihil ad hoc quod de anima aſtruitur pertinebit. Quod & ipſe Ariſtotiles uidens poſtq̃ docuit eſſe aliquid immobile hoc eſſe aīam uult dicere: & incipit aſſerere nihil eſſe quod ex ſe moueri poſſit: ſed omnia quæ mouentur ab alio moueri quod ſi uere probaſſet: nihil ad patrocinium platonicæ ſectæ relinqueret: quēadmodum enim credi poſſet ex ſe moueri animam: ſi cōſtat nihil eſſe quod ex ſe poſſit moueri? In hac autem ariſtotelica argumentatiōe huiuſmodi diuiſionis ordo contexitur Ex omnibus quæ mouētur inqt: alia per ſe mouentur: alia ex accidenti. & ex accidenti inquit mouetur quæ cum ipſa non moueantur in eo tamen ſunt quod mouetur: ut in naui ſarcina ſeu uector quieſcens. aut etiam cum pars mouetur quieſcente integritate: ut ſi quis ſtans pedem manumue uel caput agitet. Per ſe autem mouetur quod neq; ex accedenti neq; ex parte ſed & totum ſimul mouetur: ut cum ad ſuperiora ignis aſcendit: & de his quidem quæ ex accidenti mouentur nulla dubitatio eſt quin ab alio moueantur. Probabo autem inquit etiam ea quæ ex ſe mouentur ab alio moueri. Ex omnibus enim ait quæ per ſe mouētur aliam cauſam motus intra ſe poſſident: ut animalia ut arbores quæ ſine dubio ab alio intelliguntur moueri a cauſa ſcilicet quæ in ipſis latet. nam cauſā motus ab eo quod mouetur ratio ſequeſtrat: Alia uero aperte ab alio mouent̃ id eſt aut ui aut natura. & ui dicimus moueri omne iaculū quod cum de manu iaculātis receſſit: ſuo quidem motu ferri uidetur: ſed origo motus ad uim refertur: ſic enim nonumq̃ & terram ſurſum & ignē deorſum ferri uidemus quod alienus ſine dubio cogit impulſus. Natura uero mouentur uel grauia cum per ſe deorſum uel leuia cum ſurſum feruntur. Sed & hoc dicendum eſt ab alio moueri licet a quo habeatur incertum. Ratio enim ait deprehendit eē neſcio quid quod hæc moueat: nam ſi ſponte mouerentur: ſponte etiam ſtarēt. ſed nec unā

uiam ſemper agerent imo per diuerſa mouerentur ſi ſpontaneo ferrētur agitatu: cum uero hoc facere non poſſint ſed leuibus ſemper aſcēſus & deſcenſus grauibus deputatus ſit: apparet eoꝝ motum ad certā & cōſtitutam naturæ neceſſitatē referri. Hæc ſunt & his ſimilia qbus Ariſtoteles omne quod mouet ab alio moueri ꝓbaſſe ſe credidit. Sed platonici ut paulopoſt demonſtrabit argumenta hæc arguta magis q̃ uera eſſe docuere. Nūc ſequēs eiuſdem iūgēda diuiſio ē qua non poſſe aīam ex ſe moueri etiā ſi hoc alia res facere poſſet: laborat oſtendere & huius rei primā propoſitionē ab illis mutuat quæ ſibi extimat cōſtitiſſe. Sic. n. ait: Cū igitur oē quod mouetur conſtet ab alio moueri: ſine dubio id quod primū mouet quia non ab alio mouetur (neq; enim haberetur iam primum ſi ab alio moueretur) neceſſe eſt inquit ut aut ſtare dicatur aut ſe ipſam mouere. Nam ſi moueri ab alio dicatur illud quoq; quod eum mouet dicetur ab alio moueri & illud rurſus ab alio in infinitum inquiſitio iſta caſura eſt: numq̃ exordia prima reperies ſi ſemper aliud ea quæ putaueris prima præcedit. Reſtat igitur inquit ut ſi quod primum mouet nō dicatur ſtare ipſum ſe mouere dicatur: & ſic erit ī uno eodemq; aliud quod mouet: aliud quod mouetur: Siquidem in omni ait motu tria hæc ſint neceſſe eſt id quod mouet: & quo mouet: & quod mouetur. Ex his tribus quod mouetur: tātū mouetur. non etiam mouet: cum illud quo fit motus & moueatur & moueat: illud uero quod mouet non etiam mouetur: ut ex tribus cōmune ſit quod medium: duo uero ſibi contraria intelligātur. Nam ſicut ē quod mouetur & non mouet: ita eſt inquit quod mouet: & non mouetur: propter quod diximus: quia cum omne quod mouetur ab alio moueatur: ſiquid mouet & ipſū mouetur: quæremus ſemper motus eius nec umq̃ īueniemus exordium. deinde ſiquid ſe mouere dicatur: neceſſe ē inquit ut aut totum a toto: aut partem a parte: aut partem a toto: aut totum a parte exiſtimemus moueri: & tamen motus ille ſeu a toto ſeu a parte procedat: alterum ſui poſtulabit auctorē Ex his omnibus ī unum Ariſtotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo: Omne quod mouetur ab alio mouetur. quod igitur primum mouet: aut ſtat: aut ab alio & ipſum mouetur. ſed ſi ab alio: iam non poteſt hoc primum uocari: & ſemper quid primū moueat requiremus: reſtat ut ſtare dicat: Stat igit quod primū mouet. Cōtra Platonē ergo qui dicit animam motus eē principiū: in hunc modum cōponitur ſylogiſmus: Anima principium motus eſt; principium autem motus non moue-

ratio contra Platonis

Sy... de motu animi

tut. igitur animā nón mouetur:& hoc eſt quod primo loco uio'enter obiecit: Nec eo uſq; perſuadere contentus animam non moueri : aliis quoq; rationibus non minus uiolentis perurget. Nullum inquit initium idem poteſt eſſe ei cuius eſt initium. Nam apud geometras principium lineæ punctū dicitur eſſe non linea: Apud arithmeticos prīcipium numeri non ē numerus. Itē cauſa naſcēdi ipſa non naſcitur:& ipſa ergo motus cauſa ut initium non moueatur. Ergo anima quæ initium motus ē non mouetur: Additur hoc quoq;: Numq̄ inquit fieri poteſt ut circa unam eandemque rem uno eodemque tempore contrarietates ad unum idemque pertinentes eueniant. Scimus autem quia mouere facere ē:& moueri pati eſt. Ei igitur quod ſe mouet ſimul euenient duo ſibi contraria & facere & pati: quod impoſſibile eſt. Anima igitur non poteſt ſe mouere. Item dicit: Si animæ eſſentia motus eſſet nunq̄ quieſceret a motu: nihil enim ē quod recipiat eſſentiæ ſuæ contrarietatem: Nam ignis nūq̄ frigidus erit: nec nix umquam ſponte caleſcet: anima autem nonūquam a motu ceſſat: non enim ſemper corpus uidemus agitari: Non igitur animæ eſſentia motus ē: cuius contrarietatem receptat. Ait etiam: Anima ſi aliis cauſa motus ē: ipſa ſibi cauſa motus eſſe non poterit. Nihil ē enim inquit quod eiuſdem rei ſibi cauſa ſit: cuius eſt alii. ut medicus ut exercitator corporum ſanitatem uel ualētiam quam ille ægris hic luctatoribus præſtat: non utique ex hoc etiam ſibi præſtant. Item dicit: Omnis motus ad exercitium ſui īſtrumento eget: ut ſingularum artium uſus docet. Ergo uidendū ne & animæ ad ſe mouendum inſtrumento opus ſit: Quod ſi impoſſibile iudicatur: & illud impoſſibile erit ut anima ipſa ſe moueat. Item dicit: Si mouetur anima: ſine dubio cum reliquis motibus & de loco in locum mouetur: Quod ſi eſt: modo corpus ingreditur: modo rurſus egreditur: & hoc frequenter exercet. Sed hoc uidemus fieri non poſſe.

Gnā motus

Non igitur anima mouetur. His quoq; addit. Si anima ſe mouet: neceſſe eſt ut ab aliquo motus genere ſe moueat. Ergo aut in loco ſe mouet: aut ſeipſam pariendo ſe mouet aut ſe ipſam conſumendo: aut ſe augendo: aut ſe minuendo. hæc ſunt enim inquit motus genera. Hæc autē ſingula quēadmodum poſſunt fieri requiramus: Si ī loco ſe mouet: aut in rectā lineam ſe mouet: aut ſpherico motu in orbem rotatus: ſed recta linea infinita nulla ē. Nam quæcūq; in natura intelligatur linea: quocūq; fine ſine dubio terminatur: Si ergo per lineā terminatā anima ſe mouet: non ſemper mouetur nam cum ad finē uenerit & inde

rurſus in exordiū reditur: neceſſe eſt interſticium motus fieri ī ipſa permutatione redeundi: Sed nec in orbem rotari poteſt: quia omis ſpera circa aliquid immobile quod centron uocamus mouet̄. Si ergo & anima ſic mouetur: aut intra ſe habeat quod immobile ē: & ita fit ut non tota moueatur: aut ſi non intra ſe habet ſequitur aliud nō minus abſurdum ut centron foris ſit: quod eſſe non poterit. Cōſtat ergo ex his ait quod in loco ſe non moueat. Sed ſi ipſa ſe parit: ſequitur ut eandē & eſſe & non eſſe dicamus. Si uero ſe ipſa conſumit: non erit īmortalis: Quod ſi ſe aut auget aut minuit eadem ſimul & maior ſe & minor reperietur: Ex his talem colligit ſyllogiſmum: Si anima ſe mouet: aliquo motus genere ſe mouet. nullum autem motus genus quo ſe moueat inuenitur: non igitur ſe mouet. Contra has tam ſubtiles & argutas & ueriſimiles argumentationes accingendum eſt ſecundum ſectatores Platonis qui inceptum quo Ariſtoteles tam ueram tāq; ualidam diffinitionem magiſtri ſauciare tentauerat: ſubruerūt. Neq; uero tam immemor mei aut ita animatus ſum: ut ex ingenio meo uel Ariſtoteli reſiſtam: uel adſim Platoni: ſed ut quiſq; magnorum uirorum qui ſe platonicos dici gloriabāt: aut ſingula aut bina defenſa ad oſtentationē ſuorū operum reliquerunt: collecta hæc in unum cōtinuæ defenſiōis corpus coaceruaui adiecto ſi quid poſt illos aut ſentire fas erat: aut audire in intellectum licebat: Et quia duo ſunt quæ aſſerere conatus ē. Vnū ꝙ dicit nihil eſſe quod ex ſe moueatur: alterum quo animam hoc eſſe non poſſit confirmat. Vtrique reſiſtendum eſt: ut & conſtet poſſe aliquid ex ſe moueri: & animam hoc eſſe clareſcat. In primis igitur illius diuiſionis oportet nos cauere præſtigias ī qua enumerans aliqua quæ ex ſe mouentur. & oſtendens illa quoque ab alio moueri ideſt a cauſa interius latente uidetur ſibi probaſſe omnia quæ mouentur etiam ſi ex ſe moueri dicantur: ab alio tamen moueri Huius enim rei pars uera eſt.: ſed eſt falſa concluſio. Nam eſſe aliqua quæ cum ex ſe moueri uideantur: ab alio tamen conſtet moueri. nec nos diffitemur: non tamē omnia quæ ex ſe mouentur hoc ſuſtinent ut ab alio ea moueri neceſſe ſit. Plato enim cum dicit animam ex ſe moueri ideſt cum αυτοκινητὸν uocant: non uult eam inter illa numerari: quæ ex ſe quidem uidentur moueri: ſed a cauſa quæ intra ſe latet mouentur. ut mouentur animalia auctore quidem alio ſed occulto: nam ab anima mouentur: aut ut mouētur arbores: quarum etſi non uidet̄ agitator: a natura tamen eas interius latēte conſtat agitari. Sed Plato ita dicit aīam ex ſe moue-

argumēta platonica contra ariſtotilē de motu aīæ

ri ut non aliam cauſam uel extrinſecus accidentẽ uel interius latentem huius motus dicat auctorem. Hoc quemadmodũ accipiẽdũ ſit iſtcue mus. Ignẽ calidum uocamus: ſed & ferrum calidũ dicimus: & niuẽ frigidam & ſaxum frigidum nũcupamus: mel dulce: ſed & mulſum dulce uocitamus. Hotum tamen ſingula de diuerſis diuerſa ſignificant. Aliter enim de igne aliter de ferro calidi nomen accipiemus: quia ignis per ſe calet: non ab alio fit calidus. Contra ferrum non niſi ex alio caleſcit: ut nix frigida ut mel dulce ſit non aliunde contingit. Saxo tamen frigus uel mulſo dulcedo a niue uel melle proueniũt. Sic & ſtare & moueri tã de his dicitur. quæ ab ſe uel ſtant uel mouentur q̃ de illis quae uel ſiſtuntur uel agitantur ex alio. Sed quibus moueri ab alio uel ſtare contingit: hæc & ſtare deſinunt & moueri: Quibus autem idem eſt & eſſe & moueri nunq̃ a motu ceſſant: quia ſine eſſentia ſua eſſe nõ poſſunt: Sicut ferrum ammittit calorem: ignis uero calere nõ deſinit Ab ſe ergo mouetur anima licet & animalia uel arbores per ſe uideantur moueri. Sed illis q̃uis interius latens alia tamen cauſa ideſt anima uel natura motum miniſtrat: ideo & ammittunt hoc quod aliunde ſumpſere: Anima uero ita per ſe mouetur ut ignis per ſe calet nulla aduenticia cauſa uel illum calefaciente uel hanc mouẽte. Nam cum ignem calidum dicimus non duo diuerſa concipimus: unum quod calefacit: alterum quod calefit: ſed totum calidum ſecundum ſuam naturam uocamus: cum niuem frigidam cum mel dulce appellamus: nõ aliud quod hãc qualitatem præſtat: aliud cui præſtatur accipimus. Ita & cũ animam per ſe moueri dicimus: non gemina conſideratio ſequit̃ mouentis & moti: ſed in ipſo motu eſſentiã eius agnoſcimus: quia quod eſt in igne nomen calidi: in niue uocabulum frigidi: appellatio dulcis ĩ melle: hoc neceſſe eſt de anima αὐτοκίνητον nomen intelligi: quod latina conuerſio ſignificat per ſe moueri. Nec te confundat quod moueri paſſiuum uerbum eſt: Nec ſicut ſecari cum dicitur duo pariter cõſiderantur: quod ſecat: & quod ſecatur: Item cum teneri dicit̃ duo ĩtelliguntur: quod tenet: & quod tenetur: ita hic in moueri duarum rerũ ſignificationem putes: quæ mouet: & quæ mouetur. Nam ſecari quidem & teneri paſſio ẽ: ideo cõſideratione & faciẽtis & patiẽtis amplectitur. Moueri autem cũ de his quidẽ dicit̃ quæ ab alio mouent̃ utramq; cõſideratiõem ſimiliter repræſentat. De eo autem quod ita per ſe mouetur: ut ſit αὐτοκίνητον cum moueri dicitur: quia ex ſe non ex alio mouetur: nulla poteſt ſuſpicio paſſionis intelligi. Nam & ſtare li-

cet paſſiuum uerbum non eſſe uideatur:cũ de eo tamen dicitur quod
ſtat alio ſiſtente:ut ſtant terræ defixæ haſtæ.ſignificat paſſionem.Sic
& moueri licet paſſiuum ſonet:quando tamen nihil in eſt faciens:pa
tiens ineſſe non poterit Et ut abſolutius liqueat nõ uerborũ ſed rei ũ
ĩtellectu paſſionem ſignificari:ecce ignis cum fertur ad ſuprema nihil
patitur:cum deorſum fertur ſine dubio patitur:quia hoc non alio im
pellente non ſuſtinet:& cum unum idemq; uerbum proferatur:paſ-
ſionem tamen modo ineſſe modo abeſſe dicimus. Ergo & moueri idẽ
in ſignificatione eſt quod calere & cum calere ferrum dicimus uel ſtilũ
moueri:quia utrique aliunde peruenit:paſſionem eſſe fatemur.Cum
uero aut ignis calere aut moueri anima dicetur:quia illius in calore &
in motu huius eſſentia eſt:nullus hic locus relinquitur paſſioni:ſed il
le ſic calere ſicut moueri iſta dicetur. Hoc loco Ariſtoteles argutam de
uerbis calumniam ſartiens Platonem quoque ipſum duo ideſt quod
mouet & quod mouetur ſignificaſſe contendit dicendo:Solum igitur
quod ſeipſum mouet quia nunq̃ deſeritur a ſe:nunq̃ ne moueri quidẽ
deſinit:& aperte illum duo expreſſiſſe proclamat his uerbis quod mo
uet & mouetur. Sed uidetur mihi uir tantus nihil ignorare potuiſſe:
ſed in exercitio argutiarum talium conuenientem ſibi operam ſponte
luſiſſe. Cæterum quis non aduertat cum quid dicitur ſeipſum mo-
uere non duo intelligenda:ſicut & cum dicitur ἑαυτον τιμωρουμε- *eautontimorumenos*
νοσ: ideſt ſe puniens: non alter qui punit: alter qui punitur: Et
cum ſe perdere ſe inuoluere: ſe liberare quis dicitur: non neceſſe eſt
unum facientem:alterum ſubeſſe patientem:Sed hoc ſolũ intellectu
huius elocutionis exprimitur ut qui ſe punit aut qui ſe liberat:nõ ab
alio hoc accepiſſe ſed ipſe ſibi aut intuliſſe aut præſtitiſſe dicatur. Sic
& de αυτοκινητὸν cum dicitur ſeipſum mouet:ad hoc dicitur ut exti
mationem alterius mouentis excludat:quam uolens Plato de cogita
tiõe legẽtis eximere:his quæ præmiſit:Nam quod ſemp ait mouetur:
æternũ eſt.quod autem motum affert alicui quodq; ipſum mouetur
aliunde quando finem habet motus uiuendi finem habeat neceſſe ẽ.
Quid his uerbis inuenitur expreſſius clara ſignificatione teſtantibus
nõ aliunde moueri quod ſeipſum mouet:cum animam ob hoc dica
t æternam:quia ſeipſam mouet & non mouetur aliunde:Ergo ſe mo
uere hoc ſolum ſignificat non ab alio moueri.Nec putes ꝙ idem mo-
ueat idemq; moueat ſed moueri ſine alio mouẽte ſe:mouere ẽ. Aper
te ergo cõſtitit ꝗa nõ oẽ qđ mouet:ab alio mouet. Ergo αυτοκινητὸν

poteſt non ab alio moueri Sed ne a ſe quidem mouet ut in ipſo aliud ſit quod mouet: aliud quod mouetur nec ex toto nec ex parte ut ille ꝓponit: ſed ob hoc ſolum ſeipſum mouere dicitur ut ab alio moueri extimetur: Sed & illa de motibus Ariſtotelica diuiſio quam ſupra rettulimus: ſurripienti magis apta eſt q̄ probanti in qua ait: Sicut eſt quod mouetur & non mouet: ita eſt quod mouet & non mouetur Conſtat enim ꝙ omne quicquid mouetur mouet alia: uti dicitur aut gubernaculum nauem aut nauis circumfuſum ſibi aerem uel undas mouere. Quid autem eſt quod non poſſit aliud dum ipſum mouetur impellere: ergo ſi uerum non eſt: ea quæ mouentur alia non mouere: nō conſtat illud: ut aliquid quod moueat nec tamen moueatur inuenias. Illa igitur magis probanda ē in decimo de legibus a Platone motuum prolata diuiſio: Omnis motus inquit: aut ſe mouet & alia: aut ab alio mouetur & alia mouet. Et prior ad animam: ad omnia uero corpora ſecūdus refertur. Hic ergo duo motus differentia ſeparant: & ſocietate iungūtur. Commune hoc habent: ꝙ & prior & ſecūdus mouēt alia: Hoc autem differunt: ꝙ ille a ſe hic ab alio mouetur. Ex his omnibus quæ eruta de platonicorum ſenſum fœcunditate colligimus: conſtitit non eſſe uerum: omnia quæ mouentur ab alio moueri. Ergo nec principiū motus ad deprecandam alterius mouentis neceſſitatem ſtare dicetur: quia poteſt ſeipſum ut diximus mouere alio non mouente: Eneruatus eſt igitur ſylogiſmus quem præmiſſa uaria & multiplici diuiſione collegerat. Ideſt: Anima principium motus eſt. principium autem motus non mouetur. igitur anima non mouetur. Reſtat ut qui conſtitit poſſe aliquid per ſe moueri: alio non mouente: animam hoc eſſe doceatur. Quo facile docebitur: ſi de manifeſtis & indubitabilibus argumenta ſumamus Homini motum aut anima præſtat: aut corpus: aut de utroq; permixtio. Et quia tria ſunt de quibus inquiſitio iſta ꝓcedit: cum neq; a corpore neq; a permixtione præſtari hoc poſſe conſtiterit: reſtat ut ab anima moueri hominem nulla dubitatio ſit. Nunc de ſingulis ac primum de corpore loquamur. Nullum inanimum corpus ſuo motu moueri manifeſtius eſt q̄ ut aſſerendum ſit. nihil eſt autem quod dum immobile ſit: aliud poſſit mouere: igitur corpus hominem non mouet. Videndum ne forte animæ & corporis ipſa permixtio hunc ſibi motum miniſtrent: Sed quia cōſtat motum corpori nō eſſe ſi nec animæ ineſt: Ex duabus rebus motu carentibus nullus motus efficit: ſicut nec ex duabꝫ dulcibus amaritudo: nec ex duabus ama-

tis dulcedo proueniet: nec ex gemino frigore calor: aut frigus ex gemi na calore naſcetur. Oĩs.n. qualitas geminata creſcit: numq̃ ex duplicatis ſimilibus contrarietas emergit. ergo nec ex duabus ĩmobilibus motus erit. Hominẽ igitur permixtio non mouebit. Hinc ĩexpugnabilis ſylogiſmus ex confeſſaꝝ reꝝ indubitabili luce colligitur. Animal mouetur: Motũ aũt aĩali aut aĩa præſtat: aut corpus: aut ex utroq; ꝑmixtio. ſed neq; corpus neq; ꝑmixtio motum præſtat igitur aĩa motũ præſtat. Ex his apparet aĩam initium motus eſſe: initium autẽ motus tractatus ſuperior docuit per ſe moueri. Animã αὐτοκίνητον eſſe ideſt ꝑ ſe moueri nulla dubitatio eſt. Hic ille rurſus obloquitur & alia de initiis diſputatione confligit. eadem enim hic ſoluendo repetemus quae ſupra in ordinem obiecta digeſſimus. Non poſſunt inquit eadem initiis ſuis eſſe quæ inde naſcuntur: & ideo anima quæ initium motus ẽ nõ moueri: ne idem ſit initium & quod de initio naſcitur. ideſt ne motus ex motu proceſſiſſe uideatur. Ad hæc facilis & abſoluta reſponſio eſt: quia ut principia & hæc quæ de principiis prodeunt in aliquo nõnumq̃ inter ſe differre fateamur: Numquam tamen ita ſibi poſſũt eẽ contraria ut aduerſa ſunt ſibi ſtare & moueri. nam ſi albi initium nigrum uocaretur: & ſiccum eſſet humoris exordium: bonum de malo ex amaro inirio dulce procederet. Sed non ita eſt: quia uſq; ad contrarietatem initia & ſequentia diſſidere natura non patitur. Inuenitur tamen inter ipſa nonnumq̃ talis differentia qualis inter ſe origini progreſſioniq; conueniat: ut eſt hic quoq; ĩter motum quo mouetur anima & quo mouet cætera. Non enim animam Plato ſimpliciter motũ dixit: ſed motum ſe mouentem. inter motum ergo ſe mouẽtem & motum quo mouet cætera: quid interſit in aperto eſt: Siquidem ille ſine auctore eſt: hic aliis motus auctor eſt. Cõſtitit ergo neq; adeo poſſe initia ac de initiis ꝓcreata diffetre ut contraria ſibi ſint: nec tamen hic moderatam differentiam defuiſſe. Non igitur ſtabit principium motus: quod ille artificii concluſione collegit. His tertia (ut meminimus) ſucceſſit obiectio: Vni rei contraria ſimul accidere non poſſe: ut quia cõtraria ſibi ſunt mouere & moueri. nõ poſſe aĩa ſe mouere: ni eadem & moueatˀ & moueat. Sed hoc ſuperius aſſerta diſſoluũt: Siquidẽ cõſtitit in animæ motu duo nõ intelligẽda: quod moueat & quod moueatur: quia nihil aliud eſt ab ſe moueri q̃ moueri alio non mouẽte. Nulla ẽ contrarietas: ubi quod fit unum eſt: quia fit non ab alio circa aliũ: quippe cum ipſe motus animæ ſit eſſentia. Ex hoc ei ut ſupra rettuli/

mus nata eſt occaſio quarta certaminis.ſi animæ eſſentia motus ē inquit:cur interdum quieſcit?cum nulla alia res cōtrarietatem propriæ admittat eſſentiæ?Ignis cuius eſſentiæ calor ineſt:calere non deſinit: Et quia frigidum niuis eſt eſſentia eius eſt non niſi ſemper eſt frigida. Et anima igitur eadem ratiōe numq̄ a motu ceſſare deberet:Sed dicat uelim quando ceſſare animam ſuſpicatur?Si mouendo ſe inquit.moueat & corpus neceſſe eſt:utiq; quando nō moueri corpus uideamus: animam quoq; intelligamus non moueri. Contra hoc impromptu ē gemina defenſio. Primum quia non in hoc deprehenditur motus animæ:ſi corpus agitetur Nam & cum nulla pars corporis moueri uideť ī homine:tamen ipſa cogitatio aut in quocumq; animali aditus uiſus odoratus & ſimilia:ſed & inquiete ipſa ſperata ſomniare:omnia hæc motus animæ ſūt. Deinde quis ipſum corpus dicat immobile?etiam dum non uidetur agitari:cum incrementa membroꝝ aut ſi iam creſcē di ætas & tempus exceſſit:cum ſaltus cordis ceſſationis impatiens: cū cibi ordinata digeries naturali diſpenſatione intet uenas & uiſcera ſuccum miniſtrans.cum ipſa collectio fluentorum perpetuum corporis teſtetur agitatum. Et anima igitu æterno & ſuo motu:ſed & corpus q̄diu ab initio & cauſa motus animatur ſemper mouetur.Hinc eidem fomes quintæ ortus eſt quæſtionis Si anima inquit aliis cauſa eſt motus:ipſa ſibi cauſa motus eſſe nō poterit:quia nihil eſt quod eiuſdem rei ſibi & aliis cauſa ſit Ego uero licet facile poſſim probare plurima eē quæ eiuſdem rei & ſibi & aliis cauſa ſint:ne tamen ſtudio uidear omnibus quæ aſſerit obuiare:hoc uerum eſſe cōcedam:quod & pro uero habitum ad aſſerendum motum animæ non nocebit. Et enim animā initium motus & cauſam uocamus:de cauſa poſt uidebimus. Interī conſtat omne initium ineſſe rei cuius eſt initium:& ideo quicquid in quācūq; rem ab initio ſuo proficiſcitur hoc in ipſo initio reperitur:ſic initium caloris non poteſt non calere.ignē ipſum de quo calor in alia tranſit:quis neget calidum?ſed ignis inquit non ſe ipſe calefacit:quia natura totus eſt calidus. Teneo quod uolebam:nam nec anima ita ſe mouet ut ſit inter motum mouentemq; diſcretio:ſed tota ita ſuo motu mouetur ut nihil poſſis ſperare quod moueat: Hæc de initio dicta ſufficient. De cauſa uero quoniā ſpontanea conuenientia cōceſſimus ne quid eiuſdem rei & ſibi & aliis cauſa ſit libenter acquieſcimus ne anima quæ aliis cauſa motus eſt ac ſibi cauſa motus eſſe uideatur. His enim cauſa motus eſt quæ non mouerentur ni ipſa præſtaret. Illa ue-

ro ut moueatur nõ ſibi ipſa largitur: ſed eſſentiæ ſuæ eſt ꝙ mouetur.
Ex hoc quæſtio quæ naſcitur abſoluta eſt: tunc enim forte concedã ut
ad motus exercitium inſtrumenta quærãtur: quando aliud eſt quod
mouet: aliud quod mouetur. in anima uero hoc nec ſcurrulis iocus ſi
ne damno iracundiæ audebit expetere: cuius motus eſt in eſſentia: cũ
ignis licet ex cauſa inter ſe latente moueatur: nullis tamen inſtrumen
tis ad ſuperna conſcendat. Multo que minus hæc in anima quærenda
ſunt: cuius motus eſſentia ſua eſt. In his etiam quæ ſequuntur: uir tã
tus & alias ultra cæteros ſæuus ſimilis cauillanti eſt Si mouetur ĩquit
anima inter cæteros motus: etiam de loco in locum mouetur. ergo mo
do ait corpus egreditur: modo rurſus ingreditur: & in hoc exercitio ſæ
pe uerſatur: quod fieri non uidemus. non igitur anima mouetur. Cõ
tra hoc. Nullus eſt qui non ſine hæſitatione reſpondeat: non omnia
quæ mouentur etiam de loco in locum moueri. Aptius deniq; in eum
ſimilis ĩterrogatio requirenda eſt. Moueri arbores dicis? quod cum ut
opinor annuerit: pari dicacitate ferietur. Si mouentur arbores: ſine du
bio (ut tu dicere ſoles) inter alios motus etiam de loco in locum mouen
tur. Hoc autem uidemus per ſeipſas facere nõ poſſe. igitur arbores nõ
mouentur: Sed ut hunc ſylogiſmum additamento ſerium facere poſ
ſimus poſtq̃ dixerimus: ergo arbores non mouentur. adiiciemus: ſed
mouentur arbores. non igitur omnia quæ mouentur etiam de loco in
locum mouentur. & ita finis in exitum ſanæ concluſionis euadet. Si
ergo arbores fatebimur moueri quidẽ ſed apto ſibi motu: cur hoc aĩæ
negemus ut motu eſſentiæ ſuæ conueniente moueať? Hæc & alia uali
de dicerentur ẽt ſi hoc motus genere moueri aĩa non poſſet. cũ uero &
corpus aĩet acceſſu & a corpore certa conſtituti tẽporis lege diſcedat:
quis eã neget ẽt in locũ ut ita dicã moueri? Quod aũt nõ ſæpe ſub uno
tẽpore acceſſum uariat & receſſum facit hoc diſpoſitio arcana & cõſul
ta naturæ q̃ ad aĩalis uitã certis uinculis continendã tm̃ aĩæ iniecit cor
poris amorẽ ut amet ultro quod iũcta ẽ: raroq; cõtingat ut finita quo
q; lege temporis ſui mœrẽs & ĩuita diſcedat. Hac quoq; obiectione ut
arbitror diſſoluta ad eas interrogationes quibus nos uidetur urgere ue
niamus Si mouet inquit ſe anima: aliquo motus genere ſe mouet di
cendũ ne ẽ igitur animam ſe ĩ locum mouere. ergo ille locus aut orbis
aut linea eſt. An ſeparando ſeu conſumendo mouetur? ſe ne auget? an
minuit? aut proferatur in mediũ ait aliud motus genus quo eam dica
mus moueri. Sed omnis hæc interrogationũ moleſta congeries: ex una

eademq; defluit male conceptæ diffinitionis aſtucia. Nā quia ſemel ſibi propoſuit omne qd mouet̃ ab alio moueri. oĩa hæc motuũ genera ĩ aĩa quærit: ĩ quibus aliud ē qd mouet: aliud qd mouet̃ cũ nihil hoꝝ cadere in aĩam poſſit in qua nulla diſcretio ē mouentis & moti. Quis ē igit̃ dicet aliquis aut unde intelligit̃ aĩæ motus ſi hoꝝ nullus eſt? ſciet hoc quiſquis noſce deſiderat: uel Platone dicente uel Tullio: Quin ĕt cæteris quæ mouentur: hic fons hoc principiũ eſt mouendi. Quanta ſit autem uocabuli huius expreſſio: quo anima fons motus uocatur: facile reperies: ſi rei inuiſibilis motum ſine auctore atq; ideo ſine initio ac ſine fine prodeuntē & cætera mouentē mente concipias: cui nihil ſimilis de uiſibilibus q̃ fons potuerit reperiri: qui ita principiũ eſt aquæ: ut cum de ſe fluuios & lacus procreet: a nullo naſci ipſe dicatur: Nam ſi ab alio naſceretur: non eſſet ipſũ principium. Et ſicut fons nõ facile ſemper deprehendit̃: ab ipſo tamen qui fundunt̃: aut nilus eſt: aut eridanus aut hiſter aut thanais. Et ut illoꝝ rapacitatē uidēdo admirans & intra te tantarum aquarum originem requirens cogitatione recurris ad fontem: & hunc omnem motum intelligis de primo ſcaturigis manare principio: ita cum corporum motum ſeu diuina ſeu terrena ſint conſiderando quærere forte auctorem uelis: mens tua ad animam quaſi ad fontem recurrat. cuius motum etiam ſine corporis miniſterio teſtantur cogitationes gaudia ſpes timores. Nam motus eius ē boni maliq; diſcretio: uirtutum amor. cupido uitiorum: ex quibus effluunt omnes inde naſcentium rerum meatus. Motus enim eius eſt qcqd iraſcimur & in feruorem mutuæ colliſionis armamur: unde paulatim procedens rabies fluctuat prælioꝝ. Motus eius eſt: ꝗ in deſideria rapimur: ꝗ cupiditatibus alligamur: Sed hi motus ſi ratione gubernent̃. ꝓueniunt ſalutares: ſi deſtituãtur in præceps & rapiũnt̃ & rapiũt. Dediciſti motus animæ: quos modo ſine miniſterio corporis modo per corpus exercet: Si uero ipſius mundanæ animæ motus requires: cæleſtem uolubilitatē & ſpætaꝝ ſubiacentiũ rapidos impetus intuere ortũ occaſumue ſolis curſus ſydeꝝ uel recurſus: quæ omnia anima mouente ꝓueniunt. Immobilē uero eā dicere: quæ mouet omnia Ariſtotili nõ cõuenit: qui q̃ntus in aliis ſit probatum eſt: ſed illi tantũ queuis naturæ quem ratio manifeſta non moueat: Edocto igitur atq; aſſerto animæ motu Aphricanus qualiter exercitio eius utēdum ſit: in hæc uerba mãdat & præcipit: Hanc tu exerce optimis in rebus. Sunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ: quibus agitatus & exercitatus animus uelocius

in hanc ſedem & domum ſuam peruolabit: Indeq; otius faciet: ſi iam tum cum erit incluſus in corpore eminebit foras: & ea quæ extra erūt contemplans q̄maxime ſe a corpore abſtrahet. Namq; eoꝝ qui ſe corporis uoluptatibus dederunt: earūq; ſe quaſi miniſtros præbuere: impulſuq; libidinum uoluptatibus obedientium deorum & hominum iura uiolauere corporibus elapſi circum terram ipſam uolutātur: nec huncin locum niſi multis agitati ſæculis reuertūtur. In ſuperiore huius operis parte diximus alias ocioſas alias negocioſas eſſe uirtutes: illas philoſophis has rerum publicaꝝ rectoribus cōuenire: utraſq; tamē exercentem facere beatum. Hæ uirtutes interdum diuiduntur: nōnū q̄ uero miſcentur: cum utrarū q; capax & natura & īſtitutione animus inuenitur. Nam ſi quis ab omni quidem doctrina habeatur alienus: in re pu. tamen & prudens & temperatus & fortis & iuſtus ſit hic a feriaris remotus eminet: tamē actualium uigore uirtutum quibus nihilominus cælum cedit ī prēmium. Siquis uero inſita quiete naturæ nō ſit aptus ad agendum ſed ſolum optima conſcientiæ dote ereptus ad ſupera: doctrinæ ſupellectilem ad exercitium diuinæ diſputationis expendat: ſectator cæleſtium: deuius caducorum: his quoq; ad cæli uerticem ocioſis uirtutibus ſubuehet: Sæpe tamen euenit ut idem pectus & agendi & diſputandi perfectione ſublime ſit: & cælum utroq; adipiſcatur exercitio uirtutum. Romulus nobis in primo genere ponat̄ cuius uita uirtutes numq̄ deſeruit: ſemper exercuit: In ſecūdo Pythagoras qui agendi neſcius fuit artifex diſſerendi & ſolas doctrinæ & cōſciētiæ uirtutes ſecutus eſt. Sit in tertio ac mixto apud græcos Lycurgus & Solon: inter romanos Numma Catones ambo multiq; alii qui & philoſophiam hauſerunt altius: & firmamentū reipu. præſtiterunt. Soli enim ſapientiæ otio deditos: ut abunde græcia tulit: ita roma nō neſciuit. Quoniam igitur Aphricanus noſter quem modo auus præceptor inſtituit: ex illo genere eſt quod & de doctrina uiuēdi regulam mutuatur & ſtatum publicum uirtutibus fulcit: ideo & perfectionis geminæ præcepta mandantur: ſed ut in caſtris locato & ſudanti ſub armis primum uirtutes politicæ ſuggerunt̄ his uerbis. Sunt autem optimæ curæ de ſalute patriæ quibus agitatus & exercitatus animus uelocius in hanc ſedem & domum ſuam peruolabit. Deinde quaſi non minus docto q̄ forti uiro philoſophis apta ſubduntur: cum dicitur: Idq; ocius faciet ſi iā tūc cū erit īcluſus īcorpore eminebit foras. & ea q̄ extra erūt contemplans q̄maxime ſe a corpore abſtrahet. Hæc enim illius ſunt

præcepta doctrinæ quæ illam dicit mortẽ philoſophantibus appeten-dam. Ex qua fit ut adhuc in corpore poſiti corpus ut alienã ſarcinam (in quantum patitur natura) deſpiciant: & facile nunc atq; opportune uirtutes ſuadet poſtq̃ quanta & q̃ diuina premia uirtutibus debeant: edixit. Sed quia inter leges quoq; illa imperfecta dicitur: in qua nul-la deuiantibus pœna ſancitur: ideo in concluſione operis pœnam ſan cit extra hæc præcepta uiuentibus: quem locum Ermagoras ille plato nicus copioſius executus eſt: ſæcula infinita dinumerãs quibus nocẽ-tum animæ in eaſdem pœnas ſæpe reuolutæ ſero de tartaris emergere permittuntur: & ad naturæ ſuæ principia quod eſt cælum tandẽ ĩpe-trata purgatione remeare. Neceſſe eſt enim omnem animam ad origi nis ſuæ ſedem reuerti. ſed quæ corpus tanq̃ pegrinæ incolunt cito poſt corpus uelut ad patriã reuertuntur: Quæ uero corporum illecebris ut ſuis ſedibus inhærent quanto ab illis uiolentius ſeparantur: tanto ad ſupera ſetius reuertunt. Sed iam finẽ ſomnio cohibita diſputatiõe fa-ciamus: hoc adiecto quod cõcluſionẽ decebit. quia cũ ſint totius phi-loſophiæ tres partes: moralis: naturalis: & ratiõalis & ſit moralis quæ docet moꝶ elimatam perfectionẽ. naturalis quæ de diuinis corporibꝫ diſputat. rationalis cũ de incorporeis ſermo eſt q̃ mens ſola cõplectit: nullã de tribus Tullius in hoc ſomnio prætermiſit. nã illa ad uirtutes amoreq; patriæ & ad cõtẽptũ gloriæ adhortatio quid aliud cõtinet ni ſi ethicæ philoſophiæ ĩſtituta mortalia: Cũ uero uel de ſperarũ modo uel de nouitate ſiue magnitudine ſydeꝶ deq; principatu ſolis & circis cæleſtibus cinguliſq; terreſtribus & oceani ſitu loquit & armoniæ ſupe rũ pandit arcanũ phyſicæ ſecreta cõmemorat: ac cũ de motu & ĩmor-talitate animæ diſputat cui nihil cõſtit ineſſe corporeũ: cuiuſq; eſſen tiam nullius ſenſus ſed ſola ratio deprehendit: illic ad altitudinẽ phi-loſophiæ rationalis aſcendit. Vere igitur pronunciãdum eſt nihil hoc opere perfectius: quo uniuerſa philoſophiæ continetur integritas.

moralis ps naturalis & rõnalis

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS IN SOMNIVM SCIPIONIS EXPOSITIONIS Q VAM ELEGANTISSIME LIBRI SECVNDI ET VLTIMI FINIS.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS CONVIVIORVM PRIMI DIEI SATVRNALIORVM LIBER PRIMVS.

MVLTAS VARIAS Que rés in hac uita nobis Euſtachi fili natura cõciliauit: ſed nulla nos magis q̃ eoꝝ qui e nobis eſſent procreati caritate deuinxit: eãq; noſtram ĩ his educandis atq; erudiẽdis curã eſſe uoluit ut parentes neq; ſi id quod cuperẽt ex ſentẽtia cederet: tantũ ulla alia ex re uoluptatis neq; ſi cõtra eueniret tantũ meroris capere poſſint Hinc ẽ ꝙ mihi quoq; ĩſtitu nõe tua nihil antiquius æſtimat᷑ Ad cuius pfectioné cõpẽdia longis anfractibus anteponẽda ducens: moraq; oĩs impatiẽs nõ opperior ut p hæc ſola ꝓmoueas: qbus ediſcẽdis grauiter ipſe inuigilas: ſed ago ut ego quoq; tibi legerim. & qcquid mihi uel te iam in lucem edito uel anteq̃ naſcens in diuerſis ſeu græcæ ſeu romanæ linguæ uoluminibus elaboratum eſt: id totum ſit tibi ſcientiæ ſupellex: & quaſi de quodam litterarum peno ſiquando uſus uenerit aut hiſtoriæ quæ in librorum ſtrue latens clam uulgo eſt aut dicti factiue memorabilis reminiſcendi: facile id tibi inuentu atq; depromptu ſit. Nec indigeſtæ tãq̃ ĩ aceruum cõgeſſimus digna memoratu: ſed uariarum rerum diſparilitas auctoribus diuerſa confuſa temporibus: ita in quoddam digeſta corpus eſt ut quæ indiſtincte atq; promiſcue ad memoriæ ſubſidium annotaueramus. in ordinem inſtar membrorũ cohærentia conuenirent. Nec mihi uitio uertas ſi res quas ex lectione uaria mutuabor: ipſe ſæpe uerbis qbus ab ipſis auctoribus enarratæ ſunt explicabo: quia præſens opus non eloquentiæ oſtentationem ſed noſcendorum congeriem pollicetur. Et boni conſulas oportet ſi noticiã uetuſtatis modo noſtris non obſcure: modo ipſis antiquorum fideliter uerbis recognoſcas: prout quæq; ſe uel enarranda uel transferenda

ſuggeſſerint: Apes enim quodāmodo debemus imitari quæ uagantur & flores carpunt: deinde quicquid attulere diſponunt ac per fauos diuidunt: & ſuccum uarium in unum ſaporem mixtura quadam & proprietate ſpiritu: ſui mutant. Nos quoq; q̄cquid diuerſa lectione quæſiuimus: committemus ſtilo ut in ordinem eodem digerente coaleſcat Nam & in animo melius diſtincta ſeruantur: & ipſa diſtinctio non ſine quodam fermento quo conditur uniuerſitas ī unius ſaporis uſum uaria libamenta confundit ut etiam ſiqui apparuerit unde ſumptum ſit: aliud tamen eē q̄ unde ſumptum noſcetur: appareat. Quod in corpoře noſtro uidemus ſine ulla opera noſtra facere naturam. Alimēta quæ arripimus q̄diu in ſua qualitate pſeuerant & ſolida innatant: male ſtomacho oneri ſunt: at quum ex eo quod erant mutata ſunt. tum demum in uires aut ſanguinē tranſeunt: idem in his quibus aluntur ingenia præſtemus ut quæcūq; hauſimus nō patiamur ītegra eſſe ne aliena ſint: ſed in quandā digeriē concoquantꝰ. Alioquin in memoriā ire poſſūt: nō īgeniū. Ex omnibus colligamus: unde unū fiat ex oībus ſicut unus nūerus fit ex ſingulis. Hoc faciat noſter aīus: oīa quibus eſt auditus abſcōdat: ipſū tñ oſtēdat quod effecit: ut qui odora pigmēta cōficiūt ante oīa curāt ut nullius ſint odoris ꝓpria quæ cōdiētur cōfuſura uidelicet oīum ſuccos oderaminū inſpiramētū unū. Vides q̄ multoꝝ uocibus chorus cōſtet: una tñ ex oībus redditꝰ. Aliqua ē illic acuta aliqua grauis aliqua media accedūt uiris fœminæ īterponitur fiſtula. Ita ſingulorū illic latēt uoces: oīum apparēt & fit cōcētus ex diſſonis. tale hoc præſens opus uolo: multæ in illo artes: multa præcepta ſint: multarū ætatū exēpla: ſed in unū cōſpirata. In quibus ſi neq; ea quæ iā tibi cognita ſunt aſperneris nec quæ ignota ſunt uites: inuenies plurima quæ ſunt aut uoluptati legere: aut cultui legiſſe: aut uſui meminiſſe. Nihil. n. huic operi inſertum puto aut cognitu inutile aut difficile perceptu: ſed omnia quibus ſit ingenium tuum Vegetius: memoria adminiculatior: oratio ſolertior: ſermo īcorruptior: niſi ſicubi nos ſub alio ortos cælo latinæ linguæ uena non adiuuet. Quod ab hiſce (ſi tamen quibuſdam forte nōnū q̄ tempus uolūtaſq; erit iſta cognoſcere) petitū īpetratūq; uolumus ut æq boniq; cōſulāt: ſi ī noſtro ſermone natiua romani oris elegātia deſideretꝰ: Sed ne ego īcautus ſum qui uenū ſtatē reprehenſionis incurram a. M. quondam Carone profectæ in Aulum Albinum qui cum Lucio Lucullo cōſul fuit. Is Albinus res romanas ratione græca ſcriptitauit: in eius hiſtoriæ primo ſcriptum ē

ad hanc ſententiam: Neminem ſuccenſere ſibi conuenire ſi quid in il-lis libris parum compoſitæ aut minus eleganter ſcriptum foret: Nam ſum inquit homo romanus natus in latio: & eloquium græcum a no bis alieniſſimum eſt: ideoque ueniam gratiam malæ exiſtimatiōis ſi quid eſſet erratum poſtulauit. Ea cum legiſſet. M. Cato: Ne tu inquit Aule nimiũ nugator es: quum maluiſti culpam deprecari q̃ culpa ua care. Nam petere ueniam ſolemus aut cum imprudentes errauimus. aut cum noxam imperio compellentis admiſimus. Te ĩquit oro quis perpulit ut id committeres: quod priuſq̃ faceres: peteres uti ignoſcere tur. Nunc argumẽtum quod huic operi dedimus uelut ſub quodam prologi habitu dicemus.

Argumentum totius operis Caput primum

SAturnalibus apud Vectium prætextatum nobilitatis Romanæ proceres doctiq; alii congregantur: & tempus ſolẽniter celebra-tum deputant colloquio liberali: conuiuia quoq; ſibi mutua comita te præbentes nec diſcedentes a ſe niſi ad nocturnam quietem. Nã per omne ſpatium feriarum meliorem diei partem ſeriis diſputatiōibus occupantes cœne tempore conuiuales ſermones agitãt ita ut nullum diei tempus docte aliquid uel lepide proferẽdi uacuum relinquatur. Sed erit in menſa ſermo iucundior ut habeat uoluptatis amplius ſe-ueritatis minus. Nam cum apud alios quibus ſũt diſcreta conuiuia: tum in illo Platonis ſympoſio non auſteriore aliqua de re conuiua-rum ſermo: ſed cupidinis uaria & lepida deſcriptio eſt: ĩ quo quidem Socrates non arctioribus ut ſolet nodis urget atq; implicat aduerſari-um ſed eludendi magis q̃ decertandi modo apprehenſis dat elabendi prope atque effugiendi locum. Oportet enim uerſari in conuiuio ſer-mones ut caſtitate integros: ita appetibiles uenuſtate. Matutina erit robuſtior diſputatio: quae uiros & doctos & præclariſſimos deceat. Neq; enim Cottæ Lælii & Scipiones ampliſſimis de rebus: quoad ro-manæ litteræ erunt: in ueterum libris diſputabunt. Prætextatos uero Flauianos: Albinos: Symachos: & Euſtachios: quorũ ſplẽdor ſimilis: & nõ ĩferior uirtus ẽ: eodẽ mõ loqui aliqd licitũ nõ erit Nec mihi frau di ſit. ſi uni aut alteri ex his quos cœtus coegit matura ætas poſteriori ſeculo prætextati ſint: quod licito fieri Platoni dialogi teſtimonio ſũt Quippe Socrate ita Parmenides ãtiquior: ut huius pueritia uix illius apprehenderit ſenectutem: & tamen inter illos de rebus arduis diſpu-tatur: Inclytũ dialogum Socrates habita cũ Thimæo diſputatiōe cõ-

ſumit quos cõſtat eodẽ ſæculo nõ fuiſſe. Paralus uero & Xãthippus: quibus Pericles pater fuit Protagora apud Platonẽ diſſerũt ſecũdo aduentu athenis moratẽ: quos multo ante infamis illa peſtilẽtia Athenis abſũpſerat. Annos ergo coeuntiũ mitti ĩ digitos exẽplo Platõis nobis ſuffragãte nõ couenit. Quo aũt facilius quæ ab oĩbus dicta ſũt: apparere ac ſecerni poſſent Deciũ de Poſthumiano quinam ille ſermo: aut inter quos fuiſſet ſciſcitantem fecimus: Et ne diutius lectoris deſideria moremur iam Decii & Poſthumiãi ſermo palam faciet quæ huius colloquũ uel origo fuerit uel ordo proceſſerit.

De die uel uario modo diſtinguendi diem ac noctẽ. Cap. ii.

Entanti mihi Poſthumianæ aditus tuos & moliſſima conſultãdi tempora: cum modo adſunt feriæ quas indulget magna pars menſis Iano dicati. Cæteris. n. ferme diebus qui cauſis oportuni perorandis ſunt: hora omnino reperiri nulla poteſt. quin tuorum clientiũ negocia uel defendas in foro uel domi diſcas. Nunc autem ſcito te enĩ non ludo ſed ſerio feriari ſi eſt commodum reſpondere id quod rogatum uenio: tibi ipſi (quantum arbitror) non iniocundum: mihi uero gratiſſimum feceris. Requiro autem abs te id primum: Interfueris ne conuiuio per pluſculos dies continua comitate renouato: eiq; ſermoni quem prædicare in primis: quẽque apud omnes maximis ornare laudibus diceris. quem quidem ego ex patre audiſſem: niſi poſt illa conuiuia Roma profectus Neapoli moraretur. Aliis uero nuper interfui admirantibus memoriæ tuæ uires uniuerſa quæ tunc dicta ſunt per ordinem ſæpe referentis: Hoc unum Deci nobis ut & ipſa quantum tua ſinit adoleſcentia uidere & ex patre Albino audire potuiſti: in omni uitæ curſu optimum uiſum eſt ut quantum ceſſare a cauſarum defenſione licuiſſet: tantum ad eruditorum hominum tuiq; ſimilium congreſſum aliquem ſermonem que conferrem: neq; enim recte inſtitutus animus requieſcere aut utiliũs aut honeſtius uſq̃ poteſt: q̃ in aliqua opportunitate docte ac liberaliter colloquendi interrogandique & reſpondendi comitate. Sed quod nam iſtud conuiuium? An uero dubitandum eſt quin id dicas: quod doctiſſimis procerum cæteriſque nuper apud Vectium prætextatum fuit: & diſcurrens poſt inter reliquos grata uiciſſitudo uariauit? De hoc ipſo quæſitum uenio: & explices uelim quale illud conuiuiũ fuerit a quo te abfuiſſe propter ſingularem omnium in te amicitiam non opinor. Voluiſſem equidem: neq; id illis ut æſtimo ingratum fuiſſet: ſed cum eſſent amicorum complu

res mihi cauſæ illis diebus pernoſcēdæ: ad cœnam tum rogatus medi-
tandi non edēdi illud mihi tempus eſſe reſpondi: hortatuſque ſum ut
alium potius nullum īuolutum negocio atq; cura liberum quæreret:
itaq; factū eſt: nam facundum & eruditum uirum Euſebium rhetorē
inter græcos præſtantē omnibus idē noſtra ætate profeſſis doctrinæ la
tialis haud inſcium prætextatus meū in locum īuitari īperauit. Vnde
igitur illa tibi nota ſunt quæ tā iocunde & comiter ad iſtiuſdā uitam
exemplis (ut audio) rerū copioſiſſimis: & uariæ doctrinæ ubertate prola
ta digeſta ſunt? Cū ſolſticialis dies q ſaturnaliorū feſta quibus illa con
uiuia celebrata ſūt cōſecutus ē: forēſi cura uacuus lætiore aīo eſſem do
mi. Eo Euſebius cū paucis a ſectatoribꝰ ſuis uenit. Statimq; uultu re-
nidens: Per magna me inquit abs te Poſthumiane cū ex aliis: tum hoc
maxime gratia fateor obſtrictū: qꝫ a prætextato ueniā poſtulando mi
hi in cœna uacu efeciſti locū. Itaq; inteligo nō ſtudiū tantū tuum: ſed
ipſā quoq; ut aliquid abs te mihi fiat cōmodi conſentire atq; aſpirare
fortunā Vis ne inq̄ reſtituere id nobis quod debitum tā benigne ac tā
libenter fateris? noſtrūq; hoc ociū quo perfui raro admodum licet eo
ducere: ut his quibus interfueris tunc tu: nunc nos ītereſſe uideamur?
Faciā inquit ut uis. Narrabo autē ut tibi nō cibū aut potum: tametſi
ea quoq; ubertim caſteq; affuerunt: ſed & quæ uel ī cōuiuiis uel maxi-
me extra menſā ab iiſdē per tot dies dicta ſūt in quantū potero aīo re-
petam. Quæ quidem ego cū audirem: ad eorum mihi uitam qui beati
a ſapientibus diceretur: accedere uidebar. Nā & quæ pridiæ q̄ adeſſem
inter eos dicta ſunt Auieno mihi inſinuante comperta ſunt: & omnia
ſcripto mandaui: ne quid ſubtraheret obliuio: Quæ ſi ex me audire ge
ſtis: caue exiſtimes diem unam referendis: quæ per tot dies ſunt dicta:
ſufficere Quemnam igitur: & inter quos: aut unde ortum ſermonem
Poſthumiane fuiſſe dicebat? Ita præſto ſum indefeſſus auditor Tum
ille declinante inquit in ueſperum die quē ſaturnale feſtum erat inſe-
cututum: cum Vectius prætextatus domi conuenire ſe geſtiētibus co
piam faceret. eo uenerunt Aurelius Symmachus & Cecina Albinus cū
ætate: tū ēt moribus ac ſtudiis īter ſe cōiūctiſſimi. Hos Seruius inter
grāmaticos doctores recēs pfeſſus iuxta doctrinā mirabilis & amabilis
uerecūdia terrā intuens & uelut latēti ſimilis ſequebat᷑. Quos cū pro-
ſpexiſſet obuiāq; proceſſiſſet: ac perblande ſalutauiſſet: conuerſus ad
Furiū Albinū qui tū forte cū Aenio aderat: Vis ne ait mi Albine cū his
quos aduenisſe peroppoꝛtune uides: quoſque iure ciuitatis noſtræ lu

uu. tu renidens

mina dixerimus: eam rem de qua inter nos naſci cœperat ſermo communicemus? Quidni maxime uelim Albinus inquit. Nec enim ulla alia de re q̃ de doctis quæſtionibus colloqui: aut a nobis aut: ab his poteſt eſſe iocūdius. Cūq; cōſediſſent: tū Cecinna Quid nā id ſit mi prætextate: rā & ſi adhuc neſcio: dubitare tamen non debeo eſſe ſcitu optimū: cū & nobis ad colloquendū cauſam attulerit: & nos eius expertes eſſe non ſinatis. At qui ſcias inquit oportet eū ītet nos ſermonē fuiſſe ut cū dies craſtinus feſtis ſaturno dicatis initium dabit: quando ſaturnalia incipere dicamus. i. quando craſtinū diē initiū ſumere exiſtimemus: & inter nos quidē parua quædā de hac diſputatione libauimus. Verum quia te quicquid in libris latet: ueſtigare notius eſt q̃ ut per uerecūdiam negare poſſis: pergas uolo in medium proferre quicquid de hoc quod quærimus edoctū tibi cōprehenſumq; eſt: Tū Cecinna: Cū uobis qui me in hunc ſermonem adduciris: nihil ex omnibus quæ ueteribus elaborata ſunt: aut ignoratio neget: aut obliuio ſubtrahat. ſuperfluum uideo īter ſciētes nota proferre. Sed ne quis me exiſtimet dignatione conſultatiōis grauari qcq̄d de hoc mihi tenuis memoria ſuggeſſerit: paucis reuoluam: Poſt hæc cū omnes paratos ad audiēdū erectoſq; uidiſſet: ita exorſus eſt. Marcus Varro in rerum humanarum libro: quē de diebus ſcripſit: Homines inquit qui ex media nocte ad ꝓximam mediā noctē his horis uigintiquattuor nati ſunt: uno die nati dicuntur Quibus uerbis ita uidetur dierꝫ obſeruationem diuiſiſſe: ut qui poſt ſolis occaſum āte mediā noctē natus ſit: illo quē mox nox cōſecuta eſt. Contra uero qui in ſex noctis horis poſterioribus naſcitur: eo die uideatur natus: qui poſt eam noctem diluxerit. Athenienſes autem aliter obſeruare idem Varro in eodē libro ſcripſit: eoſq; a ſolis occaſu ad ſolem iterum occidentem omne id medium tempus unū diē eſſe dicere. Babylonios porro aliter. A ſole. n. exorto ad exortum eiuſdem incipientem id ſpatium unius diei nomine uocare. Vmbros uero unum & eundem diem eſſe dicere: a meridie ad ī ſequētem meridiem. Quod quidem īquit Varro nimis abſurdum eſt. Nam qui kalendis hora ſexta apud umbros natus eſt dies eius natalis uideri debebit & kalendarum dimidiatus. & qui poſt kalēdas erit uſq; ad horam eius diei ſextam: Populum autem romanum ita uti Varro dixit: dies ſingulos annumerare a media nocte ad mediam proximam multis argumētis oſtenditur Sacra ſunt enim romana partim diurna partim nocturna: Et ea q̃ diurna ſūt: ab hora ſexta noctis ſequētis nocturnis ſacris tēpus

Vn̄ ſumatur principium diei

Principiū diei ſcd̄m athenieſes

Scd̄m babylonios

Secūdum umbros

Secūdum romanos

quidquid mihi tenuis ſuggeſſerit memoria paucis revolvam

impenditur: Ad hoc. Ritus quoq; & mos auſpicãdi eandem eſſe obſeruationẽ docet. Nã magiſtratus quando uno die eis & auſpicandũ eſt: & id agendũ ſuper quo proceſſit auſpiciũ: poſt mediã noctẽ auſpicãt: & poſt exortũ ſolẽ agũt: auſpicatiq; & egiſſe eadẽ die dicunt. Præterea tribuni plebis quos nullũ diẽ integrũ abeſſe Roma licet cũ poſt mediã noctẽ ꝓficiſcunt: & poſt primã facẽ ante mediã noctẽ ſequetẽ reuertũtur nõ uident habuiſſe die. q̃m ante horã noctis ſextã regreſſi: partem aliquã illius in urbe cõſumũt. Quintũ quoq; Mutium iuriſcõſultũ dicere ſolitũ: lege nõ eſſe uſurpatũ mulierẽ: quæ cũ kalendas ianuariis apud uiꝝ matrimonii cauſa eẽ cœpiſſet: ad diẽ quartũ kalendas ianuarias ſequentẽ uſurpata eſſet Non. n poſſet impleri trinoctium: quo abeſſe a uiro uſurpandi cauſa ex duodecim tabulis deberet quoniam tertiæ noctis poſteriores ſex horæ alterius anni eſſent: qui inciperet ex kalendis. Virgilius quoq; id ipſum oſtendit: ut hominem decuit poeticas res agentem recondita atque opera ueteris ritus ſignificatione.

Torquet (inquit) medios nox humida curſus:
Et me ſæuus equis oriens afflauit anhelis:

Dies incipit a ſexta ora noctis

His enim uerbis diem quem Romani ciuilem appellauere a ſexta noctis hora orin admonet: Item poeta quando nox quoq; incipiat expreſſit in ſexto. Cum enim dixiſſet:

Hac uice ſermonum roſeis aurea quadrigis
In medium æthereo curſu traiecerat axem.

Mox ſugeſſit uates:

Nox ruit ænea: nos flendo ducimus horas.

Diuiſio diei ciuilis apud romanos gallicinium

Sed ita obſeruãtiſſimus ciuiliũ diffinitionũ diei & noctis initia deſcripſit. Qui dies ita diuiditur. Primũ tẽpus diei dicitur mediæ noctis iclinatio: Deinde gallicinũ Inde cõticinium cum & galli conticeſcunt: & homines etiã tum quieſcunt. Deinde diluculũ id eſt cũ incipiat dinoſci dies. Inde manne dum dies clarus. Mane autem dictum: aut ꝙ ab inferioribus locis ideſt a manibus exordiũ lucis emergat: aut (quod uerius mihi uidetur) ab omine boni nominis. Nam & lanobini mane ꝓ bono dicũt: ſicut apud nos quoq; contrarium eſt immane: ut immanis bellua: uel immane facinus & hoc genus cætera non ꝓ bono: Deinde a mane ad meridiem hoc eſt ad medium diei. Inde iam ſupra uocat tẽpus occiduũ: & mox ſuprema tempeſtas hoc eſt diei nouiſſimum tẽpus ſicut expreſſum ẽ in duodecim tabulis. Solis occaſus ſuprema tẽpeſtas eſto: deinde ueſpera quod a græcis tractũ eſt. illi enim ἑσπέραν

Veſpera

Prima fax
Concubia
Intēpeſta

a ſtella heſpero dicunt: unde & heſperia italia (q̄ occaſui ſubiecta ſit) nominatur. Ab hoc tempore prima fax dicitur: deinde cōcubia: & īde íntempeſta q̄ non habet idoneum tēpus rebus gerēdis. Hæc eſt diei ciuilis a romanis obſeruata diuiſio: ergo noctu futura cum media eē cœperit: auſpicium ſaturnaliorꝝ erit quibus die craſtini mos inchoandi eſt. Hic cum oēs quaſi uetuſtatis promptuariū Albini memoriā laudauiſſet prætextatus. Auienū uidēs Rufio inſuſurrantē: quid nā hoc mi Auiene inquit quod uni Albino indicatum clam cæteris eſſe uelis Tum ille moueor quidem auctoritate Cecinnæ nec ignoro errorem in tantam non cadere doctrinam: aures tamen meas iſta uerborum nouitas perculit: cum noctu futura & die craſtini magis q̄ futura nocte: & die craſtino dicere (ut regulis placet) maluit. Nam nocte non appellatio: ſed aduerbium eſt. Porro futura quod nomen eſt: nō poteſt cum aduerbio cōuenire: nec dubiū eſt hoc īter ſe eſſe noctu & nocte: quod diu & die. Et rurſus die & craſtini non eodem caſu ſunt: & niſi caſus idem nomina in eiuſmodi elocutione non iungit. Saturnaliorū deinde cur malimus q̄ ſaturnaliū dicere optō dignoſcere. Ad hæc cum Cecinna renidens taceret: & Seruius a Symmacho rogatus eſſet: quid nā de his exiſtimaret: licet inquit in hoc cœtu non minus doctrina q̄ nobilitate reuerendo magis mihi diſcendum ſit q̄ docēdum: fabulabor tamen arbitrio iubētis & inſinuabo primum de ſaturnalibus: poſt de cæteris unde ſit ſic eloquendi non nouitas ſed uetuſtas. Qui ſaturnalium dicit: regula innititur. Nomina enim quæ datiuum pluralem in bus mittūt: numq̄ genitiuum eiuſdem numeri ſyllaba creuiſſe patiūtur ſed aut totidem habet: ut monilibus monilium ſedilibus ſedilium aut una ſyllaba minus eſt: ut carminibus carminum luminibus luminum. Sic ergo ſaturnalibus rectius ſaturnalium q̄ ſaturnaliorū. Sed qui ſaturnaliorum dicunt: auctoritate magnorꝝ muniuntur uirorū: Nā & Saluſtius in. iii. bacchanaliorꝝ ait. Et Maſurius faſtorꝝ ſecūdo: Vinaliorum inquit dies Ioui ſacer eſt: nō ut quidam putant Veneri: & ut ipſos quoq; grammaticos in teſtimonium citem Verrius Flaccus in eo libello qui Saturnus inſcribitur Saturnaliorum īquit dies apud græcos quoq; feſti habētur & in eodem libro. Dilucide me īquit de cōſtitutione ſaturnaliorꝝ ſcripſiſſe arbitror. Item Iulius Modeſtus de feriis ſaturnaliorū inquit feriæ: & in eodem libro. Antias inquit agonaliorum repertorē Nummam Pompiliū refert: Hæc tamen inquies auctoritas quæro an poſſit aliqua ratione defendi? Plane quatenus alie/

Noctu
Nocte

Saturnalier ſaturnaliorꝝ

num nõ eſt committi grammaticũ ſua analogia: tentabo ſuſpicioni/bus eruere quid ſit: quod eos ſolita enunciatione detorſerit ut mallẽt ſaturnaliorum q̃ ſaturnalium dicere. Ac primũ exiſtimo ꝙ hæc nomina quæ ſunt feſtorum dierum neutralia carẽtq; numero ſingulari: di/uerſæ conditionis eſſe uoluerunt ab his nominibus quæ utroq; numero figurantur. Compitalia enim & Bacchanalia & Agonalia & Vina/lia & reliqua his ſimilia feſtorũ dierum nomina ſunt. nec ſingulariter nominantur: aut ſi ſingulari numero dixeris non idem ſignificabis niſi adieceris feſtum: ut Bacthanale feſtum & Agonale feſtũ & reliqua ut iam non poſitiuum ſit ſed adiectiuum: quod græci επιτέτον uo/cant. Animati ſunt ergo ad faciendam diſcretionem in genitiuo caſu ut ex hac declinatione exprimerent ſolennis diei ſcientes in nonnullis ſæpe nominibus datiuo in bus exunte nihilominus genitiuum ĩ rum finiri: ut domibus domorum: duobus duorum: ambobus amborũ. Ita & uiridia cum αντὶ ἐπιθέτου accipiuntur: genitiuum in ium fa/ciunt: ut uiridia prata uiridiũ pratorum. Cum uero ipſam loci uiriditatem ſignificare uolumus: uiridiorum dicimus: ut cũ dicitur formo/ſa facies uiridioꝝ. Tũc enim uiridia quaſi poſitiuum ponitur non accidens. Tanta aũt apud ueteres fuit licẽtia huius genitiui: ut Aſinius Polio uectigaliorum frequenter uſurpet: ꝙ uectigal nõ minus dicatur q̃ uectigalia. Sed & cũ legamus Læuaq; ancile gerebat: tamen & anciliorum relatum eſt. Videndũ ergo ne magis uarietas delectauerit: q̃ ut ad/amuſim ueꝝ ſit feſtorũ dierum nomina ſic uocata. Ecce enim & præ/ter ſolemnium dierum uocabula alia quoq; ſic declinata reperimus ut præcedens ſermo patefecit uiridiorum & uectigaliorum & anciliorũ. Sed & ipſa feſtorum nomina ſecundum regulam declinata apud ue/teres reperio. Siquidem Varro ferialium diem ait a ferendis in ſepul/cra epulis dici: non dixit ferialiorum. Et alibi floralium non floraliorũ ait cum idem non ludos florales illic ſed ipſum feſtũ floralia ſignificaret. Maſurius etiam ſecundo feſtorum liberalium Dies inquit a pon/tificibus agonium martiale appellat. Et in eodẽ libro: Eã noctem dei/ceps quæ in ſequentẽ diẽ qui eſt lucariũ: nõ dixit lucariorũ. Itẽq; liberaliũ multi dixerũt: nõ liberaliorũ. Vnde pronunciandum eſt ueteres indulſiſſe copiæ per uarietatem: ut dicebant exanimos & exanimes: inermes & ĩermos: tum hilaros atq; hilares. Et ideo certum eſt: licito & ſaturnalium & ſaturnalioꝝ dici: cũ alteꝝ regula cũ auctoritate: alterũ & ſi ſola ſed multoꝝ defendit auctoritas. Reliqua aũt uerba q̃ Auieno

Fetialium dies

noſtro noua uiſa ſūt: ueterum nobis ſūt teſtimoniis aſſerēda Ennius enī niſi cui uidetur īter noſtræ ætatis politiores munditia reſpuendus: noctu concubia dixit his uerbis.

Qua galli furtim nocte ſumma arcis adorti:
Mœnia concubia uigileſq; repente cruentant.

Quo in loco animaduertendum eſt: nō ſolum ꝙ noctu concubia ſed etiam ꝙ qua noctu dixerit. Et hoc poſuit ī annalium ſeptimo.

In quorum .iii. clarius quidem idem dixit:
Hac noctu filo pendebit hetruria tota.

Claudius ēt quadrigarius annali .iii. Senatus aūt de noctu conuenire: noctu multa domū dimitti. Nō eſſe ab re puto hoc ī loco id quoq; admonere quod decē uiri ī .xii. tabulis inuſitatiſſime nox ꝓ noctu dixerūt. Verba hæc ſūt. Si nox furtū factū ſit ſi in aliquis occiſit iure cæſus eſto. In qbus uerbis id ēt notādū ē ꝙ ab eo qd is nō eū caſu accuſatiuo ſed im dixerūt. Sed nec die craſtini a doctiſſimo uiro ſine ueteꝝ auctoritate ꝓlatū ē: qbus mos erat mō die qnti: mō die quīte ꝓ aduerbio copulate dicere: cuius īdiciū ē ꝙ ſyllaba ſecūda corripit' quæ natura ꝓducitur cū ſolū dicit' die. quod aūt diximus extremā iſtius uocis ſyllabā tū p e tū p i ſcribi cōſuetū id ueteribus fuit ut his līs pleꝝq; ī fine īdifferēter uterēt' ſicut ꝑſtīe & ꝑſtini: ꝓcliue ꝓcliui. Venit ecce illius uerſus Pompiniani ī mentē qui ē ex attelania quæ Meuia inſcribitur

Dies hic ſextus cum nihil egi: die quarte moriar fame.

Die priſtine eodem modo dicebatur quod ſignificabat die priſtino id eſt priore: quod nunc pridie dicit' conuerſo compoſitionis ordine quaſi priſtino die Nec inficias eo lectum apud ueteres die quarto: ſed inuenitur hoc de tranſacto non de futuro poſitum Nam Gneus Martius homo impenſe doctus in mimiambis pro eo dicit: quod nudius quartus nos dicimus in his uerſibus: Nuper die quarto ut recordor & certe aquarium urceum unicū domi fregit. Hoc igitur intererit ut die quarto quidem de præterito dicamus: die autem quarte de futuro. Verum ne de die craſtini nihil rettuliſſe uideamur. ſuppetit cecilianum illud ex libro hiſtoriarum ſecundo: Si uis mihi equitatum dare & ipſe cum cætero exercitu me ſequi: die quinti Romæ in capitolio curabo tibi cœnam coctā Tūc Symmachus: Cæcilius tuus inquit & hiſtoriā & uerbum ex originibus. M. Catonis accepit: apud quem ita ſcriptum ē Igitur dict atorem carthaginenſium magiſter equitum monuit: Mitte romam mecum equitatum: die quinti in capitolio tibi cœna cocta erit.

Die priſtīe
Die priſtino

die quarte
die quarto

Nox pro noctu

die qnti

Et prætextatus: Exſtimo non nihil ad demonſtrandā conſuetudinem
ueteꝝ etiam & prætoris uerba conferre: quibus more maioꝝ ferias cō/
cipere ſolet: quæ appellantur compitalia: Ea uerba hæc ſunt: Die noni
poſt kalendas ian̄. quiritibus compitalia erunt. Tū Auienus aſpiciens
Seruium: Curius inquit & Fabricius & Coruncanus antiquiſſimi uiri
uel etiam his antiquiores Horatii illi trigemini plane ac dilucide cum
ſuis fabulati ſunt neq; auruncoꝝ aut ſicanoꝝ aut pelaſgoꝝ qui primi
coluiſſe in Italia dicuntur: ſed ætatis ſuæ uerbis loquebantur. Tu au/
tem proinde quaſi cum matre Euandri nunc loquere Vis nobis uerba
multis iam ſæculis oblitterata reuocare? ad quoꝝ congeriem præſtātis
quoq; uiros quorum memoriam continuus legendi uſus inſtruit inci
taſti. Sed antiquitatē uobis placere iactatis ꝙ honeſta & ſobria & mo/
deſta ſit. Viuamus ergo moribus præteritis: præſentibus uerbis loqua
mur. Ego enim id quod a. C. Cæſare excellentis ingenii ac prudētiæ ui/
ro in primo de analogia libro ſcriptum eſt habeo ſemper in memoria
atq; in pectore ut tamquam ſcopulum ſic fugiam infrequens atq; in/
ſolens uerbum. Mille deniq; uerborum talium eſt: quæ cum ī oræ pri
ſce auctoritatis crebro fuerint: exauctorata tamen a ſequenti ætate re
pudiataq; ſunt. horum copiam proferre nunc poſſem ni tempus iam
noctis ꝓpinquantis neceſſariæ diſceſſionis nos admoneret. Bona uer
ba quæſo prætextatus morali (ut aſſolet) grauitate ſubiecit: ne inſolen
ter parentis artium antiquitatis reuerentiam uerberemus: cuius amo/
rem tu quoq; dum diſſimulas magis prodis: Cum enī dicis mille uer/
borum eſt: quid aliud ſermo tuus niſi ipſam redolet uetuſtatem? Nā
licet. M. Cicero in oratione quam pro Milone concepit ita ſcriptum re   Mille uer/
liquerit: Ante fundum Clodii quo in fundo propter inſanas illas ſub   borum
ſtructiones facile mille hominum uerſabatur ualentium: non uerſa/
bantur: quod in libris minus accurate ſcriptis reperiri ſolet: Et in ſexta
in Antonium Qui inquam in illo anno inuentus eſt qui Lucio Anto
nio mille nummum ferret expēſum Licet Varro quoq; eiuſdem ſæcu
li homo in ſeptimodecimo humanarum dixerit: plus mille & centum
annorum eſt: tamen fiduciam ſic componendi non niſi ex anteceden/
tium auctoritate ſumpſerunt. Nam Quadrigarius in. iii. annaliū ita
ſcripſit. Ibi occiditur mille hominum.

Et lucilius in. iii. ſatyrarum

Ad portam mille: a porta eſt ſex inde ſalernum.

Alibi uero & declinationem huius nominis executus eſt. Nam in. xv. li

bro ita dicit.
Hunc milli paſſum qui uicerit atq; duobus:
Campanus ſonipes ſucceſſor nullus ſequatur.
Maiore ſpacio ac diuerſus uidebitur ire. Idem in libro nono
Tu milli nummum potes uno quærere centum.
Milli paſſum dixit ꝓ mille paſſibus: & milli nummum dixit ꝓ mille nummis: aperteq; oñdit mille & uocabulũ eẽ & ſingulari numero dici
Milia & caſum ẽt capere ablatiuũ eiuſq; pluratiuũ eẽ milia: Mille. n. non ex eo ponit quod græce χιλια dicunt: ſed quod χιλιας. Et ſicut una chilias & duæ chiliades ita unũ mille & duo milia ueteres certa atq; directa rõne dicebãt. & heus tu: his ne tam doctis uiris quorum. M. Cicero & Varro imitatores ſe gloriant: adimere uis ĩ uerboꝝ comitiis ius ſuffragãdi & tamq̃ ſexagenarios maiores de ponte deiicies: Plura de hoc diſſeremus: ni nos ĩuitos ab inuito diſcedere hora cogeret. Sed multis ne diẽ ſequentẽ quẽ oẽs pleriq; abaco & latrũculis conterunt non iſtis ſobriis fabulis a primo lucis in cœnæ tẽpus ipſam quoq; cœnã nõ obrutã poculis non laſciuientẽ ferculis: ſed quæſtionibus doctis pudicã & mutuis ex lecto relatiõibus exigamus: Sic enim ferias præ omni negocio fœtas cõmodi ſenſerimus: nõ animũ ut dicit remittentes: nã remittere ĩquit Muſonius animũ quaſi amittere ẽ: ſed demulcentes eũ paulũ atq; laxantes iocundis honeſtiſq; ſermonũ illectationibus: quos ſi ita decernitis diis penatibus meis huc conueniendo gratiſſimum feceritis. Tum Symmachus: Nullus qui quidẽ ſe dignum hoc conuentu meminerit: ſoliditatem hanc uel ipſum conuentus regem repudiabit. Sed ne quid ad perfectionẽ cœtus deſideretur: inuitãdos ad eundẽ cõgreſſum conuictũq; cenſeo Flauianum qui quanto ſit mirando uiro & uenuſto patre præſtantior non minus morũ ornatu uitæq; grauitate q̃ copia profundæ eruditiõis aſſeruit ſimulq; Poſthumianũ qui forum defenſionũ dignatione nobilitat: & Euſtachion qui tantus ĩ omni philoſophiæ genere eſt ut ſolus nobis repræſentet triũ philoſophorum ingenia de quibus noſtra antiquitas gloriata eſt. Illos dico quos athenienſes quondam ad ſenatum legauere impetratum uti multam
carneades remitteret quam ciuitati eorum fecerat propter Oropi uaſtationem:
Diogenes Ea multa fuerat talentum fere quingentum: Erãt iſti philoſophi Car
Critolaus neades ex Academia: Diogenes ſtoicus: Critolaus peripateticus: quos
Legati ad ferunt ſeorſum quemq; oſtentandi gratia per celeberrima urbis loca
ro. magno hominum conuentu diſſertauiſſe. Fuit (ut relatum eſt) fa-

cundia Carneades uiolenta & rapida: ſcita & tereti Critolaus: modeſta
Diogenes etiam ſobria. Sed in ſenatum introducti interprete uſi Cæ/
lio ſenatore. At hic noſter cum ſectas omnis aſſecutus: ſed probabilio
rem ſecutus ſit: omniaq; hæc inter græcos genera dicēdi ſolus impleat
inter nos tamen ita ſui locuples interpres eſt ut neſcias qua lingua fa/
cilius uel ornatius expleat operam diſſerendi. Probauere omnes Quin
ti Aurelii iudicium quo edecumatos elegit ſodales: atq; his ita conſti
tutis primum a prætextato ſimul: deinde a ſe diſcedentes domū quiſ/
q; ſuam regreſſi ſunt.

Colloquium inſequentis diei Cap. iii.

Oſtero die ad ædes Vectii matutini omnes inter quos pridie cō
uenerat affuerunt quibus prætextatur in bibliothecam receptis
in qua eos opperiebatur: præclarum ĩquit diē mihi fore uideo cum &
uos adeſtis: & affuturos ſe illi quos ad cōuētus noſtri ſocietatē rogari
placuit: ſpopōderūt. Soli poſthumiano ātiquior uiſa ē īſtruēdarꝝ cura
defenſionū: ĩ cuius abnuētis locū Euſebiū graia & doctrina & facūdia
clarū rhetorē ſurrogauit: īſinuauitq; oībus ut exorto die ſe nobis īdul
gerent quādo quidē nullis hodie officiis publicis occupari fas eēt. toga
tus certe uel trabeatus paludatuſue ſeu prætextatus hac die uidet̄ nul/
lus. Tū Auienus ut ei ĩterpellādi mos erat. Cū ſacrꝝ mihi ait ac reip. no
mē prætextate tuū īter uocabula diuerſi hītus refers: admoneor nō lu
dicræ ut extimo quæſtiōis. cū enī ueſtitus rogæ uel trabeæ ſeu paluda
mēti nullū de ſe ꝓpri noīs uſum fecerit: quæro abs te cur hoc de ſolo
prætextæ habitu uſurpauerit uetuſtas: aut huic noī q̄ origo cōtigerit?

Quæ origo ſit huic nomini quod eſt prætextatus Cap. iiii.

INter hæc Auieni dicta Flauianus & Euſtachius par inſigne ami
citiæ ac minimo poſt Euſebius ingreſſi alacriorē fecere cœtū: Ac
ceptaq; ac reddita ſalutatione conſederunt: percunctantes quid nam
offenderint ſermocinatiōis. Tum Vectius per opportune affuiſtis mi
hi inquit aſſertorem quærenti. Mouet. n. mihi Auienus noſter nomi
nis quæſtionem & ita originem eius flagitat: tamq̄ fides ab eo generis
exigenda ſit. Nam cum nullus ſit qui appelletur ſuo nomine uel toga
tus uel trabeatus uel paludatus: cur prætextus nomē habeatur poſtu
lat in medium proferri. Sed & cum poſt inſcriptum ſit delphici tem/
pli & unius e numero ſeptem ſapientum eadem ſit iſta ſententia γνῶ
θὶ σέ αυτὸν quid in me ſcire exiſtimandus ſim: ſi nomen ignoro cuius
mihi nunc & origo & cauſa dicenda ē? Tullius Hoſtilius ex romano

rium tertius debellatis hetruſcis Sellam currulem lictoreſq; & togā di/
ſelle curru lis lictores toga picta Prætexta Tarqnus.
ctam atq; prætextam quæ inſignia magiſtratuum hetruſcorum erāt
primus ut Romæ haberentur īſtituit. Sed prætextam illo ſæculo pue
rilis non uſurpabat ætas: Erat enim ut cætera quæ enumeraui honoris
habitus: ſed poſtea Tarquinius Demarati exulis Corinthii filius Pri/
ſcus quem quidam Lucumonem uocitatum ferūt: rex tertius ab Ho
ſtilio: quintus a Romulo de Sabinis egit triumphum: Quo bello fili
um ſuum annos quattuordecim natum q̄ hoſtem manu percuſſerat
& pro contione laudauit: & bulla aurea prætextaq; donauit: īſigniens
puerum ultra annos fortem premiis uirilitatis & honoris. Nam ſicut
prætexta magiſtratuum ita bulla geſtamen erat triumphātium: quā
in triumpho præ ſe gerebant: incluſis intra eam remediis quæ crederēt
aduerſus īuidiam ualentiſſima. Hic deductus mos ut prætexta & bul
la in uſum puerorum nobilium uſurparentur ad omen & uota conci/
liandæ uirtutis ei ſimilis cui primis in annis munera iſta ceſſerūt. Alii
putant eundem priſcum cum is ſtatum ciuiū ſolertia prouidi pīcipis
Prætexta unde
ordinaret: cultum quoq; ingenuoꝝ pueroꝝ īter præcipua dixiſſe inſti
tuiſſeq; ut patricii bulla aurea cū toga cui purpura prætexit: uterentur
dūtaxat illi quoꝝ patres currulē geſſerat magiſtratum. Cæteris aūt ut
prætexta tantum uterentur indultum: ſed uſq; ad eos quoꝝ parentes
equo ſtipendia iuſta meruiſſent. Libertinis uero nullo iure uti prætex
tis licebat: ac multo minus peregrinis quibus nulla eēt cum romanis
neceſſitudo ſed poſtea libertinoꝝ quoq; filiis prætexta conceſſa eſt ex
cauſa tali: quē. M. Lælius augur refert: qui bello punico ſecūdo duū/
uiros dicit ex ſenatuſcōſulto propter multa prodigia libros ſybillinos
adiſſe: & inſpectis his nunciaſſe in capitolio ſupplicandum: lectiſter/
Libertinis datū ē geſtare lorū
niumq; ex colata ſtipe faciendum: ita ut libertinæ quoq; quæ lōga ue/
ſte uterentur ī eam rem pecuniā ſubminiſtrarēt Acta igitur obſecratio
pueris ingenuis itēq; libertinis: ſed & uirginibus patrimis matrimiſq;
ꝓnunciantibus carmen. Ex quo conceſſum: ut libertinoꝝ quoq; filii:
qui ex iuſta dūtaxat matrefamilias nati fuiſſent: togā prætextā & lo/
rum in collo pro bullæ decore geſtarēt Verrius Flaccus ait: Cum popu
lus ro. peſtilentiam laboraret: eſſetq; reſponſum: id accidere q̄ dii diſ/
picerentur: Anaxiam urbem fuiſſe quia non intelligeretur oraculum:
eueniſſetq; ut circenſiū die puer de cœnaculo pompam ſuperno deſpi
ceret: & matri referret: quo ordine ſecreta ſacrorum ī arca pilenti cōpo/
ſita uidiſſet Qui cum rem geſtā ſenatui nūciaſſet: placuiſſe uelari lo/

ca:qua pompa ueheretur:atq; ita peſte ſedata puerum:qui ambigui-
tatem ſortis abſoluerat:togæ & prætextæ uſum munus ĩpetrauiſſe:
Vetuſtatis peritiſſimi referunt in raptu ſabinarum unam mulierum no
mine Herſiliam dum adhæreret filiæ ſimul raptam. Quam cũ romu
lus Octo cuidam ex agro latino qui in Aſylum eius confugerat:uirtu
te conſpicuo uxorem dediſſet:natum ex ea puerum anteq̃ ulla alia ſa
binarum partum ederet:eumq; q᷑ primus eſſet in hoſtico procreatus
Hoſtum Hoſtilium a matre uocitatum:& eundem a Romulo bulla
aurea ac prætexta inſignibus honoratum:Is enim cum raptas ad con-
ſolandum uocaſſet:ſpopondiſſe fertur ſe eius infanti quæ prima ſibi
ciuẽ romanũ eẽt enixa illuſtre munus daturum:

Herſilia

Hoſtus Hoſtilius

Qua figura ſit bulla Cap. v.

Onnulli credunt ingenuis pueris attributũ ut cordis figuram in
bulla ante pectus ãnecterẽt:quã ĩſpicientes ita demũ ſe hoĩes co
gitarẽt ſi corde præſtarẽt. Togã quoq; prætextã his addirã ut ex purpu
ræ rubore ĩgenuitatis pudore regerent. Diximus unde prætexta:adieci
mus & cauſas quibus exiſtimat̃ cõceſſa pueritiæ:Nunc ĩdem habitus
quo argumento tranſierit ĩ uſum noĩs paucis explicãdũ ẽ. Mos antea
ſenatoribus fuit ĩ curiã cũ prætextatis filiis ĩtroire. Cũ ĩ ſenatu res ma
ior quæpiã cõſulrabat̃ eaq; ĩ diẽ poſterum plãta eẽt:placuit ut hãc rẽ ſup
qua tractauiſſent ne quis enunciaret priuſq̃ decreta eſſet. Mater Papy
rii pueri qui cũ parente ſuo in curia fuerat:percũtat̃ filiũ quidnã in ſe
natu egiſſent patres. Puer reſpondit tacẽdũ eſſe neq; id dici licere. Mu
lier fit audiendi cupidior ſecretũ rei & ſilentiũ pueri eius animũ ad ex
quirendũ euerberat. Quærit igit̃ cõpreſſius uiolentiuſq; Tũ puer ur-
gente matre lepidi atq; feſtiui mendacii conſiliũ capit. Actũ ĩ ſenatu di
xit:utrum uideretur utilius magiſq; ex repu. eſſe unus ne ut duas uxo
res haberet:an ut una apud duos nupta eſſet. Hoc ubi illa audiuit ani
mo cõpaueſcit:domo trepidãs egreditur:ad cæteras matronas affert:
Poſtridieq; ad ſenatum copioſæ matrum familias cateruæ confluunt
lachrymantes atq; obſecrantes orant:una potius ut duobus nupta fie
ret:q̃ uni duæ:Senatores ingredientes curiam:q̃ illa mulierum ĩtempe
ries:& quid ſibi poſtulatio iſthæc uellet:mirabantur. Et nõ ut paruæ
rei prodigium illam uerẽdi ſexus ĩpudicam iſaniam paueſcebãt:Puer
Papyrius publicum metum demit. Nam ĩ mediũ curiæ progreſſus:qd
ipſi mater audire inſtitiſſet:quid matri ipſe ſimulaſſet:ſicuti fuerat e-
narrat. Senatus fidem atq; ingenium pueri exoſculatur:conſultumq;

quare bulla ĩ modũ cordis ãte pectus puerorum ãnectebatur

Prætextata ueſtis

De Papyrio puero ĩ curiã ductus a patre

faciṫ:uti poſt hac pueri cū patribus in curiā non ītroeant præter illum unum Papyrīū:eiq; puero poſtea cognomētū honoris gratia decreto indirum prætextatus ob tacendi loquendiq; ī prætexta ætate pruden/tiam. Hoc cognomentū poſtea familiæ noſtræ in nomen hæſit. Non aliter dicti Scipiones niſi q Cornelius q patrem luminibus carētē pro baculo gerebat; Scipio cognominatus nomē ex cognomīe poſteris dedit. Sic Meſſala tuus Auiene dictus cognomēto Valerii Maximi: qui poſtq Meſſallā urbem Siciliæ nobiliſſimam cœpit: Meſſala cognominatus eſt. Nec mirū ſi ex cognominibus nata ſunt nomina cum cōtra & cognomina ex propriis ſint tracta nominibus: ut ab Aemilio æmilianus: a Seruio Seruilianus. Hic ſubiecit Euſebius: Meſſala & Scipio: alter de pietate: de uirtute alter: ut refers cognomina repperērunt: ſed Scropha & Aſina q̄ uiris nō mediocribus cognomenta ſūt: uolo dicas unde contigerint: cum contumeliæ q̄ honori propiora uideantur. Tū ille: Nec honor nec iniuria: ſed caſus fecit hæc noīa. Nam aſinæ cognomentum Cornelius datum ē: quoniam princeps corneliæ gētis empto fundo ſeu filia data marito cum ſponſores ab eo ſolenniter poſceren/tur: aſinam cum pecuniæ onere produxit in forum quaſi pro ſpōſori/bus præſens pignus. Tremellius uero ſcropha cognominatus eſt euē/tu tali. is Tremellius cum familia atq; liberis ī uilla erat: ſerui eius cū de uicino ſcropha erraret ſurreptam conficiunt: Vicinis aduocatis cu/ſtodibus oīa circumuenit: ne qua hæc efferri poſſit: iſq; ad dominum appellat reſtitui ſibi pecudem. Tremellius qui ex uillico rem compeꝛiſſet: ſcrophæ cadauer ſub centonibus collocat ſuper quos uxor cubabat. Quæſtionem uicino permittit. Cū uētū eſt ad cubiculū uerba iuꝛationis cōcipit nullā eſſe ī uilla ſua ſcropham: niſi illam inquit quæ ī centonibus iacet: lectulū monſtrat. Ea facetiſſima iuratio Tremellio ſcrophæ cognomen dedit. Dū iſtā narrantᷣ unus e famulitio cui ꝓuincia erat admittere uolentes dominū conuenire: euangelū adeſſe nūciat cum Dyſario qui tunc Romæ præſtare uidebantur cæteris medendi artem profeſſis. Corrugato indicauere uultu plerique de conſidentibus Euangeli īteruentum ocio ſuo inamœnū minuſq; placido conuentui congruentē: Erat enī amarulenta dicacitate & lingua proterue mordaci procax ac ſecurus offenſaꝝ quas ſine delectu cari uel non amici in ſe paſſim uerbis odia ſerentibus prouocabat. Sed Prætextatus ut erat in omnes æque placidus ac mitis ut admitterentur miſſis obuiis īperauit quos Horus ingredientes Commodū cōſecutus comitabatur uir cor/

Scipio unū dictus
Meſſala unde

Cornelii quare aſīæ cognomē tū hūerūt
Scropha

centones

Corrugato vultu

Amarulenta dicacitas

pore atq; aĩo iuxta ualidus: qui poſt inter pugiles palmas ad philoſo
phiæ ſtudia migrauit: ſectã q; Anthiſtenis & Cratetis atq; ipſius Dio-
genis ſecutus inter cynicos non incelebris habeat: ſed Euãgelus poſtq̃
cœtũ tm̃ aſſurgentẽ ſib: ĩgreſſus offendit: caſus ne inquit hos omnes
ad te Prætextate cõtraxit: an altius quiddã cui remotis arbitris opus ſit
cogitanti ex diſpoſito conueniſtis? Quod ſi ita eſt (ut exiſtimo) abibo
potius q̃ me ueſtris miſcebo ſecretis: a quibus me amouebit uolũtas:
licet fortuna feciſſet irruere. Tum uectius q̃uis ad omnem patiẽtiam
conſtanter animi tranquillitate firmus eſſet: non nihil tamen conſul
tatione tam proterua motus. Si aut me inquit Euangele: aut hæc ĩno
centiæ lumina cogitaſſes. nullũ inter nos tale ſecretũ opinareris: quod
non uel tibi: uel & uulgo fieri dilucidũ poſſet: quia neq; ego ſum ĩme
mor: nec horum quemq̃ inſcium credo ſancti illius præcepti philoſo-
phiæ: Sic loquendũ eſſe cũ hominibus tamq̃ dii audiant: ſic loquẽdũ
cũ diis tãq̃ homines audiant. Cuius ſecunda pars ſancit: ne quid a diis
petamus: quod uelle nos indecorũ ſit hominibus confiteri. Nos uero
& ad honorem ſacriis feriis haberemus & uitaremus tamen turporem
feriandi: atq; otium in negotiũ utile uerteremus. conueniemus diem
totũ doctis fabulis uelut & ſymbola cõferendis daturi. Nam ſi per ſa
cra ſolẽnia riuos deducere religio nulla prohibet: ſi ſalubri fluuio mer
ſare oues fas & iura ꝑmittũt cur nõ religiõis honor putet: dicare ſacris
diebus ſacrũ ſtudium litterarũ? Sed quia uos quoq; deoꝝ aliquis nõ-
bis additos uoluit: facite: ſi uolentibus uobis erit: diem communibus
& fabulis & epulis exigamus: quibus ut omnes hodie qui præſẽtes ſũt
acquieſcant: impetratum teneo. Tũc ille: Superuenire fabulis nõ euo
catos haud equidem turpe exiſtimatur: ueꝝ ſponte irruere in cõuiuiũ
aliis præparatũ: nec ab Homero ſine nota uel in fratre memoratum ẽ.
Et uide ne nimiũ arroganter tres tibi uelis Menelaos contigiſſe: cũ illi
tanto regi unus euenerit. Tum omnes Prætextatum iuuantes orare:
blandeq̃ ad cõe inuitare conſortium Euãgelum quidẽ ſæpius & maxi
mæ: ſed nõnũq̃ cum eo pariter ingreſſos: Inter hæc Euangelus petitu
omnium temperatus. M. Varonis ĩquit librũ uobis arbitror nõ igno
tum ex ſatyris menippeis qui inſcribitur: Neſcis quid ueſper uehat. in
quo conuiuiarum numerũ hac lege definit: ut neq; minor q̃ gratiarũ
ſit: neq; q̃ muſaꝝ numeroſior. Hic uideo excepto rege cõuiuii tot uos
eſſe quot ſũt muſæ. Quid ergo ꝑfecto numero quæritis adiiciendos?
Et Vectius hoc inqt præſẽtia ueſtra nobis præſtabit: ut & muſas ĩplea

Nil ſecre-
tũ loquẽ-
dũ ĩ malo

Numerus
uiuantiũ

mius: & gratias quas ad feſtum deoꝝ princeps æquum ē cōuenire. Cū igitur conſediſſent: Horus Auienum ītuens: quem familiarius freqē/tare ſolitus erat: in hoc inquit Saturni cultu quē deoꝝ principem dicitis ritus uidetur ab ægyptioꝝ religioſiſſima gente in arcana templorū uſq; ad Alexandri Macedonis occaſum poſt quē tyrānide Ptolemæo/rum preſſi hos quoq; deos in cultū recipere alexandrinoꝝ more apud quos præcipue colebātur: coacti ſunt. Ita tamen imperio paruerūt: ut non omnino religionis ſuæ obſeruata cōfunderint. Nam quia numq̄ fas fuit ægyptiis pecudibus aut ſanguīe: ſed precibus & thure ſolo placare deos: his autem duobus aduenis hoſtiæ erant ex more mactādæ: fana eorum extra pomeriū locauerunt: ut & illi ſacrificii ſolennis ſibi cruore colerentur: nec tamen urbana templa pecudum morte pollue/rentur. Nullum itaq; ægypti oppidum intra muros ſuos aut Saturni aut Sarapis fanum recipit. Horum alterum uis ægreq; a uobis admiſſum audio: Saturnum uero uel maximo inter cæteros honore celebratis: Si ergo nihil eſt quod me hoc ſcire prohibeat: uolo in medium ꝓ/feratur. Hic Auienus in Prætextatū expectationem conſulentis remittens: Licet oēs ait. qui adſunt pari doctrina polleant: ſacroꝝ tamē omniū Vectius unice cōſcius pōt tibi & originē cultus: qui huic deo pēdit & cauſam feſti ſolennis aperire. Quod cū prætextatus ī alios refunde/re tentaſſet: oēs ab eo impetrauerunt: ut ipſe diſſereret. Tūc ille ſilētio facto ita exorſus eſt.

Saturnaliorum origo. Cap.

SAturnaliorum originem illam mihi in medium proferre fas eſt non quæ ad arcanam diuinitatis naturam refertur: ſed quæ aut fabulis admixta diſſeritur: aut a philoſophis in uulgus aperitur. Nam occultas & manantes ex meri ueri fonte rationes ne in ipſis quidem ſacris enarrari permittitur. Sed ſi quis illas aſſequitur: continere intra cōſcientiam tectas iubetur. Vnde quæ ſcire fas eſt: Horus noſter licebit

Ianus rex italiæ

mecum recognoſcat: Regionē iſtā.q̄ nunc uocatur italia: regno Ianus obtinuit. Qui (ut Higinius Protarchum Trallianū ſecutus tradit) cū Cameſe æq; indigena terram hanc ita participata potentia poſſidebāt:

Ianiculū

ut regio cameſene: oppidum ianiculum uocitaretur. Poſt ad Ianum ſolum regnum redactum eſt: qui creditur geminam faciem prætuliſ/ſe: ut quæ ante quæque poſt tergum eſſent: intueretur. Quod procul dubio ad prudentiam regis ſolertiamq; referendum eſt: qui & præterita noſceret & futura ꝓſpiceret: ſicut Anteuorta & Poſtuorta diuinita/tis ſcilicet aptiſſimæ comites apud romanos coluntur. Hic igit Ianus

cū ſaturnū claſſe peruectū excepiſſet hoſpitio:& ab eo edoctus peritiā
ruris ferū illū & rudē ante fruges cognitas uictum ī melius redigiſſet Saturnus
regni eū ſocietate munerauit. Cū primus quoq; æra ſignaret: ſeruauit ſuſceptus
& in hoc Saturni reuerentiam: ut quoniā ille naui fuerat aduectus: ex a Iano
una qdem parte ſui capitis effigies ex altera uero nauis exprimeretur:
quo Saturni memoriā etiam ī poſteros ꝓpagaret. Aes ita fuiſſe ſigna Prima ſi
tū hodieq; ītelligit' in aliæ luſu cū pueri denarios in ſublime iactātes gnatio ae/
capita aut nauim luſu teſte uetuſtatis exclamant. Hos una concordes ris
regnaſſe uicinaq; oppida opera cōmuni cōdidiſſe: præter Maronē q
refert: ianiculū huic: illi fuerat ſaturnia nomen: etiā illud ī promptu ē
quod poſteri quoq; duos eis cōtinuos menſes dicarunt: ut december
ſacrū Saturni Ianuarius alterius uocabulū poſſideret. Cū inter hæc ſu
bito Saturnus nō cōparuiſſet: excogitauit Ianus honorū eius augmen
tū. Ac primū terram omnē dictioni ſuæ parētem ſaturniam nomīauit
Aram deīde cū ſacris tanq̄ deo cōdidit: quæ ſaturnalia nomīauit. Tot
ſæculis ſaturnalia præcedūt Romanæ urbis ætatē. Obſeruari igitur eū
iuſſit maieſtate religionis quaſi uitæ melioris auctorem. Simulacrum
eius indicio eſt: cui falcē inſigne meſſis adiecit. Huic deo inſertiōes ſur
culoꝝ pomorūq; eductiones & omniū eiuſcemodi fertilium tribuunt
diſciplinas. Cyrenenſes etiam cum rem diuinam ei faciunt. ficis recen/
tibus coronant': placentaſq; mutuo miſitāt mellis & fructum reperto/ Saturnus repertor mellis
rem Saturnum extimantes. Hunc Romani etiam Sterculium uocant
ꝙ prius ſtercore fœcunditatē agris cōparauerit. Regni eius tempora fœ Sterculius
liciſſima feruntur. cum propter rerum copiam: tum etiam ꝙ nondū
quiſq̄ ſeruitio uel libertate diſcriminabatur: Quæ res itelligi poteſt ꝙ
ſaturnalibus tota ſeruis licentia pmittitur Alia ſaturnaliorū cauſa ſic
traditur. Qui erant ab Hercule in italia relicti: ut qdam fuerunt: irato
ꝙ incuſtoditum fuiſſet armentum (ut nonnulli extimant) cōſulto eos
relinquente ut atam ſuam atq; ædem ab incurſionibus tuerentur. Hi
enim cum a latronibus infeſtarentur: occupato edito colle ſaturnios
ſe nominauerunt: quo ante nomine etiam idem collis uocabatur. Et
quia ſe eius dei ſenſerunt nomine ac religione tutos inſtituiſſe ſatur/
nalia feruntur: ut agreſtes uicinorum animos ad maiorem ſacri reue/
rentiam ipſa indicti feſti obſeruatio uocaret. Nec illā cauſam quæ ſa/
turnalibus aſſignat' ignoro: ꝙ pelaſgi ſicut uarro memorat cū ſedibus alia ratio
ſuis pulſi diuerſas terras petiſſent: confluxerūt pleriq; dodonā: & īcer ſa.
ti quibus adhærrent locis: eiuſmodi accepere reſponſum.

ςείγέτει μαιόμενει σικέλων σατόυρνιον ἄιαν
Τήν Δάπορει γενεῶν κετύλην όυνάσοσ όχειται
ὂισ ἀναμιχθέντεσ Δεκάτην ἐκπέμπετε φοιβο
κάι κεφαλάσ ἅΔη κάι Τῶ πατρὶ πεμπετέ φῶντα

Acceptaq; ſorte: cũ latium poſt errores plurimos appuliſſent: ĩ lacu cu tulieſi natam ĩſulam deprehẽderũt Ampliſſimus. n. ceſpes ſiue ille cõ tinẽs limus ſeu paludis fuit coacta cõpage uirgultis & arboribus ĩ ſil uæ licentiã cõptus iactãtibus per omne mare fluctibus uagabat: ut fi des ex hoc etiã delo facta ſit: quæ celſa mõtibus: uaſta cãpis tamen p maria migrabat Hoc igit miraculo deprehẽſo has tibi ſedes prædictas eſſe didicerunt: uaſtiſq; ſicilieſibus ĩcolis occupauere regionẽ: decima præde ſecũdum reſpõſum Apollini cõſecrata: erectis Diti ſacello & Sa turno ara. Cuius feſtum ſaturnalia nominauerũt. Cumq; diu huma nis capitibus Ditem & uiroꝝ uictimis Saturnum placare ſe crederent propter oraculum in quo erat:

κάι κεφαλασ ἅΔι κάι Τῶ πατρί πέμπετε φῶντα

Herculẽ ferunt poſtea cum Geryonis pecore p italiam reuertẽtem ſua ſiſſe illoꝝ poſteris: ut fauſtis ſacrificiis ĩ fauſta mutarent: inferẽtes Di ti non hominũ capita: ſed oſcilla ad humanã effigiem arte ſimulata. Et aras ſaturnias nõ mactãdo uiro ſed accẽſis luminibus excolẽtes: qa
Cærei mi
nõ ſolum uirũ: ſed & lumina φῶτα ſignificãt. Inde mos p ſaturna
tebantur
lia miſſitãdis cæreis cœpit. Alii cæreos non ob aliud mitti putant: q̃ ꝙ
in ſaturn
hoc principe ab incomi & tenebroſa uita quaſi ad lucem & bonarũ ar
libus
tiũ ſciẽtiam editi ſumus. Illud quoq; ĩ litteris inuenio: ꝙ cũ multi oc caſione ſaturnalioꝝ per auaritiã a cliẽtibus ambitioſe munera exigerẽt idq; onus tenuiores grauaret. Publicius tribunus plebis tulit: ut nõ ni ſi cærei ditioribus miſſitarent. Hic Albinus Cecina ſubiecit: Qualem nũc pmutationem ſacrificii Prætextate memoraſti: ĩuenio poſtea cõpi talibus celebratam: cũ ludi p urbem ĩ comptis agitabant. Reſtituti ſci licet a Tarquino ſupbo Laribus ac Maniæ ex reſponſo Apollinis quo præceptum ẽ ut capitibus pro capitibus ſupplicaret. Idq; aliq̃diu ob ſeruatũ ut pro familiatũ ſoſpitate pueri mactarent Maniæ deæ matri Larũ Quod ſacrificii genus: Junius Brutus conſul pulſo Tarquĩo ali ter cõſtituit celebrandum. Nam capitibus alii & papaueris ſupplicari iuſſit: ut reſponſo Apollini ſatiſfieret de nomine capitum: remoto. ſ. ſcelere infauſtæ ſacrificationis. Factumq; ẽ: ut effigies Maniæ ſuſpẽſæ pro ſingulorũ foribus periculum ſiquod ĩmineret familiis expiarent.

Ludoſq; ex uiis compitorũ in qbus agitabantᷣ:cõpitalia appellitauerunt. Sed perge cætera & Prætextatus Bene & oportune ſimilis emendatio ſacriſicioꝝ relata ẽ Sed ex his cauſis quæ de originem huius feſti relatæ ſũt apparet ſaturnalia uetuſtiora eſſe urbe romana:adeo ut ante Romam in grætia hoc ſolẽne cœpiſſe. Cõpitalia

Lucius Accius in annalibus ſuis referat his uerbis:

Maxima pars graium ſaturno & maximæ athenæ

Conficiunt ſacra quæ cronia eſſe iterantᷣ ab illis.

Cumq; diem celebrãt per agros urbeſq; fere omnes

Exercent epulis læti famuloſq; procurant

Quiſq; ſuos noſtriq; itidem:& mos traditus illinc

Iſte:ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

Nũc de ipſo dei templo pauca referẽda ſunt. Tullium Hoſtiliũ cum bis de albanis de ſabinis tertio triumphaſſet:ĩuenio fanum Saturno ex uoto cõſecrauiſſe.ſaturnalia tũc primum romæ inſtituta.Quamuis Varro libro.vi.q eſt de ſacris ædibus ſcribat ædem Saturni ad forũ faciẽdum locaſſe Lucium Tarqnum regem:Titum uero Largiũ dictatorem ſatumalibus eam dedicaſſe.Nec me fugit Gelliũ ſcribere ſenatum decreſſe:ut ædes Saturni fieret:eiq; rei Lucium Furium tribunũ militũ præfuiſſe.Habet aram & ante ſe cœnaculum.Illic græco ritu capite operto res diuina fit:quia primo a pelaſgis poſt ab Hercule ita eã a principio factitatam putãt.Aedem uero Saturni ærariũ romani eſſe uoluerũt ꝙ tempore quo ĩcolunt Italiã:fertur in eius finibus nullum eſſe furtum cõmiſſum:aut quia ſub illo nihil erat cuiuſq; priuatum. phanum Saturni cœnaculũ ante aram Saturni

Nec ſignare ſolum aut partiri limite campũ fas erat:in mediũ quærebant:ideo apud eũ locareᷣ populi pecunia cõmunis ſub quo fuiſſent cunctis uniuerſa cõmunia. Illud nõ omiſerim:Tritonas cũ buccinie faſtigio Saturni ædis ſuppoſitas:quoniam ab eius cõmemoratiõe ad noſtram ætatẽ hiſtoria elata & quaſi uocalis eſt:ãte uero muta & obſcura & incognita quod teſtãtur caudæ Tritonum humi merſæ & abſconditæ.Cur autem Saturnus ipſe in compedibus uiſatur: Verius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit. Verum mihi Apollodori lectio ſuggerit. Satumum Apollodorus alligari ait per annum laneo uinculo:& ſolui ad diem ſibi feſtum .i.menſe hoc decembri. Atq; inde prouerbiũ dictum:Deos laneos pedes habere. Significari uero decimo menſe ſemen in utero animatum in uitam grandeſcere:ꝙ donec erumpat in lucem:mollibus naturæ uinculis detinetur. Eſt porro id eſt κρόνοσ καὶ Saturnus ĩ compedibus dei lanos pedis habent

Quare Venus dicatur nata ex ſpuma pudẽdo Cœli patris Saturnii

χρόνος. Saturnũ.n. in quantũ mythici fictionibus diſtrahunt: ĩ tã
tum phyſici ad quẽdam ueri ſimilitudinem reuocant. Hunc aiunt ab
ſcidiſſe Cœli patris pudenda q̃bus in mare deiectis Venerem procreatã
quæ a ſpuma undæ coaluit ἀφροδίτη nomen accipit: Ex quo intelligi
uolunt cũ chaos eſſet: tẽpora non fuiſſe. Siq̃dem tempus eſt certa di
menſio: quæ ex cæli cõuerſione colligitur. Tempus cœpit inde. Ab ip
ſo natus putatur κρόνος: qui (ut diximus) χρόνος eſt cũq; ſemina re
rum omnium poſt cælum gignendarum de cælo fluerent: & elementa
uniuerſa quæ mundo plenitudinem facerẽt: ex illis ſeminibus funderẽ
tur: ubi mundus omnibus ſuis partibus membriſq; perfectus eſt. Cer
to iam tempore finis factus eſt procedendi de cælo ſemina elementorum
conceptionem: quippe qui iam plena fuerant procreata. Animalium
uero æternã propugnationẽ ad Venerẽ generandi facultas ex humore
tranſlata eſt. ut per coitum maris fœminæq; cuncta deinceps gignerẽ
tur. Propter abſciſorum pudendorum fabulam etiam noſtri eum Sa
turnum uocitauerunt παρὰ τὴν σάθην: q̃ mẽbrũ uirile declarat: ueluti
Saturniũ: Unde ſatyros etiam ueluti ſathunos (q̃ ſint in libidinẽ pro
ni) appellatos opinantur. Falcem ei quidam putant attributam: q̃ tẽ
pus omnia metat execet & incidat. Hinc aiunt filios ſuos ſolitum de
uorare: eoſdemq; rurſus euomere. Per quod ſimiliter ſignificatur eum tẽ
pus eſſe a quo uicibus cuncta gignantur abſumãturq; & eo denuo re
naſcãtur. Eundem a filio pulſum: quid aliud eſt q̃ tempora ſeneſcen
tia ab his quæ poſt ſunt nata depelli? Vinctum autem q̃ certa lege na
turæ connexa ſint tẽpora: uel q̃ omnes fruges quibuſdam uinculis no
diſq; alternentur. Nam & falcem uolunt fabulæ in ſiciliam decidiſſe:
quod ſit terra iſta uel maxime fertilis & quia Ianum cum Saturno re
gnaſſe memorauimus. De Saturno aũt quid mythici uel phyſici exi
ſtiment iam relatum ẽ: de Iano quoque q̃d ab utriſq; iactetur ĩ medi
um proferemus Mithici referunt regnãte Iano oĩum domos religiõe
ac ſanctitate fuiſſe munitas. Iccircoque ei diuinos honores eſſe decre
tos & ob merita introitus & exitus ædium eidem conſecratos Xenon

Ianus
Ianus bifrons

quoq; primo italicũ tradit Ianum in italia primũ diis templa feciſſe &
ritus inſtituiſſe ſacrorum: ideo eum in ſacrificiis præfationem meruiſ
ſe ꝑpetuam. Quidam ideo eum dictum bifrõtem putãt: q̃ & præteri
ta ſciuerit: & futura prouiderit. Sed phyſici eũ magis conſecrant argu
mẽtis diuinitatis: Nam ſunt q̃ Ianum eũdem eſſe atq; Apollinem &
Dianam dicãt: & in hoc uno utrũq; exprimi numen affirment. Et .n.

ſicut Nigidius quoq; refert: apud græcos apollo colitur: qui θυραῖος uocatur: eiuſq; aras ante fores ſuas celebrant: ipſum exitus & introitus demonſtrantes potétem Idem Apollo apud illos & ἀγυιεὺς nuncupatur: quaſi uiis præpoſitus urbanis. Illi enim uias quæ intra pomeria ſunt: ἀγυιὰς appellant. Dianæ uero ut triuiæ uiarū omniū idē tribuunt poteſtatem. Sed apud nos Ianum omibus præeſſe ianuis nomē oſtendit: quod eſt ſimile θυραῖου Nam & cum claui & cum uirga figuratur quaſi omnium & portarum cuſtos & rector uiarum. Pronunciauit Nigidius Apollinem Ianum eſſe: Dianamq; Ianam appoſita. d. littera quæ ſæpe i litteræ cauſa decoris apponitur: ut reditur redhibetur: redintegratur: & ſimilia. Ianum quidam ſolem demonſtrari uolunt: & ideo geminum quaſi utriuſq; ianuæ cæleſtis potentem qui exoriēs apellat diem: occidens claudat. inuocariq; primum cum alicui deo res diuina celebratur. ut per eum pateat ad illum cui immolatur acceſſus quaſi preces ſupplicum per portas ſuas ad deos ipſe trāſmittat. Inde & ſimulacrum eius plerumq; fingitur manu dextra trecentorum: & ſiniſtra ſexaginta & quinque numerum tenens ad demonſtrandam anni dimenſionem: quæ præcipua eſt ſolis poteſtas Alii mundum. i. cælum eſſe uoluerunt: Ianūq; ab eundo dictum: q mundus ſemper eat dum in orbem uoluitur: & ex ſe initium faciens in ſe refertur. Vnde Cornificius etymorum libro. iii. Cicero inquit: non Ianum ſed Eanum nominat ab eundo Hinc & phœnices ſacris in imaginem eius exprimentes draconem finxerunt in orbem redactum caudamq; ſuam deuorātem ut appareat mūdum & ex ſeipſo ali & in ſe reuolui. ideo & apud nos in quattuor partes ſpectat: ut demonſtrat ſimulacrum eius faleris adiectum Caius Baſſus in eo libro quē de diis compoſuit: ianū bifrontem fingi ait: quaſi ſuperum atq; inferum ianitorem: eundē quadriformem quaſi uniuerſa climata maieſtate complexum. Saliorum quoq; antiquiſſimis carminibus deorū deus canitur. M. etiam Meſſalla Cnei Domicii in conſulatu collega: idemq; per annos quinquaginta & quinq; augur: de iano ita incipit: Qui cuncta fingit: eademq; regit: aquæ terræq; uim ac naturam grauem atque pronam ī profundū dilabentem: ignis atq; animæ leuem in īmenſum ſublime fugientē copulauit circundato cælo: quæ uis cæli maxima duas uis diſpares colligauit: in ſacriſq; īuocamus Ianum geminū. ianū patrem: ianum iunonium ianū conſiuiū: ianū quirinū: ianum patulciū & clauſium. Cur geminū īuocemus: ſupra iā diximus. patrem: quaſi deorū deū. Iuno

Ianus cū claui & uirga unde Diana

memaus

Eanus

ianus dictus

Ianus geminus
ianus pater

iunonius conſiuius quirinus patulcius et clauſius

Ianus iũonius
Ianus conſiuius
Ianus quirinus
ianus patultius & cluſiuius

nium: quaſi nõ ſolũ menſis ianuarii: ſed menſiũ omnium ingreſſus tenentem: In ditione aũt iunonis ſunt omnes kalendæ. Vnde & Varro libro quinto rerum humanarum ſcribit Iano duodecim aras pro totidem menſibus dedicatas. Conſiuiũ a conſerendo ideſt propagine generis humani quæ a iano auctore conſeritur. Quirinum: quaſi bellorũ potentem: ab haſta quam ſabini curim uocant. Patultium & cluſiuiũ quia bello caulæ eius patent: pace claudunť. Huius autem rei hæc cauſa narrať. Cum bello Sabino quod uirginum raptarum gratia cõmiſſum eſt: romani porta quæ ſub radicibus collis Viminalis erat: quæ poſtea ex euentu ianualis uocata eſt: claudere feſtinarent: quia in ipſam hoſtes irruebant. Poſtq̃ eſt clauſa: mox ſponte patefacta eſt cũq; iterũ ac tertio idem contigiſſet: armati plurimi pro limine qa claudere nequibant: cuſtodes ſteterunt. Cũq; ex altera parte acerrimo prælio certaretur ſubito fama pertulit fuſos a Tatio noſtros quam ob cauſam romani qui aditum tuebantur: territi profugerunt. Cumq; ſabini per portã patentẽ irrupturi eſſent: fertur ex æde Iani per hãc portam magnam uim torrentium undis ſcatentibus erupiſſe: multaſq; perduellium cateruas aut exuſtas feruenti aqua: aut deuoratas rapida uoragine deperiiſſe. Ea re placitum ut belli tempore uelut ad urbis auxilium profecto deo fores reſerarẽtur. Hæc de iano: Sed ũt ad ſaturnalia reuertamur bellum ſaturnalibus ſumere nefas habitum: pœnas a nocente iiſdem diebus exigere: piaculare ẽ. Apud maiores noſtros ſaturnalia die uno finiebantur qui erat ad quartũdecimum kalendas ianuarias. Sed poſt q̃. C. Cæſar huic menſi duos addidit dies. xvi. cœpta celebrari. Ea re factum eſt ut cum uulgus ignoraret certũ ſaturnaliorũ diem: nonnulliq; a. C. Cæſare inſerto die & alii uetere more celebrarent: plures dies ſaturnalia numerarent. Licet & apud ueteres opinio fuerit ſeptem dieb; peragi ſaturnalia: ſi opinio uocanda eſt quæ idoneis firmatur auctoribus. Nouius n probatiſſimus atellanarum ſcriptor ait: Olim expectata ueniunt ſeptem ſaturnalia. Mummius quoq; qui poſt Nouium & Pomponium diu iacentem artem atellaniam ſuſcitauit. Noſtri iquit maiores uelut bene multa inſtituere hoc optime a frigore fecere ſummo dies ſeptem ſaturnalia. Sed Mallius ait. Eos qui ſe ut ſupra diximus Saturni nomine & religione defenderant: per triduum feſtos inſtituiſſe dies: & ſaturnalia uocauiſſe. Vnde & Auguſtus huius inquit rei opinionem ſecutus i legibus iudiciariis triduo ferias ſeruari iuſſit. Maſurius & alii uno die ideſt. xiiii. kalendas ianuarii affuiſſe ſaturna-

Hiſtoria de ſabinis & ro.

Dies ſaturnalium

lia crediderunt. Quorum ſententiam Pheneſtella confirmat dicens: Aemiliam uirginem .xv. kalẽdarum ianuarium eſſe damnatam: quo die ſi ſaturnalia gererentur: nec cauſam omnino dixiſſet. Deinde adiecit: Sequebantur eum diem ſaturnalia. Mox ait: Poſtero autem die qui fuit .xiii. kalẽdarum ianuariarum Liciniam uirginem ut cauſam diceret iuſſam. ex quo oſtendit .xiii. kalẽdas profeſtum eſſe. xii. uero feriæ ſũt diuæ Angeroniæ: cui pontifices in ſacello Volupiæ ſacrũ faciũt quã Verrius Flaccus Angeroniam dici ait quod angores ac animorum ſolicitudines propiciata depellat: Maſurius adiicit ſimulacrum eius deæ ore obligato atque ſignato in ara Volupiæ propterea collocatum: quod qui ſuos dolores anxietateſq; diſſimulant: perueniant patientiæ beneficio ad maximam uoluptatem. Iulius Modeſtus ideo ſacrificari huic deæ dicit quod populus romanus morbo qui angina dicitur: præmiſſo uoto ſit liberatus. xi. autem kalend. feriæ ſunt Laribus dedicatæ: quibus eodem bello Antiochiæ Aemilius Regilius prætor in campo martio curãdam uouit. x. kalend. feriæ ſunt iouis: quæ appellantur larentinalia: de quibus quia fabulari libet: hæ ſũt opiniones. Ferũt enim regnante Anco æditu um Herculis per ferias ociantem deum Teſſeris prouocaſſe ipſo utriuſq; manũ tuente: adiecta conditione ut uictus cœna ſcortoq; multaretur. Victore itaq; Hercule illum Accam Larentiam nobiliſſimum id tempus ſcortum intra ædem incluſiſſe cum cœna eamq; poſtero die diſtuliſſe rumorem quod poſt concubitum dei accepiſſet munus: ne commodum primæ occaſionis cum ſe domum reciperet offerendæ aſpernaretur: eueniſſe itaq; ut egreſſa mox templo a Carutio capto eius pulchritudine compellaretur: cuius uoluntatem ſecuta ſũptiq; nuptiis poſt obitum uiri omnium bonorum eius facta compos cum decederet po. romanum nuncupauit hæredem. Et ideo ab Anco in uelabro loco celeberrimo urbis ſculpta eſt: ac ſolenne ſacrificium eidem conſtitutum quo diis manibus eius per flaminem ſacrificaretur: Iouiq; feriæ conſecratæ: quia exiſtimauerunt antiqui animas a Ioue dari & rurſus poſt mortem eidem reddi. Cato ait: Larentiam meretricio queſtu locupletatam poſt exceſſum ſuum populo romano agros turacem: ſemurium: lincerium: & ſolinium reliquiſſe. & ideo ſepulcri magnificentia & annuæ parentationis honore dignatam. Macer hiſtoriarum libro primo Fauſtuli coniugem Accam Larentiam Romuli & Rhemi nutricem fuiſſe confirmat. Hanc regnante Romulo Carutio cuidam Taſcho diuiti denuptam auctamq; hereditate uiri quam pri

Angerõia

angina morbus

larentina.ia

Acca Larẽtia meretrix

Feriæ cõſecratæ ioui

animę a ioue

plutarchus

mo Romulo quem educaſſet reliqt:& ab eo parentalia diemq; feſtū pietatis cauſa ſtatutum. Ex his ergo omnibus colligi pōt & uno die ſatutnalia fuiſſe & uon niſi. xiiii. kalendaꝝ ianuariaꝝ celebrata quo ſolo die apud ædem Saturni cōuiuio ſoluto ſatutnalia clamitabantur: qui dies nunc opalibus inter ſaturnalia deputatur: cum primum Saturno pariter & Opi fuerit aſcriptus. Hanc autē deam Opē Saturni coniugē crediderunt: & ideo hoc menſe ſaturnalia: itemq; opalia celebrati ꝙ Saturnus eiuſq; uxor tam frugum q̄ fructuū repertores eē credātur. Itaq; omni iam fœtu agroꝝ coacto ab hominibus hos deos coli quaſi uitæ cultioris auctores: quos etiam nōnullis cælum eſt: & terram eſſe perſuaſū eſt: Saturnūq; a ſatu dictū. cuius cauſa de cælo eſt & terrā Opē: cuius ope humanæ uitæ alimenta quærūtur: uel ab opere per quod fructus frugeſq; naſcunt: Huic deæ cedentes uota concipiunt. terramq; de induſtria tangūt demonſtrātes ipſam matrem terrā eſſe mortalibus appetēdam. Philochorus Saturno & Opi primum in attica ſtatuiſſe arā Cecropē dicit: eoſq; deos pro ioue terraq; coluiſſe. īſtituiſſeq; ut patres familiarū & frugibus & fructibus iam coactis paſſim cum ſeruis ueſcerētur cum quibus patientiam laboris in colendo rure tolerauerant. delectari enim deum honore ſeruorum contemplatu laboris: Hinc eſt ꝙ ex inſtituto peregrīo huic deo ſacrum aperto capite facimus. Abunde iam probaſſe nos extimo ſaturnalia uno tātum die idest. xiiii. kalē. ſolita celebrari. Sed poſt in triduum propagata primum ex adiectis a Cæſare huic mēſe diebus: deinde ex edicto Auguſti quo trium dieꝝ ferias ſatutnalibus addixit. A. xvi. igitur cœpta in. xiiii deſinūt quo ſolo fieri ante conſueuerant. Sed ſigillariorum adiecta celebritas in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extēdit. Tunc Euangelus: Hoc quidem inquit iam ferre non poſſum. qđ prætextatus noſter in ingenii ſui pompam & oſtentationem loquendi uel paulo ante honori alicuius dei aſſignari uoluit ꝙ ſerui cum dominis ueſcerentur: quaſi uero curent diuina de ſeruis: aut ſapiēs quiſ q̄ domi ſuæ contumeliam tam fœdæ ſocietatis admittat: uel nunc ſigillaria quæ luſum reptanti adhuc infantiæ oſcillis fictilibus præbent tentat officio religionis aſcribere. Et quia princeps religioſorum putatur: nōnulla iam & ſuperſticionis admiſcet: quaſi uero nobis fas nō ſit Prætextato aliquando non credere. Hic cum omnes exhorruiſſent Prætextatus renidens. Superſticioſum me Euangele: nec dignū cui credatur exiſtimes uolo: niſi utriuſq; tibi rei fidem aſſerta ratio mon-

Quare Opis dea uxor Saturni dicitur opalia ſacra

Quare ſaturno aperto capite ſacrificāt

ops opalia

ſtrauerit. Et ut primũ de ſeruis loquamur: loco ne an ſerio putas eſſe hominũ genus quod dii ĩmortales nec cura ſua nec ꝓuidẽtia dignent: an forte ſeruos in hominũ numero eſſe nõ pateris? Audi igit̃ quãta di gnatio de ſerui ſupplicio cælũ penetrauerit.

Hiſtoria Atronii de ſeruo punico Cap.

ANno enĩ poſt Romã conditã quadringẽteſimo quadrageſimo quarto Atronius qdam maximus ſeruũ ſuũ uerberatũ patibulo q; cõſtrictũ ante ſpectaculi cõmiſſionẽ p circũ egit: Ob hãc cauſam indignatus Iuppiter Annio cuidã p qetem imperauit: ut ſenatui nunciaret: nõ ſibi placuiſſe plenũ crudelitatis admiſſũ Quo diſſimulante filium ipſius mors repentina conſumpſit: ac poſt ſecundã denunciationẽ ob eandẽ negligẽtiam ipſe quoq; in ſubitam corporis debilitatẽ ſolutus eſt. Sic demũ ex cõſilio amicoꝝ lectica delatus ſenatui rettulit & uix conſumato ſermõe ſine mora recuperata bona ualitudine curia pedibus egreſſus eſt. Ex ſenatus itaq; conſulto & meuia lege ad propiciandũ Iouem additus eſt illis circenſibus dies: iſq; inſtauraticius dictus eſt: non a patibulo ut qdam putãt græco nomine ἀπὸ τοῦ ἀυρου ſed a redintegratione: ut Varroni placet: qui inſtaurare ait eſſe inſtar nouare. Vides quanta de ſeruo ad deoꝝ ſummum cura peruenerit. Tibi autem unde in ſeruos tantum & tam ĩmane faſtidium quaſi nõ ex iiſdem tibi & conſtent & alantur elementis eundẽq; ſpiritum ab eodẽ pricipio carpãt. Vis tu cogitare eos quos ius tuũ uocas: iiſdẽ ſemibus ortos: eodẽ frui cælo: æque uiuere: æque mori. Serui ſunt ĩmo hoĩes: Serui ſũt ĩmo cõſerui. Si cogitaueris tãtũdẽ ĩ utroſq; licere fortunæ tã tu illum uidere liberũ potes: q̃ ille te ſeruum Neſcis qua ætate Hecuba ſeruire cœpit: qua Crœſus: qua Darii mater: qua Diogenes: qua Platon ipſe: poſtremo quid ita nomen ſeruitutis horremus? Seruus eſt q dem ſed neceſſitate. Sed fortaſſe libero animo ſeruus eſt. Hoc illi nocebit: ſi oſtenderis: quis non ſit: alius libidini ſeruit: alius auaritiæ: alius ambitioni: omnes ſpei: omnes timori. Et certe nulla ſeruitus turpior q̃ uoluntaria. At nos iugo a fortuna impoſito ſubiacentem tãquam miſerum uilemq; calcamus. Quod uero non noſtris ceruicibus inſerimus: non patimur reprehendi. Inuenies inter ſeruos aliquem pecunia fortiorem: inuenies dominum ſpe lucri oſcula alienorum ſeruorũ manibus infigentem. Non ergo fortuna homines æſtimabo: ſed moribꝫ Sibi quiſq; dat mores: conditionem caſus aſſignat: quemadmodum

atronius max. qui uerberauit ſeruũ

Inſtauratiicius dies

Inſtaurare

Pro ſeruis

Seruitus turpis

ſtultus eſt q empturus equum nõ ipſum ĩſpicit ſed ſtratũ eius ac frenos: ſic ſtultiſſimus eſt q hominem aut ex ueſte: aut ex cõditione quæ modo ueſtis nobis circũdata eſt: æſtimandũ putat. Nõ eſt mi Euangele ꝙ amicum tãtum ĩ foro & in curia quæras. Si diligẽter attenderis: ĩuenies & domi. Tu modo uiue cũ ſeruo clæmẽter: comiter quoq; & ĩ ſermonẽ illum & nõnunq̃ ĩ neceſſariũ admitte cõſiliũ: Nam & noſtri maiores oẽm dominis inuidiã: oẽm ſeruis cõtumeliam detrahẽtes dominũ patremfamilias: ſeruos familiares appellauerũt Colant ergo te potius ſerui tui (mihi crede) q̃ timeãt. Dicet aliqs nunc me domios de faſtigio ſuo deiicere & quodãmodo ad pilleũ ſeruos uocare quos debere dixi magis colere q̃ timere: Hoc qui ſenſerit: obliuiſcetur id domĩs paꝝ nõ eſſe quod diis ſatis eſt: deinde qui colit̃ etiam amat̃: nõ poteſt amor cũ timore miſceri: Vnde putas arrogãtiſſimum illud manaſſe ꝓuerbium: quod iactatur. Totidẽ nobis hoſtes eſſe quot ſeruos. Nõ habemus illos hoſtes ſed facimus cum illos ſupbiſſimi cõtumelioſiſſimi crudeliſſimi ſumus: & ad rabiẽ nos cogunt ꝑuenire delitiæ: ut quicqd nõ ex uolũtate reſpõdit irã furorẽq; euocet. Domini enĩ nobis animos ĩduimus tyrannoꝝ: & nõ quantum decet ſed quãtũ licet exercere uolumus ĩ ſeruos. Nã (ut cætera crudelitatis genera prætercam) ſũt qui dum ſe menſæ copiis & auiditate diſtendũt: circunſtãtibus ſeruis mouere labra: nec in hoc quidem ut loquant̃ licere permittunt. Virga murmur omne compeſcitur. & ne fortuita quidem uerberibus excepta ſunt. Tuſſis: ſternutamẽtum: ſingultus magno malo luitur. Sic fit ut iſti de domino loquãtur quibus coram domino loqui nõ licet. At illi quibus nõ tantum præſentibus dominis ſed cũ ipſis ſermo erat quorum os non conſuebatur: parati erant pro domino porrigere ceruicem & periculum imminens in caput ſuum uertere. In cõuiuiis loquebantur: ſed in tormentis tacebant. Vis exercitas in ſeruili pectore uirtutes recenſeamus? Primus tibi Vrbinus occurrat: qui cum iuſſus occidi in reatino lateret latebris proditis unus ex ſeruis annulo eius & ueſte inſignitus in cubiculo ad quod irruebant qui perſequebantur pro domino iacuit militibuſq; ingredientibus ceruicem præbuit & ictum tanq̃ Vrbinus excepit: Vrbinus poſtea reſtitutus monumentum ei fecit: titulo ſcriptionis qui tantum meritum loqueretur addito. Eſopus Libertus Demoſthenis conſcius adulterii: quod cum Iulia patronus admiſerat: tortus diutiſſime perſeuerauit non prodere patronum donec aliis coarguentibus conſciis Demoſthenes ipſe fateretur &

Seruorũ non ſpernendum conſilium

Seruoꝝ fidelitas

Vrbinus

Eſopus

ne extimes ab uno facile celari poſſe ſecretum: Labienũ ope libertorũ
latentẽ ut indicarẽt liberti nullo tormentoꝶ genere compulſi ſunt. Ac
ne qs liberto dicat hanc fidẽ beneficio potius libertatis acceptæ ꝙ ĩge
nio debuiſſe: accipe ſerui in dominum benignitatem: cũ ipſe a domĩo
puniret. Antium enim Reſtionem proſcriptum: ſolumq; nocte fugiẽ-
tem diripiẽtibus bona eius aliis ſeruis cõpeditus ĩſcripta fronte cũ poſt
dãnationẽ dñi aliena eſſet ſolutus cuſtodia fugientẽ pſecutus ẽ horta-
tuſq; ne ſe timeret ſcientẽ contumeliã ſuam fortunæ imputandã eſſe
nõ domino: abditũq; miniſterio ſuo aluit. Cũ deinde pſequentes adeſ-
ſe ſenſiſſet: ſenem quem caſus obtulit iugulauit & in cõſtructam py-
ram coniecit: qua accenſa occurrit eis qui Reſtionem quærebant dicẽs
damnatũ ſibi pœnas luiſſe: multo acrius a ſe uexatum ꝙ ipſe uexarat:
& fide habita Reſtio liberatus eſt. Cepionem quoq; qui in Auguſti ne — Cepio
cem fuerat animatus poſtꝙ detecto ſcelere dãnatus eſt: ſeruus ad Ty-
berim in ciſta detulit: peruectumq; hoſtiam ĩ agrum laurentẽ ad uillã
patris nocturno itinere perduxit. Cumis deinde nauigationis naufra-
gio una expulſum dominum Neapoli diſſimulanter occuluit: excep-
tuſq; a cẽturione nec precio nec minis ut dominum ꝓderet potuit ad
duci. Aſinio etiam Pollione acerbe cogente patauinos ut pecuniam & — Aſinius
arma conferrent: dominiſq; ob hoc latẽtibus premio ſeruis cum liber — Pollio
tate propoſito qui dominos ſuos proderent: conſtat ſeruoꝶ nullũ ui-
ctum premio dominũ prodidiſſe. Audi in ſeruis nõ fidem tãtum. ſed
& facundum bonæ inuentionis ingeniũ. Cum præmeret obſidio Gru — Grumẽtũ
mentũ: ſerui relicta domina ad hoſtes trãſfugerunt. Capto deinde op
pido impetũ in domum habita cõſpiratione fecerunt: & extraxerunt
dominam uultu pœnam minante ac uoce obuiis aſſerente ꝙ tandem
ſibi data eſſet copia crudelem dominam puniendi: raptamq; quaſi ad
ſupplicium obſequiis plenis pietate tutati ſunt. Vide in hac fortuna
etiam magnanimitatem exitum mortis ludibrio præferentem. Cluen — Cluentius
tium Pelignum italicenſem comprehenſum a cohortibus ſuis ne Põ — Pelignus
peio traderetur ſeruus eius occidit: ac ſe ne domino ſuperſtes fuerit in
teremit. C. Gracchum ex Auentino fugientẽ Euporus ſeruus: uel (ut — C.Gracch
quidam tradunt) Philocrates: dum aliqua ſpes ſalutis erat: indiuul- — us
ſus comes qua potuit ratione tutatus eſt. Super occiſum deinde ani — Scipio libe
mam ſciſſis proprio uulnere uiſceribus effudit: ipſum Publium Sci — ratus a ſer
pionem Aphricani patrem poſtꝙ cum Hannibale conflixerat ſauci — uo
um in equum ſeruus impoſuit: & cæteris deſerentibus ſolus in caſtra

conditor messanę
Anaxilaus
ſeruo regnū comēdauit
Mycitho

pduxit. Parū fuerit dominis præſtitiſſe uiuētibus? Quid q in his quoq; exigēdæ uindictæ reperit animoſitas? Nam Seleuci regis ſeruus cū ſeruiret amico eius a quo dominus fuerat īterēptus cœnantē in ultionē domini cōfodit. Quid q duas uirtutes quæ īter nobiles quoq; uni cæclaræ ſunt ī uno uideo fuiſſe mācipio impiū regēdi petitiā & imperiū cōtēnendi magnanimitatē? Anaxilaus enī Meſſenius q Meſſanā ī Sicilia condidit fuit Rheginoꝝ tyrannus. Is cū paruos reliqueret liberos: Mycitho ſeruo ſuo cōmendaſſe cōtentus ē. is tutelā ſancte geſſit: imperiūq; tam clæmēter obtinuit ut Rhegini a ſeruo regi nō dedignarent. Perductis deinde in ætatē pueris & bona & imperiū tradidit: ipſe paruo uiatico ſūpto profectus eſt & olympiæ cū ſūma tranqllitate cōſenuit: qd etiā in cōe ſeruilis fortuna profuerit: nō paucis docet. Bello punico cū deeſſent q ſcriberentur ſerui ꝓ dominis pugnaturos ſe polliciti in ciuitatē recepti ſunt: & uolones (quia ſponte hoc uoluerunt) appellati. Ad cānas quoq; uictis romanis octomilia ſeruoꝝ empta militauerūt. Cumq; minoris captiui redimi poſſent maluit ſe reſpu. ſeruis ī tāta tempeſtate cōmittere. Sed & poſt calamitatē apud Thraſumenum nocte cladis acceptā: libertini quoq; ī ſacramētum uocati ſūt. Bello ſociali cohortium. xii. ex libertinis conſcriptaꝝ opera memorabilis uirtutis apparuit. Cæſarem cū milites in amiſſoꝝ locum ſubſtitueret: ſeruos quoq; ab amicis accepiſſe & eoꝝ forti opera uſum eſſe comperimus: Cæſar Auguſtus in germania & illyrico cohortes libertinorū cōplures legit: quas uoluntarias appellauit. Ac ne putes hæc in noſtra tantū contigiſſe repu. Boryſtenidæ oppugnāte Zopyriōe ſeruis liberatis dataq; ciuitate peregrinis & factis tabulis nouis hoſtem ſuſtinere potuerūt. Cleomenes lacedæmonius cū mille & quingenti ſoli lacedæmonii qui arma ferre poſſent. ſuperfuiſſent ex ſeruis manumiſtis bellatorū nouem milia conſcripſit. Athenienſes quoq; conſumptis publicis opibus ſeruis libertatem dederunt. Ac ne in ſolo uirili ſexu extimes inter ſeruos extitiſſe uirtutes: accipe ancillaꝝ factum non minus memorabile ac ne quo utilius reipublicæ in ulla nobilitate reperias: nonis iuliis diem feſtum eſſe ancillarum: tam uulgo notū eſt ut nec origō nec cauſa celebritatis ignota ſit. Iunoni. n. caprotinæ die illo Libere pariter ancillæq; ſacrificant ſub arbore caprifico in memoriam benignæ uirtutis quæ ancillaꝝ animis pro cōſeruatiōe publicæ dignitatis apparuit. Nam poſt urbem captam cum ſedatus eſſet gallicus motus res uero publica eſſet ad tenue deducta: finitimi opportunitatē inua-

Volones

Quādo & qbuſ bellis ſerui recepti ſunt ī bello

Cæſar aug.
Voluntarię cohortes

Athenienses ſeruos manumis[erunt]
De ancillis

Iuno caprotina
Dies feſtus ācillaꝝ

dẽdi romani nõis aucupati: præfecerũt ſibi Poſtumiũ Liuiũ fidenatiũ dictatorem Qui mandatis ad ſenatum miſſis poſtulauit ut ſi uellent reliquias ſuæ ciuitatis manere: matreſfamiliæ ſibi & uirgines dederent Cũq; patres eſſent in ancipiti deliberatione ſuſpenſi: ancilla nomine Tutela ſeu Philotis pollicita eſt ſe cum cæteris ancillis ſub nomine dominarum ad hoſtes ituram: habituq; matrumfamilias & uirginũ ſũpto hoſtibus cum proſequẽtium lachrymis ad fidem doloris ingæſte ſunt: Quæ cum a liuio in caſtris diſtributæ fuiſſent uiros plurimo uino prouocauerunt: diem feſtum apud ſe eſſe ſimulantes: quibus ſoporatis ex arbore Caprifico quæ caſtris erat proxima ſignum romanis dederunt: Qui cum repentina incurſione ſuperaſſent: memor beneficii ſenatus omnes ancillas manu iuſſit emitti: dotemq; eis ex publico fecit: & ornatum quo tunc erant uſæ geſtare conceſſit: diemq; ipſũ nonas caprotinas nuncupauit ab illa caprifico ex qua ſignum uictoriæ ceperunt: ſacrificiumq; ſtatuit annua ſolẽnitate celebrandum: Cui lac quod ex caprifico manat propter memoriam facti præcedentis adhibetur. Sed nec ad philoſophandum ineptum uel impar ſeruile ingenium fuit. Phedron ex cohorte ſocratica Socrati & Platoni per familiaris adeo: ut Plato eius nomini librum illum diuinum de immortalitate animæ dicaret: ſeruus fuit forma atq; ingenio liberali. Hunc Cebes Socraticus hortante Socrate emiſſe dicitur habuiſſeq; in philoſophiæ diſciplinis: atque is poſtea philoſophus illuſtris emerſit: ſermoneſq; eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alii quoq; non pauci ſerui fuerunt qui poſt philoſophi clari extiterunt: Ex quibus ille Menippus fuit cuius libros. M. Varro in ſatyris æmulatus eſt: quas alii cynicas ipſe appellauit menippeas: Sed & Philoſtrati peripatetici ſeruus Polus & Zenonis ſtoici ſeruus qui Perſeus uocatus eſt: Et Epicuri cui Mys nomen fuit: philoſophi non illecebres illa ætate uixerunt. Diogenes etiam Cynicus licet ex libertate in ſeruitutem uenum ierat quem cum emere uellet Xeniades corinthius & quid artificii nouiſſet percũtatus eſt: noui inquit Diogenes hominibus liberis imperare. Tũc Xeniades reſponſum eiuſdem miratus: emiſit manu: filioſq; ſuos ei tradens accipe inquit liberos meos quibus imperes. De Epicteto autẽ philoſopho nobili ꝗ is quoq; ſeruus fuit: recentior eſt memoria q̃ ut poſſit inter oblitterata neſciri: cuius etiam de ſe ſcripti duo uerſus ferunt ex quibus aliud latenter intelligas: non omnino diis exoſos eſſe qui in hac uita cũ erumnarꝫ uarietate luctant: ſed eẽ arcanas cauſas ad quas

Tutela ſeu Philotis ancilla Pulchre geſtum ancillarũ pro Po. Ro.

None caprotinæ

menippus

Polus. pſeus itẽ Mys Diogenes

Epictetus

l

paucorum potuit puenire curioſitas:

Δοῦλος ἐπίκτητος γενόμην καὶ σώματι πηρὸσ
καὶ πενίην ἶροσ καὶ φίλος ἀθανάτοις

Habes(ut opinor)aſſertum non eſſe faſtidio diſpiciendum ſeruile nomen:cum & Iouē tetigerit cura de ſeruo:& multos ex his fideles prouidos fortes & philoſophos etiam extitiſſe conſtiterit. Nunc de ſigillaribus. ne ridēda me potius extimes q̄ ſancta dixiſſe:paucis receſſēdum ē

De ſigillaribus

Epicadus refert Herculem occiſo Geryone:cum uictor per italiam armenta duxiſſet:pontem qui nunc ſublicius dicitur ad tempus inſtructo hominum ſimulacra pro numero ſotiorum:quos caſu peregrinationis amiſerat:in fluuium demiſiſſe ut aqua ſecunda in mare deuecta pro corporibus defunctorum ueluti patriis ſedibus redderetur: & inde uſum talia ſimulacra fingendi inter ſacra manſiſſe. Sed mihi huius rei illa origo uerior extimatur:quam paulo ante memini rettuliſſe Pelaſgos poſtq̄ fœlicior interpretatio capita non uiuentium:ſed fictilia & φωτὸς æſtimationem non ſolum hominem ſed etiam lumen ſignificare docuiſſet:cœpiſſe Saturno cæreos potius accendere:& in ſacellum Ditis aræ Saturni cohærens oſcilla quædam pro ſuis capitibus ferre. Ex illo traditum:ut cærei ſaturnalibus miſſitarentur:& ſigilla arte fictili fingerētur:ac uenalia pararentur:quæ homines pro ſe atque pro ſuis piaculum pro Dite ſaturno facerent. Ideo ſaturnalibus taliū commertiorum celebritas cœpta ſeptē occupat dies quos tantum feriatos facit eē non feſtos oēs Nam medio ideſt.xiii.kalēd.feſtum probauimus:& aliis hoc aſſertionibus ab his probatum ē: qui rationē anni mēſium dierūq; & ordinationē Cæſare digeſtā plenius rettulerunt:

Signa uenalia

Quo ordine fuerit annus:quoue ſit. Cap.

CVmq; hic finem loquendi facere uellet:ſubiecit Aurelius Symmachus Pergin Prætextate eo quio tam dulci de āno quoq; diſſertare:anteq̄ experiaris moleſtiam conſulentis:ſiquis forte de præſentibus ignorat. quo ordīe uel apud priſcos fuerit uel certioribus poſtea regulis innouatus ſit:ad quod dicendum ipſe mihi uideris audientiū animos incitaſſe:de diebus menſiū dinis diſſerendo. Tum ille eodem ductu orandi reliqua contexit Anni certus modus apud ſolos ſēp ægyptios fuit:aliarum gentium diſpari numero pari errore nutabat. Et ut contentus ſim:referendo paucarum morem regionum. arcades annū ſuum tribus menſibus explicabant:arcananes ſex:græci reliqui trecentis.liiii.diebus annum propriū computabant:Non igit mirum in hac

Anni ordo

Annus ſecūdum arcades

ueritate Romanos quoq; olī auctore Romulo annū ſuū decē habuiſſe mēſibus ordinatū qa annus a martio īcipiebat: & cōficiebat diebus .ccc.iiii.ut ſex quidē menſes.i.aprilis iunius ſextilis ſeptember nouēber december tricenū.eſſent dierū: quattuor uero martius maius quītilis october tricenis & ſingulis expedirentur. qui hodieq; ſeptimanas habēt nonas: cæteri quintanas. Septimanas autē habentibus ab idib; reuertebātur kalēdæ ad diem ſeptimumdecimum. Verum habētibus quintanas ad.xviii.remeabat initiū kalend. Hæc fuit Romuli ordinatio: qui primum anni menſem genitori ſuo Marti dicauit. quem mēſem anni primum fuiſſe uel ex hoc maxime probatur. ꝙ ab ipſo quintilis quintus eſt: & deinceps pro numero nominabatur. Huius ēt die prima ignem nouum Veſtæ aris accendebant ut incipiente anno cura denuo ſeruandi nouati ignis inciperet. Eodē quoq; ingrediēte mēſe tā in regia curiiſq; atq; flaminū domibus lauræ ueteres nouis laureis mutabantur. Eodē quoq; mēſe & publicæ & priuatim ad Annā Perēnam ſacrificatum itur: ut annare pannareq; cōmode liceat. Hoc mēſe mercedes exoluebāt magiſtris quas completus annus deberi fecit. Cōmitia auſpicabātur. uectigalia locabant. Et ſeruis cœnas apponebant matronæ: ut dñi ſaturnalibus. Illæ ut principio anni ad prōptū obſequiū honore ſeruos īuitarēt: hi qa grām pfecti opis exoluerēt. Secundū mēſē noīauit aprilē ut qdā putāt cū aſpiratiōe: qſi aphrilē a ſpuma quā græci uocat ἄφρον unde orta uenus credit. Et hāc Romuli aſſerūt fuiſſe rationē: ut primū quidem mēſem a patre ſuo Marte: ſecūdum ab Aenæ matre Venere nominaret. Et hi potiſſimum anni principia ſeruarēt: a quibus eſſet Romani nominis origo: cum hodie quoq; in ſacris Martem patrem Venerem genitricem uocemus. Alii putāt Romulum uel altiorem prudentia uel certi numinis prouidentia ita primos ordinaſſe menſes: ut cum præcedens Marti eſſet dicatus deo plerumq; hominum necatori: ut Homerus ait: naturæ conſcius ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιβλῆτα: ſecūdus Veneri dicaretur quæ uim eius quaſi beneficia leniret. Nā & in.xii. zodiaci ſignis: quorum certa certorum numinum domicilia creduntur cum primum ſignum aries marti aſſignatus ſit: ſequens mox Venerem idem taurus accepit. & rurſus e regiōe ſcorpius ita diuiſus eſt: ut deo eſſet utriq; cōmunis. Nec exiſtimatur cæleſti ratione carere ipſa diuiſio. Siquidem aculeo uelut potētiſſimo telo pars armata poſterior domiciliū Martis eſt: priorem uero partem: cui ζυγὸς apud græcos nomen eſt: nos li-

Secundū arcananes
Secundū græcos
Secundū romanos
Martius: primus menſis.
Aprilis.

bram uocamus: Venus accepit quæ uelut iugo concordi iungit matri/
monia: amicitiaſq; componit. Sed Cingius in eo libro quem de faſtis
reliquit: ait imperite quoſdam opinari aprilẽ mẽſem antiquos a Ve/
nere dixiſſe cum nullus dies feſtos: nullumq; ſacrificium inſigne Ve/
neri p hunc mẽſem a maioribus inſtitutum ſit. Sed ne in carminibus
Veneri nomen — quidem ſaliorum Veneris ulla: ut cæterorum cæleſtium: laus celebrat
Cingo etiam Varro conſentit: affirmans nomen Veneris ne ſub regi/
bus quidẽ apud Romanos: uel latinum uel græcum fuiſſe: & ideo nõ
potuiſſe mẽſem a Venere nominari. Sed cum fere ante æquinoctiũ
uernum triſte ſit cælum & nubibus obductum: ſed & mare nauiganti
bus clauſum: terræ etiam ipſe aut aqua aut pruina aut niuibus cõgre
gantur: eaque omnia uerno .i. hoc menſe aperiãtur: arbores quoq; nec
minus cætera quæ continet terra aperire ſe in germen incipiant: ab his
omnibus menſem aprilem dici merito credendum quaſi aperilem ſicut
Aprilis ũnde iterũ — apud athenienſes ἀνθεςτηριὼν idem mẽſis uocatur ab eo quod hoc tem
pore cuncta floreſcant. Non tamen negat Verrius Flaccus hoc die po/
ſtea conſtitutum: ut matronæ Veneri ſacrum facerent. cuius rei cauſã
Maius — quia hinc loco non conuenit: prætereundum ẽ. Maium Romulus ter
tium poſuit. de cuius nomine inter auctores lata diſſenſio eſt. Nam
Fuluius nobilior in faſtis quos in æde Herculis muſarum poſuit: Ro/
mulum dicit poſtq̃ populum in maiores iunioreſq; diuiſit: ut altera
pars conſilio. altera armis rempu. tueretur: in honorem utriuſq; par/
tis hunc maium: ſequentem iunium menſem uocaſſe. Sunt qui hũc
mẽſem ad noſtros faſtos a tuſculanis tranſiſſe commemorant: apud
quos nunc quoq; uocatur deus Maius. qui eſt Iuppiter a magnitudĩe
.ſ. a maieſtate dictus. Cingius menſem nominatum putat a Maia:
quam Vulcani dixit uxorem. Argumentoq; utitur: ꝙ flamen uulca/
Maiã uxor Vulcani — nalis kalend. maiis huic deæ rem diuinam facit. Sed Piſo uxorem Vul
cani Maieſtam non Maiam dicit uocari. Contendunt alii Maiã Mer/
curii matrẽ mẽſi nomẽ dediſſe: hinc maxime probantes: ꝙ hoc menſe
mercatores oẽs Maiæ pariter Mercurioq; ſacrificant. affirmãt quidam
quibus Cornelius Labeo conſentit: hanc Maiam cui mẽſe maio res di
uina celebrat: terrã eẽ hoc adeptam nomẽ a magnitudine: ſicut & ma/
ter magna ĩ ſacris uocat: aſſertioneq; æſtimatiõis ſuæ etiã hĩc colligũt
Sus mactetur Maiæ — ꝙ ſus prægnãs ei mactatur: quæ hoſtia ẽ propria terræ: & Mercurium
ideo illi ĩ ſacris adiũgi dicũt quia uox naſcẽti homĩni terræ cõtactu dat
Scimus aũt Mercuriũ uocis & ſermonis potẽtẽ: Auctor ẽ cornelius La

beo huic Maiæ ideſt terræ ædē kalend. maiis dedicatam ſub nomine bonæ deæ & eandem eē Bonam deam & terram ex ipſo ritu occultiore ſacroꝝ doceri poſſe cōfirmat. Hāc eandem etiam Bonam Faunamq; Opem & Fatuam pontificum libris indigitari. Bonam: ꝙ omniū no/bis ad uictum bonorum cauſa ē. Faunam ꝙ omni uſui animantiū fa/uet Opem ꝙ ipſius auxilio uita conſtet: Fatuam a fando. ꝙ (ut ſupra diximus) infantes partu editi non prius uocē edunt: ꝙ̄ attigerint terrā Sunt qui dicant hanc deam potētiam hēre Iunonis: ideoq; regale ſce/ptrum in ſiniſtra manu ei additum: Eandem alii Proſerpinam credūt porcaq; ei rem diuinam fieri: quia ſegetem quā Ceres mortalibus tri/buit: porca depaſta eſt Alii χθονιαν ἑκατην βοιωτιοι Semelam cre/dunt: nec non eādē Fauni filiam dicunt obſtitiſſeq; uoluntati patris ī amorē ſuum lapſi: ut & uirga myrtea ab eo uerberaret. Cum deſiderio patris nec uino ab eodē preſſa ceſſiſſet: transfiguraſſe tamē in ſerpentē pater credit & coiſſe cum filia. Horum omnium hoc proferūt indiciū: ꝙ uirgā myrteam in tēplo haberi nefas ſit: ꝙ ſup caput eius extēdatur uitiis: ꝙ̄ maxime eam pater decipere tētauit: ꝙ uinum in tēplum eius non ſuo nomine ſoleat inferri: ſed uas in quo uinum inditum ſit: mel/lanium nominet: & uinum lac nuncupet: ſerpenteſq; in templo eius nec terrētes nec timētes indifferēter appareant. Quidam medeam pu/tant ꝙ in ædē eius omne genus herbarum ſit: ex quibus antiſtites dāt plerumq; medicinas: & ꝙ tēplum eius uirum introire non liceāt: pro/pter iniuriam: quam ab ingrato uiro Iaſone perpeſſa ē. Hæc apud græ/cos θεὸς γυναικεία dicit quam Varro filiā Fauni tradidit adeo pudicā ut extra γυναικωνῖτιν nunꝙ̄ ſit egreſſa: nec nomē eius in publico fue/rit auditum: nec uirum unꝙ̄ uiderit uel a uiro uiſa ſit: propter qđ nec uir tēplum eius ingreditur. Vnde & mulieres in italia ſacro Herculis ñ licet intereſſe qa Herculi (cū boues Geryonis ꝑ italiæ agros duceret) ſiti/enti reſpondit mulier: aquā ſe nō poſſe præſtare: ꝙ fœminaꝝ deæ cele/braret dies: nec ex eo apparatu uinis guſtare fas eſſet: Propter qđ Her/cules facturus ſacrū deteſtatus ē præſentiā fœminaꝝ: & Potitio ac Pi/nario ſacroꝝ cuſtodibus iuſſit: ne mulierē intereſſe permitterent. Ecce occaſio nominis: quo Maiam eē eandem & terram & Bonam deam di/ximus: coegit nos de bona dea quæcumq; comperimus protuliſſe.

Bona dea

Fauna

Fatua

Semela

Vinū nō adhibet in ſacris bōæ deæ ſed mellarium

In ſacris herculis ñ interſunt mulieres

Iunius menſis

Iunius Cap.

[I]Vnius maium ſequit: aut ex parte populi ut ſupra diximus no/minatus: aut (ut Cingius arbitratur) ꝙ Iunonis apud latinos āte

uocitatus: diuq; apud aricinos prænestinoſq; ac appellatione in faſtos relatus ſit adeo ut ſicut Niſus in cõmentariis faſtorum dicit: apud maiores quoq; noſtros hæc appellatio mẽſis diu manſerit. Sed poſt detritis quibuſdam litteris ex iũonio iunius dictus ſit. Nam & ædes Iunonis monetæ kal. iuniis dedicata eſt. Nonnulli putauerunt iunium mẽſem a Iunio Bruto: qui primus Romæ conſul factus eſt nominatum ꝙ hoc menſe .i. kalend. iuniis pulſu Tarquino ſacrum Camæ deæ ĩ cælo monte uoti reus fecerit Hanc deam uitalibus humanis præeſſe credunt. ab ea deniq; petitur ut iecinora & corda quæq; ſunt intrinſecus uiſcera ſalua conſeruet. Et quia cordis beneficio cuius diſſimulationẽ Brutus habebatur idoneus. emẽdationi publici ſtatus extitit: hanc deam quæ uitalibus præeſt: templo ſacrauit. Cui pulte fabatia & larido ſacrificatur: ꝙ uires maxime his rebus corporis roborẽtur. Nam & kalend. iuniæ fabariæ uulgo uocant: quia hoc mẽſe adultæ fabe diuinis rebus adhibentur.

(margin: ædes iunonis monetæ)

kalendę iunii fabarię

Iulius Cap.

Sequitur iulius. qui cum ſecundum Romuli ordinationem martio anni tenente principium quintilis a numero uocaretur nihilominus tamẽ etiam poſt præpoſitos a Numma ianuarium ac februarium retinuit nomen: cum non uideretur iam quintus eſſe: ſed ſeptimus Sed poſtea in honorem Iulii Cæſaris dictatoris legẽ ferente. M. Antonio Marci filio conſule Iulius appellatus ẽ: ꝙ hoc menſe ad quartum idus quintilis Iulius procreatus ſit.

(margin: iulius mẽſis)

Auguſtus Cap.

Auguſtus deĩde eſt qui ſextilis antea uocabatur: donec honori Auguſti daretur ex ſenatuſconſulto cuius uerba ſubieci. Cum ĩperator Cæſar Auguſtus menſe ſextili & primum cõſulatũ inierit & triũphos tres intulerit urbem: & ex ianiculo legiões deductæ ſecutæq; ſint eius auſpicia ac fidem: & ægyptus hoc menſe in poteſtatem populi romani redacta ſit: finiſq; hoc menſe bellis ciuilibus impoſitus ſit: atq; ob has cauſas hic menſis huic imperio fœliciſſimus ſit ac fuerit: placere ſenatui ut hic mẽſis auguſtus appelletur. Idem plebiſcitum factũ ob eandem rem Sexto Pacubio tribuno plebem rogante.

(margin: auguſtus)

September Cap.

Menſis ſeptember principalem ſui nominis retinet appellationẽ: quæ germanici appellatione:

(margin: Septẽber q & germanicus)

ut ſuetonius aſſerit

October Cap.

OCtobrem uero ſuo nomine Domitianus inuaſerat. Sed ubi īfauſtum uocabulum ex omni ære uel ſaxo placuit eradi: mēſes quoq; uſurpatione tyrannicæ appellationis exuti ſunt cautio poſtea principum cæterorum diri ominis infauſta uitantium menſibus a ſeptembri uſq; ad decembrem priſca nomina reſeruauit. Hæc fuit a Romulo annua ordinata dimenſio: qui (ſicut ſupra iam diximus) ānum.x. mēſium: dierum uero.iiii.& trecentorum habendum eſſe conſtituit: mēſeſq; ita diſpoſuit: ut q̄tuor ex his tricēos & ſingulos: ſex uero tricēos hērent dies Sed cū is nūerus neq; ſolis curſui neq; lunæ rōnibus cōueniret: nōnūq̄ uſuueniebat: ut frigus āni æſtiuis mēſibus: & cōtra calor hyemalis proueniret: Quod ubi cōtigiſſet tantū dierū ſine ullo mēſis nomine patiebantur aſſumi quantum ad id anni tempus adduceret quo cæli habitus inſtanti menſi aptus inueniretur.

October q̄ & Domitianus

Diuiſio anni per numam Cap.

Anni alia diuiſio

SEd ſecutus Numa quantum ſub cælo rudi & ſæculo adhuc impolito ſolo ingenio magiſtro comprehēdere potuit: uel quia græcorum obſeruatione forſan inſtructus eſt: quinquaginta dies addidit ut in trecentos.liiii.dies quibus.xii.lunæ curſus confici credidit: ānus extenderetur: atque his.l.a ſe additis: adiecit alios ſex retractos illis mēſibus ſex qui triginta habebant dies: ideſt de ſingulis ſingulos: factoſq;.l.&.vi.dies in duos nouos menſes pari ratione diuiſit: ac de duob; priorem ianuarium nuncupauit: primumq; anni eſſe uoluit tanq̄ bicipitis dei menſem reſpicientem ac proſpicientem trāſacti anni finem futuriq; principia. Secundum dicauit Februo deo qui luſtrationū potens creditur. Luſtrari autem eo menſe ciuitatem neceſſe erat quo ſtatuit ut iuſtā diis manibus ſoluerentur. Numæ ordinationem finitimi mox ſecuti totidem diebus totidemque menſibus ut Pompilio placuit annum ſuum computare cœperunt. Sed hoc ſolo diſcrepabant q̄ menſes undetricenum: tricenumque in numero alternauerūt. Paulo poſt Numa in honorem imparis numeri ſecretum hoc & ante Pythagoram parturiente natura unum adiecit diem: quem ianuario dedit: ut tam in anno q̄ in menſibus ſingulis præter unum februarium īpar numerus ſeruaretur: nam quia.xii.menſes ſi ſinguli aut pari aut impari numero putarent' conſumationē parem facerēt: unus pari numero īſtitutus unius amputationē īparem fecit. Ianuarius igit' aprilis iu

ianuarius

Februus deus unde februarius

Menſes quot dies habent

nius ſextilis ſeptēber nouember decembeř undetricenis cēſebantuř diebus:& quintanas nonas habebant:ac ṗmo idus ī omnibus ad .xvii. kalend. computabantur. Martius uero maius quintilis & october dies triceno:ſingulos poſſidebant. non ne in his ſeptimanæ erant. Similiterq; poſt idus .x. & .vii. dies in ſingulis uſq; ad ſequentes kalend. computabantuř. ſed ſolus februarius .xx. & .viii. retinuit dies quaſi inferis & dimunitio & par numerus conueniret.

De intercalatione Cap.

CVm ergo romani ex hac diſtributione Pompilii ad lunæ curſum ſicut græci annum proprium computarent: neceſſario & intercalare mēſem inſtituerunt more græcorum. Nam & græci cū animaduerterent temere ſe .ccc.liiii. diebus ordinaſſe annum: quoniam appareret de Solis curſu qui .ccc.lxv. diebus & quadrante zodiacum conficit: deeſſe anno ſuo .xi. dies & quadrantem īercalares ſtatuta ratione commenti ſunt: ita ut .viii. quoq; anno .lxxxx. dies: ex quibus tres mēſes tricenum dierum compoſuerit. īercalarent: id græci fecærunt quoniam erat operoſum atq; difficile omnibus annis .xi. dies & quadrantem ītercalare. itaq; maluerūt hūc numerū octies multiplicare: & nonaginta dies qui naſcuntur: ſi quadrans cūm diebus .xi. octies componatur: inferere: in tres menſes ut diximus diſtribuēdos. Hos dies ὑπε ραινονατας: mēſes uero ἐμβολίσμοις appellitabāt. Hūc ergo oīdiē romanis quoq; imitari placuit: ſed fruſtra quippe fugit eos diem unū ſicut ſupra admonuimus additum a ſe ad græcum numerum ī honorē imparis numeri. Ea re ṗ octennium conuenire numerus atq; ordo non poterat. Sed nundum hoc errore comperto ṗ octo annos nonaginta quaſi ſupfundēdos græcorum exēplo computabant dies. Alterniſq; annis binos uicenos: alternis ternos uicenoſq; ītercalantes expēſabāt ītercalatiouibus .iiii. Sed octauo quoq; anno ītercalatores octo effluebant dies ex ſingulis quibus uertentis anni numerum apud romanos ſuper græcum abundaſſe iam diximus Hoc quoq; errore iam cognito hæc ſpecies emendationis inducta eſt. Tertio quoq; octennio ita intercalandos diſpenſabant dies ut non nonaginta ſed .lxvi. intercalarent cōpēſatis .xxiiii. diebus pro illis q̄ ṗ totidē ānos ſupra græcorū numerū creuerāt. Omnī aūt ītercalatiōi mēſis februarius deputatus ē q̄m is ultimus āni erat Quod ēt ipſum de grecorū imitatione faciebāt. Nā & illi ultimo anni ſui menſi ſuperfluos interſerebāt dies ut refert

Glaucippus qui de ſacris athenięſium ſcripſit. Verum una re a græcis
differebant: nam illi confecto ultimo męſe: romani non confecto fe-
bruario: ſed poſt. xx. &. iii. diem intercalabant terminalibus ſcilicet iã
peractis. Deinde reliquos februarii męſis dies qui erãt quinq; poſt in
tercalationẽ ſubiungebanr (credo) uetere religionis ſuæ more ut februa
rium omnino martius ſequeretur.

De Nundinis Cap.

SEd cum ſæpe eueniret ut nundinæ modo in anni principẽ diem
modo in nonas caderent (utrũque autẽ perniciosum reipublicæ
putabat̃) remedium quo hoc auerteretur excogitatum ẽ: Quod aperie
mus ſi prius oſtẽderimus cur nundinæ uel primis kalẽd. uel nonis om
nibus cauebantur. Nam quotiens incurrente anno dies cœpit qui adi
ectus eſt nundinis: omnis ille annus infauſtis caſibus luctuoſus fuit:
maximeque lepidiano tumultu opinio iſta firmata eſt.

Nũdinæ

De Nonĩs Cap.

NOnis aũt conuentus uniuerſæ multitudinis uitãdus exiſtimaba
tur: quoniã populus romanus exactis etiam regibus diem hunc
nonarum maxime celebrabat: quẽ natalem Seruii Tullii exiſtimabãt
quia cum incertum eſſet quo męſe ſeruius Tullius natus eſſet: nonis
tantum natum eẽ conſtaret: oẽs nonas celebri noticia frequentabant.
Veritos ergo qui diebus præerant ne quid nundinis collecta uniuerſi-
tas ob regis deſiderium nouaret cauiſſe ut nonæ a nundinis ſegregarẽ
tur. Vnde dies ille quo abũdare annum diximus: eorum ẽ pmiſſus ar-
bitrio qui faſtis præerant: ut cum uellent intercalarent: dummodo eũ
in medio terminaliorum uel menſis intercalaris ita locarẽt: ut a ſuſpe
cto die celebritatem auerterẽt nundinarum. atq; hoc ẽ quod quidam
ueterum rettulerunt. non ſolum męſem apud romãos: uerum etiam
diẽ ĩtercalarẽ fuiſſe. Quando aũt primã intercalatũ ſit: uarie referṫ: &
Macer quidẽ Licinius eius rei originẽ Romulo aſſignat. Antias libro:
ii. Numã Põpiliũ ſacrorꝫ cauſa id ĩueniſſe cõtẽdit. Iunius Seruiũ Tul
liũ regẽ primũ ĩtercalaſſe cõmemorat: a quo & nũdĩas ĩſtitutas Var-
roni placet. Tuditanus refert libro. iii. magiſtrarũ decẽuiros q x. tabu
lis. ii. addiderũt. de ĩtercalãdo populũ rogaſſe Caſſius eoſdẽ ſcribit au
ctores: Fuluius id egiſſe. M. cõſulẽ dicit ab urbe cõdita ãno qngẽreſi-
mo ſexageſimoſecũdo inito mox bello ætolico: Sed hoc arguit Varro
ſcribẽdo antiqſſimã legẽ fuiſſe ĩciſam ĩ colũna ærea a Lucio Pinario &
Furio cõſulibus cui mẽtio ĩtercalaris aſcribiṫ. Hæc de intercalãdi prin

Serui Tu. ĩcertus di-es natalis

Quãdo primũ ĩter calatũ ſit

Nũdinæ a quo inſti tute

cipio ſatis relata ſint. Verum fuit tẽpus cum propter ſupſticiõnem ĩtercalatio omnis omiſſa eſt. Nonnunq̃ uero p gratiam ſacerdotum q publicanis proferri: uel imminui conſulto anni dies uolebant inodo auctiõ modo retractiõ dierum proueniebãt: & ſub ſpecie obſeruationis emergebat maior confuſionis occaſio. Sed poſtea. C. Cæſar omnẽ hanc inconſtantiam temporum uagam adhuc & incertam ĩ ordinem ſtatutæ definitionis coẽgit adnitentẽ ſibi. M. flauio ſcriba qui ſcriptos dies ſingulos ita ad dictatorem rettulit ut & ordo eorum inueniri facillime poſſit & inuẽto certus ſtatus pſeueraret: ergo. C. Cæſar exordium nouæ ordinationis initurus dies omnes qui cõfuſionem adhuc poterant facere conſumpſit: eaq; re factum eſt ut annus confuſionis ultimus in quadringẽtos quadragĩta tres dies protẽderetur. poſt hoc imitatus ægyptios ſolos diuinarum rerum omnium cõſcios ad numerum ſolis qui diebus. ccc. lxv. & quadrate curſum conficit annum dirigere contendit. Nam ſicut lunaris annus mẽſis ẽ: quia luna paulo minus q̃ mẽſem in zodiaci circuitione conſumit: ita ſolis annus hoc dierum numero colligẽdus ẽ quem peagit: dum ad id ſignum ſe denuo uertit ex quo digreſſus ẽ: unde annus uertens uocat & hẽtur magnus cũ lunæ annus breuis putetur. Hoꝝ Virgilius utrumq; complexus.

Interea magnum ſol circumuoluitur annum.

Hinc Ateius Capito annum a circuitu temporis putat dictum qa ueteres an pro circum ponere ſolebant: ut Cato in originibus oratorum: An terminum ideſt circum terminum: & ambire pro circumire. Iulius ergo Cæſar decem dies obſeruatiõi ueteri ſupadiecit: ut annum trecẽti &: lxv. dies quibus ſol luſtrat zodiacum efficerent: & ne quadrans deeſſet: ſtatuit ut quarto quoq; ãno ſcerdotes qui curabãt mẽſibus ac diebus unum intercalarẽt diẽ eo ſcicet mẽſe ac loco quo etiam apud ueteres mẽſis intercalabat: ideſt ante quinq; ultimos februarii menſis dies: idq; biſextũ cẽſuit nominandũ. Dies aũt decẽ quos ab eo additos diximus: hac ordinatiõe diſtribuit. In ianuariũ & ſextilẽ & decẽbrem bĩos dies ĩſeruit. In aprilẽ autẽ iu. iũ ſeptẽbrẽ nouẽbrẽ ſingulos. Sed neque menſi februario addidit diem ne deum inferum religio imitaretur. Et martio maio quintili octobri ſeruauit primum ſtatum qꝫ ſatis pleno erat numero ideſt dierum ſingulorum tricenorumq;. Ideo & ſeptimanas nonas ſic Numma conſtituit: quia nihil in his iunius mutauit. Sed ianuarius ſextilis decenber: quibus Cæſar binos dies addidit: licet tricenos ſingulos habere poſt Cæſarem cœperint: quin

Quot dies anni

unde annus

Biſextus

tanas tamen habent nonas:& ab idibus illis ſequētes kalend. in unde-
uiceſimum reuertuntur: quia Cæſar quos addidit dies neq; āte nonas
neque ante idus inſerere uoluit: ne nonarum aut iduum religionē quæ
ſtatuto erat die nouella comperēdinatione corrumperet. Sed nec poſt
idus mox uoluit inſerere ne feriarum quarumq; uiolaretur indictio.
Sed peractis cuiuſq; menſis feriis locum diebus aduenis fecit. Et ianu-
ario quidem dies quos dicimus quartum & tertium kalendas februa-
rias dedit: aprili. vi. kalendas maias: iunio. iii. kalendas iulias: auguſto
quartum & tertium kalendas ſeptembris: ſeptembri tertium kalēdas
octobris: nouembri tertium kalend. decembris: decēbri uero quartum
& tertium kalend. ianuarias. ita factum eſt ut cum omnes hi menſes
quibus dies addidit ante hanc ordinationem habuiſſent menſis ſequē-
tis kalendas ad ſeptimum decimum reuertentes: poſtea ex augmento
additorum dierum hi qui duos acceperunt ad nonumdecimum: qui
uero unum ad octauumdecimum haberēt reditum kalēdarum Feria-
rum tamē cuiuſq; menſis ordo ſeruatus ē. Nam ſi cui feriæ tertius ab
idibus dies feſtus aut feriatus fuit: & tunc ad ſextumdecimum dicebat
Etiam poſt augmentum dierum eadem religio ſeruata eſt: ut tertio ab
idibus die celebraretur. licet ab incremento non iam ad decimūſextū
kalendas: ſed ad. vii. ſi unus: aut ad. xviii. ſi duo ſunt additi dicentur:
Nam ideo nouos dies circa finem cuiuſq; menſis inſeruit: ubi finem
omnium quæ in menſe erant reperit feriarum: adiectoſq; omnis a ſe
dies faſtos notauit ut maiorē daret actionibus libertatē. & non ſolum
nullum nefaſtum ſed nec comitialē quēq̄ de adiectis diebus inſtituit:
ne ambitionē magiſtratuum augeret adiectio. Sic annum ciuilē Cæ-
ſar habitis ad lunam dimenſionibus conſtitutum edicto palam poſi-
to publicauit. & huc uſq; error ſtare potuiſſet: ni ſacerdotes ſibi errorē Annus ciuilis
nouum ex ipſa emēdatione feciſſent. Nam cum oporteret diē qui ex
quadrantibus confit: quarto quoq; anno confecto anteq̄ quintus in-
ciperet intercalare: illi quarto non peracto ſed incipiēte intercalabant.
Hic error. vi. &. xxx. annis pmanſit: quibus annis intercalati ſūt dies.
xii. cum debuerint intercalari nouē Sed hūc quoq; errorē ſero depre-
hēſum correxit Auguſtus qui ānos. xii. ſine intercalari die tranſigi iuſ-
ſit ut illi tres dies qui p annos. xxx. &. vi. uitio ſacerdotalis feſtinatiōis
excreuerāt: ſequētibus ānis. xii. nullo die ītercalato deuorarent. Poſt
hoc unū diē ſecundum ordinationē Cæſaris quinto quoq; incipiēte
anno ītercalari iuſſit. & omnē hunc ordinē æreæ tabulæ ad æternā cu-

ſtodiam inciſione mandauit. Tunc Horus: Dies quidem hic inquit i̅tercalaris anteq̄ quintus annus incipiat inſerendus: cum ægypti m̄ris artium ratione conſentit: ſed nihil in illorum menſibus explicādis uidetur operoſum quos tricenum dierum omnes habent eo ꝙ explicitis xii. menſibus ideſt tricentis. lx. diebus exactis tunc inter auguſtum atq; ſeptembrem reliquos quinq; dies anno ſuo reddūt adnectētes quarto quoq; anno exacto intercalarem qui ex quadrantibus cōfit. At hic non a primo in ultimum menſis diem ad incrementum continuum numerus accedit: ſed poſt kalendas dirigitur in nonas. inde ad quaſdam idus deflecti audio. Poſt rurſus ni fallor. immo ut nūc quoq; rettuliſti in ſequentes kalendas. Quæ omnia quid ſibi uelint ſcire equidē uellem. Nam illud ne conſequi poſſe me ſpero ut uocabula comprehēdam quæ ſingulis apud uos diebus adduntur dum alios faſtos uariiſq; aliis nominibus nuncupatis. Nundinas quoq; ueſtras neſcire me fateor de quibus obſeruatio tam diligens tam caura narratur. Hæc ne mihi erubeſcendum eſt ignorare peregrino a te uero Prætextate diſcere ne ciuem puderet. Tunc prætextatus: Non ſolum tibi inquit horæ cum ſis ægypto oriundus: ſed ne nobis quidem quibus origo romana eſt erubeſcendum puto quærere: quod quæſitu dignum omnes ueteres putauerunt. Nam de kalendis: nonis: & idibus: deq; feriarum uariis obſeruationibus innumeros auctores cura quæſtionis exercuit: Et ideo nos quæ de his ab omnibus dicta ſunt in unum breuiter colligimus. Romulus cum i̅genio acri quidem ſed agreſti ſtatum propri ordinaret imperii: initium cuiuſq; menſis ex illo ſumebat die: quo nouā lunam contigiſſet uideri quia non continuo euenit ut eodem die ſemper appareat: ſed modo tardius modo celerius ex certis cauſis uideri ſolet. Sic contingit ut dum tardius apparuit præcedenti menſi plures dies aut cum celerius pauciores darentur: & ſingulis quibuſq; mēſibus perpetuam numeri legem primus caſus ad dixit. Sic factum eſt ut alii triginta & unum alii undetriginta ſortirētur dies: omnibus tamē mēſibus ex die nonarum idus nono die repræſentari placuit: & inter idus ac ſequētes kalēdas conſtitutum ē. xvi. dies ēē numerandos: ideo menſis uberior duos illos quibus augebatur dies inter kalēdas ſuas & nonas habebat Hinc aliis quintus a kalēdis dies aliis ſeptimus nonas facit. Cæſar tamē (ut ſupra diximus) ſtata ſacra cuſtodiēs nec in illis mēſibus quibus binos adiecit dies: ordinem uoluit mutare nonarum: qa pactis totius mēſis feriis dies ſuos rei diuiæ cautus i̅ſeruit. Priſcis ergo

Initium mēſis factū a Romulo

tēporibus anteꝗ̄ faſti a Cn.Flauio ſcriba inuitis patribus in omnium noticiā proderētur:pontifici minori hæc prouintia delegabatur ut nouæ lunæ primum obſeruaret aſpectum uiſamq; regi ſacriſiculo nunciaret:itaq; ſacrificio a rege & minore pontifice celebrato idē pontifex calata ideſt uocata in capitolium plebe iuxta curiā calabriam:quæ cauſæ Romuli proxima ē:quod numero dies a kalēdis ad nonas ſupeſſēt. pronunciabat:& quintanas quidē dicto quinquies uerbo καλῶ ſeptimas repetito ſepties prædicabat. Verbum aūt καλῶ græcū ē.i.uoco. Et hūc diem qui ex his diebus qui calarētur primus eſſet:placuit kalendas uocari. Hinc & ipſi curiæ:ad quam uocabantur:calabræ nomē datum eſt & claſſi:ꝙ omnis in eam populus uocaretur. Ideo autē minor pontifex numerum dierum qui ad nonas ſupeſſent calando prodebat:ꝙ primus nouam lunam oportebat nonarum die populares q in agris eſſent:confluere in urbem accepturo accepturos cauſas feriaꝝ a rege ſacroꝝ:ſciturosq; quod eſſet eo menſe faciendum. Vnde quidā hinc nonas æſtimant dictas:quaſi nouæ initium obſeruatiōis:uel qđ ab eo die ſemper ad idus nouem dies putētur:ſicut apud tuſcos nonæ plures habebantur:ꝙ hi nono quoq; die regem ſuum ſalutabant:& đ propriis negotiis conſulebant.

Idus unde. Cap.

IDuum porro nomen a Tuſcis:apud quos is dies itis uocatur ſūptum eſt. Item autem illi interpretabantur Iouis fidutiam Nā cum Iouē accipiamus lucis auctorem:unde & Lucētium ſalii ī carminibus canūt:& cretenſes Δια την ημέρον uocant:ipſi quoq; Romani Dieſpitrem appellant:ut diei patrem iure hic dies Iouis fidutia uocat̃: cuius lux cum ſolis occaſu non finitur:ſed ſplēdorem diei & noctis cōtinuat illuſtrāte luna:quod ſemp in plenilunio.i.medio mēſe fieri ſolet. Diē uero qui uel nocturnis caret tenebris:Iouis fidutiam tuſco nomine uocauerunt. unde & oēs idus iouis ferias obſeruādas ſanxit antiquitas. Alii putāt idus:ꝙ ea die plena luna uideat̃:a uidēdo idus appellatos:mox litterā.u.detractā. Sicut cōtra quod græci ἰδεῖν dicūt nos.u.littera addita uidere dicimus. Nōnullis placet idus dictas uocabulo græco ἀπὸ τοῦ εἴδους:quod eo die plenā ſpetiē luna demonſtret. Sūt qui exiſtiment idus ab oue iduli dictas. quā hoc nomīe uocāt tuſci. & omnibus idibus Ioui īmolatur a flamine:Nobis illa ratio nominis uero proprior exiſtimat̃:ut idus uocemus diē q diuidit menſē. Iduare.n. hetruſca līgua diuidere ē:unde uidua quaſi ualde idua.i.ualde diuiſa

- Curia calabra
- Calabra & claſſis ūde
- Nonæ unde
- Lucretius
- Iouia fiducia
- Iouis feriæ idus unde

Viduī unde idus ioui conſecratæ

Iuno calēdaris

aut uiduā.i.a uiro diuiſa. Vt aūt idus oēs Ioui:ita oēs kalendas Iunoni tribuas & uaronis & pōtificalis cōfirmat auctoritas. Quod etiā laurētes patriis religionibus ſeruant: qui & cognomen deæ ex cerimoniis addiderūt kalēdarem Iunonē uocantes. Sed & oībus kalēdis a menſe martio ad decembrē huic deæ kalēdarium die ſupplicant. Romæ quoq; kalendis oībus præterq̄ pontifex minor in curia calabra rem diuinā Iunoni facit etiā regina ſacrorum.i.regis uxor porcā uel agnā in regia Iunoni immolat: a qua etiā Ianum iunonum cognominatū diximus. q; illi deo ois ingreſſus: huic deæ cūcti kalēdarum dies uidētur aſcripti Cum.n.initium mēſium maiores noſtri ab exortu lunæ ſeruauerint: iure Iunoni kalēdas addixerūt lunā ac iunonem eādem putātes: uel quia lūa p aerē meat: ūde & græci lunā ἄρτεμιν nūcupauerūt ἀερότομιν q; aera ſecat. Iuno aūt aeris arbitra eſt merito initia menſium.i.kalendas huic deæ cōſecrauerunt. Nec hoc prætermiſerim: quod nuptiis copulandis kalēdas nonas & idus religioſas.i.deuitādas cōſuerūt. Hi.n dies præter nonas feriati ſūt. feriis āt uim cuiq̄ fieri piaculare eſt ideo tunc uitant nuptiæ: in qbus fieri uis uirginibus uidet. Sed Veriū Flaccum iuris pōtificii peritiſſimū dicere ſolitū refert Varro: quia feriis tegere ueteres foſſas liceret: nouas facere ius nō eſſet: ideo magis uiduis q̄ uirginibus idoneas eſſe ferias ad nubendū. Subiiciet aliquis. Cur ergo nonis ſi feriatus dies non eſt. prohibet celebritas nuptiarū? Huius quoq; rei in aperto cauſa eſt. Nam qa primus nuptiarum dies uerecūdiæ datur: poſtridie aūt nuptam in domo uiri dominum īcipere oportet adipiſci. & rē facere diuinā. Omnes aūt poſtriduāī dies ſeu poſt ka. ſeu poſt nonas iduſue ex æquo atri ſūt. ideo & nonas īhabilis nuptiis eſſe dixerūt: ne nupta aut poſtera die libertatem auſpicaretur uxoriā. aut atro īmolaret: quo nefas eſt ſacra celebrari. Sed quia nos ad commemorationē dierū ordo deduxit: de hoc quoque. quod Hori noſtri cōſultatio cōtinet: pauca dicenda ſunt:

Arthemis luna

kalendæ nonæ et idus in nuptijs copulandis vitandæ

Poſtriduani dies q ſūt & atri dicuntur

De Diuiſione dierum.

Numa ut in menſes ānū: ita in dies menſem quemque diſtribuit: dieſq; omnes aut feſtos: aut pfeſtos: aut interciſos uocauit: Feſti diis dicati ſunt. profeſti hominibus ob adminiſtrandam rem priuatam publicāq; conceſſi. interciſi deorum hominūq; cōmunes ſūt. Feſtis inſunt ſacrificia epulæ ludi feriæ. Profeſtis faſti comitiales cōperendini ſtati præliares. Interciſi in ſe nō alia diuidunt. illorum.n. dierū quibuſdam horis fas eſt: quibuſdam fas non ē ius dicere. Nam cū hoſtia

dies feſtus pfeſtus interciſi

cæditᷣ fari: nefas eſt. Intercæſa & porrecta fari licet. Rurſus cum adoletᷣ
non licet. Ergo de diuiſione feſtorum & profeſtorꝝ dierum latius diſſe
rendum. eſt: Sacra celebritas eſt: uel cum ſacrificia diis offeruntᷣ uel cũ
diis diuinis epulationibus celebratᷣ: uel cum ludi in honorem aguntur
deorum: uel cum feriæ obſeruantᷣ Feriarum autem publicarum gene-
ra ſuntᷣ quattuor. Aut. n. ſtatiuæ ſunt: aut conceptiuæ: aut imperati-
uæ: aut nundinæ. Et ſunt ſtatiuæ uniuerſi populi comunes certis & cõ
ſtitutis diebus ac menſibus & in faſtis ſtatis obſeruationibus annota-
tæ: in quibus præcipue ſeruantᷣ agonalia carmentalia lupercalia. Con
ceptiuæ ſunt quæ quot annis a magiſtratibus uel ſacerdotibus conci-
piuntᷣ in dies: uel certos uel etiam incertos ut ſunt Latinæ ſementinæ
Paganalia Compitalia: Imperatiuæ ſunt: quas conſules uel prætores
pro arbitrio poteſtatis indicunt. Nundinæ ſunt paganorꝝ. i. ruſticorũ
quibus conueniunt qui negotiis propriis uel mercibus prouiſuri. Sũt
præterea feriæ propriæ familiarũ: ut Claudiæ familiæ: uel Aemiliæ ſeu
Iuliæ ſiue Corneliæ: & ſi quas ferias proprie quæque familia ex uſu do
meſticæ celebritatis obſeruat. Sunt ſingulorum: ut in. nataliũ fulgu-
rumq; ſuſceptiones. Item funerum atq; expiationũ apud ueteres quo
q; quiſq; qui nominaſſet ſalutem ſemoniam: ſeiam: ſegetiam: tutili-
nam ferias obſeruabat: Item Flaminica quotiens tonitrua audiſſet: fe
riata erat: donec placaſſet deos. Affirmabat autem ſacerdotes populi
ferias: ſi indictis conceptiſq; opus aliquod fieret. Præterea regem ſacro
rum flamineſq; non licebat uidere feriis opus fieri: & ideo per preconē
denunciabāt. ne quid tale ageretur: & præcepti negligēs multiplicaba
tur. Præter mulctā uero affirmabant eum qui talibus diebus impru-
dens aliqd egiſſet: porco piaculum dare debere: prudentem expiare nō
poſſe Scæuola pontifex aſſeuerabat. Sed Vmbro negat eum pollui: q
opus uel ad deos pertinens ſacrorumue cauſa feciſſet: uel aliquid ad
urgentem uitæ utilitatem reſpitiens actitaſſet. Scæuola deniq; conſul
tus quid feriis agi liceret: reſpondit: quod prætermiſſum noceret Qua
propter ſi bos in ſpecus decidiſſet: eumq; paterfamilias adhibitis ope
ris liberaſſet: non eſt uiſus ferias polluiſſe: nec ille qui trabem tecti fra
ctam fulciendo ab iminenti uindicauit ruina. Vnde & Maro omniũ
diſciplinarum penitus ſciens lauari ouem aut lanæ purgandæ aut ſca-
biæ curandæ gratia: pronuntiauit. tunc ouem ꝑ ferias licere merſari: ſi
hoc remedii cauſa fieret: Balantumq; gregem fluuio merſari ſalubri:
Adiiciēdo enim ſalubri: oſtendit autē di morbi gratia tantũ modo non

ſtatiuæ feriæ

Conceptiuæ imperatiue aut nũdine

flamices n̄ licet uideri feriie opus fieri

locus virgilij georgicorum

Faſti
Nefaſti
Comitia-
les cõpen-
dini
Stati

Præliares

etiã ob lucrũ purgãdæ lanæ cauſa fieri cõceſſũ. Hæc de feſtis & q inde naſcũtur: q etiã nefaſti uocant. Nũc de pfoſtis & q ex his pcedũt loquamur: ideſt faſtis: comitalibus: compendinis: ſtatis præliaribus. Faſti ſunt qbus licet fari prætori tria uerba ſolẽnia: do: dico: addico. His cõtrariis ſũt nefaſti. Comitiales ſũt qbus cũ populo agi licet. Et faſtis qdem lege agi põt: cum populo nõ põt: comitialibus utrũq; põt. Cõperendini qbus uadimoniũ licet dicere. Stati q iudicii cauſa cum peregri nõ iſtituunt: ut Plautus ĩ Gurgulione: Status cõdictus cum hoſte intercessit dies. Hoſtẽ nũc more uetere ſignificat pegrinũ. Præliares ab iuſtis nõ ſegregauerim: ſiqdem iuſti ſũt cõtinui. xxx. dies qbus exercitui ĩpato uexillũ rufi coloris ĩ arce poſitũ ẽ. Præliares aũt oẽs qbus fas eſt res repetere: uel hoſtẽ laceſſere. Nã cũ latiarũ hoc ẽ latinarũ ſolẽne cõcipit: item diebus ſaturnaliorũ: ſed & cũ mũdus patet: nefas ẽ præliũ ſumere. Quare nec latinarũ tẽpore quo publice quodã ĩduciæ ĩter Romanũ populũ latinoſq; firmatæ ſũt: ĩchoari bellũ dicebat: nec Saturni feſto qui ſine ullo tumultu bellico credit ĩpaſſe: nec patẽte mũdo quod ſacrũ Diti patri & Proſerpinæ dicatũ ẽ: meliuſq; occluſa Plutõis fauce eundũ ad præliũ putauerũt. Vnde & Varro ita ſcribit: Mũdus quom patet: deorũ triſtiũ atq; ĩferũ quaſi ianua patet: ppterea nõ modo præliũ cõmitti: uerũ etiã delectũ rei militaris cauſa hẽre: ac militẽ proficiſci nauẽ ſoluere: uxorẽ liberũ quærẽdorũ cauſa ducere religioſũ. Vitabant etiã feriis ſicut Varro ĩ augurũ libris ſcripſit ĩ hæc uerba: Viros uocare feriis nõ oportet ſi uocauit piaculũ eſto. Sciendũ eſt tamẽ eligendi ad pugnãdũ diẽ romanis tũc fuiſſe licentiã: ſi ipſi ĩferrẽt bellũ: at cum exciperent nullũ obſtitiſſe diẽ: quo minus uel ſalutẽ ſuã uel publicã defenderent dignitatẽ. Quis eñi obſeruatiõi locus cũ eligendi facultas nõ ſupſit? Dies aũtẽ poſtriduanos ad oĩa maiores noſtri cauẽdos putarũt quos etiã atros uelut infauſta appellatione dãnaruut. Eoſdẽ tãmẽ nõnulli cõmunes uelut ad emẽdationẽ nominis uocitauerunt. Horum cauſã Gellius annalium libro. xv. & Caſſius Hemina hiſtoriã libro. ii. referunt ãno ab urbe cõdita tricenteſimo ſexageſimo tertio a tribunis militum Virgulo Manlio Eolio poſthumio collegiſq; eorũ in ſenatu tractatum: qd eſſet: propter quod totiens ĩter paucos ãnos male eſſet afflicta reſpu. & ex præcepto patrum Lucinium Aqnium auruſpicẽ in ſenatum uenire iuſſum religionem reqrendarũ gratia dixiſſe Quintum Sulpicium tribunum militum ad aliam aduerſum gallos pugnaturum rem diuinam dimicandi gratia feciſſe poſtridie idus qntilis

Dies poſtriduani

m.

Iré apud cremetam multiſq; aliis temporibus & locis poſt ſacrificium die poſtero celebratum male ceſſiſſe cōflictum. Tunc patres iuſſiſſe: ut ad collegium pōtiſicum de his religionibus referret: pōtificeſq; ſtatuiſſe poſtero die omnes kalédas: nonas: idus: atros dies habendos ut hi dies neq; prælíares neq; puri neq; comitiales eſſét Sed & Fabius Maximus Seruilianus pōtifex ī libro.xii. negat oportere atro die parérare qa tunc quoq; Ianū Iouéq; præfari neceſſe é quos nomíari atro die nō oportet. Ante dié quoq; quartū kalendas uel nonas uel idus tanq̄ inominalé diē pleriq; uitāt. Eius obſeruationis an religio ulla ſit tradita: quæri ſolet. Sed nos nihil ſup ea re ſcriptum inueniemus niſi qđ Quītus Claudius ānalium quinto cladé illā uaſtiſſimā pugnæ cānenſis factā refert āte diem quartū nonas ſextilis. Ad rem ſane militarem nil attinere notat Varro utrum faſtus uel nefaſtus dies ſit: ſed ad ſolas hoc actiones reſpicere priuatas. Quod auté nundinas ferias dixi poteſt argui: quia Titus de feriis ſcribēs nūdinaꝝ dies nō íter ſerias rettulit: ſed tātū ſolénes uocauit Et quod Iulius Modeſtus affirmat: Meſſalia augure cōſulente pōtiſices ad nundinaꝝ romanaꝝ nonaꝝq; dies feris tenerent: reſpondiſſe eos: nundinas ſibi ferias nō uideri. Et quod Trebatius ī libro primo religionū ait: nundinis magiſtratū poſſe manumittere: iudiciaq; adiicere. Sed contra Iunius Cæſar.xvi. auſpicioꝝ libro negat nūdinis cōcionem aduocari poſſe i. cum populo agi: ideoq; nūdinis romanoꝝ haberi comitia nō poſſe. Cornelius etiā Labeo primo faſtoꝝ libro nundinis ferias eſſe pronuntiat. Cauſā uero huius ueritatis apud Granium Licinianum libro.ii. diligens lector íuenit. Ait. n. nundinas Iouis ferias eſſe ſiquidem flamminica omnibus nundinis ī regia Ioui arietem ſoleat immolare. Sed lege hortēſia effectū: ut faſtæ eſſent: uti ruſtici qui nundinādi cauſa in urbem ueniebānt lites componerent Ne faſto enim die prætori fari nō licebat. Ergo qui ſerias dicunt a mēdacio uindicantur patrocinio uetuſtatis: qui contra ſentiūt æſtimatu ætatis quæ legem ſecuta eſt: uera depromunt. Harum originem quidam Romulo aſſignant: quem communicato regno cū Tito Tatío ſacrificiis & ſodalitatibus inſtitutis nundinas quoq; adiecíſſe commemorāt: ſicut Tuditanus affirmat. Sed Caſſius Seruium Tullū feciſſe nūdinas dicit: ut & in urbem ex agris conuenirent: urbanas ruſticaſq; res ordinaturi. Geminus ait diē nūdinarum exactis iā regibus cœpiſſe celebrari: q1 pleriq; de plebe repetita Seruii Tullii memoria parētarēt ei nūdinis: cui rei etiā Varro cōſentit. Rutilius ſcribit ro

Atri dies ſunt Calendæ Nonæ Idus

cānēſis pugna quo die ſacta

An nundinæ ſint fe

Cornelius Labeo

Iouis feriæ

Feriaꝝ & nūdinaꝝ origo

Vnde nundinæ

manos īſtituiſſe nūdinas:ut octo qdem diebus in agris ruſtici opus fa cerēt nono aūt die ītermiſſo rure ad mercatū legeſq; accipiēdas Romā uenirent:& ut ſcita atq; cōſulta frequētiore populo referrent̄. quæ tri nundino die propoſita a ſingulis atq; uniuerſis facile naſcebāt̄: Vnde etiā mos tractus ut leges trinūdino die ꝓmulgarent̄:ea re etiā candida tis uſus fuit in comitiū nūdinis uenire & ī colle cōſiſtere:unde coram poſſent ab uniuerſis uideri. Sed hæc oīa negligentius haberi cœpta & poſt abolita:poſtq̄ trinundino etiā ob multitudiné plebis frequentes adeſſe cœperint. Eſt etiā nundina romanoꝝ dea a nono die naſcentiū nuncupata q luſtricus dicit̄. Eſt aūt dies luſtricus quo infantes luſtrā tur & nomē accipiunt:ſed is maribus nonus:octauus ē fœminis. Ple ne(ut arbitror)āni ac mēſium cōſtitutione digeſta. Habet Horus quo que noſter quod de dieꝝ uocabulis & obſeruatiōe cōſuluit. & ſcire eq dem uelim:nunqd ſit quod argutus niligena & gentis accola numero rū potētis ex hoc ordine romanæ diſpēſationis irrideat:an tuſcū quo q; tyberim aliqd ex diſciplinis ſuis hauſiſſe cōſentiat. Subiecit Euſta chius. Nō ſolū Horus noſter grauis uir & ornatus:ſed nec qſq̄ alius (ut extimo) tā futilis poſſet eſſe iudicii q romani āni ſic ad unguē (ut aiunt) emēdatū ordinē nō ꝓbaret:cui maiorē gratiā & tenax memoria & luculēta orō referētis adiecit. nec miꝝ ſi hac digeries morſū reprehē ſiōis euaſit cui accerſita ē ab ægypto poſtremæ correctiōis auctoritas: nā Iulius Cæſar ut ſideꝝ motus de qbus nō indoctos libros reliqt: ab ægyptiis diſciplinis hauſit ita hoc quoq; ex eadem inſtitutione mutu atus ē: ut ad ſolis curſum finiendi anni tēpus extenderet Latii uero ue teres incolæ:quia nihil iā tum diſcere ab ægyptiis licebat ad quam nul lus illis cōmeatus patebat:morē gratiæ in mēſium numerādis diebus ſecuti ſunt:ut retrouerſum cedēte numero ab augmento in diminutiō nem cōputatio reſoluta deſineret. Ita enī nos decimum diē deinde no num & poſtea octauū dicimus:ut athenienſes δεκάτην καὶ ἐνάτην φθίνοντοσ μηνὸσ ſoliti ſunt dicere Hōerus quoq; cū ait τοῦ μὲν. φθί νοντοσ μηνὸς τοῦ δὲ ἱσαμένοιο qd aliud niſi illū ἱσάμενον dicit cuius paulatim dificiētis ſupputatio ī nomē deſinit ſecuturi & φθίνοντα illū q præcedit numerū ſucceſſurus priori in defectū meātii Quod & Homerus noſter mātuanus ītelligens illud ſtate dici:ad quod acce dit ait:Stat ſua cuiq; dies:extremū diē ſtare dicens:quaſi ad quē p oēs eat. Idem poeta doctrina ac uerecundia iuxta nobilis ſciens romanos ueteres ad lunæ curſum:& ſequentes ad ſolis anni tēmpora digeſſiſſe

Nundina

Dies luſtricus

...o homerus m mātuanus ... ſtare

utriuſq; ſæculi opinioni reuerentiam ſeruans: Vos clariſſima mundi
Lumina inquit: labētem cælo quæ ducitis annum Liber & alma ceres
tam lunam q̄ ſolem duces anni hac inuocatione deſignans Hic Auie/
nus: Hoc equidem mecum multum ac frequēter agitaui: quid ſit q̄d
ſolem modo Apollinem: modo Liberum: modo ſub aliarum appella
tionum uarietate ueneremur. Et quia ſacrorum omnium præſulē eſſe
te Vecti prætextate diuina uoluerunt: pge quæſo rationem mihi tan/
tæ ſub uno nomine in nominibus diuerſitatis aperire. Tum Vectius:
Caue extimes mi Auiene poetarum gregem: cum de diis fabulantur: n̄
ab ædytis plerumq; philoſophiæ ſemina mutuari. Nam quod omnes
pene deos dūtaxat qui ſub cælo ſunt: ad ſolem referunt: non una ſu/
perſtitio ſed ratio diuina cōmendat. Si enim ſol (ut ueteribus placuit)
dux & moderator eſt reliquorum luminum: & ſolus ſtellis erantibus
præſtat: ipſarum uero ſtellarum curſus ordinem rerum humanarum
ut quibuſdam uidetur pro poteſtate diſponunt: uel (ut Plotino con/
ſtat placuiſſe) ſignificant: neceſſe eſt ut ſolem qui moderatᷣ noſtra mo/
derantes: omnium quæ circa nos geruntur fateamur auctorem. Et ſic
Maro cum de una Iunone diceret: quo numine leſo oſtendit unius dei
effectus uarios pro uariis cēſendos eſſe numinibus ita diuerſæ uir/
tutes ſolis noīa diis dederunt unde ἓν τὸ πᾶν ſapientū principes prodi
derunt. Virtutē igitur ſolis quæ diuinationi curationiq; præeſt: Apol
linem uocauerunt: Quæ ſermonis auctor eſt Mercurii nomen accepit
Nam quia ſermo īterprætatᷣ cogitationes latētes: ἑρμῆσ ἀπὸ τοῦ ἑρμ
ηνεύειν ꝓpria appellatiōe uocitatus ē. Virtus ſolis quæ fructibus effe
ctus eiuſdē ē q frugibus præeſt. & hinc natæ ſūt appellatiōes deoꝝ ſi/
cut cæteroꝝ q ad ſolē certa & arcana rōne referuntᷣ. Et ne tāto ſecreto
nuda præſtetᷣ aſſertio: auctoritates ueterū de ſingulis cōſulamus Apol
linis nomē multiplici īterprætatiōe ad ſolē refertᷣ: cuius rei ordinē pgā
pādere. Plato ſolē ἀπόλλωνα cognoīatū ſcribit: ἀπὸ τοῦ πάλλειν/
τὰς ἀκτῖνας. i. a iactu radioꝝ. Chryſippus Apollinem ὡς οὐχὶ τῶν
πολλῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα. Primā enī noīs litte
rā retiere ſignificarionē negādi ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί. Nā
& latinitas eū qa tātā claritudinē ſolus obtīuit: ſolē uocauit. Speuſip
pus ꝙ ex multis ignibꝫ cōſtet uis eius ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς
αὐτοῦ συνεστῶτος κλεάνθης ὡς ἀπὸ ἄλλων τὰς ἀνατολὰς ποιου/
μένου quod ab aliis atq; aliis locorum declinationibus faciat ortus
cornificius arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν:
ideſt quia intra circuitum mundi: quem græci πόλον appellant

Quod cū ſit ratum unus deus tamē plures nominentᷣ propter offitia

Hermis apollo mercurius

Apollo assertio

impetu latus ad ortuſ refertur. Alii cognominatum Apollinem
putant ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα. Exanimat enim & perimit animātes:
cum peſtem ītemperiæ caloris īmittit: ut Euripides in Phæthōte ὦ χρ
υσόφεγγες ἥλιος ὥς ἀπώλλω, ὂν ἀμφανῶς κλήζει βροτὸς μ' ἀπόλεσ/
ας ὄθε. Idē Archilochus ἄναξ ἄπολλον καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους σήμαι
νε καί σφᾶς ὄλλυ ὥσπερ ὀλλύεις. Deniq; inuſtus morbo ἀπολ/
λονοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους appellāt Et qa ſimiles ſunt ſolis ef
fectibus effectus lunæ in iuuādo nocēdoq;: ideo fœminas certis afflic/
tas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους uocāt. Hinc eſt
quod arcu & ſagittis Apollinis ſimulacra decorant̃: ut ꝑ ſagittas intel
ligat̃ uis emiſſa radiorū αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιεὶς
βάλλε Idē auctor eſt & publicæ ſoſpitatis quam credit̃ ſol animanti
bus præſtare temperie. Sed qa ꝑpetuam præſtat ſalubritatem: & ipeſti
lens ab ipſo caſus rarior ē: ideo Apollinis ſimulacra manu dextera gra
tias geſtant, arcum cum ſagittis ſiniſtra ꝙ ad noxam ſit pigrior: & ſalu
tem dextera manus promptior largiat̃. Hinc eſt ꝙ eidem attribuit̃ me
dendi poteſtas: qa temperatus ſolis calor morboꝝ oīum fuga ē. Nam
tā ὡς ἀπελάυνοντα τὰς νόσους ἀπόλλων q̄ ἀλεξίκακον cognomia
tum putāt Quæ ſententia latini quoq; nominis enunciationi cōgruēs
fecit ne huius dei nomen referemus: ut Apollinē appellātem mala ītel
ligas: quē athenienſes ἀλεξίκακον appellāt. Sed & Lindii colūt Apol
linem λοίμιον hoc cognominē finita peſtilentia nūcupatum: eadem
opinio ſoſpitalis & medici dei in noſtris quoq; ſacris fouet̃. Nāq; uir
gines ueſtales ita indigitāt: Apollo medice: Apollo pæan. Cum ergo
ſint huiuſce ſideris, i. ſolis duo maximi effectus alter quo calorẽ tempe
rato mortaliū uitā iuuat: alter quo iactu radioꝝ nōnunq̄ peſtiferꝝ im
mittit uirus duo eademq; cognomina circa ſingulos effectus propriis
enūtiatōibus ſignāt appellātes deū ἰήιον atq; παιᾶνα: quæ cognomi
na utriq; effectui ſūt apta ut ſit ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι: ideſt a ſanādo:
& παιὰν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας. & rurſus: ἀπὸ τοῦ ἱέναι ab īmit/
tendo: βέλος ἐχεπευκὲς ἐφιείς καὶ παιὰν ἀπὸ τοῦ παίειν a feriendo
Optinuit tñ ut cū ſanitatem dari ſibi precāt̃: ἰὴ ιε παιὰν ꝑ η litteram
enūciēt ideſt medere παιάν. Cū aūt ἵε παιὰν ꝑ e. litterā dicūt cū aſpi
ratiōe prioris litteræ: ſignificāt hoc dici ī aliquā aduerſa precatiōe βάλ
λε παιάν: ideſt īmitte feriēdo: qua uoce ferūt Latonā uſā cū Apolli/
nē hortaret̃ impetū Pythoni: inceſſere ſagittis: cuius rei naturalē rōnē
ſuo loco reddā: Hāc uocē ideſt ἵε παιάν confirmaſſe fertur oraculum

Loemius apollo

delphicum atheniẽſibus petẽtibus opẽ dei aduerſus amazõas Theſeo
regnãte: nãq; inituros bellum iuſſit his ipſis uerbis ſemetipſum auxili
atorẽ inuocari hortariq; Apolodorus in li. xiiii. ϖερὶ θεῶν ιηιόν ſolẽ ſcri
bit ita appellari Apollinem ἀϖὸ τοῦ κατὰ κόσμον ἵεσθαι καὶ ἱέναι: ꝙ
ſo ꝑ orbem ĩpetu fert̃ Sed Tymotheus ita σῦ τ᾽ ὦ τὸν ἀεὶ ϖόλον οὐρά
νιον λαμπραῖς ἀκτῖσιν ἥλιε βάλλων ϖέμψον ἑκαβόλον ἐχθροῖς βέ
λος σᾶς ἀπὸ νευρᾶς ὦ ἰὲ παιάν. Eundẽ deum præſtãtẽ ſalubribus cauſis
οὔλιον appellãt. i. ſanitatis auctorẽ ut ait Homerus οὖλέ τε καὶ μέγα
χαῖρε. Menãdrus ſcribit mileſios ἀϖόλλωνι οὐλίῳ ꝓ ſalute ſua ĩmo
lare. φερεκύδης refert theſea cum ĩ cretã ad miõtauꝝ duceret̃ uouiſſe
ꝓ ſalute atq; rͣditu ſuo ἀϖόλλωνί οὐλίῳ καὶ ἀρτέμιδι οὐλίᾳ nec mi
rũ ſi gemini effectus uariis noĩbus celebrãt̃: cũ alios quoq; deos ex cõ
trario ĩ eadẽ re duplici cẽſeri & potãte accipiamus & nomĩe ut Neptu
nũ quẽ alias ἐνοσίχθονα: ideſt terrã mouentẽ: alias ἀσφάλιωνα: ideſt
ſtabilientẽ uocãt. Itẽ Mercurius hominũ mẽtes oculos & excitat & ſo
pit ut ait poeta εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει. Vn
de & Apollinẽ ideſt ſolẽ modo ſoſpitatẽ modo peſtem ſignificãtibus
cognominibus adoramus: cum tamẽ peſtis quæ ab eo noxiis ĩmittit̃:
aperte hunc deum bonis propugnare ſignificet. Hinc eſt ꝙ apud Pa
chynnũ Siciliæ ꝓmontorium Apollo libyſtinus eximia religione cele
brat̃. Nam cum libyci inuaſuri Siciliam claſſem appuliſſent ad id ꝓ
montorium Apollo qui ibi colitur inuocatus ab incolis ĩmiſſa hoſtibꝫ
peſte & pene cunctis ſubita morte ĩterceptis libyſtinus cognominatus
eſt. Noſtris quoq; continetur annalibus ſimilis eiuſdem dei præſentie
maieſtas: Nam cum ludi primo romæ Apollini celebrarent: ex uatici
nio Martii uatis carmineq; ſibyllino repentino hoſtis aduentu plebes
ad arma excitata hoſti occurrit: eoq; tempore nubes ſagittarum in ad
uerſos uiſa ferri & hoſtem fugauit: & uictores romanos ad ſpectacu
la dei ſoſpitalis reduxit Hinc intelligitur prælii cauſa non peſtilentie
(ſicut quidam exiſtimant) ludos inſtitutos. Hæc eſt autem huius exi
ſtimationis ratio ꝙ tunc ſol ſuper ipſum noſtræ habitationis uerticem
fulget: Nam cancer in eſtiuo tropico eſt: in quo meante ſole radii tẽ
peratam noſtram non eminus ſed ſuperne demiſſi rectis fulgoribus
luſtrãt. Vnde extimatum eſt a nonnullis ad propiciandum tunc ma
xime deum caloris apollinaribus litari: ſed inuenio ĩ litteris hos ludos
uictoriæ non ualitudinis cauſa (ut quidam ãnalium ſcriptores memo
rant) inſtitutos Bello enĩ punico hi ludi ex libris ſibyllinis primũ ſunt

Vlios Apollo

Libyſtius Apollo

apud pachinu

iſtituti ſuadēte Cornelio Ruffo decēuiro:qui propterea Sibylla cognominatus ē:& poſtea corrupto nōie primus Sylla cœpit uocitari. Fertur aūt ī carminibus Martii uatis cuius duo uolumina illata ſunt ī ſenatū īuentum eſſe ita ſcriptū: Hoſtem romani ſi ex agro pellere uultis uomicāq; quæ gentiū uenit lōge: Apollini cenſeo uouēdos ludos q quot annis coīter Apolllini fiāt. His ludis faciēdiſ præſit is prætor q ius populo plebiq; dabit. Sūmū decēuiri græco ritu hoſtiis ſacra faciāt. hoc ſi recte facietis: gaudebitis ſemp: fietq; reſpu. melior. Nā is diuus extīguet pduellos uros: q uros cāpos paſcūt placide. Ex hoc carmine cū pcurādi gratia dies unus rebus diuinis īpenſus eſſet: poſtea ſenatuſconſultū factū: uti decēuiri (quo magis inſtruerent de ludis Apollini agundis req; diuina recte faciēda) libros ſibyllinos adirent: in qbus cū eadē reperta nunciarū eſſet: cēſuerunt patres Apollini ludos uouēdos faciēdoſq;: inq; eam rem duodecim milia æris prætori & duas hoſtias maiores dari: decēq; uiris præceptū eſt ut græco ritu hiſce hoſtiis ſacrum facerēt Apollini boue aurato & capris duabus albis auratis: Latōæ boue fœmīa aurata ludos ī circo populus coronatus ſpectar iuſſus. Hæc præcipue tradit origo ludorū apollinarium. Nūc ex aliis quoq; huius diei noībus eundē eſſe Apollinem & Solē probemus. Loxias cognominatur: ut ait Aenopides: ὀτι ἐκπορεύεται τον λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμῶν ἐπ᾽ ἀνατολὰς κινούμενος. ideſt q obliquū circulū ab occaſu ad orientē pgit. Aut ut Cleātes ſcribit ἐπειδὴ καθ᾽ ἕλικας κινεῖται λοξαὶ γάρ εἰσὶ καὶ αὐταί: q flexuoſum pergit iter. ἢ ὅτι τὰς λοξὰς ἀκτῖνας ἵησιν ἐφ᾽ ἡμᾶς βορείους ὄντας νότιος ὤν: uel q trāſuerſos in nos a meridie īmittit radios: cū ſimus ad ipſū ſeptētrionales Delius cognomīatur ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερὰ πάντα ποιεῖν τῷ φωτί: q illuminando oīa clara demōſtret. φοῖβος appellat (ut ait Cornificius) ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ: q ui fertur. Pleriq; aūt a ſpecie & nitore Phœbum ideſt καθαρὸν καὶ λαμπρὸν dictum putant. item Phaneta appellant ἀπὸ τοῦ φαίνειν ἐπειδὴ φαίνεται νέος: qa ſol quotidie renouat ſeſe. Vnde Virgilius: Mare nouū. Cameneſes q ſacrā ſoli īcolunt inſulā ἀειγενέτην Apollini īmolant. τὸν αὐτὸν ἀεὶ γίγνεσθαι καὶ ἀεὶ γεννᾶν: ideſt q ſemper exoriens gignitur: quique ipſe generat uniuerſa: ſeminando: fouendo: producendo: alendo: augendoq;. Apollinis Lycii plures accipimus cognominis cauſas: Antipater ſtoicus lycium Apollinem nuncupatum ſcribit ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat q uelu-

Sibylla q & Sylla

Varia nomina Apollinis

ti lupi pecora rapiunt:ita ipſe quoq; humorē eripit radiis. Priſci græco rũ primã lucē quæ præcedit ſolis exortus λύκην appellauerunt ἀπὸ τοῦ λύκου:ideſt tēporis. hodieq; lycophos cognoīant de quo tempore ita poeta ſcribit: ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω ἠώς, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ. idē Homerus: ἄυχεο δ' ἀπόλλωνι λυκηγενέϊ κλυτοτόξῳ: qd' ſignificat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην qui generat exortu ſuo lucem. Radiorꝫ enim ſplēdor propinqtatem ſolē lōge lateq; præcedens atq; caliginē paulatī extenuās tenebrarũ parit lucē Neq; minus romani ut pleraq; alia ex græco ita & lucē uident' a lyce figuraſſe. Annũ quoq; uetuſtiſſimi græcorꝫ λυκάβαντα appellāt τὴν ἀπὸ τοῦ λύκου ideſt ſole. βαινόμενον καὶ μετρούμενον λύκον autē ſolem uocari etiā Lycopolitana Thebaidos ciuitas teſtimonio ē: quæ pari religiōe Appollinē itemq; lupũ hoc eſt λύκον colit in utroq; ſolem uenerās: ꝙ hoc animal rapit & conſumit oīa in modũ ſolis ac plurimũ oculorꝫ acie cernens tenebras noctis euincit: ipſos quoq; λύκους a lyce: ideſt a luce prima appellatos qdam putant: qa hæ feræ maxime id tēpus aptum rapiēdo pecori obſeruant ꝙ antelucanũ poſt nocturnã famem ad paſtum ſtabulis expellitur. & Appolinē πατρῷον cognominauerũt nō propria gentis unius ac ciuitatis religione ſed ut auctorē progenerādarꝫ oīum rerꝫ ꝙ ſol humoribus exiccatis progenerādarꝫ oībus præbuit cauſam: ut ait Orpheus πατρὸς ἔχοντα νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν. Vnde nos quoq; Ianum patrem uocamus ſolē ſub hac appellatione uenerantes. νόμιον ἀπόλλωνα cognominauerũt. nō ex officio paſtorali: ut fabula p quã fingitur Admeti regis pecora pauiſſe. Sed quia ſol paſcit oīa quæ terra progenerat unde non unius generis: ſed oīum pecorum paſtor canitur: ut apud Homerũ Neptuno dicente φοῖβε σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες: atq; idē apud eundem poetam equarũ paſtor ſignificatur: ut ait.

τὰς ἐν πιερίῃ θρέψ' ἀργυρότοξος ἀπόλλων
ἄμφω θηλείας φόβον ἄρηος φορεούσας

Præterea ædes ut omniũ paſtorꝫ ſũt apud camirēſes ἐπιμηλίου ap ud naxios ποιμνίου itemq; deus ἀρνοκόμης colitur: & apud leſbios ναπαῖος. Et multa ſũt cognomīa p diuerſas ciuitates ad dei paſtoris officiũ tēdētia: Qua pp uniuerſi pecoris ātiſtes & uere paſtor agnoſcitur Apollo ἐλελεύς appellat': ἀπὸ τοῦ ἑλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν: ꝙ æterno crca trã meatu ueluti uolui ur. ut ait Euripides ἥλιε θοαῖς ἵπποισιν εἱλίσσων φλόγα πολλοῦ πυρός: Vt ait empedocles οὕνεκα ἐλισθεὶς

Lupus unde

Eleus

μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει ὑπαλλάττων ἀπὸ τοῦ συνηλέσκειν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους ὅταν ἀνέτειλε: ꝙ exoriēs homines conducit in cœtum. Apollo chryſocomos cognominet á fulgore radiorum: quos uocat comas aureas ſolis: unde & ἀκερσεκόμης: ꝙ nunquam radii poſſunt a fronte lucis auelli. itē argyrotoxus ꝙ enaſcens ꝑ ſummū orbis ambitum uelut arcus quidam figuratur alba & ārgētea ſpecie: ex quo arcu radii īmodum emicant ſagittarum. σμινθεὺς cognominatur ὅτι ζέων θεῖ quia feruens currit: κάρνειος ὅτι καιόμενος ὁρᾶται νέος: uel ꝙ cum omnia ardentia cōſumant: hic ſuo calore candens ſemp nouus cōſtat. Item ἀπόλλων σκιάλλιος ὅτι τὰς κυνήσει ἀλλοιᾶ ποιεῖ nobis ab auſtro currēs. θυμβραῖος ὅτι τοὺς ὄμβρους θεῖ ὅτι ꝙ eſt deus imbricitor. ἀπόλλων φιλήσιος ꝙ lumen eius exoriens amabile amiciſſima ueneratione oculorum conſalutamus. ἀπόλλων πύθιος οὐκ ἀπὸ τοῦ πύθειν: ideſt non a conſultatione oculorū dictus a phyſicis exiſtimat̄ ſed ἀπὸ τοῦ πύθειν id eſt σήπειν: ꝙ nunq̄ ſine ui caloris efficitur: Hinc ergo πύθων dictum exiſtimant: licet hoc nomen ex nece draconis inditum deo græci fabulentur. Quæ tamen fabula non abhorret ab intellectu naturalis arcani: quod apparebit ſi ꝑcurratur ordo qui de Apolline naſcente narratur: ſicut paulo ſuperius enarraturum me eſſe promiſi. Latonæ Appollinem Dianamq; paripituræ Iuno dicitur obſtitiſſe. Sed ubi quādoq; partus effuſus eſt: draconem ferunt qui πύθων uocitabatur deorum cunas inuaſiſſe: Apollinemq; in prima infantia ſagittis belluā confeciſſe quod ita intelligēdum naturalis ratio demonſtrat. Nanq; poſt chaos ubi primū cœpit cōfuſa deformitas in reꝝ formas & elemēta niteſcere: terraq; adhuc humida ſubſtātia in molli atq; inſtabili ſede nutaret: conualeſcente paulatim æthereo calore atq; inde ſeminibus in eam igneis defluentibus hæc ſydera edita eſſe credunt & ſolē maxima caloris ui in ſuperna raptum. Lunam uero humidiore & uelut fœmineo ſexu naturali quodā preſſam tempore inferiora tenuiſſe tanq̄ ille magis ſubſtantia patris conſtet: hæc matris. Siquidē Latona phyſici uolunt terram uideri: cui diu interuenit Iuno ne numina quæ diximus ederētur. Hoc eſt aer qui tunc humidus adhuc grauiſq; obſtabat ætheri. ne fulgor luminum ꝑ humoris aerei denſitatem tanq̄ ex cuiuſdam partus progreſſione fulgeret. Sed diuinæ prouidentiæ uicit inſtantia: quæ credit iuuiſſe partum. Ideo in inſula Delo ad confirmandam fidem fabulæ ædes ꝓuidētiæ: quam ναὸν προνοίας appellant ꝓpata religione celebratur. Pro-

Criſocomo argyrotoſu

Sciallius

Tymmbreus

Philеſius

... nascentis apollinis

draco cunas apollinis inuasit

Latona

ptērea ī inſula dicunt̄ nati: ꝗ ex mari nobis oriri uident̄. Hec īſula ideo delos uocat̄: qa ortus & quaſi partus luminū oīa facit δῆλα: id ē aperta clareſcere. Hæc ē aūt de nece draconis ratio naturalis: ut ſcribit Antipater ſtoicus. Nā terræ adhuc humidæ exhalatio meādo ī ſupna uolubili īpetu atq; inde ſeſe poſtq̄ calefacta ē: inſtar ſerpētis mortiferi in īferiora reuoluēdo corrūpebat oīa ui putredinis: quæ nō niſi ex calore & humore generat̄: ipſumque ſolē denſitate caliginis obtegēdo nebulā uidebat̄ quodāmodo lumen eius eximere. Sed diuino feruore radiorū tādem uelut ſagittis īcidentibus extenuata exiccata enecta interempti draconis ab Apolline fabulā fecit. eſt & alia rō draconis perēpti. Nam ſolis meatus licet ab ecliptica linea nunq̄ recedat: ſurſū tamen ac deorſum uentoꝝ uices certa deflexione uariādo iter ſuū uelut flexum draco̅is īuoluit. Vnde Euripides πυριγεννὴς δὲ δράκων ὁδὸν ἡγεῖται τοῖς τετραμόρφοις ὥραις ζευγνὺν ἁρμονίᾳ ὄπλον τοῦ πολυκάρπου ὄχημα Sub hac ergo appellatiōe cæleſtis itineris ſol cum confeciſſet ſuū curſū: draconē cōfeciſſe dicebat̄. Inde fabula exorta ē de ſerpentis nece. Sagittaꝝ aūt noīe nō niſi radioꝝ iactus oſtendit̄: qui tunc lōgiſſimi ītelligunt̄: quo tēpore altiſſimus ſol diebus lōgiſſimis ſolſtitio æſtiuo cōficit annum curſum unde ἑκηβόλος dictus καὶ ἑκατηβόλος e longiſſimo altiſſimoq; radios in terrā uſq; dimittēs. De Pythii cognomīe ſufficere iſta potuiſſent: ni hæc quoq; ratio eiuſdē appellationis īgereret. Cū.n. ſol in ſigno cācri æſtiuum ſolſtitiū facit: ī quo eſt lōgiſſimi diei terminus: & inde retrogreſſum agit ad diminutionē dieꝝ: Pythius eo tēpoꝛ appellat̄ ὡς πύματον θέων δ᾽ ἐστὶ τελευταῖος δρόμον τρέχων Idē ei nomē cōuenit. & cū capricornū rurſus īgrediens ultimū breuiſſimi diei curſū intelligit̄ peregiſſe: & ideo ī alterutro ſignorū peracto annuo ſpatio draconē Apollo. i. flexuoſū iter ſuum cōfeciſſe memorat̄. Hanc opinionē Cornificius ī etymis rettulit. Iō autem his duobus ſignis: quæ portæ ſolis uocant̄: cancro & capricorno hæc oīa contigerūt ꝗ cancer aīal retro atq; oblique cedit. Eademq; ratione ſol in eo ſigno obliquū (ut ſolet) īcipit agere retrogreſſū. Capræ uero cōſuetudo hæc in paſtu uidet̄: ut ſemp altum paſcendo petat. Sed & ſol ī capricorno īcipit ba imis in alta remeare. ἀπόλλωνα διδυμαῖον uocant: ꝗ geminā ſpeciē ſuī numīs præfert ipſe illuminādo formādoq; lunā. Et.n. ex uno fonte lucis gémino ſydere ſpatia diei & noctis illuſtrat. Vnde & romani ſolē ſub noīe & ſpecie anni didymati Apollinis appellatione uenerāt̄. ἀπόλλωνα δελφιὸν uocāt: ꝗ quæ obſcura ſūt: claritudine

Delos q̄re dicitur

Ratio naturalis: de nece phythonis

Alia ratio

Sagittæ Apollinis Ecebalus

Quando Pythius dicit̄ Apollo

Cancer & Capricornus dicuntur portae ſolis

Didymæus

Delphius

lucis oſtēdit ἐκτουδηλοῦν ἐφάνη Aut ut Numēio placet: quaſi unū & ſolū. Ait. n. priſca græcoꝝ lingua δέλφον unū uocitari: unde & frater inqt ἀδελφὸς dicit: quaſi iā nō unus. Hieropolitani præterea qui ſunt gētes aſſyrioꝝ: oēs ſolis effectus atq; uirtutes ad unius ſimulacri barbati ſpeciē redigūt: eundēq; Apollinē appellāt. Huius facies prolixa in acutū barba figurata ē eminente ſup caput calatho. Simulacrū thorace munitum ē. Dextera erectā tenet haſtā ſupſtāte uictoriæ paruulo ſigno. Siniſtra floris porrigit ſpeciē: ſūmiſq; ab humeris gorgoneū uelamentū redimitū āguibus tegit ſcapulas. Aqlæ propter exprimūt iſtar uolatus. Ante pedes imago fœminea ē: cuius dextera leuaq; ſunt ſigna fœminaꝝ. Ea cingit flexuoſo uolumine draco. Radios ī terrā ſupne iaci barba demiſſa ſignat. Calathus aureus ſurgēs ī altū monſtrat ætheris ſūmū: unde ſolis credit̄ eſſe ſubſtātia. Haſtæ atq; loricæ argumēto imago adiungit̄ Martis: quē eundē ac ſolē eſſe ꝑcedens ſermo patefaciet. Victoria teſtat̄ cūcta ſūmitti huius ſyderis poteſtati. Floris ſpecies flore rerū proteſtat̄ quas hic deus inſeminat progenerat: nutrit: fouet. maturatq;. Species fœminea terræ imago ē: quā ſol deſuper illuſtrat. Signa duo æque fœminea: quibus ambit̄: hylē naturāq; ſignificāt cōfamulātes. Et draconis effigies fluxuoſū iter ſyderis monſtrat. Aqlæ propter altiſſimā uelocitatē uolatus altitudinē ſolis oſtendūt. Addita ē gorgōea ueſtis ꝙ Minerua quā huius præſidē accipimus ſolis uirtus ſit. Sicut & Porphirius teſtat̄ Mineruā eſſe uirtutē ſolis: quæ humanis mētibus prudentiā ſubminiſtrat: Nā ideo hæc dea Iouis capite prognata memorat̄: id eſt de ſumma ætheris parte edita: unde origo ſolis eſt.

Simulacrū apollinis

Etymologia ꝺ apollinis ſimulacro

Minerua qd eſt

De Libero patre: ꝙ idem ſol & Liber pater. Cap.

HAec quæ de Apolline diximus poſſunt etiā de Libero dicta exiſtimari. Nā Ariſtoteles: qui thelogumena ſcripſit: apollinē & liberū patrē unū eundemq; deū eſſe cum multis aliis argumētis aſſeuerat tum etiā apud ligyreos ait ī thracia eſſe adytū Libero cōſecratum. Ex quo reddunt̄ oracula. Sed ī hoc adyto uaticinātur plurimo mero ſumpto: uti apud Clariū aqua pota effant̄ oracula. Apud lacedæmonios & ſacris: quæ apollini celebrant hyacinthia uocātes hædera coronāt̄ bacchico ritu. Itē Boetii parnaſſū mōtē Apollini cōſecratū eē memorātes ſimul tamē ī eodē & oraculū delphicū & ſpeluncas bacchicas uni deo cōſecratas colūt. Vnde & Apollini & Libero patri ī eodē mōte res diuina celebrat̄ Quod cū & Varro & Granius Flaccus affirmēt: etiā Euri

Apud ligyreos uaticinantur Mero ſupto apud clarium.

pides his docet: Διόνυσος θύρσοισι καὶ νέβρων δοραῖσ καθαπτος ἐν πεύκαισι πάρνασσον κατ ἄπηδᾶ χορευων hoc monte parnaſſo bacchanalia alternis ãnis agunt᷑: ubi & ſatyrorũ (ut affirmãt) frequẽs cernit᷑ cœtus: & plerũq; uoces propriæ exaudiũt᷑. Itẽq; cymbalorũ crepitus ad aures hominũ ſæpe pueniunt: & ne qs opiet᷑ diuerſis diis parnaſſum mõtẽ dicatũ: idẽ Euripides ĩ licinio Apollinẽ Liberũq; unũ eundẽq; deũ eſſe ſignificãs ſcribit Δέσποτα φιλόδαφνε βάκχε παιάν ἄπολλον εὔλυρε Ad eandẽ ſẽtẽtiã Aeſchylus ὁ κισσεὺσ ἀπόλλον ὁ βάκε ὁ μάντις Sed licet illo prius aſſerto eundẽ eẽ apollinẽ ac ſolẽ. edocto que poſtea ipſũ eſſe Liberũ patrem q̃ Apollo ẽ: nulla ex his dubitatio fit ſolẽ ac Liberũ patrẽ eiuſdẽ numinis habendũ. Abſolute tamẽ hoc argumẽtis liqdioribus aſtruet᷑. In ſacris enĩ hæc religioſi arcani obſeruatio tenet᷑: ut cũ ſol ĩ ſupero .i. in diurno hemiſpærio ẽ: Apollo uocitet᷑: cũ in ĩfero .i. nocturno Dionyſius q̃ ẽ Liber pater habeat᷑: Itẽ Liberi patris ſimulacra p̃tim puerili ætate partim iuuenis fingũt. Præterea barbata ſpecie ſenili quoq; uti græci eius quẽ Bacchapæan: itẽ quem Briſſea appellãt: & ut ĩ cãpania neapolitani celebrãt Ebona cognominãtes. Hæ autẽ ætatũ diuerſitates ad ſolẽ referunt᷑ ut paruulus uideat᷑ hyemali ſolſtitio: qualẽ ægyptii pferunt ex adyto die certa: q̃ tunc breuiſſimo die ueluti paruus & ĩfans uideat᷑. Exinde aũt pcedẽtibus augumentis æqnoctio uernali ſimiliter atq; adoleſcẽtis adipiſcit᷑ uires: figuraq; iuuenis ornat᷑. Poſtea eius ætas ſtatuitur pleniſſima effigie barbæ ſolſtitio æſtiuo: quo tẽpore ſummũ ſui cõſeqtur augmentũ Exinde p diminutiões ueluti ſeneſcẽti quarta forma deus figurat᷑. Itẽ in thracia eundẽ haberi ſolẽ atq; Liberũ accipimus: quẽ Sebadiũ nuncupantes magnifica religiõe celebrãt ut Alexãder ſcribit: eiq; deo ĩ colle zilmiſſo aedes dicata ẽ ſpecie rotũda: cuius mediũ ĩter patet tectũ. Rotunditas aedis mõſtrat huiuſce ſyderis ſpeciẽ: ſummoq; tecto lumẽ admittitur ut appareat ſolẽ cuncta uertice ſũmo luſtrare lucis ĩmiſſu: & qa oriẽte eo uniuerſa patefiunt. Orpheus quoq; ſolẽ uolẽs ĩtelligi ait ĩter cætera τήκων αἰθέρα δῖον ἀκίνητον ἐπρίνοντα ἐξ ανεφηνυ θεοῖσι ὁράν κάλαις τόν ἱλέσθαι ὃν δη νῦν καλέουσι φάνητά τε καί διονυσόν εὐβουλῆ ἄτ ἄνακτα καὶ ἀνταυτήν ἀρδηλον ἄμοιβα ἄλλοκα λοῦσιν ἐπιχθονίων ἀντρώπων: πρῶτοσ δέσ φάοσ ἦλθε διόνυσοσ δ᾽ ἐκλήθη οὕνεκα δινεῖται κατὰ πείρονα μακρὸν ὄλυμπον ἀλλαχθεὶσ ὄνομα ἔσχε προσωνυμίας προσ ἕκαςον πάντοδαπάσ κατά καιρὸν ἀμειβομένοιο χρόνοιο Phaneta dixit ſolem ἀπό τοῦ φωτός

ſimulacrũ bacchi in ſpẽ pueri & iuuenis & ſẽis

Bacchapæam

Briſſeus

Ebona

Sebadius bacchus dr̃ apud Thraces

id eſt a lumine atq; illuminatione: qa cunctis uiſit ut cuncta cōſpiciēs Dionyſius ut ipſe uates ait ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι id eſt ꝙ circūferatur in ābitum: unde Cleāthes ita cognominatū ſcribit ἀπὸ τοῦ διανῦσαι quia quotidiano īpetu ab oriente ad occaſum diē noctemq; faciendo cæli cōficit curſum. Phyſici Διόνυσον Διὸς νοῦν qa ſolem mundi mentē eſſe dixerunt. Mundus aūt uocat̃ cælum qd' appellāt Iouem. Vnde Aratus de cælo dicturus ait: ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα Liber a romanis appellat̃: ꝙ liber & uagus ē: ut ait Neuius. Hac quæ ſol uagus igneas habenas īmitit propius iungatq; terræ. Idem uerſus orphei ci εὔβουλῆα uocātes boni conſilii hunc deum præſtitem monſtrant. Nam ſi cōceptu mētis cōſilia naſcunt̃: mundi autem mentem ſolem opinant̃ auctores: a quo in homines manat intelligēdi principium: merito boni cōſilii ſolem antiſtitem crediderunt. Solem liberum eſſe manifeſte pronunciat Orpheus hoc uerſu: ἥλιος ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν Is qdem uerſus abſolutior: ille uero eiuſdē uatis operoſior: εἷς ζεὺς εἷς ἀΐδης εἷς ἥλιος εἷς Διόνυσος. Huius uerſus auctoritas fundat̃ oraculo Apollinis Clarii: ī quo aliud quoq; nomen ſoli adiicit̃: qui in iiſdem ſacri uerſibus inter cætera uocat̃ ἰάω Nā conſultus Apollo Clarius qs deorum habendus ſit: q uocatur ἰάω ita effatus eſt ὄρωαμεν Huius oraculi uim numinis: nominiſq; interpretationem qua Liber pater & ſol ἰάω ſignificat̃: executus eſt Cornelius Labeo ī libro cuius titulus eſt: De oraculo Apollinis Clarii Item Orpheus Liberum atque ſolem unum eſſe deum eundemq; demōſtrās de ornatu ueſtituq; eius in ſacris liberalibus ita ſcribit: αὐτὰ τε πάντα Hinc & uirgilius ſcribens Liberum patrem ſolem eſſe & Cererem lunā q pariter fertilitatibus glebæ & maturādis frugibus uel nocturno temperamēto uel diurno calore moderant̃: Veſtro ait ſi mūere tellus: Chaoniam pingui glandē mutauit ariſta. Solē uero terrenæ eſſe fœcūditatis auctorē idē poeta profano mox docuit exēplo: cum ait. Sæpe etiam ſteriles incēdere profuit agros: & reliqua. Si. n. hominū cōmento ignis adhibitus multiplex præſtat auxilium: quid a ſcribendum eſt æthereo ſolis calori.

De Marte. Cap.

QVæ de Libero patre dicta ſunt: hæc Martem eundem ac ſolem eſſe demonſtrant: ſiquidem pleriq; Liberum cum Marte cōiungunt unum deum eſſe mōſtrātes. Vnde Bacchus ἐνυάλιος cognominatur: quod eſt īter propria Martis nomīa. Colit̃ etiā apud lacedamonios ſimulacrum Liberi patris haſta inſigne nō thyrſo. Sed cū thyrſū

tenet: qd aliud q̄ latens telū geritur: cuius mucro hedera labēte protegit. Quod oſtēdit uinculo quodā patiētiæ obligādos impetus belli. Habet.n.hedera uinciēdi obligādique naturā. Nec nō & calor uini: cuius Liber pater auctor eſt: ſæpe homies ad furorē bellicum uſq; propellit. Igitur propter cognatum utriuſq; effectus calorē Martem ac Liberum unum eundēque deum eſſe uoluerūt. Certe romani utrūq; patris appellatione uenerant. Alterum Liberū patrem: alterum Marſpitrem.i. martem patrē cognominātes. Hinc etiam Liber pater bellorū potens probat: q eum primū ediderūt auctorem triūphi. Cum igitur Liber pater idem ac ſol ſit: Mars uero idem ac liber pater: Martem ſolem eſſe quis dubitet: Acitani etiam hiſpana gens ſimulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant necyn uocātes. Et certe ratio naturalis exigit: ut dii caloris cæleſtis parētes magis nominibus q̄ rē ſubſtantiaq; diuerſi ſint. Feruorem autem quo animus excandeſcit excitaturq; alias ad iram alias ad uirtutes nonnumq̄ ad temporalis furoris exceſſum: per quas res etiam bella naſcuntur: Martem cognominauerunt. Cuius uim poeta exprimendo & ſimilitudini ignis applicādo: ait μαίνετο δ᾽ ὡς ἄρης ἐγχέσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ In ſumma pronunciandum eſt: effectum ſolis de quo feruor animorum de quo calor ſanguinis excitatur: Martem uocari.

Necyn Hiſpani appellant matrem.

De Mercurio Cap.

QUtuero Mercurius ſol probet ſuperius edocta ſuffragia ſūt. Eundem enim eſſe Apollinem atque Mercurium uel hinc apparet: q apud multas gentes ſtella Mercurii ad Apollinis nomen refert. Et q Apollo muſis præſidet: Mercurius ſermonem quod eſt muſarum munus impartit: Præter hoc quoq; Mercurium: pro ſole cēſeri multa documēta ſunt. Primū: q ſimulacra Mercurii pennatis alis adornant: quæ res monſtrat ſolis uelocitatem. Nam qa mentis potētem Mercuriū credimus: appellatūq; ita ītelligimus ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν Et ſol mūdi mens eſt. Summa aūt eſt uelocitas mentis: ut ait Homerus: ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα: ideo pinnis Mercurius quaſi ipſa natura ſolis ornat. Hoc argumentum lucidius ægyptii abſoluunt ipſius ſolis ſimulacra pinnata fingentes: quibus color apud illos non unus eſt. Alterum enim cærulea ſpecie: alterum clarum fingunt. Ex his clarum cuperum & cæruleum inferum uocant. Inferi autem nomen ſoli datur cum inferiore hemiſpærio ideſt hyemalibus ſignis curſum ſuum peragit: ſuperi cum patrem zodiaci ambit æſtiuam. Eandem circa Mer

curium ſub alia fabula fictio eſt: cum ĩter ſuperos & inferos deos ad/
Mercurius dr argypõtes miniſter ac nuncius exiſtimatur. Argyphontes præterea cognominať:
non ꝙ argum peremerit: quem ferunt ꝑ ambitum capitis multorum
oculorum luminibus ornatum cuſtodiſſe Iunonis imꝑio Inachi fi
liam eius deæ pellicem conuerſam in bouis formam: ſed ſub huiuſ/
modi fabula Argus eſt cælum ſtellatum luce diſtinctum: quibus ineſ
Argus ſe quedam ſpecies cæleſtium uidetur oculorum: Cælum autẽ argum
uocari placuit a candore & uelocitate παρὰ τὸ λευκὸν ταχύ. Et uide
De mercurio & argo tur terram deſup obſeruare: quã ægyptii hierocliphicis litteris quom
ſignificare uolunt: ponunt bouis figuram. His ergo ambitus cæli ſtel/
larum luminibus ornatus tunc exiſtimatur enectus a Mercurio: cum
ſol diurno tempore obſeruando ſydera ueluti enecat in luminis ſui cõ
ſpectum eorum auferendo mortalibus. Pleraque etiã ſimulacra Mer/
curii quadrato ſtatu figurantur ſolo capite inſignita & uirilibus ere/
ctis. Quæ figura ſignificat ſolem mundi eſſe caput: & rerum ſatorem
omnemq; uim eius non in quodam diuiſorum miniſterio membroꝝ
ſed in ſola mente conſiſtere: cuius ſedes in capite eſt. quattuor latera
eadẽ ratione finguntˀ: qua & tertachordum Mercurio creditˀ attribu/
tum. Quippe ſignificat hic numerus uel totidem plagas mundi: uel
quattuor uices temporꝝ quibus annus ĩcluditur: uel ꝙ duobus æqui/
Lyra noctiis duobuſq; ſolſtitiis zodiaci ratio diſtincta eſt: ut lyra Apollinis
chordarum ſeptem tot cæleſtium ſpærarum motus præſtat intelligi:
qbus ſolem moderatorem natura conſtituit. In Mercurio ſolem coli
etiam ex caduceo claret: ꝙ ægyptii in ſpecie draconum maris & fœmĩe
coniunctoꝝ figurauerunt Mercurio conſecrandum. Hi dracones par
re media uoluminis ſui inuicem in nodũ quem uocant Herculis obli/
Serpentes q ambiũt caduceum gantur: primæq; partes eorum reflexæ in circulum præſſis oculis am/
bitum circuli iungunt. Et poſt modum caudæ reuocãť ad capulum ca
ducei: ornanturq; aliis ex eadem capuli parte naſcentibus. Argumen/
tum caducei ad genituram quoq; hominum quæ geneſis appellatur:
ægyptii protẽdunt deos præſtites homini naſcenti quattuor adeſſe me
præſtitẽs deĩ q no/bis datur morantes Δάι Δάιμονα τύχην ἔρωτα ἀνάγκην & duos priores ſolẽ
ac lunã intelligi uolunt: ꝙ ſol auctor ſpiritus caloris ac luminis huma
næ uitæ genitor & cuſtos eſt: & ideo naſcentis dæmon.i.deus creditur
Luna τύχη: quia corpoꝝ præſul eſt: quæ fortuitorum uarietate iactã
tur. Amor oſculo ſignificatur: neceſſitas nodo. Cur pinnæ adiiciantur
iam ſuperius abſolutum eſt. Ad huiuſmodi argumenta draconũ præ

86

cipue uolumen ectum eſt propter iter utriuſq; ſyderis fluxuoſum.

De Aeſculapio. Cap.

HInc eſt q ſimulacris & Aeſculapii & Salutis draco ſubiungitur: q hi ad ſolis naturam lunæque referuntur. Et eſt Aeſculapius uis ſalubris de ſubſtãtia ſolis ſubueniens animis corporibus que mortalium. Salus autem naturæ lunaris effectus eſt quo animantiũ corpora iuuantur ſalutifero firmata temperamẽto. Ideo ergo ſimulacris eorum iunguntur figure draconum quia præſtant: ut humana corpora uelut infirmitatis pelle depoſita ab priſtinum reuiteſcant uigorem: ut reuireſcunt dracones per annos ſingulos pelle ſenectutis exuta. Propterea & ad ipſum ſolem ſpecies draconis refert: quia ſol ſemp uelut aquadam imæ depreſſionis ſenecta in altitudinem ſuam ut in robur reuertitur iuuentutis. Eſſe autem draconem inter præcipua ſolis argumenta etiam nominis fictione monſtratur: q ſi nuncupatus ἀπὸ τοῦ δέρκειν: ideſt uidere Nam ferũt hunc ſerpentẽ acie acutiſſima & peruigili naturam huius ſyderis imitari: atq; ideo ædium adytoꝝ oraculoꝝ theſaurorum cuſtodiã draconibus aſſignari: Aeſculapiũ uero eundem eſſe atq; Apollinem: nõ ſolum hinc probatur: q ex illo natus creditur: ſed q ei & ius diuinationis adiungitur. Nam apollodorus in libris quibus titulus eſt περὶ θεῶν ſcribit q Aeſculapius diuinationibꝫ & auguriis præſit. Nec mirum: ſi qdem medicinæ atq; diuinatiõis cõſociatæ ſunt diſciplinæ. Nam medicus uel cõmoda uel incommoda ĩ corpore futura prænoſcit. Sicut ait Hippocrates: oportet medicum dicere de ægroto τά τ᾽ἐόντα τά τ᾽ἐσσόμενα καὶ προτεόντα id eſt quæ ſint: quæ fuerint: quæ mox uentura ſequent. Quod congruit diuinationibus: quæ ſciunt. τά τ᾽ἐόντα τά τ᾽ἐσσόμενα καὶ προτεόντα

q̄r draco cuſtos i templo
Aeſculapius idē q sol

medicum oportere ſcire futa

officium medici

De Hercule Cap.

SEd nec Hercules a ſubſtantia ſolis alienus eſt: Quippe Hercules ea ẽ ſolis poteſtas: quæ humano generi uirtutem ad ſimilitudinem præſtat deoꝝ. Nec exiſtimes Alcumena apud thebas boetias natum ſolum uel primum Herculem nuncupatum: immo poſt multos atq; poſtremos ille hac appellatiõe dignatus eſt honoratuſq; hoc nomine: quia nimia fortitudine meruit nomen dei uirtutẽ regẽtis. Cæterum deus Hercules religioſe quidem & apud tyron colit. Verũ ſacratiſſima & anguſtiſſima ægyptii eum religione uenerant: ultraque memoriam quæ apud illos retro longiſſima ẽ: ut carẽtẽ initio colũt. Ipſe creditur & gigantes interemiſſe: cum cælo propugnaſſet quaſi uirtus

Gigantes

deorum. Gigãtes autem qd aliud fuiſſe credẽdum eſt: q̃ hominum quã dam ĩpiam gentẽ deos negãtem: & ideo exiſtimatã deos pellere de cæleſti ſede uoluiſſe. Horum pedes ĩ draconum uolumina deſinebant: qđ ſignificat nihil eos rectũ nihil ſuperum cogitaſſe: totius uitæ eorum greſſu atque proceſſu ĩ inferna mergẽte. Ab hac gente ſol pœnas debitas ui peſtiferi caloris exegit: & re uera Herculem ſolẽ eſſe uel ex nomĩe cla

Hercules

ret. Heracles enĩ quĩ aliud ẽ: niſi heras ideſt aeris cleos: quæ porro alia aeris glori : eſt niſi ſolis illuminatio: cuius receſſu ꝓfunditate ſpiritus occulitur tenebrarum. Præterea ſacrorum adminiſtrationes apud ægyptios multiplici actu multiplicẽ dei aſſerũt poteſtatẽ ſignificãtes Herculẽ. τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥλιον Ex re quoq; alibi terrarum geſtã argumenrũ non uile colligitur. Nam Theron rex hiſpaniæ citerioris: cũ ad expugnandum Herculis templum ageretur furore inſtructus: exercitui nauium gaditani ex aduerſo uenerunt prouecti nauibus longis cõmiſſoq; prælio adhuc æquo marte conſiſtente pugna. ſubito in fugã uerſæ ſunt regiæ naues: ſimulq; ĩprouiſo ĩgne correptæ cõflagrauerunt Pauciſſimi q ſupfuerant hoſtiũ capiti ĩdicauerunt apparuiſſe ſibi leones proris gaditanæ claſſis ſupſtantes ac ſubito ſuas naues ĩmiſſis radiis: quales ĩ ſolis capite pingunt exuſtas.

De Sarapi. Cap.

Idẽ ægypto adiacens ciuitas: quæ cõditorẽ Alexãdrũ Macedonẽ gloriat: Sarapin atq; Iſim cultu pene attonitæ uenerationis obſeruat: omnẽ tamẽ illã uenerationẽ ſoli ſe ſub illius nomĩe teſtat ĩpendere: uel dũ calathũ capiti eius ĩfingunt: uel dũ ſimulacro ſignũ tricipitis animãtis adiungunt quod exprimit medio eodẽq; maximo capite leõis effigiẽ: Dextera parte capur canis exorit manſueta ſpecie blandiẽtis: Pars uero leua ceruicis rapacis lupi capite finit: eaſq; formas animalium draco cõnectitur uolumine ſuo capite redeunte ad dei dexterã qua compeſcit monſtrum. Ergo leonis capite monſtrat præſens tẽpus: quia conditio eius inter prætentum futurũq; actu præſenti ualida feruẽnſq; eſt. Sed præteritum tempus lupi capite ſignatur: ꝙ memoria rerum tranſactarum rapitur & aufertur: Item canis blandiẽtis effigies futuri tẽporis deſignat euentum: de quo nobis ſpes licet incerta blanditur. Tempora autem cui niſi proprio famularent auctori. Cuius uertex ĩſignitus calatho & altitudinẽ ſyderis mõſtrat & potẽtiã capacitatis oſtẽdit qã ĩ eũ oĩa terrena redeũt: dum ĩmiſſo calore rapiũtur Accipe nũc qđ de ſole uel Serapi pronuntietur oraculo. Nam Sa

rapis quē ægyptii deū maximum ꝓdiderunt. oratus a Nicochteōte cypriorum rege qs deoꝝ haberet: his uerſibus ſolicitā religionē regi īſtruxit: ειμὶ θεὸσ τοιόσ δε μαθεῖν οἷον κάγο εἴπω ὀυράνιοσ κόσμοσ κεφαλή γαστὴρ δὲ θεὶ λασσα γαῖα δέμοι φόδεσ εἰσί τὰ δ᾽ οὔατα ἔν αἰτέρι κεῖ ται ὄμματ τηλαυγέσ λαμπροὶ φάος ἠελοιο Ex his apparet Sarapis & ſolis unam eſſe & indiuiduā naturā. Iſis cūcta religione celebrat᷑ quæ eſt uel terra uel natura reꝝ ſubiacēs ſoli. Hinc eſt ꝙ cōtinuatis uberibus corpus deæ omne denſet᷑. qa uel terræ uel reꝝ naturæ altu nutrit᷑ uniuerſitas.

De Adone Attine & Oſiri: Cap.

Donin quoq; ſolē eſſe nō dubitat᷑ inſpecta religione aſſyriorū: apud quos Veneris Architidis & adonis maxīa olim ueneratio uiguit: quā nunc phœnices tenēt. Nā phyſici terræ ſuperius hemiſpærium: cuius ꝑtem incolimus: Veneris appellatione coluerūt. Inferius uero hemiſpæriū terræ Proſerpinā uocauerunt Ergo apud aſſyrios ſiue phœnicas lugens inducit᷑ dea ꝙ ſol ānuo greſſu ꝑ duodecī ſignorū ordinē ꝑgēs: ꝑtem quoq; hemiſpærii īferioris īgredit᷑: qd de .xii. ſignis zodiaci ſex ſuperiora ſex īferiora cēſent᷑: & cū ē in īferioribus & ideo dies breuiores facit: lugere credit᷑ dea tanq̄ ſole raptu mortis tēporalis amiſſo & a Proſerpina retēto: quā numen terræ īferioris circuli & antipodū diximus. Rurſūq; Adonin redditū Veneri credi uolūt: cum ſol euictis ſex ſignis ānui inferioris ordinis īcipit nr̄i circuli luſtrare hemiſpæriū cū īcremēto lumīs & dieꝝ. Ab apro aūt tradūt īteremptū Adonin: hyemis imaginē in hoc animali fingētes: ꝙ aper hiſpidus & aſper gaudet locis humidis & lutoſis pruinaq; cōtectis ꝓprieq; hyemali fructu paſcit᷑ glāde. Ergo hyems ueluti uulnus ē ſolis quæ & lucē eius nobis minuit & calorē: quod utrūq; animātibus accidit morte. Simulacrū huius deæ in mōte libano fingit᷑ capite obnupto ſpecie triſtis faciē manu læua ītra amicū ſubſtinēs: lacrymæ uiſiōe cōſpicientiū manare credunt᷑. Quæ imago præter ꝙ lugētis ē (ut diximus) deæ terræ quoque hyemalis eſt quo tēpore obnupta nubibus ſole uiduata ſtupet: fōteſq; ueluti terræ oculi uberius manant: agriq; iterū ſuo cultu uidui mœſtam faciem ſui monſtrant. Sed cum Sol emerſerit ab īferioribus partibus terræ: uernaliſq; æquinoctii tranſgreditur fines augendo diem tūc eſt: Venus læta & pulchra uirent arua ſegetibus: prata herbis: arbores foliis Ideo maiores noſtri aprilem menſem Veneri dicauerunt. Similiter Phryges fabulis & ſacrorū adminiſtrationibus immutatis

Venus in hemiſpio ſuperiore Proſerpina in īferiore

quare leoneſ uehũt cibelem

circa matrẽ deum & Attinen eadẽ itelligi præſtat. Quis enĩ ãbigat matrem deum terrã haberi. Hæc dea leonibus uehit ualidis ĩpetu atq; feruore animalibus: quæ natura cæli eſt cuius ãbitu aer cõtinet q uehit terrã. Solẽ uero ſub nomĩe Attinis ornat & fiſtula & uirga. Fiſtula ordinẽ ſpiritus ĩæquali oſtẽdit: qa uenti in qbus nulla æqualitas eſt: ꝓpriã ſumunt de ſole ſubſtantiã. Virga ſolis poteſtatẽ aſſerit: q cuncta moderatur. Præcipuã autem ſolis in his cerimoniis uerti rationem hĩc etiam pōt intelligi ꝙ ritu eoꝝ καταβάσει finita ſimulationeq; luctus peracta celebratur læticiæ exordium ad octauum kalendas aprilis: quẽ diem hilaria appellant: quo primum tempore ſol diẽ lõgiorem nocte protendit. Item ſub diuerſis nominibus religionibus effectus ẽ apud ægyptios. Cum Iſis Oſirim luget: hæc in occulto eſt. Neq; aliud eſſe Oſirim q̃ ſolem: nec Iſim aliud eſſe q̃ terram ut diximus naturamue rerum. Eademq; ratio quæ circa Adonin & Attinen uertitur: in ægyptia quoq; religione luctum & læticiam uicibus annuæ adminiſtrationis alternat. Hĩc Oſirim ægyptii ut ſolem eſſe aſſerunt quotiens hieroglyphicis litteris ſuis exprimere uolunt: ĩſculpunt ſceptrum: inque eo ſpeciem oculi exprimunt: & hoc ſigno Oſirim monſtrant ſignificantes hunc deum ſolem eſſe: regaliq; poteſtate ſublimem cuncta deſpicere: quia ſolem Iouis oculum appellat antiquitas apud eoſdem Apollo qui eſt ſol: Horus uocatur. Ex quo & Horæ. xxiiii. quibus dies noxq; conſicitur nomen acceperunt: & .iiii. tempora quibus ãnuus orbis impletur: horæ uocantur. Idem ægyptii uolentes ipſius ſolis nomĩe dicare ſimulacrum figurauere raſo capite: ſed dextra parte crine remanẽte. Seruatus crinis docet ſolem naturæ rerum nunq̃ eſſe in operto. Demptì autem capilli reſidente radice monſtrant hoc ſydus etiam tempoř quo non uiſitur a nobis: rurſum emergendi uti capillos habere ſubſtãtiam: Eodem argumento ſignificatur & tempus quo anguſta lux eſt cum uelut abraſis ĩcremẽtis anguſtaq; manente extãtia ad minimum diei ſol peruenit ſpãtium: quod ueteres appellauere brumalem ſolſtitium: brumam a breuitate dierũ cognominantes: ideſt βραχὺ ἦμαρ. ex quibus latebris uel anguſtiis rurſus emergens ad æſtiuũm hemiſperium tãq̃ enaſcẽs in augmẽta porrigit: & tunc ad regnum ſuum puenisse iam credit. Propterea ægyptii animal in zodiaco conſecrauere ea cæli parte qua maxime annuo curſu ſol ualido effetuet calore: leoniſq; inibi ſignum domicilium ſolis appellant: quia id animal uidetur ex natura ſolis ſubſtantiam deducere. primumq; ĩpetu & calore præ-

Horæ

Bruma

ſtat animalia. uti præſtat ſol ſydera: ualiduſq; eſt leo pectore & p̄riorē corporis p̄te ac degenerat poſterioribus mēbris æque ſolis uis p̄rīa parte diei ad meridiē icreſcit uel prima parte āni a uere ī æſtatem mox elāgueſcēs deducit̄: uel ad occaſū qui diei uel ad hyemē quæ anni pars ui det̄ eſſe īferior: idemq; oculis patētibus atq; igneis cernit̄ ſemp̄: ut ſol patēti igneoq; oculo terrā cōſpectu p̄petuo atq; īfatigabili cernit. Nec ſolus leo: ſed ſigna quoq; uniuerſa zodiaci ad naturā ſolis iure referuntur. Et ut ab ariete incipiā: magna illi concordia ē. Nā & is p̄ ſex mēſes hybernales ſiniſtro icubat lateri: ab æquinoctio uerno ſuper dextrū latus ſicut & ſol ab eodē tēpore dextrū hemiſpæriū: reliquo ābit ſiniſtrū Ideo & Hamonē quē deū ſolē occidentē libyes exiſtimāt: arietinis cornibus fingūt: q̄bus maxīe id animal ualet: ſicut radiis ſol. Nā & apud græcos ἀπὸ τοῦ κάρα κριὸς appellat̄ Taurū uero ad ſolē referri multiplici rōe ægyptius cultus oſtēdit: uel q̄a apud heliopolim tauꝝ ſoli cōſecratū quē Neriton cognomināt maxime colūt uel q̄a bos apis ī ciuitate mēphi ſolis inſtar excipit̄: uel q̄a ī oppido herminti magnifico Apollinis templo cōſecratū ſoli colunt taurū bacchim cognomināt ſ īſignē miraculis cōuenietibus naturæ ſolis. Nā & p̄ ſingulas horas mutare colores affirmat̄. & hirſutus ſetis dicit̄ ī aduerſū naſcētibus cōtra naturā oīum animaliū: unde habet̄ ueluti imago ſolis ī aduerſā mūdi partē nitētis. Gemini aūt q̄ alternis mortibus uiuere credunt̄. q̄d aliud niſi ſolē unū eūdemq; ſignificāt: modo deſcēdentē in ima mundi modo mūdi in ſūmā altitudinē reſurgentē. Cācer obliquo greſſu q̄d aliud niſi iter ſolis oſtēdit. Qui uiā nunq̄ rectā ſed p̄ illam ſemp meare ſortitus ē obliquus qua ſe ſignoꝝ uerteret ordo: maxīeq; ī illo ſigno ſol a curſu ſupero incipit obliquus īferiora iam petere. De leōe iam ſupra dictū eſt. Virgo aūt: quæ manu ariſtam refert: quid aliud q̄ Δυναμις ἡλιακὶ quæ fructibus curuatur: & iō iuſticia creditur: q̄ ſola facit naſcentes fructus ad hominū uſus peruenire. Scorpius totus ī quo libra ē: naturam ſolis imaginatur: q̄ hyeme torpeſcit: & tranſacta hæc aculeū rurſus erigit ui ſua: nullum natura dānū ex hyberno torpore p̄peſſa. Sagittarium q̄ oīum zodiaci domiciliorꝝ imus atq; poſtremus ē ideo ex hoīe in ferā p̄ mēbra poſteriora degenerat: quaſi poſtremis partibus ſuis a ſuperis in inferna detruſus. Sagittam tamen iacit: quod īdicat tunc quoq; uniuerſoꝝ cōſtare uitā radio ſolis uel ab ima p̄te uenietis. Capricornus ab īfernis partibus ad ſupra ſolem reducens capræ naturā uidetur imitari: quæ dum paſcitur: ab imis partibus ſemper

In ariete

In tauro

In gemi nis

In cancro

In nirgine

In ſcorpio ne & in libra

In ſagitta rio

In capri corno

In aquario — ꝓminentium ſcopuloꝝ alta depoſcit. Aquarius nõ ne ipſam uim ſolis oſtendit? Vnde enim imber caderet in terras: niſi ſolis calor ad ſupera traheret humorem? cuius refuſio pluuialis eſt copia In ultimo ordine zodiaci piſces locati ſunt quos cõſecrauit ſoli: nõ aliqua naturæ ſue imaginatio ut cætera: ſed oſtentatio potentiæ ſyderis: a quo uita nõ ſolum aereis terreniſq; animalibus datur ſed illis quoq; quoꝝ conuerſatio aquis merſa uelut aſpectu ſolis exulat. Tanta ẽ uis ſolis: ut abſtruſa quoq; penetrando uiuicet.

In piſcibus

De Nemeſi. Cap.

AT ut ad ſolis multiplicem poteſtatem reuertatur oratio. Nemeſis quæ contra ſuperbiã colitur: qd aliud ẽ q̃ ſolis poteſtas? cuius iſta natura ẽ: ut fulgentia obſcuret & cõſpectui auferat: quæq; ſunt in obſcuro illuminet offeratq; conſpectui.

De Inuuo. Cap.

An ipſe: quẽ uocant Inuum ſub hoc habitu quo cernitur ſolem ſe eſſe prudentioribus permittit intelligi. Hunc deum Arcades colunt appellãtes τὸν τῆς ὕλης κύριον nõ ſiluarum dominum ſed uniuerſæ ſubſtantiæ materialis dominatorem ſignificari uolentes. Cuius materiæ uis uniuerſorum corporum ſeu illa diuina ſiue terrena ſint: componit eſſentiam. Ergo Inui cornua barbæq; ꝓlixa demiſſio naturam lucis oſtendunt quia ſol & ambitum cæli ſuperioris illuminat & inferiora colluſtrat. Vnde Homerus de eo ait: ὤρνυθ᾽ ἵν᾽ ἀθαντοισι φέως φέρῃ ἠδὲ βροτοῖσι. Quid fiſtula uel uirga ſignificent: ſuperius in habitu Attinis expreſſimus. Quod in capræ pedes deſinit: hæc argumenti ratio eſt: quia materia quæ in omnem ſubſtãtiam ſole diſpẽſante porrigitur: diuinis de ſe corporibus effectis in terræ finitur elementum. Ad huius ergo extremitatis ſignum pedes huius aĩalis electi ſunt quod & terrenum eſſet & tamen ſemper peteret alta paſcendo: ſicut ſol uel cum radios ſuperne dimittit in terras uel cum ſe recolligit ĩ mõtibus uiſitur. Huius Inui amor & delitiæ ἠχὼ creditur nullius oculis obnoxia: quæ ſignificat armoniam cæli: quæ ſoli amica eſt. quaſi ſpærarum omnium de quibus naſcitur moderatori: nec tamen noſtris unq̃ ſenſibus deprahendi.

De Saturno. Cap.

SAturnus ipſe: qui auctor eſt temporꝝ & ideo a græcis immutata littera χρόνος quaſi κρόνος uocatur: quid aliud niſi ſol intelligẽdus eſt? cum tradatur ordo elemẽtoꝝ temporꝝ numeroſitate diſtinctus

89

luce patefactus:nexus æternitate traductus uiſione diſcretus:quæ oĩa actũ ſolis oſtēdunt.

De Ioue. Cap.

NEc ipſe Iuppiter rex deorum ſolis naturã uideť excedere ſed eun dem eſſe iouem ac ſolem claris docetur indiciis. Nã cum ait Ho merus: ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν Iouis appellatione ſolem ĩtelligi Cornifi cius ſcribit: cui unda Oceani uelut dapes miſtrat. Ideo .n. ſicut & Poſ ſidonius & Cleantes affirmant. ſolis meatus a plaga: quæ uſta dicitur nõ recedit: quia ſub ipſa currit oceanus qui terram & ambit & diuidit Omnium autem phyſicorum aſſertione conſtat calorem humore nu triri. Nam quod ait: θεοὶ δ᾽ ἅμα πάντες ἕποντο ſydera intelliguntᷓ: quæ cum eo ad occaſus ortuſq; quotidie impetu cæli feruntur: eodẽq; aluntur humore θεοὺς .n. dicunt ſydera & ſtellas ἀπὸ τοῦ θέειν. i. τρέ χειν ꝙ ſemper in curſu ſint: ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι Addit poeta δώ δεκάτη γενετῆς non dieꝝ ſed horarum ſignificans numerum qui bus referunť ad hemiſpærii ſuperioris exortum. Intellectum noſtrum in eandem ſententiam ducunť etiam de Timeo Platonis hæc uerba ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος τῷ δ᾽ ἕπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων κατὰ δώδεκα μέρη κεκοσμημένη μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη His enim uerbis magnum in cælo ducẽ Solem uult ſub appellatione Iouis intelligi: alato curru uelocitatem ſy deris monſtrans. Nanq; quia in quocũq; ſigno fuerit: præſtat omnia ſi gna & ſydera ſignoꝝq; præſtites deos uideturᷓ cũctos deos dũcatu præi re ordinando cũcta ornandoq; ideo uelud eius cæteros deos haberi per xii. ſignoꝝ partes diſtributos: quia ipſe duodecimi ſigni in quocunq; ſigno fuerit locum occupat Nomen autem demonum cum deorum appellatione coniungit: aut quia dii ſunt δαίμονες ideſt ſcientes fu turi aut (ut poſſidonius ſcribit in libris quibus titulus ẽ περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων quia ex æ̃therea ſubſtantia partã atq; diuiſa qualitas illis eſt ſiue ἀπὸ τοῦ δαίειν ideſt καίειν ἀπὸ τοῦ δαιομένου: hoc eſt περι ζομένου. Quod aũt addit μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη ſignificat: qa hæc ſola quam terram eſſe accipimus: manet ĩmobilis intra domum deorũ ideſt intra mundum ut ait Euripides καὶ γαῖα μῆτερ πάντες οἱ βροτοὶ οἰκοῦσι ἡ μὲν ἐν αἰθέρει. Hinc quoq; oſtenditur quid de ſole & Ioue ſit ſentiendũ: cũ alibi dicať πάντα δ᾽ ἰδὼν διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοή σας: & alibi ἠέλιος θ᾽ ὃς πάντ᾽ ἐφορᾷς καὶ πάντ᾽ ἐπακούεις Vnde utrũq; una poteſtate cenſendũ. Aſſyrii quoque ſolẽ ſub Iouis nomĩe

calor nutritur humore

Sydus

Sol idẽ & Iuppiter

quē diaheliopolitē cognominant maximis cetimoniis celebrant in ciuitate quæ heliopolis nuncupat̃. Eius dei ſimulacrū ſumptum eſt de oppido ægypti: qđ heliopolis appellat̃ regnāte apđ ægyptios Senemure ſeu idē Senepos nomine fuit ꝑlatūq; ē primū in eam per Oppiā legatū Delebois regis aſſyriorum: ſacerdoteſq; ægyptios quorū princeps fuit Parmetis: diuq; habitū apud aſſyrios poſtea helipolim commigrauit. Cur ita factū quaque ratione ægypto profectum in hæc loca ubi nūc eſt poſtea uenerit rituq; aſſyrio magis q̄ ægyptio colatur dicere ſuperſedi: quia ad præſentem nō attinet cauſam. Nūc uero eūdē Iouem ſolemq; eſſe: cum ex ipſo ſacroꝝ ritu: tum ex habitu dignoſcitur: Simulacrum. n. aureum ſpecie iberbi inſtat dextra eleuata cū flagro in aurigæ modum læua tenet fulmen & ſpicas. Quæ cuncta Iouis ſoliſq; cōſociatam potentiam demonſtrant. Huius templi religio etiā diuinatione praepollet: quae ad Apollinis poteſtatē refertur: qui idē atq; ſol eſt. Vehitur. n. ſimulacrū dei heliopolitani ferculo ueluti uehuntur in pompa ludorū circenſiū deoꝝ ſimulacra & ſubeūt pleraq; prouintiae proceres raſo capite longi temporis caſtimonia puri: ferūtq; diuino ſpiritu nō ſuo arbitrio: ſed quo deus propellit uehentes. ut uidimus apud Antium promoueri ſimulacra fortunaꝝ ad dāda reſpōſa. Cōſulunt hunc deum & abſentes miſſis diplomatibus cōſignatis: reſcribitq; ordine ad ea quae conſultatione addita cōtinētur. Sic & īperator Traianus iturus ex ea prouintia parthiā cū exercitu cōſtantiſſimae religionis hortātibus amicis: qui maxima huiuſce numinis cœperant experimēta: ut de euentu cōſuleret rei cœptae egit Romano conſilio prius explorando fidem religionis: nec forte fraus ſubeſſet humania Et primum miſit ſignatos codicillos ad quos ſibi reſcribi uellet. Deus iuſſit afferri chartā eamq; aſſignari puram & mitti ſtupentibus ſacerdotibus ad eiuſmodi factū. Ignorabāt quippe conditionē codicilloꝝ. Hos cū maxima admiratiōe Traiāus excepit q̄ ipſe quoq; puris tabellis cū deo egiſſet: Tūc aliis codicillis cōſcriptis ſignatiſq; cōſuluit an romā ꝑpetrato bello rediturus eſſet Vitē centurialē deus ex muneribus ī ædē dedicatis deferri iuſſit: d uiſāq; ī partes ſudario cōdi: ac ꝑinde ferri. Exitus rei obitu Traiani apparuit oſſibus romā relatis Nā fragmĩtis ſpecies reliquiꝝ uitis argumēto caſus futuri tēpus oſtenſū ē. Et ne ſermo ꝑ ſingulos nomīa deoꝝ uaget̃ accipe qđ aſſyrii de ſolis potētia opinent̃. Deo enī quē ſūmū maximūq; uenerant̃ Adad nomē dederūt Eius nois īterpretatio ſignificat unus. Hunc ergo ut potētiſſimū ado

Margin notes: Traianus — Adad deus max. aſſy.

rãt deũ Sed ſubiungũt eidé deã nomĩe Adargatim: omnemq; poteſta
té cunctaꝝ reꝝ his duobus attribuũt ſolé terrãq; ĩtelligétes: nec multi-
tudine nominũ enũtiantes diuiſã eoꝝ p oẽs ſpecies poteſtaté ſed argu
mentis qbus ornant ſignificãtes multiplicé præſtãtiã duplicis numĩs.
Ipſa aũt arguméta ſolis rationé loquunt. Nãq; ſimulacrũ Adad inſi-
gne cernit radiis ĩclinatis: qbus mõſtrat uim cæli ĩ radiis eſſe ſolis qui
demittunt in terrã: Adargatis ſimulacrũ ſurſũ uerſũ reclinãtis radiis ĩ
ſigne ẽ monſtrãdo radioꝝ ui ſupne miſſoꝝ enaſci quæcũq; terra pro-
generat Sub eodé ſimulacro ſpecies leonũ ſunt: eadé raitone terrã eſſe
mõſtrãtes q̃ phryges finxere matré deum ideſt terrã leonibus uehi. Po
ſtremo potẽtiã ſolis ad oĩum poteſtatũ ſummitaté referri indicãt theo
logi. q in ſacris hoc breuiſſima precatione demõſtrãt dicẽtes ἥλιε παν
τοκρᾶτωρ κόσ μου πνεῦμα κόσ μου δύναμισ κόσ μου φῶς. Solem
eſſe oĩa: & Orpheus teſtat his uerſibus: κέκλυθι πόρου κύκλον ὀρανί
ας ςροφίηγξι περὶ δρομὸν ἥλιε ἥελιοσ ὤν ἀγλάεζεὺς διόνυσε πά-
τερ πόντοιο πάτερ ἄηις ἥελιε πάγγεστέτωρ πανταῖολε χρυσεό-
φεγγες.

Adargatis dea

ſimulacrũ adad

Solis po-tentia

HInc cũ prætextatus feciſſet loquẽdi finẽ oẽs ĩ eum affixis uultib
admirationẽ ſtupore pdebant. Deĩde laudare hic memoriã: ille
doctrinã: cuncti religionẽ affirmãtes hũc eſſe unum arcanæ deoꝝ na-
turæ cõſcium: q ſolus diuina & aſſeq aĩo & alloqui poſſet ingenio. In
ter hæc Euãgelus eqdem inqt: miror potuiſſe tantoꝝ poteſtaté numi
nũ cõprehẽdi Vetũ q miãtuanum nrum ad ſingula: cũ de diuinis ſer
mo ẽ: teſtẽ citatis: gratioſius ẽ q̃ ut iuditio fieri putet An ego credã q
ille cũ diceret: Liber & alma Ceres pro ſole & luna nõ hoc ĩ alterius poe
tæ imitationẽ poſuerit: ita dici audiẽs cur tñ diceret ignorãs: Niſi forte
ut græci oĩa ſua in ĩmenſum tollet: nos quoq; poetas etiã noſtros uo
lumus philoſophari: cum ipſe Tullius q nõ minus pfeſſus ẽ philoſo
phãdi ſtudiũ q̃ loquẽdi: quotiẽs aut de naturæ deoꝝ aut de fato aut
de diuinatiõe diſputat: gloriã quã oratiõe cõflauit: ĩcõdita reꝝ relatio
ne minuat: Tum Symachus: de Cicerone Euangele: q̃ conuitiis ĩpene
trabilis ẽ: poſt uidebimus Nũc qa cũ Marone nobis negotiũ ẽ reſpon
deas uolo utrũ poetæ huius opera ĩſtituẽdis tñ pueris Idonea iudices
an alia illis altiora ĩeſſe fatearis. Videris .n. mihi ita adhuc uirgilianos
habere uerſus: qualiter eos pueri magiſtris prælegẽtibus canebamus.
Immo pueri cũ eſſemus Symache ſine iuditio mirabamur. ĩſpicere ãt
uitia nec p magiſtros nec p ætaté licebat quæ tamẽ nõ pudenter quiſq̃

liber et alma ceres sol et luna vrg. p̄ georgica

Tullius

negabat: cũ ipſe cōfeſſus ſit Quis .n. moriēs poema ſuũ legauit igni? qđ niſi famæ ſuæ poſteritati ſubtrahēda curauit? nec imerito erubuit quippe de ſe futura iuditia ſi legent̃ petitio deprecātis filio arma a marito: cui ſoli nūpſerat: nec ex eo prolē ſuſcepiſſe ſe nouerat uel ſi mille alia multũ pudēda ſeu in uerbis modo græcis modo barbaris ſeu in ipſa diſpoſitiōe operis deprehēderet. Cũq; adhuc dicēte omnes exhorruiſſent: ſubtexuit Symmachus: Hæc eſt q̄dem Euãgele Marōis gloria ut nullius laudibus creſcat: nullius uituperatiōe minuat̃. Veꝝ iſta quæ ꝑſcindis: defēdere q̄libet pōt ex plebeia grãmaticoꝝ cohorte ne Seruio nr̃o q̄ priſcos: ut mea fert opinio: præceptores doctrina præſtat: in excuſandis talibus querat̃ iniuria. Sed quero utꝝ cũ poetica tibi i tãto poeta diſplicuerit: nerui tñ oratorii: q in eōdē ſunt ualidiſſimi placere uideantur. Hæc uerba primũ Euãgeli riſus excepit. Deinde ſubiecit: Id hercule teſtat̃ deniq; ut & oratorē Virgiliũ renunciētis: nec mirũ. cum ad philoſophos ãbitus ueſter paulo ante ꝓuexerit. Si ĩ hac opiniōe es Symachus inq̄t: ut Maro tibi nihil niſi poeticũ ſēſiſſe exiſtimet̃: licet hoc quoq; eidē nomē iuideris audi qđ de operis ſui multiplici doctrina ipſe ꝓnuntiet. Ipſius .n. Maronis epiſtola q̄ cōpellat Auguſtũ ita icipit. Ego uero frequētes a te litteras accipio. Et infra: De Aenea q̄dem meo ſi me hercle iã dignũ auribus haberē tuis libēter mitterē. ſed tãta ichoata res ē ei reliqua erat incēdio pdidiſſet: ꝑteruiã feciſſe dicebat: qđ comeſſe nō potuerit: id combuſſiſſe.

g'oria maronis?

Epiſtola maronis

SYmmachus deīde: Mater. M. Bruti Seruilia cũ precioſũ ære pat uo fundũ abſtuliſſet a Cæſare ſubiiciēte haſte bona ciuiũ: nō effugit dictũ tale Ciceronis: Eq̄dē quo melius emptũ ſciatis: cōparauit Seruilia hũc fundũ tertia deducta. Filia aũt Seruiliæ erat Iunia Tertia Eadēq; .C. Caſſii uxor laſciuiēte dictatore tam ĩ matrē q̄ in puellã. Tũc luxuriã ſenis adulteri ciuitas ſubinde rumoribus iociſq; carpebat: ut mala non tantum ſena forent.

Cicrōis dictũ ĩ ſeruiliam

POſt hũc Cecina Albius: Plãcus ĩ iudicio forte amici cũ moleſtũ teſtē deſtruere uellet: iterrogauit (q̄a ſutorē ſciebat) quo artificio ſe tueret̃. Ille urbane rēſpōdit: Gallã ſubigo. Sutoriũ hoc habet̃ iſtrumētũ: quod nō ifacete ĩ adulterii exprobratiōem ãbiguitate cōuertit. Nã Plãcus ĩ Meuia Galla nupta male audiebat. Secutus ē Furius Albinũ. Poſt mutinēſē fugã quærētibus qđ ageret Antonius: reſpōdiſſe familiaris eius ferebat̃. Quod cãis ĩ ægypto: bibit & fugit: q̄m ĩ illis regionibus cōſtat canes raptũ crocodilloꝝ exterritos currere & bibere.

galla iſtrumentum ſutorium

In Plancũ faceta reſponſio.

-ius seruii

presto cū acto et ablto

canis ĩ egypto bibit et fugit

EVſtachius deinde: Publius Mutiũ ĩprimis maliuolũ cũ uidiſſet ſolito triſtiorẽ: Aut mutio inqt neſcio qd ĩcõmodi acceſſit: aut neſcio cui aliqd boni. Inde Auienus Fauſtus Syllæ filius cũ ſoror eius eodẽ tẽpore duos mœchos hẽret: Fuluiũ Fullõis filiũ & Põpeiũ cognomine Maculã miror inqt ſororẽ meã hẽre maculã cũ Fullonẽ habeat.

In antonium
In mutiũ inuidum.
Auiẽus fauſtus ĩ ſororẽ mœcham

HIc Euãgelus: Apud Luciũ Malliũ: q optimus pictor romæ habebat: Seruilius Geminius forte cœnabat: Cũq; filios eius deformes uidiſſet: nõ ſimiliter ĩquit Malli fingis & pĩgis. Et Mallius: In tenebris. n. fingo ĩquit: luce pĩgo Euſebius deĩde: Demoſthenes ĩquit excitatus ad laudis fãmã: cuius formã tũc græcia mirabat̃ acceſſit: ut & ipſe famoſo amore potiret̃. Qui ubi dimidiũ talẽtũ unius preciũ noctis audiuit diſceſſit hoc dicto. οὐκ ἀγὰοράζω τὸσ οὐτοῦ μετανοήσαι Inter hæc cũ Seruius ordĩe ſe uocãte p uerecundiã ſileret, oẽs nos inqt Euangelus ĩpudẽtes grãmaticæ pnuncias: ſi tacere talia uis uideri tuitione pudoris. Vnde neq; tuũ nec Diſarii aut Hori ſupciliũ liberũ erit a ſupbiæ nota: ni Prætextatũ & nos uelitis imitari. Tũc Seruius: Poſtq̃ uagis ſilẽtiũ erubeſcẽdũ uidit: ad libertatẽ ſe ſimilis relationis animauit. M. inquit Votacilius pitholaus: cum. C. Seruilius uno tñ die conſul fuiſſe: dixit. Ante flamines: nunc conſules diales fiunt. Nec Diſarius ultra exprobrationem taciturnitatis expectans ait.

Mallii pictoris faceta reſpõſio
demoſthenis dictũ

POſt hũc Horus quoq; affero ad uos inqt διςοηχον Platonis: quo ille adoleſcẽs luſerit: cũ tragœdiis quoq; eadẽ ætate præluderet: τὴν ψυχὴν ἀγαιῶνά φιλῶν ἐπὶ χέιλεσιν εἶχον ἦλθε. ἡ τά ἤλιῶν ὡς διαβησομενη. Orta ex his lætícia & oĩbus ĩ cenſoriũ riſum remiſſis: ac retractãtibus quæ a ſingulis antiquæ feſtiuitatis ſapore plata ſũt. Symmachus ait: Hos Platõis uerſiculos: quoꝝ magis uetuſtatẽ an breuitatẽ mireris incertũ eſt: legiſſe me memini in latinũ tãto latius uerſos: quãto ſolet noſtra q̃ græcoꝝ lingua breuior & anguſtior exiſtimari. Et (ut opinor) hæc uerba ſunt.

Platonis diſtichon

Dum ſemiulco ſauio meum puellum ſauior.
Dulcemq; florem ſpiritus duco: ex aperto tramite
Anima ægra & ſaucia cucurrit ad labia mihi:
Rictumque in oris peruium & labia pueri mollia rimata
Itiner tranſitus: ut tranſiret nititur.
Tum ſi moræ quid fuiſſet pluſculæ:
In cœtu oſculi amoris igne percita tranſiſſet:
Et me linqueret: & mira prorſus res fieret:

Vt ad me fierẽ mortuus: ad pue℞ intus uiuerẽ. Sed miror oẽs uos ioca tacuiſſe Ciceronis: ĩ qbus facũdiſſimus: ut in oĩbus fuit Et ſi uidetur: ut æditũus reſponſa numinis ſui prædicat: ita ego quæ memoria ſuggeſſerit: referro dicta Ciceronis: Tum oĩbus ad audiẽdũ erectis. ille ſic incipit.

Damaſippus

M. Cicero: cũ apud Damaſippũ cœnaret: & ille mediocri uino poſito diceret: Bibite falernũ hoc: anno℞ quadragĩta ẽ: Bene ĩquit ætatẽ fert.

Lentulus gener Ciceronis

Idẽ cũ Lẽtulũ gene℞ ſuũ exiguæ ſtaturæ hominẽ longo gladio accinctũ uidiſſet: quis ĩquit gene℞ meum ad gladium alligauit? Nec Quinto Ciceroni fratri circa ſimilẽ mordacitatẽ pepercit.

Quintus fr. Cicer.

Nã cum ĩ ea prouincia quã ille rexerat: uidiſſet clypeatã imaginẽ eius ingentibus liniamẽtis uſque ad pectus ex more pictã (erat autẽ Quĩtus ipſe ſtaturæ paruæ) ait: Frater meus dimidius maior eſt q̃ totus.

In Vatinii parui tp̃ris Conſ.

In cõſulatu Vatinii: quẽ paucis diebus geſſit: notabilis Ciceronis urbanitas circũferebatur. Magnũ oſtẽtum ĩquit anno Vatinii factum ẽ: ꝗ illo conſule nec bruma nec uer nec æſtas nec autũnus fuit. Quærenti deinde Vatinio ꝗ grauatus eſſet domũ ad ſe ĩfirmatũ uenire reſpõdit: Volui ĩ cõſulatu tuo uenire, ſed nox me cõprehẽdit. Vlciſci aũt ſe Cicero uidebatur: ut qui reſpõdiſſe ſibi Vatinium meminerat: cum humeris ſe reipũ. de exilio reportatum gloriaretur: Vnde ergo tibi uarices.

In Caniniũ Conſulem

Caninius quoq; Reuilus qui uno die (ut Seruius rettulit) cõſul fuit: roſtra cũ aſcẽdiſſet pariter honorẽ iniit cõſulatus: & peierauit: qđ Cicero gaudẽs oĩ occaſiõe urbanitatis ĩcrepuit: λογοθεώρητος eſt Caninius cõſul: Deinde: Hoc cõſecutus ẽ Reuilus: ut quæreret quibus cõſulibus cõſul fuerit Dicere præterea nõ deſtitit: Vigilantẽ habemus cõſulem Caninium: qui in cõſulatu ſuo ſomnum non uidit.

Pompeius Ciceronis facetia℞ ĩpatiens fuit. Cuius hæc de eo dicta ferebant. Ego uero quẽ fugiã habeo: quẽ ſequar non habeo. Sed & cũ ad põpeiũ ueniſſet: dicẽtibus ſero eũ ueniſſe: reſpõdit: Minime ſero ueni: nã nihil hic paratũ uideo. Deĩde interroganti Põpeio ubi gener eius Dolobella eſſet: reſpõdit: cũ ſocero tuo.

Dolobella gener Ciceronis

Et cũ donaſſet Põpeius trãſfugam ciuitate romana: o hominẽ bellum ĩquit: gallis ciuitatẽ pmittit alienã: q nobis nr̃am ñ põt reddere: Propter quæ merito uidebat' dixiſſe Põpeius: Cupio ad hoſtes Cicero trãſeat ut nos timeat.

IN Cæſarẽ quoque mordacitas Ciceronis dentes ſuos ſtrixit. Nã primũ poſt uictoriã Cæſaris interrogatus: cur ĩ electiõe ptis erraſſet: reſpõdit: Præcĩctura me decepit. Iocatus ĩ Cæſarẽ: q ita toga præcingebat': ut trahẽdo liciniã uelut mollis ĩcederet: adeo ut Sylla tanq̃ pui

dus dixerit Pompeio: Caue tibi illum puerum male præcinctum.

Deinde cum laberius in fine ludorum anulo aureo honoratus a Cæſare e ueſtigio in quattuordecim gradibus ad expectandum tranſit uiolato ordine: & cum detractus eſt eques romanus: & cũ minus remiſſus ait Cicero prætereunti Laberio & ſedile quærenti: Recepiſſem te: niſi anguſte ſederem: ſimul & illum reſpuens: & in nouum ſenatum iocatur: cuius numerum Cæſar ſupra fas auxerat. Nec impune: reſpondit enim Laberius. Mirum ſi anguſte ſedes: qui ſoles duabus ſellis ſedere: exprobrata leuitate Ciceronis: qa immerito optimus ciuis male audiebat. Idem Cicero alias facilitatem Cæſaris in eligendo ſenatum irriſit palam: Nam cum ab hoſpite ſuo Publio Mallio rogaretur: ut decurionatum priuigno eius expediret: aſſiſtente frequentia dixit: Romæ ſi ius habebit Pompeius: difficile eſt. Nec intra hæc mordacitas ſtetit: quippe ab Androne quodam laodiceno ſalutatus: cum cauſam aduentus requiſiuiſſet: comperiſſetque (nam ille ſe legatum de libertate patriæ ad Cæſarem ueniſſe reſpondit) ita expreſſit publicã ſeruitutem. ἐὰν ἐπιτύχῃς καὶ περὶ ἡμᾶς πρέσβευσον.

Vigebat in eo excedens iocis & ſeria mordacitas: ut hoc eſt ex epiſtola ad. C. Caſſium dictatoris uiolatorem. Vellem idibus martiis me ad cœnam inuitaſſes: profecto reliquiarum nihil fuiſſet: nunc me reliquiæ noſtræ exercent. Idem Cicero de Piſone genero & .M. Lepido lepidiſſime cauillatus eſt. Dicente adhuc Symmacho: & (ut uidebatur) plura dicturo intercedens Auienus: ut fieri ſermonibus conuiualibus ſolet: Nec Auguſtus ĩquit Cæſar in huiuſmodi dicacitate quo q̃ minor: & fortaſſe nec Tullio. Et ſi uolentibus uobis erit: aliqua eius quæ memoria ſuggeſſerit: relaturus ſum. Et horus. Permitte Auiene Symmachus explicet de his: quos iam nominauerat dicta Ciceronis & opportunius quæ de Auguſto ius referre ſuccedent:

Reticente Auieno Symmachus Cicero inq̃: cum piſo gener eius mollius incederet: filia autem concitatius: ait filiæ: ambula tam q̃ uir. Et cum .M. Lepidus in ſenatu dixiſſet patribus conſcriptis: Tullius ait. Ego non tanti feciſſem ὁμοιόπτωτον. Sed perge Auiene ne ultra te dicturientem retardem. Et ille: Auguſtus inquam Cæſar affectauit iocos ſaluo tamen maieſtatis pudoriſque reſpectu: nec ut caderet in ſcurram. Aiacem tragœdiam ſcripſerat: eandemque q̈ ſibi diſpliciuiſſet: deleuerat. Poſtea Lucius grauis tragœdiarum ſcriptor interrogabat eum: quid ageret Aiax ſuus. Et ille in ſpongiã ĩquit incubuit.

Cæſar male præcinctus

In laberiũ in ciceronẽ

Piſo Ciceronis: gener

auguſtus delectatus iocis

aiax tragœdia

in spongia incubuit

Quid cesari petiit salarium

Idē Auguſtus: cū ei qdā libellū trepidus offerret & modo ꝓferret manū: modo traheret: Putas inqt te aſſe elephāto dare. Idē cū ab eo Pacuuius Taurus cōgiariū peteret: diceretq; iā hoc hoīes uulgo loq: nō paruā ab illo ſibi pecuniā datā: ſed tu inqt noli credere. Aliū præfectura eqtum ſūmotū & īſup ſalariū poſtulātē: dicētēq; nō lucri cauſa dari hoc mihi rogo: ſed ut iudicio tuo munus uidear īpetraſſe: & ita officiū depoſuiſſe. Hoc dicto repcuſſit: Tu te accepiſſe apud oēs affirma: & ego dediſſe me nō negabo. Vrbanitas eiuſdē īnotuit circa Hereniū deditū uitiis iuuenē: quē cū caſtris exceder iuſſiſſet: & ille ſupplex hac deprecatiōe uteret: quo mō ad patrias ſedes reuertar? qd prī meo dicā? reſpōdit: dic me tibi diſplicuiſſe. Saxo ī expeditiōe pcuſſum ac notabili cicatrice ī frōte deformē nimiū tamē ua opa iactātē ſic leuiter caſtigauit. At tu cū fugies inqt nunq̄ poſt te reſpexeris. Galbæ cuius īforme gibbo erat corpus: agēti apd ſe cauſā & frequēter dicēti corrige ī me ſiqd reprehendis. reſpondit: Ego te monere poſſum: corrigere non poſſum. Cū multi Seuero Caſſio accuſante abſoluerent: & architectus fori Auguſti expectationem operis diu traheret: ita iocatus ē Vellem Caſſius & meum forum accuſaſſet.

Vrbanitas ī hereniū

In galbā gibbum

ī ſeuerum caſſium

Vectius cū mōumētū prīs exaraſſet: ait Auguſtus: hoc ē uere monumētū prīs colere. Cū audiſſet īter pueros. quos ī ſyria Herodes rex iudeoꝝ ītra bimatū iuſſit īterfici: filiū quoq; eius occiſū: ait: Melius ē Herodis porcū eē q̄ filiū. Idē Auguſtus qa Mœcenatē ſuum nouerat eē ſtilo remiſſo moli & diſſoluto: talē ſe ī epiſtolis quas ad eū ſcribebat ſæpius exhibebat. & cōtra caſtigationē loquēdi quā alias ille ſcribēdo ſeruabat ī epiſtola ad Mœcenatē familiari plura ī iocos effuſa ſubtexuit: Vale mel gētiū metuelle ebur ex etruria laſar arretium adamas ſupnas thybennū margaritū cilneoꝝ ſmaragde iaſpi figuloꝝ berille ꝑſenne carbunculum habeas ἵνα συντέμω πάντα μαλάγμα mœchaꝝ. Exceptus ē a quodā cœna ſatis parca: & q̄ſi quotidiana: Nā pene nulli ſe īuitāti negabat. Poſt epulū igit̄ īops ac ſine ullo apparatu diſcedēs Vale dicēti hoc tm̄ īſuſurrauit: Nō putabā me tibi tā familiarē. Cū de tyriæ purpuræ: q̄ emi iuſſerat: obſcuritatē q̄reret̄ dicēte uēditor: erige altius & ſuſcipe: his uſus ē ſalibus: Quid ergo ut me populꝰ romāus dicat bn̄ cultū: ī ſolario ābulaturus ſū? Nomēculatori ſuo de cuius obliuiōe q̄rebat̄ dicēti: nunqd ad foꝝ mādas? Accipe inqt cōmēdaticias: qa illic nemīnē noſti. Vatinio ī prima ſua ætate elegāter inſultauit. Cōfuſus ille podagra uolebat tamen uideri diſcuſſiſſe uitium:

In herodē qui filium ſuum cū aliis īnocētibus īterfici iuſſit

In Mœcenatem.

In illum q dederat parcā cœnam

In nomenculatorem ſuum

ī Vatiniū

& mille paſſus ambulare ſe gloriabatur. Cui Cæſar. Nō miror inquit: dies aliquanto ſunt longiores.

Elata ad ſe magnitudīe æris alieni: quā quidā eques romāus dū uixit excedente ducēties cælauerat: culcitrā emi cubicularē ī eius auctiōe ſibi iuſſit. Et præceptū mirātibus hāc rationē reddidit: Habēda ē ad ſomnū culcitra: ī qua ille cū tantū deberet dormire potuit. Nō ē intermittēdus ſermo eius quē Catonis honori dedit. Venit forte ī domū: ī qua Cato habitauerat. Dein. Strabone ī adulationē Cæſaris male exiſtimāte de catōis pertinacia ait: Quiſqs præſentē ſtatū ciuitatis cōmutari nō uolet: & ciuis & uir bōus eſt. Satis ſerio & Catonē laudauit & ſibi ne qs affectaret res nouas cōſuluit. Soleo ī Auguſto magis mirari. quos pertulit iocos q̄ ipſe quos ꝓtulit: qa maior ē patiētiæ q̄ facundiæ laus: maxīe cū æquanimiter aliqua etiā iocis mordaciora ꝑtulerit. Ioci in Auguſtum Cuiuſdā prouīcialis locus aſper īnotuit. Intrauerat romā ſimillimus Cæſari: & in ſe oīum ora cōuerterat. auguſtus ꝑduci hominē ad ſe iuſſit: uiſumq; hoc modo īterrogauit. Dic mihi adoleſcēs: fuit aliquādo mater tua romæ. Negauit ille: nec cōtentus adiecit: ſed pater meus ſæpe. Qudam ſimilis Cæſari Temporibus triūuiralibus Pollio cū feſcemīos ī eū Auguſtus ſcripſiſſet ait: At ego taceo. Nō eſt enī facile ī eū ſcribere: q pōt proſcribere. Pollio in auguſt. Curtius eques romanus delitiis diffluens: cum macrū turdū ſumpſiſſet in conuiuio Cæſaris: īterrogauit an mittere liceret. Reſpōderat prīceps quidni liceat. Ille ſtatī ꝑ feneſtrā miſit. Curtius. ques Aes alienū Auguſtus cuiuſdā ſenatoris cari ſibi non rogatus exoluerat numerato quadragies. At ille pro gratiaꝶ actione hoc ſolū ei ſcripſit: Mihi nihil. Solebat Licinius libertus eius inchoanti opa patrono magnas pecunias conferre. Quem morem ſecutus centum promiſit per libellum: in quo uirgulæ ſupductæ pars ultra pecūiæ defectionem protēdebatur uacante infra loco: Cæſar occaſione uſus propriori alterum centies ſua manu ūxit ſpatio diligenter expleto & affectata litteræ ſimilitudine: geminatamque accepit ſummam diſſimulāte liberto. Qui poſtea cœpto alio opere leniter factum ſuum Caeſari obiecit libello tali dato: Confero tibi domine ad noui operis impenſam quod uidebitur. Mira etiam cenſoris Auguſti & laudata patientia. Corripebatur eques romanus a principe tanq̄ minuiſſet facultates ſuas. At ille ſe multiplicaſſe coram probauit. Mox eidem obiecit. ꝙ ad cōtrahēdū matrimonium legibus non paruiſſet. Ille uxorem ſibi & tres liberos eſſe dixit. Tunc adiecit. Poſt hac Cæſar cum de honeſtis hominibus inquiris: honeſtis man- Patientia Cenſoris auguſti

dato. Etiā militis nō libertatē tātum. ſed & temeritatē tulit. In quadā uilla īquietas noctes agebat rūpente ſonū eius crebro noctuæ cantu. Præhendēdam curauit noctuā. Miles aucupii peritus & ſpe īgētis premii ptulit. Laudato īperator mille nūmos dari iuſſit. Ille auſus ē dicere. Malo uiuat: auēque dimiſit. Quis nō miratus ē non offenſo Cæſare abiiſſe militē cōtumacē. Veteranus cū die ſibi dicto periclitaret: acceſſit in publico ad Cæſarē: rogauitq; ut ſibi adeſſet. Ille aduocatū quē ex comitatu ſuo elegerat ſine mora dedit: cōmēdauitq; ei litigatorem. Exclamauit ingenti uoce Veteranus: At nō ego Cæſar periclitāte te attiaco bello uicariū quæſiui: ſed pro te ipſe pugnaui: detexitq; īpreſſas cicatrices: Erubuit Cæſar: uenitq; in aduocationē: ut q uereret nō ſupbus tantū: ſed etiā ingratus uideri. Delectatus īter cœnā erat ſymphoniacis Turonii Flacci mangonis atq; eos frumento donauerat: cum ī alia acroamata fuiſſet liberalis nūmis. Eoſdem quæ poſtea Turonius æque īter cœnā quærēti Cæſari ſic excuſauit: ad molas ſunt. Sublimis attiaca uictoria reuertebatꝰ occurrit ei inter gratulantes coruū tenens quē inſtituerat hoc dicere. Aue Cæſar uictor īperator. Miratus Cæſar officioſam auem: xx. milibus nūmum emit: Socius opificis ad quem nihil ex illa liberalitate puenerat: affirmauit Cæſari habere illū & aliū coruū: quem ut afferre cogeretꝰ rogauit. Allatus uerba quæ didicerat expreſſit. Aue uictor īperator Antoni nihil exaſperatus ſatis duxit iubere illū diuidere donatiū cū cōtubernali. Salutatus ſimiliter a pſytaco emi iuſſit eum. Idem miratus in pica: hanc quoq; redemit. Exemplū ſutorem pauperē ſollicitauit. ut coruū īſtitueret ad parem ſalutationem: qui impendio exhaſtus ſæpe ad auem non reſpondentem dicere ſolebat opera & impenſa periit. Aliquādo tamen coruus cœpit dicere dictatam ſalutationem. Hac audita dum tranſit Auguſtus reſpōdit. Satis domi ſalutatoꝝ taliū habeo. Superfuit coruo memoria: ut & illa qbus dominum quærentem ſolebat audire ſubtexeret: opera & impēſa periit. Ad quod Cæſar riſit. Emique auē iuſſit: quāti nullā adhuc emerat. Solebat deſcēdēti a palatio Cæſari honorificū aliquod epigrāma porrigere græculus. Id cū fruſtra ſæpe feciſſet: rurſuſq; eū id facturū uidiſſet auguſtus. breue græcū manu ſua ī charta exarauit epigrāma: pgenti deīde ad ſe obuiā miſit. Ille legēdo laudare mirari tā uoce q̄ uultu. Cūq; acceſſiſſet ad ſellā demiſſa ī fundā pauperem manu paucos denarios ꝓtulit: quos pricipi daret adiectu. hic ſermo μη κατα την τυχυν σην σέβαςε ει πλέον ἐδίδουν Non ſecundum fortunam

Coruū ſalutās auguſtum.

tuā Auguſte: ſi plus haberē plus darē: Secuto oīum riſu diſpenſatorē Cæſar uocauit: & ſeſtertia centum milia græculo numerari iuſſit. liberalitas Aug. ī greculum

De Moribus fœminarum. Cap.

Vltis aliqua & filiæ eius Iuliæ dicta referamus? Sed ſi garrulus nō putabor: uolo de moribus fœminæ pauca præmittere ut qſ q; ueſtrū habeat ſeria & diſcenda quæ proferat Hortantibuſq; omnibus ut cœpto inſiſteret: ita de Iulia orſus eſt. Annū agebat triceſimū & octauum tēpus ætatis (ſi mens ſana ſup eſſet) uergentis in ſenium: ſed īdulgentia tam fortunæ q̄ patris abutebatꝛ: cum alioquī litterarū amor multaq; eruditio quod ī illa domo facile erat: præterea mitis humanitas: minimeque ſæuus animus ingentē fœminæ gratiam cōciliarent mirantibus q uitia noſcebant tantam pariter diuerſitatē. Non ſemel præceperat pater: temperato tamē inter īdulgentiam grauitatēq; ſermone moderaretꝛ profuſos cultus pſpicuoſq; comitatus. Idē cū ad nepotum turbam ſimilitudinemq; reſpexerat: qua repræſentabatur Agrippa: dubitare de pudicitia filiæ erubeſcebat. Inde blādiebatꝛ ſibi Auguſtus lætum ī filia animū uſq; ad ſpeciem procacitatis: ſed reatu liberum & talem fuiſſe apud maiores Claudiam credere audebat. Itaq; inter amicos dixit duas habere ſe filias delicatas: quas neceſſe haberet ferre rēpublicam. Et Iulia uenerata dominum licentiore ueſtitu & oculos offenderat patris tacentis Mutauit cultu ſui poſtera die morē: & lætum patrem affectata ſeueritate cōplexa eſt: At ille q pridie dolorem ſuum continuerat: gaudiū cōtinere non potuit. Et quantū hic ait in filia auguſti probabilior ē cultus? Non defuit patrocinio ſuo Iulia his uerbis. Hodie.n. me patris oculis ornaui: heri uiri. Notū & illud: Cōuertebant in ſe populum in ſpectaculo gladiatorū Liuia & iulia comitatus diſſimilitudine Quippe cingētibus Liuiā grauibus uiris: hæc iuuētutis & q̄dem luxurioſo grege circūſidebatꝛ. Admonuit pater ſcripto. Videre quātū īter duas principes fœminas intereſſet: Elegāter illa reſcripſit. Et hi mecū ſenes fiēt. Eadē iulia mature hr̄e cœperat canos: quos legere ſecreto ſolebat. Subitus īteruētus pr̄is aliquādo oppreſſit ornatrices. Diſſimulauit auguſtus deprehēſis ſup ueſtē eaꝝ canis: & aliis ſermonibus tēpore extracto induxit ætatis mētionē. Interrogauitq; filiā utrū poſt aliquot ānos cana eē mallet: an calua. Et cū reſpōderet: Ego pater cana eſſe malo ſic illi mēdaciū obiecit. Quid ergo iſte te caluā tā cito faciunt. Itē cū grauē amicū audiſſet iulia ſuadentem melius facturā: ſi ſe cōpoſuiſſet ad exempla paternæ frugalitatis ait:

Iulia filia aug.

Iuliæ ornatus

iuliæ reſpōſio ad patrem

Liuia filia Aug.

Ille obliuiſcit Cæſarem ſe eſſe ego memini me Cæſaris filiã: Cũq; con/
ſcii flagitiorũ mirarent quo modo ſimiles Agrippæ filios ꝓcrearet: quæ
tã uulgo poteſtatẽ corporis ſui faceret ait: Nũq̃ enĩ niſi naui plena tol
lo uectorẽ. Simile dictum Populiæ. M. filiæ que mirãti cuidã: quid eſ
ſet: quapropter aliæ beſtiæ nũq̃ marẽ deſiderarent: niſi cũ prægnantes
uellent fieri: reſpõdit: beſtiæ enim ſunt. ſed ut a fœminis ad uiros & a
laſciuis iocis ad honeſtos reuertar: cecilius iuriſconſultus urbanitatis
miræ libertatiſq; habebat: præcipue tamen is iocus eius ĩnotuit. Lapi/
datus a populo Vatinius: cũ gladiatorũ munus ederet: optinuerat ut
ædiles edicerent: ne qs in arenam niſi pomum miſiſſe uellet. Forte his
diebus Caſelius conſultus a quodam an nux pinea pomũ eſſet: reſpõ/
dit: ſi in Vatinium miſſurus es pomum eſt.

Populiæ reſponſio

Arcatori deinde queẽadmodũ cũ ſocio nauẽ diuideret ĩterrogãti
reſpõdiſſe tradit. Nauẽ ſi diuidis nec tu nec ſocios habebitis. In
Galbã eloquẽtia clarũ: ſed quẽ habitus (ut ſupra dixi) corporis diſtrue
bat. M. Lœlii uox circũferebat: ĩgeniũ Galbæ male habitat. In eundẽ
Galba Orbilius grãmaticus Accerbius irriſit: Prodierat Orbilius in re
um teſtis: quẽ galba uel cõfunderet diſſimulata eius profeſſione inter
rogauit. Quid artiũ facis? reſpõdit In ſole gibbos fricare ſoleo.

M. Lelius in Galbã

Orbilius grammaticus ĩ eũdẽ

LVcius Cecilius cũ. C. Cæſar aliis qui ſecũ pila luſitabãt centena
ſeſtertia illi uni qnquãgĩta dari uidiſſet: qd ego ĩquit una mãu
ludo & nõ duabus. ut plus habere poſſim? Cũ iratus eſſe Puplius Clo
dius decimo Valerio diceret: ꝙ ei nũmũ petẽti nõ dediſſet. Quid ãpli
us ĩquit mihi facturus es: niſi ut durachiũ eã & redeã: ludẽs ad. Cicero
nis exiliũ. Sed qa & paulo ante Aurelius Symmachus: & ego nũc La/
berii fecimus mẽrionẽ: ſi aliqua huius atq; Publii dicta referemus: imi
tari uidebimur. & adhibẽdi cõuiuio mĩmos uitaſſe laſciuiã: & tñ cele
britatẽ quã cũ adſũt illi excitare pollicent. Laberiũ aſperæ libertatis e/
qtem romanũ Cæſar qngẽtis milibus ĩuitauit: ut ꝓdiret ĩ ſcænam: &
ipſe ageret mimmos: quos ſcriptitabat. Sed poteſtas nõ ſolum ſi inui
te: ſed etiam ſi ſupplicet cogit: Vnde ſe & laberius a Cæſare coactum
in prologo teſtatur his uerſibus.

Laberius

Neceſſitas: cuius curſus tranſuerſi impetum
Voluerunt multi effugere: pauci potuerunt:
Quo me detruſit pene extremis ſenſibus.
Quem nulla ambitio: nulla unq̃ largitio:
Nullus timor: uis nulla: nulla auctoritas

Mouere potuit in iuuenta de ſtatu:
Ecce in ſenecta: ut facile labefecit loco
Viri excellentis mente clæmente edita
Submiſſa placide blandiloquens oratio
Etenim ipſi dii negare cui nil potuerunt:
Hominem me negare quis poſſet pati?
Ergo bis tricenis annis actis ſine nota
Eques romanus lare egreſſus meo domum
Reuertar minus: nimirum hoc die
Vno plus uixi mihi q̃ uiuendum fuit
Fortuna immoderata in bono æque atq; in malo
Si tibi erat libitum litterarum laudibus
Floris cacumen noſtræ famæ frangere
Cur cum uigebam membris præuiridantibus
Satiſfacere populo & tali cum poteram uiro
Non flexibilem me concuruaſti: ut carperes?
Nunc me deiicis: quo quid ad ſcænam affero?
Decorem formæ: an dignitatem corporis?
Animi uirtutem an uocis iocundæ ſonum?
Vt hedera ſerpens uires arboreas necat.
Ita uetuſtas amplexu annorum necat
Sepulchris ſimilis: nihil niſi nomen retineo.

In ipſa quoq; actiōe ſubīde ſe qua poterat ulciſcebat īducto hītu ſyri:
q uelut flagris cæſus præripiētiq; ſe ſimilis exclamabat. Porro qrites lí
bertatē ꝑdidius. Et paulopoſt adiecit: neceſſe ē multos tīeat: quē mul
ti timēt. Quo dicto uniuerſitas populi ad ſolū Cæſarē oculos & ora cō
uertit notātes eius īpotētiā hac dicacitate lapidatā. Ob hæc ī Publium
uertit fauorē. Is Publius natiōe ſyrus: cū puer ad patronū dñi eēt addu
ctus ꝓmeruit eū nō mīus ſalibus & īgenio q̃ forma. Nā forte cū ille ſer
uū ſuū hydropicū iacētē ī area uidiſſet: quæſiſſetq;: īcrepuiſſetq; qd ī
ſole faceret: rñdit: aquā calefacit: Ioculari deīde ſup cœnā exorta quæ
ſtiōe: quodnā eēt moleſtū ociū: aliud alio opināte ille podagrici pedes
dixit. Ob hæc & alia manumiſſus & maiore cura eruditus cū mīmos
cōponeret: īgētiq; aſſēſu ī italiæ oppidis agere cœpiſſe ꝓductus romæ
p Cæſaris ludos oēs q tūc ſcripta & operas ſuas ī ſcænā locauerāt: ꝓuo
cauit ut ſinguli ſecū poſita īuicē materia ꝓ tp̄re cōtēderēt. Nec ullo re
cuſante ſuperauit oēs: inqs & Laberiū. Vnde Cæſar arridēs hoc mō ꝓ

Publius Syrus

nūciauit: Fauēte tibi me uictus ex Laberi a ſyro. Statiq; Publio palmā & laberio annulū aureū cūq̄gētis ſeſtertiis dedit. Tūc Publius ad Laberiū recedentes: ait Qui cū cōtēdiſti ſcriptor: hunc ſpectator ſubleua Sed & Laberius ſeq̄nti ſtatī cōmiſſiōe mimo nouo ītetiecit hos uerſus

Non poſſunt primi eſſe omnes omni in tempore.
Summum ad gradum cum claritatis ueneris: conſiſtes
Aegre: nec citius q̄ deſcendas: decidas.
Cecidi ego: cadet qui ſequitur: laus eſt publica

Sñtiæ publii lepidæ

Publii autē ſen tentiæ feruntˀ lepidæ: & ad cōmunem uſum accōmodatiſſimæ. Ex quibus has fere memini ſingulis uerſibus circumſcriptis.

Beneficium dando accepit qui digno dedit.
Feras non culpes quod mutari non poteſt.
Cui plus licet: q̄ par eſt: plus uult q̄ licet.
Comes facundus in uia pro uehiculo eſt.
Frugalitas miſeria eſt rumoris boni.
Hæredis fletus ſub perſona riſus eſt.
Furor fit læſa ſæpius patientia.
Improbe neptunum accuſat: qui iterum naufragium facit.
Nimium altercando ueritas amittitur.
Pars beneficii eſt: quod petitur ſi cito neges.
Ita amicum habeas: poſſe ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.
Numq̄ periculum ſine periculo uincitur.

Pylades hiſtrio
Hyla eius diſcipulus

Sed q̄a ſemel īgreſſus ſū ſcænā loq̄ndo: nō Pylades hiſtrio nobis omittēdus ē: q clarus ī opere ſuo fuit tp̄ribus Auguſti & Hylā diſcipulū uſq; ad ætatis cōtētionem eruditiōe ꝓuexit. Populus deīde īter utriuſq; ſuffragia diuiſus ē. Et cū cāticū quoddā ſaltaret Hylas: cuius clauſula erat τὸν μέγαν ἀγαμέμνονα ſublimen īgentēq; Hylas uelut metiēbatˀ. Nō tulit Pylades: & exclamauit e cauea σὺ μακρὸν οὐ μέγα ποιεῖς. Tunc eū populus cœgit idē ſaltare cāticū. Cumq; ad locū ueniſſet quē reprehēderat: expreſſit cogitātē: nihil magis ratus magno duci cōuenire: q̄ ꝓ oībus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodē & Pylades hac uoce ſecuritatē ſaltātis caſtigauit σὺ βλέπεις. Cū ī Herculē furētē ꝓdiſſet: nōnullis īceſſū hiſtriōi cōuenietē nō ſeruare uideretˀ: depoſita pſona ridētes īcrepuit μωροὶ μαινόμενον ὀρχοῦμαι. Hac fabula & ſagittas īiecit ī populū. Eādē pſonā cū iuſſu Auguſti ī triclinio ageret: & ītendit arcū & ſpicula īmiſit. Nec idignatus eſt Cæſar eodē ſe loco Pyladi quo

po.ro.fuiſſe.Hic. qa ferebat̃ mutaſſe rudis illiũs ſaltatõis ritũ:q̃ apud maiores uiguit:& uenuſtã ĩduxiſſe nouitaté:ĩterrogatus ab Auguſto q̃ ſaltatiõi cõtuliſſet:rñdit λυλῶν συρίγγων. Idẽ tũ p p populi ſeditio nẽ p cõtẽtiõe ĩter ſe Hyláq; hita cõcitatẽ ĩdignationẽ excepiſſet Auguſti reſpõdit βασιλεῦ ἐάσον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀπολεῖσθαι καὶ εὐκαιρίσειο dictis & excitata lætitia cum ĩ Auieno memoriá florida & amœnitas laudaretur ingenii:menſas ſecundas miniſter admouit.

AT Flauainus. Multi ut extimo ĩ hoc ĩa Varro diſſẽtiũt:q̃ ĩ illa lepidiſſima ſatyra menippea:q̃ ĩſcribit̃ Neſcis qd ueſp uehat de ſecunda mẽſã placẽtas remouit. Sed quæſo dicas Cecina uerba ipſa Varrõis:ſi tibi bñficio memoriæ tenacioris hæſerũt. Et Albinus locus ĩnq̃t Varrõis q̃ẽ referri a me ĩperas:ĩ his fere uerbis ẽ. Bellaria ea maxĩe ſũt mellita:q̃ mellita nõ ſũt. Dulcibus.n.cũ pepſi ſocietas infida. Significãt aũt bellaria oẽ mẽſæ ſecundæ genus. Nã q̃ πέμματα græci uel τραγήματα dixerũt:ea ueteres nr̃i appellauer̃ bellaria Vina quoq; dulciora ẽ ĩuenire ĩ cõediis ãtiqoribꝫ hoc uocabulo:dictaq; ea Liberi bellaria. Bellaria

T euãgelus agite ãteq̃ ſurgẽdũ nobis ſit:uino ĩdulgeamus quod decreti platonici auctoritate faciemus:q existimauit fomitẽ eſſe quẽdã & ĩcitabulũ ĩgenii uirtutiſq;:ſi mẽs & corpus hoĩs uino flagret. Tũ Euſtachius qd agis inq̃t Euãgele:an Platonem extimas hauriẽda paſſim uina ſuaſiſſe:& nõ magis ĩter minuta pocula iocũdiorẽ liberaliorẽ q̃ ĩuitationẽ q̃ fieret ſub q̃buſdã quaſi arbitris & magr̃is cõuiuiorũ ſobriis nõ ĩprobaſſe:Et hoc ẽ q̃d ĩ prĩo & ĩ ſcd̃o de legibus nõ ĩutile uiris eẽ decernit. Nã & modicis honeſtiſq; ĩterbibẽdũ remiſſiõibus refici ĩtegrariq; aĩos ad inſtaurãda ſobrietatis officia extimauit:redditoſq; ſenſim lætiores ad ĩtẽtiões ſurſus capeſſendas fieri habiliores:& ſimul ſiqui penitus ĩ his affectionũ cupiditatũq; errores ĩeſſent:quos celaret alioq̃n pudor reuerẽs:ea oĩa ſine gui periculo libertate p uinũ dãta detegit:& ad corrigẽdũ medẽdũq; fieri opportuniora. Atq; hoc ẽt Plato ibidẽ dicit nõ diffugiẽdas eẽ huiuſcemõi exercitatiões aduerſus propulſandã uini uiolẽtiã:neq; illũ unq̃ cõtinẽtẽ prorſũ aut tẽperãtẽ ſatis fideliter uiſũ eẽ:cui uita nõ ĩter ipſa errorũ pericula & ĩ mediis uoluptatũ illecebris explorata ſit. Nã cui libẽtiæ gr̃æq; omnes cõuiuiorꝫ ĩcognitæ ſint:quiq; illarꝫ oĩo expes ſit.ſi eũ forte ad participãdas huiuſmõi uoluptates:aut uolũtas tulerit:aut caſus ĩduxerit:aut neceſſitas ĩpulerit:mox deliniri & capi neq; mentẽ eius aĩumq; cõſiſtere. Cõgrediẽdũ igit̃.& tãq̃ ĩ acie quadã cũ uoluptariis rebus cũq; iſta uini licẽtia cõmi

Vinum fomes & ĩcitabulũ ĩgenii uirtutiſq;

bibendũ

96

nus decernēdū: ut aduerſus eas nō fuga nec abſentia ſimus tuti: ſed a uigore & conſtanti præſentia moderatoq; uſu temperantiā continentiamq; tueamur: & calefacto ſimul refoto q; aīo ſiquid ī eo uel frigidæ triſtitiæ: uel torpentis uerecūdiæ fuerit: deluamus. Sed q̄a uoluptatū fecimus mētionē: docet Ariſtoteles a q̄bus uoluptatibus ſit cauēdum. Quinq; .n. ſūt ſenſus hoīum: quos græci αἰσθήσεις appellāt: p quos uoluptas aīo aut corpori quæri uidet. tactus guſtus odoratus uiſus auditus. Ex iis oībus uoluptas q̄ īmodice capit: ea turpis atq; īproba eſt Sed enī quæ nimia ex guſtu atq; tactu ē: ea igitur gemina uoluptas ſicut ſapientes uiri cenſuerunt: omniū rerum fœdiſſima eſt eoſq; maxime qui ſeſe duabus iſtis uoluptatibus dediderunt: grauiſſimi uitii uocabulis græci appellauerunt uel ἀκρατεῖς uel ἀκολάστους Nos eos uel incōtinētes dicimus uel intēperātes. Iſtas aūt uoluptates duas: guſtus atq; tactus ideſt cibi atq; ueneris: ſolas hominibus cōmunes uidemus eſſe cum belluis. Et iccirco ī pecudum ferarumq; animaliumq; numero habetur quiſquis eſt his ferarum uoluptatibus occupatus. Cætera ex tribus aliis ſenſibus proficiſcentes hominum tantum propria ſūt. Verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi ī medium proferā: ut quid de iis īfamibus uoluptatibus tā clarus atq; inclytus uir ſentiat publicetur: Διά τί κατά τὴν ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν ἐγγενομένην ἐὰν ὑπερβάλλωσι ἀκρατεῖς λέγονται; οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι τοιοῦτοι· οἱ περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν ἀπ᾽ ἐνίων μὲν τῇ γλώττῃ ἀπ᾽ ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι ἡ ὑ[illegible]χε το· εὔχειν· διά τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γενομένας κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις· τῶν δὲ οὐσῶν κοινῶν αἰσχρῶν εἶναι· τὴν αὐτίκα ἡττώμενον λεγόμενον καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι· τῶν δὲ αἰσθήσεων πέντε τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνον ἥδεται· κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται ἢ κατὰ τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. Quis igr̄ habēs aliq̄d hūani pudoris uoluptatib; iſtis duabus coeūdi atq; comedēdi: quæ homini cum ſue atq; aſino cōmunes ſūt: gratulet? Socrates quidem dicebat hoīes multos ꝓpterea uelle uiuere: ut ederēt & biberēt: ſe bibere atq; eē ut uiueret. Hippocrates autem diuina uir ſcītia de coitu uenereo ita exiſtimabat. partē eē quādā morbi teterrimi: quem nři comitialē dixerūt: Nā qui ipſius uerba hæc tradūt: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν. i. coitū eſſe paruum morbum commitialem.

Voluptates Duæ

Coitus q̄d eſt

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER.III.

IOLATVM CVM SE NOSCET Aeneas multa cæde pollutum ait.

Tu genitor cape ſacra mãu patrioſq; pẽates.
Me bello e tanto digreſſum & cæde recenti.
Attractare nefas: donec me flumine uiuo.
Ablueto. Poſt Caietæ quoq; nutricis ſepultură quo potiſſimũ nauigãs appellit᷑. quam ad eã partẽ per quã fluuio thyberinus amœno ĩ mare ꝓrũpit: ut cõfeſtim ĩ ipſo italiæ limine fluuiali unda ablutius: poſſet q̃ puriſſime Iouem phrygiãq; ex ordine matrẽ ĩuocare. Quid ꝙ Euãdrũ aditurus per thyberim nauigat: ꝙ eũ eẽt reperturus Herculi ſacra celebrãtem: ut ſic purificatus ſacris poſſet hoſpitalibus ĩtereſſe᷑. Hinc & Iuno ipſa cõquerit᷑: nõ magis ꝙ Aeneã cõtigiſſet & cõtra ſuũ uelle ĩ italiã ꝑuenire: q̃ ꝙ optato potiret᷑ thybridis alueo: quia ſciret eũ hoc amne purificatum poſſe ſacra etiam ſibi rite perficere. Nam ne ſupplicari quidem ſibi ab eo uellet. Nunc (quoniam purificationem ad ſacra ſuperorum pertinentẽ deoꝝ in uirgiliana obſeruatione monſtrauimus) uideamus utrũ etiã circa inferoꝝ deorum cultũ proprietatem moris idem poeta ſeruauerit. Conſtat diis ſuperis ſacra facturum corporis ablutione purgari: cũ uero inferis litandum eſt: ſatis actum uidetur: ſi aſperſio ſola cõtingit. De ſacris igitur ſuperoꝝ ait Aeneas: donec me flumine uiuo abluero. At Dido cum ſacra diis inferis inſtituit: ait. *ĩ quarto Aen.*

ĩ ſacris ſuperorũ lauantur

Annam chara mihi nutrix huc ſiſte ſororem.
Dic corpus properet fluuiali ſpargere lympha. Et alibi
Sparſerat & latices ſimulatus fontis auerni
Nec non cum Miſenum ſepulturæ mandari refert idẽ. Ter ſocios pura circũtulit unda Spargens rore leui. Sed & cum facit.

In ſacris ĩferoꝝ aſpguntur

Aeneam apud inferos ramum Proſerpinę conſecraturum ita infert.
Occupat Aeneas aditum: corpuſq; recenti
Spargit aqua. Verborum proprietas tam poetæ huic familiaris ẽ: ut talis obſeruatio ĩ Virgilio eſſe iam deſinat: nullis tamẽ magis ꝓprie uſus eſt q̃ ſacris uel ſacrificalibus uerbis. Et primũ nõ omiſerim ĩ quo pleriq; fallunt᷑: Extaq; ſalſos proiicit ĩ fluctus: nõ ut q̃dã proiicit: exiſtimãtes dixiſſe Virgiliũ proiiciẽda exta: q adiecit ĩ fluctus ſed nõ ita eſt. Nã

laus Virgilij

ex diſciplina aruſpicū & ex præcepto pōtificū uerbū hoc ſolēne ſacrifi-
Porricere cantibus ē: ſicut Veranius ex prīo libro Pictoris ita diſſertationē huius uerbi executus ē: Exta porriciūto diis tāto ī altaria: aramue: focumue: eo ue quo exta dari debebunt. Porricere ergo non proiicere propriū ſacrificii uerbū ē. Et quia dixit Veranius in aram focū ue eo ue quo exta dari debebunt: nunc pro ara & pro foco mare accipiendum eſt: cū ſacrificium diis maris dicatur. Ait enim.

Dii quibus imperium eſt pelagi: quorum æquora curro:
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras uoti reus: extaq; ſalſos
Porriciam in fluctus: & uina liquentia fundam.

Ex his docetur ī mare rite potuiſſe porrici exta: nō proiici. Cōſtituam
Reus ante aras uoti reus. Hæc uox ꝓpria ſacroꝝ ē: ut reus uocet: qui ſuſce-
Dānatus pto uoto ſe numinibus obligat. damnatus aū t qui ꝓmiſſa uota iā ſoluit. Sed de hoc non opus eſt a me plura proferri: cum uir doctiſſimus Euſtachius paulo ante hanc partē plenius executus ſit.

De proprietatibus uerborum. Cap.

Tangere aras EST profundā ſciētiā huius poetæ ī uno ſæpe repire uerbo: qd fortuito dictū uulgus putaret. Multifariā n. legimus ꝙ litare ſola nō poſſit oratio: niſi ut is qui deos precat: etiā arā manibus apprehendat.
Ara Inde Varro diuinaꝝ libro quinto dicit aras primū anſas dictas: ꝙ
Anſa eēt neceſſariū a ſacrificātibus eas teneri. Anſis aūt teneri ſolere uaſa qs dubitet? Cōmutatiōe ergo lraꝝ aras dici cœptas: ut Valeſios & fuſios dictos ꝑus: nūc ualerios & Furios dici. Hæc oia illo uerſu poeta executus ē: Talibus orātē dictis: araſq; tenētē Audiit oīpotēs. Nō ne eo additū crediderīs: nō qa orabat tm̄ ſed qa & aras tenebat auditū? Nec non cū ait. Talibus orabat dictis: araſq; tenebat. Item Tango aras medios ignes & numina teſtor: eandem uim noīs ex apprehenſione ſignificat.

laus virgilij

IDem poeta tā ſciētia ꝓfundus: q̄ amœnus īgenio nōnulla de ueteribus uerbis: q̄ ad ꝓprietatē ſacroꝝ nouerat pertinere: ita īterpretatus ē: ut mutato uerbi ſono īteger ītellectus maneret. Nā primo pōtificī libro apud Pictorē uerbū hoc poſitū ē uitulari. De cuius uerbi
Vitulari ſignificatu Titius ita rettulit. Vitulari ēſt uoce lætari. Varro ēt ī libro qntodecimo reꝝ diuinaꝝ ita refert: ꝙ pōtifex in ſacris qbuſdā uitulari ſoleat: quod græci παιανίζειν uocāt. Has tot īterpretatōis ambages q̄ paucis uerbis docta Maronis elegātia expreſſit: Lætūq; choro pæana canentes. Nā ſi uitulari eſt uoce lætari: qd ē παιανίζειν: non ne in can

tu læti παιᾶνος enarratio uerbi perfecta ſeruata ē. Et ut huic uocabu-lo diutius īmoremur: Hylus libro quē de diis compoſuit ait Vitulam uocari deā: q̄ læticiæ præeſt. Poſo ait uitulā uictoriā noīari. Cuius rei hoc argumētū profert: ꝙ poſtridie nonas iulias re bene geſta: cum pri die populus a tuſcis in fugam uerſus ſit: unde populifugia uocantur: poſt uictoriā ſequētē certis ſacrificiis fiat uitulatio. Quidā nomē eius aīaduerſum putāt: ꝙ potens ſit uitæ tolerandæ. Ideo huic deæ pro fru gibus fieri ſacrā dicunt: qa frugibus uita humana toleratur. Vnde hoc eſſe animaduertimus: ꝙ ait Virgilius: Cum faciam uitula pro frugibꝫ ipſe uenito: ut uitula dixerit pro uitulatione: quod nomen eſſe ſacrifi cii ob læticiam facti ſuperius expreſſimus. Meminerimus tamen ſic le gendum per ablatiuum: cum faciā uitula pro frugibus. i. cum faciā rē diuinam non oue: non capra: ſed uitula: tāq̄ dicat: cum uitulam pro frugibus ſacrificauero: quod eſt: cum uitula rem diuinam fecero. Pon tificem Aeneam uel ex nomine referendorum laborum eius oſtendit: Pontificibus enī permiſſa eſt poteſtas memoriā rerum geſtaꝝ in tabu la conferendi: & hos annales appellant equidē maximos: quaſi a pon tificibus maximis factos. Vnde ex perſona Aeneæ ait: Et uacet ānales noſtroꝝ audire laboꝝ. Et quia inter decreta pontificū hoc maxīe quæ-ritur: quid ſacrū: quid ſanctū: quid religioſum: quærendū: utrū iis ſe cundū diffinitionē ſuā Virgilius uſus ſit. & ſingulis uocabuli ſui pro prietatem more ſuo ſeruauerit.

Vitula Dea

Quid ſacrū: quid ſanctū: quid religioſū: quid ꝓfanū. Cap.

SAcrum ē: ut Trebatius libro ꝑmo de religiōibus refert: qcquid eſt quod deoꝝ habet. Huius diffininionis poeta memor: ubi ſa-crum nominauit: admonitionē deorū pene ſemper adiecit Sacra dio-neæ matri diuiſq; ferebam. Itē Sacra ioui ſtygio quæ rite incepta para-ui. Itē. Tibi. n. tibi maxima iuno Mactat ſacra ferens. Profanū omnes pene conſentiunt id eſſe: quod extra fanaticam cauſam ſit: quaſi por-ro a fano & religione ſecretum. Cuius ſignificatus exemplum cōſecu-tus ē: cū de luco & adytu īferoꝝ ſacro utroq; loqueret: Procul o procul eſte profani Conclamat uates: totoque abſiſtite luco. Eo accedit quod Trebatius profanum id proprie dici ait: quod ex rgligioſo uel ſacro in hominum uſum proprietatemq; cōuerſum eſt. Quod aptiſſime poe-ta ſeruauit: cum ait: Faune precor miſerere inquit: tuque optima fer-rum Terra tene: colui ueſtros ſi ſemper honores: Quos contra æneæ

Quid ſit prafanū

Profana-tum
Quid ſit ſanctum

dæ bello fecere profanos. Dixerat. n. Sed ſtirpem teucri nullo diſcrimine ſacrũ ſuſtulerãt. Vnde oſtẽdit ꝓprie ꝓfanatũ quod ex ſacro promiſcuũ humanis actibus accomodatum ẽ. Sanctum eſt: ut idem Trebatius libro. x. religionũ refert: ĩterdũ idem quod ſacrum idemq; quod religioſum: ĩterdum aliud: hoc ẽ nec ſacrum nec religioſum ẽ. Quod ad ſecũdam ſpeciem pertinet: Sancta ad uos anima atq; iſtius inſcia culpæ. Deſcendam. Non enim ſacro aut religio eius anima tenebatur. quã ſanctã hoc eſt ĩcorruptam uoluit oſtendere: ut in illo quoq; : Tu o ſanctiſſima coniunx Fœlix morte tua: ĩ quo caſtitatis honorẽ incorruptæ uxoris amplexus eſt. Vnde & ſanctæ leges: quæ nõ debeant pœnæ ſanctione corrumpi. Quod autem ad priorẽ ſpeciei diffinitionẽ de ſancto attinet. i. non ut aliud ſit q̃ ſacꝝ aut religioſum: Ecce leuis ſũmo de uertice uiſus iuli Fundere lumen apex. Et paulopoſt: Nos paui di trepidare: crinẽq; flagrantẽ Excutere & ſanctos reſtĩguere fontibus ignes. Hic. n. ſanctos ac ſi ſacros accipiemus. quia diuinitus cõtigerũt Itẽ Tuq; o ſanctiſſima uates Præſcia uẽturi: nõ aliud niſi ſacrũ uocat:

Quid ſit religioſũ
Religio
Cærimõia

quam uidebat & uatem & deo plenam & ſacerdotẽ. Supereſt ut quid ſic religioſum cum Virgilio cõmunicemus Seruius Sulpitius religionem eẽ dictam tradidit: quæ propter ſanctitatem aliquam remota ac ſepoſita a nobis ſit: quaſi a relinquendo dicta: ut a carẽdo cerimonia. Hoc Virgilius ſeruãs ait: Et ingens gelidum lucus prope ceritis amnẽ Religione patrum late ſacer. Et adiecit quo proprietatem religiõis exprimeret: Vndique colles Incluſere caui: & nigra nemus abiete cingit. Que res utiq; faciebat lucum a cõmunione populi ſecretum. Et ut relictum locũ oſtenderet nõ ſolũ adeũdi difficultate: adiecit & ſanctitatẽ: Siluano fama ẽ ueteres ſacraſſe pelaſgos Agrorũ pecoriq; deo. Secũdũ Põpeium feſtũ: Religioſi ſũt: q faciẽda & uitãda diſcernũt. Hic Maro

Deducere

ait: Riuos deducere nulla Religio uetuit. Quod aũt ait deducere: nihil aliud ẽ q̃ detergere. Nã feſtis diebus riuos ueteres ſordidatos detergere licet: nouos fodere nõ licet. Intrãſcurſu & hoc notãdũ ẽ: qđ & ipſe uelut præteriẽs ſub unius uerbi ſignificatiõe proiecit. Cauet̃. n. ĩ iure põtifico: ut qm̃ oues duabus ex cauſis lauari ſolẽt: aut ut curetur ſcabies: aut ut purgetur lana: feſtis diebus purgãdæ lanæ gratia oues lauari nõ liceat: liceat autẽ ſi curatione ſcabiẽs abluenda ſit. Ideo hoc quoq; ĩter cõceſſa numerauit: Balãtumq; gregem fluuio merſare ſalubri. Quod ſi huc uſq; dixiſſet licita & uetita cõfundere: ſed adiiciẽdo ſalubri: cãm conceſſæ ablutionis expreſſit.

Quid delubrum. Cap.

Omnia et ſacrorum locorum ſub cōgrua ꝓprietate ꝑferre pontificalis obſeruatio ē Ergo delubrū qd pontifices ꝓpne uocent: & qualiter hoc noīe Virgilius uſus ſit reqramus: Varro libro. viii. rerum diuinarum: Delubrū ait alios extimare: ī quo præter ædē ſit area aſſumpta deū cā ut eſt in circo flamino Iouis ſtatoris. alios ī quo loco dei ſimulacrū dedicatū ſit. Et adiecit: Sicut locū ī quo figerēt cādelā. cādelabrum appellatū: ita ī quo deum ponerēt nomīatum delubrum. His a Varrōe præſcriptis poſſumus ītelligere id potiſſimū ab eo ꝓbatum: qđ ex ſua cōſuetudine in ultimo poſuit: ut a dei dedicato ſimulacro delubrum cœperit nuncupari. Virgilius tamen utrāq; rationem diligentet ē executus. Vt. n: a poſtrema incipiamus: obſeruauit delubrum nominaturus: aut ꝓpne deorum noīa aut ea q̄ diis āccomodarent īſerere. At gemini lapſu delubra ad ſūma dracones. Effugiūt. Et ut mox ſimulacrum nominaret ſubtexuit: ſeueq; petunt tritōidis arcē: Sub pedibuſq; deæ clypeiq; ſub orbe tegunt. Itē: Nos delubra deum miſeri: qbus ultimus eſſet Ille dies. Illā uero opinionē de area quā Varro prædixerat nō omiſit: Principio delubra adeūt pacemq; p aras Exquirunt. Et mox: Aut ante oīa deum pingues ſpatiat ad aras: Quid. n. ē ſpatiari: q̄ ſpatio lati itineris obābulare. Quod adiiciendo ante aras: oſtendit areā aſſumptā deorum cauſas ob ita ſuo more uelut aliud agendo implet arcana. Cādelabrum ſpatiari

Quid dii penates. Cap.

DE diis quoq; romanorum propriis id eſt penatibus aſperſa eſt huic operi nō īcurioſa ſubtilitas. Nigidius. n. de diis libro. xix. reqrit: num dii penates ſint troiānorum Apollo & neptunus q muros eis feciſſe dicunt: & num eos i italiā Aeneas aduxerit. Cornelius quoq; labeo libro de diis penatibus eadē extimat. Hāc opinionē ſequit Maro cum dicit: Sic fatus meritos aris mactabat honores. Taurum neptuno: taurū tibi pulcher apollo. Varro humanarum ſecūdo Dardanū refert deos penates ex ſamothrace ī phrygiā: & Aeneā ex phrygia in italiam detuliſſe. Qui ſint autem dii penates in libro quidem memorato Varro non exprimit. Sed qui diligentius eruūnt ueritatem: penates eſſe dixerūnt: p quos penitus ſpiramus: per quos habemus corpus: per quos ratiōem animi poſſidemus. Eſſe autem medium æthera Iouem: Iunonem uero imum aera cum terra: & Mineruā ſummū ætheris cacumē. Et argumēto utunt: q Tarqnius Demarathi corinthii filius ſamothracicis religiōibus myſticæ ībutus uno tēplo ac ſub eodē tecto numīa memora Penates

ta cōiūgit. Caſſius uero Hemina dicit ſamothracas deos eoſdemq; ro/
manorꝝ penates ꝓprie dici θεοὺσ μεγαλουσ Noſter hæc ſciens ait: Cū
Magni dei
ſociis natoq; penatibus & magnis diis: qđ exprimit θεοὺ μεγάλους.
Sed & oīa hæc noīa cū ī uno de ſuptadictis numinibus ſeruat doctri/
Iuno magna
nā: ꝓcul dubio ſuā de hac oī opinioe cōfirmat. Cū. n. ait Iunonis ma/
gnæ primū præce numē adora: τὴν μεγάλην noīat. Adſit lætitiæ bac
Iuno Bōa
chus dator & bona Iuno: τὴν κρηστὴν. Dominãq; potentē τὴν δυνα
Iuno Potens
τὴν eodē noīe appellauit. Et Veſtā quā de nūero penatū aut certe co
mitem eorꝝ eſſe manifeſtū eſt: adeo ut & cōſules & prætores ſeu dicta
tores cū adeunt magiſtratū lauinii rem diuinā faciunt penatibus pari
ter & Veſtæ Sed & Virgilius ubi ex pſona Hectoris dixit: Sacra ſuoſ
q; tibi comēdat troia penates: mox adiecit. Sic ait & manibus uittas ue
ſtāq; potētem Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem. Addidit
Higinius ī libro quem de diis penatibus ſcripſit: uocari eos θεοὺς πα/
Dii Patrii
τρῴους Nec hoc Virgilius ignoratum reliquit. Dii patrii ſeruate do/
mum ſeruate nepotem: Et alibi Patriiq; penates.

Hiſtoriarum genera. Cap.

NEc minus de ſacrificiorꝝ uſu: q̄ de deorꝝ ſcientia diligentiā ſuam
padit. Cū. n. Trebatius libro primo de religioībus doceat hoſtia
rū gnā eſſe duo. Vnū ī quo uolūtas dei p exta diſquirit. Alterꝝ in quo
hoſtia an.
ſola aīa deo ſacrat. Vnde & Aruſpices aīales has hoſtias uocāt. Vtrūq;
hoſtiarꝝ genus Virgilius ī carmīe oñdit: Et primo qdem illud quo uo
luntas numinum per exta monſtrat. Mactat lectas de more bidentes.
Et mox pecudumq; recluſis Pectoribus inhians ſpirantia conſulit ex/
tā. Alterꝝ illud in quo hoſtia animalis dicitur: ꝗ eius tantum anima
ſacratur: oſtendit: cum facit Entellum uictorem eryci mactare taurū.
Perſoluo
Nā ut expleret aīalis hoſtiæ cauſas: ipſo uſus eſt noīe. Hanc tibi eryx
meliorem aīam pro morte daretis: Et ut nūcupata uota ſignificaret
ait. perſoluo: quod de uoto ꝓprie dicitur Vtq; oſtēderet perſolutum
diis ſignificauit dicens. Sternitur exanimiſq; tremens procūbit humi
bos. Videndum ēt ne & illā hoſtiā oſtēdat aīalem: Sanguine placaſtis
uentos & uirgine cæſa: Cum primū iliacas danai ueniſtis ad oras: San
litare
guine quærendi reditus aīaq; litādū argolica. Nā & aīam id eſt hoſtiæ
nomen poſuit: & litare quod ſignificat ſacrificio facto placaſſe numē:
hoſtia magis
In his ipſis hoſtiis uel aīalibus uel cōſulatoriis quædā ſūt: quæ hoſtiæ
iniuges uocāt. i. q̄ nūq̄ domitæ ac iugo ſubditæ ſūt. Harum quoq; nī
poeta ſic meminit: Nūc grege de intacto ſeptē mactate iuuencos. Præ

ſtitent: totidē lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidentius exptie
re adiiecit: & īracta totidē ceruice iuuencas. Eximi quoq; ī ſacrificiis uo
cabulū nō poeticū ἐπίθετον: ſed ſacerdotale nomen eſt. Veratius.n.ī
pōtificalibus qōnibus docet eximias dictas hoſtias: q̄ ad ſacrificiū de-
ſtinatæ eximāt̄ egrege: uel q̄d eximia ſpecie quaſi offerendæ numinib;
eligāt̄. Hic ait: Quattuor eximios præſtāti corpe tauros. Vbi ꝙ eximū
tut eximios ꝙ eligūt̄ præſtāti corpe mōſtrauit. Ambatuallis hoſtia eſt:
ut ait Pōpeius Feſtus: q̄ rei diuīæ cā circū arua ducit̄ ab hiis q ꝓ frugib;
faciunt. Huius ſacrificii mētionē ī bucolicis hēt: ubi de apotheoſi dap
hnidis loqtur. Hæc tibi ſemp erunt: & cū ſolemnia uota Reddemus
nymphis: & cū luſtrabimus agros: ubi luſtrare ſignificat circuire. Hic
.n. uidelicet & nomē hoſtiæ acqſitum eſt ab ambiendis aruis. Sed & ī
georg. lib. i. Terq; nouat circū fœlix eat hoſtia fruges. Obſeruatum eſt
a ſacrificātibus: ut ſi hoſtia q̄ ad aras duceret̄ fuiſſet uehemētius relu-
ctata: oſtēdiſſetq; ſe inuitā altaribus admoueri: abnueret̄: qa īuito deo
offerri eā putabāt. Quæ aūt ſtetiſſet oblata: hanc uolenti numini dari
exiſtiabāt. Hinc noſter: Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aras. Et
alibi Et ſtatuā āte aras aurata frōte iuuencū. Adeo aūt oē pietattem ī
ſacrificiis: q̄ diis exibēda ſunt: poſuit: ut ꝓpter cōtrariā cām Mezētiū
uocaret cōtemptorꝫ deoꝝ. Neq;.n. & ut Aſpro uidet̄: ideo cōtemptor
diuū dictus ē: ꝙ ſine reſpectu deoꝝ ī hoīes impius fuerit. Alioqn mul-
to magis hoc de Buſiride dixiſſet: quem longe crudeliorem illaudatū
uocaſſe cōtentus eſt. Sed ueram huius contumaciſſimi nominis cau-
ſam in pnmo libro originum Catonis diligens lector inueniet Ait.n.
Mezentium rutulis īperaſſe ut ſibi offerrent quas diis primicias offere
bāt: & latinos oēs ſimilis īperii metū ita nouiſſe: Iuppiter ſi tibi magis
cordi eſt nos ea tibi dare potius qui Mezentio uti nos uictores facias.
Ergo ꝙ diuinos honores ſibi exegerat merito dictus eſt a Virgilio con-
temptor deoꝝ. Hinc pia illa inſultatio ſacerdotis. Hæc ſūt ſpolia: & de
rege ſuperbo primitiæ: ut nomine cōtumaciæ: cui pœnas luit raptas
de eo notaret exuuias. Mirandum eſt huius poetæ & circa noſtra & cir
ca externa ſacra doctrinam. Neq;.n. de nihilo eſt: ꝙ cum delon uenit
Aeneas: nulla ab eo cæſa eſt hoſtia: niſi cū ꝓficiſcerentur: Apollini: &
Neptuno res diuina facta eſt. Cōſtat.n. ſicut Cloatius Verus ordina-
torum libro ſecundo docet: eſſe deli aram: apud quam hoſtia nō cædi
tur: ſed tm̄ ſolēni deum prece uenerāt̄. Verba Cloatii hæc ſūt: Deli ara
eſt Apollinis γενήτορος, in qua nullum aīal ſacrificat̄: quam Pytha-

hoſtia eximia

hoſtia ambauallis

Quare Mezētius dicitur cōtēptor deoꝝ

Apollo pater

gorā uelut īuiolatā adoraſſe ꝑdūt. Hāc ergo eē quæ adorat̄ ab Aenea γενήτορος. arā poeta demōſtrat: ſiquidē templū ingreſſus pontifex nullo acto ſacrificio ſtatim īchoat precē. Et ut genitora expreſſius nominaret: Da pater auguriū: At uero cū taurū mox īmolat Apollini & Neptuno apud aliā utiq; aram factū ītelligimus. Et bene ſupra rātū modo patrē: quod ibi ꝓpriū ē: & infra quod cōe ē Apollinē nominat. Meminit huius aræ & Cato de liberis educandis in hæc uerba: Nutrix hæc oīa faciebat ī uerbenis ac tubis ſine hoſtiis: ut deli ad Apollinis genitiui aram: Eodē uerſu nō omittendū puto: cur ſaxo uetuſto dixerit extructū templum. Vult longus īmutatio eſt īquit epitheti. Velut. n. dicere uetuſtatē tēpli. Hūc multi alii cōmētatores ſecuti ſūt: ſed frigidum eſt ædificii ætatē notare. Epaphus aūt uir plurimæ lectiōis libro. xvii. ait: delphus quodā tpr̄e eueniſſe: ut templū religioſū antea & ītactum ſpoliatum incenſumq; ſit: & adiicit: multas circa corinthum urbes inſulaſq; proximas terremotu hauſtas: delon neq; antea neq; poſtea hoc īcōmodo uexatam: ſed ſemp eodē manere ſaxo. Tucydides ēt hiſtoriaꝝ li. iii. idem docet. Nō miꝝ ergo ſi præſidio religiōis tutā īſulā ſemp oñdens & reuerētiā ſibi locoꝝ acceſſiſſe dicit cōtinuā ſaxi eiuſdē id eſt inſulæ firmitatē. Vt ſeruauit Apollinis genitoris proprietatē patrem uocādo. Idem curauit Herculē uocādo uictorem. Hæc inqt limina uictor Alcides ſubiit. Varro diuinaꝝ li. iiii. uictorem. Herculem putat dictū: ꝙ omne aīalium genus uicerit. Romæ aūt uictoris Herculis ædes duæ ſūt: una ad portā trigeminā: altera in foro boario. Huius cōmenti cām Maſſurius Albinus memorabiliū lib. ii. aliter expōit. M. inquit Octauius Herenus prima adoleſcentia tibicen: poſtq̄ arti ſuæ diffiſus eſt: inſtituit mercaturā: & benere geſta decimā Herculi profanauit. Poſtea cū nauigans hoc idem ageret: a prædonibus circūuētus fortiſſime pugnauit: & uictor receſſit. Hunc in ſomniis Hercules docuit ſua opera ſeruatū. Cui Octauius īpetrato a magiſtratibus loco ædem ſacrauit: & ſignum uictorēq; inciſis litteris appellauit. Dedit ergo ephitheton deo: quo & argumentū ueteꝝ uictoriaꝝ Herculis: & cōmemoratio nouæ hiſtoriæ q̄ recenti romano ſacro cām dedit contineret̄. Nec fruſtra in eodē loco dixit: Et domus herculei cuſtos pinaria ſacri. Quidam. n. aram maximā cū uicino flagraret īcendio: liberata a pinatiis ferūt: & iō ſacri cuſtodē domū pinariā dixiſſe Virgiliū κατὰ διασολήν inqt potitioꝝ. q ab Appio Claudio premiō corrupti ſacra ſeruis publiciis prodiderunt. Sed Veratius pōtificalis ī eo libro quē fecit de ſuppli

Hercules Victor

Aedes due Her.

Octauius herenus

catiōibus:ita ait. Pinariis qui nouiſſimi comeſo prādio ueniſſent. cū
iam manus prāſores lauarēt: præcepiſſe Herculē: ne qd poſtea ipſi aut
ꝓgenies ipſoꝝ ex decima guſtarēt ſacrāda ſibi: ſed miniſtrādi tantum
modo cauſa nō ad epulas cōuenirēt. Quaſi miniſtros ergo ſacri cuſto
des uocari: ut ipſe Virgilius alibi: At triuiæ cuſtos iā dudum ī monti-
bus opis: id ē miniſtra. Niſi forte cuſtodem dixit eā: quæ ſe prohibue
rit & cōtinuerit a ſacris: ut ipſe alibi: Et cuſtos furum atq; auium cum
falce ſaligna Helleſpōtiaci ſeruet tutela priapi. Hic utique cuſtodem
prohibitorēq; auium furumq; ſignificat. Hæc ubi dicta: dapes iubet
& ſublata reponi Pocula: gramineoq; uiros locat ipſe ſedili. Non ua-
cat quod dixit ſedili. Nam propria obſeruatio eſt Herculis ſacris epula
ri ſedentes. Et cornelius Balbus ἐξηγητικῶν libro. xviii. ita ait: Apud
aram maximā obſeruatū: ne lectiſterniū fiat. Cuſtodit̃ in eodem loco
ut oēs aperto capite ſacra faciant. Hoc fit ne qs in æde dei habitū eius
imiteret̃. Nā ibi operto ipſe capite eſt. Varro ait græcum hūc eſſe mo-
rem qa ſiue ipſe ſiue ab eo relicti q aram maximā ſtatuerunt: græco ri-
tu ſacrificauerunt. Hoc amplius addidit Caius Baſſus Iccirco enī hoc
fieri dicit: qa ara maxima ante aduentum Aeneæ in italia conſtituta ē
qui hūc ritum uelādi capitis inuenit. Ea quoq; quæ incurioſe trāſmit
tunt̃ a legentiū plebe: nō carent profunditate. Nam cū loqueret̃ de fi
lio Pollionis: id quod ad pricipem ſuū ſpectaret adiecit: Ipſe ſed ī pra
tis aries iam ſuaue rubenti Murice iā croceo mutabit uellera luto. Tra
dit̃ aūt in libro hetruſcorum. ſi hoc animal inſolito colore fuerit indu
tum: portendi īperatori rerū oīum cum fœlicitate largitatē. Eſt ſuper
hoc liber Tarquini tranſcriptus ex oſtentario tuſco: Ibi reperit̃: purpu
reo aureoue colore ouis arieſue ſi aſperget̃: principi ordinis & generis
ſumma cū fœlicitate largitatē auget genus progeniem propagat in cla
ritate: lætiorem que efficit. Huiuſmodi igit̃ ſtatum īperatori in tranſi
tu uaticinat̃. Verbis etiam ſingulis de ritu ſacro q̄ ex alto petita ſignifi
cet: uel hinc licebit aduertere: Iniecere manum præce: teliſque ſacrarūt
Euandri. Nam quicquid deſtinatum eſt diis: ſacrum uocatur. Perue
nire aūtem ad eos non poteſt: niſi libera ab onere corporis fuerit aīma
quod niſi morte fieri nō poteſt. Ita ergo opportune ſacrum Haleſum
facit: quia erat oppeti turus. Et hic proprietatem & humani & diuini
iuris executus eſt. Nam ex manus iniectione pene mācipium deſigna
uit: & ſacrationis uocabulo obſeruantiam diuini iuris īpleuit. Hoc lo
co non alienum uidetur de conditiōe eoꝝ hominum referre: quos le-

Pinarii Potitii ſacerdotis Her.

Cuſtos

In ſacris herculis epulant̃ ſedentes

Aeneas in italia uelandi capitis in ſacris auctor

Aries indutus īſolito colore portēdit Imperatori fœlicitatem

Quid ſacꝝ

ges ſacros eſſe certis diis iubent: q̃a nõ ignoro q̃buſdam mirum uideri q; cum cætera ſacra uolari nefas ſit: hominem ſacrũ ius fuerit occidi. Cuius rei cauſa rei cauſa hæc eſt. Veteres nullum aĩal ſacrum ĩ finibus ſuis eſſe patiebãt: ſed abigebant ad fines deoꝝ: q̃bus ſacrũ eſſet. Animas uero ſacratoꝝ hominũ quos ζώανας græci uocant: diis debitas exiſtimabãt. Quẽadmodum igitur quod ſacrũ ad deos ipſos mitti non poterat: a ſe tamen demittere nõ dubitãt ſic animas quas ſacras in cælum mitti poſſe arbitrati ſũt uiduatas corpore q̃ primum illo ire uoluerunt. Diſputat de hoc more etiam Trebatius religionũ libro. ix. Cuius exemplum ne ſim prolixus omiſi. Cui cordi eſt legere: ſatis habeat & auctorem & uoluminis ordinem eſſe monſtratum.

Quæ ſciẽtiſſime ꝓlata a nõnullis male enũciãdo corrũpãt. Cap.

Nonnulloꝝ quæ ſciẽtiſſime prolata ſunt: male enunciando corrumpimus dignitatem: ut q̃dam legunt. Diſcedo hac ducente dea flammam ĩter & hoſtes Expedior: cum ille doctiſſime dixerit: ducente: deo: nõ dea. Nam & apud Caluum Acthenianus affirmat legendum: Pollẽtemq; deum uenerẽ nõ deam. Signum etiã huius eſt cypri barbatum corpore ſed ueſte muliebri cũ ſceptro ac ſtatura uiri. Et putant eandẽ marem ac fœminã eſſe. Ariſtophanes eam ἀφρόδιτον appellat: Leuinus etiã ſic ait. Venerẽ igit̃ almũ adorãs ſiue fœmina ſiue mas ẽ. ita uti alma noctiluca ẽ. Philocorus quoq; ĩ athide eandẽ affirmat eſſe lunã: & ei ſacrificiũ facere uiros cũ ueſte muliebri mulieres cũ uirili. q̇ eadẽ & mas exiſtimat̃ & fœmina Hoc quoq; de prudẽtia religionis a Virgilio dictũ ẽ. Decidit exanimis uitãq; reliq̃t ĩ aſtris Aereis. Iginus enim cũ de ꝓprietatibus deorũ cũ de aſtris ac ſtellis loqueretur ait oportere his uolucres imolari. Docte ergo Virgilius dixit apud ea numina aĩam uolucris remãſiſſe: q̃bus ad litãdum data ẽ. Nec nomẽ apud ſe q̃d fortuitũ eſſe poterat: uacare ꝑmittit: Matriſq; uocauit Nomine caſmille mutata parte camillã. Nam Statius Tullianus de uocabulis reꝝ libro primo ait dixiſſe Callimachũ: tuſcos Camillũ appellar̃ Mercuriũ: quo uocabulo ſignificãt præminiſtrum deoꝝ. Vnde Virgilius ait Metabũ Camillam appellaſſe filiã Dianæ ſ. præminiſtrã. Nã & pacubius cum de medea loqueret̃: Cælitum camilla expectãta aduenis ſalue hoſpita. Romani quoq; pueros puellaſue nobiles & ĩueſtes camillos & camillas appellant flaminicarum & flaminum miniſtros Hanc quoq; obſeruationem eius non conuenit præterire. Mos erat. inquit heſperio ĩ latio: quem protinus urbes Albanæ coluere ſacrum

Vẽus mas & fœmina

aphroditõ

Camillius ſ. preminiſtris deorũ

inueſtis i. imberbis

Quid ſit mos & cõſuetudo

facto c. K. 102 (?)

éuocationẽ etiã uim deuotionis oſtéderet: in q̃ præcipuẽ Iuppiter ut diximus ĩuocat᷑: ait Ferus oĩa iuppiter argos Trãſtulit. Videt᷑ ne uobis probarũ ſine diuini & humani iuris ſcientia nõ poſſe profunditatem Maronis ĩtelligi? Hic cũ omnes cõcordi teſtimonio doctrinã & poetæ & narrãtis æquaret exclamauit Euãgelus diu ſe ſuccubuiſſe patiẽtiæ: nec ultra diſſimulandũ. quin in medium detegat ĩſcientiæ uirgilianæ (Quibus deis imolatur taurus) uulnera. Et nos inquit manũ ferulæ aliquãdo ſubduximus: & nos cepimus põtificii iuris auditum: & ex his quæ nota ſunt nobis. Maronẽ huius diſciplinam iuris neſciſſe cõſtabit. Quando enim diceret: Cæli colum regi mactabã ĩ littore taurũ: ſi ſciret taurũ immolari huic deo uetitũ: aut ſi didiciſſet qđ Atteius Capito cõprehendit. Cuius uerba ex libro primo de iure ſacrificiorũ hæc ſunt. Itaq; Ioui tauro uerre ariete ĩmolari nõ licet. Labeo uero. lx. &. viii. libro ĩtulit: niſi Neptuno Apollini & Marti taurum nõ ĩmolari. Ecce põtifex tuus qdem apud quas aras mactet᷑ ignorat: cũ uel æditus hæc nota ſint: & ueterum nõ tacuerit induſtria Adhæc Prætextatus enidẽs. Quibus deorũ ĩmolet᷑ tauro: ſi uis cũ Virgilio cõmunicare: ipſe te docebit: Taurũ neptuno taurum tibi pulcher apollo. Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igit᷑ ut hoc docte: ita illud argute. Nã oſtendit Iõ nõ litatum: iõ ſecutum Horrendum dictu & uiſu mirabile mõſtrum. Ergo reſpiciẽs ad futura hoſtiã cõtrariã fecit. Sed & nouerat hũc errorẽ nõ eſſe ĩexpiabilẽ. Atteius. n. Capito: quẽ in acie cõtra Maronẽ locaſti: adiecit hæc uerba: Si qs forte tauro fecerit: piaculũ dato. Cõmittit᷑ ergo res nõ qdem ĩpianda ĩſolita tamen. Et cõmittit᷑ nõ ignorãtia: ſed ut monſtro locum faceret futuro. Subiecit Euangelus: ſi euentu excuſantur illicita: dic quæſo: quod (Vinũ nõ libat᷑ Cereri) erat monſtrum ſecuturum: & cum Cæreri libari uino iuberet: quod omnibus ſacris uetatur: Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho. Vinũ autem Cæreri nõ libari: debuit illũ uel Plautus docere: qui in aulularia ait: Cereri mi Strobile hi ſunt facturi nuptias: quia temeti nihil allatum uideo? At hic ueſter flamen & põtifex & omnia tã quid ĩmoletur: q̃ qd libet᷑ ignorat. Et ne nõ ubiq; ĩ libãdo pari errore ſit deuius: in octauo ait. In mẽſam læti libãt: diuoſq; precãtur: cũ nõ in mẽſã: ſed ĩ arã ſecũdũ morẽ libare debuerint. Vt prius tibi Prætextatus ĩquit: de poſteriore quæſtione reſpõdeã Fateor te nõ ĩmerito uſurpatã ĩ mẽſã libatione quæſiſſe: ampliuſq; ſpeciẽ difficultatis auxeras: ſi magis Didonẽ ĩ mẽſam ſimiliter libãtẽ notaſſes. Dixit: & in mẽſam laticũ libauit honorẽ. Nam & Publius Tertius cũ de ritu ſacrorum multa diſſe

reretur: ait ſibi hunc locū in quæſtione uenire: nec tamē hæſitationē ſuā requiſita ratiōe diſſoluit. Ego aūt qd mihi magiſtra lectione cōpertū eſt: publicabo. In papiriano enim iure euidēter relatum ē: Aræ uicem præſtare poſſe mēſam dicatā: ut in tēplo inqt iunonis populoniæ auguſta mēſa eſt. Nāq; in fanis alia uaſorꝝ ſunt & ſacræ ſupellectilis: alia ornamentorꝝ. Quæ uaſorꝝ ſunt: iſtrumēti inſtar habent: qbus ſemp ſacrificia cōficiunt. Quaꝝ rerum principē locum optinet mēſa: ī qua epulæ libationeſq; & ſtipes reponunt. Ornamēta uero ſunt clypei coronæ & huiuſcemodi donaria. Necq; enim donaria dedicant eo tempore: quo delubra ſacrant. At uero mēſa arulæq; eodē die quo ædes ipſæ dedicari ſolent. Vnde mēſa hoc ritu dedicata in tēplo aræ uſum & religionem optinet puluinaris. Ergo apud Euandrū qdem ſit iuſta libatio. Quippe apud eam mēſam quæ cū ara maxima more utiq; religionis fuerat dedicata: & in loco ſacrato & inter ipſa ſacra in quibus epulabant. In cōuiuio uero Didonis qdem tātum regiū cōſtat nō etiam ſacrum fuiſſe apud humanā menſā in triclinio nō in tēplo: quia nō erat religioſa ſed uſurpata libatio ſolā fecit libaſſe reginā: ī cuius pſonā nulla obſeruationis neceſſitas: & multo ad uſurpādū ī poteſtate pmiſſio At uero hic oēs in mēſa læti libant diuoſq; præcant: qa quod recte fieri nouerat: ab oībus ſimul ī tēplo epulātibus & uni ſacratæ aſſidentibus menſæ factū eſſe memorauit: De illo aūt uerſu: Cui tu lacte fauos & miti dilue baccho: paucis qd Maro accuſat abſoluā. Poeta enī æque in rebus doctrinæ & in uerbis ſectator elegantiæ ſciens Cereri mulſo libari: adiecit: miti bacho fauos dilue ſcilicet miteſcere uinū dicens cum mulſum cœperit fieri. Nā mite hic uinum ita dixit: ut alibi ait domitū & durū bacchi domitura saporē. Notū aūt eſſe nō diffitebere: qꝫ ad diē duodecim ī kalendas ianuarias Herculi & Cæreri faciunt ſue prægnāte panibus mulſo: Opportūe me hercule Prætextate feciſti Herculis mētionem. In cuius ſacra hic Virgilius gemino errore commiſit.

Secūda rē ſolutio de uino in Cereris

De Saliis:

Tum ſalii ad cantum incenſa altaria circum
Populeis adſunt euincti tempora ramis.

Nam & ſalios Herculi dedit: quos tātum Marti dicauit ātiqtas: & populeas coronas nominat cū ad aram maximā ſola lauro capita & alia fronde nō uinciant. Videmus in capite prætoris urbani lauream coronam cū rem diuinā Herculi facit. Teſtatur etiam Terētius Varro ī ea ſatyra: quæ inſcribitur ϖερὶ κεῦρανοῦ maiores ſolitos decimā Herculi uouere. Nec decē dies ītermittere: qn pollucerēt populū ad ἀσύμβολον

decima Herculi vouebat

cũ corona laurea demitteret cubitũ. Hiccine ẽ Vectius ait error gemi-
nus? At ego ĩ neutro dico erraſſe Virgiliũ. Nã ut primũ de frondis ge-
nere dicamus. cõſtat qdem nũc lauro ſacrificãtes apud aram max. mã
coronari. Sed multo poſt romã conditã hæc cõſuetudo ſumpſit exor-
dium: poſtq̃ ĩ auentino lauretũ cœpit uiuere. Quã rem docet Varro
humanarũ libro ſecũdo. E mõte ergo proximo decerpta laurus ſumeba
tur operãtibus: quã uicina offerebat occaſio. Vnde recte Maro noſter
ad tempora reſpexit: quibus Euander ante urbem cõditam apud arã
maximã ſacra celebrabat: & utebat populo uiiq; Alcidæ gratiſſima.
Salios aũt Herculi propter ubertaté doctrinæ altioris aſſignat: quia is
deus & apud põtifices idem qui & Mars habet. Et ſane ita menippea
Varronis affirmat quæ inſcribit ἄλλος οὗτος ἡρακλης quia cum de Hercules
Hercule multo loqueret eundẽ eſſe ac Martem probauit. Chaldei quo idem &
que ſtellã Herculis uocãt: quã reliqui oẽs Martis appellant. Eſt præ- Mars
terea Octaui Herſenii liber: qui inſcribit de ſacris ſaliaribus Tiburtiũ Antonius
in quo ſalios Herculi ĩſtitutos operari diebus certis & auſpicato docet. Enipho
Itẽ Antonius Enipho uir doctus: cuius ſcholam cicero poſt laborem fo
ri frequẽtabat: ſalios Herculi datos probat in eo uolumine: quo diſpu fenestra
tat quid ſit feneſtrã: quod ẽ hoſtium minuſculum ĩ ſacrario: quo uer-
bo Ennius etiam uſus eſt: Idoneis (ut credo) auctoribus certiſq; rationi
bus error qui putebat uterq; defenſus eſt. Siqua ſunt alia quæ nos cõ
mouent: in medium proferamus: ut ipſa collatio noſtrum non Ma-
ronis abſoluat errorem. Tunc euangelus: Nunq̃ ne tibi Prætextate ue
nit in mentem: toto ut aiunt cælo erraſſe Virgilium. Cum Dido ſuã
rem diuinam pro nuptiãs faceret? Mactat enim inquit lectas de more
bidentes Legiferæ cereri phœboq; patriq; lyæo. Et quaſi expergefactus
adiecit: Iunonis ante omnes cui uicula iugalia curæ: Accipite. Et. M.
Varronis uerba de agricultura libro tertio: qui cum de pauonibus in
uilla nutriendis loqueretur: ſic ait. Primus hos Quintus Hortẽſius au-
gurali cœna dicitur poſuiſſe. Quod potius factum tum luxurioſe q̃ ſe
uere boni uiri laudabant. Quem cito ſecuti multi extulerunt eorũ præ
cia: ut oua eorum denariis ueneant quinis: ipſa facile quinquagenis.
Ecce res nõ admirãda ſolum: ſed & pudenda ut oua pauonum quinis Pauonum
denariis ueneant quæ hodie nõ decem uilius: ſed omnino nec ueneũt. primus u
Is Hortẽſius platanos ſuas uino irrigare cõſueuit adeo ut ĩ quadã acti ſus.
one q̃ habuit cũ Cicerõis ſuſcepta præcario a Tullo poſtulaſſet: ut locũ Q. Hor
dicẽdi pmutaret ſecũ. Abire.n. ĩ uillã neceſſario ſe uelle: ut uinum pla tenſius

tano quã in tuſculano poſuerat: ipſe ſuffunderet. Sed forte ad notã ſeculi ſui nõ ſufficit Hortẽſius: uir alioquin ex profeſſo mollis & ĩ præcinctu ponẽs oẽm decorem. Fuit enĩ ueſtitu ad mundiciem curioſo. Et ut bene amictus iret: faciem ĩ ſpeculo quærebat: Ubi ſe intuens: togã corpori ſic applicabat: ut rugas nõ forte ſed ĩduſtria locatas artifex nodus aſtringeret: & ſinus ex cõpoſito defluẽs modũ lateris ambiret. Is quondã cũ ĩcederet elaboratus ad ſpeciẽ collegæ de iniuriis diem dixit quod ſibi ĩ anguſtiis obuius offenſu fortuito ſtructurã togæ deſtruxerat: & capitale putauit: q ĩ humero ſuo locũ ruga mutaſſet. Ergo hoc prætermiſſo ad uiros uenio triũphales quos uictores gẽtiũ luxuria uicit. Et ut taceã Gargitẽ a deuorato patrimonio cognominatũ: quia ĩſignibus uirtutis ſecutæ uitia prioris cõpenſauit ætatis. In quã foueam luxus & ſuperbiæ Metellus Pius puenit cõtinuationẽ ſucceſſuũ. Et ne multis morer. ipſa de eo Saluſtii uerba ſubieci. At Metellus ĩ ulteriorẽ hiſpaniã poſt annũ regreſſus magna gloria cõcurrẽtibus undiq; uirili & muliebri ſexu p uias & tecta omniũ uiſebat. Eũ quæſtor Caius Urbinus aliiq; cognita uolũtate eũ ad cœnã ĩuitauerant. Ultra romanũ ac mortaliũ etiã morẽ curabãt exornatis ædibus p aulea & inſigna ſcæniſq; ad oſtẽtationẽ hiſtrionũ fabricatis. Simul croco ſparſa humus: & alia in modũ tẽpli celeberrimi. Prærerea cũ ſedẽti in trãſenia demiſſũ Victoriæ ſimulacrũ cũ machinato ſtrepitu tonitrũ coronã ei ĩponebat. Tũ uenieti thure: quaſi deo ſupplicabat. Toga picta plerũq; amiculo erat ei accũbenti. Epulæ quæſiſſime neque per oẽm modo prouinciam ſed trãs maria ex mauritania uolucrũ & ferarũ ĩcognita antea plura genera: qbus rebus aliquãtã partẽ gloriæ dẽpſerat: Maximeq; apud ueteres & ſanctos uiros ſuperbia illa grauia ĩdigna romano ĩperio extimãtes. Hæc Saluſtius grauiſſimus alienæ luxuriæ obiurgator & cẽſor. Accipite ĩtergrauiſſimas pſonas non defuiſſe luxuriam. Refero enĩ põtificis uetuſtiſſimam cœnã: quæ ſcripta eſt indice quarto Metelli illius pontificis maximi ĩ hæc uerba: Ante diem nonũ kalen. ſeptember quo die Lentulus flamẽ martialis inauguratus eſt domus ornata fuit Triclinia lectis eburneis ſtrata fuerunt. Duobus tricliniis pontifices cubuerũt. Q. Catullus. M. Aemilius lepidus. D. Syllanus. C. Cæſar rex ſacrorum P. Sceuola ſextus. Q. Cornelius. P. Volũnius. P. Albinouanus: & lucius iulius Cæſar augur: q eũ ĩnaugurauit. In tertio triclinio Popila ppenia Licina Arrũcia uirgĩes ueſtales: & ipſius uxor Publicia flaminica & ſempronia ſocrus eius. Cœna hæc fuit. Ante cœ-

De molli cie Hortẽſii

Gurges gulloſus Metellus Pius

Cœna lautiſſima Põt.

deſcriptio cœne

folto a fl 105

ſo pronunciaret: Quæ res ad hanc artis ſuæ fiduciam Roſcium abſtraxit ut librum conſcriberet: quo eloquentiam cum hiſtrionia compararet. Is ē Roſcius: qui etiam Lucio Syllæ cariſſimus fuit: & anulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt. Tanta autem fuit gratia & gloria: ut mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus acceperit. Aeſopum uero ex pari arte ducenties ſextertium reliquiſſe filio conſtat. Sed quid loquor de hiſtrionibus: cum Appius Claudius uir triumphalis: qui ſalius uſq; ad ſenectutem fuit: pro gloria optinuerit ꝙ inter collegas optime ſaltitabat. Ac prius q̃ a ſaltatione diſcedo: illud addiciam uno eodemq; tempore tribus nobiliſſimis ciuibus non modo ſtudium ſaltandi: ſed etiam (ſi diis placet) peritiam qua gloriarent fuiſſe Gabinio conſulari Ciceronis inimico: quod ei & Cicero non diſſimulanter obiecit: & .M. Cecilio noto ī turbas uiro: quem idē Cicero defēdit: & Licinio Craſſo Craſſi eius: q apud parthos extīctus ē: filio.

Aeſopus hiſtrio ditiſſimus

Appius claudius

Nonnullos ex piſcibus traxiſſe cognomina. Cap.

SEd de ſaltatione ueterum ad prædæ marine tranſire luxum Licinioꝝ mē nomē admonuit: quos .Murenas cognomīatos: ꝙ hoc piſce effuſiſſime delectati ſunt: ſatis cōſtat. Huic opinioni .M. Varro conſentit: aſſerens eodē modo Licinios appellatos Murenas quo Sergius Orata cognominatus ē: ꝙ ei piſces qui auratæ uocant: cariſſimæ fuerint. Hic eſt Sergius Orata qui primus balneas pēſiles habuit: primus oſtrearia in baiāo locauit: primus optimum ſaporem oſtreis lucrinis adiudicauit. Fuit aūt ætate Lucii Craſſi illius diſerti: qui q̃ grauis & ſerius habitus ſit: etiam Cicero docet. Is tamen Craſſus uir cēſorius. Nam cum Cn. Domicio cenſor fuit: cum ſupra cæteros deſertus haberet: eſſetque inter clariſſimos ciues princeps: tamen murenam in piſcina domus ſuæ mortuam atratus tanq̃ filiam luxit. Neque id obſcurum fuit: q̄ppe collega Domicius in ſenatu hoc ei quaſi deforme crimen obiecit. Neque id confitenſ Craſſus erubuit: ſed ultro etiam ſi diis placet gloriatus eſt cenſor piam affectuoſāq; rem feciſſe ſe iactans Piſcinas autem q̃ refertas habuerint præcioſiſſimis piſcibus romani illi nobiliſſimi principes Lucius Philippus & Hortenſius: quos Cicero piſcinarios appellat etiam illud indicium eſt: ꝙ .M. Varro in libro de agricultura refert: M. Catonem: qui poſt uticæ periit: cum hæres teſtamento Lucilii eſſet relictus: piſces de piſcina eius .xl. milibus uendidiſſet. Accerſebantur aūt murenæ ad piſcinas noſtræ urbis abuſq; freto ſiculo: quod rhegium a meſſana reſpicit. Illic .n. optime a prodigis

Murenæ

Sergius orata

Plotæ flutæ

eſſe credunt tã hercule: q̃ ãguilæ: & uttæq; ex illo loco græce plotæ uocãtur: latinẽ flutæ ꝙ ĩ ſũmo ſuper nãtes ſole torrefactæ curuare ſe poſſe: & ĩ aquã mergere deſinũt: atq; ita faciles captu fiunt. Et ſi enumerare uelim: q̃ multi magniq; auctores murenas e freto ſiculo nobilitarint: lõgũ fiet. Sed dicã qd. M. Varro ĩ libro q inſcribit Gallus de admirãdis dixerit iis uerbis. In ſicilia quoq; inqt manu capi murenas flutas ꝙ hæ ĩ ſumma aqua præ pinguitudine fluitẽt. Hæc Varro. Sed qs neget idomitam apud illos (& ut ait Cecilius) uallatã gulã fuiſſe: qui ex tã longinquo mari ĩſtrumenta luxuriæ cõpararẽt. Nec rarus hic romæ piſcis ut pegre accitus erat. Auctor ẽ Plinius. C. Cæſarẽ dictatorẽ cum triũphales cœnas populo daret: ſex milia murenarũ a: C. Horio ad põdus accepiſſe. Huius Hirii uillam quãuis nõ amplam aut latã cõſtat: propter uiuaria quæ habuit: quadragies ſextertiũ uenundatã.

De Accipenſere. Cap.

NEc accipẽſer quã maria prodigis nutriũt illius ſæculi delitias euaſit. Et ut liqueat ſecundo punico bello celebre nomẽ huius piſcis fuiſſe. Accipite ut meminerit eius Plautus in fabula. quæ inſcribitur baccharia ex perſona paraſſiti.

Quis eſt mortalis tanta fortuna affectus unq̃:
Quã ego nũc ſum: cuius hæc uentri portatur põpa.
Vel nũc qui mihi in mari accipenſer latuit antehac:
Cuius ego latus in latebras reddam meis dẽtibus & manibus.

Et ne uilior ſit teſtis poeta: accipite aſſertore Cicerõe: ĩ quo honore fuerit hic piſcis apud Publiũ Scipionẽ Africanũ illũ & Munatiũ. Hæc ſunt ĩ dialogo de fato uerba Cicetonis Nã cũ eſſet apud Lauerniũ Scipio unaq; Põtius: allatus ẽ forte Scipioni accipẽſer: q admodum raro capitur: Sed ẽ piſcis (ut ferunt) in primis nobilis. Cum aũt Scipio unum & alterum ex his: q eum ſalutatũ uenerãt ĩuitaſſet: pluréſq; etiam ĩuitaturus uideret. in aurẽ Põtius Scipio ĩquit uide qd agas: accipẽſer iſte paucorũ hominum ẽ: Nec ĩficias eo tẽporibus Traiani hunc piſcem ĩ magno precio nõ fuiſſe teſte Plinio Secũdo: qui ĩ naturali hiſtoria cũ de hoc piſce loqueret ſic ait: Nullo modo ĩ honore ẽ: quod qdem miror cum ſit paruus ĩuentu. Sed nec diu ſtetit hæc parſimonia. Nã temporibus Seueri pͥncipis: q oſtẽdebat duritiã morum: Samonicus Serenus uir ut ſæculo doctus: cum ad pͥcipem ſuum ſcriberet: faceretque de hoc piſce ſermonẽ: uerba Plinii quæ ſuperius poſui: præmiſit: & ita ſubiecit. Plinius (ut ſcitis) ad uſque Traiani impetatoris uẽit ætatem

Plinius uſq ad ætatẽ traiani imperatoris venit

Nec dubiũ eſt: q ait nullo honore hũc piſcem tẽporibus ſuis fuiſſe: ue rum ab eo dici. Apud antiquos aũt ĩ precio fuiſſe ego teſtimoniis palã facio: uel eo magis q gratiam eius uideo ad epulas quaſi poſt liminio rediſſe. Quippe qui dignatiõe ueſtra cũ interſũ cõuiuio ſacro: aĩaduer to hũc piſcẽ a coronatis miniſtris cum tibicine ĩtroferri. Sed quod ait Plinius de accipẽſeris ſquamis: id ue℞ eẽ maximus re℞ naturaliũ inda gator Nigidius Figulus oſtẽdit. ĩ cuius libro de animalibus quarto ita poſitũ eſt. Cur alii piſces ſquama ſecũda accipẽſer aduerſa ſit. Hæc Sa monicus qui turpitudinẽ cõuiuiũ principis ſui laudãdo notat: prodẽs uenerationẽ quæ piſcis habebatᷣ: ut a coronatis ĩferretur cum tibicinis cantu: quaſi quædam nõ delitia℞ ſed numinis pompa. Sed ut minus miremur accipẽſerem graui precio taxari ſolitum: Aſinius Celer uir cõ ſularis (ut idem Samonicus refert) mulũ unum ſeptem milibus num/ mum mercatus eſt. In qua re luxuriam illius ſæculi eo magis licet æſti mare: q Plinius ſecundus temporibus ſuis negat facile mulum reper/ tum: qui duas pondo libras excederet. At nũc & maioris ponderis paſ ſim uidemus & precia hæc ĩſana neſcimus. Nec contenta illa ĩgluuies fuit maris ſui copiis. Nam Optatus præfectus claſſis ſciens ſca℞ adeo italicis littoribus ignotum. ut nec nomẽ latinũ eius piſcis habeamus: incredibilem ſcarorum multitudinem ĩ uariis nauibus huc aduectam ĩter hoſtiam & campaniæ littus in mare ſparſit: miroq; ac nouo exem plo piſces in mari tamq̃ ĩ terra fruges aliquas ſeminauit. Idemq; tamq̃ ſumma in hoc utilitatis publicæ uerteretur: quinquennio dedit ope/ ram: ut ſi quis inter alios piſces ſcarum forte cœpiſſet: incolumem con feſtim & inuiolatum mari redderet. Quid extimemus captiuam illius ſæculi gulã ſeruiſſe mari: cũ magno uel dicam maximo apud ꝓdigos honore fuerit etiam thyberius lupus & oĩo oẽs ex hoc amne piſces: qđ equidem cur illis ita uiſum ſit ignoro. Fuiſſe aũt etiam. M. Varro oſtẽ dit: qui ẽnumerans quæ in quibus italiæ partibus optima ad uictũ gi/ gnantur: piſci thyberino palmã tribuit his uerbis in libro rerũ huma/ narum. xi. Ad uictum optima fert ager campanus frumentum: faler/ nus uinum: caſſinas oleũ: tuſculanus ficum: mel tarentinus: piſcẽ thy beris. Hæc Varro de omnibus ſcilicet huius fluminis piſcibus: ſed ĩter eos ut ſupra dixi præcipuum locũ lupus tenuit: & quidem is qui inter duos põtes captus eſſet. Id oſtendũt cũ multi alii: tum etiam Caius Ti tius uir ætatis lucilianæ in oratione: qua legem famiã ſuaſit: cuius uer ba ideo pono: quia non ſolum de lupo inter duos pontes capto erunt

Aſinius ce ler *aq̃ ꝑpi mulũ ꝑnum*

Mulus pi ſcis *emptus*

Optatus præfectus

Scarus pi ſcis

lupus thy berinus

Lupus ca/ ptus inter duos pon tes de qbꝫ Hor. li. ii. ſermo. Sa ty.

Lex famia testimonio: ſed etiã mores q̃bus pleriq; tũc uiuebãt facile publicabũt. Deſcribẽs. n. hoĩes ꝓdigos ĩ focũ adiudicãdũ ebrios cõmeantes q̃uæq; ſoleãt ĩ ſe ſermocinari: ſic ait. Ludum alea ſtudioſe unguẽtis delibuti ſcortis ſtipati. Vbi horæ. x. ſũt iubẽt pueꝝ uocari: ut comitiũ eat ꝑcunctatũ: q̃d ĩ foro geſtum: ſit q̃d ſuaſerint: q̃d diſſuaſerint: quid tribus iuſſerint: q̃d uetuerint. Inde ad comitiũ uadũt: ne litem ſuã faciãt. Dũ eunt: nulla ẽ in angiporto amphora: quã nõ ĩpleant: quippe q̃ ueſi: ã plenã uini habeãt. Veniũt ĩ comitiũ triſtes: iubẽt dicere. Quoꝝ negocium ẽ: narrãt. Iudex teſtes poſcit. Ipſus it mictum. Vbi redit: ait ſe oĩa audiuiſſe. Tabulas poſcit. Litteras ĩſpicit. Vix præ uino ſuſtinẽt palpebras. Eunti ĩ conſiliũ ibi hæc oratio. Quid mihi negocii eſt cũ iſtis nugatoribus? potiuſq̃ potamus mulſum mixtũ uino græco: edimus turdum pinguẽ: bonumq; piſcẽ: lupum germanum qui inter duos põtes captus fuit. Hæc Titius. Sed & Lucilius acer: & uiolentus ꝑoeta oſtendit ſcire ſe hũc piſcem egregii saporis: qui ĩter duos põtes captus eſſet: eumq; quaſi ligaritorem catilonẽ appellat: ſcilicet qui proxime ripas ſtercus inſectaretur. Proprie autem catilones dicebantur: q̃ ad polutũ

Catilone Herculis ultimi cum uenirent catillos liguribant.

Lucilii uerſus hi ſunt:

Fingere prærerea afferri quod quiſq; uolebat:
Illum ſumma ducebant: atq; altilium lanx:
Hunc pontes thyberinos duo inter captos catillo.

Longũ fiat ſi enumerare uelim quot inſtrumẽta gulæ ĩter illos uel ĩgenio excogitata ſint uel ſtudio confecta. Et hæ nimirũ cauſæ fuerunt: propter quas tot numero leges de cœnis & ſumptibus ad populũ ferebantur: & imperari cœpit: ut parẽtibus ianuis pranſitaretur & cœnitaretur. Sic oculis ciuiũ teſtibus factis luxuriæ modus fieret. Prima aũt omniũ de cœnis lex ad populũ orchia peruenit: Quã tulit. C. Orchus tribunus plebis de ſenatu ſentẽtia. iii. anno q̃ Cato cenſor fuerat. Cuius uerba (quia prolixa ſunt) prætereo: Summa autem eius præſcribebat numerum cõuiuarum. Et hæc eſt lex orchia: de qua Cato mox orationibus ſuis uociferabatur: q plures: q̃ præſcripto eius cauebatur: tũ ad cœnam uocarentur. Cumq; auctorem nouæ legis aucta neceſſitas imploraret. poſt annum uiceſimum ſecũdum legis orchiæ fania lex lata eſt anno poſt romam conditam ſecundum Gelii opinionẽ quingenteſimooctogeſimooctauo. De hac lage Samonicus Serenus ita refert. Lex fanaia ſanctiſſimi Auguſti ĩgenti omniũ ordinũ cõſenſu peruenit

Lex ut cœnarẽt patẽtib; ianuis

Leges iſtæ ſũptuariæ

Lex orchia

ad populũ. Neq; eã prætores aut tribuni: ut pleraſq; alias: ſed ex om/ nium bonorũ cõſilio & ſentẽtia ipſi cõſules pertulere: cũ reſpublica ex luxuria cõuiuiorũ maiora q̃ credi põt detrimẽta pateret. Si quidem eo res redierat: ut gula illecti pleriq; ingenui pueri pudicitiã & libertatem ſuã uenditarent. Pleriq; ex plebe romana uino madidi ĩ comitium uenirent: & ebrii de reipublicæ ſalute cõſulerẽt. Hæc Samonicus. Faniæ autem legis ſeueritas in eo ſuperabat orchiam legem: q̃ ĩ ſuperiore numerus tantũmodo cœnantiũ cohibebatur: licebatq; ſecundum eam unicuiq; bona ſua ĩter paucos cõſumere. Fania autẽ & ſumptibus modum fecit aſſibus centum. Vnde a Lucilio poeta feſtiuitatis ſuæ more centuſſis uocatur. Fanniam legem poſt annos decem & octo lex didia cõſecuta eſt. Eius ferundæ duplex fuit cauſa. Pr͞ia & potiſſima: ut uniuerſa italia nõ ſola urbs lege ſumptuaria teneretur. Italicis æſtimantibus: faniam legem non in ſe: ſed in ſolos urbanos ciues eẽ conſcriptã. Deinde ut non ſoli qui prandia cœnæ ſuæ maiore ſumptu feciſſent: ſed etiam qui ad eas uocati eſſent atq; omnino interfuiſſent. pœnis legis tenerentur. Poſt didiã licinia lex lata eſt a Publio Licinio Craſſo diuite. Cuius ferundæ probandæq; tantum ſtudiũ ab optimatibus ĩpẽſum eſt: ut conſulto ſenatus iuberetur: ut ea tantũ modo promulgata priuſq; trinundino cõfirmaretur: ita ab omnibs obſeruaret: quaſi iam populi ſententia comprobata. Lex uero hæc paucis mutatis in pleriſq; cum fania congruit. In ea enim ferenda quæſita eſt nouæ legis auctoritas exoleſcẽte metu legis antiquioris. Ita hercules ut de ipſis .xii. tabulis factum ẽ: quarũ ubi contemni antiquitas cœpit. eadem illa: quæ illis legibus cauebantur: in alia latorum nomina tranſierunt. Sed legis liciniæ ſumma: ut kalendis nouis nundinis romanis cuiq; ĩ dies ſingulos. xxx. dumtaxat aſſes edundi cauſa conſumere liceret: Cæteris uero diebus qui excepti non eſſent: ne amplius apponeretur q̃ carnis aridæ pondo tria & ſalſamẽtorum pondo libra: quod exterra uite arboreue natum ſit. Video quid remordeat. Ergo iudicium ſobrii ſæculi eſt: ubi tali præſcripto legum coerceretur expenſa cœnarum. Non ita ẽ. Nam leges ſumptuariæ a ſingulis ferebantur. qui ciuitatis totius uitia corrigerent. Ac niſi peſſimis effuſiſſimiſq; moribus uiueret: profecto opus ferundis legibus non fuiſſet. Vetus uerbum eſt. Leges inquit bonæ ex malis moribus procreãtur. Has ſequitur lex cornelia & ipſa ſumptuaria: quam tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non cõuiuiorum magnificẽtia prohibita eſt: nec gulæ modus factus: uerũ minora precia re/

Lex fãnia

Lex Didia

Lex licinia

Lex cornelia

bus īpoſita. & quibus rebus dii boni q̄q; exquiſitis & pene īcognitis ge neribus deliciaꝝ: quos illic piſces: quaſq; offulas noīat: & tamē precia illis minora conſtituit: auſim dicere ut uilitas eduliū animos hoīum ad parandas obſoniorum copias incitaret: & gulæ ſeruire etiam q̄ par uis eſſent facultatibus poſſent. Dicam plane quod ſentio. Apprime luxurioſus mihi uidetur & prodigus: cui hæc tanta in epulis uel gratui ta ponantur. Itaq; tanto hoc ſæculū ad omnē incontinētiā promptius ut pleraq; harum rerū quæ ſyllana lege ut uulgo nota comprehendū- tur: nemo noſtrū uel fando comperent. Sylla mortuo Lepidus cōſul legem tulit & ipſe cibariam. Cato enī ſumptuarias leges cibarias appel- lat. De hinc paucis īteriectis annis alia lex puenit ad populum ferenē- Antio Reſtione: quam legem quamuis eſſet optima: obſtinatio tamē luxuriæ & uitioꝝ firma concordia nullo obrogante irritam fecit. Illud tamē memorabile de Reſtione latore ipſius legis fertur: eū quod uixit foris poſtea nō recœnaſſe: ne teſtis fieret contemptæ legis: quā ipſe bo no publico pertuliſſet. His legibus ānumerarē edictum de ſumptibus ab Antonio propoſitum: qui poſt triumuir fuit: ni indginum crederē inter cohibentes ſumptus Antonio locum facere: cuius expenſæ ī cœ- nam ſolitæ conferri ſola unionis a Cleopatra uxore conſumpti æſtima tione ſuperatæ ſūt. Nam cum Antonius quicquid mari aut terra aut etiam cælo gigneretur: ad ſatiandam ingluuiem ſuam natū exiſtimās faucibus ac dētibus ſuis ſubderet eaq; re captus de romano imperio fa cere uellet ægyptium regnum. Cleopatra uxor: quæ uinci a romanis nec luxuria dignaretur: ſponſione prouocauit inſumere ſe poſſe ī unā cœnam ſextertium centies. Id antonio mirū uiſum nec moratus ſpon ſione cōtendit dignus culina Munatio Planco: qui tam honeſti certa- minis arbiter electus eſt. Altera die Cleopatra pertentans Antonium pollucibilem ſane cœnam parauit: ſed quam nō miraretur Antonius: quippe qui omnia quæ apponebantur ex quotidianis opibus agnoſce ret. Tunc regina arridens fialam popoſcit: cui aceti non nihil acris īfu dit: atq; illuc unionem demptum ex aure altera feſtinabūda demiſit: eumq; mature diſſolutum uti natura eſt eius lapidis: abſorbuit. Et q̄- uis eo facto ſponſione uiciſſet. quippe cum ipſa margarita centies ſe- ſtertium ſine contentione eualuiſſet: manū tamen & ad alterius unio nis aurem ſimiliter admouit: niſi Munatius Plancus iudex ſeueriſſi- mus ſuperatum Antonium mature pronūciaſſet. Ipſe autem unio cu ius magnitudinis fuerit: inde colligi poterit: q̄ qui ſuperfuit poſtea ui

Antius re- ſtio

Cleopatræ Luxus ī da pibus

ecta regia & capta ægypto romã delatus diſectuſque eſt: & factæ ex una marita duæ: impoſitæq; ſimulacro Veneris: ut monſtruoſæ magnitudinis: in templo quod pantheum dicitur.

pantheum templum

DE Nuce iuglande. Cap.

Iuglans

ADhuc dicẽte furio ſecũdæ mẽſæ illata bellaria nouo ſermoni prĩcipiũ dederũt. Symmachus. n. attrectãs manu nuces uellẽ ĩquit ex te audire Serui: tanta nucibus nomina q̃ cã uel origo uariauerit: aut unde tot mala cũ hac una appellatiõe uocitent. Fiũt tamẽ ſeorſũ diuerſa tã uocabulo q̃ ſapore. Ac prius de nucibus abſoluas uolo q̃ tibi memoria crebræ lectiõis occurrũt: Et Seruius: Nux iſta iuglans ſecundũ nõnullo℞ opinionẽ a iuuando & a glande dicta exiſtimat. Caius uero ĩ libro de ſignificatiõe uerbo℞ hoc refert: Iuglãs arbor dicta ẽ perinde ac Iouis glãs. Nã id arboris genus nuces hẽt: q̃ ſũt ſuauiore ſapore q̃ glãs ẽ. Hũc fructũ antiq illũ q egregiũ glãdiq; ſimilẽ ipſãq; arborẽ deo dignã exiſtimabãt: Iouis glãdẽ appellauerũt: q̃ nũc lr̃is ĩterliſis iuglãs noĩatur. Cloatius aũt Verius ĩ libro a græcis tractatorũ ita memorat: Iuglans quaſi diuglãs: id eſt Διὸσ βάλανος: Sicut Theophraſtus ait. Hanc græci etiam baſilicam uocãt.

Nux baſilica

DE Nuce auellana.

Nux auellana ſiue Corylus

NVx hæc auellana ſeu præneſtina ẽ eadẽ: ex arbore ẽ: q̃ corylus dr̃: de qua Virgilius dixit: corylũ ſere. Eſt aũt natio hominũ iuxta ag℞ præneſtinũ q carſitani uocãt ἀπὸ τῶν καρύων Cuius rei meminit Varro ĩ logiſtorico: q ĩſcribit: Manius de fortuna: ĩde. ſ. præneſtinæ nuces. Eſt & illud apud Neuiũ ĩ fabula Ariolo. Quis heri apud te præneſtini & lanuini hoſpites ſuapte utroſque decuit acceptos cibo: alteris ĩanẽ bullã madidã dari: alteris nuces ĩ procliui ꝓfundere. Hãc autẽ nucem græci põticã uocãt: dũ unaquæq; natio ĩdit huic nuci nomẽ ex loco: ĩ quo naſcit copioſior.

Præneſtĩa Carſitani populi

Nux pontica

DE Nuce caſtanea. Cap.

Nux caſtanea que & heracleotica

NVx caſtanea de qua Virgilius: Caſtaneaſq; nuces: uocat & heracleotica. Nã uir doctus Oppius in libro quẽ fecit de ſilueſtribus arboribus ſic ait: Heracleotica hæc nux: quã qdã caſtaneã nominant. Iteq; põnica nux: atq; etiã q̃ dicunt baſalicæ iuglãdes germina atq; flores agunt ſimiliter iiſdẽ tẽporibus qbus græcæ nuces. Nũc dicẽdũ eſt q̃ ſit græca nux: ac ſimul hoc dicẽs amygdalam de lance tulit: & oſtẽdit: Nux græca hæc ẽ: q̃ & amygdala dr̃. Sed & thaſia eadẽ nux uocat. Teſtis ẽ Cloatius ĩ ordinato℞ græcorũ libro quarto: cũ ſic ait: Nux græca amygdala. Acca uero ĩ ſupplicatiõe. nucẽ græcam ait faunumq; adde

Nux græca quæ & amygdala Thaſia nux

Molluſca nux

u- molluſca

Perſicum

quantũ libet. Nucẽ molluſcã licet hyemis nobis tẽpus ĩuideat. tamen quia de nucibus loquimur: indictã non relinquimus. Plautus in calcedo ſic eius meminit: Molluſcam nucem ſuper eius dixi impendente tegulas. Ecce plautus nominat quidem ſed q̃ ſit molluſca nux nõ exprimit. Eſt autem perſicum quod uulgo uocatur & molluſca nux dicitur ſcilicet ꝙ cæteris omnibꝫ nucibus mollior ſit. Huius rei idoneus aſſertor eſt Sueuius uir longe doctiſſimus in idilio: quod inſcribitur moretum. Nam cum loquitur de hortulano faciente moretum inter cætera quæ eo mittit: & hoc pomum mitti ait his uerbis.

Sueuius moretu ſcripſit

Admiſce tu acca baſilicis hæc nunc:
Partim perſica: quod nomen ſic deniq; fertur
Propterea: ꝙ qui quondam cum rege ponti
Nomine alexandro magno fœra prælia bello
In perſas rettulere ſuo. poſt inde reuentum
Hoc genus arboris in prælatis finibus graiis
Diſſeruere nouos fructus mortalibus dantes.
Molluſca hæc nux eſt: ne quis forte inſcius erret.

DE Nuce tarentina. Cap.

Nux tarẽtina

Tarẽtum

N Vx tarentina dicitur: quæ ita mollis eſt ut uix attrectata frangatur. De qua in libro Faborini ſic reperitur. Itemq; quidam tarẽtinas oues uel nuces dicunt: quæ ſunt tarentinæ a tarento: quod eſt ſabinorum lingua molle. Vnde tarẽtinos quoq; dictos putat Varro ad Libonem primo. Quam in culpam etiam Oratius poteſt uideri ĩcidere: qui ait Et molle tarentum.

DE Nuce pinea. Cap.

nux pinea

Inter nuces & mala

N Vx pinea hos nobis: q appoſiti ſũt: nucleos dedit. Plautus ĩ ciſtellaria: q e nuce nucleos eẽ uult: frãgat nucẽ Et qa mala uidemus admixta bellariis: poſt nuces de maloꝶ gñibus diſſerẽdũ ẽ. Sũt de agricultura ſcriptores: q nuces & mala ſic diuidũt: ut nuces dicãt omne pomũ: quod foris duro tegat: & ĩtus hẽt qđ eſui ẽ. malũ uero qđ foris habeat quod ẽ eſui: & durũ intus ĩcludat. Secundũ hãc diffinitionẽ perſicũ: quod Sueuius poeta ſuperius ĩter nuces numerat: magis erit ĩter mala numerãdũ. His præmiſſis malorum enumeranda ſũt genera: q Cloatius ordinatoꝶ græcoꝶ libro quarto ita diligenter enumerat. Sũt autẽ genera maloꝶ armeniũ cotoniũ citreum coctimellium conditum ẽπι muſteum martianum orbiculatum ogratmnũ præcox pãnuceum punicum perſicum quirianũ proſiuũ rubrum ſcandianum ſilueſtre ſi

Gña malorum

rutium ſcantianū tybur uerianū. Vides perſicum a Cloatio inter ma/ Perſicum
la numeratum: quod nomē originis ſuæ renuit: licet iam dudū noſtri
ſoli germen ſit. Quod autem ait idem Cloatius: Citreum & ipſū perſi De Citreo
cum malum eſt ſecundū Virgiliū: Fœlicis mali quo non praſtantius
ullum: & reliqua. Et ut nemo dubitet hæc de citreo dixiſſe Virgiliū: ac
cipite quæ Oppius in libro de ſilueſtris arboribus dicat. Circa idē ma/
lus & perſica: altera generatur: in italia: & ī media alrera. Et paulo poſt
de citreo loquens ait: Eſt autem odoratiſſimum. Ex quo īteriectū ueſti
tineas necat. Fertur aurem uenenis contrarium: quod tritum cum ui/
no purgatione uirium ſuarum bibentes ſeruat. Generantur autem in
perſide omni tempore mala citrea. Alia enim præcarpunt: alia īterim
matureſcunt. Vides hic & citreū nominari: & omnia ſigna pomi quæ
de eo Virgilius dixit: licet nomen citrei ille non dixerit. Nā & Home/
rus qui citreum τ ἰον appellat: oſtendit eſſe odorarum pomum ἑίου Citroſa ue
ἀπωκαλὸν ὀδώδει. Et quod air Oppius īter ueſtē poni citreum: idē ſtis
ſignificat & Homerus: cum dicit εἵματα. Hinc & Neuius poeta in bel
lo punico ait: Citroſam ueſtem.

DE Piris. Cap.

PIra hæc quæ uidemus: uarietas nominum numeroſa diſcernit. Pyrorum genera
Nam idem Cloatius ſic eorū uocabula deſcribit: antianū cucur/
bitinum ciritium ceruiſca calculoſum cruſtumiū decimarum græcu/
lum Iollianum lāuinum laureum latereſianum mirapiū mileſiū myr
teum neuianum orbiculanum præcianum rubile ſigninum tullianū
ticianum turninianum præcox uolemium meſpiluſſerum ſementinū
ſerum tarentinum ſerum ualerianum ſerum.

DE Ficis. Cap.

ADmonent nos & fici aridæ: ut enumeremus genera ficorum eo/ Ficorum gnā
dem Cloatio nos de his ut de aliis inſtruente. Sic enim diuerſas
ficos diligentiæ ſuæ moræ dinumerat: africa albula harundinea a ſina
ſtra atra paluſca auguſta bifera carica caldica alba nigra chia alba nigra
cucurbitina duricorea herculanea lauiana ludia leptoludia marſica nu Ficus felix
midica pulla pompeiana præcox tellana atra. Sciēdum ꝙ ficus alba ex & infelix
fœlicibus ſit arboribus: cōtra nigra ex īfœlicibus. Docent nos utrumq; Quæ ſint
pontifices. Ait enim Veranius de uerbis pōtificalibus: Fœlices arbores fœlices ar/
putant eſſe: quercus æſculus ilex ſuperius fagus corylus ſorbus ficus bores
alba pyrus malus uitis prunus cornus lotus. Tarquinus aūt Priſcus ī Arbores ī/
oſtentario arborario ſic ait. Arbores queq; īferū deorum auertentiūq; in fœlices

tutela ſunt: eas infœlices nominant. Alternum ſanguinem fœlicem ficum atram quæq; baccam nigram nigroſq; fructus ferūt: itemq; acrifolium pyrū ſaluaticum pruſcū rubum ſenteſq;: quibus portenta ꝓdigiaq; mala: comburi iubere oportet. Quid quod ficū tãq̃ nō pomū ſecerni a pomis apud idoneos repimus: Afranius ī ſelia: Pomū holus ficū uuã. Sed & Cicero œconomicon libro tertio: Neq; ſerit uitē: neq; quæ ſata ē diligēter colit: oleū ficos poma nō habet. Nec hoc ignorandum ē: ficum ſolam ex oībus arboribus non florere. Lactis ꝓprie ficorum dicitur. Groſſi appellantur fici: quæ non matureſcūt. Hos græci dicunt ὀλύνθουσ. M. Attius: In milibus tot ficorū non uidebitis groſſum. Et paulopoſt ait. Sumas ab alio lacte diffluos groſſos: Et Poſtumius Albinus annali primo de Bruto. Et cauſa ſeſe ſtultum Brutūq; faciebat: groſſulos ex melle edebat.

Lactis

Fici groſſi

DE Oleis & uuis. Cap.

Oleaꝶ generα

OLeatū genera hæc enumerātur: africana albigerus aquilia alexādrina ægyptia culmīea cōditiua liciniana orchas oleaſter pauſia paulia radius ſalentina ſergiana termutia. Sicut uuarū iſta ſūt genera aminea ſcilicet a regione: nam aminei fuerunt: ubi nūc falernum eſt. aſinuſca atruſca albuierus abena apiana apicia bumamma: aut ut græci dicūt βύμαθοσ duracina labruſca melampiſithia maronia maræotis numentana præcia prannia pſithia pilleolaca rhodia ſtephanitis uenuncula uariola lagea. Inter hæc prætextatus: Vellem Seruium noſtrū diutius audire: ſed hora nos qetis admonet: ut exorto iubare eloquio Symmachi domi ſuæ fruamur: atq; ita facta diſceſſio eſt.

Aminei ad falernum

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER.IIII.

NEC MAGIS INCEPTO VVLTVM SERmone mouentur.
Quam ſi dura ſilex aut ſtet marpeſia cautes
Tandē corripuit ſeſe: atq; inimica refugit Item pathos eſt & ī hoc uerſu. Obſtupui: ſteterūtq; comæ: & uox faucibus hæſit: Sed tota Daretis fatigatio habitu depingit᷑. Aſt illū fidi æquales genua ægra trahentē. Quaſſantēq; utroq; caput caſſūq; cruotē Ore eiectantē. Socioꝝq; eius trepidationē breuiter oſtēdit. Galeāq; enſēq; uocati accipiūt quaſi nō ſpōte accepturi munus: q͛d erat dānū uerecūdiæ. Ex eodē genere ē illud. Totoq; loquētis ab ore Scintillæ abſiſtunt: oculis micat acribus ignis. Eſt & ī deſcriptiōe langoris habitus: ut eſt tota deſcriptio peſtilētiæ apud Tucididē. Et labitur īfœlix ſtudioꝝ atq; īmemor herbæ Victor equus. Et demiſſæ aures: incertus ibidem ſudor: & ille quidē morituris frigidus. Eſt īter pathe & pudor ut circa Deiphobum pauitātē & dira tegentē ſupplicia. Et luctus habitu proditur: ut ī Euryali matre: Excuſſi manibus radii: reuolutaq; penſa Euolat īfœlix. Et latinus quia miratur: defixa obtutu tenet ora. Et Venus quia rogatura eſt: Triſtior & lachrymis oculos ſuffuſa nitētes. Et ſybilla quia īſani: Subito non uultus non color unus: Non comptæ manſere comæ.

Oratio pathetica. Cap.

Pateticæ oratiōes

NVnc uideamus pathos quo tenore oratiōis exprimit᷑. Ac primū quæramus quid de tali oratiōe rhetorica arte præcipitur. Oportet enī ut oratio pathetica aut ad īdignationē aut ad miſericordiā dirigatur: quæ a græcis ὀικτρόσ καὶ δεινωσις appellat᷑: Horū alteꝝ accuſatori neceſſariū eſt: alteꝝ reo: Et neceſſe ē initiū abruptū habeat: quoniam ſatis indignantibus leuiter incipere nō conuenit. Ideo apud Virgilium Iuno ſic incipit: Quid me alta ſilentia cogis Rumpere᷑ Et alibi Me ne incepto deſiſtere uictā᷑ Et alibi: Heu ſtirpem inuiſam & fatis contraria noſtris Fata phrygum. Et Dido: Moriemur inultæ᷑ Sed moriamur ait: Et eadē: Proh iuppiter ibit: Hic ait. Et priamus. At tibi pro ſcelere exclamat pro talibus auſis. Nec initium ſolum tale eſſe debet. ſed omnis (ſi fieri pōt) oratio pathetica & breuibus ſententiis & crebris figuratum mutationibus debet: uelut inter æſtus iracundiæ fluctua-

ὀικτρόσ miſerabilis oro δεινωσις grauitas

re. Vna ergo nobis uirgiliana oratio pro exemplo ſit. Heu ſtirpem iuiſam Initiũ ab ecphoneſi. Deíde ſequũt breues iterrogatiũculæ. Num ſygeis occumbere cãpis: Num capti potuere capi: num icẽſa cremauit Troia Viros: Deinde ſequit hyperbole: Medias acies medioſq; p ignes Inuenere uiã. Deíde ironia: At credo mea numía tãdẽ Feſſa iacẽt: odiis haud exaturata quieui. Deinde auſus ſuos ieffícaces querit. Per undas auſa ſeq. & pfugis toto me opponere ponto. Secũda poſt hæc hypbole. Abſũpte in teucro: uires cæliq; mariſq;. Inde diſpſæ querelæ. Quid ſyrtes aut ſylla mihi: qd uaſta charybdis. Profuit: Iungit inde argumẽtũ a minore: ut pathos augeat: Mars pdere gẽtẽ Immanẽ lapithũ ualuit. Minor ſcilicet. perſona ideo illud ſequit: Aſt ego magna iouis coniunx. Deinde cũ cauſas quoq; contuliſſet: qto iperu dea dixit: Infœlix quæ memet iomnia uerti. Nec dixit nõ poſſum perdere Aeneam: ſed uincor ab Aenea. Deinde confirmat ſe ad nocendũ: & quod proprium eſt iraſcentis: & ſi deſperet pfici poſſe: tamẽ impedire contenta eſt.

Flectere ſi nequeo ſuperos: acheronta mouebo.
Non dabitur regnis eſto prohibere latinis
Attrahere. atq; moras tantis licet addere rebus.
At licet amborum populos excindere regum.

Poſt hæc i nouiſſimo: quod irati libẽter faciũt: maledicit. Sanguíe troiano & rutulo dotabere uirgo. Et protinus argumẽtũ a ſimili cõueniẽs ex præcedẽtibus: Nec face tantũ Cyſſeis prægnans ignes enixa iugales: Vides q ſæpe orationẽ mutauerit: ac frequentibus figuris uariauerit: quia ira quæ breuis furor ẽ: non poteſt unũ continuare ſenſum in loquendo. Nec deſunt apud eũdẽ orones miſericordiã cõmouẽtes. Turnus ad Iuturnã. An miſeri fratris letum ut crudele uideres: Et idem cũ auget inuidiã occiſorũ pro ſe amicoꝝ. Vidi oculos ante ipſe meos me uoce uocantem Muranum. Et idẽ cum miſerabilem fortunam ſuam faceret: ne uícto ſibi paſceretur: Viciſti: & uictum tendere palmas Auſonii uidere. Idem. Quos minime uellem. Et aliorum preces orantium uitam: Per te per qui te talem genuere parentes: & ſimilia.

DE Habitu. pathos. Cap.

Pathos a miſericordia

Pathos ab oi ætate

NVnc dicamus de habitu pathos: quod ẽ uel i ætate uel i debilitate & cæteris q ſequunt. Eleganter hoc ſeruauit: ut ex oi ætate pathos miſericordiã moueret. Ab infãtia. Infantũq; aiæ flentes i limine primo. A puericia: Infœlix puer atq; ipar congreſſus achilli. Et parũ q; pri tẽdebat iulũ. Vt nõ minus miſerabile ſit piculũ i paruo q i filio. Et

Supereſt coniũx necreuſa: aſcaniuſq; puer: Et alibi parui caſus iuli. A iuuenta uero.

Impoſitiq; rogis iuuenes ante ora parentum:

Pugẽteſq; genæ iuuenili ĩ corpore pallor. A ſenecta Danai miſerere ſenectæ. Et Ducit̃ ĩfœlix æuo cõfectus aletes. Et caniciẽ multo deformat puluer̃. Mouit & a fortũa mõ miſericordiã mõ ĩdignationẽ. Miſericordiã: Tot quõdã populis t̃riſq; ſupbũ Regnãtorẽ aſiæ. Et Sinõ: Et nos aliqđ nomẽq; decuſq; Geſſimus: Et Auſoniiſq; olĩ ditiſſimus aruis. Indignatiõem uero ex uerbis Didonis: Et nr̃is illuſerit aduena regnis. Elegãter. n: ex cõtẽptu Aeneæ auget iniuriã ſuã. Et amata: Exulibus ne dat̃ ducẽda lauinia teucris: Et Numanus: Bis capti phryges. Mouit pathos miſericordiã & ex debilitate. Ex quo me diuum pr̃ atq; hoĩum rex Fulminis afflauit uẽtis: & cõtigit igne. Et alibi: Et trũcas ĩhoneſto uulnere nares. Et de Mezẽtio: Attollit ĩ ægr̃ ſe fœmur. Et Huc caput atq; illuc humero ex utroq; pepẽdit. Et te deciſa ſuũ lãde dextera quærit: Et acerq; cruẽto Puluere: perq; pedes traiectus lora tumentes. Mouit pathos miſericordiã frequẽter & a loco: Cũ uitã ĩ ſiluis ĩter deſerta ferarũ Luſtra domoſq; traho: & libyæ deſerta pagro. Et At nos hĩc alii ſitiẽtes ibimus afros. Pars ſcythiã & rapidũ cretæ ueniemus oaxẽ. Et illud egregie & breuiter: Ter circũ iliacos raptauerit hectora muros. Illiacos id ẽ pr̃iæ muros quos ipſe defenderat: ꝓ qbus efficaciter p decẽ annoꝝ ſpatia pugnauerat. Et illud: Nos patriã fugimus. Et Littora cũ patriæ lachrymãs portuſq; relinquo: Et dulces moriẽs reminiſcitur agros. Et Ignarum laureus habet ora minanta Lyrneſi domus alta ſolo laurẽte ſepulchrum. Et ut Agamemnonem indigne oſtenderet occ̃ſũ: aſſumpſit locum: Prima ĩter limina dextra oppetiit. Et illud Mœnibus ĩ patriis atq; ĩter tuta domoꝝ: Sacer uero locus præcipue pathos mouet. Occiſum ĩducit Orphea: & miſerabiliorẽ ĩteritũ eius a loco facit: Inter ſacra deũ nocturniq; orgia bacchi: Et ĩ euerſiõe troiæ Perq; domos & religioſa deoꝝ limina. Caſſandræ quoq; raptũ uel diminutionẽ q̃ miſerabiiẽ facit ſacer locus: Ecce trahebat̃ a tẽplo adytiſq; mineruæ: Et alibi: Diuæ armipotẽtis ad ara ꝓcubuit. Et Andromache cũ de Pyrrhi nece diceret: ut inuidiã occidẽtis exprimeret. Excipit incautum patriaſq; obtruncat ad aras. Et Venus quot Aeneas in mari uexatur ita Iunonis quam inuidioſe quæritur de loco Neptuno. In regnis hoc auſa tuis. Fecit ſibi pathos ſæpe ex tempore: Prius q̃ Pabula guſtaſſent troiæ xanthũq; bibiſſent. Et Orpheus miſerabilis ex longo dolore. Septem

A fortuna

A debilitate

A loco

A loco ſacro

A tẽpore

illũ totos perhibẽt ex ordine mẽſes. Et palinutus Vix lumine quarto proſpexi italiã. Et Achimenides: Tertia iam lunæ ſe cornua lumine cõplent. Et Septima poſt troiæ excidium iam ũertitur æſtas. Frequens apud illum pathos a cauſa: te uera enim cauſa ut res aut atrox aut miſerabilis uideatur. ut Cicero in Verrem. Qui ob ſepulturam in carcere necatorum a parentibus rogabatur. Hoc enim non tam rogari aut pecuniam exigere q̃ ob hãc cauſam. indignum erat. Et Demoſthenes cũ quæritur quendam inuidia circumuentum. ex cauſa auget inuidiam. Circumuenit inquit arbitrum: qui inter me atq; ſe integre iudicauerat. Ergo & Virgilius egregie ſæpe ex hoc loco traxit affectum. Occidit inquit in acie Galeſus. Hoc per ſe non ẽ dignum miſericordia belli tẽpore: ſed admouit cauſam: dum paci medium ſe offert. Idem alio loco Sternitur infœlix: Deinde ſubiicit cauſam miſerabilem alieno uulnere id eſt cum ad alium telum eſſet emiſſum. Et cum Palamedem indigne occiſum uellet: Qué falſa ſub proditione pelaſgi Inſontem infando indicio quia bella uetabat Demiſere neci: Et Aeneas ut oſtenderet magnitudiem timoris ſui: bene cauſã poſuit. Et Pariter comitiq; oneriq; timẽté: Quid Iapix ut cõtẽptis cæteris artificiis inglorius (quemadmodũ poeta ait) uiueret qualis cauſa proponitur. Ille ut depoſiti proferret fata parentis. Ex eodem genere eſt: Fallit te ĩcautum pietas tua. Hæc enim cauſa illum hoſtibus etiam ſic miſerabilé fecit. Sed Aeneas cum hortatur: ut ſepeliantur occiſi. quam cauſam proponit. Qui ſanguine nobis Hanc patriam pepere Nec ſuo non & indignatio demonſtratur a cauſa: ut illic Multa gemens ignominiã plagaſq; ſuperbi Victoris: Tum quos miſit inultus amores. Et illud a cauſa ex affectu ĩdignãtis An ſolos tãgit atridas Iſte dolor? ſoliſq; licet capere arma mycenis? Et illud. At tu dictis albane maneres. Et illa oĩa: Vẽdidit hic auro patriam. Quiq; ob adulteriũ cæſi: Nec partẽ poſuere ſuis. Ad pathos mouendũ nec duos illos prætermiſit locos: quos rhetores appellant a mõ & a materia. Modus ẽ cũ dico: occidit manifeſte uel occulte. Materia ẽ: cũ dico: ferro an ueneno. Demoſthenes de modo ĩuidiã: Midiæ facit ſe pulſatũ cothurno: Cicero Verri cũ nudũ quẽdam dicit ab eo ſtatuæ impoſitum. Virgilius non minus euidẽter Altaria ad ipſa tremẽtem Traxit & in multo lapſantem ſanguine nati. Et capulo tenus abdidit enſem. Et illa omnia a modo ſunt. Roſtroque immanis uultur adunco Immortale iecur tondens: & reliqua. Et quos ſuper atra ſilex iam iam lapſura cadenti imminet aſſimilis. Sed & miſericordiam

A cauſa

A mõ & a materia

a modo ſæpe cõmouet:ut de orpheo Latos iuuenẽ ſparſere p agros Et illud Obruit auſter aqua inuoluens nauemq; uiroſque. Et ſaxum ingens uoluunt alii. Et Mortua quin etiam iungebat corpora uiuis. Et ĩ georgicis: Nec uia mortis erat ſimplex:& cætera de ĩſcriptiõe morbi: Sed & materia apud rhetores pathos mouet:ut dum queritur Cicero flãmam ex lignis uiridibus factam:atq; ibi incluſum fumo necatũ Hoc enim a materia eſt:quoniam hic uſus eſt fumo materia ad occidendum:ut alius gladio:alius ueneno . Et ideo acerrimum pathos ex hoc motum eſt. Idem facit:& cum flagellis cæſum queritur ciuem romanum. Inuenies idem apud Virgilium. At pater omnipotens denſa ĩter nubila telũ Contorſit nõ ille faces & fumea thædis:& reliqua: Eleganter autem illius quidẽ materiã eluſit Ex huius autem uera & uehementi materia expreſſit iracũdiam. Et ſingula quidẽ enumerabimus: ex quibus apud rhetores pathos naſcit̃ qbus oſtẽdimus uſum Maronem ſed nõnũq̃ Virgilius ĩ una re ad augẽdũ pathos duobus aut pluribus locis cõiunctis utitur:ut ĩ Turno ab ætate: Miſerere parentis Lõgæui. A loco: Quẽ nunc mœſtum patria ardea longe diuidit. Et circa Caſſandram ex modo: Ecce trahebatur. Ex habitu corporis Paſſis priameia uirgo crinibus. Ex loco. A templo adytiſq; mineruæ: Et circa Agamemnonem a patria: Ipſe mycenæus. A fortuna: Magnorum ductor achiuũ. A neceſſitudĩe Cõiugis. A loco Prima ĩter limĩa ſubſedit adulter. Tacite quoq; quaſi per diffinitionem pathos mouere ſolet:cum q̃ res miſerationẽ mouet:nõ dilucide dicit̃:ſed dat̃ ĩtelligi:ut cũ Mezentius dicit: Nunc alte uulnus adactum. Quid enim aliud ex hoc intelligendũ ẽ:q̃ hoc altũ uulnus eſſe amittere filiũ. Et rurſus idẽ: Hæc uia ſola fuit qua perdere poſſes. Sed hic ſcilicet accipiendum eſt perire eſſe amittere filiũ. Et Iuturna cum queritur:ꝙ adiuuare fratrem prohibeatur: Immortalis ego. Quid enim ſequitur nõ ẽ ĩmortalitas ĩ luctu uiuere: Hæc ut dixi uim diffinitionis habẽt:& a poeta elegãter ĩtroducta ſunt. Sũt & ĩ arte rhetorica ad pathos mouendum etiam hi loci qui dicuntur circa rem:& mouendis affectibus peropportuni ſunt:ex qbus primus ẽ a ſimili. Huius ſpecies ſũt tres exẽplũ:parabola:imago. Græce παράδειγμα:παραβολή εἰκών. Pathos ab exemplo

Ab exemplo Virgilius.

Si potuit manes acceſſere coniugis orpheus
Threicia fretus cythara fidibuſq; canoris.
Si fratrem pollux alterna morte redemit.

Quid theſea: magnum quid memorem alcidem
Antenor potuit mediis elapſus achiuis. Hæc enĩ oĩa miſericordiã mo/uet: quõ indignũ uidet negari ſibi quod aliis indultũ eſt. Deinde uide unde auget ĩuidiã: Si potuit manes accerſere cõiugis orpheus. Habes cauſam diſparem manes illic cõiugis: hic patris: illic accerſere: hic uidere threicia fretus cithara. Hic miſericordiã eius irriſit: Si fratrẽ pollux alterna morte redemit. Itq; uiã totiẽs. Hoc iã a modo. Plus ẽ.n. ſæpe ire: q̃ ſemel. Quid theſea: magnum quid memorẽ alcidem. Hic ꝓpter egregias perſonas non habuit quid minueret: uel quid augeret. Verũ quod illis elucebat: hoc ſibi iactat cũ iis eſſe commune. Et mi genus ab ioue ſummo. Simile eſt & illud ab indignatione. Quid enim ait Iuno Pallas ne exurere claſſem Argiuũ. Iam hoc plus eſt claſſem uictricẽ: q̃ reliquias fugientium. Deinde cauſam minuit. Vnius ob noxam & furias aiacis oilei. Quam minuit ut noxam diceret: quod leuis culpæ nomen ẽ. Et unius quod facile poſſit ignoſci: & furentis: ut nec culpa ſit. Et alibi. Mars perdere gẽtem immanem lapithum ualuit. uides eaſdẽ obſeruationes: gentẽ & immanem. Deinde aliud exemplum: Conceſſit in iras ipſe deum antiquam genitor calidona dianæ: Antiquam ut plus honoris accederet ex uetuſtate. Deinde in utroq; cauſam minuit. Quod ſcelus aut lapithis tantum aut calidone mœrente.

Pathos parabola

PArabola uero: quoniam magis hoc poetæ cõuenit: ſæpiſſime pathos mouit. Cum aut miſerabilẽ aut iracundum uellet ĩducere. Miſerabilem ſic.
Qualis populea mœrens philomena ſub umbra:
Qualem uirgineo demeſſum pollice florẽ. Et aliæ plurimæ patheticæ parabolæ: in quibus miſeratus eſt. Quid de ira: Ac uel uti pleno lupus inſidiatus ouili Dum fremit ad caulas. Et Mugitus uel uti fugit cum ſautius aram Taurus. Et alia plura ſimilia qui quærit inueniet.

Pathos ab imagine

ET imago quæ eſt a ſimili pars tertia: idonea eſt mouẽdis affectibus. Ea fit cum aut forma corporis abſentis deſcribitur aut omnino quæ nulla eſt fingitur. Vtrumq; Virgilius eleganter fecit.
Illud prius circa Aſcanium:
O mihi ſola mei ſuper aſtyanactis imago.
Sic oculos ſic ille manus ſic ora ferebat: Fingit uero cũ dicit: quã fama ſecuta eſt. Candida ſuccinctã latrantibus inguina monſtris. Sed prior fama ὄικτρον hæc δέινωσιν id eſt prior miſericordiam cõmouet: horrorem ſecũda. Sicut alibi. Et ſciſſa gaudẽs uadit diſcordia palla: Quã

cũ ſanguineo ſequit̃ bellona flagello. Et oĩa illa q̃ de forma dixit: Sed illud nimiũ pathetice. Furor ĩpius intus ſæua ſedens ſuper arma: & cẽtum uinctus aenis Poſt tergũ nodis: fremet horridus ore cruento.

DIximus a ſimili: nũc dicamus a minore pathos a poeta poſitum. Nempe cum aliquid proponitur quod per ſe magnũ: ſit deĩde minus oſtẽdit̃ q̃ illud qđ uolumus augeri: ſine dubio ĩfinita miſeratio mouet̃. Vt ẽ illud: O fœlix una ãte alias priameia uirgo Hoſtilẽ ad tumulũ troiæ ſub mœnibus altis Iuſſa mori. Primũ ꝙ ait fœlix cõparationẽ ſui fecit: deĩde poſuit a loco: hoſtilẽ & ad tumulũ. Et a modo qđ nõ minus acerbũ ẽ: Iuſſa mori: Sic ergo hæc accipiẽda ſũt q̃uis: hoſtilẽ ad tumulum: q̃uis iuſſa mori: fœlicior tñ q̃ ego: qa ſortitus nõ ptulit ullos. Simile ẽ & illud O terq; quaterq; beati. Et quod de paſiphe dicit: Prætides ĩpleruut falſis mugitibus agros: Deinde ut minus hoc eẽ monſtraret: at nõ tam turpes pecudũ tamẽ ulla ſecuta ẽ Concubitus. Quid illud nõne uehemẽter patheticũ ẽ a minore: Nec uates helenus: cũ multa horrẽda moneret: Hos mihi prædixit luctus nõ dira celæno. Quid hic ĩtelligĩus: niſi oĩa q̃ paſſus erat mĩora illis uiſa q̃ pñs mortẽ.

Pathos a minori

A Maiore negauerũt quidã rẽ augeri poſſe. Sed elegãter hoc circa didonẽ Virg. ĩduxit. Nõ aliter q̃ ſi ĩmiſſis ruat hoſtibus oĩs carthago: aut ãtiqua tyrus. Dixit. n. nõ mĩorẽ luctu fuiſſet ex unius morte q̃ ſi tota urbs qđ ſine dubio eẽt maius fuiſſet. Et Homerus idem fecit. Eſt apud oratores & ille locus idoneus ad pathos mouẽdum: quid dicitur: præter: ſpem. Hũc Virgilius frequenter exercuit: Nos tua ꝓgenies cæli quibus annuis arcẽ. & cætera. Et dido.

Pathos a maiore

a loco præter ſpem

Hunc ego ſi potui tantum ſperare laborem
Et pferre ſoror potero æneas euãdro. Et nũc ille qdẽ ſpe multũ captus ĩani Fors & uota facit. Et illud: Auena nñi. Quod nũq̃ ueriti ſumus: ut poſſeſſor agelli Diceret hæc mea ſunt ueteres migrate coloni. Inuenio tamẽ poſſe aliquẽ ex eo: qđ iã ſperauerit: mouere pathos: ut Euander: Haud ignarus eram quãtũ noua gloria in armis Et prædulce decus:

ὁμοιοπάθειαν

ORatores ὁμοιοπάθειαν uocant: quotiens de ſimilitudine paſſionis pathos naſcitur: ut apud Virgilium: Fuit & tibi talis Anchiſes genitor. Et patriæ ſtrinxit pietatis imago. Et dido: me quoque per multos ſimilis fortuna labores Eſt & ille locus ad permouendum pathos in quo ſermo dirigitur uel ad inanimalia uel ad muta: quo loco oratores frequenter utũtur. Verumq; Virgilius bene pathetice tractauit: uel cum ait dido: Dulces exuuiæ dum fata deuſque ſinebant

Pathos de ſimilitudine Paſſionis

uel cum Turnus: Tuq; optima ferrum terra tene. Et idem alibi: Nūc
o nūq̄ fruſtrata uocatus haſta meos. Et Rhebe diu res ſiqua diu mor/
talibus ulla eſt: uiximus. Facit apud oratores pathos ēt addubitatio: quā
græci ἀπόρησιν uocāt. Eſt enī uel dolētis uel iraſcentis dubitare quid
A dubita/tione agas. En quid ago. Rurſus ne procos irriſa priores experiar? Et illud de
Orpheo: Quid faceret? quo ſe rapta coniuge ferret? Et de Niſo. Quid
faciat? qua ui iuuenē quibus audeat armis eripere? Et Anna ꝑmouet:
Quid primū deſerta quærar: comitem ne ſororem. Et atteſtatio rei ui
ſæ apud rhetores pathos mouet. Hoc Virgilius ſic exequitur.

Ipſe caput niuei fultum pallantis & ora:
Vt uidit leuiq; patens in pectore uulnus. Et illud. Impleuitq; ſinum ſanguis.
Et moriensq; ſuo ſe in ſanguine uerſat.

Ab atteſtatione Et Crudelis nati monſtrantem uulnera cernit.
Et Ora uirum triſti pendebant pallida tabo.
Et Voluitur euryalus leto: pulchroſq; per artus It cruor.
Et Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro.

Pathos p hypbolen FAcit hyperbole: id eſt nimietas pathos: per quā exprimit̄ uel ira
uel miſericordia. Ira ut cū forte dicimus milies ille perire debue/
rat: quod eſt apud Virgiliū. Omnes per mortes animam ſontem ipſe
dediſſem Miſeratio cum dicit: Daphni tuū pœnos etiā īgemuiſſe leo/
nes Interitum. Naſcitur præter hæc de nimietate uel amaroriū uel al/
terius generis pathos. Si mihi non hæc lux toto iā longior anno eſt. Et
illud ſeorſum: Maria ante exurere turno: q̄ ſacra dabitur pinus. Et nō
ſi tellurem effundat in undas.

EXclamatio quæ apud græcos ἐκφώνησις dicit̄: mouet pathos.
Hæc fit interdum ex perſona poetæ: nōnumq̄ ex ipſius quē īdu
Pathos p exclamationem cit loquentem. Ex poetæ quidem perſona eſt.
Mantua ue miſeræ nimium uicina cremonæ.
Infœlix ut cūq; ferēt ea facta nepotes. Crimen amor ueſtrū & alia ſimi
lia. Ex pſona uero alterius: Dii capiti ipſius generiq; reſeruēt. Et Dii ta
lia gratis Inſtaurate: pio ſi pœnas ore repoſco. Et Dii talē terris auertite
peſtē. Cōtraria huic figuræ ἀποσιώπησις quod ē taciturnitas. Nam
ut illic aliq̄ia exclamādo dicimus: ita hic aliqua tacēdo ſubducimus.
Per ſilētiū Quæ tñ itelligere poſſit auditor. Hoc aūt præcipue iraſcētibus conue
nit: ut Neptunus. Quos ego ſed motos præſtat componere fluctus.
Et Mneſtus: Nec uincere certo:

Quã q̃ o ſed ſuperent: quibus hoc neptune dediſti. Et Turnus:
Quamq̃ o ſi ſolitæ quicq̃ uirtutis adeſſet. Et in bucolicis:
Nouimus qui re tranſuerſa tuentibus hircis:
Et quo: ſed faciles nymphæ iriſere: ſacello. Sed & miſeratio ex hac fi/
gura mota ẽ a Sinone: Donec calchante miniſtro. Sed qd ego hæc aũt   Pathos ex
nequicq̃ ingrata reuoluo. Naſcit̃ pathos & de repetitione: quam græci   repetitiõe
ἐπαναφορὰν uocant: cum ſentẽtiæ ab iiſdem nominibus incipiunt.
Hinc Virgilius: Eurydicem uox ipſa & frigida lingua.
Ah miſeram eurydicem anima fugiente uocabat:
Eurydicem toto referebant flumine ripæ. Et illud:
Te dulcis coniũx: te ſolo in littore ſecum:
Te ueniente die: te decedente canebat. Et illud:
Te nemus angitiæ: uitrea te fucinus unda
Te liquidi fleuere lacus. ἐπιτίμησις: que ẽ obiurgatio: habet & ipſa pa
thos: id eſt cũ obiecta iiſdem uerbis refutamus: Aeneas ignarus abeſt: Per obiur
ignarus & abſit.   gationem

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER.V.

POST HEC CVM PAVLISPER Euſebius quieuiſſet: omnes inter ſe conſono murmu/
re Virgiliũ nõ minus oratorem q̃ poetã habẽ
dũ pronuntiabãt: ĩ quo & tãta orandi diſci
plina: & tam diligens obſeruatio rhetoricæ ar
tis oſtenderet̃. Et auienus dicas mihi inq̃t uo
lo doctorꝝ optime: ſi cõcedimus (ſicut neceſſe
eſt) oratorem fuiſſe Virgilium: ſiquis nũc ue
lit orãdi artem conſequi: utrum magis ex Virgilio: an ex Cicerone pro
ficiat. Video quid agas inquit Euſebius: quid intendas: quo me trahe
re coneris: eo ſcilicet quo minime uolo ad comparatiõem Maronis &
Tullii. Verecundæ enim interrogaſti uter eorum præſtantiorẽ quãdo
quidem neceſſario is plurimũ collaturus ſit: q ipſe plurimum præſtat
Sed iſtã mihi neceſſitatem altam & profundam remittas uolo: qa nõ
nõſtrum ĩter illos tãtas componere lites: nec aũt in utrãuis partem ta/
lis ſententiæ auctor uideri. Hoc ſolum audebo dixiſſe: quia facundia
mãtuani multiplex & multiformis eſt: & dicendi genus omne comple

uter ex virgilio an ex c[icerone] proficiat ...

Laudat virgiliu[m]

ſ

ctitur. Ecce eni ĩ Cicerone ueſtro unus eloquētiæ tenor eſt: ille abūdās
& torrēs & copioſus. Oratoꝝ aūt non ſimplex nec una natura eſt: ſed
hic fluit & rĕdundat: cōtra ille breuiter & circunciſe dicere affectat. Te-
nuis qdam & ſiccus & ſobrius amat quandam dicendi frugalitatem:
alius pingui & luculēta & florida oratione laſciuit. In qua tanti omni
um diſſimulatione unus omnino inuenitur Virgilius: qui eloquenti
am ex omni genere conflauerit.

Quot genera dicendi. Cap.

Dicēdi genera quattuor
Copioſū
Breue
Siccum
Floridū & Pingue

R Eſpondit Auienus: Apertius uellem me has diuerſitates ſub per
ſonaꝝ exemplis doceres. Quattuor ſunt inquit Euſebius gene
ra dicendi. Copioſum in quo Cicero dominat̃. Breue in quo Saluſtius
regnat. Siccum quod Frontoni aſcribit̃. Pingue & floridum ĩ quo Pli
nius ſecundus quondam: & nunc nullo ueterum minor noſter Sym
machus luxuriat̃. Sed apud unum Maronem hæc quattuor genera re
peries. Vis audire illū tanta breuitate dicentem: ut artari magis & con
trahi breuitas ipſa nō poſſit? Et campos ubi troia fuit. Ecce pauciſſi
mis uerbis maximam ciuitatē hauſit & abſorpſit: non reliquit ille nec
ruinā. Vis hoc ipſum copioſiſſime dicat? Venit ſumma dies & inelu
ctabile tempus Dardaniæ: fuimus troes: fuit ilium & ĩgens Gloria teu
crorum ferus omnia iuppiter argos Tranſtulit: incenſa danai domina
tur ĩ urbe. O patria: o diuum domus ilium: & ĩclyta bello Mœnia dar
danidum. Quis clades illius noctis: qs funera fando Explicet? aut poſ
ſit lachrimis æquare labores. Vrbs antiqua ruit multos dominata per
annos. Quis fons: qs torrens: quod mare tot fluctibus: quot hic uer
bis ĩundauit. Cedo nūc ſiccum illud genus elocutionis: Turnus ut an
teuolans tardū preceſſerat agmen: Viginti lectis equitum comitatus:
& urbi Improuiſus adeſt: maculis quem thracius albis Portat equus
criſtaque tegit galea aurea rubra. Hoc idē quo cultu: q̄ florida oratiōe
cū libuerit profert? Forte ſacer cibele choreus olimq; ſacerdos Inſignis
lōge phrygiis fulgebat ĩ armis. Spumātemq; agitabat equū: quē pel
lis ahenis In plumā ſquāmis auro conſerta tegebat. Ipſe peregrina fer
rugine clarus & oſtro Spicula torquebat Lycio gortinia cornu: Pictus
acu tunicas & barbara tegmina crurum. Sed hæc qdem inter ſe ſepara
ta ſunt. Vis aūt uidere queadmodum hæc quattuor genera dicēdi Vir
gilius ipſe pmiſceat? & faciat unum quoddā ex omni diuerſitate pul
cherrimū tēperamentū? Sæpe etiā ſteriles ĩcendere profuit agros: Atq;
leuē ſtipulā crepitātibus urere flāmis. Siue ĩde occultas uires & pabula

terræ Pinguia cõcipiunt: ſiue illis omne p ignẽ Excoquit̃ uitium: atq; exudat ĩutilis humor. Seu plures calor ille uias & cæca relaxat Spiramẽta: nouas ueniat qua ſuccus ĩ herbas. Seu durat magis & uenas aſtringit hiantes: Ne tenues pluuiæ rapidiue potẽtia ſolis Acrior: aut boreæ penetrabile frigus adurat. Ecce dicendi genus: quod nuſq̃ alibi depréhendes: in quo nec præceps breuitas: nec infinita copia: nec ieiuna ſiccitas: nec læticia pinguis.

Stili dicendi. Cap.

EVnt præterea ſtili dicendi duo diſpari moralitate diuerſi. Vnus ẽ maturus & grauis: qualis Craſſo aſſignat̃. Hoc Virgilius utit̃: cũ Latinus præcipit Turno. O præſtãs animi iuuenis quãtũ ipſe feroci Virtute exuperas: tãto me ĩpẽſius æquũ eſt Cõſulere: & reliqua. Alter huic cõtrarius ardẽs & erectus & ĩfenſus: quali eſt uſus Antonius. Nec hũc apud Virgiliũ fruſtra deſideraueris. Haud talia dudum Dicta dabas: morere & fratrẽ ne deſere frater Vides ne eloquentiã oĩum uarietate diſtĩctã: quã qdem mihi uidet̃ Virgilius nõ ſine quodã præſagio quo ſe oĩum ꝑfectibus præparabat: de induſtria ꝑmiſcuiſſe. Idq; non mortali ſed diuino ĩgenio præuidiſſe: atq; adeo nõ aliũ ducẽ ſecutus q̃ ipſam rerũ oĩum matrem naturã. Hinc prætexuit uelut ĩ muſica concordia diſſonoꝝ. Quippe ſi mũdum ipſum diligẽter inſpicias: magnã ſimilitudinẽ diuini illius & huius poetici operis inuenies. Nam qualiter eloquẽtia Maronis ad oĩum mores ĩtegra eſt: nunc breuis: nunc copioſa: nunc ſicca: nunc florida: nunc ſimul oĩa: interdum lenis aut torrens: ſic terra ipſa hic læta ſegetibus & pratis: ibi ſiluis & rupibus hiſpida: hic ſicca arenis: hic irrigua fontibus: pars uaſto aperit̃ mari. Ignoſcite: nec nimiũ me uocetis: q naturæ rerũ Virgilium cõparaui. Intra ipſum enĩ mihi uiſum ẽ: ſi dicerem decem rhetoꝝ qui apud athenas atticas floruerunt: ſtilos ĩter ſe diuerſos hunc unum ꝑmiſcuiſſe. Tunc Euãgelus irridenti ſimilis: Bene ĩquit opifici deo a rure mãtuano poetam cõparas: quem græcos rhetores quoꝝ feciſti mentionẽ: nec omnino legiſſe aſſeuerauerim. Vnde enĩ ueneto ruſticis parentibus nato inter ſiluas & frutices educato uel leuis græcaꝝ noticia litteraꝝ? Et Euſtachius: Caue ĩquit Euangele græcoꝝ quẽquam de ſummis auctoribus tantã græcæ doctrinæ hauſiſſe copiã credas: quantã ſolertia Maronis uel aſſecuta ẽ uel ĩ ſuo ope digeſſit. Nã præter philoſophiæ & aſtronomiæ ãplam illã copiã: de qua ſupra diſſeruimus: nõ parua ſũt alia quæ traxit a græcis: & carmini ſuo tamq̃ illic nata cõſeruit. Et Prætexſũ

ſtili dicẽdi duo
Maturus & Grauis
Ardens & Infenſus

de laudib9 opis uir. inſtar mũdi

tatus oratus ſis inquit Euſtachi: ut hæc quoq; cōmunia nobiſcū uelis
qu intū memoria repēte icitara ſuffecerit. Oēs Prætextatū ſecuti ad diſ
ſerendū Euſtachiū ꝓuocauerūt. Ille ſic icipit. Quæ Virgilius traxit a
græcis dicturū ne me putes ea quæ uulgo nota ſūt: ꝙ Theotricū ſibi
fecerit paſtoralis opens auctorē: ruralis Heſiodū: & ꝙ i ipſis georgicis
tēpeſtatis ſerenitatiſq; ſigna de Arati phænomenis traxerit: Vel ꝙ e-
uerſionē troiæ cū ſinone ſuo & equo ligneo cæteriſq; oībus quæ librū
ſecundū faciūt: a Piſandro pene ad uerbū tranſcripſerit: q inter græcos
poetas eminet opere quod a nuptiis Iouis & Iunonis icipiēs uniuerſas
hiſtorias quæ mediis oībus ſæculis uſq; ad ætatē ipſius Piſandri conti
geruut: i unam ſeriē coactas redegerit: & unū ex diuerſis hiatibus tem
poꝝ corpus effecerit. In quo opere iter hiſtorias cæteras itentus quoq;
troiæ i hunc modū relatus ē. Quæ fideliter Maro iterpretādo fabrica-
tus ē ſibi iliacæ urbis ruinā. Sed & hæc & talia ut pueris decātata præte
reo. Iam uero æneis ipſa ab Homero ſibi mutuata eſt. Errorē primū ex
odyſſea: deinde ex iliade pugnas: qa operis ordinē neceſſario rerū ordo
mutauit. Cū apud Homerū prius iliacū bellū geſtū ſit: deinde reuertē
ti de troia error cōtigerit Vlyxi. Apud Maronē uero Aeneæ nauigatio
bella quæ poſtea i italia ſunt geſta: præceſſerit. Rurſus Homerus cū
uellet iniquū græcis Apollinē facere: cauſā ſtruxit de ſacerdotis iniu-
ria. Hic ut troianis Iunonē faceret infeſtā: cauſaꝝ ſibi cōgeriē cōpara-
uit. Nec illud cū cura magna relaturus ſum: licet ut exiſtimo nō oībus
obſeruatū: ꝙ cū prīo uerſu ꝓmiſiſſet ꝓductuꝝ ſeſe de troiæ littoribus
Aeneā. Troiæ q primus ab oris Italiā fato ꝓfugus lauinaque uenit Lit
tora. Vbi ad ianuā narrādi uenit: Aneæ claſſē nō de troia ſed de ſicilia
ꝓducit: Vix e cōſpectu ſiculæ telluris i altū Vela dabāt læti ꝙ totū ho
mericis filis texuit: Ipſe enī uitās in poemate hiſtoricoꝝ ſimilitudinē
qbus lex eſt icipere ab initio rerū: & cōtinuā narrationē ad finē uſq; p
ducere: ipſe poetica diſciplina a rerū medio cœpit: & ad initiū poſt re-
uerſus eſt. Ergo Vlyxis errorē nō icipit a troiano littore deſcribere: ſed
facit eū primo nauigantē de inſula calipſonis: & ex pſona ſua pducit
ad phæacas. Illic in cōuiuio Alcinoi regis narrat ipſe queādmoū de tro
ia ad calipſonē uſq; puenerit. Poſt phæacas rurſus Vlyxis nauigatio-
nem uſq; ad ithacam ex pſona ꝓpria poeta deſcribit. Quē ſecutus Ma
ro Aeneam de ſicilia ꝓducit: cuius nauigationē deſcribēdo pducit ad
lybiam. Illic i cōuiuio Didonis narrat ipſe Aeneas uſq; ad ſiciliam de
troia nauigationē ſuam: & addidit uno uerſu: qd' iam copioſe poeta

deſcripſerāt: Hinc me digreſſum ueſtris deus appulit oris. Poſt africā quoque rurſus poeta ex perſōa ſua iter claſſis uſq; ad ipſam deſcribit italiam. Interea medium æneas iam claſſe tenebat Certus iter. Quid ꝙ & omne opus uirgilianum uelut de quodam homerici operis ſpeculo formatum eſt. Nam & tempeſtas mira imitatione deſcripta eſt. Verſus utriuſq; qui uolet conferat: ut Venus in nauſicæ locum Alcinoi filiæ ſucceſſit. ipſa autem Dido refert ſpeciem regis Alcinoi conuiuium celebrantis. Scylla quoq; & charibdis & circe decenter attingitur: & ꝓ ſolis armentis ſtrophades inſulæ finguntˀ At pro conſultatione inferorum deſcēſus ad eos cum comitatu ſacerdotis īducitur. Ibi Palinurus Elpenori: ſed & in feſto Aiaci infeſta Dido: & Tyreſiæ conſiliis Anchiſæ monita reſpondent. Iam prœlia iliadis & uulnerum non ſine diſciplinæ perfectione deſcriptio: & enumeratio auxiliorum duplex: & fabricatio armoꝝ: & ludicri certaminis uarietas: ictumq; īter reges & ruptum fœdus: & ſpeculatio nocturna & legatio reportans a Diomede repulſam Achillis exemplo: & ſuper Pallante ut patroclo lamentatio & altercatio ut Achillis & Agamēnonis: ita Drancis & Turni. Vtrobiq; enim alter ſuum alter publicū cōmodum cogitabat. Pugna ſingularis Aeneæ atq; Turni: ut Achillis & Hectoris: & captiui inferiis deſtinati: ut illic Patrocli: hic Pallantis: Sulmone creatos Quattuor hic iuuenes: totidem quos educat ufens Viuētes rapit īferias: quos īmolet umbris. Quid ꝙ pro Lycaone homerico: q inter fugientes deprehēſus nō mirum ſi ad preces cōfugerat: nec tamē Achilles propter occiſi Patrocli dolorē pepercit: ſimili cōditione Magus ī medio tumultu ſubornatus ē: Inde mago ꝓcul īfenſam cōtenderat haſtā. Et cum ille genua āplectēs uitā ſupplexq; petiſſet: reſpondit: Belli cōmertia turnus Suſtulit iſta prior iam tum pallāte perēpto. Sed & īſultatio Achillis ī ipſū Lycaonē iam ꝑemptū in Tarquitū a Marone trāſfert: Ille ait.

ἐνταυθοῖ νῦν κεῖσο μετ' ἰχθύσιν οἵ σ' ὠτειλῆς
αἷμ' ἀπολιχμήσονται ἀκηδέες· οὐδέ σε μήτηρ
ἐνθεμένη λεχέεσσι γοήσεται, ἀλλὰ σκάμανδρος
οἴσει δινήεις εἴσω ἁλὸς εὐρέα κόλπον: & cætera. At hic noſter:

Iſtic nunc metuendæ iace: & reliqua Et ſi uultis me & ipſos ꝓferre uerſus ad uerbū pene tranſlatos: licet omnes præſens memoria nō ſuggerat: tamen qui ſe dederint obuios annotabo.

νευρὴν μὲν μαζῷ πέλασεν, τόξῳ δὲ σίδηρον

Totam rem quanto compendio lingua ditior explicauit. Veſter licet

periodo uſus idem tamen dixit.
Adduxit longe: donec curuata coirent
Inter ſe capita: & manibus iam tangeret æquis
Leua aciem ferri: dextra neruoq; papillam.
ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν οὐδέ τις ἄλλη
φαίνετο γαιάων ἀλλ᾽ οὐρανὸς ἠδὲ θάλαττα
δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε κρονίων
νηὸς ὕπερ γλαφυρῆς ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ᾽ αὐτῆς
Nec iam amplius ulla Apparet tellus cælū undiq; & undiq; põtus

Curuata in molis faciem circūſtetit unda. Et de tartaro ille ait.
Τόσσον ἔνερθ᾽ ἀίδεω ὅσον οὐρανός ἐστ᾽ ἀπὸ γαίης.
Bis patet in preceps tantum: tenditq; ſub umbras.
Quantus ad æthereum cæli ſuſpectus olympum.
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο
Poſtq̄ exempta fames: & amor compreſſus edendi.
ὥς ἔφατ᾽ εὐχόμενος τοῦ ἔκλυε μητίετα ζεύς.
Τῷ δ᾽ ἕτερον μὲν ἔδωκε πατήρ. ἕτερον δ᾽ ἀνένευσεν
νηῶν μὲν οἱ ἀπώσασθαι πόλεμόν τε μάχην τε
δῶκε σόον δ᾽ ἀνένευσε μάχης ἐξ ἀπονέεσθαι
Audiit & uoti phœbus ſuccedere partem
Mente dedit: partem uolucres diſperſit in auras.
καὶ παίδων παῖδες τοί κεν μετόπισθε γένωνται
Hic domus æneæ cunctis dominabitur oris:
Et nati natorum & qui naſcentur ab illis.
Et alibi ille ait:
καὶ τότ᾽ ὀδυσσῆος λύτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ
ὀχθήσας δ᾽ ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν
Hic de duobus unum fabricatus eſt.
Extemplo æneæ ſoluuntur frigore membra:
ἆξον δὴ ἔγχος διομήδεος ἠδὲ καὶ αὐτὸν
πρηνέα δὸς πεσέειν σκαιῶν προπάροιθε πυλάων
Armipotens præſens belli tritonia uirgo
Frange manu telum phrygii prædonis: & ipſum
Pronum ſterne ſolo: portiſq; effunde ſub ipſis.
ἣ δ᾽ ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται αὐτὰρ ἔπειτα
οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει

Ingrediturq; ſolo & caput inter nubila condit.

Ille de ſomno ait.

Dulcis & alta quies placidæq; ſimillima morti.
ναὶ μὰ τόδε συνήπθρον. τὸ μὲν οὔποθε φύλλα καὶ ὄζους
φύσει· ἐπειδὴ πρῶθα τομὴν ἐν ὄρεσι λελοιπεν
οὐδ᾽ ἀναθηλήσει· περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε
φύλλα τε καὶ φλοιον. νυν αυτε μιν ὑιες αχαιῶν
ἐν παλάμης φορέουσί δεκασπόλοι οἵ τε θέμιστας
πρὸς Διος εἰρύαται. ὁ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος
Vt ſceptrum hoc (dextra ſceptrum nam forte gerebat)
Nunq̃ fronde leui fundet uirgulta neq; umbram:
Cum ſemel in ſiluis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret: poſuitq; comas & brachia ferro:
Olim arbos nunc artificis manus ære decoro
Incluſit. patribuſq; dedit geſtare latinis.

SEd iam ſi uidetur a collatione uerſuum trãſlatorum faceſſo: ut nec uniformis narratio pariat ex ſatietate faſtidiũ: & ſermo ad alia non minus præſenti cauſæ apta uertatur. Perge quæſo ĩquit Auie nus omnia quæ de Homero ſubtraxit inueſtigare. Quid enim ſuaui us q̃ duos præcipuos uates audire idem loquentes: Quia cum tria hæc ex æquo impoſſibilia putentur: uel Ioui fulmen: uel Herculi clauam: uel uerſum Homero ſubtrahere. Quod & ſi fieri poſſet: alium tamen nullum deceret: uel fulmen præter Ioue͂ iacere: uel certare præter Her culem robore: uel canere quod cecinit Homerus. Hic opportũe ĩ opus ſuum quæ prior uates dixerat transferendo fecit ut ſua eſſe credantur Ergo pro uoto omnium feceris: ſi cum hoc cœtu communicata uelis quæcumq; ueſtro noſter poeta mutuatus eſt. Cedo igitur Euſtachius ait. uirgilianum uolumen: quia locos eius ſingulos inſpiciens home ricorum uerſuum promptius admonebor. Cumque Symmachi iuſ ſu famulus de bibliotheca petitum librum detuliſſet: temere uoluit. Euſtachius. Et dum uerſus quos fors obtuliſſet inſpiceret: uidete inq̃t portum ad ciuitatem Didonis ex itacha migrantem:

Tria ĩpoſſibilia

Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum
Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto

Frangitur inq; ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
Hinc atq; hinc uaſtæ rupes geminiq; minantur
In cælum ſcopuli: quorum ſub uertice late
Aequora tuta ſilent: tum ſiluis ſcæna coruſcis
Deſuper: horrentiq; atrum nemus īminet umbra:
Fronte ſub aduerſa ſcopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces: uiuoq; ſedilia ſaxo:
Nympharū domus. hic feſſas nec uincula naues
Vlla tenent: unco nec alligat ancora morſu.
φόρκυνοσ δέ τισ ἐσ̓ὶ λιμὴν ἀλίοιο γέροντοσ
ἐν δήμω ἰθακησ δύο δε ϖροβλῆτεσ ἐν αυτῶ
ἀκταὶ ἀϖῦρρωγεσ λιμένοσ ϖοτι ϖεϖτηυῖαι
αἵ τ᾽ἀνέμων σρεϖόωσι δυσαήων μέγα κῦμα
ἔκτοσθ᾽ ἔντοσθεν δέτάνυ δετμεῖυ μένουσι
νῆετέυσ᾽ ἔλμοι ὅτ᾽ ἂν ὅρμου μέτρον ἵκωνται
αυτὰρ ἐϖὶ κρατόσ λιμένοσ τανύφυλλοσ ἐλαίη
αγχόθι δ᾽αυτῆσ ἄρθορον ἐϖήραθον ἤερον δὲσ
ἱερον νυμφάων αἵ νηιάδεσ καλέονθαι
ἐν δὲ κρηθηρεςτε καὶ σμφιφορῆεσ ἔασι
δαίνοι ἔνθα δ᾽ἔϖειθα θιθεβωσσοισὶ μέλισσα

ET cū rogaſſet Auienus: ut nō ſparſim ſed ab initio per ordinem ānotaret: ille manu retractis in calcem foliis ſic exorſus eſt.

Aeole namq; tibi diuum pater atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus & tollere uento:
Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore nymphæ:
Quarum quæ forma pulcherrima deiopeam
Conubio iungam ſtabili: propriamq; dicabo.

Tempeſtas Aeneæ Aeolo cōcitante cū allocutione ducis res ſuas conclamātis de Vlixis tempeſtate & allocutione deſcripta eſt: ī qua Aeoli locum Neptunus optinuit. Verſus quoniam utrobiq; multi ſunt: nō inſerui. Qui uolet legere ex hoc uerſu habebit exordium.

Hæc ubi dicta: cauum conuerſa cuſpide montem
Et apud Homerum de quinto odyſſeæ:
ὡς εἰϖὼν σύγαγὲ νεφέλασ ἐθάραξε δὲ ϖόντον
χερσί τρίαιναν ἕλων ϖάσασ δὸρόθυνεν ἀέλλασ·
ϖαντοίων ἀνέμων·
Vt primum lux alma data eſt: exire locoſq;

Explorare nouos: quas uento acceſſerit oras:
Qui teneāt (nam inculta uidet) homines ne feræue:
Quærere conſtituit: ſociiſq; exacta referre.
ἐζόμενοσ Δ᾽ὥρμαινε κατά φρενα κάι κατά θυμὸν
ὤμοι ἐγώ τέω ζᾶυτε βροτῶν ἐς γαῖαν ἵκάνω
ἤρ᾽ οἵ γ᾽ ὕβριςάι γε κάι ἄγριοι. ὀυΔὲ Δίκαιοι
ἠέ φιλόξεινοι κάι σφιν νόος ἐςὶ θεουΔὴσ
ἀλλ᾽ ἄγ᾽ ἐγὼ ἀυτὸσ πειρήσωμαι ἠΔὲ ἴΔωμαι
Nulla tuarum audita mihi neq; uiſa ſororum:
O q̄ te memorem uirgo: nāq; haud tibi uultus
Mortalis nec uox hominem ſonat: o dea certe
An phœbi ſoror: an nympharum ſanguiniſ una.
γουνοῦμαι σε ἄνασσα θεόσ νύ τοι ἤ βροτόσ ἐσσὶ
ἐι μέν τις θεόσ ἐσσί τοὶ ὀυρανον ἐυρὺν ἔχουσιν
ἀρτέμιΔι σε ἔγω γε Διὸς κόυρη μεγάλοιο
ἐιΔος τε μέγεθόςτε φυήν τ᾽ ἄγχιςα ἐίσκω
O dea ſi prima repetens ab origine pergam:
Et uacet annales noſtrorum audire laborum:
Ante diem clauſo componet ueſper olympo

At uenus obſcuro gradientes aere ſepſit:
Et multum nebulæ circum dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos neu quis contingere poſſit:
Moliriue moram: aut ueniendi poſcere cauſas
κάι τότ᾽ ὀΔυσσέυσ ὦρτο πόλιν Δ᾽ ἴμεν ἀυτ ἀρ ἀθήνη
πολλὴν ἠέρα χεῦε φίλα φρονέουσ᾽ ὀΔυσῆι
μήτισ φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
κερτομέοι τε ἔπεσσι κάι ἐξερεόιτ᾽ ὅτισ ἔιη
Qualis in eurotæ ripis aut per iuga cynthi
Exercet diana choros: quam mille ſecutæ
Hinc atq; hinc glomerant oreades: illa pharetram
Fert humero: gradienſq; deas ſupereminet omnes
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat dido: talem ſe læta ferebat.
ὄιη Δ᾽ ἄρτεμις ἔισι κατ᾽ ὄυρεα ἰοχέαιρα

ἢ κατὰ τηΰγετον περὶ μήκετον ἢ ἐρυμάνθον
τερπομένη καπροισι καὶ ὠκείης ἐλάφοισι
τῇ δέθ᾽ ἅμα κοῦραι νύμφαι Διὸς αἰγιόχοιο
ἀγρόνομοι παίζουσι γέγηθε δέ τε φρένα λητώ
πασάων. δ᾽ ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα
ῥεῖα δ᾽ ἀριγνώτη πέλεται καλαὶ δέ τε πάγαί
ὣς ἥγ᾽ ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής
Reſtitit æneas: calaraq; in luce refulſit
Os humeroſq; deo ſimilis: namq; ipſa decoram
Cæſariem nato genetrix: lumenq; iuuentæ
Purpureum & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus: aut ubi flauo
Argentum pariuſue lapis circundatur auro.
Τὸν μὲν ἀθηναίη θῆκε Διὸς ἐκγεγαυῖα
μείζονά τ᾽ εἰσιδέειν καὶ πάσσονα κὰδ δὲ κάρητος
οὐλὰς ἧκε κόμας ὑακινθίνω ἄντει ὁμοίας
ὡς δ᾽ ὅτε τὶς χρυσὸν περὶ χέυεται ἀργύρω ἀνήρ
ἴδρις. ὃν ἥφεστος δὲ δαεν καὶ παλλὰς ἀθήνη
τέχνην παντοίην χαρίεντα δὲ ἔργα τε λέιει
ὣς ἄρα τῷ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις
Coram quem quæritis adſum
Troius æneas libicis ereptus ab undis.

Conticuere omnes intentiq; ora tenebant.
Infandum regina iubes renouare dolorem:
Troianas ut opes & lamentabile regnum
Eruerint danai.
σοὶ δ᾽ ἐμὰ κήδεα τυμὸς ἐπετράπετο στονόεντα
εἴρεσθ᾽ ὄφρ᾽ ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στοναχίζω.
Pars ſtupet innuptæ donum exiciale mineruæ
Et molē mirantur equi: primuſq; thymœtes
Duci intra muros hortatur in arce locari:
Siue dolo ſeu iam Troiæ ſic fata ferebant:
At capys & quorum melior ſententia menti
Aut pelago danaum inſidias ſuſpectaq; dona
Præcipitare iubet. ſubiectiſq; urere flammis:

Aut terebrare cauas uteri & tentare latebras:
Scinditur incertum ſtudia in contraria uulgus.
ὣς ὁ μὲν ἑστήκει· τοὶ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀγόρευον
ἥμενοι ἄγχ' αὐτῷ· τρίχα δέ σφισιν ἥνδανε βουλή
ἠὲ διατμῆξαι κοῖλον δόρυ νηλέι χαλκῷ
ἢ κατὰ πετράων βαλέειν ἐρύσαντας ἐπ' ἄκρης
ἢ ἐάαν μέγ' ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον εἶναι
Vertitur interea cælum & ruit oceano nox
Inuoluens umbra magna terramq; polumq;.

Hei mihi qualis erat: quantum mutatus ab illo
Hectore: qui redit exuuias indutus achillis:
Vel danaum phrygios iaculatus pupibus ignes.

Iuueniſq; corebus
Migdonides illis qui troiam forte diebus
Venerat inſano caſſandræ incenſus amore:
Et gener auxilium priamo phrygibuſq; ferebat.

Sic animus iuuenum furor additus. inde lupi ceu
Raptores atra in nebula: quos improba uentris
Exegit cæcos rabies: catuliq; relicti
Faucibus expectant ſiccis: per tela per hoſtes
Vadimus haud dubiam in mortem: mediæq; tenemus
Vrbis iter: nox atra caua circumuolat umbra.
Improuiſum aſpris ueluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens: trepiduſq; repente refugit
Attolentem iras & cærula colla tumentem
Haud ſecus androgeus uiſu tremefactus abibat.
ὡς δ' ὅτε τὶς δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
οὔρεος ἐν βήσσης ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα

ἀψ δ᾽ ἂναχώρησεν ὦχρος έ μὶν εἷλε παρειᾶς
ὦσ ἄυθισ κθὸμιλον ἔλυτρώων ἀγερώχων
δέισας ἀτρέως υἱόν ἀλέξανδρος θεοειδήσ
Qualis ubi in lucem coluber mala gramina paſtus
Frigida ſub terra frigidum quem bruma tegebat:
Nunc poſitis nouus exuuiis nitiduſq; iuuenta
Lubrica conuoluit ſublato pectore terga
Arduus ad ſolem: & linguis micat ore triſulcis:

Non ſic aggeribus ruptis cum ſpumeus amnis
Exiit: oppoſitaſq; euicit gurgite moles
Fertur in arua furens cumulo: cãpoſq; per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit.

Ter conatus ſibi collo dare brachia circum
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago
Par leuibus uentis uolucriq; ſimillima ſomno.
τρὶς μέν ἐφορμήθην ἐλέειν τέ με θυμὸσ ἀνώγ
τρὶσ δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ ἔικελον ἢ καί ὀνείρω
ἔπτατο
Alta tempeſtas Aeneæ hic, & illic Vlyxis numeroſis ambæ uerſibus.
Sed hæc incipiunt ita.
Poſtq̃ altum tenuere rates: nec iam amplius ullæ. Ille ait

Accipe & hæc manuū tibi q̄ monuméta meaꝝ
Sint puer.

Tēdūt uela nothi: fugimus ſpumātibꝫ undis
Qua curſum uētuſq; gubernatorq; uocabāt.

Dextrum ſcylla latus leuū ī placata carybdis
Obſidet: atq; imo barathri ter gurgite uaſtos
Sorbet in abruptū fluctus: rurſuſq; ſub auras
Erigit alternos: & ſydera uerberat unda.
At ſcyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris
Ora exertantem: & naues in ſaxa trahentem:
Prima hoīs facies: & pulchro pectore uirgo
Pube tenus: poſtrema īmani corpore piſtris
Delphinum caudas utero commiſſa luporū.
Præſtat trinacrii metas luſtrare pachyni
Ceſſantem longos & circunflectere curuus:
Quā ſemel informem uaſto uidiſſe ſub antro
Scyllam & cæruleis canibus reſonantia ſaxa.
Homerus de charybdi & de ſcylla.
ἔνθεν μὲν γὰρ σκύλλη ἐθέρωτι δὲ δῖα χάρυβδις
δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ
ἤτοι ὅτ᾽ ἐξεμέσειε λέβης ὥς ἐν πυρὶ πολλῷ
πᾶσ᾽ ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη· ὑψόσε δ᾽ ἄχνη
ἄκροισι σκοπέλοισι ἐπ᾽ ἀμφοτέροισιν ἔπιπτεν
ἄλλ᾽ ὅταν αὖθις ἀναβρώξειεγε ἀλμυρὸν ὕδωρ
πᾶσ᾽ ἔνθοθε φάνεσκε κυκω μένη ἀμφὶ δὲ πέτρη
δεινὸν βεβρύχει ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
ψάμμω κυανέη.
O mihi ſola mei ſuper aſtynactis imago:
Sic oculos ſic ille manus ſic ora ferebat.
κενου γάρ τοιοῖδε πόδες τοιάι δέτε χεῖρές
ὀφθαλμῶντε βολάι κεφαλή τ᾽ ἐφύπερθετε χεαῖται
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere:
Ter ſpumam eliſam: & rorātia uidimus aſtra.

Qualis coniecta cerua ſagitta:
Quam procul icautam nemora iter creſia finxit
Paſtor agens telis: liquitq; uolatile ferrum
Neſcius: illa fuga ſyluas ſaltuſq; peragrat
Dittæos: hæret lateri lætalis arundo.

Dixerat. ille patris magni patere parebat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit
Aurea: quæ ſublimem aliis ſiue æquora ſupra
Seu terram rapido pariter cum flamine portāt.
Tum uirgam capit. hac animas ille euocat orco
Pallentes: alias ſub tartara triſtia mittit.
Dat ſomnos adimitq;: & lumĩa morte reſignat.
Illa fretus agit uentos: & turbida tranat
Nubila.
ὥς ἔφατ᾽ οὐδ᾽ ἀπίθησε διάκτορος ἀργειφόντης
αὐτίκ᾽ ἔπειθ᾽ ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
ἀμβρόσια χρύσεια τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ᾽ ὑγρὴν
ἠδ᾽ ἐπ᾽ ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο
εἵλετο δὲ ῥάβδον τῇ τ᾽ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει
ὧν ἐθέλει τοὺς δ᾽ αὖτε καὶ ὑπνώοντας
τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτατο κρατὺς ἀργειφόντης.
Ac ueluti annoſam ualido cum robore quercū
Alpini boreæ nunc hinc nūc flatibus illinc
Eruere inter ſe certant: it ſtridor: & alte
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes.
Ipſa hæret ſcopulis: & quantū uertice ad auras
Aethereas tantum radices in tartara tendit.

Etiam prima nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ἠῶς δ᾽ἐκ λεχέων παραγαυοῦ τιθωνοῖο
ὤρνυτ᾽ ἵν ἀταθοισι φοως φέρη ἠ δὲ βροτοῖσι
Vt pelagus tenuere rates: nec iam amplius ulla
Occurrit tellus: maria undiq; & undiq; cælum:
Olli cæruleus ſupra caput aſtitit imber
Noctem hyememq; ferens: & inhorruit unda tenebris:

Vinaque fundebat pateris: animamq; uocabat
Anchiſæ magni: maneſq; achetonte remiſſos.
οἶνον ἀφυσσάμενος χαμάδις χέε δεῦε δὲ γαῖαν
ψυχὴν κικλήσκων πατροκλῆος δειλοῖο
Leuibus huic hamis conſertam auroq; trilicem
Loricam: quam demoleo detraxerat ipſe
Victor apud rapidum ſimoenta ſub ilio alto.
τῷ μὲν εγω δόσω τὸ δε φάσγανον ἀργυρόηλον
καλὸν θρηίκιον τὸ μὲν ἀστεροπαῖόν ἀπηύρων.
Et curſorū certamen utrobiq; ſimile: & quia uerſibus eſt apud utrūq;
numeroſis: locum loco ſimilem lector inueniet. Initia hæc ſunt.
Hæc ubi dicta locum: capiunt: ſignoq; repente
ὠς ἔφατ᾽ ὤρνυτο δ᾽ἀυτίκ᾽ οἱ λῆο τάχυσ.ἄ:ας
ἀν δ᾽ὀδυσευσ πολύμητισ ἔπει ταδὲ νέστοροσ υἱόσ
Pugillum certamen apud hunc incipit:
Conſtitit in digitos exēplo arrectus uterq;. Apud illū:
ἄντα δ᾽ἀνασχομένω χερσὶ στιβαρῆσιν ἀμᾶμφω
σὺν ῥέπεσον σὺν δέσφι βαρεῖαι χεῖρεσ ἔμιχθεν.
Si uelis comparare certantes ſagittis: inuenies hæc utriuſq; principia.
Protinus æneas celeri certare ſagitta:
αὐθάρ ὁ τοξευθῆσι θιθη ἰόενθα σίδηρον
καδ δ᾽έθίθη δέκα μέν πελέκεασ δέκα δ᾽ἡμιπέλεκκα
Capita locorum ubi longa narratio eſt: dixiſſe ſufficiet: ut quid unde
natum ſit: lector inueniet.
Dixerat. & tenues fugit ceu fumus in auras:

ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸσ ἤυτε καπνὸσ ὤχετο τετριγυῖα
Aeneas quo deinde ruis? quo proripis inquit?

Quē fugis? aut quis te a noſtris cōplexibꝫ arcet:

Ter conatus erat collo dare brachia circum:
Ter fruſtra compreſſa manus effugit imago.
τρὶσ μὲν ἐφορμήθην ἑλέειν δέ μέ θυμὸσ ἄνωγε
τρὶσ δὲ μοι ἐκ χειρων σκιῆ εἴκελον ἢ καὶ ὀνείρω
ἔπταθο
Sepultura Palinuri formata eſt de Patrocli ſepultura: Hæc incipit.
Principio pinguem thædis & robore ſecto. Ille ſic ait.
κηδεμόνεσ δὲ παρ' αὖθι μένον καὶ νήεον ὕλην
ποίησαν δὲ πυρὴν ἑκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα. Et alibi
Ipſa uero utriuſqꝫ tumuli inſignia q̄ paria?
At pius æneas ingenti mole ſepulcrum
Impoſuit: ſuaqꝫ arma uiro remumqꝫ tubamqꝫ
Monte ſub aerio: qui nunc miſenus ab illo
Dicitur: æternumqꝫ tenet per ſæcula nomen.
αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρὸς ἔκαη καὶ τεύχεα νεκροῦ
τύμβον χεύαντεσ καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες
πῆξαμεν ἀκροτάτω τύμβω εὐῆρες ἐρετμόν
Tum conſanguineus leti ſopor:
ἔνθ' ὕπνω σύμβλητο κασιγνήτω θανάτοιο καὶ τῶ. νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτεν ἐν νήγρετοσ ἥδιστος θανάτω ἄγχιστα ἐοικώσ.
Quod te per cæli iocundum lumen & auras
Per genitorem oro per ſpes ſurgentis Iuli
Eripe me his inuicte malis: aut tu mihi terram
Iniice: namqꝫ potes: portuſqꝫ require uelinos.
νῦν δέ σε τῶν ὄπισθεν γουνάζομαι οὐ παρεόντων
πρόσ τε ἀλόχου καὶ πατρὸς ὅ σ' ἔθρεφε τυτθὸν ἐόντα.
τηλεμάχου θ' ὃν μοῦνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπεσ
μή μ' ἄκλαυτον ἄθαπτον ἰὼν ὄπισθεν καταλείπης
νοσφισθεὶσ μή τοι τι θεῶν μήνιμα γένωμαι
ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ἅσσα μοί ἐστιν

σῆμα τέ μοι χεῦσαι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης
Nec non & tityon terræ omnipotentis alumnum
Cernere erat: per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur: roſtroq; immanis uultur adunco
Immortale iecur tondens: fœcundaq; pœnis
Viſcera: rimanturq; epulis: habitatq; ſub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
καὶ τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν
κείμενον ἐν δαπέδῳ ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα
γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον
δέρτρον ἔσω δύνοντες ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί
λητὼ γὰρ ἕλκυσε διὸς κυδρὴν παράκοιτιν
πυθώδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου πανοπῆος
Non mihi ſi linguæ centum ſint oraq; centum
Ferrea uox: omnis ſcelerum comprendere formas:
Omnia pœnarum percurrere nomina poſſem.
πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὀνομήνω
οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι δέκα δὲ στόματ' εἶεν
φωνὴ δ' ἄρρηκτος χάλκειον δέ μοι ἦτορ ἐνείη
Hinc exaudiri gemitus iræq; leonum
Vincla recuſantum & ſera ſub nocte rudentum:
Setigeriq; ſues atq; in præſepibus urſi
Sæuire: ac formæ magnorum ululare loporum:
Quos hominum ex facie dea ſæua potentibus herbis
Induerat circe in uultus ac terga ferarum.
εὗρον δ' ἐν βήσσῃσι τετυγμένα δώματα κίρκης
ξεστοῖσιν λάεσσι περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ
ἀμφὶ δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι ἠδὲ λέοντες
τοὺς αὐτὴ κατέθελξεν ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν
Quid petitis? quæ cauſa rates? aut cuius egentis
Littus ad auſonium tot per uada cærula uexit?
Siue errore uiæ ſeu tempeſtatibus acti.
Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto:
ὦ ξεῖνοι τίνες ἐστέ πόθεν πλεῖθ' ὑγρὰ κέλευθα
ἦ τι κατὰ πρῆξιν ἦ μαψιδίως ἀλάλησθε
ψυχὰς παρθέμενοι κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες.
Cum ſeſe paſtu referunt: & longa canoros.

Dant per colla modos: ſonat amnis & aſia longe
Pulſa palus.
ὧν δ᾽ ὥς ὀρνίθων πετέηνων ἔθνεα πολλα
χηνῶν ἢ γεράνων ἢ κύκνων δουλιχοδείρων
ἀσίω ἐν λειμῶνι καΰστριου ἀμφὶ ῥέεθρα
ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναι πτεφύγες
κλαγγηδὸν προκαθιζόντων σμαργεῖ δὲ τε λειμών.
Illa uel intactæ ſegetis per ſumma uolaret
Gramina: nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Vel mare per medium fluctu ſuſpenſa tumenti
Ferret iter: celeris nec tingeret æquore plantas.
αἱ δ᾽ ὅτε μὲν σκιρτῷεν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν
ἄκρον ἐπ᾽ ἀνθερίκων καρπῶν θεων οὐδὲ κατέλων
ἀλλ᾽ ὅτε σκιρτῷεν ἐπ᾽ εὐρέα νῶτα θαλάσσης
ἄκρον ἐπὶ ῥηγμῖνοσ ἁλὸσ πολοιο θέεσκον
Veſcitur æneas ſimul & troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & luſtralibus extis.
Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν ἀγαμέμνων
ἄρσενα πεν τα ἔθηρον ὑπερμενεῖ κρονίωνι
νώτοισιν δ᾽ αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν
Poſtq̃ exempta fames & amor compreſſus edendi:
Rex euandrus ait.
αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιοσ καὶ ἐδητύοσ ἐξ ἔρον ἕντο
Τοῖσ ὁ γέρον πάμπρωτοσ ὑφαίνειν ἤρχετο μῆτιν
Euandrum ex humili tecto lux ſuſcitat alma:
Et matutini uolucrum ſub culmine cantus.
Conſurgit ſenior: tunicaq; inducitur artus:
Et tyrrhena pedum circundat uincula plantis:
Tū lateri atq; humeris tegeū ſubligat enſem:
Demiſſa ab leua pantheræ terga retorquens.
Nec non & gemini cuſtodes limine ab alto
Procedunt: greſſūq; canes comitãtur herilem.
ἕζετο δ᾽ ὀρθωθεὶσ· μαλακὸν δ᾽ ἔνδυνε χιτῶνα
καλὸν νηγάτεον περὶ δ᾽ αὖ μέγα βάλλετο φᾶροσ
ποσσὶ δ᾽ ὑπαὶ λιπαροῖσι ἐδήσατο καλὰ πέδηλλα
ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισι βάλετο ξίφοσ ἀργυρόηλον
βῆ ῥ᾽ ἴμεν εἰς ἀγορὴν παλάμη δ᾽ ἔχε χάλκεον ἔγκος

οὐκ οἶοσ ἅμα τῷ δὲ δύο κύνε ἀργοὶ ἕποντο
O mihi præteritos referat ſi iuppiter annos:
Qualis eram cū primā aciem præneſte ſub ipſa
Straui: ſcutorumq; incendi uictor aceruos:
Et regem hac herilem dextra ſub tartara miſi:
Naſcenti cui tris animas feronia mater
Horrendum dictu dederat terna arma mouēda
Ter leto ſternendus erat: cui tum tamen omnis
Abſtulit hæc aīas dextra: & totidē exuit armis.
εἰ δ' ὣς ἡβώοιμι βίη τέ μοι ἔμπεδος εἴη
ὡς ὁπότη λέοισι καὶ ἡμῖν νεῖκοσ ἐτ ἰχθη
ἀμφὶ βοηλάσιν ὅτ' ἔγω κτάνον ἱππομενῆα
Qualis ubi occeani perfuſus lucifer unda:
Quem uenus ante alios aſtrorum diligit ignes:
Extulit hos ſacrum cælo tenebraſq; reſoluit.

En perfecta mei promiſſa coniugis arte
Munera: ne mox aut laurentes nate ſuperbos
Aut acrem dubites in prœlia poſcere turnum.
Dixit: & amplexus nati cytharea petiuit:
Arma ſub aduerſa poſuit radiantia quercu.
αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τεῦξε σάκοσ μέγα σε ςιβαρόντε
τεῦξ' ἄρα οἱ θώρηκα φαεινότερον πυρὸς αὐγῆσ
τεῦξε δέ οἱ κόρυθα βριαρὴν κροτάφοις ἀραρυῖαν
καλὴν δαιδαλέην ἐπὶ δὲ χρύσεον λόφον ἧκε
τεῦξε δέ οἱ κνημῖδας ἑανοῦ κασσιτέροιο
αὐτὰρ ἐπεὶ πάντ' ὅπλα κάμε κλυτὸσ ἀμφιγυήεις
μητρὸσ ἀχιλλῆος θῆκε προπάροιθεν ἀείρας
Ille deæ donis & tanto lætus honore
Expleri nequit: atq; oculos per ſingula uoluit:
Miraturq;: interq; manus & brachia uerſat.
τέρπετο δ' ἐν χείρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα
αὐτὰρ ἐπεὶ φρεσὶν ᾗσι τετάρπετο δαίδαλα λεύσσων
Iri decus cæli: quis te mihi nubibus actam

Detulit in terras?

Nec ſolos tangit atridas Iſte dolor.

Sed uos o lecti: ferro quis ſcindere uallum
Apparat? & mecum inuadit trepidantia caſtra?

Quod ſupereſt læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri: & pugnam ſperare parari.
νῦν δὲ χρεσ θὲ πὶ δεῖπνον ἵνα συναγῶμεν ἄρηα
Sic ait illachrymans: humero ſimul exuit enſem
Auratum: mira quem fecerat arte lycaon
Gnoſius: atq; habilem uagina aptarat eburna.
Dat niſo mneſtheus pellem horrentiſq; leonis
Exuuias: galeam fidus permutat alethes:
Τυδεΐδη μὲν ἔδωκε μενεπτόλεμος θρασυμήδης
φάσγανον ἄμφικες. τὸ δ᾽ ἑὸν παρὰ νηὶ λέλειπτο
καὶ σάκος ἀμφὶ δέ οἱ κυνέην κεφαλῆ φιν ἔθηκε
ταυρείην ἄφαλόν τε καὶ ἄλοφον ἥτε καταῖτυξ
κέληται ῥύεται δὲ κάρη θαλεφῶν ἀζηῶν.
μηριόνης δ᾽ ὀδυσῆι δίδου βιὸν ἠδὲ φαρέτρην
καὶ ξίφος
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas iuuenumq; ſenumq;
Proſequitur uotis: nec non & pulcher iulus
Τὼ δ᾽ ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἔνι δεινοῖσιν ἐδύτην
βᾶν οἰέναι πέτην δὲ παρ᾽ αὐτόθι πάντας ἀρίστους
Egreſſi ſuperant foſſas: noctiſq; per umbram
Caſtra inimica petũt: multis tamen ante futuri
Exitio paſſim ſomno uinoq; per herbam
Corpora fuſa uident arrectos littore currus
Inter lora rotaſq; uiros ſimul arma iacere
Vina ſimul: prior hyrtacides ſic ore locutus.
Euryale audendum dextra: nunc ipſa uocat res
Hac iter eſt: tu ne qua manus ſe attollere nobis

A tergo poſſit: cuſtodi: & conſule longe.
Hæc ego uaſta dabo. & lato te limite ducam
Τῶ δέ βάτην προτέρω διὰ τ᾽ ἔντεα καί μέλαν αἷμα
αἶψα δ᾽ ἐπὶ θρηκῶν ἀνδρῶν τέλος ἷξον ἰόντες
οἳ δ᾽ εὗδον καμάτῳ ἀδηκότες ἔνθεα δέ σφιν
καλὰ παρ᾽ αὐτοῖσι χθονί κέκλιτο εὖ κατὰ κόσμον
τριστοιχεί παρὰ δέ σφιν ἑκάστῳ δίζυγες ἵπποι
Τὸν δ᾽ ὀδυσσεὺς προπάροιθεν ἰδὼν διομήδεϊ δεῖξεν
οὗτος τοι διόμηδες ἀνήρ. οὗτοι δέ τοι ἵπποι
οὓς νῶιν πίφαυσκε δόλων ὃν ἐπέφνομεν ἡμεῖς
ἀλλ᾽ ἄγε δή πρόφερε κρατερὸν μένος. οὐδέ τί σε χρή
ἑστάμεναι μέλεον σὺν τεύχεσιν ἀλλὰ λῦ᾽ ἵππους
ἠὲ σύ γ᾽ ἄνδρας ἔναιρε μελήσουσι δέ μοι ἵπποι
Sed non augurii potuit depellere peſtem.
ἀλλ᾽ οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσατο κῆρα μέλαιναν
Et iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
ἠώς δ᾽ ἐκ λεχέων παρ᾽ ἀγαυοῦ τιθωνοῖο
ὤρνυθ᾽ ἵν᾽ ἀθανάτοισι φόως φέρῃ ἠδὲ βροτοῖσιν
Mater Euryali ad dirum nuncium: ut excuſſos de manibus radios: & pẽſa demitteret: ut per muros & uiroꝝ agmina ululans & coma ſciſſa decurreret: ut effunderet dolorem in lamentatiõum querelas: totum de Andromacha ſumpſit lamentantem mortem mariti.
O uere phrygiæ: neq; enim phryges.
ὦ μοι ἀπηλητῆρες ἀχαιίδες οὐκέτ᾽ ἀχαιοί
Quos alios muros aut quæ iam ultra mœnia habetis?
Vnus homo & ueſtris o ciues undiq; ſeptus
Aggeribus tantas ſtrages impune per urbem
Ediderit? iuuenum primos tot miſerit orco?
Non infœlicis patriæ ueterumq; deorum
Et magni æneæ ſegnes miſeretq; pudetq;?

Tela manu iaciunt: quales ſub nubibus atris

Strymoniæ dant ſigna grues: atq; æthera tranant
Cum ſonitu: fugiuntq; notos clamore ſecundo.
Τρῶισ μὲν κλαγγῆ θένοπηθεῖσαν ὄργιθέσ ὡς
ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρὸ
αἵθ᾽ ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον
κλαγγῆ ταίγε πέθονθαι ἐπ᾽ ὠκεανοῖο ῥοάων
Ardet apex capiti: criſtiſq; ac uertice flamma
Funditur: & uaſtos umbo mouet aureus ignes.
Non ſecus ac liquida ſiquando nocte cometæ
Sanguinei lugubre rubent: aut ſyrius ardor
Ille ſitim morboſq; ferens mortalibus ægris
Naſcitur: & leuo contriſtat lumine cælum.
δαῖέ οἱ ἐκ κόρυθοσ ε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ
ἀςέρ᾽ ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον ὅςε μάλιςα
λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο
τοῖον οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός ε καὶ ὤμων Et alibi
παμφαίνονθ᾽ ὥσ τ᾽ ἀςὴρ ἐπησύμενος πεδίοιο
ὃσ ῥά τ᾽ ὀπώρης εἶσιν ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ
φαίνονται πολλοῖσι μετάςασι νυκτὸς ἀμολγῷ
ὅ τ᾽ ἔκεν ὠρίωνοσ ἐπίκλησίν τε καλέουσι
λαμπρότατος μὲν ὅ γ᾽ ἐςὶ κακὸν δὲ σῆμα τέτυκται
καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσι
Stat ſua cuiq; dies: breue & irreparabile tempus
Omnibus eſt uitæ.

Fata uocant: metamq; dati peruenit ad æui.

Per patrios manes & ſpes ſurgentis iuli
Te precor hanc animam ſerues natoq; patriq;.
Eſt domus alta: iacent penitus defoſſa talenta
Celati argenti: ſunt auri pondera facti
Infectiq; mihi: non hic uictoria teucrum
Vertitur aut anima una dabit diſcrimina tanta
Dixerat. æneas contra cui talia reddit:
Argenti atq; auri memoras: quæ multa talenta
Natis parce tuis. belli commercia turnus

Suſtulit iſta prior iam tum pallante perempto.
Hoc patris anchiſæ manes: hoc ſentit iulus.
Sic fatus galeam leua tenet: atq; reflexa
Ceruice orantis capulo tenus abdidit enſem:
ζώγρει ατρέοσ υἱὲ σὺ δὲ ἄξια δέξαι ἄποινα
πολλὰ δ᾽ ἐναντιμάχοιο δομόισ κεὶ μήλια κεῖται
χαλκόσ τέ χρυσόσ τε πολύκμητόσ τε σίδηρος.
ζωγρεῖτ᾽ ἄυ γαρ ἐγων ἐμὲ λύσομαι ἔςι γὰρ ἔνδον
καλκὸς τὲ χρυσόσ τε πολύκμητός τε σίδηρος
τῶν χ᾽ ὔμμιν χαρίσαιτο πατὴρ ἀπερείσι᾽ ἄποινα
εἴκεν ἐμὲ ζωὸν πεπουθοὶ τ᾽ ἐπὶ νηυσὶν ἀχαίων
Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans:
Suadet enim ueſana fames: ſed forte fugacem
Cōſpexit capream aut ſurgentē ī cornua ceruū
Gaudet hyans īmane comaſq; arrexit & hæret
Viſceribus ſemper incumbēs: lauit īproba teter
Ori cruor:
Sic ruit in denſos alacer mezentius hoſtes.
ὥςε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν ἢ ἄγριον αἶγα
ϖυινῶν
Spargitur & tellus lachrymis: ſpargūť & arma.
δεύοντο ψάμματοι δεύοντο δὲ καὶ τεύχεα φωτῶν
δάκρυσι
Cingitur ipſe furens certatim in prælia turnus:
Iamq; adeo tutulum thoraca indutus ahenis
Horrebat ſquamis: ſuraſq; incluſerat auro:
Tēpora nudus adhuc: lateriq; accinxerat enſem
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce.
κνημῖδασ μὲν πρῶτα ϖερὶ κνήμησιν ἔθηκεν
καλὰς ἀργυρέοισιν ἐτιφυρίοις ἀραρυίας
δεύτερον δ᾽ ἀν θώρηκα περὶ ςήθεσσιν ἔδυνεν
ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον
χάλκεον αὐτὰρ ἔϖειτα σάκος μέγα τε ςιβαρόν τε
εἵλετο τοῦ δ᾽ ἀϖάνευθε σέλας γένετο ἠύτε μήνης
Purpureus ueluti cū flos ſucciſus aratro
Langueſcit moriēs: laſſoq; papauera collo

Dēmiſere caput: pluuia cum forte grauantur:
μήκων δ᾽ ὡς ἑτέρωσε κάρη βάλεν ἥτ᾽ ἐνὶ κήπω
καρπῶ βριτομένη νοτίῃσί τε εἰαρινῆσι

Et hæc quidem iudicio legentium relinquenda ſunt: ut ipſi æſtiment quid debeant de utriuſque collatione ſentire. Si tamen me conſuas: non negabo: nonnunq̃ Virgilium in transferẽdo denſius excoluiſſe: ut in hoc loco.

Qualis apes æſtate noua per florea rura
Exercet ſub ſole labor: cum gentis adultos
Educunt fœtus: aut cum liquentia mella
Stipant: aut dulci diſtendunt nectare cellas:
Aut onera accipiũt uenientũ: aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a preſepibus arcent.
Feruet opus: redolentq; thimo fragrãtia mella.
ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων
βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ᾽ ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν
αἱ μέν τ᾽ ἔνθα ἅλις πεποτήαται αἱ δέ τε ἔντα

Vides deſcriptas apes a Virgilio opifices ab Homero uagas? Alter diſcurſum & ſolam uolatus uarietatem: alter exprimit natiuæ artis officium.

In his quoq; uerſibus Maro extitit locupletior interpres.

O ſocii (neq; enim ignari ſumus ante malorũ)
O paſſi grauiora: dabit deus his quoq; finem
Vos & ſcyllæam rabiem penituſq; ſonantes:
Acceſtis ſcopulos: uos & cyclopea ſaxa
Experti: reuocate animos: mœſtumq; timorẽ
Mittite: forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit
Per uarios caſus: & reliqua:
ὦ φίλοι οὐ γάρ πωτί κακῶν ἀδημόνες εἰμὲν
οὐ μὲν δὴ τόγε μεῖζον ἔπεισι κακὸν ἢ ὅτε κύκλωψ
εἴλει ἐν σπῆι γλαφυρῷ κρατερῆφι βίηφι
ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ βουλῇ ἀρετῇ τε νόωτε
ἐκφύγομεν καί που τῶν δὲ μνήσεσθαι οἴω

Vlyxes ad ſocios unam commemorauit erumnam. Hic ad ſperandam præſentis mali abſolutionem gemini caſus hortatur euentu.

Deinde ille obſcurius dixit: hic apertius. forſan & olim meminiſſe iuuabit. Sed & hoc quod noſter adiecit: ſolatū fortioris ē. Suos enim nō tantum exemplo euadendi: ſed & ſpe futuræ fœlicitatis animauit: per hos labores non ſolum ſedes quietas ſed & regna ꝓmittens. Hos quoq; uerſus inſpicite liber.

Ac ueluti ſummis antiquam in montibus ornum
Cum ferro acciſam crebriſq; bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim: illa uſq; minatur:
Et tremefacta comam concuſſo uertice nutat:
Vulneribus donec paulatim euicta ſupremum
Congemuit: traxitq; iugis auulſa ruinam.

ὅ δ᾽ ἐν κονίησι χαμαὶ πέσεν αἴγειρος ὥς
ἥ ῥά τ᾽ ἐν εἱαμενῇ ἕλεος μεγάλοιο πεφύκει
λείη ἀτάρ τέ οἱ ὄζοι ἐπ᾽ ἀκροτάτῃ πεφύασι
τὴν μὲν θ᾽ ἁρματοπηγὸς ἀνὴρ αἴθωνι σιδήρῳ
ἐξέταμ᾽ ὄφρα ἴτυν κάμψῃ περικαλλέι δίφρῳ

Magno cultu ueſter difficultatem abſcidendæ arboreæ molis expreſſit uerū nullo negocio homerica arbor abſcidit.

Haud ſegnis ſtrato ſurgit palinurus: & omnes
Explorat uentos: atq; auribus aera captat.
Sydera cuncta notat tacito labentia cælo
Arcturum pluuias hyadas geminoſq; triones
Armatumq; auro circunſpicit oriona.

αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
ἥμενος οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε
πληιάδας τ᾽ ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην
ἄρκτον θ᾽ ἣν ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν
ἥ τ᾽ αὐτοῦ στρέφεται καί τ᾽ ὠρίωνα δοκεύει

Gubernator q explorat cælū: crebro reflectere ceruicem debet caprādo de diuerſis cæli regionibus ſecuritatem ſereni hoc mire & uelut coloribus Maro pinxit. Nam qa arcturus iuxta ſeptētrionem ē: taurus uero ī quo ſūt hyades & orion: ī regiōe auſtri ſūt: crebrā ceruicis reflexionē in palinuro ſydera conſulente deſcripſit: Arcturum inquit: Ecce intuetur partem ſeptētrionis. deinde pluuias hyadas ecce ad auſtrum flectitur. Geminoſq; triones. Rurſus ad ſeptētriones uertit aſpectum. Armatumq; auro circūſpicit oriona. Iterum ſe ad auſtrum reflectit. Sed & uerbo circūſpicit uarietatē ſæpe ſe uiciſſim conuertentis oſtēdit. Ho

merus gubernatorē ſuū ſemel īducit intuentē pleiadas: quæ ī auſtra li regione ſūt: ſemel booten & arcton: quæ ſūt ī ſeptētrionali polo.

Nec tibi diua parens generis nec dardanus auctor.
Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus: hyrcanæq; admorunt ubera tigres.

νηλεὲσ οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ ἦν ἱππότα παλεύς
οὐδέ θέτις μήτηρ γλυκή δὲ σ᾽ἔτεκε θάλάσσα
πέτρα τετηλίβατη ὅτι τοι νόος ἐςὶν ἀπηνής

Plene Virgilius non petitiōem ſolam: ſicut ille quem ſequebatur: ſed educationem quoq; nutricatiōis tanq̄ belualem & aſperam criminat addidit enim de ſuo: Hyrcanæq; admorunt ubera tygres: quoniam ui delicet in moribus inoleſcendis magnam fere partem nutricis ingeniū & natura lactis tenet: quæ infuſa tenero & mixta parentum ſemini ad huc recenti: ex hac gemina concretione unam indolē configurat. Hic eſt quod prouidentia naturæ ſimilitudinem natorum atq; gignentiū ex ipſo quoq; nutricatu præparans fecit cum ipſo partu alimoniæ copi am naſci. Nā poſtq̄ ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis omne cor pus effinxit atq; aluit: aduentante iam partus tempore idem ad cor poris materni ſuperna conſcendens in naturam lactis albeſcit: ut recēs natis idem ſit altor: qui fuerat fabricator. Quamobrem non fruſtra creditum eſt: ſicut ualeant ad fingendas corporis atq; animi ſimilitu dines uis & natura ſeminis: non ſecus ad eandem rem lactis quoq; īge nia & proprietates ualere. Neq; in hominibus id ſolum: ſed in pecudi bus quoq; animaduerſum. Nam ſi ouium lacte hædi aut capra℞ agni forſitan alantur: conſtat ferme in iis lanam duriorem: in iis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam & frugibus indolem uel detractā dam uel augendam maior plerumq; uis & poteſtas eſt aquarum & ter rarum quæ alunt q̄ ipſius quod iacitur ſeminis. Ac ſæpe uideas lætam ni tentemq; arborem ſi in locum alterum trāſferatur ſucco terræ deterio ris elanguiſſe. Ad criminandos igitur mores defuit Homero quod. Virgilius adiecit.

Non tam præcipites biiugo certamine campum
Corripuere: ruuntq; effuſi carcere currus:
Nec ſic immiſſis aurigæ undantia lora
Concuſſere iugis: proniq; in uerbera pendent.

μαςῖγα δ᾽αἰὲν ἔλαυνε κατωμαδὸν οἱ δέ οἱ ἵπποι
ὑψόσ᾽ἀειρέσθην ῥίμφα πρήσοντεσ κέλευτον

Graius poeta equorum tantum meminit flagro animante currentiũ: licet dici non poſſet elegantius q̄ quod adiecit ὑψόσ᾽ ἀερέσθην quo expreſſit: quem nam dare poterat impetum curſus. Verum Maro & currus de carcere ruentes & campos corripiendo præcipites mira celeritate deſcripſit: & accepto breui ſemine de homerico flagro pinxit aurigas concutientes lora undantia & pronos in uerbera pendentes: nec ullam quadrigarum partem intactam reliquit: ut eſſet illi certaminis plena deſcriptio.

Magno ueluti cum flamma ſonore
Virgea ſuggeritur coſtis undantis aheni:
Exultantq; æſtu latices: furit intus aquæ uis:
Fumidus atq; alte ſpumis exuberat amnis:
Nec iam ſe capit unda: uolat uapor ater ad auras:

ὧν δὲ λέβης ζεῖ ἔνδοθ᾽ ἐπιγόμενοσ πυρὶ πολλῷ
κνίσῃ μέλλομενοσ ἁπαλλατροφέοσ σιάλοιο
πανδοθεν ἀμφολαλην ὑπὸ δὲ ξύλα καγκανα κεῖται

Græci uerſus aheni continent mentionem multo igne ebullietis: & totum ipſum locum hæc uerba ornant. Nam ſcaturigines ex omni parte emergentes ſic eleganter expreſſit In latinis uerſibus tota rei pompa deſcripta eſt: ſonus flammæ. Et per hoc quod ille dixerat: exultantes æſtu latices & amnem fumidum exuberantem ſpumis atq; intus furẽtem (unius enim uerbi non reperiens ſimilem dignitatem compẽſauit quod deerat copiæ uarietate deſcriptionis) adiecit poſt omnia: nec iam ſe capit unda: quo expreſſit: quod ſemper uſu euenit ſuppoſiti nimietate caloris. Bene ergo ſe habet poeticæ tubæ cultus: omnia quæ ĩ hac re eueniunt comprehendens.

Portam quæ imperio ducis commiſſa recludunt
Freti armis: ultroq; inuitant mœnibus hoſtem:
Ipſi intus dextra ac leua pro turribus aſtant
Armati ferro & criſtis capita alta coruſcis.
Quales aereæ liquentia flumina circum
Siue padi ripis atheſim ſeu propter amœnum
Conſurgunt geminæ quercus: intonſaq; cælo
Attolunt capita. & ſublimi uertice nutant.

νήπιοι ἐν δὲ πύλῃσι δύο ἀνέρε εὗρον ἀρίστω
υἷας ὑπερθύμους λαπιθάων αἰχμητάων
ἕστασαν ὡς ὅτε δρύες οὔρεσιν ὑπηκάρηνοι

ἄιτ᾽ ἀνέμον μίμνουσι κάι ὑετὸν ἤματα πάντα
ῥίζησι μεγάλησι διηνεκέεσ ἀραρυῖαι
ὣς ἄρα τὼ χείρεσσι πεποιθότες ἠδὲ βίηφι
μίμνον ἐπερχόμενον μέγαν ἄσιον οὐδὲ φέβοντο
Græci milites Polipoetes & leonteus ſtant pro portis: & iam mobiles aſium aduenientem hoſtem uelut fixæ arbores opperiuntur. Hactenus eſt græca deſcriptio. Verum uirgiliana Bitiam & Pandarum portam ultro recludere facit oblaturos hoſti: quod pro uoto quærebant: ut compos caſtrorum fieret per hoc futurus in hoſtium poteſtate. Et geminos heroas modo turres uocat: modo deſcribit luce criſtaq; coruſcos. Nec arborum ut ille ſimilitudinem prætermiſit: ſed uberius eam pulchriuſq; deſcripſit. Nec hoc negauerim cultius a Marone prolatũ:
Olli dura quies oculos & ferreus urget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem:
ὣς ὁ μὲν αὖθι πεσὼν κοίμήσατο χάλκεον ὕπνον
In aliquibus par pene ſplendor amborum eſt: uti
Spargit rapida ungula rores
Sanguineos: mixtaq; cruor calcatur arena.

Et luce coruſcus ahena

Quærit pars ſemina flammæ.
σπέρματα πυρόσ
Indum ſanguineo ueluti uiolauerit oſtro
Si quis ebur.
ὡς δ᾽ ὅτε τισ δ᾽ ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνη
Si tangere portus

Infandum caput ac terris adnare neceſſe eſt:
Et ſic fata iouis poſcunt: hic terminus hæret.
At bello audacis populi uexatus & armis
Finibus extorris: complexu auulſus iuli
Auxilium imploret: uideatq; indigna ſuorum
Funera: nec cum ſe ſub leges pacis iniquæ
Tradiderit: regno aut optata luce fruatur:
Sed cadat ante diem mediaq; inhumatus harena.
δός μὴ ὀδυσσῆα πτολιπόρθιον οἴκαδ᾽ ἱκέσθαι
ἀλλ᾽ εἴ οἱ μοῖρ᾽ ἐστι φίλους τ᾽ ἰδέειν καὶ ἱκέσθαι
οἶκον ἐϋκτίμενον καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν
ὀψὲ κακῶς ἔλθοι ὀλέσας ἄπο πάντας ἑταίρους
νηὸς ἐπ᾽ ἀλλοτρίης εὕροι δ᾽ ἐν πήματα οἴκῳ
Promiſſa circæ raduntur littora terræ:
Diues inacceſſos ubi ſolis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu: tectiſq; ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cædrum.
Arguto tenues percurrens pectine tellas.
ναῖεν ἐϋπλόκαμος. τὴν δ᾽ ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν
πῦρ μὲν ἐπ᾽ ἐσχαρόφιν μέγα καίετο τηλόσε δ᾽ ὀδμὴ
κέδρου τ᾽ εὐκεάτοιο θύου τ᾽ ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
δαιομένων ἣ δ᾽ ἔνδον ἀοιδιάουσ᾽ ὀπὶ καλῇ
ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ᾽ ὕφαινεν
Mæonio regi quem ſerua lucinia furtim
Suſtulerat: uetitiſq; ad troiam miſerat armis.

Ille autē expirans: nō me quicumq; es inulto
Victor nec longum lætabere: te quoq; fata
Proſpectāt paria: atq; eadē mox arua tenebis.
οὐ θὴν οὐδ᾽ αὐτὸς δηρὸν βέῃ ἀλλά τοι ἤδη
ἄγχι παρέστηκε θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή
χερσὶ δαμέντ᾽ ἀχιλῆος ἀμύμονος αἰακίδαο
Ad quem ſubridens mixta mezentius ira:
Nūc morere aſt de me diuum pater atq; hominum rex Viderit.

τόν καὶ τεθνηῶτα προσηύδα δῖος ἀχιλλεύς
τέθναθι κῆρα δ᾽ ἔγω τότε δέξομαι ὁππότε κεν δὴ
ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι ἠδ᾽ ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι
Qualis ubi aut leporẽ aut cãdenti corpore cygnũ
Suſtulit alta petẽs pedibus iouis armiger uncis.
Quæſitum aut matri multis balantibus agnum
Martius a ſtabulis rapuit lupus.
ὤρμησεν δὲ ἀλεὶς ὥς τ᾽ αἰετὸς ὑψιπετήεις
ὅς τ᾽ εἶσι πεδίον δὲ διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν
ἁρπάξων ἢ ἄρνα ἀμαλὴν ἢ πτῶκα λαγωόν
Vndiq; clamor
Tollitur. inuadunt & foſſas aggere complent.

Et quia non eſt erubeſcendum. ſi minorem ſe Homero uel ipſe fateat dicam in quibus mihi uiſus ſit gracilior auctor.
Tum caput orantis nequicq̃ & multa parentis
Dicere deturbat terræ: truncumq; reliquit.
Hi duo uerſus de illo tranſlati ſunt:
ἦ καὶ ὁ μέν μιν ἔμελλε γενείου χειρὶ παχείῃ
ἁψάμενος λίσσεσθαι ὁ δ᾽ αὐχένα μέσσον ἔλασσε
φασγάνῳ ἀίξας ἀπὸ δ᾽ ἄμβω κέρσε τένοντε
φθεγγομένου δ᾽ ἄρα τοῦγε κάρα κονίῃσιν ἐμίχθη
Vide nimiam celeritatẽ ſaluo põdere: ad quã nõ potuit conatus Maronis accedere. In curruli certamĩe Homerus alterum currũ paululum antecedentem & alterũ pene cõiunctum ſequendo qua luce ſignauit.
ὦκα δ᾽ ἔπειτα
αἱ φηρητιάδαο ποδώκεες ἔκφερον ἵπποι
τὰς δὲ μετ᾽ ἐξέφερον διομήδεος ἄρσενες ἵπποι
τρώιοι οὐδέ τι πολλὸν ἄνευθ᾽ ἔσαν ἀλλὰ μάλ᾽ ἐγγύς
αἰεὶ γὰρ δίφρου ἐπιβησομένοισιν ἐίκτην
πνοιῇ δ᾽ εὐμήλοιο μετάφρενον εὐρέε τ᾽ ὤμω
θέρμετ᾽ ἐπ᾽ αὐτῷ γὰρ κεφαλὰς καταθέντε πετέσθην
Humeſcunt ſpumis flatuq; ſequentum.

Mirabilior ē celeritas cōſequētis priorē curſu pedū apud eundē uatē.
ἴχνια θύπτε πόδεσσι πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι
Eſt aūt huius uerſus hic ſenſus. Si p ſolum puluerem forte curratur: ubi pes fuerit de terra a currente ſublatus: ueſtigiū ſine dubio ſignatū uidet: & tamen celerius cogitatione puluis q ictu pedis fuerat excuſſus ueſtigio ſuperfundit. Ait enim diuinus poeta: ita proximum fuiſſe q ſequebat: ut occuparet antecedētis ueſtigium anteq̄ puluis ei ſupfunderet. At hic uidet idē ſignificare cupiēs qd ait: Calceq; terit iam calcediores Vide & ī hoc Homeri cultū ἠ καὶ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος.
Iſte ait: Ceruicem inflexam poſuit
Hos quoq; uerſus (ſi uidetur) comparemus.
ἅρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πίλνατο πουλυβοτείρῃ
ἄλλοτε δ' ἀΐξασκε μετήορα
Iamq; humilis iamq; ætati ſublime uidetur
Aera per tenerum ferri.
πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα
Gradienſq; deas ſupereminet omnes.
ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι
ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε πάρεστέ τε πάντα
Et meminiſtis enim diuæ: & memorare poteſtis.

Clamores ſimul horrendos ad ſydera tollit
Qualis mugitus fugit cum ſaucius aram
Taurus: & incertam excuſſit ceruice ſecurim:
Inſpecto hic utriuſq; filo. q̄nta diſtātiā dēprehēdes. Sed nec hoc mīus elegāter: qđ de tauro ad ſacrificiū tracto loquēs meminit & Apollinis: ſed Neptuni meminit. His aūt duobus præcipue rē diuinā fieri tauro Taurū neptuno taurū tibi pulcher apollo. (teſtis ē ipſe Virgilius.
ἠύτε πῦρ ἀΐδηλον ἐπιφλέγει ἄσπετον ὕλην
οὔρεος ἐν κορυφῇς ἕκαθεν δέ τε φαίνεται αὐγή
ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες
ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ
κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης
τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν

In ſegetem ueluti cū flamma furētibus auſtris
Incidit: aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros: ſternit ſata læta boumq; labores
Præcipireſq; trahit ſiluas ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de uertice paſtor.

Et duas parabolas temerauit: ut unam faceret: trahens hic ignem inde torrentem & dignitatem neutris impleuit.

ὥς δ᾽ ἄνεμοι δύω πόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντο
βορέησ καὶ καὶ ζέφυρος τώτε θρηκηθεν ἄητον
ἐλθόν τἐξάπινης ἄμυδισ δὲ τε κῦμα κέλαινον
κορθύεται πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκοσ ἔχευαν

Aduerſi rupto ceu quondam turbine uenti
Confligunt zephyruſq; noruſq; & lætus eois
Eurus, equis: ſtridunt ſiluæ: ſæuitq; tridenti
Spumeus atq; imo nereus ciet æquora fundo.

Demet huic uitium quod ſuperius incurrit: de duobus græcis parabolis unam dilucilius conſtruendo.

τοῖσιν δ᾽ ἴκμενον οὖρον ἵει ἑκάεργοσ ἀπόλλων

Proſequitur ſurgens a puppi uentus euntis.

Quod noſter dixit ἴκμενον: ueſter ait: Surgens a puppi ſatis decore. Sed extollunt epithea quæ tot & ſic apta uento noſter impoſuit

σὺν δὲ δύω μάρψας ὥςε σκύλακασ ποτὶ γάιη
κόπτ᾽ ἐκ δ᾽ ἐγκέφαλοσ χαμάδισ ῥέε δεύε δὲ γαῖαν
τοὺσ δὲ διαμελϊςὶ ταμὼν ὡπλίσατο δόρπον
ἤσθιε δ᾽ ὥςε λέων ὀρεσίτροφοσ οὐδ᾽ ἀπέλειπεν
ἔγκατά τε σάρκας ἐ καὶ ὀςέα μυελόεντα

Viſcenbus miſerorum & ſanguine ueſcitur atro:
Vidi egomet duo de numero cum corpora noſtro
Prēheſa manu magna medio reſupinus ī antro Frangeret ad ſaxum:

Narrationem facti nudā & breuem Maro poſuit. Contra Homerus πάθοσ miſcuit: & dolore narrandi inuidiam crudelitatis æquauit.

τὴν δὲ μέτ᾽ ἰφιμέδιαν ἀλωῆοσ παράκοιτιν
ἔισιδον ἣ δὴ φάσκε ποσειδάωνι μιγῆναι
καί ῥ᾽ ἔτεκεν δύο παῖδε μινυνθαλίω δὲ γενέσθην
ὦτόν τ᾽ ἀντίθεόν τηλεκλειτόν τ᾽ ἐφιάλτην
Τοὺς δὴ μηκίςουσ θρέψε ζείδωροσ ἄρουρα
καὶ πολὺ καλλίςους μετά γε κλιτὸν ὠρίωνα

ἐν νέορσι γάρ τοίγε καὶ ἐννέα πήχεες ἦσαν
εὖρος ἀτὰρ μῆκος γε νεόθην ἐννεόργυιοι
οἵ καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν ὀλύμπῳ
φυλόπιδα στήσειν πολυάϊκος πολέμοιο
ὄσσαν ἐπ' ὀλύμπῳ μέμασαν θέμεν αὐτὰρ ἐπ' ὄσσῃ
πήλιον εἰνοσίφυλλον ἵν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη

Hinc & aliodas geminos immania uidi Corpora: qui mãibus magnũ reſcindere cælum Aggreſſi: ſuperiuſq; iouem detrudere regnis. Homerus magnitudinem corporum alte lateque dimenſus eſt: & uerborum ambitu membra depinxit. Veſter ait immania corpora: nihilque ulterius adiecit menſurarum nomina non auſus attingere. Ille de cõſtruẽdis montibus conatum inſanæ molitionis expreſſit. Hic aggreſſus reſcĩdere dixiſſe conatus eſt cælum. Poſtremo locum loco ſi compares: pudendam inuenies differentiam.

ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχέϊ κῦμα θαλάσσης
ὄρνυτ' ἐπασσύτερον ζεφύρου ὕποκινήσαντος
πόντῳ μέν τὰ πρῶτα κορύσσεται αὐτὰρ ἔπειτα
χέρσῳ ῥηγνύμενον μεγάλα βρέμει ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
κυρτὸν ἐὸν κορυφοῦται ἀποπτύει δ' ἁλὸς ἄχνην

Fluctus uti primo cœpit cum albeſcere ponto: Paulatim ſeſe tollit mare: & altius undas Erigit: inde imo conſurgit ad æthera fundo Ille cum marino motu & littoris fluctus ab initio deſcribit: hoc iſte prætervolat. Deinde quod ait ille.

πόντῳ μέν τὰ πρῶτα κορύσσεται

Maro ad hoc uertit Paulatim ſeſe tollit mare. Ille fluctus incremento ſuo ait ſublime curuatos littoribus illidi: & aſperginem collectæ ſordis expuere: quod nulla expreſſius pictura ſignaret. Veſter mare a fundo ad æthera uſq; perducit. Dixerat: idq; ratum ſtygii per flumina fratris Per pice torrentis atraque uoragine ripas Annuit: & totum nutu tremefecit olympum.

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον

Phidias cum Iouem olympium fingeret: ĩterrogatus de quo exemplo diuinam imitaretur effigiem: reſpondit archetypum Iouis in his ſe tribus Homeri uerſibus inueniſſe. Nam de ſuperciliis & crinibus totũ ſe Iouis uultũ collegiſſe: quod utrumq; uidetis a Virgilio prætermiſſũ. phidias Iouē fi[n]xit

Sane concuſſum olympũ nutus maieſtate non tacuit. Iuſiurãdum ue ro ex alio Homeri loco ſumpſit: ut tranſlationis ſterilitas hac adie-ctione compenſaretur. Ora puer prima ſignans intonſa iuuẽta Prætermiſſa grã icipiẽtis pubertatis minus gratã fecit latinã deſcriptionẽ.

ὡσ δ᾽ ὅταν ἔντε κύνεσσι καὶ ἄνδρασι θηρευτῆσι
κάπριοσ ἠὲ λέων στρέφεθαι σθένει βλεμεαίνων
οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας ἄνθους ἀρθύναντες
ἀντίοι ἵσανθαι καὶ ἀκονθίζουσι θαμειὰσ
αἰχμάσ ἐκ χειρῶν τοῦ δ᾽ οὔποτε κυδάλιμον κῆρ
ταρβεῖ οἱ δὲ φοβεῖθαι ἀγηνορίη δέ μιν ἔκτα
ταρφέα τέ στρέφεθαι στίχασ ἀνδρῶν πειρητίζων
ὅππη τ᾽ ἰθύσῃ τῇ θ᾽ εἴκουσι στίχεσ ἀνδρῶν.

Vt fera: que denſa uenantũ ſepta corona Cõtra tela furit: ſeſeq; haud neſcia morti Iniicit & ſaltu ſuprą uenabula fert. Videtis ĩ ãguſtum latinã pabolã ſic eſſe cõtractam: ut nihil poſſit eſſe ieiunius: græcã contra & uerboꝝ & reꝝ copia pompam ueræ uenatiõis ĩpleſſe. In tãta ergo differentia pene erubeſcendum eſt comparare.

φράξαντες δόρυ δουρί σάκοσ σάκει προθελύμνων
ἀσπὶσ ἄρ᾽ ἀσπίδ᾽ ἔρειδε κόρυσ κόρυν ἀνέρα δ᾽ ἀνήρ.

Haud aliter troianæ acies acieſque latinæ Concurrunt: hæret pedi pes denſuſq; uiro uir. Quãta ſit differentia utriuſq; loci: lectori æſtimandum relinquo.

ὄρνισ γάρ σφιν ἐπῆλθε περησέμεναι μεμαῶσιν
αἰετὸσ ὑψιπέτησ ἐπ᾽ ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων
φοινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
ζωὸν ἔθ᾽ ἀσπαίροντα καὶ οὔπω λήθετο χάρμησ
κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στῆθοσ παρὰ δειρὴν
ἰδνωθεὶσ ὀπίσω ὁ δ᾽ ἀπὸ ἕθεν ἧκε χαμᾶζε
ἀλγήσασ ὀδύνῃσι μέσῳ δ᾽ ἐνὶ κάββαλ᾽ ὁμίλῳ
αὐτὸσ δὲ κλάγξασ πέτετο πνοιῇσ ἀνέμοιο

Vtq; uolãs alte raptũ cũ fulua dracõnẽ Fert aquila: ĩplicuitq; pedes: atq; ĩguibus hæſit. Sautius at ſerpẽs ſinuoſa uolumĩa uerſat. Arrectiſq; horret ſquamis: & ſibilat ore Arduus ĩ ſurgẽs: illa haud minus urget obũco Luctãtẽ roſtro: ſimul æthera uerberat alis. Virgilius ſolã aqlæ prædã rfert: nec homericæ aqlæ omẽ aduertit: q̃ & ſiniſtra ueniẽs uĩcẽtiũ prohibebat acceſſũ. & accepto a captiuo ſerpẽte morſu prædã dolore deiecit: factoq; tripudio ſoliſtimo cũ clamor dolorẽ teſtãte pteruolat.

Tripudium solistimum

quibus omnibus uictoriæ præuaricatio ſignificabatur. His prætermiſſis quæ animam parabolæ dabant: uelut exanime in latinis uerſibus corpus remanſit. Parua metu primo mox ſeſe attollit in auras: Ingrediturq; ſolum: & caput inter nubila condit.

ἥ τ᾽ ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται αὐτὰρ ἔπειτα

οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη ἐπὶ χθονὶ βαίνει·

Homerus ἔριν: hoc ē cōtentionē aparuo dixit incidere: & poſtea īcremētum cælū uſq; ſubcreſcere. Hoc idē Maro de fama dixit ſed incōgrue. Neq;.n. æqua ſunt argumenta contentionis & famæ: quia contentio

de cōparatiōe cōtentionis & æfam

& ſi uſq; ad mutuas uaſtationes ac bella proceſſerit: adhuc contentio ē: & manet ipſa quæ creuit. Fama uero cum in īmenſū ꝑdit: fama eē iam deſint: & fit notio rei iam cognitæ. Quis.n. iam famam uocet: cū res aliqua a terra in cælum nota ſit? Deinde nec ipſam hypbolē potuit æquare. Ille cælum dixit: hic auras & nubila. Hæc autem ratio fuit nō æquandi omnia quæ ab auctore trāſcripſit: ꝙ in omni operis ſui parte alicuius homerici loci imitationem uolebat inſerere: nec tamen humanis uiribus illam diuinitatē ubiq; æquare: ut in illo loco quē uolo omnium nr̄um iudicio in commune penſari. Minerua Diomedi ſuo pugnanti dum taxat flammarum addidit ardorem: & inter hoſtium cædes fulgor capitis uel armorum pro milite minatur.

δαῖε οἱ ἐκ κόρυθός τε καὶ ἀσπίδος ἀκάματον πῦρ

ἀστέρ᾽ ὀπωρινῷ ἐναλίγκιον ὅς τε μάλιστα

λαμπρὸν παμφαίνῃσι λελουμένος ὠκεανοῖο

τοῖόν οἱ πῦρ δαῖεν ἀπὸ κρατός τε καὶ ὤμων

Hoc miratus ſupra modum Virgilius immodice eſt uſus. Modo.n. ita de Turno ait. Tremunt ſub uertice criſtæ Sanguineæ: clypeoq; micantia fulmina mittunt. Modo idem poni de Aenea. Ardet apex capiti criſtiſq; ac uertice flāma Funditur: & uaſtos ūbo uomit æreus ignes Quod q̄ īportune poſitum ſit: hic apparet ꝙ necdū pugnabat Aeneas ſed tantum in naui ueniēs apparebat. Alio loco: Cui triplici crinita iuba galea alta chimæram Suſtinet: ætneos efflātē faucibus ignes. Quid quod Aeneas recēs allatis a Vulcano & in terra poſitis miratᷣ Terribilē criſtis galeam flammaſq; mouentem. Vultis aliam fruendi auiditatē uidere loci huius: cuius ſupra meminimus fulgore correptus?

Seruo uoluit loquēti Ioui aſſignare parē reuerentiā Nā cū & in primo uolumie: & in.iiii. & in.ix. loquit quædam Iuppiter ſine tumultu. Deniq; poſt iunonis & ueneris iurgium infit eo dicente. Deum domus alta ſileſcit: & tremefacta ſolo tellus. ſilet arduus æther. Tum zephyri poſuere: præmit placida æquora pontus: tanq̄ non idem ſit qui locutus ſit paulo ante ſine ullo mundi totius obſequio. Similis opportunitas eſt in eiuſdem Iouis lance quam ex illo loco ſumpſit.

καὶ τότε δὴ χρύσεα πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα
ἐν δ' ἐτίθει δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτοιο
τὴν μὲν Ἀχιλλῆος τὴν δ' Ἕκτορος ἱπποδάμοιο
ἕλκε δὲ μέσσα λαβών· ῥέπε δ' Ἕκτορος αἴσιμον ἦμαρ
ᾤχετο δ' εἰς Ἀΐδαο λίπεν δέ ἑ Φοῖβος Ἀπόλλων

Nam cum iam de Turno prædixiſſet Iuno.
Nunc iuuenem imparibus uideo concurrere fatis:
Parcarumq; dies & lux inimica propinquat.
Manifeſtumq; eſſet: Turnum utiq; periturū: ſero tamē.
Iuppiter ipſe duas æquato examine lances.
Suſtinet: & fata imponit diuerſa duorum.

Virgilius nimium Homeri æmulator

Sed hæc & alia ignoſcenda Virgilio: qui ſtudii circa Homerum nimietate excedit modū. Et re uera non poterat nō in aliquibus minor uideri: qui p omnem poeſim ſuam hoc uno eſt præcipue uſus archetypo: Acriter. n. in Homerum oculos intendit: ut æmularetur eius non modo magnitudinem: ſed ſimplicitatem & præſentiam orationis & tacitam maieſtatem. Hinc diverſarum inter heroas ſuos perſonarum uaria magnificatio: hinc deorum īterpoſitio: hinc auctoritas fabuloſorũ: hinc affectuum naturalis expreſſio: hic monumentorum perſecutio hinc parabolarum exaggeratio: hinc torrentis orationis ſonitus: hinc rerum ſingularum cum ſplēdore faſtigium. Adeo autem Virgilio Homeri dulcis imitatio eſt: ut & ī uerſibus uitia quæ a nōnullis imperite reprehenduntur: imitatus ſit: eos dico quos græci uocant.

Quos hic quoq; homericū ſtilū approbās nō refugit: ut ſunt apud ipſum a cephali: arierat ī portas: parietibus textū cæcis iter: & ſimilia Vt ē q in medio uerſu breues ſyllabas pro lōgis habēt. Et duros obice poſtes. Cōſiliū ipſe pater & magna īcepta latinus Syllabæ lōgiores ſunt Quī ꝓtinus oīa uulcano decoq̄t humorē. Et ſpumas miſcēt argēti ac

ſulphura. Et arbutus horrida. Sunt apud Homerum uerſus uulſis ac raſis ſimiles & nihil differentes ab uſu loquendi. Hos quoq; tamq̄ heroicæ incomptos adamauit.

Omnia uincit amor: & nos cedamus amori.
Nudus in ignota palinure iacebis arena.

Sunt amœnæ repetitiones. quas non fugit.

Pan etiam arcadia mecum ſi iudice certet:
Pan etiam arcadia dicat ſe iudice uictum.

Homerica quoq; epitheta quantum ſit admiratur imitando cõfeſſus eſt: & mille taliũ uocabulorũ: quibus uelut ſyderibus micat diuini carminis uariata maieſtas. Ad hæc a ueſtro reſpõdet. Maleſuada fames. Aurichomos ctumẽ geminus briareus. Adde & fumigeram noctem: & quicqd in ſingulis pene uerſibus diligens lector agnoſcit. Sæpe Homerus internarrandum uelut ad aliquem dirigit orationem. Nec hoc Virgilius omiſit. Migrantes cernas: totaq; ex urbe ruentes. Totumq; inſtructo marte uideres Feruere leucaten. Et pelago credas ĩnare reuulſas Cycladas. Et ſtudio in caſſum uideas geſtire lauandi. Item diuinus ille uates res uel paulo uel multo ante tranſactas opportune ad narrationis ſuæ ſeriem reuocat: ut & hiſtoricum ſtilum uitet non per ordinem dirigendo quæ geſta ſunt: nec tamen præteritorum nobis notitiã ſubtrahat. Theben aſiæ ciuitatem aliaſq; plurimas Achilles anteq̄ iraſceretur euerterat. Sed Homeri opus ab Achillis ira ſumpſit exordiũ. Ne igitur ignoraremus: quæ prius geſta ſũt fit eorum tempeſtiua narratio. Item ne ignoraremus: quo duce claſſis græcorum ignotum ſibi troiæ littus inuenerit: cum de Calchante quæreretur ait:

καὶ νήεσσ᾽ ἡγήσατ᾽ ἀχαιῶν ἴλιον εἴσω
ἣν διὰ μαντοσύνην τήν οἱ πόρε φοῖβος ἀπόλλων

Et ipſe Calchas narrat omen quod græcis nauigantibus de ſerpẽte paſſerum populatore contigerit. Ex quo denunciatum eſt exercitum annos decem in hoſtico futurum. Alio loco ſenex idem ut referendis fabulis amica & loquax ætas res refert uetuſtas.

& ſequentia. Virgilius omne hoc genus pulcherrime æmulatus ē. Nā memini heſionæ uiſentē regna ſororis Laumedontiadē priamū. Et Atq; equidē memini teucrum ſidona uenire. Et Qualis eram cū primā aciem preneſte ſub ipſa Straui. Et de futuro uel pœna Caci tota narratio nec uetuſtiſſima tacuit: qn & ipſa notitiæ noſtræ auctoris ſui imitator ingereret. Nāq; ferūt luctu cygnum phaetontis amati: & ſimilia. Vbi uero enumerantur auxilia: quæ græci catalogum uocāt: eundem auctorem ſuum conatus imitari: ī nonnullis paululum a grauitate homerica deuiauit. Primum ꝙ Homerus prætermiſſis athenis ac lacedæmoniis uel ipſis micænis: unde erat rector exercitus: boetiam ī catalogi ſui capite locauit: non ob loci aliquam dignitatem: ſed notiſſimū promontorium ad exordium ſibi enumeratiōis elegit. Vnde progrediens modo mediterranea: modo maritima iuncta deſcribit. Inde rurſus ad utrūq; ſitū cohærentium locorum diſciplina deſcribētis uelut iter agētis accedit. Nec ullo ſaltu cohærentiam regionum ī libro ſuo hiare permittit: ſed hoc hiandi more procedēs redit unde digreſſus eſt: & ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur. Contra Virgilius nullū in cōmemorandis regionibus ordinem ſeruat: ſed locorum ſeriem ſaltibus lacerat. Adducit primū cluſio & coſis Maſſicū. Abas hūc ſequit: manu populoniæ iluæq; comitatus. Poſt hos Aſilā miſeræ piſæ. Quæ in q̄ longinqua ſint herruriæ parte notius eſt: q̄ ut annotandum ſit. Inde mox redit cærete & pyrgos & grauiſcas loca urbi proxima: quibus ducem Aſturem dedit. Hinc rapit illum Cygnus liguriā Ocnus mantuam. Sed ne in catalogo auxiliorum Turni: ſi uelis ſitum locoꝝ mente percurrere: inuenies illum continentiam regionum ſecutum. Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat: etiam pugnantes uel ꝓſpera uel ſiniſtra ſorte cōmemorat. Et cum uult dicere occiſos quos catalogo non inſeruit: non hominis ſed multitudinis nomē inducit. Et quotiens multam necem ſignificare uult: meſſem hominum factā dicit: nulli certum nomen facile extra catalogum uel addens ī acie uel detrahens. Sed Maro noſter anxietatem huius obſeruationis omiſit. Nam & in catalogo nominatos præterit in bello: & alios nominat ante non dictos. Sub Maſſico duce mille manus iuuenum ueniſſe dixit: qui mœnia cluſi quiq; coſas liquere. Deinde Turnus naui fugit: qua rex cluſinis aduectus oſinius oris: quem Oſinium nunquam ante nominauit. Et nunc ineptum eſt: regem ſub Maſſico militare. Præterea nec Maſſicus nec Oſinius ī bello penitus appatēt: ſed & illi quos dicit:

fortemq; gyam fortemque ſergeſtum. Pulchet quoque. Equiculus & mauortius hæmon & fortiſſimus. Vmbro & Virbius hyppoliti proles pulcherrima bello nullum locum inter pugnantium agmina uel glo-rioſa uel turpi commemoratione meruerunt. Aſtur: itemque Cupa-uo: & Cygnus inſignis Cygni Phætontiſque fabulis nullā pugnæ ope-ram præſtant: cum Aleſus & Sacrator ignotiſſimi pugnent: & Atinas ante non dictus. Deinde in his quos nominat: fit ſæpe apud ipſum incauta confuſio. In nono Corinæum ſtēmit Aſilas. Deinde in duode-cim. Ebuſum Corinæus īterficit Obuius ambuſtum torretem corinæ-us ab ara Corripit: ut uenienti ebuſo plagamque ferenti Occupat os. Sic & Numam quem Niſus occidit: poſtea Aeneas perſequitur for-temque Numam. Camertem in decem. Aeneas ſternit. At in. xii. utur-na formam aſſimulata cametti. Clorea in undecim occidit Camilla: in duodecim. Turnus. Plinurus Iaſides & Iapix Iaſides. Quæro an fra-tres ſint. Hyrtacides eſt Hippocoon: & rurſus Hyrracides Corinæum ſternit Aſilas. Sed potuerunt duo unum nomen habuiſſe. Vbi eſt illa in his caſibus Homeri cautio: apud quem cum duo Aiaces ſint modo dicit λόκρῶν δ᾽ ἡγεμόνευε ὀιλῆοσ ταχὺς ἄιασ modo ελαμώνιοσ (αιας.
Item alibi

Nec deſinit: quos iungit nomine inſignibus ſeparare: ne cogat lector ſuſpitiones de uarietate appellationis agitare. Deinde in catalogo ſuo curauit Virgilius uitare faſtidium: quod Homerus alia ratione nō ca-uit eadem figura ſæpe repetita. Hic autē uariat: uelut dedecus aut cri-men uitans repetitionem. Primus init bellum tyrrhenis aſper ab oris: Filius huic iuxta lauſus. Poſt hos inſignem fama per gramina currū: Tum gemini fratres: nec preneſtine fundator. At Meſappus equum domitor. Ecce ſabinorum priſco de ſanguine. Hic agamemnonios: Et te montoſe. Quin & marubia uenit de gente ſacerdos. Ibat & hyp-polyti proles. Has copias fortaſſe purat aliquis diuinæ illi ſimplicita-ti praeferendas. Sed neſcio quomodo Homerum repetitio illa uni-ce decet. Et eſt genio antiqui poetæ digna enumerationiq; conueniēs. q in loco mera nomina relaturus non incuruauit ſe neque minute tor-ſit: deducendo ſtilum per ſingulorum uarietates: ſed ſtat in conſuetu-dine percenſentium ramq̄ per aciem diſpoſitos enumerans. Quod nō aliis q̄ numerorum fit uocabulis. Et tamen egregie ubi oportet de no-minibus ducum uariat.

Illam uero enumerationis congeſtiõem apud Homerum Maro admi ratus ita expreſſit: ut pene eum dixerim elegantius tranſtuliſſe.

Et ſimilia. Ad quod exemplum illa uirgiliana ſunt.
Agmina denſentur campis: argiuaq; pubes
Auruncæq; manus rutuli ueteresq; ſicani
Et ſacranæ acies & picti ſcuta labici.
Qui ſaltus thyberine tuos ſacrumq; numici
Littus arant: rutulosq; exercent uomere colles
Circæumq; iugum: quis iupiter anxuris aruis
Præſidet: & cætera. Vterq; in catalogo ſuo poſt difficilium rerum uel nominum narrationem infert fabulã uerſibus amœnioribus: ut lecto tis animus recreetur. Homerus iter enumerandam regionem & urbiũ nomina facit locum fabulis: quæ horrorem ſatietatis excludant.

Et reliqua: quibus protraxit iocunditatem: Virgilius hoc ſecutus au ctorem in priore catalogo modo de auentino modo de Hippolyto fa

bulatur. In ſecundo cygnus ei fabula eſt: & ſic amœnitas intertexta faſtidio narrationū medetur. In omnibus uero georgicorum libris hoc idem ſumma cum elegantia fecit. Nam poſt præcepta quæ natura res dura eſt: ut legentis animum uel auditum nouaret: ſingulos libros uel acciti extrinſecus argumenti interpoſitione concluſit: primum de ſignis tempeſtatum: de laudatione ruſticæ uitæ ſecundum: & tertius deſinit ī peſtilentiam pecorum. quarti finis ē de Orpheo & Ariſteo nō ocioſa narratio. Ita in omni opere Maronis homerica lucet imitatio. Homerus omnem poeſim ſuā ita ſentētiis farſit: ut ſingula eius ἀπο/φθεγμάτα uice prouerbiorum in omnium ore fungantur.

Et alia innumerabilia quæ ſentētialiter proferunt. Nec hæc apud Virgilium fruſtra deſideraueris. Non omnia poſſumus omnes. Omnia uincit amor. Labor improbus omnia uincit. Vſq; adeo ne mori miſe/rum eſt: Stat ſua cuiq; dies. Dolus an uirtus quis in hoſte requiret: Et quid queq; ferat regio: & quid quæq; recuſet. Auri ſacra fames. Et ne obtundā nota referendo: mille ſentētiarū talium aut in ore ſunt ſingulorum: aut obuiæ intentioni legentis occurrunt. In nōnullis ab homerica ſecta Haud ſcio caſu ne an ſponte diſcis fortunam: Homerus ne/ſcire maluit: & ſoli decreto quā μοῖραν uocat omnia regenda committit: adeo ut hoc uocabulum τύχη in nulla parte homerici uoluminis nominetur. Cōtra Virgilius non ſolum nouit & meminit: ſed omni/potentiam quoq; eidem tribuit: quam & philoſophi qui eā nomināt: nihil ſua ui poſſe ſed decreti: ſiue prouidentiæ miniſtram eſſe uoluerūt Et ī fabulis ſeu in hiſtoriis nonnunq̄ idem facit. Aegeo apud Home/rum auxilio eſt Ioui. Hunc contra Iouem armāt uerſus Maronis. Eumedes. Dolonis proles bello præclara animo manibuſq; parentem re/fert: cum apud Homerum dolo imbellis ſit: Nullam commemorationem de iudicio Paridis Homerus admittit. Idem uates Ganymedem nō ut Iunonis pellicem a Ioue raptum. ſed Ioui alium peculorum mi

Sentētiæ. Virgilii.

niſtrũ in cælum a diis aſcitum fert: uelut decorum. Virgilius tantam deam quod cuiuis de honeſtis fœminæ deforme eſt: uelut ſpecie uictã Paride iudicãte doluiſſe: & propter catamiti pellicatum totam gẽtem eius uexaſſe commemorat. Interdum ſic auctorem ſuum diſſimulanter imitatur: ut loci ide deſcripti ſolam diſpoſitionem mutet: & faciat uelut aliud uideri. Homerus ingenti ſpiritu ex perturbatiõe terrae ipſum Ditem patrem territum proſilire & exclamare quodammõ facit.

Hoc maro nõn narrationis: ſed parabolæ loco poſuit: ũt aliud eſſe uideretur Non ſecus ac ſi qua penitus ui terra dehiſcens Infernas reſeret ſedes & regna recludat Pallida diis inuiſa: ſuper que immane barathrũ Cernatur: trepidentque immiſſo lumine manes. Hoc quoque ſimulãdo ſurripuit. Nam cum ille dixiſſet deos ſine labore uiuere. θεοὶ ῥεῖα ζώοντες Hoc idem dixit occultiſſime: Dii iouis in tectis iram miſerãtur inanem Amborum: & tantos mortalibus eſſe labores. quibus ipſi ſcilicet carent. Quid Virgilio contulerit Homerus: hinc maxime liquet: ꝙ ubi rerum neceſſitas exegit a Marone diſpoſitionem inchoandi belli: quam non habuit Homerus: quippe qui Achillis iram exordium ſibi fecerit: quæ decimo demum belli anno contigerit: laborauit ad rei nouæ partum: ceruum fortuito ſaucium fecit cauſam tumultus. Sed ubi uidit hoc leue nimiſq; puerile: dolorem auxit agreſtium: ut impetus eorum ſufficeret ad bellum. Sed nec ſeruos Latini & maxime ſtabulo regio curantes atque ideo quid fœderis cum troianis Latinus iceerit: ex muneribus equorum & currus iugalis non ignorantes: bellum generis domini oportebat tamen ferre. Quid igitur deorum maxima deducitur e cælo: & maxima furiarum de tartaris aſſciſcitur. Sparguntur angues uelut in ſcæna parturientes furorem. Regina nõ ſolum de penetralibus reuerentiæ matronalis educitur: ſed & per urbem mediã cogitur facere diſcurſus. Nec hoc contenta ſiluas petit accitis reliquis matribus in ſocietatem furoris Bacchatur chorus quondam pudicus & orgia inſana celebrantur. Quid plura? maluiſſem Maronem & in

hac parte apud auctorem ſuum uel apud quemlibet græcorum alium quod ſequeretur habuiſſe. Alium non fruſtra dixi: quia non de unius racemis uindemiam ſibi fecit: ſed bene in rem ſuā uertit quicquid ubicūq; īuenit imitandū: adeo ut de argonauticoꝝ quarto quoꝝ ſcriptor ē Appollonius librū æneidos ſuæ quartū totū pene formauerit: ad Didonē uel Aeneā amatoriā cōtinētiā Medeæ circa Iaſonē trāſferēdo: qđ ita elegātius auctore digeſſit: ut fabula laſciuiētis Didōis: quā falſam nouit uniuerſitas: p tot tamē ſæcula ſpeciē ueritatis obtineat. & ita ꝓ uero p ora oīum uolitet: ut pictores fictoreſq; qui figmentis liciorū cōtextas imitant̄ effigies: hac materia uel maxime in efficiendis ſimulacris tāq̄ unico argumento decoris utūtur: nec minus hiſtrionū perpetuis & geſtibus & cantibus celebrat̄. Tantū ualuit pulchritudo narrandi: ut oēs phœniſſæ caſtitatis cōſcii: nec ignari manū ſibi inieciſſe reginā ne pateret̄ dānū pudoris: cōniueāt tamē fabulæ: & ītra cōſciētiā ueri fidē frementes malint ꝓ uero celebrari: qđ pectoribus hūanis dulcedo fingentis īfudit. Videamus utrū attigerit & pindaꝝ: quē Flaccus imitatiōi inaceſſum fatet̄. Et minuta quidē atq; rorātia q̄ inde ſubtraxit: relinquo. Vnū uero locū: quē tentauit ex ītegro pene trāſcribere: uolo cōmunicare uobiſcū: qa dignus ē: ut eū uelimus altius intueri. Cū pindari carmē quod de natura atq; flagrantia mōtis ætnæ cōpoſitum eſt: æmulari uellet: eiuſmodi ſentētias & uerba molitus ē: ut Pīdaro quoq; ipſo qui nimis opima & pingui facundia exiſtimatus ē: īſolentior hoc quidem ī loco tumidiorq; ſit. Atq; uti uoſmetipſos eius quod dico arbitros faciam: carmen Pindari quod eſt ſuper monte ætna quātulum mihi eſt memoriæ dicam.

κίων δ' οὐρανία συνέκει νιφόεσσ' αἴτνα πάνετες χιόνος ὀξείας τιθήν
ατισᾶ ἐρεύγονται ἀπλάτου πυρος ἁγνόταται ἐκ μυχῶν πηγαὶ
ποταμοὶ δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον κάπνου αἴθωνος ἀλλ' ἐν
ὄρφναισι πετρας φοινίσσα κυλινδ' ἁμενα φλόξ ἐς βαθεῖαν φέρει
πόντου πλάκα σὺν παττάγω κεῖνο δ' ἀφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπε
τὸν δεινοτάτους ἀναπέμπει.

Audite nūc Virg. uerſus: ut incoaſſe eum uerius q̄ perfeciſſe dicatis.

Portus ab acceſſu uentorum immotus: & ingens
Ipſe: ſed horrificis iuxta tonat ætna ruinis:
Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem
Turbine fumantem piceo & candente fauilla:
Attollitq; globos flammarum: & ſydera lambit.

Virg. nō de vnius racem[is] vindemiā ſibi f[ecit]

Quartus Aeneidos ſūptus ap polloīo argonauticorū ſcriptorē

Sūma laus. iiii. lib.

cōniuere fabulæ

De mōte Aetna iuxta imitatiōnem Pindari

Interdum ſcopulos auulſaq; uiſcera montis.
Erigit eructans: liquefactaq; ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat: fundoq; exæſtuat imo.

In principio Pindarus ueritati obſcurus dixit quod res erat: quod q; il-
lic oculis deprehenditur: interdiu fumare ætnam noctu flãmigare Vir-
gilius autem dum in ſtrepitu ſonituq; uerbo℞ conquirendo laborat:
utrumq; tempus nulla diſcretione facta confundit. Atque ille græcos
quidem fontes imitatus ignes eructare: & fluere amnes fumi: & flam-
marum fulua & tortuoſa uolumina in plagas mans ferre quaſi quoſ-
dam igneos amnes luculẽte dixit. At hic ueſter arram nubem turbine
piceo & fauilla fumante ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari uolens craſ-
ſe & immodice congeſſit. globoſq; flammarum quod ille κρουνούς di-
xerat: duriter poſuit & ἀκύρως. Hoc uero inenarrabile eſt: q̃ nubem
atram fumare dixit turbine piceo & fauilla cadente. Non enim fuma-
re ſolent neq; atra eſſe quæ ſunt cãdentia: niſi forte cãdente dixit per-
uulgate & improprie pro feruenti non pro relucenti. Nam cãdens ſcili-
cet a candore non a calore dictum. Quod autem ſcopulos eructari &
erigi eoſdemq; ipſos ſtatim liquefieri & gemere atq; glomerari ſub au-
ras dixit: hoc nec a Pindaro ſcriprum nec umq̃ fando auditum: & om-
nium quæ monſtra dicuntur: monſtroſiſſimum eſt. Poſtremo graiæ
linguæ q̃ ſe libẽter addixerit: de crebris q̃ uſurpar uocabulis æſtimate.

De multis uocabulis græcis ſibi uſurpatis

Ditus Vlyxis. Spelæa ferarũ. Dædala tecta. Rhodopeiæ arces. Altaq;
panchea: atque gæthæ atque hebrus: & actias orithya. Et Thyas ubi
audito ſtimulat trieterica baccho. Orgia. nocturnuſque uocat clamo-
re citheron. Et non tibi tyndaridis facies inuiſa lacænæ. Et Ferte ſimul
faunique pedem dryadeſque puellæ. Et hinc atque hinc glomerantur
oreades. Et Pars pedibus plaudunt choreas. Et Mileſia uellera nym-
phæ Carpebant hyaliſa tyro fucata colore. Et Drunoq; xanthoq; licea-
que phyllodeceque. Et Melite panopeæaque uirgo: Neſæa ſpioq; tha-
liaque cymodeceque. E alcandrumque haliumq; nœmonaque pryta-
ninque. Et Amphyon dircæus in attæo. Et Senior glaucique chorus
inouſque palæmon. Verſus eſt Parthenii: quo grammatico in græcis
Virgilius uſus eſt. Hic ait: Glauco & panopeæ & inoo melicerte: Et tri-
toneſque citi immania cete. Adeo autem & declinationibus græcis de-
lectatur: ut Mneſthea dixerit ꝓ Mneſtheum. Sicut ipſe alibi: Nec fra-
tre Mneſtheo Et ꝓ Orpheo dicere maluerit Orphi græce declinãdo: ut
Orphi caliopea lino formoſus apolo. Et uidimus o ciues diomede. Et

137

talium nominum accuſatiuus græcus eſt ī e deſinens. Nam ſiquis eū putat latine dixiſſe Diomedē: ſanitas metri in uerſu deſiderabit. Deniq; omnia carmina ſua græce maluit inſcribere bucolica georgica æneis: cuius nominis figuratio a regula latinitatis aliena eſt. Sed de his hacte nus quorum plura omnibus aliqua nonnullis romanorum nota ſūt. Ad alia uenio quæ de græcarum litterarum penetralibus eruta nullis cognita ſunt: niſi qui græcam doctrinam diligenter hauſerunt. Fuit enim hic pœta ut ſcrupuloſe & anxie: ita diſſimulanter: & quaſi clan culo doctus: ut multa tranſtulerit: quæ unde tranſlata ſint difficile ſit cognitu. In exordio georgicorum poſuit hos uerſus.

Multa tráſlata a uirgilio & ignoratur inde

Liber & alma ceres ueſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta:
Poculaq; inuentis acheloia miſcuit uuis.

Nihil ī his uerſibus grāmaticorū cohors diſcipulis ſuis amplius tradit: niſi illud opera Cereris effectū: ut hoīes ab antiquo uictu deſiſterēt: & frumento ꝓ glandibus uterent̃. Liberū uero uitis repertorē præſtitiſſe humano potui uinū: cui aqua admiſceret̃. Cur aūt acheloum amnem pōtiſſimū Virgilius: cū aquā uellet intelligi noīauit: nemo uel quærit: uel oīo ſubeſſe aliqd eruditius ſuſpicat̃. Nos id altius ſcrutati aīaduer timus doctū pœtā antiquiſſimorū græcorū more (ſicut docebit auctori tas) elocutū. apud quos ꝓprie ī aquæ ſignificatiōe ponebat̃ achelous. Neq; id fruſtra: nā cauſa quoq; eius rei cum cura relata ē. Sed prius q̃ cām ꝓpono. illud antiquo pœta teſte mōſtrabo: hūc morem loquēdi peruagatū fuiſſe: ut acheloū ꝓ quis aqua diceret. Ariſtophanes uetus comicus in comœdiā cotalo ſic ait: Grauabor īquit uino cui aqua non fuiſſet admixta. i. mero. Cur aūt ſic loqui ſoliti ſunt: Ephorus notiſſi mus ſcriptor hiſtoriarum libro ſecundo oſtendit his uerbis:

De áche loo amne pro aqua

Poteſt ne lucidius oſtēdi acheloum a græcis ueteribus pro quacumq; aqua dici ſolitum. Vnde doctiſſime Virgilius ait uinū acheloo Liberū patrem miſcuiſſe. Ad quam rem & ſi ſatis teſtium eſt: cum Ariſtopha nis comici & Ephori hiſtorici uerba prodiderimus: tamē ultra progræ diemur. Didymus enim grāmaticorū lōge eruditiſſimus poſita cauſa: quam ſuperius Ephorus dixit: alteram quoq; adiecit his uerbis:

Licet abunde iſta ſufficiant ad probationem moris antiqui: quo ita lo quendi uſus fuit: ut achelous commune omnis aquæ nomē haberet:

tamē his quoq; & Euripidis nobiliſſimi tragœdiarum ſcriptoris addetur auctoritas: quam idem Didymus grammaticus in his libris quos Τραγωδουμένης λέξεως ſcripſit: poſuit his uerbis:

Sunt in libro ſeptimo illi uerſus: quibus hernici populi & eorum nobiliſſima ut tunc erat ciuitas anagnia enumerantur. Quos diues anagnia paſcit:

Quos amaſene patet: non illis omnibus arma
Nec clypei curruſue ſonant: pars maxima glandis
Liuentis plumbi ſpargit pars ſpicula geſtat
Bina manu: fuluoſq; lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti: ueſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis: crudus tegit altera pero

Mos eūdi ī bellum

Hunc morem ī italia fuiſſe. ut uno pede calciato altero nudo iretur ad bellū: nuſq̄ adhuc quod ſciā reppeni: ſed eam grecorum nonnullis conſuetudīem fuiſſe locupleti auctore iam palam faciam. In qua quidem re mirari eſt poetæ huius occultiſſimam diligentiam. Qui cum legiſſet hernicos quorum eſt anagnia: a pelaſgis oriundos appellatos quæ ita a pelaſgo quodam duce ſuo: qui Hernicus nominabatur: morem quē de ætolia legerat hernicis aſſignauit: qui ſunt uetus colonia pelaſgorū & Hernicū qdē hoīem pelaſgū ducē hernicis fuiſſe Iulius Higinus ī libro .ii. urbiū non paucis uerbis probat Morē uero ætolis fuiſſe uno tātū mō pede calciato ī bellū ire: oſtēdit clariſſimus Euripides ſcriptor tragicus. In cuius tragœdiæ q̄ Meleager īſcribit: nūtius inducitur deſcribēs: quo q̄ſq; habitu fuerit ex ducibus: q ad aprū capiendū cōuenerāt. In eo hi uerſus ſunt.

Pelaſgus Hernicus

Animaduertitis diligentiſſime uerba Euripidis a Marone ſeruatā. Ait enim ille:

Et eundem pedem nudum Virgilius quoq; dixit: Veſtigia nuda ſiniſtri inſtituere pedis. In qua quidem re quo uobis ſtudium noſtrorum magis cōprobet. nō reticebimus rē pauciſſimis notā reprehenſum Euripidem ab Ariſtotele: qui ignorantiam iſtud Euripidis fuiſſe cōtēdit. Quod ne affirmem potius q̄ ꝓbem Ariſtotelis uerba ponam ex libro quem de poetis ſecundo ſupra dixit. In quo de Euripide loquens ait:

Ariſtoteles cōtra Euripidē

Cum hæc ita ſint: uidetis tamē Virgiliū Euripide auctore q̄ Ariſtotele uti maluiſſe Nam ut hæc ignorauerit tam anxie doctus minime crediderim. Iure autem prætulit Euripidem. Eſt enim ingens ei cum græcarum tragœdiarum ſcriptoribus familiaritas: quod uel ex præcedentibus licet uel ex his quæ mox dicentur: opinari. In libro quarto ī deſcribenda Eliſſæ morte ait: ꝙ ei crinis abſciſus eſſet his uerſibus:

Nondum illi flauum proſerpina uertice crinem
Abſtulerat: ſtygioq; caput damnauerat orco.

Crinis abſcibit morientibus

Deinde Iris a Iunone miſſa abſcidit ei crinē: & ad orcū refert. Hāc Virgilius non de nihilo fabulā fingit: ſicut Aurelius uir alias doctiſſimus Cornutus extimat: qui ad notationē eiuſmodi appoſuit his uerſibus uerba Cornuti. Vnde hæc hiſtoria ut crinis auferēdus ſit morientibus: ignoratur Sed aſſueuit poetico more aliqua fingere: ut de aureo ramo. Hæc Cornutus. Sed me pudet ꝙ tātus uir græcis etiā doctiſſimus litterarū ignorauit Euripidis nobiliſſimā fabulā Alceſtim: In hac enī fabula ī ſcæna Orcus īducit gladiū geſtās: quo crinē abſcidit Alceſtidi: & ſic loquitur Proditum eſt (ut opinor) quem ſecutus Virgilius fabulā abſcindendi crinis induxerit. ἀγνίσαι autem dicunt diis conſecrare: unde poeta noſter ait ex Iridis perſona. Hunc ergo diti ſacrum iuſſa fero: teq; iſto corpore ſoluo. Nunc quia pleraq; & omnia quæ ſupradixi inſtructa auctoritate tragicorum probaui: id quoque quod a Sophocle tractum eſt: annotabo. In libro enim quarto Virgilius Eliſſam facit poſtq̄ ab Aenea relinquitur. uelut ad ſacricolarum ſagarumq; carmina & deuotiones fugientem: & inter cætera ait ſedandi amoris gratia herbas quæſitas: quae æneis falcibus ſecarentur. Haec res nonne quaeſtione digna eſt? Vnde Virgilio Aeneæ falces in mentem uenerint? Ponam itaq; uirgilianos uerſus mox & inde Sophoclis: quos Maro æmulatus eſt:

Falx ahena i ſacris

Falcibus & meſſæ ad lunam quærruntur ahenis
Pubentes herbæ nigri cūm lacte ueneni.

Sophoclis autem tragœdia id de quo quærimus etiam titulo præfert. Inſcribitur enim rizotomoi: in qua Medæam deſcribit maleficas herbas ſecantem: ſed auerſam: ne ui noxii odoris ipſa interficeretur: & ſuccum quidem herbarum in cados æneos refūdentem. Ipſas autem herbas æneis falcibus execantem. Sophoclis uerſus hi ſunt:

Hæc ſophocles..Quo auctore ſine dubio Virgilius protulit æneas fal
ces Omnino autē ad rem diuinā pleraq; ænea adhiberi ſolita multa īdi
cio ſunt & in his maxime ſacris quibus delinire aliquos aut deuouere
aut deniq; exigere morbos uolebāt. Taceo illud palutinū cum ait: Me
cum habet pagus morbus æs & q alibi Virgilius: Curetū ſonitus crepi
tātiaq; æra. Sed Carminii curioſiſſimi & docti uerba ponā: q ī libro de
italia ſecūdo ſic ait: Prius itaq; & thuſcos æneo uomere uti cū cōderēt
urbes ſolitos: ī traiecticis eoꝝ ſacris īuenio: & ī ſabinis ex ære cultros: ī
quibus ſacerdotes tonderentur. Poſt hæc Carmini uerba longum fiat:
ſi uelim percenſere q̄ multis in locis græcorum uetuſtiſſimi æris ſonos
tamq̄ rem ualidiſſimam adhibere ſoliti ſūt. Sed præſenti operi docuiſ
ſe nos ſufficit: falces æneas Maronis exemplo græci auctoris īductas:

Vomer æneus inſignandis mœnibus urbis

In libro nono Virgilius poſuit hos uerſus.

Stabat in egregiis arcentis filius armis
Pictus acu chlamydem & ferrugine clarus hibera
Inſignis facie: genitor quem miſerat arcens
Eductum matris loco ſymetia circum
Flumina: pinguis ubi & placabilis ara palici.

Palici dii

Quis hic Palicus deus uel potius qui dii Palici (nā duo ſunt) apud nul
lū penitus auctorē latinū qđ ſciā rpperi: ſed de græcorū penitiſſimis
lr̄is hāc hiſtoriā eruit Maro Nā primum ut ſymetus fluuius cuius his
uerſibus meminit: ī ſicilia ē: ita & dii Palici ī ſicilia colūtur: quos primū
oīum Aeſchylus tragicus uir utiq; ſiculus ī litteras dedit. Interpretatio
nē quoq; noīs eoꝝ: quā græci ἐτυμολογίαν uocāt: expreſſit uerſib;
ſuis. Sed priuſq̄ uerſus Aeſchyli ponā paucis explanāda ē hiſtoria Pa
licorum. In ſicilia ſymetus fluuius ē. Iuxta hūc nympha Thalia com
preſſu Iouis grauida metu Iunonis optauit: ut ſibi terra dehiſceret. fa
ctum. ē. Sed ubi uenit tēpus maturitatis īfantū: quos aluo illa geſta
uerat: recluſa terra eſt: & duo infantes de aluo Thaliæ ꝓgreſſi emerſe
rūt appellatiq; ſūt Palici ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι: qm̄ prius ī terrā mer
ſi: denuo īde regreſſi ſūt. Nec lōge inde lacus breues ſūt: ſed īmēſū pro
fundi aquaꝝ ſcaturigine ſemꝑ ebulliētes: quos īcolæ crateras uocāt: &
noīe dellos appellāt: fratreſq; eos Palicoꝝ extimāt: & habētur in cultu
maximo: præcipueq; circa exigēdū iuxta eos iuſiurādū præſens & effi
cax numē oſtēdit. Nā cū furti negati uel eiuſcemodi rei fides quærit;

Thalia a Ioue compreſſa

Scaturigo aquæ

& iuſiũrandũ a ſuſpecto petitur:uterq; ab omni contagione mundi
ad crateras accedunt:accepto prius fideiuſſore a pſona que iuratura ẽ
de ſoluendo eo quod peteretur:ſi addixiſſet euentus. Ille inuocato lo
ci numine teſtatũ faciebat eſſe iurator:de quo iuraret. Quod ſi fideli
ter faceret:diſcedebat illæſus. Si uero ſubeſſet iuriiurando mala cõſci
entia:mox ĩ lacu amittebat uitam falſus iurator. Hæc res ita religionẽ
fratrum commendabat:ut crateres quidem implicabiles uocarentur.
Nec ſine diuinatione eſt Palicoꝝ templum. Nam cũ ſiciliã ſterilis an
nus arefeciſſet:diuino Palicorum reſponſo admoniti ſiculi Heroi cui/
dam certum ſacrificium celebrauerunt & reuertit ubertas. Qua gratia
ſiculi omne genus frugum congeſſerunt in aram Palicorum. Ex qua
ubertate ara ipſa pinguis uocata eſt. Hæc ẽſt oĩs hiſtoria:quæ de Pali/
cis eoꝝq; fratribus ĩ græcis tantũmodo litteris ĩuenit:quas Maro non
minus q̃ latinas hauſit. Sed hæc q̃ diximus auctoritatibus approbãda
ſunt. Aeſchyli tragœdia eſt:quæ inſcribitur ætna. In hac cum de Pali/
cis loqueretur:ſic ait:

Hæc Aeſchylus.

Calias autem in ſeptima hiſtoria de rebus ita ſcribit:

Hactenus Calias. Polemon uero ſic ait:in libro qui inſcribitur:

Hæc Polemon. Sed & Anaxagoras in tertia hiſtoria ſua de loci diuini/
tate ita ſcribit:

Abſoluta ẽ ex imo & auctorib; idoneis aſſerta explanatio uirgiliãi loci
quẽ litteratores nr̃i nec obſcurum putant:cõtenti uel ipſi ſcire uel inſi
nuare diſcipulis Palicũ dei eſſe cuiuſdã nomẽ. Quis ſit aũt deus iſte
uel unde ſit dictus:tam neſciũt q̃ ſcire nolũt:qa nec ubi quærãt ſuſpi

cant: quaſi græcæ lectiōis ex ptes: Nec illos uerſus relíquemus ĩtactos q ſunt ĩ pnmo γεοργικῶν

Humida ſolſtina atq; hyemes orate ſerenas
Agncolæ. hyberno lætiſſima puluere farra.
Lætus ager nullo tantum ſe miſia cultu
Iactat: & ipſa ſuas mirantur gargara meſſes.

Sẽſus hic cũ uideat̃ obſcurior: pauloq; perplexius q̃ poetæ huius mos ẽ pronũtiatus: tamẽ habet ĩ ſe animaduertẽdã quæſtionẽ ex græca antiqtate uenientẽ. Quæ ſint iſta gargara quæ Virgilius eſſe uoluit fertilitatis exemplar. Gargara hæc igitur ſunt in miſia: quæ eſt helleſpõti prouincia. Sed ſignificatio nominis & loci duplex ẽ. Nam & cacumen mõtis idæ: & oppidũ ſub eodẽ mõte hoc noĩe uocant̃. Homerus ſignificationẽ cacuminis ita poſuit γάργαρον ἄκρον Hic gargarũ pro excelſiſſimo mõtis loco accipi cõuenire & ipſe ſẽſus ĩdiciũ facit nã de Ioue loqt̃ Sed & alibi eodẽ Homero teſte manifeſtius exprimit̃ Et Epicharmus uetuſtiſſimus poeta ĩ fabula quæ ĩſcribit̃ troes: ita poſuit:

Ex his liqdo claret gargara cacumẽ idæ mõtis appellitari. Pro oppido aũt gargara q dixerint: enumerabo. Ephorus notiſſimus hiſtoriarum ſcriptor in libro quinto ſic ait: Nec Ephorus ſolus: ſed etiam Phileas uetus ſcriptor in eo libro qui inſcribitur aſia: ſic meminit.

Arati etiã liber elegion fertur in quo de Diotino quodã poeta ſic ait.

Ex his uerſibus etiã ciuiũ nomẽ ĩnotuit: qa gargares uocant̃. Cũ igit̃ cõſtet gargara nũc pro mõtis cacumine: nũc pro oppido ſub eodẽ mõte poſito accipiẽda. Virgilius nõ de ſũmo mõte: ſed de oppido loquit̃. Cur tamẽ gargara poſuerit: ut locũ frugũ feracẽ reqramus & oẽm qdẽ illã miſiã opimis ſegetibus habitã ſatis cõſtat: ſcilicet ob humorẽ ſoli. Vnde Virgilius ĩ ſupradictis uerſibus cũ dixiſſet. Humida ſolſtitia: intulit: nullo tãtũ ſe miſa cultu iactat: atq; diceret Oĩs regio quæ opportunos habuit hũores æqparabit fœcũditates aruoꝝ miſiæ. Sed Homerus cum ait:

Humidũ deſignat ſubiacẽtẽ mõti agrũ. Nã polypida ea ſignificat fõtibus abũdãtẽ. Vnde hæc gargara tãta frugũ copia erat: ut q magnũ cu

Gargara oppidum

Humida solsticia locus virg. i georg.

Gargara ida

iuſq; rei numerũ uellet exprimere: pro multitudine immenſa gargara nominaret: Teſtis Alceus: qui in cælo tragœdia ſic ait:

Gargara ut uidetis maĩfeſte poſuit ꝓ multitudĩe. Nec alter ariſtõenes

Ariſtophanes aũt comicus cõpoſito noĩe ex arena & gargaris inumerabile: ut eius lepos ẽ: nũerũ conat᷑ expmer᷑: In fabula. n. Acharneuſin ait

aũt ſeorſũ pro multis Varro ſæpe ĩ menippeis ſuis poſuit. Sed ariſtophanes adiecit gargara ad ſignificationẽ numeroſitatis innumere Eſt ergo ſecundũ hæc ſenſus hoꝝ nũeroſitas ĩnumeræ: tẽperies: ut hyems ſerena ſit: ſolſtitiũ uero ĩbricum: fructus optime proueniũt. Hæc aũt adeo agris neceſſaria ſunt: ut ſine is nec illi natura ſecundiſſimi miſiæ agri reſpõſuri ſint opinioni fertilitatis: quæ de his habet᷑. Addit miſiæ nominati gargara: ꝙ ea urbs poſita ĩ imis radicibus idæ mõtis defluétibꝫ ĩde hũoribꝫ irriget᷑: poſſitq; uideri ſolſtitiales ĩbres ñ magnopere deſiderare. Hoc ĩ loco ad fidẽ ſẽſui faciẽdã: ꝙ uliginoſa ſit ñ ſola gargara ꝓuĩcia mõtis ſed & uniuerſæ miſiæ arua: adhiberi põt teſtis Eſchylus.

hyems ſerena

Quid de græcis ĩ hoc loco traxerit diximus. Addemus præterea hoĩ cũ iocũditatis gratia: & ut liqueat Virgiliũ noſtrũ undiq; ueterũ ſibi ornamẽta traxiſſe: unde hoc dixerit: hyberno lætiſſima puluere farra. In libro eni uetuſtiſſimoꝝ carminũ q ante oĩa quæ a latinis ſcripta ſunt. cõpoſitus ferebat᷑: inuenit᷑ hoc ruſticũ uetus canticũ: Hyberno puluere: uerno luto grãdia farra Camille mẽtes. Nomina poculoꝝ Virgilius plerumq; græca ponit: ut carcheſia ut cymbia ut cãtaros ſcyphos. De carcheſis ita: Cape meonii carcheſia bacchi oceano libemus ait.

De uanis poculorũ nomibus

Et alibi. Hic duo rite mero libans catcheſia baccho:
De cymbiis: Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.
De cantaro: Et grauis attrita pendebat cantarus anſa.
De ſcyphis: Et ſacer ĩpleuit dextrã ſcyphus. Et aũt cuius figuræ ſint: qſue eoꝝ fecerit mẽtionẽ: nemo quærit cõtenti ſcire cuiuſcemodi eſſe pocula Et ſcyphos qdẽ cãtaroſq; cõſueta uulgi noĩa ferẽdũ ſi trãſeant. Sed de carcheſiis cymbiiſq; q̃ apud latinos haud ſcio an nunq̃ repperias apud græcos aũt ſunt rariſſima: nõ uideo cur cogant᷑ ĩquirere: qd ſibi noua & peregrina græca noĩa uelint. Eſt aũt carcheſium poculum græcis tãtũmodo notũ. Meminit eius Pherecides in libris hiſtoriarum

carcheſiū aitq; Ioue͂ Alcumenæ preciū cócubitus carcheſiū aureū dono dediſſe.
Patera Sed plautus ī ſuetum nomē reliq̄r aitq; ī fabula amph tryone paterā
carcheſii datā. cū lōge utr uſq; poculi figura diuerſa ſit. Patera enim ut & ipſū
forma nomē indicio eſt: planū ac patens ē. Carcheſium uero procerū & circa mediā partē cōpreſſum anſatum mediocriter anſis a ſūmo ad īfimū pertigētibus. Aſclepiades aūt uir īter græcos apprime doctus ac diligēs carcheſia a nauali re exiſtimat dicta. Ait enim naualis ueli ptemī ferio rem paternam uocari at circa mediam ferme partem dici: ſummam uero partem carcheſium nominari: & inde diffundi in utrumq; ueli latus: eaq; cornua uocantur Nec ſolus Aſclepiades meminit huius poculi: ſed & alii illuſtres poetæ: ut Sappho quæ ait

cymbia Sophocles in fabula quæ inſcribitur:

Hæc de carcheſiis ignoratis latinitati & ſola græcia celebratis Sed nec cymbia in noſtro ſermone reperies. Eſt enim a græcorum paucis relatum. Phelimon notiſſimus comicus in fantaſmate ait:

Anaxandrides etiam comicus in fabula a græcis:

Meminit eius & Demoſthenes ī orone q̄ ē ī Midiā. Cibiā aūt hæc ut ipſius nomīs figura īdicat: diminutiue a cymba dicta qđ & apud græcos & apud nos ab illis trahentes nauigii genus ē Ac ſane animaduerti ego apud græcos multa poculoꝝ genera a re nauali cognomīata: ut carcheſia ſupra docui: ut hæc cymbia pocula ꝓcera ac nauibus ſimilia. Meminit huius poculi Eratoſthenes uir lōge doctiſſimus ī epiſtola ad Agetorē lacedæmoniū his uerbis: Fuerūt: qui cymbiū a ciſſimbio p ſincopā dictū exiſtimauerunt. Ciſſimbii aūtē (ut đ Homero taceā: q hoc poculū Cyclopi ab Vlyxe datū memorat) multi faciūt mētionē: uolūtq; nōnulli ꝓpe ciſſimbiū lígneū eē poculū ex hedera: id ē κισσου. Et Nicāder qdā colophōius ī pmo hialicō ſic ait

Sed & Callimachus meminit huius poculi:

Qui aūt ciſſimbiū ex hedera factū poculū ōιονεκ κισσου nō dici arbitrant: Euripidis auctoritate niti uident: qui in Andromacha ſit ait.

cantarus Hæc de cymbo. Sequit ut quādo cantaꝝ & poculi & nauigii genus eē

ſupradiximus probet̄ exemplis. Et pro poculo quidem notares ē: uel ex ipſo Virgilio qui apertiſſime proprium Liberi patris poculum aſſignat Sileno. Sed id ut ſupra polliciti ſumus etiā pro nauigio poni ſolitum debemus oſtendere. Menander in nauclero. Scyphus

Et ſacer īpleuit dextrā ſcyphus: ſcyphus Herculis poculū ē: itā ut Liberi prīs cātarus: Herculē uero fictores ueteres nō ſine cā cū poculo fecerūt: & nonnūq̄ caſſabūdū & ebriū: nō ſolū ꝙ is heros bibax fuiſſe perhibet̄: ſed etiā ꝙ antiqua hiſtoria ē: Herculē poculo tanq̄ nauigio uentis īmēſa maria trāſiſſe. Sed d̄ utraq; re pauca ex græcis ātiqtatibus dicā Et multibibū heroa iſtū fuiſſe: ut taceā quæ uulgo nota ſūt: illud n̄ obſcurū argumētū ē: qd Ephippus ī Buſiride īducit Herculē ſic loqētē Hercules multibib9

Et etiā hiſtoria nō adeo notiſſima nationē q̄dā hoīum fuiſſe ꝓpe heracleā ab Hercule cōſtitutā cilicranorū cōpoſito noīe ꝓwō ΤΗΣ ΚΥΛΙΚΟΣ Calix
Quod poculi genus nos una littera īmutatā calicē dicimus. Poculo aūt Herculē ductū ad ἐγΗΤΗΡΑ .i. hiſpaniæ īſulā nauigaſſe: & Piniaſtis egregius ſcriptor græcorū dicit: & Pherecides auctor ē: quorū uerba ſubdere ſupſedi: qa propriora ſunt fabulæ q̄ hiſtoriæ. Ego tamē arbitror nō poculo Herculē maria trāſuectū: ſed nauigio cui ſcypho nōm fuit ita ut ſupra cantarū & carcheſiū & a cymbiis deriuata cymba oīa hæc aſſeruimus nauigiorū uocabula. Nomina quoq; Virgilius nonnūq̄ ex antiquiſſimis græcorū hiſtoriis muruat̄. Scitis apud illum unam ex comitibus Dianæ Opin uocari. Quod nomē uulgo fortaſſe temere impoſitum uel etiā fictum purat̄ ab ignorantibus inſidioſum poetam cognomen quod a ueteribus græcis ſcriptoribus ipſi Dianæ fuerat impoſitum comiti eius aſſignare uoluiſſe. Sed uirgilius ſic ait: noīa mutuata ex ātiqſſimis græcorū hiſtoriis

Velocem interea ſuperis in ſedibus opin Opis
Vnam ex uirginibus ſociis ſacraq; caterua
Compellabat: & has triſtis latonia uoces Ore dabat: Et infra
At triuiæ cuſtos iam dudum in montibus opis.

Opin inquit comitem & ſociā Dianæ. Sed audite unde uirgilius hoc nomē acceperit: q ut dixi quod epitheton ipſi uiſce legerat: ſociæ eius īpoſuit Alexāder ætholus poeta egregius in libro q īſcribit̄ muſæ refert quāto ſtudio populus epheſius dedicato tēplo Diāæ curauerit premiis

propoſitis: ut qui tunc erant poetæ ingenioſiſſimi: in d ã carmina diuerſa componerent. In his uerſibus Opis nõ comes Dianæ: ſed Diana ipſa uocata eſt. Loquitur aũt (ut dixi de populo epheſio:

Apparuit (ni fallor) Opin Dianã dictã: & uirgiliũ ꝙ nimia doctrĩa hoc nomẽ in eius comitẽ trãſtuliſſe. Exceſſere oẽs adytis aris ꝗ relictis dii. Hoc unde Virgilius dixerit: nullus ĩqrit: ſed cõſtat illũ ꝙ Euripide traxiſſe: qui fabula troadib; ĩducit Appolinẽ: cũ troia capiẽda eẽt iſta dicẽtẽ:

Qui turſus docet unde uirgilius uſurpauerit diſceſſiſſe deos a ciuitate iam capta: Nec hoc ſine auctoritate græcæ uetuſtatis eſt: quod ait: Ipſa iouis rapidum iaculata e nubibus ignem.

Euripides. n. inducit Mineruã uentos cõtra græcoꝝ claſſem a Neptuno petentẽ: dicentẽq; debere illũ facere qꝺ Iupiter fecerit: a quo in græcos fulmẽ acceperit. Apud Virgilium Panniueo lanæ munere lunam illexiſſe perhibetur in nemora alta uocans. Munere ſic niueo lanæ ſi credere dignum eſt: & reliqua. In hoc loco Valerius Probus uir perfectiſſimus notat neſcire ſe hãc hiſtoriam ſiue fabulam: quo referat auctore: Quod tantum uirum fugiſſe miror. Nam Nicander huius eſt auctor hiſtoriæ poeta: quem Didymus grammaticorum omnium quiq; ſint: quique fuerint inſtructiſſimus fabuloſum uocat. Quod ſciens Virgilius adiecit: ſi credere dignum: adeo ſe fabuloſo uſum auctore fatet. In tertio libro curſim legit: neque unde tranſlatum ſit quæritur: Quæ phœbo pater oĩpotens: mihi phœbus apollo Prædixit & cætera: In talibus locis grãmatici excuſantes ĩperitiam ſuam ĩuentiones has ĩgenio magis quã doctrinæ Maronis aſſignant nec dicant eum ab aliis mutuatũ: ne nominate auctores cogant. Sed affirmo doctiſſimum uatem etiam in hoc Aeſchylum eminentiſſimum tragœdiarum ſcriptorem ſecutum q in fabula quæ latina lingua ſacerdotiſſ inſcribit: ſic ait: Ecquid clarum factũ: inde ſumpſiſſe Virgilium: ꝙ Apollo ea uaticinet: quæ ſibi Iuppiter fatur. Probatum ne uobis eſt Virgiliũ ut ab eo ĩtelligi non poteſt: qui ſonum latinæ uocis ignorat: ita nec ab eo poſſe qui græcam non hauſerit extrema ſatietate doctrinam. Nam ſi faſtidium facere non timerem: ingentia poteram uolumĩa de his quæ ape nitiſſima græcorum doctrina tranſtuliſſet: implere. Sed ad fidem rei

Virgi. nõ recte ĩtelligi ſine eruditiõe græca

propoſitæ relata ſufficient.

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER.VI.

DE His quæ latinis Maro tranſtulit. Capi.

HIC PRETEXTATVS MIRVM inquit in modum digeſſit Euſtachius quæ de græca antiquitate carmini ſuo Virgilius inſeruit. Sed meminimus uiros inter omnes noſtra ætate longe doctiſſimos Furium Cecinnamq; Albinum promiſiſſe ſe prodituros: quid idẽ Maro de ãtiquis ſcriptoribus traxerit Quod nũc ut fiat tempus admonet. Cũq; omnibus idẽ placeret: tum furius albinus: Et ſi uereor: ne dum oſtẽdere cupio quãtum Virgilius noſter ex antiquorũ lectione profecerit: & quos ex omnibus flores uel quæ in carminis ſui decorem ex diuerſis ornamenta lenauerit: occaſionem repræhendendi uel imperitis uel malignis miniſtrem exprobantibus tanto uiro alieni uſurpationem nec conſiderantibus hunc eſſe fructum legendi. æmulari ea quæ ĩ aliis probes: & quæ maxime inter aliorum dicta mireris in aliquem uſum tuum opportuna deriuatione: conuertere quod & noſtri tam inter ſe quam a græcis & græcorum excellentes inter ſe ſæpe fecerunt. Et ut de alienigenis taceam: poſſem pluribus edocere q̃tum ſe mutuo compilarint bibliothecæ ueteris auctores. Quod tamẽ opportune alias (ſi uolẽtibus erit) probabo Vnum nunc exemplum proferam: quod ad proanda quæ aſſero pene ſufficiet. Affranius enim togatarum ſcriptor in ea togata q̃ compitalia inſcribitur: non inuerecunde reſpondens arguentibuſq; plura ſumpſiſſet a Menandro: Fateor inquit ſumpſi nõ ab illo modo ſed ut quiſquis habuit quod cõueniret mihi: quodq; me nõ poſſe melius facere credidi etiã a latino. Quod ſi hæc ſocietas & rerum cõmunio poetis ſcriptoribuſq; omnibus inter ſe exercẽda cõceſſa ẽ: quis fraudi Virgilio uortat: ſi ad excolendũ ſe quædam ab antiquioribus mutuatus ſit? Cui etiã gratia hoc nomĩe ẽ habenda: q nonnulla ab illis in opus ſuum q̃d æterno manſurũ ẽ: traſferendo: fecit ne omnino memoria ueterum deleret: quos (ſicut præſẽs tẽpus oſtendit) non ſolũ lectui

Qui ſit fructus legẽdi

affranius togatorũ ſcrip

uerum etiam riſui habere iam cœpimus. Deniq; & iudicio transferendi & modo imitandi conſecutus eſt: ut quod apud illũ legerimus alienum: aut illius eſſe malimus: aut melius hic quam ubi natum eſt: ſonare miremur. Dicam itaq; primũ quos ab aliis traxit uel ex dimidio ſui uerſus uel pene ſolidos. Poſt hoc locos integros cum parua quadã mutacione translatos: ſenſuſue ita transcriptos: ut unde eſſent eluceret: immutatos alios ut tamen origo eorum non ignoraretur. Poſt hæc quædam de his quæ ab Homero ſumpta ſunt: oſtendam non ipſum ab Homero tuliſſe ſed prius alios inde ſumpſiſſe: & hũc ab illis quos ſine dubio legerat tranſtulerat.

Ennius libro primo.
Vertitur interea cælum & ruit oceano nox.
Ennius in ſexto.
Vertitur interea cælum cũ ingẽtibus ſignis
Axem hũero torquet ſtellis ardẽtibus aptũ
Ennius in primo.
Qui cælum uerſat ſtellis fulgentibus aptũ.
Et in tertio.
Cælũ proſpexit ſtellis fulgentibus aptum.
In decimo.
Hic nox præceſſit ſtellis ardentibus ãpta:
Cõciliũq; uocat diuũ pater atq; hoiũ rex.
In ſexto.
Tum cũ corde ſuo diuũ pater atq; hoiũ rex
Eſt locus heſperiã graii cognomine dicunt.
In primo
Eſt locus heſperiã quã mortales perhibebat
Tuq; o thybri tuo genitor cũ flumine ſacto
In primo.
Teq; pr thybetine tuo cum flumine ſancto
Accipe daq; fidẽ: ſunt nobis fortia bello Pe
In primo. (ctora.
Accipe datq; fidẽ (fœduſq; feri bene firmũ.
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
In primo.
Cum ſuperum lumen nox intempeſta teneret:

Tu tñ iterea calido mihi ſãguīe pœnas pſolues
In primo.
Nec pol homo quiſq̃ faciet impune animatus
Hoc:niſi tu nã mihi calido das ſanguīe pœnas
Concurrunt undiq; tælis Indomiti agricolæ
Ennius in tertio.
Poſtq̃ defeſſi ſunt:ſtant & ſpargere ſeſe:
Haſtis anſatis concurrunt undiq; tælis.
Summa nituntur opum ui.
Ennius in quarto.
Romani ſcalis ſumma nituntur opum ui.
Et in decimoſexto.
Reges p regnum ſtatuaſq; ſepulcraq; quærũt.
Aedificãt nomen.ſumma nituntur opum ui.
Et mecum ingentis oras euoluite belli.
Ennius in ſexto.
Qui potis ingentis oras euoluere belli.
Ne qua meis dictis eſto mora:iuppiter hac ſtat
Ennius in ſeptimo:
Nõ ſemp ueſtra euertit:nũc iuppiter hac ſtat:
Inuadunt urbem ſomno uinoq; ſepultam.
Ennius in octauo.
Nunc hoſtes uino domiti ſomnoq; ſepulti.
Tollitur in cælum clamor:cunctiq; latini
Ennius in ſeptimodecimo.
Tollitur in cælum clamor exortus utriſq;
Quadrupedãte putrẽ ſõitu quatit ũgula cãpũ
Ennius in ſexto.
Explorant numidæ:totam quatit ungula terrã
Idem in octauo.
Cũ ſequitur ſũmo ſonitu quatit ungula terrã
Idem in decimoſeptimo
It eques:& plauſu caua concutit ungula terrã:
Vnus qui nobis cuntando reſtituit rem.
Ennius in .xii.
Vnus homo nobis cuntando reſtituit rem.
Corruit ĩ uulnus:ſonitum ſuper arma dederũt

Ennius in.xvi.
Cõcidit:& ſonitũ ſimul iſup arma dedeiũt
Et iam prima nouo ſpargebat lumie terras.
Lucretius in.ii.
Cum primũ aurora reſpargit lumine terras.
Flammarũ longos a tergo iuoluere tractus.
Lucretius in.ii.
Nõ ne uides lõgos flãmarum ducere tractus
Ingeminant abruptis nubibus ignes.
Lucretius in.ii.
Nunc hic nunc illic abruptis nubibus ignes
Belli ſimulacra ciebãt:
Lucretius in.ii.
Cõponunt:cõplent:belli ſimulacra cientur.
Simulacraq; luce carentum.
Lucretius in.iiii.
Cum ſæpe figuras
Cõtuimur miras:ſimulacraq; luce carentũ:
Aſper acerba tuens retro redit.
Lucretius in.v.
Aſper acerba tuens imani corpore ſerpens:
Tithoni croceum linquens aurora cubile.
Furius in primo annali.
Interea oceani linquens aurora cubile
Q d'gẽus hoc hõiũ:q hũc tã barbara morẽ:
Furius in.vi.
Quod genus hoc hõiũ ſaturno ſancte create
Rumoreſq; ſerit uarios:ac talia fatur.
Furius in.x.
Rumoreſq; ſerunt uarios:ac multa reqrunt
Nomine quẽq; uocãs reficitq; i prælia pulſos
Furius in.x.
Nomie quẽq; ciet.dictorum tempus adeſſe.
Commemorat. Deinde infra.
Confirmat dictis:ſimulatq; exuſcitat acris
Ad bellãdũ animos:reficitq; ad prælia mẽtes
Dicite pierides:nõ omnia poſſumus omnes:

Lucretius in .v.
Maior erat natu: non omnia poſſumus omnes:
Diuerſi circunſpicium: hoc actior idem.
Pacuuius in Medea:
Diuerſi circunſpicimus: horror percipit.
Ergo iter inceptum peragunt rumore ſecundo:
Seuius in libro .v.
Redeunt referuntq; petita rumore ſecundo:
Nunq̄ hodie effugies: ueniam quocumq; uocaris
Neuius in equo troiano.
Nunq̄ hodie effugies: quin mea manu moriare.
Vendidit hic auro patriam: dominumq; potentem
Impoſuit: fixit leges prǽció atq; refixit:
Varius de morte
Vendidit hic latium populis: agroſq; quiritum
Eripuit: fixit leges precio atq; refixit;
Vt gemma bibat: & ſarano dormiat oſtro
Varius de morte.
Incubet & tyriis: atq; ex ſolido bibat auro.
Talia ſæcla ſuis dixerunt currite fuſis.
Catullus.
Currite ducentes ſubtegmina currite fuſi.
Fœlix heu nimium fœlix ſi littora tantum
Nunq̄ dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ.
Catullus.
Iuppiter oīpotens utinam non tempore p̄mo
Gnoſia cecropiæ tetigiſſent littora puppes.
Magna oſſa lacertoſq; exuit.
Lucretius in .xvii.
Magna oſſa lacertiq; apparent homini.
Placidam per membra quietem Irrigat.
Furius in primo:
Mitemq; rigat per pectora ſomnum.
Lucretius in .iiii.
Nūc qb; ille modis ſōnus p mēbra qetē, Irrigat
Campoſq; liquentes.
Lucretius in .vi. de mari ſimile.

Et liquidam molem campoſq; natantes.
Et geminos duo fulmina belli ſcipiadas.
Lucretius in.iii.
Scipiades belli fulmen chartaginis horror.
Et ora triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror
Lucretius in.ii.
Fœdo pertorquet ora ſapore.
Morte obita qualis fama eſt uolitare figuras:
Lucretius in.i.
Cernere uti uideamur eas audireq; coram.
Morte obita quorum tellus amplectitur oſſa.
Hinc eſt & illud Virgilii
Et patris anchiſæ græmio complectitur oſſa.
Ora modis attolens pallida miris.
Lucretius in.i.
Sed quædã ſimulacra modis pallentia miris
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor.
Ennius in.xvi.
Tunc timido manat ex omni corpore ſudor
Labitur uncta uadis abies.
Ennius in.xiiii.
Labit̃ uncta carina: uolat ſup ĩpetus undas.
Ac ferreus ingruit imber.
Ennius in.viii.
Haſtati ſpargunt haſtas: fit ferreus imber.
Apicem tamen incita ſummum Haſta tulit
Ennius in.xvi.
Tamẽ ĩde uolans ſecũ abſtulit haſta Inſigne
Puluerulẽtus eques furit: oẽs arma requirũt
Ennius in.vi.
Ballatũ pecudes quatit: omnes arma reqrũt
Nec uiſu facilis nec dictu affabilis ulli.
Actius in Philoctete.
Quem neq; tueri contra neq; affari queas.
Aut ſpoliis ego iam raptis laudabor opimis:
Aut leto inſigni.
Actius in armorum iudicio.

Nā tropheū ferre mē a forti uiro pulchrum eſt.
Si autem & uincar: uinci a tali nullum eſt ꝓbrū.
Nec ſi miſerum fortuna ſinonem
Finxit: uanum ēt mendacemq; improba finget.

Actius in Telepho.

Nam ſi a me regnum fortuna atq; opes
Eripere quiuit: & uirtutem nequiuit:
Diſce puer uirtutem ex me uerumq; laborem:
Fortunam ex aliis:

Actius in armorum iudicio.

Virtuti is par: diſpar fortunis patris.
Iam iam nec maxima iuno:
Nec ſaturnius hæc oculis pater aſpicit æquis.

Actius in Antigona:

Iam iam neq; dii regunt
Neq; profecto deū ſummus rex omnibus curat.
Num capiti potuere capi: num īcenſa cremauit Troia uiro

Ennius in.x.cū de pergamis loqueret.

Quæ neq; dardaniis campis potuere perire
Nec cum capta capi: nec cum combuſta cremari
Multi præterea quos fama obſcura recondit.

Ennius in alexandro:

Multi alii aduentant: paupertas quorum obſcurat nomina.
Audentes fortuna iuuat.
Ennius in ſeptimo.
Fortibus eſt fortuna uiris data
Recoquunt patrios fornacibus enſes
Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem.

Lucretius in quinto.

Inde minutatim proceſſit ferreus enſis:
Verſaq; in obſcurum ſpecies eſt facilis æneæ
Pocula ſūt fōtes liqdi atq; exercita curſu flumīa

Lucretius in quinto:

Adſedare ſitim fluuii fonteſq; uocabant:
Quos rami fructus: quos ipſa uolentia rura
Sponte tulere ſua: carpſit:

Lucretius in quinto.

Quod ſol atq; imbres dederat: quod terra crearat:
Sponte ſua: ſatis id placarat pectora donum.
Poſt uerſus ab aliis uel ex integro uel ex parte tranſlatos: uel quædam immutando uerba tamq̄ ſucco alio tinctos: nūc locos locis componere: ſed & animo ut unde formati ſint: quaſi de ſpeculo cognoſcas.

Lucretius in primo.

Nec ſum animi dubius uerbis ea uicere magnū
Quam ſit: & anguſtis hūc addere rebus honorē
Sed me parnaſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis qua nulla priorū
Caſſaliam molli deuertitur orbita cliuo.

Lucretius in primo.

Nec me animi fallit q̄ ſint obſcura: ſed acri
Percuſſit thirſo laudis ſpes magna meum cor:
Et ſimul incuſſit ſuauem in pectus amorem
Muſarum: quo nunc inſtinctus mente uigenti
Auia pieridum peragro loca nullius ante
Trita ſolo.

Accipe & alterum locum Maronis illi unde traxerat comparandū ut eundem colorem ac pene ſimilem ſonum loci utriuſq; reperias.

Virgilius.

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis uomit ædibus undam:
Nec uarios inhiant pulchra teſtudine poſtes.
Et mox.
At ſecura quies & neſcia fallere uita
Diues opum uariarum: at latis ocia fundis:
Speluncæ uiuiq; lacus: at frigida tempe:
Mugituſq; boum molleſq; ſub arbore ſomni
Non abſunt illic ſaltus ac luſtra ferarum:
Et patiens operum paruoq; aſſueta iuuentus

Lucretius in ſecundo.

Si non aurea ſunt iuuenum ſimulacra per ædes
Lampadas inferas manibus retinentia dextris.
Lumina nocturnis epulis ut ſuppeditentur:
Nec domus argento fulgens auroq; renidens:
Nec cytharam reboant laqueata aurataq; tēpe:

Cum tamen inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ riuum ſub ramis arboris altæ:
Non magnis opibus iocunde corpora curant:
Præſertim cum tempeſtas arridet:& anni
Tēpora conſpargunt uiridātis floribus herbas.
Non umbræ altoꝶ nemoꝶ non mollia poſſūt.
Prata mouere animū:non qui per ſaxa uolutus
Purior electro campum petit amnis.

Lucretius in ſecundo.

Nec teneræ ſalices atque rore uirentes.
Fluminaque ulla queunt ſummis lābētia ripis
Oblectare animum:ſubitamq; auertere curam.

Ipſius uero peſtilētiæ:q̄ eſt ī tertio georgicoꝶ:color totus & liniamenta pene omnia tracta ſunt de deſcriptione peſtilentiæ quæ eſt in. Vi. Lucretii. Nam uirgiliana incipit.

Hic quondam morbo cæli miſeranda choorta ē
Tempeſtas:totoq; autumni incanduit æſtu:
Et genus omne neci pecudū dedit omne ferarū.

Lucretii uero ſic incipit.

Hæc ratio quondam morboꝶ & mortifer æſtus
Finibus in cecropis funeſtos reddidit agros:
Vaſtauitque uias:exhauſit ciuibus urbem.

Sed quatenus totum locum utriuſq; ponere ſatis longū eſt:excerperā aliqua:ex quibus ſimilitudo geminæ deſcriptionis appareat.

Virgilius ait.

Tum uero ardentes oculi atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis:imaq; longo
Ilia ſingultu tendunt:it naribus ater
Sāguis:& oppreſſas fauces premit aſpera ligua

Lucretius ait:

Principio caput incenſum feruore gerebat:
Et duplices oculos ſuffuſa luce rubentes.
Sudabant etiam fauces intrinſecus atræ:
Sanguine & ulceribus uocis uia ſepta cohibat.
Atq; animi interpres manabat lingua cruore
Debilitata molis motu grauis aſpera tactu

Virgilius ſic ait.

Hæc antè exitum primis dant ſigna diebus.
Et quæ darent ſigna: ſupra retrulit: id eſt
Demiſſe aures: ſincerus ibidem
Sudor & ille quidem morituris frigidus aret:
pellis & attactu tractanti dura reſiſtit.
Lucretius ait.
Multaq; præterea mortis tunc ſigna dabantur
Perturbati animi: mens in mœrore metuque
Triſte ſupercilium: furioſus uultus & acer:
Sollicitæ porro plenæque ſonoribus aures:
Creber ſpiritus aut ingens raro coortus.
Sudoribuſq; madẽs per collũ ſplẽdidus humor
Tenuia ſputa minuta croci contracta colore:
Salſaque per fauces raucas uix edita tuſſis.
Virgilius.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Leneos. ea uiſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio.
Lucretius ait.
Nec ratio remedii communis certa dabatur.
Nam quod alis dederat uitalis aeris auras
Voluere in ore: liceret & cæli templa tueri
Hoc aliis erat exitio: letumque parabat.
Virgilius ait.
Præterea nec iam mutari pabula refert.
Quæſitæque nocent artes: ceſſere magiſtri.
Lucretius ait.
Nec requies erat ulla mali: defeſſa iacebant
Corpora: miſſabat tacito medicina timore:
Virgilius ait.
Ipſis eſt aer auibus non equus: & illæ
Præcipites alta uitam ſub nube relinquunt:
Lucretius ait.
Nec tamen omnino temere illis ſedibus ulla
Comparebat auis: nec triſtia ſeda ferarum
Exuperant ſiluis: languebat pleraque morbo:
Et moriebantur:

Non ne uidentur nobis membra huius deſcriptiõis ex uno fonte ma/naſſe? Sed rurſu; locos alios comparamus.

Gaudent perfuſi ſanguine fratrum.
Exilioque domos & dulcia limina mutant.

Lucretius in tertio.

Sanguine ciuili rem conflant: diuiciaſque
Conduplicant auidi cædẽ cæde accumulãtes:
Crudeles gaudent in triſti funere fratris.
Multa dies uariuſque labor mutabilis æui
Rettulit in melius: multos altrema reuiſens
Luſit: & in ſolido rurſus fortunã locauit.

Ennius in octauo.

Multa dies in bello conficit unus.
Et rurſus multæ fortunæ forte recumbunt.
Haud quemq̃ ſemper fortuna ſecutã eſt.
O præſtans animi iuuenis: quãtum ipſe feroci
Virtute exuperas: tãto me ſpenſius æquum ẽ
Conſulere: atq; oẽs metuentẽ expẽdere caſus.

Actius in Antigona.

Quanto magis te iſtiuſmodi eſſe intelligo:
Tanto antigona magis me par eſt tibi
Conſulere & parcere.

O lux dardaniæ ſpes o fidiſſima teucrũ. & reliq̃

Ennius in Alexandro.

O lux troiæ germane hector
Quid ita cum tuo laceratõ corpore miſer.

Aut qui te ſic reſpectantibus tractauere nobis
Frena pelectronii: lapythæ gyroſque debere
Impoſiti dorſo: atq; equitẽ docuere ſub armis
Inſultare ſolo: & greſſus glomerare ſuperbos.

Varius de morte

Quem nõ ille ſinit lentæ moderator habenæ:
Qua uelit ire: ſed anguſto prius ore coercens
Inſultare docet campis: fingitq; morando.

Virgilius.

Talius amor daphnim. qualis cũ feſſa iuuẽcũ
Per nemora atq; altos quærendo bucula lucos

Propter aquæ riuum uiridi procumbit in ulua
Perdita: nec ſeræ meminit decedere nocti
Varius de morte
Ceu canis umbroſam luſtrans gortinia uallem:
Si ueteris potuit ceruæ comprehendere luſtra:
Sæuit in abſentem. & circum ueſtigia luſtrans
Aethera per nitidum tenues ſectatur odores
Non amnes illam medii non ardua tardant.
Perdita nec ſeræ minit decedere nocti.
Nea tua funera mater
Produxi: preſſiue oculos: aut uulnera laui.
Ennius in Creſiphonte.
Neq; terram iniicere neq; cruenta
Conueſtire mihi corpora licuit
Neq; miſeræ lauere lachryme ſalſum ſanguinē.
Nam canebat uti magnum per inane coacta
Semina. terrarumq; animæq; mariſq; fuiſſent:
Et liquidi ſimul ignis: ut is: exordia primis
Omnia: & ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum: & diſcludere nerea ponto
Cœperit: & rerum paulatim ſumere formas.
Iamq; nouum terræ ſtupeant luceſcere ſolem.
Lucretius in quinto ubi de confuſione orbis ante hunc ſtatum loquitur.
His neq; tum ſolis tota cerni lumine claro
Altiuolans poterat: neq; magni ſydera mundi
Nec mare nec cælum nec deniq; terra nec aer
Nec ſimilis noſtris rebus res ulla uideri
Sed noua tempeſtas quædam: moleſq; cohorta
Diffugere inde loci partes cœpere: pareſque
Cum paribus iungi res: & diſcludere mundum
Membraq; diuidere: & magnas diſpōere partes.
Et infra.
Hoc eſt a terris magnum ſecernere cælum
Et ſeorſum mare uti ſecreto humore pateret.
Seorſum item puri ſecretiq; ætheris ignis
Et infra.

Omnia enim magis hæc ex leuibus atq; rotūdis
Cum fatalis equus ſaltu ſuper ardua uenit
Pergama: & armatū peditem grauis attulit aluo

Ennius in alexandro

Nam maximo ſaltu ſuperauit
Grauibus armatis equus
Qui ſuo partu ardua perdat pergama.
Tum pater oīpotēs rerum cui ſumma poteſtas
Infit: eo dicente deum domus alta ſileſcit
Et tremefacti ſolo tellus ſilet: arduus æther:
Tū uenti poſuere: præmit placida æquora pōtus

Ennius in Scipione.

Mundus cæli uaſtus conſtitit ſilentia:
Et neptunus ſæuus undis aſperis pauſā dedit.
Sol equis iter repreſſit ungulis uolantibus
Conſiſtere amnes perennes: arbores uēto uacāt.
Itur in antiquam ſyluam ſtabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ: ſonat icta ſecuribus ilex:
Fraxineæq; trabes: cuneis & fiſſile robur
Scinditur: ac uoluunt ingentes mōtibus ornos.

Ennius in ſexto.

Incedunt arbuſta per alta ſecuribus cædunt:
Percellunt magnas: quercus exciditur ilex.
Fraxinus frangitur: atq; abies conſternitur alta.
Pinus proceras peruertunt: omne ſonabat
Arbuſtum fremitu ſyluai frondoſai:
Diuerſi magno ceu quondam turbine uenti
Confligunt: zephyruſque notuſq;: & lætus eois Eurus equi.

Ennius in decimoſeptimo.

Concurrunt ueluti uenti cum ſpiritus auſtri
Imbricitor aquiloq; ſuo cum flamine contra:
Inde mari magno fluctus extollere certant
Nec tñ: hæc cum ſūt hominūq; boūq; labores
Verſando terram experti nihil improbus anſer

Lucretius in quinto.

Sed tamen interdum magno quæſita labore
Cum iam per terras frondent atq; oīa florent:

Aut nimis torrẽs feruotibus æthereus ſol
Aut ſubiti perimũt ĩbres gelidæq; pruĩæ:
Flabraq; uentorum uiolento turbine uerſant.
Sunt alii loci plurimoꝝ uerſuũ: quos Maro ĩ opus ſuũ cũ paucorum ĩmutatione uerboꝝ a ueteribus tranſtulit. Et quia longũ ẽ uniuerſos uerſus ex utroq; tranſcribere: libros ueteres notabo ut qui uolet illic legendo æqualitatem locoꝝ cõferendo miret̃. In primo æneidos tempeſtas deſcribitur: & Venus apud Ioueẽ queritur de periculis filii: & Iupiter eam de futuroꝝ proſperitate ſolat̃. Hic locus totus ſumptus a Neuio eſt ex primo libro belli punici. Illic enim æque Venus troianis tẽpeſtate laborantibus cum Ioue queritur: & ſequũtur uerba Iouis filiam conſulantis ſpe futurorum. Item de Pandaro & Bitia aperiẽtibus portas locus acceptus eſt ex libro quintodecimo Ennii: qui ĩduxit hiſtros duos in obſidione erupiſſe portã: & ſtragem de obſidente hoſte feciſſe. Nec Tullio compilando dummodo undiq; ornamenta ſibi conferret: abſtinuit. O fama ĩgens ingentior armis Vir troiane: Nempe hoc ait: Aeneam famam ſuam factis fortibus ſupergreſſum: cum plerũq; fama ſit maior rebus. Senſus hic in Catone Ciceronis his uerbis contingebat in eo: quod pleriſq; contra ſolet ut maior oĩa re q̃ fama uideretur: Nam ſæpe euenit ut expectatio cognitiõe aures ab oculis uincerentur: Irẽ proximus huic longo: ſed proximus ĩteruallo. Cicero ĩ Bruto: Duobus igit̃ ſũmis Craſſo & Antonio Lutius Philippus proximus accedebat: ſed lõgo ĩteruallo: tñ proximus. Sũt quædã apud Virgiliũ quæ ab Homero credit̃ trãſtuliſſe: ſed ea docebo a noſtris auctoribus ſumpta: Qui priores hæc ab Homero in carmina ſua traxerant: quod primum ſummus homericæ laudis cumulus: ẽ quod cum ita a plurimis aduerſus eũ uigilatũ ſit: coactæq; oĩum uires manũ cõtrafecerit. Ille uelut pelagi rupes immota reſiſtit. Homerus de Aiacis forti pugna ait. Hunc locum Ennius in quindecim ad pugnam Celii tribuni his uerſibus tranſfert.

De Pãdaro & Bitia

Vndique conueniunt: uelut imber tela tribuno
Configunt parmam: timuit haſtilibus umbo
Aerato ſonitu galeæ: ſed nec pote quiſq̃
Vndique intendo corpus diſcerpere ferro.
Semper abundantes haſtas frangitq; quatitq;:
Totum ſudor habet corpus: multũq; laborat.
Nec reſpitandi ſit copia præpete ferro.

Puluerulenta fuga glomerant: quod ait ſpecioſe tranſmittunt ꝑ tran
ſeunt. Sic & Lucretius in ſecundo. Tranſmitto

Et circumuolitant equites: medioſq; repente
Tranſmittunt ualido quatientes impete campos:

Sed & Peſtanus Iubonēſis ſic ait: Pedibus equos tranſmiſimus quod
eſt tranſiuimus. Quam tota cohors imitata relictis Ad terram deflu-
xit equis. Sic Furius in primo.

Ille graui ſubito deuinctus uulnere habenas
Miſit equi lapſuſq; ī humū defluxit & armis Reddidit æratis ſonitū.
Tū durare ſolū & diſcludere nerea pōto Cœperit. Ferit aures nr̄as hoc
uerbū diſcludere: ut nouū. Sed prior Lucretius in quinto. Discludo

Diffugere inde loci partes cœpere pareſq;
Cū paribus iūgi res: & diſcludere mūdū. Paſtorē tityre pingues Paſce
re oportet oues: deductū dicere carmē. Deductū ꝑ tenui & ſubtili ele-
gāter poſitū ē. Sic aūt & Affranius ī uirgīe uerbis pauculis reſpondit:
Triſti uoce deducta: malleq; ſe nō quieuiſſe. Dixit itē apud Cornificiū
Deducta mihi uoce garriēti. Sed hæc ab illo fluxerūt: qđ Pōpōius ī ate
lania q̄ kalēdæ martiæ īſcribit̄: ait. Vocē deducas oportet: ut mulieris
uideāt̄ uerba. Iube mō afferat̄ unus: ego uocē reddā tenuē & tremulā:
Et īfra: Etiā nūc uocē deducam. Proiectaq; ſaxa pachynni Radimus.
Proiecta ſi ſecūdū cōſuetudinē dicat̄: intelligit̄ abiecta. Si ſecūdū uete
res proiecta porro iactent alibi ait. Proiecto dū pede leuo Aptat ſe pu-
gnæ. Sed & Siſenna in ſecundo dixit: Et marſi propius ſuccedūt: atq;
ita ſcutis proiectis tectis ſaxa certatim lenta manibus coniiciunt in ho
ſtes. Et in eodem: Vetus atq; ingens erat arbor ilex: quæ circum proie-
ctis ramis maiorem partem loci ſummi tegebat. Et Lucretius ī tertio.

Deductū carmen

proiectus

Quamlibet immani proiectum corporis extet.
Et tempeſtiuam ſiluis euertere pinum.

Hoc uerbū de pino tēpeſtiuā a Catone ſūpſit: q ait: Pineā nucē cū effo
dies: luna decreſcēte eximito poſt meridiē ſine uēto auſtro. Tum uero
erit tēpeſtiua: cū ſemē ſuū maturū erit. Inſeruit operi ſuo & græca uer
ba. ſed nō primus hoc auſus: Auctoꝝ. n. ueteꝝ audaciā ſecutus ē. De-
pēdēt lychni laquearibus aureis. Sicut Ennius ī. viiii. Lychnōrū lumi-
na bis ſex. Et Lucretius ī. v. Quin etiā nocturna tibi terreſtria quæ ſūt
lumina pēdētes lychni Lucilius in. i. Porro chænopoda chnopodos ly-
chnoſq;: & diximus cemnos āte pedes lecti atq; lucemas. Et quod di-
xit. Nec lucidus æthra ſydera polus: Ennius prior dixerat ī. xvi. Interea

Pinus tē-
peſtiua
Vocabula
græca īſer
ta ī ſuo o-
pere
de lychno
Aethra

fax occidit: occeanūq; rubra tracti obruit æthra: Et Ilius in theutrante Flāmineā p æthrā alte feruidā ferri facē. Dædala Circae: qa Lucretius dixerat: Dædala tellus. Reboant ſiluæq; & magnus olympus. quia eſt apud Lucretiū: Nec cythara reboant laqueata aurataq; tecta. Sed Hac licētia largius ſūt uſi ueteres: partius Maro. Quippe illi dixerūt & pauſam & machærā & acotiā & mala ē & alia ſimilia. Nec nō & punicis & oſciſq; uerbis uſi ſūt ueteres: quoꝵ imitatiōe Virgilius peregrīa uerba nō teſpuit: ut ī illo: Silueſtres uiri aſſidue. Vri enī gallica uox ē: qua feri boues ſignificātur. Et camuris hirtæ ſub cornibus aures. Camuris ꝑegrinū uerbū ē: ideſt ī ſe redeūtibus. Et forte nos quoq; hac ratione camerā figurauimus: Multa quoq; epitheta apud Virgiliū ſūt q ab ipſo facta credūt: ſed & hæc a ueteribus tracta mōſtrabo: Sūt autem ex his alia ſimplicia: ut gradiuus mulciber: alia cōpoſita ut arcitenens uitiſator. Sed prius de ſimplicibus dicā: Et diſtictos mulciber afros. Mulciber ē Vulcanus ꝙ ignis ſit: & oīa mulceat ac domet. Actius in Philocte te: Heu mulciber arma ignauo ī uicta es fabricatus & manu. Et Egnatius de rerum natura libro primo: Deniq; mulciber & ipſe ferens altiſſima cæli cōtingunt. hædiq; petulci floribus inſultent. Lucretius in. ii.

Vti

Camurus

Camera

Præterea teneri tremulis in uocibus hædi
Corniferas norunt matres agniq; petulci

Illud audatiæ maximæ uideri poſſit: quod ait in bucolicis: Et liquidi ſimul ignis pro puro uel lucido ſeu pro effuſo & abūdāti: niſi prior hoc epitheto Lucretius uſus fuiſſet in ſexto.

Hac etiam fit uti de cauſa mobilis ille
Deuolet in terram liquidi calor aureus ignis.

Triſtis ꝓ amaro

Triſtis pro amaro tranſlatio decens ē. ut triſteſq; lupini. Et ita Ennius in libro ſabinarum. iiii. Neq; triſte quæritat ſinapi: neq; cepe mœſtū. Auritos lepores non Maro primus uſurpat: ſed Afranium ſequitur: q ī prologo ex perſona Priapi ait: Nam quod uulgo prædicat aurito me parente natum non ita eſt. & ut cōpoſita ſubiungā: quod ait Virgilius

Auritus

Vidit thuricremis cum dona impōneret aris.

Iam Lucretius in ſecundo dixerat

Nam ſæpe ante deum uitulus delubra decora
Thuricremas propter mactatus concidit aras.

Quā pius arcitenens. Hoc epitheto uſus eſt Neuius belli punici libro ſecundo. Deinde pollens ſagittis inclytus arcitenens ſanctiſq; delphis prognatus pythius appollo. Idem alibi

Hiſtri tæla manu iacientes ſolicitabant.
Hinc Virg. eũdem locum de incluſo Turno gr̃a elegãtiore cõpoſuit.
Ergo nec clypeo iuuenis ſubſiſtere tantum
Nec dextra ualet: obiectis ſic undiq; telis
Obruitur: ſtrepit aſſiduo caua tempora circum
Tinnitu galea: & ſaxis ſolida æra fatiſcunt.
Diſcuſſæq; iubæ capiti: nec ſufficit umbo
Ictibus: ingeminant haſtis & troes & ipſe
Fulmineus mneſtheus: tũ toto corpore ſudor
Liquitur: & picem (nec reſpirare poteſtas)
Fulmẽ agit feſſos: quatit æger anhelitus artus.
Homerus ait.
Furius in quarto annali.
Preſſatur pede pes: mucro mucrone: uiro uir.
Hinc Virgilius ait.
Hæret pede pes: denſusque uiro uir:
Homeri eſt.
Hunc ſecutus Hoſtius poeta in libro ſecundo belli hiſtorici ait.
Non ſi mihi linguæ centum atq; ſint ora totidem uoceſq; liquatæ.
Hinc Virgilius ait.
Non mihi ſi linguæ centum ſint oraq; centum
Homerica deſcriptio ẽ eq fugiẽtis: ĩ hæc uerba.
Ennius hinc traxit.
Et tum ſicut equus qui de præſepibus actus
Vincla ſuis magnis animis abrupit: & inde
Fert ſeſe campi per cærula lætaq; prata
Celſo pectore: ſæpe iubam quaſſat ſimul altã:
Spiritus ex anima calida ſpumas agit albas.
Virgilius.
Qualis ubi abruptis fugit præſepia uinclis. & cætera.
Nemo ex hoc uiles putet ueteres poetas q uerſus eorum ſcabri nobis uidentur. Ille enim ſtilus Enniani ſæculi auribus ſolus placebat & diu laborauit ætas ſecuta: ut magis huic molliori ſtilo acquieſceretur. Sed ulterius ne moror Cecinnam quin & ipſe prodat quae meminit Maronem ex antiquitate tranſtuliſſe. Tum Cecinna ĩ uerſibus uel in locis quantum ſibi Maro ex antiquitate quæſiuerit: Furius ut memor & ueteris & nouæ auctorum copiae diſſeruit. Ego conabor

oſtendere hunc ſtudioſiſſimum uatem & de ſingulis uerbis ueterum aptiſſime iudicaſſe inſeruiſſe lecta operi ſuo uerba quæ nobis noua ui deri facit incuria uetuſtatis: ut ecce addita pro inimica & īfeſta quis nō extimet poetam arbitrio ſuo nouum uerbū ſibi uoluiſſe fabricari affi- xa & per hoc infeſta: hoc iam dixerat Lucilius in nono his uerſibus.

Si mihi non prætor ſiet additus: atque agitet me:
Non male ſit ille ut dico me extenderat unus.
Mane ſalutantium totis uomit ædibus undam.

Pulchre uomit undam & antique. Nam ait Ennius.

Et tyberis flumen uomit in mare ſaxum.

Vnde & nunc uomitoria in ſpectaculis dicimus: unde hoīes glomera- tim ingredientes in ſedilia ſe fundūt. Agmen pro actu & luctu quodā ponere nō inelegans ē: ut leui fluit agmine tybris: imo & antiquum ē.

Ennius enim in quinto ait.

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Quod ait: Crepitātibus urere flammis: non nouum uſurpauit uerbū ſed prior Lucretius in ſexto poſuit.

Nec res ulla magiſq̃ phœbi delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.

Tū ferreus haſtis: Horret ager: horret mire ſe hēt. Sed & Ennius. i. ix.

Horreſcit telis exercitus aſper utrumq;. Et in Erectheo
Arma arrigunt horreſcunt tela. Et in Scipione:.
Spatſis haſtis lōgis cāpus ſplēdet & horret. Sed & āte oēs Homerus.

Splēdet tremulo ſub lumīe pōtus. Tremulum lumē de imagīe rei ipſi us expreſſū ē. Sed prior Ennius ī Menalippe Lumē ſic tremulo terra & caua cærula cādēt. Et Lucretius ī. vi. Præterea ſolis radiis iactatur aqua humor. & ī lucē tremulo rareſcit ab æſtu. Hic cādida populus antro ī- minet & lēte texūt umbracula uites. Sūt q extimēt hoc uerbū umbra- cula Virgilio auctore cōpoſitū: cū Varro rer; diuinar; lib. x. dixerit nō- nullis magiſtratibus ī oppido id genus umbraculi cōceſſū. Et Cicero i. v. de legibus: Vis ne igit (quoniam ſol paululū a meridie iam deuexus uidetur. neq; dum ſatis ab his nouellis arboribus omnis hic locus opa catur) deſcendatur ad lirim: eaq; quæ reſtant in illis alnorum umbra- culis perſequamur: Similiter in Bruto Sed ut & Theophraſti doctiſſi mi hominis umbraculis.

Tranſmittunt curſu campos: atq; agmina cerui

Cum tu arcitenens ſagittis pollens dea.
Sed & Hoſtius libro ſecundo belli hiſtrici
Dia Minerua ſimul autem inuictus Apollo
Arcitenens latonius etiam ſyluicolæ fauni.
Neuius libro primo belli punici.
Syluicolæ homines belliq; inertes.
Actius in Bacchis
Syluicolæ ignota inuiſentes loca
Deſpiciens mare ueliuolum.
Liuius in Helena
Tu qui permenſue ponti maria alta ueliuola.
Ennius in decimoquarto.
Cum procul aſpiciunt hoſtes accedere uentis Nauibus ueliuolis
Idem in Andromache
Rapit & ex alto naues ueliuolas.
Vitiſator ſeruans curuam ſub imagine falcem.
Actius in Bacchis.
O Diōiſe pr̄ optīe uitiſator ſemela gēitus euchia
Almaq; curru Noctiuago phœbe.
Egnatius de rerum natura libro primo.
Roſcida noctiuagis aſtris labentibus phœbe
Pulſa loco ceſſit concedens lucibus altis
Tu nubigenas inuicte bimembres.
Cornificius in Glauco
Centauros fodere bimembres
Caprigenumq; pecus nullo cuſtode per herbas
Pacuuius in Paulo.
Quāuis caprigeno pecori grandior greſſio eſt.
Actius in Philoctete
Caprigenū tritā ungulis. Idē ī Minotauro
Taurigeno ſemine ortum fuiſſe: an humano.

Decēter & his epithetis Virgilius uſus eſt. pro ſagitta uolatile ferrū & pro romanis gētem togatam: quorum altero Sueuius altero Laberius uſus eſt. Nam Sueuius in libro quinto ait
Volucrūq; uolatile telū. Ac Laberius in ephœbo: Licentiā ac libidinē ut tollā petis togatæ ſtirpis. Idē īfra: Iccirco ōpedilatatū ē dominiū togatæ gentis: Figuras uero quas traxit de uetuſtate: ſi uolentibus uobis

&

erit cũ repẽtinã memoria ſuggeſſerit enumerabo. Sed nũc dicat uolo Seruius quæ ĩ Virgilio notauerit ab ipſo figurata nõ a ueterib; accepta: uel auſu poetico noue qdem ſed decenter uſurpata. Quottidie enĩ romanæ indoli enarrando eundem uatem: neceſſe eſt habeat huius annotationis ſcientiam promptiorem.

Figuræ Virgilianæ Cap.

PLacuit uniuerſis electio: In reliqua ſuffecti etiam adhortati ſũt Seruium: ut quæ in ſe refuſa ſunt annotaret. Ille ſic incipit. Vates iſte uenerabilis uane modo uerba modo ſenſus figurãdo multum latinitati leporis adiecit qualia ſunt hæc. Suppoſita de matre nothos furata creauit ut ipſa creauerit quos creari fecerit: Tepidaq; recentem Cæde locũ: cũ locus recẽs cæde noue dictus ſit. Et hæc ait: & ſocii ceſſerũt æquore iuſſo: pro eo quod iuſſi ceſſerunt: Et cæſo ſparſurus ſãguine flãmas: qui ex cæſis uidelicet profundit. Vota deum primo uictor ſoluebat eoo: pro quæ diis uota ſũt: & me cõſortem nati cõcede ſepulcro. Alius dixiſſet: Et me conſortem nato concede ſepulcri: & illa Viã celerans p mille coloribus arcum: ideſt per arcum mille colorũ: & Hic alii ſpolia occiſis direpta latinis Cõiiciunt igni: pro in ignem: & Corpore tela modo atq; oculis uigilantibus exit. Tela exit: pro uitat. & Senior leto canentia lumina ſoluit. pro uetuſtate ſemilia. Exeſæ arboris antro: pro cauerna. & Frontem obſcenam rugis arat: arat non nimie: ſed pulchre dictum Ter ſecum ærato circunfert tegmine ſyluam: pro iaculis. & Vis gregis: pro capro: & illa q̃ pulchra ſunt. Aquæ mõs: telorũ ſeges: ferreus imber. ut apud Homerum.

Et dõa laboratæ cereris. & Oculiſq; aut pectore noctem accipit. & Vociſq; offẽſa reſultat imagno. & Pacemq; per aras exquirunt & Paulatĩ abolere ſycheum incipit. Sæpe etiam uerba pro uerbis pulchre ponit: Oraque corticibus ſumũt horrenda cauatis: ora pro perſonis. & Diſcolor unde auri per ramos aura refulſit. Quid eſt enĩ aura auri? aut quẽ admodũ aura refulget? Sed tamẽ pulchre uſurpauit: & Simili frondeſcit uirga metallo: q̃ bene uſus eſt frondeſcit metallo? & Nigri cum lacte ueneni: nigro imponere nomẽ lactis. & Haud aliter iuſte quibus ẽ Mezentius iræ: Odio eſſe aliquem uſitatum: iræ eſſe inuentum Maronis eſt. Item de duobus incipit dicere & in unum deſinit: Interea reges ingẽti mole latinus Quadriiugo uehitur curru: ut ẽ apud Homerum

Et protinus orſilochum & buthen duo maxima teuctum
Corpora: ſed buthen aduerſum cuſpide fixit: & cætera.
Iuturnam miſero fateor ſuccurrere fratri Suaſi:
cū ſolitū ſit dici: Iuturnæ ſuaſi. & Vrbē quā ſtatuo ueſtra ē. & Tu modo quos ī ſpem ſtatues ſubmittere gētis. Præcipuū iam īde a teneris īpende laborē: pro ī eos īpēde. Facit pulcherrimas repetitiōes. Nā neq; Parnaſi uobis iuga: nā neq; pindi ulla morā fecere: quæ uobis quæ digna uiri pro talibus auſis? Vidiſtis quo Turnus equo q̄bus ibat in armis? nec īterpoſitiones eius ocioſæ ſunt. Si te nulla mouet tantaꝝ gloria rerū. At ramū hūc (aperit ramū q ueſte latebat) Agnoſcas. Vt ſceptrū hoc (dextra ſceptrū nā forte gerebat) Nunq̄ frōde leui. Et illa mutatio elegātiſſima ē: ut de quo loquebat̃ ſubito ad ipſū uerba cōuerteris. Vt bello egregias idē diſiecerit urbes: Troiāq; œchaliāq; & duros mille labores Rege ſub euriſtheo fatis iunonis iniquæ Pertulerit: tu nubigenas inuicte bimembris: & reliquā. illa uero īermiſſio: quos ego: ſed motos præſtat componere fluctus: tracta eſt a Demoſthene

Hæc uero q̄ poetica īdignatio: Proh iuppiter ibit: Hic ait: Hæc miſeratio. O patria o rapti nequicq̄ ex hoſte penates. & illa trepidatio: Ferte citi ferrū: date tela: & ſcādite muros: Hoſtis adeſt Et cōqueſtio Me ne igit̃ ſociū ſūmis adiūgere rebus: Niſe fugis? Quid illa excogitatio nouoꝝ ītellectuū: ut Mētitaq; tela: & ferrūq; armare ueneno. & Cultuſq; feros mollire colēdo: Exuerint ſyluestrē animū: & Virgineūq; alte bibit acta cruorē: ut apud Homeꝝ de haſta:
Et Pomaq; degenerāt ſuccos oblita priores: & Glacie curſus frenaret aquaꝝ: & Mixtaq; ridēti colocaſia fundet acantho: eſt mollis flāma medullas Interea: & tacitū uiuit ſub pectore uulnus. & duro ſub robore uiuit Stupa mouēs tardū fumū: & Sæuitq; canū latratus in auras: & Cælataq; amnē fundēs pater Inachus urna: & Affixæ uenis animaſq; in uulnera ponūt. Et qcquid de apibus dixit ī uiroꝝ fortiū ſimilitudinē ut adderet quoq; mores & ſtudia: populos. & prælia. Quid plura? ut & q̄rites uocaret: dies me deficiet ſi oīa pſequi a Virgilio figurata uelim. Sed ex his quæ dicta ſūt oīa ſimilia lector diligēs annotabit.

CVm Seruius iſta differeret Prætextatus Auienū Euſtachio inſuſurrantē uidēs: qd age inq̄t Euſtachi: uerecūdiā Auiēi probi adoleſcētis iuua: & ipſe publicato nobis quod īmurmurat Euſtachius iā

inquit: multa de Virgilio Seruiũ geſſit interrogare: quoꝝ enaratio re
ſpicit officiũ litteratoris: & tẽpus indulgeri optat: quo de obſcuris ac
dubiis ſibi a doctiore fiat cercior. Et prætextatus. Probo ĩquit mi Auie
ne quod ea de qbus ambigis clam te eſſe nõ pateris: unde exoratus ſit
a nobis doctiſſimus doctor ut te ſecũ negociũ habere patiat. qa in cõ
mune proficiẽt quæ deſideras audire Ne tu modo ultra ceſſes aperire
Seruio uiã de Virgilio diſſerẽdi. Tunc Auienus totus cõuerſus ĩ Serui
um: dicas uolo ĩquit doctoꝝ maxime qd ſit ꝙ cũ Virgilius anxie ſem
per diligẽs fuerit in uerbis pro cauſæ merito uel atrocitate ponendis:
incuriose & abiecte in his uerſibus uerbũ poſuit. Candida ſuccinctã la
trantibus inguina monſtris Dulichias uexaſſe rates: uexaſſe enim uer
bum eſt leuis ac parui incommodi: nec tam atroci cauſi cõgruens. cũ
repente hoĩes a bellua ĩmaniſſima rapti laniatiq; ſint Sed & aliud hu
iuſcemodi deprehẽdi: Quis aut euryſthea duꝝ aut illaudati neſcit bu
ſiridis aras? Hoc enĩ uerbũ illaudati nõ eſt idoneũ ad exprimendã ſce
leratiſſimi hoĩs deteſtationẽ: qui ꝙ homines oĩum gentium ĩmolare
ſolitus fuit: nõ laude dignus eſt ſed deteſtatione execrationeq; totius
generis humani dignus eſt: Sed nec hoc uerbũ ex diligentia uirgiliana
uenire mihi uidet. Per tunicã ſqualẽtem auro: nõ enim cõuenit dicere
auro ſqualentẽ. quoniam nitori ſplendoriq; auri contraria ſit ſqualo
ris illuuies. Et Seruius: De uerbo uexaſſe ita reſponderi poſſe arbitror
uexaſſe graue uerbum ẽ tractũq; ab eo uidet quod eſt uehere in quo ĩ
eſt iam uis quædã alieni arbitrii: nõ enĩ ſui potẽs eſt q uehit. Vexaſſe
autẽ quod ex eo inclinatũ eſt: ui atq; motu procul dubio uaſtiore ẽ: nã
qui fert & raptat atq; huc atq; illuc diſtrahit: is uexari proprie dicit: ſi
cuti taxare preſſius crebriuſq; eſt q̃ tangere unde id procul dubio incli
natũ eſt: & iactare multo fuſius largiuſq; ẽ q̃ iacere: unde id uerbũ tra
ductũ eſt. Quaſſare etiã q̃ quatere grauius uiolẽtiuſq; ẽ. Nõ igit quia
uulgo dici ſolet uexatũ eſſe quẽ fumo aut uento aut puluere laborare
uidemus propterea debet uis uera atq; natura uerbi deperire quæ a uete
ribus q proprie & ſignate locuti ſunt: ita ut decuit obſeruata ẽ. M. Ca
tonis uerba ſunt: ex orõne quã de achæis ſcripſit. cũq; Hãnibal terrã
Italiã laceraret atq; uexaret: uexatã Italiã dixit Cato ab Hãnibale quã
do nullũ calamitatis aut ſæuitiæ aut ĩmanitatis genus reperiri queat:
quod in eo tẽpore italia nõ perpeſſa ſit. M. Tullius quarto in Verrem
quæ ab iſto ſic ſpoliata atq; direpta eſt: nõ ut ab hoſte aliquo q tamẽ
in bello religionẽ & cõſuetudinis iura retineret: ſed ut a barbaris prædo

nibus uexata eſſe uideat. De illaudato aũt duo ũident respõderi poſſe. Vnũ eſt eiuſmodi: Nemo quiſq̃ tã eſſlictis eſt morbus: qn faciat aut dicat nonnũ q̃ aliqd quod laudari q̃at Vnde hic ãtiqſſimus uerſus uice ꝓuerbii celebratus ẽ Sed.n.q in omni re atq; in omni tẽpore omni laude uacatus illaudatus ẽ: iſq; oĩum peſſimus deterrimuſq; ẽ At ſicuti oĩs culpæ priuatio inculpatum: facit inculpatus autẽ inſtar eſt abſolutæ uirtutis illaudatus quoq; igitur finis eſt extremæ malitiæ. Itaque Homerus non uirtutibus appellãdis ſed uitiis detrahẽdis laudare ampliter eam ſolet. Hoc enim eſt.

Epicurus quoq; ſimili modo maximam uoluptatem ꝑuationem detractionemq; omnis doloris definiuit is uerbis.

Eadem ratiõe idem Virgilius inamabilẽ dixit ſtygiam paludẽ. Nã ſicut illaudatum κατὰ στέρησιν laudis: ita ĩamabilẽ p amoris στέρησιν deteſtatus eſt. Altero modo illaudãtus ita defẽdit. Laudare ſignificat priſca lingua nominare appellareq;. Sic in actiõibus ciuilibus auctor laudari dicit: quod eſt nomĩari. Illaudatus ergo eſt: quaſi illaudabilis ideſt nũq̃ nominãdus: ſicuti quondã a cõmuni cõſilio aſiæ decretũ ẽ: uti nomen eius: q tẽplum Dianæ epheſiæ incẽderat ne qs ullo in tẽpore nominaret. Tertiũ reſtat ex his quæ reprehẽſa ſunt: q̃ tunicã ſqualẽtem auro dixit. Id aũt ſignificat copiam dẽſitatemq; aurei ĩ ſquamarũ ſpeciẽ intexti. Squalere enim dictũ ab ſquamaꝝ celebritate aſperitateq;: quæ in ſerpentum piſciumue coriis uiſunt. Quã rem & alii & hic idẽ poeta locis aliquod demonſtrat. Quem pellis inquit ahenis In plumam ſquamis auro cõſerta tegebat. Et alio loco: Iamq; adeo rutylum thoraca ĩdutus ahenis Horrebat ſquamis. Accius in pelopidibus ita ſcribit Eius ſerpentis ſquamæ ſqualido auro & purpura prætextæ. Quicquid igitur nimis: inculcatum obſitumq; aliqua re erat: ut incuteret uiſentibus facie noua horrorem: id ſqualere dicebatur. Sicut in corporibus incultis ſquamoſiſq; alta congenes ſordium ſqualor appellatur. Cuius ſignificationis multo aſſiduoq; uſu totum id uerbum ita contaminatum eſt: ut iam ſqualor de re alia nulla q̃ de ſolis inquinamentis dici cœperit. Gratũ mihi eſt Auienus inquit correctũ: quod de optimis dictis male opinabar. Sed ĩ hoc uerſu mihi uidetur deeſſe aliquid: Ipſe quirinali lituo paruaq; ſedebat Succinctus trabea. Si.n. nihil deeſſe concedimus: reſtat ut fiat lituo & trabea ſuccinctus quod

Laudare qd ſignificat

Squalere

ẽ abſurdiſſimũ. quippe cũ lituus ſit uirga breuis in pte q̃ robuſtior eſt ĩcurua: q̃ augures utunť. Nec uideo qualiter poſſit lituo ſuccinctus ui deri. Reſpõdit Seruius ſic hoc dictũ eſſe: ut pleraq; dici p defectioné ſolẽt: ueluti cũ dicit. M. Cicero hõ magna eloq̃ntia. Et Roſcius hiſtrio ſũma uenuſtate. Nõ plenũ hoc utrũq; neq; perfectũ ẽ: ſed enim ꝓ ple nio ac pfecto audit: ut Virgilius alio ĩ loco: Victoré bu ten ĩmani corpo re: ideſt corpus ĩmane habenté. Et ité alibi In mediũ geminos ĩmani põdere ceſtus Proiecit ac ſimiliter: Domus ſanie dapibuſq; cruentis. Sic igiť id quoq; dictũ uideri debet: Ipſe q̃rinali lituo: ideſt lituũ q̃ri nalé tené: Quod minime mirãdum foret: ſi ita dictũ fuiſſet Picus q̃ri nali lituo erat: ſicuti dicimus ſtatua grandi capite erat. Et ẽ auté & erat & fuit plerũ q; abſunt cũ elegãtia ſine detrimẽto ſentétiæ. Sed q̃m litui facta métio ẽ prætermittẽdum nõ ẽ: quod poſſe quæri animaduerti mus: utrũ a tuba lituus auguralis appelleť: an tuba a lituo augurum lituus dicta ſit: Vtrũq; enim pari forma & pariter in capite incuruum eſt. Sed ſi (ut quidam putant) tuba a ſonitu. lituus appellata ẽ ex illo. Homeri uerſu λιγξεβιος neceſſe eſt ut uirga auguralis a tubæ ſimili tudine lituus uoceť Vtitur auté uocabulo iſto Virgilius pro tuba: ut ibi: Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta. Subiecit Auienus: Matu rate fugam: quid ſit par mihi liquet. Contraria enim mihi uideť fuga maturitati: unde quid de hoc uerbo ſentiendum ſit: quæſo me doceas Et Seruius: Nigidius homo oĩum bonaꝝ artium diſciplinis egregius. Maturare inq̃t eſt quod neq; citius neq; ſerius: ſed medium q̃dam & téperatum ẽ: bene atq; proprie Nigidius. Nam & in frugibus & in po mis mature dicunť quæ neq; immitia ſunt: neq; caduca & nimium co cta: ſed tépore ſuo téperate adulta: Hanc interpretationẽ nigidianam diuus Auguſtus duobus uerbis græcis elegãter exprimebat. Nam & di cere ĩ ſermõibus & ſcribere ĩ epiſtolis ſolitũ fuerũt: σπεῦδε βραδέως: p q̃ monebat: ut ad rem agẽdã ſimul adhiberetť & ĩduſtriæ celeritas & tarditas diligẽtiæ: Ex quibus duobus cõtrariis fit maturitas. Sic ergo uirgilius ĩducit neptunũ diſceſſũ uentis ĩperantẽ: ut & tam cito diſce dant tamq̃ fugiãt & tamẽ flandi mediocritatẽ in regreſſu teneãt tamq̃ mature ideſt téperate abeuntes. Vereť enim ne ĩ ipſo diſceſſu claſſi no ceant: dum raptu nimio tamq̃ per fugã redeũt. Idẽ Virgilius matura re & properare tãquã plene cõtraria ſcitiſſime ſeparauit his uerſibus: Frigidus agricolas ſi quãdo cõtinet imber: Multa forẽt quæ mox cælo p perãda ſereno Maturare datur. Bene & elegãter duo iſta uerba diuiſit

Lituus

Maturare

Namq; in propetatu rei ruſticæ p tēpeſtates & pluuias quoniam & ne
ceſſitate otiū ē maturari pōt: p ſerenas uero qm̄ tēpus inſtat properari
neceſſe ē. Sane cum ſignificādum ē coactius quid & feſtinatius factū:
rectius hoc dicit̄ præmature factū quā mature. Sicuti Afranius dixit ī
toga: cui tituli nomē eſt: appetis dominatū: Petens præmature præco
cem In quo uerſu animaduertēdum ē ꝗ præcocē inquit nō præcoquē
Eſt enim caſus eius rectus nō præcoquis. ſed præcox. Hic Auienus rur
ſus īterrogat. Cū Virgilius īquit Aeneā ſuum tāquā omnium pium a
cōtagione atrocis uiſus apud inferos uindicauerit: & magis eum fece-
rit audire reoꝶ gemitus quā ipſa uidere tormenta: in ipſos uero cāpos
pioꝶ licenter induxerit cur hoc tantum uerſu oſtendit illi partem lo-
coꝶ quibus impii cohibebantur. Veſtibulum ante ipſum p̄miſq; in
faucibus orci. Qui enim ueſtibulum & fauces uidet intra ipſam ædem
iam ſine dubitatione ſucceſſit: aut ſiquid aliud de ueſtibuli uocabulo
intelligendum: ſcire deſidero Ad hæc Seruius: Plæraq; ſunt uocabula
qbus uulgo utimur: nō tamē liquido animaduertimus quid ea ex ue
ra proprietate ſignificent: ſicuti eſt ueſtibulum in ſermonibus celebre
atq; obuiū uerbum: nō in oībus tamen qui illo facile utunt̄ ad liquidū Veſtibulū
expectatum Putant enim ueſtibulum eſſe partem domus priorē quā
atriū uocāt Sed Cecilius Gallus uir doctiſſimus in libro de ſignificatio
ne uerboꝶ: quæ ad ius ciuile pertinēt ſecundo ueſtibulum dicit eſſe nō
in ipſis ædibus. neq; ædiū partē: ſed locum ante ianuā domus uacuū.
p quē de uia aditus acceſſuſq; ad fores ædium fit Ipſa enī ianua ꝓcul
a uia fiebat area īterſita quæ uacaret. Quæ porro huic uocabulo ratio
ſit queri multū ſolet. ſed q̄ ſcripta apud idoneos auctores legi: ꝓferre
in mediū nō pigebit. Ve particula ſicuti quædā alia: tū intentionē ſigni
ficat: tū minutionē. Nā uetus & uehemēs alteꝶ ab ætatis magnitudi- Vetus
ne cōpoſitū eliſūq; ē: alterū a nimio īpetu & ui mētis īſtructū. Vecors Vehemēs
aūt & ueſanus priuationē ſignificat ſanitatis & cordis. Diximus autē
ſupius eos q amplas domus antiqtus faciebāt: locū ante ianuā uacuū
relinquere ſolitos: q īterfores domus & uiā medius eſſet: In eo loco q
dominū eiuſdē domus ſalutatū uenerāt: prius q̄ admitterent̄ cōſiſte-
bāt: & neq; ī uia ſtabāt: neq; ītra ædes erāt: Ab illa ergo grādis loci cōſt
ſtitiōe & q̄ſi quadā ſtabulatiōe ueſtibula appellata ſūt ſpatia: ī qbus Vecors
multū ſtaret̄ ab aduenietibus prius q̄ ītromiterēt̄ ī domū. Alii cōſen- Veſanus
tiētes ueſtibula eadē eē quæ diximus: ī ſēſu tamē uocabuli diſſētiunt.
Referūt enī nō ad eos q aduenīūt. ſed ad illos q ī domo cōmanēt quo

niam illic nunq̃ cõſiſtũt: ſed ſolius tranſitus cauſa ad hunc locũ ueniunt exeũdo ſiue redeundo. Siue igit̃ ſecundũ priores ꝑ augmẽtũ: ſiue ꝑ ſecundos ꝑ diminutionem ĩtelligendum eſt: tamẽ ueſtibula cõſtat aream: quæ a uia domum diuidit: Fauces aũt iter anguſtum eſt: ꝑ qđ ueſtibulum de uia flectit̃. Ergo Aeneas: cũ uidet fauces atq; ueſtibulũ domus ĩpioꝝ: nõ eſt intra domũ: nec cõtactu ædiũ execrabili ſæuoq; polluit̃: ſed de uia uidet loca inter uiã & ædes locata Bidẽtes hoſtiæ qđ eſſent ĩquit Auienus: ĩterrogaui quẽdã de grãmaticoꝝ cohorte & ille bidentes oues eſſe reſpõdit: iccircoq; lanigeras adiectũ: ut oues planius demonſtrarent̃. Eſto inquam oues bidentes dicant̃. Sed quæ ratio huius ĩ ouibus ẽpitheti ſcire inquam uolo Atq; ille nihil contactus: oues ĩquit bidẽtes dictæ ſunt: ꝙ duos tãtum dentes habeãt. Tunc ego ubi terraꝝ quæſo te ĩnq̃ duos ſolos ꝑ naturam dentes habere oues aliquando uidiſti: Oſtẽtum enim hoc eſt factis piaculis procurandum. Tum ille permotus mihi & irritatus: quære inquit ea potius quæ a grãmatico quærenda ſunt. Nam de ouium dẽtibus opiliones percunctãtur: Facetias ego nebulonis hominis riſi: & reliq̃ Sed te percũctor quaſi ipſius uerborum naturæ cõſcium: Tum Seruius de numero dẽtium quem ille opinatus eſt reprehendẽdus a me nõ eſt: cum ipſe iam riſeris. Verũ procurandum mihi eſt ne illud obrepat ꝙ bidentes epithetũ ſit ouiũ cum Pomponius egregius attellanarum poeta in gallis trãſalpinis hoc ſcripſerit: Mars tibi uoueo factuꝝ: ſi unq̃ redieto bidẽte uerre. Publius aũt Nigidius ĩ libro quẽ de extis cõpoſuit bidentes appellari ait non oues ſolas: ſed omnes beſtias bimas. Neque tamen dixi: cur ita appellentur: Sed in commentariis ad ius pontificum pertinẽtibus legi bidennes primo dictas. d. littera ex ſuperfluo (ut ſæpe aſſolet) interiecta ſicut pro reire redire dicitur: & pro reamare redamare: & redarguere pro rearguere. Ad hiatum enim duarum uocalium procurandum interponi ſolet. d. littera. Ergo bidentes primum dictæ ſunt quaſi biennes. & longo uſu loquendi corrupta eſt uox: & ex bidennibus bidentes dictæ. Higinus tamen: qui ius pontificum nõ ignorauit: in. v. librorum quos de Virgilio fecit bidẽtes appellari ſcripſit hoſtias: quæ per ætatem duos dentes altiores haberent: per quos ex minore in maiorem tranſcendiſſe conſtaret ætatem. Iterum quent Auienus in his uerſibus Frena pelethronũ lapithæ gyroſq; dedere impoſiti dorſo: atq; eq̃tem docuere ſub armis Inſultare ſolo & greſſus glomerare ſuperbos ut Virgilius eq oſticiũ eq̃ti dederit. Nã inſultare ſolo & glomerare

greſſus: equi cōſtat eſſe nō equitis Bene inquit Seruius hæc tibi quæſtio nata ex incuria ueteris lectionis. Nā quia ſeculum noſtrum ab Ennio & omni bibliotheca uetere deſciuit: multa ignorāus quæ non laterent: ſi ueteꝝ lectio nobis eſſet familiaris. Omnes enim āti qui ſcriptores ut hominē equo īſidentem: ita & equū cū portaret hominē equitē uocauerūt: & equitare nō hominem tantū ſed equum quoq; dixerūt Ennius libro aīalium .vii. ait: Deniq; ui magna quadrupes eques atq; elephāti proiiciunt ſeſe Nunq̄d dubium eſt quin equitem in hoc loco ipſum & equū dixerint: cum addidiſſet illi epitheton quadrupes: Sic & eq̄tare quod uerbum e uocabulo equitis inclinatū eſt: & homo utēs equo & equus ſub homine gradiēs dicebat̄. Lucillius nāq; uir apprime linguæ latinæ ſcius equum & currere & equitare dicit hoc uerſu Nēpe hunc currere equū nos atq; eq̄tare uidemus Ergo & apud Maronem: q̄ antiquæ latinitatis diligēs fuit ita ītelligendū ē atq; eq̄tem docuere ſub armis. Ideſt docuerūt & equū portantē hominē inſultare ſolo: & greſſus glomerare ſupbos. Subiecit Auienus: Cū iam trabibus cōtextus acernis Staret equus ſcire uellē ī equi fabrica caſu ne an ex īduſtria hoc genus ligni nomīauerit. Nā licet unū pro quolibet ligno ponere poeticæ licentiæ ſit: ſolet tamē Virgilius temeritatē licentiæ non amare: ſed rationis certæ uim rerum uel nominum eligere.

Eques dicitur tā hō q̄ equus

Acer

MACROBII AVRELII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER. VII.

PRIMIS mēſis poſt epulas iam remotis & diſcurſim uariantibus poculis minutioribus: Prætextatus ſolet cibus inquit cum ſumitur tacitos efficere potus loquaces. At nos & īter pocula ſilemus tamq̄ debeat ſeriis uel etiam philoſophicis carere tractatibus tale conuiuium. Et Symmachus: Verum ne ita ſentis Vecti: ut philoſophia conuiuiis interſit: & non tamq̄ cenſoriæ quædam & plus nimio uerecunda materfamilias penetralibus ſuis contineatur nec miſceat ſe libero: cui etiam tumultus familiares ſunt: cū ipſa huius ſit uerecūdiæ: ut ſtrepitum nō modo uerborum: ſed ne cogitationum quidem in ſacrariū ſuæ q̄etis admittat. Doceat nos uel peregrīa īſtitutio & diſcipli

na a parthis patita: qui ſolent cum concubinis non cum coniugibus inire cõuiuia: tanq̃ has & in uulgus produci & laſciuire quoq; illas nõ niſi domi abditas tueri deceat tectũ pudorem. An ego cenſeat producẽdam philoſophiã: quo rethorica uenire ars & profeſſio popularis erubuit? Iſocrates enim græcus orator q̃ uerba prius libera ſub numeros ire primus coegit: cũ in cõuiuio a ſodalibus oraret̃: ut aliquid i mediũ de eloquẽtiæ ſuæ fonte proferret: hanc ueniã deprecatus eſt. Quæ præſens inquit locus & tempus exigit: ego nõ calleo: quæ ego calleo: nec loco præſenti ſunt apta nec tempori. Ad hæc Euſtachius: Probo Symmache ꝓpoſitum tuum: q̃ philoſophiam ea quam maximam putas obſeruatione uenereris: ut tãtum ĩtra ſuum penetral exiſtimes adorandã. Sed ſi propter hoc a cõuiuiis exulabit: procul hinc faceſſant & aliũtur eius honeſtatem dico & modeſtiã nec minus cũ ſobrietate pietatẽ Quam enim harũ dixerim minus eſſe uenerabilem? Ita fit ut ab eiuſmodi cœtibus relegatus matronarum talium chorus libertatem cõuiuiorũ ſolis cõcubinis ideſt uiciis & criminibus abdicat Sed abſit: ut philoſophia quæ in ſcholis ſuis ſollicite tractat de officiis cõuiuialibus: ipſa conuiuia reformidet: tanq̃ nõ poſſit rebus aſſerere. quæ ſolet uerbis docere: aut neſciat ſeruare modũ cuius ĩ omnibus humanæ uitæ actibus terminos ipſa cõſtituit. Neq; enĩ ita ad mẽſas inuito philoſophiã ut nõ ſe ipſa moderet̃ cuius diſciplina eſt rerum oĩum moderationem docere. Vt ergo ĩter te & Vectiũ uelut arbitrali iudicatiõe componam aperiam: q̃dem philoſophiæ tricliniorũ fores. Sed ſpõdeo ſic ĩterfuturam: ne mẽſuram notæ ſibi ac ſectatoribus ſuis diſpẽſationis excedat. Tunc Furius: Quia te unicum Euſtachi inquit ſectatorẽ philoſophiæ noſtra ætas tulit: oratus ſis ut modum diſpenſationis: quam das ei cõuiuãti: nobis ipſe patefacias. Et Euſtachius: Primum hoc eam ſcio ſeruaturam: ut ſecum æſtimet præſentium ingenia conuiuarũ. Et ſi plures peritos ue uel ſaltem amatoris ſui in conuiuii ſocietate repperit: ſermonem de ſe patietur agitari: quia uelut ꝑaucæ litteræ mutæ diſperſæ inter multas uocales in ſocietatem uocis facile mãſueſcũt: ita ratiores ĩperiti gaudẽtes cõſortio peritorũ: aut cõſonant ſi qua poſſunt aut rerũ talium capiunt̃ auditu. Si uero plures ab ĩſtitutiõe huius diſciplinæ alieni ſint: prudẽtibus q̃ pauciores interrerũt ſanciet diſſimulationẽ ſui: & patiet̃ loquacitatẽ maiori parti amicorẽ ſociare: ne rara nobilitas a plebe tumultuõſiore turbet̃. Et hæc eſt una de uirtutibus philoſophiæ: q̃a cũ orator nõ aliter niſi orãdo ꝓbet̃: philoſophus nõ mĩus

tacendo pro tēpore q̄ loquendo philoſophat̃. Si ergo pauci aderũt d° ctiores.ĩ cōſenſum rudis cōſortii ſalua & interquieſente ueri notione migrabunt: ut omnis diſcordiæ ſuſpicio faceſſat. Nec mirũ ſi doctus faciet: quod fecit quondam Piſiſtratus athenaꝝ tyrãnus: q cum filiis ſuis rectum dãdo cōſilium nō optinuiſſet aſſenſum: atq; ideo eſſet in ſimultate cũ liberis: ubi hoc æmulis cauſam fuiſſe gaudii cōperit ex il la diſcordia ſperãtibus in domo regnãtis naſci poſſe nouitate: uniuer ſitate ciuium cōuocata ait: ſuccenſuiſſe qdem ſe filiis nō acqeſcẽtibus patriæ uolũtati: Sed hoc ſibi poſtea uiſum paternæ aptius eſſe pietati ut ĩ ſententiam liberorum ipſe cōcederet. Sciet igitur ciuitas ſobolem regis cũ patre eſſe concordem. Hoc cōmento ſpem detraxit ĩſidiãtibus regnantis quieti. Ita in omni uitæ genere præcipueque ĩ lætitia conui uiali omne quod uidetur abſonum: in unam cōcordiam ſoni ſalua in nocẽtia redigẽdum eſt. Sic Agathonis cōuiuium, quia Socratas Phe dros pauſanias & Eriymmachos habuit. Sic ea cœna quã Callias doc tiſſimus dedit Charniadam dico Antiſthenem & Hermogenem cæte roſq; his ſimiles uèrbum nullum niſi philoſophũ ſenſit. At uero Al cioni uel Didonis menſa quaſi ſolis apta delitiis habuit hæc Ioppam: illa Poliphemum cithara cauentes. Nec deerant apud Alcinoum uiri ſaltatores: & apud Didonem Bitias ſic auriens merum ut ſe totum ſu perflua eius effuſione prolueret. Nonne ſiquis aut inter phæacas aut apud pœnos ſermones de ſapiẽtia erutos cōuiuialibus fabuliſ miſcuiſ ſet: & gratiã illis cœtibus aptam pderet: & ĩ ſe riſum plane iuſte moue ret. Ergo prima eius obſeruatio erit æſtimate cōuiuas: Deĩde ubi ſibi lo cũ pater uiderit: nō de ipſis profũditatis ſuæ ĩter pocula ſecretis loquet̃ nec nodoſas & anxias ſed utiles qdem facileſq; quæſtionis mouebit: Nã ſicut ĩter illos q exercitii genus habent ĩ mediis ſaltare cōuiuiis: ſi quis ut ſe ãplius exerceat: uel ad curſũ uel ad pugillatũ ſodales laceſſi uerit: quaſi ĩeptus relegabit̃ ab alacritate cōſortii. Sic apud m̃ſam quã do licet aptis philoſophãdum eſt ut crateri liquoris ad lætitiã nati ad hibeat̃ non modo nympharum ſed muſaꝝ quoq; admixtiōe temperi es: Nam (ſicut fateri neceſſe ẽ) in omni conuentu aut tacendum ẽ: aut loquendum. Queramus ſilentium ne cōuiuiis: an & opportunus ſer mo conueniat Nam ſicut apud athenas ariopagitæ tacentes iudicant ita inter epulas oportet ſemper ſileri. Non eſt ultra quærendum inter menſas philoſophandum nec ne ſit. Si uero non erunt muta conui uia: cur ibi ſermo permittitur: honeſtus ſermo prohibetur? maxi

me cum non minus quam dulcedo uini hilarent uerba conuiuium: Nam ſi Homeri latentem prudentiam inſcruteris altius: delinimentum illud quod Helena uino miſcuit: non herba fuit: non ex īdia ſuccus: ſed narrandi opportunitas: quæ hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudium. Vlyxis enī præclara facinora filio præſente narrabat.

πάντα μέν οὐκἂν ἐγὼ μυθήσομαι ὀαδὸνομήνω
ὅσσοι ὀδυσσῆος ταλασίφρονος εἰσίν ἄεθλοι
ἀλλ᾽οῖον τόδ᾽ἔρεξε καὶ ἔτλη καρτερός ἀνήρ
δήμω ἔνὶ τρώων ὅτι πάσχετε πήματ᾽ἀχαιοί

Ergo paternam gloriam & ſingula eius fortia dicēdo animum filii fecit alacriorem: & ita credita eſt contra mœrorem uino remedium miſcuiſſe. Quid hoc inquis ad philoſophiam? Immo nihil tam cognatū ſapientie: quam locis & temporibus aptare ſermones perſonarū quæ aderunt æſtimatione in medium uocata: Alios enim relata incitarūt exempla uirtutum: alios beneficiorum nonnullos modeſtiæ: ut & qui aliter agebant: ſæpe auditis talibus ad emendationem uenirent Sicautem uitiis irretitos: ſi & hoc conuiuiis exegerit loquēdi ordo: feriet philoſophia non ſentientes: ut Liber pater thyrſo ferit per obliquationē circunfuſæ hedere latente mucrone: quia non ita profitebitur in conuiuio cenſorem: ut palam uitia caſtiget. Cæterum his obnoxii repugnabunt: & talis erit conuinii tumultus: ut ſub huiuſmodi inuitati uideantur edicto.

Quomo do baccus ferit

Quod ſupereſt: læti bene geſtis corpora rebus
Procurate uiri: & pugnam ſperate parari.

Aut ut Homerus breuius & expreſſius dixit:

Ergo ſi opportunitas neceſſariæ reprehēſionis emerſerit: ſic a philoſopho proficiſcetur: ut & tecta & efficax ſit. Quid mirum ſi feriet ſapiēs ut dixi non ſentientes: cum interdum ſic reprehendat ut reprehenſus hilaretur? Nec tantum fabulis ſuis ſed īterrogationibus quoque uim philophiæ nihil ineptum loquentis oſtendet. Hanc ergo nullus honeſtus actus locuſue cœtuſue excludat quæ ita ſe aptat: ut ubiq; ſic appareat neceſſaria tanquam abeſſe illam nefas fuerit. Et Auienus: Nouas mihi duas diſciplinas uidens inducere interrogandi uel reprehendendi: ut alacritas utrinque iis ad quos ſermo eſt excitetur: cum dolor ſemper reprehēſionem uel iuſtam ſequatur. Vnde hæc quæ leuiter attigiſti fac quæſo enarrando planiora. Primum inquit Euſtachius hoc teneas uolo: non de ea me reprehenſione dixiſſe: quæ ſpeciem accuſa

tionis habet:ſed quæ uituperatiōis īſtar eſt:hoc græci ſcomma uocāt:
nō minus qdem amarum q̄ accuſatio:ſi importune proferat̄.Sed ſapi
entiæ ſic profeter̄:ut dulcedine quoq; non carear.Et priꝰ tibi de inter
rogando reſpondeam.Qui uult amœnus eſſe cōſultor:ea interrogat
quæ ſūt īterrogato facilia reſpōſu:& quæ ſcit illū ſedula exercitatione
didiciſſe.Gaudet enim qſquis prouocatur ad doctrinam ſuam in me
dium proferendam:quia nemo uult latere quod didicit:maxime ſi ſci
entia quam labore quæſiuit:cum paucis illi familiaris & plurimis ſi in
cognita:ut de aſtronomia uel dialectica cæteriſq; ſimilibus.Tunc enī
uidetur conſequi fructum laboris.cum adipiſcuntur occaſionem pu
blicandi quæ didicerant ſine oſtentationis nota:qua caret qui non in
gerit:ſed inuitatur ut proferat.Contra magne amaritudinis eſt:ſi corā
multis interroges aliquem quod non optima ſcientia quæſiuit.Cogi
tur enim aut negare ſe ſcire:quod extremum uerecundiæ damnū pu
tant:aut reſpondere temere & fortuito ſe euentui ueri falſiue commit
tere.Vnde ſæpe naſcitur inſcitiæ proditio:& omne hoc infortunium
pudoris ſui imputat conſulenti.Nec non & qui obierunt maria & ter
ras:gaudent cum de ignoto multis uel terrarum ſitu uel ſinu maris in
terrogantur:libenterq; reſpondent & deſcribunt modo uerbis modo
radio loca glorioſiſſimum putantes quæ ipſi uiderant aliorum oculis
obiicere.Quid duces & milites:qui fortiter a ſe facta ſemper dicturiūt
& non tacent arrogantiæ metu?Non ne ſi ut hæc referant inuitentur:
mercedem ſibi laboris exîmant perſolutam?remunerationem putan
tes inter uolentes narrare quæ fecerant?Adeo autem id genus narratio
num habet quendam gloriæ ſaporem:ut ſi inuidi uel æmuli forte præ
ſentes ſint:tales interrogationes obſtrependo diſcutiant:& alias inſe
rendo fabulas prohibeant illa narrari:quæ ſolent narranti laudem cre
are.Pericula quoq; præterita uel ęrumnas penitus abſolutas qui eua
ſit:ut referat:gratiſſime prouocatur.Nam qui adhuc in ipſis uel pau
lulum detinetur:horret admonitionem & formidat relatum.Ideo Eu
ripides expreſſit:adiecit enim σωθέντα:ut oſtenderet poſt finem ma
lorum gratiam relationis incipere.Et poeta noſter adiiciēdo olim:qd
aliud niſi poſt emenſa infortunia futuro tempore iuuare dicit memo
riam ſedati laboris?Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit.Nec nega
uerī eſſe malorū genera:quæ non uult q pertulit uel trāſacta meminiſ
ſe.Nec minus īterrogatus offendit̄ q̄ cum ī ipſis malis fuit:ut qui car
nifices expertus eſt & tormenta membrorū:ut qui infauſtas pertulit

orbitates: uel cui nota quondam afflicta cenſoria ē. Caue interroges: ne uidearis obiicere. Illum ſæpe ſi potes ad narrandum prouoca: qui recitando fauorabiliter exceptus eſt: uel qui libere & fœliciter legationē peregit: uel ab imperatore comiter affabiliterq; ſuſceptus ē: uel ſiquis tota pene claſſe a piratis occupata ſeu ingenio ſeu uiribus ſolus euaſit: quia uix implet deſiderium loquentis rerum talium uel lōgo narratio iuuat: ſi quem dicere iuſſeris amici ſui repentinam fœlicitatem. quātus illi honor acreuerit: quam ſponte non audebat uel tacere uel dicere modo iactantiæ modo malitiæ metu. Qui uenatibus gaudet: interrogetur de ſiluæ ambitu de ambage luſtrorum de uenationis euentu. Religioſus ſi adeſt: da illi referendi copiam qbus obſeruationibus meruerit auxilia deorum: quantus illi cerimoniarum fructus: quia & hoc genus religionis exiſtimant: numinum beneficia non tacere. Adde qa uolunt & amicos ſe numinibus extimari. Si uero & ſenex præſens eſt: habes occaſionem qua plurimum illi contuliſſe uideanis: ſi eum interroges uel quæ ad illum omnino non Pertinent. Eſt enim huic ætati loquacitas familiaris. Hæc ſciens Homerus quandam congeniem ſimul interrogantium Neſtori fecit offerri:

Tot loquendi ſeminā interrogando congeſſit: ut pruritum ſenectutis expleret. Et uirgilianus Aeneas gratum ſe ad omnia præbens Euādro uarias illi narrandi occaſiones miniſtrat. Neq; enim de una re aut altera requirit: ſed ſingula lætus. Exquiritq; auditq; uirum monumenta priorum. Et Euander conſultationibus captus ſcitis q̄ multa narrauerit. Hæc dicentem fauor excepit omnium. Sed mox ſubiecit Auienus Vos omnes qui doctorum doctiſſimi adeſtis orauerim: ut hortatu ueſtro Euſtachius quæ de ſcōmate paulo ante dixerit: animetur aperire Omnibuſq; ad hoc prouocantibus ille contexuit. Præter categoriam quæ ē ψόγος: & præter διαβολὴν quæ delatio eſt: ſūt alia duo apud

Lœdoria græcos nomina lœdoria & ſcōma: quibus nec uocabula latina reperio niſi forte dicas lediriam exprobrationem eſſe ad directam contumeliā:

Scomma Scomma enim pene dixerim morſum figuratū: quia ſæpe fraude uel urbanitate tegit. ut aliud ſonet aliud intelligas. Nec tamen ſemp ad amaritudinem pergit: ſed nonnūq̄ iis in quos iacit & dulce eſt. Quod genus maxime uel ſapiens uel alias urbāus exercet præcipue inter mēſas & Pocula: ubi facilis ē ad iracundiā ꝓuocatio. Nā ſicut ī præcipiti ſtantē uel leuis tactus īpellit: ita uino uel īfuſum uel aſpſum paruus

quoq; dolor ĩcitat in furorem. Ergo cautius ĩ cõuiuio abſtinendum ſcõmate: quod tectam ĩtra ſe habet iniuriam. Tãto enim preſſius hæ rent talia dicta q̃ directe ledorie: ut ami coangulosi q̃ directi mucrões tenacius infigunt: maximeq; dicta huiuſmodi nĩſũ præſentibus mo uent: quo uelut aſſenſus genere cõfirmat̃ iniuria. Eſt enim ledoria hu iuſmodi: Oblitus ne es quia ſalſamenta uendebas: Scõma autem: qđ diximus ſæpe cõtumeliam eſſe celatam: tale eſt. Meminimus quando brachio te emungebas. Nã cum res eadem utrobiq; dicta ſit: illud ta men ledoria eſt. quod aperte obiectũ exprobatumq; ẽ: hoc ſcõma qđ figurate. Octauius q natu nobilis uidebat̃. Ciceroni recitanti ait: Non audio quæ dicis Ille reſpõdit Certe ſolebas bene foratas habere aures. Hoc eo dictum ẽ: quia Octauius libys oriũdus dicebat̃: quibus mos ẽ autem forare. In eundem Ciceronẽ Laberius: cum ab eo ad cõſenſum non reciperet̃ dicente reciperem te niſi anguſte ſederemus: ait ille mĩus mordaciter: Atq; ſolebas duabus ſellis ſedere. obiiciens tanto uiro lu bricum fidei. Sed id quod Cicero dixit: niſi anguſte ſederemus: ſcom ma ẽ in. C. Cæſarem: qui in ſenatum paſſim tam multos admittebat: ut eos. xiiii. gradus capere non poſſent. Tali ergo genere quod fœtum cõtumelie ẽ: abſtinẽdum ſapienti ſup cæteris in cõuiuio eſt: Sũt alia ſcõmata minus aſpera edentatæ bellue morſus: ut Tullius in conſulẽ qui uno tantum die conſulatum peregit. Solent inquit eſſe flamĩes diales: modo conſules diales habemus Et in eundem: Vigilãtiſſimus eſt conſul noſter: qui in conſulatu ſuo ſomnum nõ uidit. Eidemq; ex probranti ſibi. ꝙ ad eundem conſulem non ueniſſet: Veniebam inqt ſed nox me comprehẽdit. Hæc & talia ſunt: quæ plus urbanitatis: mi nus amaritudinis habent: ut ſunt & illa de nonnullis corporis uitiis aut parum aut nihil gignentia doloris: ut ſi in caluitium cuiuſq̃ dicas uel in naſum ſeu curuam erectionem ſeu ſocraticam depreſſionem. Hæc enim quanto minoris infortunii ſunt: tanto lenioris doloris. Cõ tra oculorum orbitas non ſine excitatione commotionis obiicit̃. Quip pe Antigonus rex Theocritum chium: de quo iurauerat ꝙ ei parſurus eſſet occidit propter ſcomma ab eodem de ſe dictum. Cum enim qua ſi puniendus ad antigonum raperetur. ſolantibus eum amicis ac ſpẽ pollicentibus: ꝙ omnino clæmentiam regis experturus eſſet: cum ad eius oculos ueniſſet reſpondit: Ergo impoſſibilem mihi dicitis ſpem ſa lutis. Erat autem antigonus uno orbatus oculo: & ĩportũa urbanitas maledicacẽ luce priuauit. Nec negauerim philoſophos quoq; ĩcurriſſe

Ledoria
Scomma

nonunq̃ per indignationem hoc genus ſcommatis. Nam cum regis libertus ad nouas diuitias nuper erectus philoſophos ad conuiuium cõgregaſſet: & irridendo eorum minitulas quœſtiones: ſcire ſe uelle dixiſſet: cur & ex nigra & ex alba faba pulmẽtum unius coloris edat. Aridices philoſophus indigne ferens: tu nobis ĩquit abſolue: cur de albis & nigris loris ſimiles maculæ gignantur. Scommata quæ ĩ ſuperficie habent ſpeciem contumeliæ: ſed interdum non tangunt audientes cum eadem ſi obnoxio dicantur exagitant: ut contra ſunt quæ ſpecien laudis habent: & perſonarum audientis efficiunt cõtumeliæ plenan. De prætore prius dicam. Lucius Quintus prætor de prouĩcia nuper reuerterat: obſeruata quod mireris domitiani temporis prætura maxima caſtitate. Is cum æger aſſidenti amico diceret: frigidas ſe habere manus: renidens ille ait. At qui eas de prouincia calidas paulo ante reuocaſti. Riſit Quintus delectatuſq; eſt: quippe alieniſſimus a ſuſpicione furtorum. Contra ſi hoc diceretur male ſibi conſcidet ſua furta recoenti: exacerbaſſet auditum. Critobolum famoſe pulchritudinis adoleſcentem Socrates cum hac comparationem formæ prouocaret: iocabatur: non irridebat. Certe ſi dicas conſumatarum diuitiarum uiro tibi exci to creditores tuos: aut ſi nimis caſto gratæ ſunt tibi meretrices. quia cõtinua eas largitate dicaſti: utique delectabuntur ſcientes his dictis ſuã conſcientiam non grauari. Sicut contra ſunt: que ſub ſpecie laudis exagitant: ſicut paulo ante diuiſi. Nam ſi timidiſſimo dixero Achili uel Herculi comparandus es: aut famoſæ iniquitatis uiro: ego te Ariſtidi ĩ æquitate propono: ſine dubio uerba laudem ſonantia ad notam uituperationis ſuæ uterq; tracturus eſt. Eadem ſcommata eoſdem modo iuuare modo mordere poſſunt pro diuerſitate præſentium perſonarũ. Sunt enim quæ ſi coram amicis obiiciantur nobis: libenter audire poſſimus: & uxore uero ſeu parentibus magiſtri ſeu præſentibus dici in nos aliquod ſcomma nolimus: niſi forte tale ſit quod illorum cenſura libenter accipiat. Vt ſiquis adoloſcentem coram parentibus uel magiſtris irrideat: q; in ſanire poſſit continuis uigiliis lectiõibuſq; nocturnis: aut uxore præſente ꝙ ſtulte faciat uxorium ſe præbendo: nec ullã elegantiam eligendo formarum. Hæc enim & in quos dicũtur & præſentes hilaritate perfundunt. Commendat ſcomma & conditio dicentis: ſi in eadem cauſa ſit ut ſi alium de paupertate pauper irridea: ſi obſcure natum natus obſcure. Nam Tharſius Amphias cum ex hortulano potens eſſet: & in amicum quaſi degenerem nonnulla dixiſſet:

mox ſubiecit: Sed & nos de eiſdem ſeminibus ſumus: & omnes pariter lætos fecit. Illa uero ſcommata directa lætitiam cum in quem dicunt infundunt: ſi uirum fortem uituperes quaſi ſalutis ſuæ prodigum & pro aliis mori uolentem: aut ſi obieceris liberali: q res ſuas profundat minus ſibi q̃ aliis conſulendo. Sic & Diogene. Antiſtenem Cynicum magiſtrum ſuum ſolebat ueluti uituperando laudare. Ipſe me aiebat mendicum fecit ediuite: & pro ampla domo in dolio fecit habitare. Melius autem iſta dicebat: q̃ ſi diceret gratus illi ſum: quia ipſe philoſophum me & conſumatæ uirtutis uirum fecit. Ergo cum unum nomen ſcommatis ſit: diuerſi continentur in eo effectus. Ideo apud lacedæmonios inter cætera exactæ uitæ inſtituta hoc quoq; exercitii genus Lygurgo eſt inſtitutum: ut adoleſcentes & ſcommata ſine morſu dicere: & ab aliis in ſe dicta perpeti diſcerent. Ac ſiquis eorum in indignationem ob tale dictum prolapſus fuiſſet: ulterius ei in alterum dicere non licebat. Cum ergo uideas mi Auiene (inſtituenda eſt enim adoleſcentia tua: quæ ita docilis eſt ut dicenda præcipiat) cum uideas in q̃ anceps omne eſſe ſcommatum genus ſua deo in conuiis in quibus læticiæ inſidiabitur ira: ab eiuſmodi dictis faceſſas: & magis queſtiões cõuiuiales uel proponas uel ipſe diſſoluas. Quod genus ueteres ita ludicrum non putarunt: ut & Ariſtoteles de ipſis aliqua conſcripſent & Plutarchus & ueſter. Apuleius. Nec contemnẽdum ſit: quod tot philoſophantium curam meruit. Et Prætextatus: Hoc quæſtionũ genus cum & ſenilem deceat ætatem: cur ſoli iuueni ſuadet? Quin agite oẽs qui adeſtis hæc apta conuiuio fabulemur: nec de cibatu tantum ſed & ſi qua uel natura corporum uel alia præſente maxime Diſario noſtro cuius plurimum ad hoc genus quæſtionum poterit ars & doctrina cõferre: ſortiamurq; (ſi uidetur) ut per ordinẽ unuſquiſq; proponat quã ſoluendam exiſtimet quæſtionem. Hic aſſenſi omnes Prætextato anteloquium detulerunt: orantes ut cum ipſe cœpiſſet cæteris ex filio cõſultationis eius interrogandi conſtituerunt exemplum. Tum ille quero inquit: utrum ſimplex an multiplex cibus digeſtu facilior ſit: quia multos hunc nonnullos illum ſectantes uidemus. Et eſt quidem ſuperba ac contumax & ueluti ſui oſtentatrix continencia: contra amœnam ſe & comem appetentia uult uideri. Cum ergo cenſoria ſit una: delicata altera: ſcire equidem uelim: quæ ſeruandæ aptior ſit ſanitati. Nec longe petendus aſſertor eſt: cum Diſarius adſit: qui quod conueniat corporibus hũanis non minus callet: q̃ ipſa natura huius ſabricæ

Vtrum cibus ſĩplex an multiplex digeſtu facilior ſit

auctor & nutrix. Dicas ergo uelim: quid de hoc quod quæritur medici
næ ratio perſuadeat: Si me Diſarius inquit aliquis ex plebe imperitorū
de hac queſtione cōſuluiſſet: quia plebea ingenia magis exemplis q̄
ratione capiuntur: admonuiſſe illum contentus forem inſtitutionis
pecudum. qui ſi cum ſimplex & uniforme cibus ſit: multo ſaniores
ſunt corporibus humanis: & inter ipſa illæ morbis implicantur: qui/
bus (ut altiles fiant) offæ compoſitæ & quibuſdam condimentis uariæ
farciuntur. nec dubitaret poſt hac cum aduertiſſet animalibus ſimpli/
ci cibo utentibus familiarem ſanitatem ægreſcere autem & inter illa q̄
ſaginam compoſita uarietate crudeſcere: fortaſſe illum attentiorē exē/
plo altero feciſſem: ut conſideraret nullum unq̄ fuiſſe medicorum cir
ca curas ægreſcentium tam audacias negligentiæ: ut febrienti uarium
& non ſimplicem cibum daret. Adeo cōſtat q̄ facilis digeſtu ſit unifor
mis alimoniam: ut ei uel cum infima ſit natura ſufficiat: Nec tertiū
defuiſſet exemplum: ita eſſe uitandam ciborum uarietatem: ut uaria
ſolent uina uitati. Quis enim ambigat eum qui diuerſo uino utitur: i
repentinam ruere ebrietatem: nec dum hoc potus copia poſtulante?
Tecū autem Vecti cui ſoli perfectionem diſciplinarum omniū con/
tigit optinere: non tam exemplis q̄ ratione tractandum eſt: quæ & me
tacente clam te eſſe non potent. Cruditates eueniūt: aut qualitate ſuc
ci in quem cibus uertitur: ſi non ſit aptus humori qui corpus optinu/
it: aut ipſius cibi multitudine non ſufficiēte natura ad omnia quæ cō
geſta ſunt concoquendam. Ac primum de ſucci qualitate uideamus.
Qui ſimplicem cibum ſumit: facile quo ſucco uel corpus eius iuuetur
uel grauetur uſu docente cognoſcit. Nec enim ambigit cuius cibi qua
litate poſſeſſus ſit: cum unum ſumpſerit: & ita fit: ut noxa cuius cau/
ſa deprehenſa eſt: facile uitetur. Qui autem multiplici cibo alitur: di/
uerſas patitur qualitates ex diuerſitate ſuccorum. Nec concordant hu
mores ex materiæ uarietate naſcentes: nec efficiunt liquidum purum/
ue ſanguinem: in quem iecoris miniſterio uertuntur: & in uenas cum
tumultu ſuo tranſeunt. Hinc morborum ſcaturigo: qui ex repugnan
tium ſibi humorum diſcordia naſcuntur. Deinde quia non omnium
quæ eſui ſunt: una natura eſt: non omnia ſimul equntur: ſed alia:
& ita fit ut digeſtionum ſequentium ordo turbetur. Neque enim cibi
quē ſumimus: una digeſtio eſt: ſed ut corpus nutriat quattuor patit
digeſtiones: quarum unam omnes uel ipſi quoq; ebetes ſentiunt: ali/

as occultior ratio deprehendit Quod ut omnibus liqueat paulo altius mihi cauſa repetenda eſt. Quattuor ſunt nobis uirtutes: quæ admi niſtrandam alimoniam receperunt. Quarum una dicitur καθεκτική quæ deorſum trahit cibaria confecta mãdibulis. Quid enim iam craſ ſam materiam per faucium ãguſta fulciret: niſi eam uis naturæ occul tior hauriret: Hauſta uero ut non cõtinuo lapſu per omne corpus ſuc cedentibus ſibi foraminibus peruium adimum uſq; deſcendant: & ta lia qualia accepta ſunt: egerantur: ſed ſalutare officium digeſtionis ex pectant. Secundæ hoc cura uirtutis eſt: quam græci quia retentatrix ẽ uocant καθεκτική. Tertia quia cibum in aliud ex alio mutat: uocatur ἀλλοιωτική. Huic obſequuntur omnes: qa ipſa digeſtionibus curat Ventris enim duo ſunt orificia. Quorum ſuperius erectum recipit de uorata: & in follem uentris recondit. Hinc eſt ſtomacbus qui paterfa milias dici meruit: quaſi omne animal ſolus gubernãs. Nã ſi ægreſcat uita id ancipiti eſt titubante alimoniæ meatu: cui natura iamq̃ ratiõis capaci uelle ac nolle contribuit. Inferius uero demiſſum inteſtinis ad iacentibus inſeritur: & inde uia eſt egerendi. Ergo in uentre fit prima digeſtio uirtute ἀλλοιωτική in ſuccum uertente quicquid acceptum eſt. cuius fæx tetrimenta ſunt: quæ per inteſtina inferiore orificio tradẽ te labuntur: & officio quartæ uirtutis: cui ἀποκριτική nomen eſt: pro curatur egeſtio Ergo poſtq̃ in ſuccum cibus reformatur: hic iam ieco ris cura ſuccedit. Eſt autem iecur concretus ſanguis: & ideo habet nati uum calorem: quod confectum ſuccum uertit in ſanguinem. Et ſicut cibum in ſuccum uerti prima eſt: ita ſuccum tranſire in ſanguinem ſe cunda digeſtio eſt. Hunc calor iecoris adminiſtrandum per uenarum fiſtulas in ſua quæq; membra diſpergit: parte quæ ex digeſtis frigidiſ ſima eſt in lienem refuſa: qui ut iecur caloris: ita ipſe frigoris domicili um eſt. Nam ideo omnes dexteræ partes ualidiores ſunt & debiliores ſiniſtræ: quia has regit calor uiſceris ſui: illæ contagione frigoris ſini ſtra optinentis hebetantur. In uenis autem & arteriis: quæ ſunt recep tacula ſanguinis & ſpiritus: tertia fit digeſtio. Nam acceptum ſangui nem quodam modo defæcant: & quod in eo aquoſum eſt: uenæ in ueſicam refundunt liquidum uero purumque & altilem ſangui nem ſingulis totius corporis membris miniſtrant. Et ita fit ut cibũ ſolus uenter accipiat eius alimonia diſperſa per uniuerſos membro rum meatus: oſſa quoque & medullas & ungues nutriat & capil

quare homines ſũt fortiores ĩ pte dextera q̃ ſiniſtra

Quomodo fit Vrina

los. Etiam hæc eſt quarta digeſtio: quæ in ſingulis membris fit: dum
quod unicuiq; membro datum eſt: ipſi membro fit nutrimentũ. Nec
tamen huic totiens defæcato retrimenta ſua deſunt: quæ cum mem/
bra omnia in ſua ſunt ſanitate: per occultos euaneſcũt meatus: Si qua
uero pars corporis ægreſcat: in ipſam quaſi infirmiorem ultima illa q̃
diximus retrimenta labuntur Et hinc naſcuntur cauſæ quæ ῥεύματα
medicis uocare mos eſt Si enim fuerit ultimi ſucci iuſto uberior mul/
titudo: hanc a ſe repellit pars corporis illa: quæ ſanior eſt: & ſine dubio
labitur in infirmam: quæ uires nõ habet repellendi. Vnde & alieni re
ceptio diſtendit locum: in quem cecident: & hinc creãtur dolores. Hæc
eſt ergo triplex cauſa uel podagræ uel cuiuſlibet ex confluentia morbi:
id multitudo humoris: fortitudo membri a ſe repellentis: & recipien
tis infirmitas. Cum igitur aſſeruerimus: quattuor in corpore fieri
digeſtiones: quarum altera pendet ex altera & ſi præcedens fuerit
impedita: nullus fit ſequentis effectus: recurramus animo ad illam
primam digeſtionem: quæ in uentre conficitur: & inuenietur quid im
pedimenti ex multiformi naſcatur alimonia. Diuerſorum enim cibo/
rum diuerſa natura eſt: & ſunt qui celerius qui tardius digeruntur. Cũ
ergo prima digeſtio uertitur in ſuccum: quia non ſimul accepta om/
nia uertuntur: quod prius uerſum eſt: dum alia tardius uertuntur ace
ſcit: & hoc ſæpe etiam eructando ſentimus. Alia quoq; quibus tarda
digeſtio eſt uelut ligna humida quæ urgente igne fumum de ſe creant
ſic illa imminente igne naturæ fumant: dum tardius coquuntur ſiq/
dem nec hoc ſeuſum eructantis euadat. Cibus autem ſimplex non ha
bet cõtrouerſam moram: dum ſimplicem in ſuccum uertitur. Nec di
geſtio illa turbatur: dum omnes ſibi pro ſtatuta momentorum dimẽ
ſione ſuccedunt. Siquis autem (quia nihil impatientius imperitia) ra/
tiões has dedignet audire: extimans nõ impediri digeſtionem niſi ſola
ciboꝝ multiudĩe: nec uelit de qualitate tractare. Hic quoq; multifor/
mis alimonia deprehendit cauſa morborum. Nam pulmẽtorum uari
etas recepit uaria cõdimenta: quibus gula ultra q̃ naturæ neceſſe ẽ la/
ceſſit: & fit inde congeries: dum pruritũ deſiderii amplius uel certe de
ſingulis parua libat. Hinc Socrates ſuadare ſolitus erat illos cibos po
tuſue uitãdos: qui ultra ſitim famemue ſedandã producunt apetẽtiã:
deniq; uel propter hoc edẽdi uarietas repudietᷣ: quia plena eſt uolupta
tis: a qua ſenis & ſtudioſis cauẽdum eſt. Quid enim tam cõtrarium q̃
uirtus & uoluptas. Sed modũ diſputatiõis facio: ne uidear hoc ipſũ in

quibi potiſſe uetãdi

quo ſumus: licet ſobrium ſit tamen quia uarium eſt accuſare cõui-
uium. Hæc cum Prætextato & cæteris prona aſſenſione placuiſſent.
Euangelus exclamauit nihil tam indignum toleratu: q̃ q̧ aures nr̃as
græca lingua captiuas tenet: & uerborũ rotunditati aſſentire cogimur
circunuenti uolubilitate ſermonis: quia a extoruendum fidem agit in
audientes tyrannam. Et quia hid loquendi laberinthis impares nos fa
temur: age Vecti hortemur Euſtachium: ut recepta contraria diſputa
tione quicquid pro uario cibo dici põt uelit cõmunicare nobiſcum: ut
ſuis telis lingua uiolentia ſuccũbat: & grecus græco eripiat hunc plau-
ſum: tamq̃ cornix cornici oculos effodiat. Et Simmachus: Rem iocũ
dam Euangele amarius poſtulaſti. Audere enim cõtra tam copioſe &
eleganter inuenta: res quæ habeat utilem uoluptatem: ſed non tamq̃
ingeniis inſidiantes & glorioſis tractatibus inuidentes hoc debemus
expetere. Nec abnego potuiſſe me quoque tamq̃ palinodiam canere.
Eſt enim rethorica præluſio communes locos in utramuis partem iuẽ
torum alternatione tractare. Sed quia facilius græcorũ inuentionibus
a grecis forte aliis relata reſpondent: te Euſtachi oramus omnes: ut ſen
ſa & inuenta Diſarii cõtrariis repellenda ĩ integrum reſtituas exaucto
ratum conuiuiorum leporem. Ille diu hoc a ſe officiũ deprecatus: ubi
tor impellentium procerum quibus obuiandum nõ erat hortatui ſuc
cubuit: bellum ĩquit duobus mihi amiciſſimis cogor indicere. Diſario
& cõtinentiæ. Sed ab auctoritate ueſtra tanq̃ ab edicto prætoriis impe
trata ueniã gulæ pattronum (quia neceſſe eſt) piofitebor. In primo ſpe
cioſis magis quã ueris pene nos Diſarii exemplis: ut docebitur. noſtri
cepit ingenium. Ait enim pecudes uti ſimplici cibo & ideo expugna
ri difficilius earum quã hominum ſanitatem. Sed utrãq; falſam ꝓba
bo. Nã neque ſimplex eſt animalibus multis alimõia: nec ab illis quã
a nobis morbi ĩremotiores. Teſtatur unum uarietas pratorum quæ de
paſcunẽ qbus herbæ ſunt amaræ pariter & dulces aliæ ſuccũ calidum
aliæ frigidum nutrientes: ut nulla culina poſſit tam diuerſa cõdire: q̃
in herbis natura uariauit. Notus eſt Eupolis inter elegãtes habendus
ueteris comœdiæ poetas. Is in fabula quæ inſcribit æges: ĩducit capras
de cibi ſui copia ĩ hæc ſe uerba iactantes: βοσκόμεθ ὕλης ἄπο παντο-
δαπῆς Videt ne uobis ciboꝝ iſta ſimplicitas: ubi tot enumerant uel
arbuſta uel frutices nõ minus ſucco diuerſa quã nomĩe? Quod aũt nõ
facilius morbis homines quã pecudes occupentur: Homero teſte cõ
tẽtus ſum q peſtilentiam refert a pecudibus eſſe ĩchoatã: quãdo mor

bus ante q̃ in homines poſſet irrepere: facilius captis pecoribus incu/
buit. Sed & quanta ſit multis animalibus infirmitas: uitæ breuitas in
dicio eſt. Quid enim eorum quibus noticia nobis in uſu eſt: poteſt an
nos hominis æquare: niſi recurras forte ad ea quæ de coruis atq; cor/
nicibus fabuloſa dicunt: Quos tamen uidemus omnibus inhiare ca/
dauenbus: uniuerſiſq; ſeminibus inſidiari: fructus arboꝝ perſequi.
Nam nõ minus edacitatis habẽt: q̃ de longæuitate eoꝝ opinio fabulat.
Secundum (ſi bene recordor) exemplum eſt: ſolere medicos ægris ſim/
plicem cibum offerre nõ uarium: cum hunc offeratis (ut opinor) non
quaſi digeſtu faciliorem: ſed quaſi minus appetẽdum: ut horrore uni/
formis alimoniæ edendi deſiderium langueſceret quaſi multis conco/
quẽdis pro ĩfirmitate non ſufficiente natura. Ideo ſiquis ægreſcentiũ
uel de ipſo ſimplici cibo amplius appetat: ſubducitis adhuc deſiderãti
Ideo uobis commento tali nõ qualitas: ſed modus quæritur. Quod
autem in edendo ſicut in potando ſuades uaria uitari: habet latentis
captionis inſidias: quia nomine ſimilitudinis coloratur. Ceterum lon
ge alia ciborum ratio eſt. Quis enim nunq̃ edendo plurimum mente
ſauciatus eſt: quod in bibendo contingit. Fartus cibo ſtomacho uel uẽ
tre grauat: infuſus uino fit ſimilis inſano. Opinor quia craſſitudo ci/
bi uno ĩ loco permanens expectat adminiſtrationem digeſtiõis: & tũc
Quare ui nũ ĩebriat
demum membris ſenſim confectus illabitur: potus ut natura leuior
mox altum petit: & cerebrum: quod in uertice locatum eſt ferit fumi
calentis aſpergine: & ideo uaria uina uitant: ne res quæ ad poſſidendũ
caput repentina eſt: calore tam diuerſo q̃ ſubito conſilii ſedem ſauciet
Quod æque in cibi uarietate metuendũ nulla ſimilitudo ratio nulla
perſuadet. In illa uero diſputatione qua digeſtionum ordinem ſermo
ne luculento & uario digeſſiſti: illa omnia quæ de natura humani cor
poris dicta ſunt: & nihil nocent propoſitæ quæſtioni: & eloquenter di
cta non abnego. Illi ſoli non aſſentior: ꝙ ſuccos uarios de ciborum ua/
rietate confectos dicis contrarios eſſe corporibus: cum corpora ipſa de
cõtrariis qualitatibus fabricata ſint. Ex calido enim & frigido de ſicco
& humido conſtamus Cibus uero ſimplex: cui adeſt ſuccum de ſe uni
us qualitatis emittit. Scimus autẽ ſimilibus ſimilia nutriri. Dic quæ
ſo unde aliæ tres qualitates corporis nutrientur Singula autem ad ſe
ſimilitudinem ſui rapere teſtis eſt Empedocles: qui ait:

Te aũt ſæpe audio Hippocratis tui uerba cũ admiratiõe referẽtem: Ergo ſi homo nõ unum: nutriendus eſt non ex uno. Nam & deus omnium fabricator aerem: quo circunfundimur & cuius ſpiramus hauſtu: non ſimplicem uoluit habere qualitatem: ut aut frigidus ſit ſemp aut caleat: ſed nec continuæ ſiccitati nec perpetuo eum addixit humori: quia una nos non poterat qualitate nutrire de permixtis quatuor fabricatos. Ver ergo calidum fecit & humectum. Sicca eſt æſtas & calida Auctũnus ſiccus & frigidus. Hyems humida pariter & frigida ẽ. Sic & elementa quæ ſunt noſtra principia: ex diuerſitatibus etiam ipſa cõſtant & nos nutriunt. Eſt enim ignis calidus & ſiccus. Aer humectus & calidus. Aqua ſimiliter humecta & frigida. Terra frigida pariter & ſicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis cum nihil nec in nobis nec circa nos nec in iis de quibus ſumus uniforme ſit. Quod autẽ aceſcere uel nonnũq̃ fumare in ſtomacho cibum uis aſſignare uarietati: ut credamus pronũcies oportet: aut ſemper eum qui uario cibo utitur hæc pati: aut nunq̃ illum pati qui ſimplicem ſumit. Si uero & qui menſa fruitur copioſa hoc uitium ſæpe non ſentit: & qui ſe uno cibo afficit: ſæpe ſuſtinet quod accuſas: cur hoc uarietati & non perpetuo eum edacitati aſſignas? Nam & de ſimplici auidus noxam patitur cruditatis: & in uario moderatus digeſtionis commodo fruitur. At inquies ipſa immoderatio ex ciborum uarietate naſcitur titillãte gula: & ad aſſumenda plura q̃ neceſſe eſt prouocante. Rurſus ad ea quæ iam dixi reuoluor: cruditates de modo non de qualitate prouenire. Modũ enim ſeruat: qui ſui potens eſt. Et in menſa ſicula uel aſiana excedit impatiens: etiam ſi ſolis oliuis aut olere ueſcatur. Et tamen ille copioſus: ſi moderationem tenuit: ſanitatis compos eſt: contra inſanus fit ille: cui merus ſal cibus eſt ſi hoc ipſum uoraciter in uaſerit. Poſtremo ſi in his quæ ſumimus: uarietatem noxiam putas: cur potiõum remedia quæ per os humanis uiſceribus infunditis: ex tam cõtrariis ac ſibi repugnãtibus mixta compoſitis? Succo papaueris admiſcetis euforbium mandragoram: aliaſq; herbas conclamati frigoris pipere temperatis. Sed nec monſtruoſis carnibus abſtinetis inſerentes poculis teſticulos caſtrorum & uenenata corpora uiperarum: quibus admiſcetis quicquid nutrit india: quicquid deuehitur herbarum: quibus creta generoſa eſt. Cum ergo ad cuſtodiam uitæ hec faciant remedia: q̃ cibus ſiquidem illa eam reuocent iſte cõtineat: cur illis ꝓuidere uarietatem laboras? iſtũ ſqualori uniformitatis addicis? Poſt oĩa in uoluptatẽ cenſura cothur-

qualitates anni

merus sal cibus

nati ſermonis inuectus es: tam q̃ uoluptas uirtuti ſemp inimica ſit: & nō cum in luxum ſpreta mediocritate prolapſa eſt. Quid enim agit ipſe ſerius non edendo niſi cogente fame nec potando præter ſitim: niſi ut de utroq; capiat uoluptatem? Ergo uoluptas non mox nomīe ipſo infamis eſt: ſed fit modo utendi uel honeſta uel arguenda. Parum eſt ſi accuſata ſit & non etiam laudetur uoluptas. Nam cibus qui cū uoluptate ſumitur deſiderio tractus in uentrem reconditur patula expectatione rapientem: & dum animo ſe fruitur: mox eum concoquit. Quod non ex æquo cibis euenit: quos nulla ſui dulcedo commendat Quid ergo accuſas uarietatem quaſi gulæ irritamētum: cum ſalus ſit hominis uigere appetentiam: qua deficiente langueſcit: & periculo ſit propior. Nam ſicut in mari gubernatores uento ſuo etiam ſi nimius ſit: contrahendo in minorem modum uela præteruolāt: & flatum cū maior eſt coercent: ſopitū uero excitare non poſſunt: ita & appetentia cum titillatur & creſcit rationis gubernaculo temperatur. Si ſemel ceciderit: animal extinguit. Si ergo cibo uiuimus: & cibum appetentia ſola commendat: elaborandum nobis eſt cōmento uarietatis: ut hæc ſēper prouocetur: cum præſto ſit ratio quæ intra moderatiōis ſuæ terminos temperetur. Memineritis tamen lepido me conuiuio adeſſe non anxio. Nec ſic admitto uarietatem: ut probem ubi quærūtur æſtiuæ niues & hybernæ roſæ. Et dum magis oſtentui q̃ uſui ſeruitur: ſiluaꝝ ſecretum omne luſtratur: & peregrina maria ſollicitātur. Ita enim fit ut etiam ſi ſanitatem ſumentium mediocritas obſeruata non faucier ipſe tamen luxus morū ſit ægritudo. His fauorabiliter exceptis Diſarius obſecutus es inquit. Euſtachi dialecticæ: ego medicinæ. Qui uolet eligere ſequenda: uſum conſulat: & quid ſit utilius ſanitati experiētia docebit. Poſt hæc Flauianus & alios quidem medicos idem dicentes ſēper audiui uinum inter calida cenſendum. Sed & nunc Euſtachius cū cauſas ebrietatis attingeret: prædicabat uini calorem Mihi autem ſæpe hoc mecum reputanti uiſa eſt uini natura frigori proprior q̃ calori: & in medium profero quibus ad hoc extimandum trahor: ut ueſtrū ſit de me extimatione iudicium. Vinum quantum mea fert opinio. ſicut natura frigidum eſt: ita capax uel etiam appetens caloris fit: cum calidis fuerit admotum. Nam & ferrum cum tactu ſit frigidum: ψυχρὸν χαλκὸν ὀλοῦσιν. ſi tamē ſolem pertulerit concaleſcit: & calor aduena natiuum frigus expellit. Hoc utrum ita eſſe ratio pſuadeat reqramus Vinū aut fotu aut potu īterrioribus conciliat. Vt ſuperficiē

ſuret adhibetur:cum infunditur cuti. Quin frigidũ ſit nec medici infi
cias eunt:calidum tamen in ĩterioribus prædicant:cũ non tale deſcen
dat:ſed admixtum calidis concaleſcat. Certe reſpondeãt uolo:cur ſto/
macho in laſſitudinem degeneranti ad inſtaurandas conſtrictione ui/
res offerant ægreſcenti uinum:niſi frigore ſuo laſſata cogeret:& colli/
geret diſſoluta. Et cũ laſſo (ut dixi) ſtomacho adhibeant calidũ:ne crẽ/
ſcat ulterius laſſitudo:a uini potu non prohibent defectum in robur
hac curatione mutantes. Dabo aliud indicium accidentis uino q̃ ingẽ
tis caloris. Nam ſiquis aconitum neſciens hauſerit:non nego hauſtũ
eum meri plurimi ſolere curari. Infuſum enim uiſceribus trahit ad ſe
calorem:& ueneno frigido quaſi calidũ iam repugnat. Si uero aconi/
tum ipſum cum uino tritum potui datum ſit:haurientem nulla cura
tio a morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidum admixtione
ſui frigus auxit ueneni. Nec in interioribus iã caleſcit:quia non liberũ
ſed admixtũ alii:imo ĩ aliud uerſum deſcẽdit in uiſcera. Sed & ſudore
nimio uel laxato uentre defeſſis uinum ingerũt:ut ĩ utroq; morbo cõ/
ſtringat meatus: Inſomnem medici frigidis oblinũt modo papaueris
ſucco:modo mandragora uel ſimilibus:in quibus ẽ & uinũ: Nã uino
ſomnus reduci ſolet quod non niſi ĩgentis frigoris teſtimoniũ ẽ. Dein
de oĩa calida uenerem prouocant:& ſemen excitant:& generationi fa/
uent. Hauſto autem mero plurimo fiũt uiri ad coitum pigriores. Sed
nec idoneum cõceptioni ferunt:quia uini nimietas ut frigidi facit ſe/
men exile uel debile. Hoc uero uel manifeſtiſſimam extimatiõis meæ
habet aſſertionẽ:ꝙ quæcumq; nimium algentibus:eadem contingũt
ebriis:fiunt enĩ tremuli pallidi graues & ſaltu tumultuantis ſpiritus.
Artus uero & membra quatiũtur. Idem corporis torpor ambobus ea/
dem linguæ titubatio. Multis etiam morbus ille quẽ ϖαράλυσιν græ
ci uocant:ſic nimio uino ut multo algore contingit. Reſpicere etiam q̃
natura curationum adhibeãtur ebriis. Non ne cubare ſub multis ope/
rimentis iubẽtur:ut extinctus calor refoueatur? non & ad calida laua/
cra ducuntur? non illis unctionũ tẽpore calor corporis excitat? Poſtre
mo qui fiunt crebro ebrii:cito ſeneſcunt. Alii ante tẽpus cũpetẽtis æta
tis uel caluicio uel canicies inſigniuntur quæ nõ niſi inopiã caloris eue
niunt. Quid aceto frigidius:quod culpatũ uinũ ẽ? Solum enĩ hoc ex
oĩbus humoribus creſcentẽ flammã uiolẽter extinguit:dum p frigus
ſuũ calorẽ uincit elemẽti. Nec hoc prætereo:ꝙ ex fructibus arborũ illi
ſunt frigidiores:quoꝝ ſuccus imitat̃ uini saporẽ:ut mala ſeu ſimplicia

ſeu granata ſeu cytonia: quæ cotonea uocāt Cato. Hoc ideo dixerim:
ꝙ me ſæpe mouit & exercuit mecum diſputantem: quia in mediū ꝓ
ferre uolui quid de uino extimauerim ſentiēdū. Cæterū cōſultationē
mihi debitam non omitto. Te enim Diſari conuenio: ut quod quærē
dum mihi occurrit abſoluas: Legiſſe apud græcum philoſophum me
mini ni fallor. Ille Ariſtoteles fuit ī libro quem de ebrietate cōpoſuit:
Mulieres raro in ebrietatem cadere: crebo ſenes: nec cauſam uel huius
frequentiæ uel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporū to
ta hæc quæſtio pertinet: quā noſſe & induſtriæ tuæ & profeſſionis offi
cium eſt: uolo te cauſas rei: quam ille ſententiæ loco dixit: ſi tamē phi
loſopho aſſentiris aperires Tum ille recte & hoc Ariſtoteles ut cætera:
nec poſſum non aſſentiri uiro cuius īuentis nec ipſa natura diſſentit:
Mulieres īquit raro inebriantur: crebro ſenes. Rationis plena gemina
iſta ſententia: & altera pendet ex altera. Nam cū didicerimus quid mu
lieres ab ebrietate defendat: iam tenemus quid ſenes ad hoc frequētet
impellat. Contrariam enim naturam ſortita ſunt muliebre corpus: &
corpus ſinile. Mulier humectiſſimo ē corpore. Docet hoc & leuitas cu
tis & ſplendor: docent præcipuæ aſſiduæ purgatione ſuperfluo exone
rantes corpus humore. Cum ergo epotum uinum in tam largū cecide
rit humorem: uim ſuam perdit: & fit dilutius: nec facile cerebri ſedem
ferit fortitudine eius extincta. Sed & hæc ratio iuuat ſententiæ uerita
tem: ꝙ muliebre corpus crebris purgationibus deputatū pluribus con
ſertum foraminibus ut pateat īmeatus: & uias præbeat humori in ege
ſtionis exitum cōfluenti. Per hæc foramina uapor uini celeriter euane
ſcit. Contra ſenibus ſiccū corpus ē quod ꝓbat aſperitas & ſqualor cu
tis. Vnde & hæc ætas ad fletū fit difficilior: qd̄ ē īdiciū ſiccitatis. Intra
hos uinū nec patitur contrarietatē repugnantibus humoris ītegra ui ſua
adhæret corpori arido: & mox loca tenet q̄ ſapere homini miniſtrant.
Dura quoq; eſſe ſenū corpora nulla dubitatio ē: & ideo etiā ipſi natu
rales meatus ī membris durioribus obſerantur: & hauſto uino exhalatio
nulla contingit: ſed totum ad ipſam ſedem mentis aſcendit. hinc fit
ut & ſani ſenes malis ebriorum laborent tremore membroꝝ linguæ ti
tubantia: abundantia loquendi: iracūdiæ concitatiōe: quibus tā ſubia
cent iuuenes ebrii q̄ ſenes ſobrii. Si ergo leuem pertulerint impulſum
uini: non accipiunt hæc mala ſed icitāt: quibus ætatis ratione iā capiti
ſunt. Probata omnibus Diſarii diſputatiōe ſubiecit Symmachus: Vt
ſpectata ē tota ratio quam de muliebri ebrietatis raritate Diſarius iue

nit:ita uinũ ab eo prætermiſſum ẽ:nimio frigore:quod in earũ corpo re eſt:frigeſcere hauſtum uinum:& ita debilitari ut uis eius quæ elan-guit nullum calorem poſſit de quæ naſcitur ebrietas excitare. Mulierũ naturam calidiorem eſſe uirili. Cap.

AD hæc horis: Tu uero Symmache fruſtra opinaris frigidã mu-lierum eſſe naturam:quam ego calidiorem uirili(ſi tibi uolenti erit)facile probabo. Humor naturalis in corpore:quando ætas traſiit pueritiam:fit durior:& acuitur in pilos. Ideo tunc & pubes & genæ & aliæ partes corporis ueſtiuntur. Sed in muliebri corpore hunc humo-rem calore ſiccante fit inopia pilorum:& piloꝝ:& ideo ĩ corpore ſexus huius manet continuus ſplendor & lenitas eſt. Eſt & hoc in illis ĩdiciũ caloris abũdantia ſanguinis cuius natura feruor ẽ. Qui ne urat corpus ſi inſidat:crebra purgatione ſubtrahit̃. Quis ergo dicat frigidas? quas nemo pot̃ negare plenas caloris:q̃a ſanguinis plenæ ſũt? Deinde licet urendi corpora defunctoꝝ uſus noſtro ſæculo nullus ſit:lectio tamẽ docet eo tẽpore:quo igni dari honor mortuis habebat̃:ſi quando uſu ueniſſet ut plura corpora ſimul ĩcẽderent̃:ſolitos fuiſſe funerum mini ſtros denis uiroꝝ corporibus adiicere ſingula muliebria:& unius adiu tu quaſi natura flamei & ideo celeriter ardentis cætera flagrabant. Ita nec ueteribus calor mulierũ habebat̃ incognitus Nec hoc tacebo:ꝙ cũ calor ſemper generationis cauſa ſit:fœmĩæ ideo celerius q̃ pueri fiunt idoneæ ad generandũ:quia calent amplius. Nam & ſecũdũ iura publi ca duodecimus annus in fœmina & quatuordecimus in puero definit pubertatis ætatem Quid plura? Non ne uidemus mulieres quãdo ni mium frigus ẽ mediocri ueſte contentas:nec ita operimentis plurimis ĩuolutas ut uiri ſolẽt:ſcilicet naturali calore cõtra frigus quod aer ige rit repugnante? Reſponſio ad prædicta. Cap.

Quare pi-li ĩ uiro & nõ ĩ fœmi na

AD hæc renidens Symmachus:Bene inquit Horus noſter tentat uideri orator ex cynico:qui ĩ contrariũ uertit ſenſus:quibus po-teſt muliebris corporis frigus probari. Nam quod pilis:ut uiri non ob-ſidentur:inopia caloris eſt. Calor eſt enim qui pilos creat. Vnde & eu nuchis deſunt:quorũ naturã nulus negauerit frigidiorẽ uiris. Sed & ĩ corpore humano illæ partes maxime ueſtiunt̃:quibus amplius ineſt caloris. Leue autem ẽ llieꝝ corpus quaſi naturali frigore denſet̃. Co-mitatur enim algorem denſitas:leuitas dẽſitatẽ. Quod uero ſæpe pur gantur:nõ multi ſed uitioſi humoris indiciũ eſt. Indigeſtum ẽ enim & crudum quod egeritur:& quaſi infirmum efluit nec habet ſedem:

ſed natura quaſi noxium & magis frigidum pellitur. Quod maxime probatur: quia mulieribus cum purganter: etiã algere cõtingit. Vnde intelligitur frigidum eſſe quod effluit: & ideo in uiuo corpore nõ manere quaſi ĩopia caloris ex caloris ſed pinguis carnis & oleo ſimilioris: quod nõ illis cõtingeret ex calpre. Quod cito admonẽt generationis: nõ nimii caloris ſed naturæ ĩfirmiori ẽ: ut exila poma celerius mature ſcũt: robuſta ſerius. Sed ſi uis ĩtelligere ĩ generatiõe uerã rõnẽ caloris: cõſiderata uiros lõge diutius pſeuerare ĩgenerãdo: q̃ mulieres ĩ panendo. Et hæc tibi ſit ĩdubitata ꝓbatio in utroq; ſexu uel frigoris uel caloris. Nã uis eadẽ ĩ frigidiore corpore celerius extĩguit: ĩ calidiore diutius perſeuerat Quod frigus aeris tolerabilius uiris ferũt: facit hoc frigus ſuum Similibus enim ſilia gaudent. Ideo ne corpus earum frigus horreat: facit conſuetudo naturæ: quã ſortitæ ſunt frigidiorem.

SEd de iis ſinguli ut uolũt iudicent. Ego uero ad ſortem cõſulendi uenio: & quod ſcitu dignum extimo: ab eodẽ Diſario quæro & mihi uſq; ad effectum nimio amico & cum in cæteris tum in iis optime docto. Nuper in tuſculano meo fui: cum uindimiales fructus pro annua ſolennitate legerentur. Erat uidere permixtos ruſticis ſeruos haurire uel de expreſſo: uel de ſponte fluente muſtum: nec tamen ebrietate capi. Quod in illis præcipue admirabar: quos impelli ad ĩſaniã paruo uiuo noueram Quæro quæ ratio de muſto ebrietatem: aut tardam fieri faciat aut nullam.

AD hæc Diſarius: Omne quod dulce eſt cito ſaciat: nec diuturnã deſiderii ſui fidem tenet. Sed in locũ ſacietatis ſuccedit horror: ĩ muſto autem ſola dulcedo eſt: ſuauitas nulla. Nam uinum cũ infantia eſt dulce: cum pubeſcit magis ſuaue q̃ dulce ẽ. Eſſe autem harum duarum rerum diſtantiam certe Homerus teſtis eſt: qui ait:

Muſtum nõ ebriat.

Vocat enĩ mel dulce & uinũ ſuaue. Muſtũ ĩgitur cũ nec dũ ſuaue eſt: ſed tantummodo dulce: horrore quodam tantũ ſumi de ſe non patitur: quantum ſufficiat ebrietati. Addo aliud naturali ratione ebrietati dulcedinem repugnare: adeo ut medici eos qui uſq; ad periculum diſtendũtur: uino plurimo cogant uomere: & poſt uomitum contra fumum uini qui remanſit in uenis: panem offerũt melle illitũ: & ita hominẽ ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo non inebriat muſtum: ĩ quo eſt ſola dulcedo. Sed & hoc idonea ratiõe deſcendit ꝙ muſtum graue eſt: & flatus & aquæ permixtione & pondere ſuo cito inte

ſtina delabitur:ac profluit:nec manet in locis obnoxiis ebrietati. Delapſum uero relinquit ſine dubio in homine ambas qualitates naturæ ſuæ:quarum altera in flatu:altera in aquæ ſubſtantia eſt. Sed flatus quidem quaſi æque ponderoſus in nimia delabitur: aquæ uero qualitas non ſolum ipſa non impellit in inſaniam:ſed & ſi qua uinalis fortitudo in homine reſedit:hanc diluit & extinguit. Ineſſe autem aquam muſto uel hinc docetur:ꝙ cum in uetuſtate procedit:fit mēſura minus:ſed acrius fortitudīe:quia exhalata aqua qua molliebaẗ:remanet uini ſola natura cū fortitudine ſua libera nulla diluti humoris permixtione mollita. aqua ī muſto naturalis

Oſt hæc Furius Albinus:Ego quoque pro uirili portione Diſarium noſtrum in exercitum nō relinquo. Dicas quæſo quæ cauſa difficile digeſtum facit iſicium:quod ab inſecutione inſicium dictū amiſſione enim litteræ poſtea quod nunc habet nomen optinuit: cū multum in eo digeſtionem futuram iuuerit tritura tā diligens:& quicquid graue erat carnis aſſumpſerit:conſumationemq; eius multa ex parte cōfecerit. Et Diſarius. Inde hoc genus cibi difficile digeriẗ:unde putas ei digeſtionem ante prouiſam. Leuitas enim quam tritura præſtitit:facit ut innatet udo cibo:quē ī madio uentris iuenerit nec adhæreat cuti uēris:de cuius calore digeſtio promouetur:ſic & mox tritum atq; firmatum:cum in aquam coiicitur natat. Ex quo intelligitur: ꝙ idem faciens in uentris humorem ſubducit ſe digeſtionis neceſſitati. Et tam ſero illic coquitur:q̄ tardius conficiuntur quæ uapore aquæ q̄ quæ igne ſoluuntur. Deinde dum inſtantius teritur:multus ei flatus inuoluitur:qui prius in uentre conſumendus eſt:ut tum demum conficiatur quod remanſit de carne iam liberum. Iſicium

Oc quoq; ſcire habeo Furius inquit:quæ faciat cauſa nonnullos carnes ualidiores facilius digere q̄ tenues Nam cum cito coquant offas bubulas in aſperis piſcibus coquendis laborant. In his Diſarius ait. Huius rei auctor eſt nimia in homine uis caloris:quæ ſi idoneam materiem ſuſcipit:libere congreditur:& cito eam in concertatione conſumit:Leuem modo præterit ut latentem:modo in cinerem potius q̄ in ſuccum uertit:ut ingentia robora in carbonum fruſtra lucentia igne uertuntur:Paleæ ſi in ignem ceciderint:mox ſolum de eis cinerem reſtat uideri. Habes & hoc exemplum non diſſonū:ꝙ potentior mola ampliora grana confringit:integra illa quæ ſunt minutiora tranſmittit: Vento nimio abies aut quercus auellitur:cannam nulla Quare carnes ualidiores aliq̄n facilius digerūtur q̄ tenues

facile frangit procella. Cumque Furius delectatus enarrantis ingenio plura uellet interrogare. Cecinna ſe Albinus obiecit. Mihi quoque deſiderium eſt habendi pauliſper negocii cum tam facūda Diſarii doctrina: Dic oro te inquit: quæ facit cauſa: ut ſinapi & piper ſi appoſi-

De ſinapi & Pipere

ta cuti fuerit: excitent uulnus: & loca perforent deuorata uero nullam uentris corpori inferant læſionem. Et Diſarius: Species inquit & acres & calidæ ſuperficiem cui apponuntur: exulcerant: quia integra uirtute ſua ſine alterius rei admixtione utuntur ad noxam. Sed ſi in uētrem recepta ſint. ſoluitur uis earum uentralis humoris alluuione qua fiunt dilutiores. Deinde prius uertuntur in ſuccum uentris calore: q̄ ut

Vina frigida ægypto

integra poſſint nocere. Cecinna ſubiecit. Dum de calore loquimur: admoneor rei quam ſemper quæſitu dignam putaui: Cur in egypto quæ regionum aliarum calidiſſima eſt: uinum non calida ſed pene di-

Aqua ī puteis hieme fūant æſtate frigetūt

xerim frigida uirtute naſcatur: Ad hoc Diſarius: Viſu tibi Albine compertum eſt: aquas quæ uel de altis puteis: uel de fontibus hauriuntur: fumare hyeme: æſtate frigeſcere. Quod fit non alia de cauſa: niſi ꝙ aere: qui nobis circumfuſus eſt: propter temporis rationem calente frigus in terrarum ima demergitur: & aquas inficit: quarum in imo eſt ſcaturigo. Et contra cum hyemem aer præfert: calor ī interiora demergens aquis in imo naſcentibus dat uaporem. Quod ergo ubique alternatur uarietate temporis: hoc in ægypto ſemper eſt: cuius aer ſemper eſt in calore. Frigus enim ima petens uitium radicibus inuoluitur: & talem dat qualitatem ſucco inde naſcenti. Ideo regionis calidæ

Aqua calida mota calidior fit

uina calore caruerunt. Tractatus noſter Albinus inquit: ſemel ingreſſus calorem: non facile alio digreditur: Dicas ergo uolo cur qui ī aquā deſcendit calidam: ſi ſe non mouerit minus uritur: ſed ſi agitatu ſuo aquam mouerit: maiorē ſentit calorem: & totiens aqua urit amplius: quotiens nouus ei motus acceſſerit. Et diſarius calida inquit quæ adhæſerit noſtro corpori: mox præbet tactum ſui manſuetiorem uel quia cuti aſſueuit uel quia frigus accepit a nobis. Motus uero aquam nouam corpori applicat: & ceſſante aſſuetudine de qua paulo ante diximus: ſemper nouitas auget ſenſum caloris. Cur ergo Albinus ait: æſtate cum aer calidus flabro mouetur: non calorem ſed frigus acquirit: eandem enim rationem & in hoc feruore deberet motus augere. Non eadem ratio eſt Diſarius inquit: ī aquæ & aeris calore. Illa enim

corporis ſolidioris eſt: & craſſa materies cum mouetur: integra ui ſu-
am ſuperficiem cui admouetur inuadit. Aer motu inuentum ſolui-
tur: & liquidior ſe factus agitatu flatus efficitur: Porro ut flatus il-
lud remouet quod circumfuſum nobis erat: erat autem circa nos ca-
lor. Remoto igitur per flatum calore: reſtat ut aduenam ſenſum fri-
goris præſtet agitatus. Interpellat Euangelus pergentem conſultatio-
nem & exercebo inquit Diſarium noſtrum: ſi tamen minutis illis ſuis
& orantibus reſponſionibus ſatiſfaciet conſulenti. Dic Diſari cur qui
ita ſe uertunt: ut ſæpe in orbem rotentur: & uertiginem capitis & ob-
ſcuritatem patiuntur oculorum: Poſtremo ſi perſeuerauerint ruunt:
cum nullus alius motus corporis hanc ingerit neceſſitatem. Ad hæc
Diſarius: ſeptem inquit corporei motus ſunt. Aut enim accedit pror
ſum: aut retrorſum recedit: aut in dexteram leuamue deuertitur: aut
ſurſum promouetur: aut deorſum: aut orbiculatim rotatur. Ex iis ſe-
ptem motibus unus tantum in diuinis corporibus inuenitur: ſphæra
lem dico quo mouetur caelum quo ſydera: quo cætera mouentur ele
menta. Terrenis animalibus illi ſex praecipue familiares ſunt: ſed
nonnunq̄ adhibetur & ſeptimus. Sed ſex illi ut directi ita & innoxii.
Septimus idem qui gyros efficit: crebro conuerſum turbat: & humo
ribus capitis inuoluit ſpiramentum: quod animam cerebro quaſi om
nes corporis ſenſus gubernanti miniſtrant. Hoc eſt autem ſpiramen
tum: quod ambiens cerebrum ſingulis uim ſuam ſenſibus praeſtat:
hoc eſt quod neruis & muſculis corporis fortitudinem praebet. Ergo
uertigine turbatū & ſimul agitatis humoribus oppreſſum langueſcit:
& miniſterium ſuum deſerit. Inde fit iis qui rapiuntur in gyros hebe
tior auditus uiſus obſcurior. Poſtremo neruis & muſculis nullam ab
eo uirtutem quaſi deficiente ſumentibus totum corpus quod iis ſuſti
net & in robur erigit deſertum iam fulcimentis ſuis labitur ī ruinam.
Sed contra hæc omnia conſuetudo: quam ſecundum naturam pronū
ciauit uſus: illos iuuat qui in tali motu ſæpe uerſantur. Spiramētum
enim cerebri. quod paulo ante diximus aſſuetum rei iam non ſibi no
uæ: non paueſcit hunc motum: nec miniſteria ſua deſerit. Ideo cōſue
tis etiam iſte agitatus innoxius eſt. Euangelus. Irretitum te iam Diſa
ri teneo: & ſi uere opinor nuſq̄ hodie effugies. Et alios enī ī arte tibi ſo
cios & ipſū te audiui ſæpe dicentē cerebro nō eſſe ſenſū: ſed ut oſſa ut
dentes ut capillos: ita & cerebrū eſſe ſine ſenſu. Verū ne ē hæc uos dicere

Qur ſe rotātes in orbē uertiginē patiūť
Motūs corporei vii.

ſolitos? an ut falſum refelles Diſaris: Verum ait ille. Euangelus: Ecce clauſus es: ut enim concedam tibi præter capillos ĩ homine aliquid eẽ ſine ſenſu: quod non facile perſuaſũ eſt: tamen cur ſenſus omnes paulo ante dixiſti a cerebro miniſtrari: cum cerebro nõ ineſſe ſenſum ipſe fatearis? Potes ne excuſare huius cõtrarietatis auſum uel ueſtri oris nota uolubilitas. Et Diſarius renidẽs: Retia quibus me irretitum tenes: nimis Rara ſunt nimis patula. Ecce me Euangele ſine niſu inde exemptum uidebis. Opus naturę eſt ut ſenſum uel nimium ſicca uel nimium humecta non capiant. Oſſa dentes cũ unguibus & capillis nimia ſiccitate ita denſata ſunt: ut penetrabilia non ſint effectui animæ: que ſenſum miniſtrat. Adeps medulla & cerebrum ita in humore atque mollicie ſunt: ut eundem effectum animæ quem ſiccitas non recipit: mollicies iſta non teneat. Ideo tam dẽtibus unguibus oſſibus & capillis q̃ adipi medullis & cerebro ſenſus ineſſe non potuit: Et ſicut ſectio capillorum nihil doloris ingerit ita ſi ſecetur uel dens uel os ſeu adeps ſeu cerebrum ſeu medulla aberit omnis ſenſus doloris. Sed uidemus inquies tormentis affici: quibus ſecãtur oſſa: torquerĩ homines & dolore dentium. hoc uerum quis abneget? Sed ut os ſecetur: omentum quod impoſitum eſt oſſi: cruciatum dum ſectiõem patitur importat. Quod cum medicĩ manus tranſit: os iam cum medulla quam continent habent indolentiam ſectioni ſimilem capillorum. Et dẽtium dolor eſt: non os dentis in ſenſu eſt: ſed caro quæ cõtinet dentem. Nam & unguis q̃tus extra carnem creſcendo pergit: ſine ſenſu ſecatr: qui carnĩ adhæret iã facit ſi ſecetur dolorem non ſuo ſed ſedis ſuæ corpore: ſicut capillus dum ſuperior ſecatur: neſcit dolorem: ſi auellatur ſenſum accipit a carne quã deſerit. Et cerebrum quod tactu ſui hominem uel torquet uel frequenter interimit: non ſuo ſenſu ſed ueſtitu ſui ideſt omenti hunc importat dolorẽ. Ergo diximus quæ in homine ſine ſenſu ſint: & quæ hoc cauſa faciat ĩdicatum eſt. Reliqua pars debiti meo de eo eſt: cur cerebrum cum ſenſum nõ habeat: ſenſus gubernet. Sed de hoc quoque tentabo ſi potero eſſe ſoluẽdo Sẽſus de quibus loquimur: quinq; ſunt: uiſus auditus odoratus guſtus & tactus. Hi aut in corpore ſunt aut circa corpus ſoliſq; ſunt caducis corporibus familiares. Nullo enim diuino corpori ſenſus ineſt. Anima uero omni corpore: uel ſi diuinum ſit: ipſa diuinior eſt. Ergo ſi dignitas diuinorum corporum ſenſum dedignatur quaſi aptũ caducis: multo magis aĩa maioris ẽ maieſtatis: q̃ ut ſenſu egeat. Vt autem homo cõſtet: uinum &

rara

animal ait: anima præſtat quæ corpus illuminat. Porro illuminat in habitando: & habitatio eius in crebro eſt & ſpæralis enim natura & ad nos de alto ueniens partem in hominem & alteram in ſpæralē tenuit: & quæ ſenſu careat: qui non eſt animæ neceſſarius. Sed quia neceſſarius animali eſt: locat in cauernis cerebri ſpiamentū de effectibus ſuis. Cuius ſpiramenti natura hæc eſt: ut ſenſus & ingerat & gubernet. De his ergo cauernis quas uentres cerebri noſtra uocauit antiquitas. naſcuntur neruorum ſeptem συζυγίαι: cui rei nomen quod ipſe uoles latinum facito. Nos enim συζυγίαι neruorum uocamus, cum bini nerui pariter emergunt: & in locum certum deſinunt. Septem igitur neruorum συζυγίαι de cerebri uentre naſcentes uicem implent fiſtularū: ſpiramentum ſenſificum ad ſua quæque loca naturali lege ducentes: ut ſenſum uicinis & longe poſitis membris animali infundāt. Prima igitur neruorum talium petit oculos: & dat illis agnitiōem ſpeciem & diſcretionem colorum. Secunda in aures ſe diffundit: per quā eis īnaſcitur notitia ſonorum. Tertia naribus inſeritur uim miniſtrans odorandi. Quarta palatum tenet: quod de guſtantibus iudicatur. Quinta ui ſua corpus omne iplet. Omnis pars corporis mollia & aſpera frigida & calida diſcernit. Sexta de crebro means ſtomachum petit: cui maxime ſenſus eſt neceſſarius: ut quæ deſūt appetat: ſuperflua reſpuat: & in homine ſobrio ſe ipſe moderetur. Septima συζυγίαι neruorū infundit ſenſum ſpinali medullæ: quæ hoc eſt animali: quod eſt naui carina: Et adeo uſu aut dignitate præcipua eſt: ut longum cerebrum a medicis ſit uocata. Ex hac deniq; ut cerebro diuerſi naſcuntur meatus uirtutem tribus animæ propoſitis miniſtrantes. Tria ſunt enim quæ ex animæ prouidentia accipit corpus animalis: ut uiuat: ut decore uiuat & ut immortalitas illi ſueceſſione quæratur. His tribus propoſitis ut dixi animæ per ſpinalem medullam præbetur effectus. Nam cordi & iecori & ſpirandi miniſterii: quae omnia ad uiuendum pertinent: uires de ſpinalibus quos diximus meatibus miniſtrantur. Neruis eti manum pedum aliarumue partium per quas decoro uiuitur: uirtus inde præſtatur. Et ut ſucceſſio procuretur: nerui ex eadem ſpinali medula pudendis etiam matrici ut ſuum opus impleant miniſtrantur: Ita nulla in homine pars corporis ſine ſpiramento quod in uentre cerebri locatum eſt: & ſine ſpinalis medulæ beneficio conſtat. Sic ergo fit ut cum ipſum cerebrum ſenſu careat, ſenſus tamen a cerebro in omne corpus proficiſcatur εὖγε. Graeculus noſter Euangelus

ait:tam plane nobis oſtendit res opertu naturæ tectas:ut quicquid ſer
mone deſcripſit:oculis uidere uideamur. Sed Euſtachio iam cedo:cui
præripui cõſulẽdi locũ. Euſtachius modo:uel uir oĩum diſſertiſſimus
Euſebius:uel quicũq; uolẽt alii ad exercitiũ cõſultatiõis accẽdãt. Nos
poſtea liberiore ocio congrediemur. Ergo ait Euſebius habendus mihi
ſermo ẽ Diſagi tecũ de ætate:cuius ianuã iam pene ambo pulſamus.
Homerus πολιοκροτάφους uocat. Quero utrũ ex parte poetico mo
re totum caput ſignificare uelit:an ex aliqua ratione canos huic præci
pue parti capitis aſſignet. Et Diſarius: Et hoc diuinus ille uates pru
Quare ca-nicies ꝑus ĩ pte ante-rio
denter ut cætera. Nam pars anterior capitis humidior occipitio ẽ:& ĩde
crebro ſolet ĩcipere canicies. Et ſi pars anterior (ait ille) humidior ẽ:cur
caluitium patitur:quod non niſi ſiccitate contingit. Opportuna inqt
Diſarius obiectio:ſed ratio non obſcura eſt. Partes enim priores capi-
Quare caluiũ ĩ priã pte captis
tis fecit natura rariores:ut quicquid ſuperflui aut fumei flatus circa ce
rebrum fuerit:euaneſcat p plures meatus. Vnde uidemus in ſiccis de
functorum capitibus uelut quaſdam ſuturas:quibus hemiſpæria (ut
ita dixerim) capitis illigãtur. Quibus igitur illi meatus fuerint amplio
res:humorem ſiccitate mutant:& ideo tardius caneſcunt:ſed non cal
uicio carent. Si ergo ſiccitas caluos efficit:ut poſteriora capitis ſicciora
eſſe dixiſti:cur caluum occipitium numq̃ uidemus. Ille reſpondit: Sic
citas occipitii non ex uitio:ſed ex natura eſt: Ideo omnibus ſicca ſunt
occipitia. Ex illa autem ſiccitate caluicium naſcitur:quæ per malã tem
Criſpi ca-pilli tarde caneſcãt
periem quam græci ἀκρασίαν uocare ſolẽt contingit. Vnde capillo cri-
ſpi:qui ita temperati ſunt:ut capite ſicciore ſint tarde caneſcunt:cito
caluicium tranſent. Contra qui capillo ſunt rariore:non eo facile nu-
dantur nutriẽte humore quod φλέγμα uocitatur:ſed fit illis cita ca-
Quare ca-ni ſũt albi
nicies. Nam ideo albi ſunt cani:quia colorem humoris quo nutriunt
imitãtur. Si ergo ſenibus abũdãtia humoris capillos ĩ caniciẽ tinguit:
cur ſenecta opinionẽ exacte ſiccitatis accepit. Quia ſenecta ille inquit
extincto p uetuſtatẽ naturali calore fit frigida:& ex illo frigore gelidi
& ſuperflui naſcuntur humores. Cæterum liquor uitalis longæuitate
ſiccatus eſt. Inde ſenecta ſicca eſt inopia naturalis humoris:humecta
eſt abundantia uitioſi ex frigore procreati. Hinc eſt ꝙ ex uigiliis ætas
grauior efficitur:quia ſomnus qui maxime ex humore contingit:de
non naturali humore naſcitur. Sicut eſt multus in infantia quæ hu
mida eſt abundantia non ſuperflui:ſed naturalis humoris. Eadem ra
tio eſt:quæ pueritiam caneſcere non patitur:cũ ſit humectiſſima:qa

non ex frigore nato flegmate humida eſt: ſed illo naturali & uitali humore nutritur. ille enim humor: qui aut de ætatis frigore naſcit: aut cuiuſlibet uitioſitatis occaſione cõtrahitur: ut ſuperfluus ita & noxius eſt. Hunc uidemus in fœminis ubi in cerebro egeratur extrema minitantem. Hunc in eunuchis debilitatem tibiis ingerentem: quarũ oſſa quaſi ſemp in ſuperfluo humore natantia naturali uirtute caruerunt & ideo facile ĩtorquentur dum põdus ſuppoſiti corporis ferre nõ poſſunt: ſicut canna pondere ſibi impoſito curuat. Et Euſebius: Quoniã nos a ſenectute uſq; ad eunuchos traxit ſupflui humoris diſputatio dicas uolo: cur ita acutæ ſint uocis ut ſæpe mulieran eunuchus loquatur: niſi uideas ignores. Id quoq; facere ſuperflui humoris abundãtiã ille reſpondit. Ipſe enĩ αρτηρίαν per quã ſonus uocis aſcendit efficiẽs craſſiorem anguſtat uocis meatum: & ideo uel fœminis uel eunuchis uox acuta eſt: uiris grauis: quibus uocis tranſitus habet liberũ & ex ĩtegro patentem meatum. Naſci autem in eunuchis & in fœminis ex pari frigore: parem pene importuni humoris abundãtiam etiam hinc liquet: ꝙ utrumque corpus ſæpe pingueſcit. Certe ubera prope ſimiliter utriq; grandeſcunt. His dictis cum ad interrogandum ordo Seruium iam uocaret: naturali preſſus ille uerecundia uſq; ad proditiõem coloris erubuit: Et Diſarius: Age Serui nõ ſolum adoleſcentium: qui tibi æque inſunt: ſed ſenum quoq; omniũ doctiſſime cõmaſcula frontẽ: & ſequeſtrata uerecũdia quã i te facies rubore ĩdicat: confer nobiſcũ libere quod occurrerit interrogatibus tuis non minus doctrinæ collocaturus q̃ ſi aliis cõſulẽtibus ipſe reſpõdeas. Cũq; Diu tile tacẽtẽ crebris ille hortãtibus excitaret: hoc ĩquit Seruius ex te quæro: qđ mihi contigiſſe dixiſti. Quæ facit cã ut rubor corpori ex aĩ pudore naſcat? Et ille natura ĩquit: cũ qd ei occurrit honeſto pudore dignũ imũ petendo penetrat ſanguinẽ: quo cõmoto atq; diffuſo cutis tinguit: & inde naſcit rubor. Dicũt ẽt phyſici: ꝙ natura pudore tacta ita ſanguinem ãte pro uelamento tendat: ut uidemus quemque erubeſcentem manum ſibi ãte faciẽ frequẽter opponere. Nec dubitare de iis poteris cũ nihil aliud ſit rubor: niſi color ſãguinis. Addit Seruius Et q gaudẽt cur rubeſcũt? Diſarius gaudiũ ĩquit extrĩſecus contĩgit. Ad hoc aĩoſo curſu natura feſtinat: quã ſanguis comitando quaſi alacritate ĩtegritatis ſuæ cõpotem tinguit cutem. Et ĩde ſimilis color naſcit. Idem refert. Cõtra qui metunt qua rõne palleſcunt? Nec hoc Diſarius ait ĩ occulto ẽ. Natura enĩ cũ quid de extrinſecus cõtingẽtibus metuit: ĩ altũ tota demergit

Quar uox tenuior ſit

Quare rubor ex pudore ĩ facie

Quar gaudetes rubeſcunt

Quar metuẽtes palleſcunt

ſicut nos quoq; cũ timemus: latebras & loca nos occulẽta quærimus.
Ergo tota deſcẽdens ut lateat trahit ſecum ſanguinẽ: quo uelut curru ſemp uehitur: hoc demerſo humor dilutior cuti remanet: & inde pal-
Vñ ꝓcedit tremor
leſcit. Ideo timẽtes & tremunt quia uirtus anime introrſum fugiens neruos relinquit: quibus tenebatꝰ fortitudo membroꝝ: & inde ſaltu ti-
Quare timẽtes laxamẽtũ corporis patiuntur
moris agitantur. Hinc & laxamentũ uentris comitatꝰ timorẽ: quia muſculi quibus claudebantur retrimentorum meatus: fugientis: ĩtrorſũ animæ uirtute deſerti laxantꝰ uincula: quibus retrimenta uſq; ad digeſtionis opportunitatẽ continebantur. Seruius iis dictis uenerabiliter aſſenſus obticuit. Tunc Auienus quia me ordo ait ad ſimilitudinẽ cõſultationis applicat: reducendus eſt mihi ad conuium ſermo qui lon-
Laridum
gius a menſa iã fuerat euagatus: & ad alias tranſierat quæſtiões. Sæpe appoſita ſalita carne quam laridũ uocamus (ut opinor) quaſi large aridum: quærere mecũ ipſe conſtitui: qua ratione carnem ad diuturnita-
Quare ſal conſeruat carnes
tem uſus admixtio ſalis ſeruet. Hoc licet extimare mecũ poſſim: malo tamen ab eo: qui corpora curat certior fieri. Et Diſarius: Omne corpus ſuapte natura diſſolubile & marcidum ẽ: & niſi quodam uinculo contineatur: facile defluit. Continẽtur autẽ q̃diu ineſt anima reciprocatione aeris: qua uegetantur conceptacula ſpiritus: dum ſemper nouo ſpirandi nutriuntur alimento. Hoc ceſſante per animæ diſceſſum membra marceſcunt: & omne põdere ſuo conflictum corpus obterit. Tum ſanguis etiam qui q̃diu fuit compos caloris: dabat membris uigorem: calore diſcedente uerſus in ſaniem non manet intra uenas: ſed foras exprimitur: atq; ita laxatis ſpiramentis effluit tabes fæculẽta. Id
Sal ſiccus & Calidus
fieri ſal admixtus corpori prohibet. Eſt enim natura ſiccus & calidus: & fluxum quidẽ corporis calore cõtrahit: humorem uero ſiccitate uel coercet: uel exorbet. Certe humorem ſale differri ſiue conſumi fit hinc cognitu facile: ꝙ ſi duos panes pari magnitudĩe feceris: unũ ſale aſperſum ſine ſale alterum: inuenies indigentem ſalis põdere propenſiorẽ
Defæcatũ uinũ ualidius: ſed ĩfirmius
ſcilicet humore in eo per ſalis penuriam permanente. Etiam hoc a Diſario meo quæſitũ uolo cur: defæcatũ uinum ualidius ſit uiribus: ſed infirmis ad permanendum: & tam bibẽtem cito permouet q̃ ipſum ſi manſerit facile mutatur. Quod cito ĩquit Diſarius permouet hæc ratio eſt: quia quanto penetrabilius in uenas efficitur bibentis tanto fit liquidius fæce purgata. Ideo aũt facile mutatur: ꝙ nullo firmamento nixum undiq; ſui ad noxam patet. Fæx enim uino ſuſtinendo & alendo & uiribus ſufficiendis quaſi radix eius eſt. Et hoc quæro Auienus

ait: cur fæx ĩ imo ſubſidit oĩum niſi mellis: mel ſolũ ẽ quod ĩ ſummũ fæcẽ expuat: Ad hoc Diſarius: Fæcis materia ut ſpiſſa atq; terrena cæteris laticibus põdere præſtat: melle uincit. Ideo ĩ illis grauitate deuergẽs ad fundũ decidit: in melle uero ut leuior de loco uicta ſurſũ pellit. Quoniã ex iis q̃ dicta ſũt: ingerũt ſe ſimiles quæſtiões. cur Diſari ita mel & uinũ diuerſis ætatibus habent optima? mel quod recẽtiſſimũ: uinũ quod uetuſſimũ. Vnde ẽ & illud ꝓuerbiũ: quo utunt gulones. Mulſum quod probe temperes miſcẽdũ eſſe nouo himettio: falerno & uetulo. Propterea ĩquit ille: quia ĩter ſe ingenio diuerſa ſũt. Vini enĩ natura humida eſt: mellis arida. Si dicto modo addubitaueris: medicinæ contemplator effectũ. Nam quæ udanda ſunt corporis uino fouẽtur: quæ ſiccanda ſũt: melle detergũtur. Igitur longinquitate temporis de utroq; aliquid exorbẽte uinũ meratius fit: mel aridius: & ita mel ſucco priuatur: ut uinũ aqua liberatur. Nec hoc quod ſequit diſſ. mile quæſitus eſt: cur ſi uaſa uini atq; olei diutine ſemiplæna cuſtodias. uinum ferme in acorem corrũpitur: oleo cõtra ſapor ſauior cõciliatur. Vtrũq; Diſarius ait uerũ ẽ. In illud enim uacuũ: quod ſuperne liquido caret: aer aduena incidit: qui tenuiſſimũ quoq; humorẽ elicit & exorbet. Eo ſiccato uinũ quaſi ſpoliatũ uiribus prout ingenio ĩbecillũ aut ualidũ fuit: uel acore exaſperatur: uel auſteritate reſtringitur. Oleum autem ſuperuacuo humore ſiccato uelut mucore qui ĩ eo latuit abſterſo acquirit nouam ſuauitatẽ ſaporis. Rurſus Auienus: Ait Heſiodus cũ ad mediũ dolii peruentũ ẽ: cõparcendũ & cæteris eius partibus ad ſacietatem dicit abutendũ: optimũ uinũ ſine dubio ſignificans quod in dolii medietate cõſiſteret. Sed & hoc uſu ꝓbatum eſt ĩ oleo optimũ eſſe quod ſupernatat: in melle quod in imo eſt: Quæro igitur cur oleũ quod in ſummo: ẽ uinũ quod in medio: mel quod ĩ fundo optima eẽ credãtur. Nec cunctatus Diſarius ait: Mel quod optimũ ẽ: reliquo põderoſius eſt. In uaſe igitur mellis pars quæ in imo eſt uriq; præſtat põdere: & ideo ſupernatante præcioſior eſt. Contra in uaſe uini pars inferior admixtione fæcis non modo turbulenta ſed etiam ſapore deterior eſt: Pars uero ſumma aeris uicina corrumpitur: cuius admixtione fit dilutior. Vnde agricolæ dolia non contenti ſub tectum repoſuiſſe: defodiunt: & operimentis extrinſecus illitis muniunt remouentes ĩ q̃tum fieri poteſt a uino aeris cõtagionem: a quo tam manifeſte læditur: ut uix ſe tueatur ĩ uaſe pleno & ideo aeri minus peruio. Cæterũ ſi nõ hauſeris: & locũ aeris admixtiõi patefeceris: reliquũ quod remanſit: omne

Quare fæx ĩ oĩbus ĩ fũdo ſtat in melle ĩ ſuperficie

Quare uaſa ſemiplena uini ſeruata ĩ acorẽ corrũpũtur: & quare olei ecõtra ſuauiorẽ ſaporẽ ſumunt

Quare uinũ in medio uaſis oleũ in ſũmo. Mel ĩ fando optimum ẽ

corrumpitur. Media igitur pars quantum a cōfinio ſummi utriuſque tantum a noxa remota eſt:& quaſi nec turbulenta nec diluta: Adiecit

Quare potio merati or ieiunis q̄ cibatis

Auienus Cur eadē potio meratior uidet̃ ieiunio : q̄ ei q cibū ſumpſit? Et ille: Venas inedia uacuefacit: ſaturitas obſtruit. Igitur cū potio per inanitatem penitus influit: quia non obtuſas cibo uenas īuenit : neq; fit admixtione dilutior: per uacuum means guſtatu fortiore ſentit.

Quī post famem ali quantulū extinguit

Hoc quoq; ſciendū eſt mihi Auienus inquit: Cur qui eſuriēs bibent aliquantulum famē ſubleuat? qui uero ſitiens cibum ſumpſerit: non ſolum non domat ſitim ſed magis cupidinem potus accendit. Nota ē inquit Diſarius cauſa. Nam liquori quidē nihil officit quin ſumptus ad omne corporis partes quoquouerſus permanet:& uenas cōpleat. Et ideo inedia quæ īanitem fecerat accepto potus remedio quaſi iā nō totū uacua recreatur. Cibatus uero utpote cōcretior & grādior ī uenas nō niſi paulatim cōfectus admittit̃. Ideo ſitim quam reperit nullo ſolatio ſubleuat: imo quicquid foris humoris nactus ē exorbet:& īde penuria eius quæ ſitis uocatur auget̃. Nec hoc mihi Auienus ait ignoratū relinquo cur maior uoluptas eſt cum ſitis potu extinguitur: q̄ cum fames ſedat̃ cibo? Et Diſarius: Ex prædictis quoq; liquet. Nā potiōis totus hauſtus in omne corpus ſimul penetrat & in omniū partiū ſenſus facit unam maximam & ſenſibilem uoluptatē. Cibus autē exiguo ſubminiſtratu paulatim penuriā conſolatur. Ideo uoluptas eius multifariam cōminuitur. Hoc quoq; (ſi uidet̃) addo quæſitis: cur qui auidius ūorant facilius ſacias capiūt: q̄ qui eadem quieti ederint. Breuis eſt īquit illa reſpōſio: Nā ubi auide deuorat̃: tūc multus aer cū eduliis infert̃ ꝑpter hiatū rictus & crebritatē reſpirādi. Igit̃ ubi aer uenas compleuit: ad abiiciēdū faſtidiū ꝓ cibo pēſat̃. Ni moleſtus ſū Diſari patere plus nimio ex diſcēdi cupidīe garriētē:& dicas quæſo cur edulia ſatis calida: ſatis facilius cōprimimus ore q̄ manu ſuſtīemus:& ſi qd eorū plus feruet q̄ ut diutius mādi poſſit: ilico deuoramus:& tamen aluus nō perniciose urit̃ Et ille Inteſtinus calor qui ī aluo ē: quaſi multo maior uehementiorq; quicquid calidum accipit magnitudine ſua circumuenit ac debilitat. Ideo præſtat ſi quid ori feruidum admoueris: nō ut qdā faciūt hiare: ne nouo ſpiritu feruori uires miniſtres: ſed pauliſper labra cōprimere: ut maior calor q de uētre & ore opitulat̃: comprimat minorē calorē Manus autē ut rē feruidā ferre poſſit: nullo ꝓprio iuuatur calore Iādudū īquit Auienus noſſe aueo cur aqua quæ obſita globis niuium ꝑducit̃ ad niualē rigorē: non minus ī potu noxia ē q̄ ex ip-

ſa niue aqua reſoluta. Scimus. n. quot quãteq; noxæ epotoni uis hũo re naſcãt: Et Diſarius: adde aliqd ãte quæſitis: aqua. n. ex niue reſoluta ẽt ſigne calefiat & calida bibat̃. æq; noxia ẽ ac ſi epota ſit frigida: Ergo nõ ſolo rigore ntualis aqua pniciosa ẽ: ſed ob aliã cãm quã non pigebit apire auctore Ariſtotele: qui i phyſicis qõnibus ſuis hãc poſuit: & i hũc ſenſũ (ni falor) abſoluit. Oĩs aqua ĩqt hẽt ĩ ſe aeris tenuiſſimi portioné: quo ſalutans ẽ: hẽt. & terreã fæcẽ: qua ẽ corpulẽta poſt terrã. Cũ ergo aeris frigore & gelu coacta caleſcit: neceſſe ẽ p euaporationẽ uel ex pmi ex ea aurã illã tenuiſſimã: qua deſcẽdẽte cõueniat ĩ cõagulũ ſola terrea ĩ ſe remanẽte natura. Quod hĩc apparet: qa cũ fuerit eadẽ ſolis aqua calore ſoluta mĩor modus eius repit̃ q̃ fuit ãte q̃ cõgelaſceret. Deẽ: q̃ euaporatio ſolũ ĩ aq̃ ſalubre cõſũpſit. Nix ergoq̃ nihil aliud eſt q̃ aqua ĩ aere dẽſata: tenuitatẽ ſui cũ dẽſaret̃ amiſit: & iõ ex eius reſolutæ potu diuerſa morboꝝ gña uiſceribus ĩſeminãtur Noĩat ũ gelu ueteris q̃ me ſolebat agitare admonuit qõnis: cur uina aut nũq̃ aut raro cõgeleſcãt: cæteris ex magna pte hũoris nimietate frigoris cogi ſolitis. Nũ qa uinũ ſæmĩa quædã in ſe caloris habet: & ob eã rem Homerus dixit αἴθοπα οἶνον: non ut quidã putãt ꝑpter calorẽ an alia quæpiam cã ẽ: quã qa ignoro ſcire cupio. Ad hæc Diſarius: Eſto uina naturali muniãtur calore: nũ oleũ minus ignitũ ẽ: aut minorẽ uim ĩ corporibus calefactãdis hẽt. & tñ gelu ſtrĩgit̃. Certe ſi putas ea q̃ calidiora ſũt difficilius cõgelaſcere cõgruens erat nec oleũ cõcreſcere: & ea q̃ frigidiora ſũt facile gelu cogi. Acetũ aũt oĩum maxĩe frigorificũ eſt: atq; id tñ numq̃ gelu ſtrĩgit̃ Num igĩ oleo magis cã eſt coaguli celerioris qđ & leuigatius ſpiſſius eſt: faciliora. n. ad coeũdũ uidẽtur q̃ leuatiora denſioraq; ſũt. Vino aũt nõ cõtĩgit tãta mollities: & eſt q̃ oleũ multo liqdius. Acetũ uero & liquidiſſimũ eſt ĩter cæteros humores: & tanto acerbius: ut ſit acore triſtificum: & exemplo marinæ aquæ: q̃ ipſa quoq; amaritudĩe ſui aſpera eſt numq̃ gelu cõtrahit̃. Nã quod Herodotus hiſtoriarum ſcriptor contra oĩum ferme qui hæc quæſierunt opinionẽ ſcripſit mare boſphoricum: quod & cimerium appellat eaꝝq; partiũ mare omne quod ſyricũ dicit id gelu cõſtrigi & cõſiſtere: aliter eſt ac putat̃. Nã nõ marina aqua cõtrahitur: ſed qa plurimũ ĩ illis regiõibus fluuioꝝ eſt & paludũ ĩ ipſa maria ĩfluentiũ: ſuperficies maris cui dulces aquæ innatant cõgelaſcit. & ĩcolumi aqua marina uidetur ĩ mari gelu: ſed de aduenis undis coactũ. Hoc & ĩ ponto fieri uidemus in quo fruſta quædam & ut ita dixerim proficies gelidæ ferũtur contractæ de fluuialiũ

Quõ mare Cimeniũ cõgelaſcit

uel paluſtrium undaꝝ multitudine: i quas licet frigore cõcretæ tñ ſũt natãtes quaſi leuatiores marina. Plurimum aũt aquaꝝ talium influere põto & totã ſupficiem eius infectã eſſe dulci liquore: propter quod ait Saluſtius: mare põticum dulcis q̄ cætera: ẽ hoc quoq; teſtimonio: q̄ ſi in põtum uel paleas uel ligna ſeu quæcũq; alia natãtia ꝓieceris: foras extra põtum feruntˢ in propontidem: atq; ita in mare quod alluit aſiæ oram cum conſtet in pontum influere maris aquam non effluere de ponto. Meatus enim qui ſolus de oceano receptas aquas ĩ maria noſtra tranſmittit: in freto eſt gaditano: quod hiſpaniã aphricãq; ĩter iacet Et ſine dubio inũdatio ipſa p hiſpanienſe & gallicanum littora in tyrrhenum ꝓdit: inde adriaticum mare facit: ex quo dextra in parthenium leua in ioniũ & directim in ægæum pergit. atq; ita ingreditˢ ĩ pontum. Que igĩ ratio facit ut riuarim aquæ de põto fluãt cum foris influentes aquas pontus accipiat? Sed conſtat utraq; ratio. Nam ſupficies ponti ꝓpter nimias aquas q̄ de terra dulces influũt foras effluit: deorſum uero intro pergit influxio. Vnde ꝓbatũ eſt: natantia quæ (ut ſupra dixi) iaciuntur: in pontũ foras pelli. Si uero columna decederit introrſum mari. Et hoc ſæpe uſu probatum eſt: ut grauiora quæq; in fundo propontidis ad ponti interiora pellantˢ. Adiecta hac una conſultatione reticebo: cur omne dulcium magis dulce uidetur cum frigidum eſt: q̄ ſi caleat? Reſpondit Diſarius: calor ſenſum occupat: & guſtatum linguæ feruor ĩnterpedit. Ideo ex aſperatione oris prouenta ſuauitas excluditur. Quod ſi caloris abſit iniuria: tum demum poteſt lingua incolumi blandimento dulcedinem pro merito eius excipere. Præterea ſuccus dulcis cum per calorem non impune penetrat uenarum receptacula: & ideo noxa minuit uoluptatem. Succeſſit Horus: & cum multa inquit de potũ & cibatu quæſiſſet Auienus unum maxime neceſſarium (ſponte an oblitus ignoro) prætermiſit: cur ieiuni magis ſiciant q̄ eſuriant. Hoc in commune nobis Diſari ſi uidetur abſolues. Et ille. Rem tractatu dignam inquit. Hore quæſiſti: ſed cuius ratio ĩn aperto ſit. Cum enim animal ex diuerſis conſtet elementis: unũ eſt de his quæ corpus efficiunt: quod & ſolum aut maxime ultra cætera aptum ſibi quærat alimẽtũ: calorẽ dico qui liquorẽ ſibi ſemp exigit miniſtrari. Certe de ipſis quatuor elementis extrinſecus uidemus nec aquã nec aerẽ neq; terram aliquid quo alatur: aut quod conſumat exigere: nullamq; noxã uicinis uel appoſitis ſibi rebus ĩferre. Solus ignis alimenti perpetui deſiderio quicquid offendit abſumit. Inſpice & pri-

mæ ætatis ĩfantiã q̃tum cibũ nimio calore cõficiat: & cõtra ſenes cogi/ta facile tolerare ĩeiuniũ quaſi extincto in ipſis calore q nutrimentis re/creari ſolet. Sed & media ætas ſi multo exercitio excitauerit ſibi natura/lem calorem: animoſius cibum appetit. Cõſideremus & animalia ſan/guine carẽtia: quæ nullũ cibum quærant penuria caloris. Ergo ſi calor in appetẽtia ſemper ẽ: liquor aũt propriũ caloris alimẽtũ ẽ: bene ĩ no/bis cũ ex ieiunio corporis nutrimẽta quærunt̃: præcipue calor ſuum po/ſtulat: quo accepto corpus omne recreat̃: & patientius expectat cibum ſolidiorem. His dictis Auienus annulũ de mẽſa rettulit: q̃ illi de bre/uiſſimo dexteræ manus digito rẽpẽte deciderat. Cumq; a præſentibus quæreret: cur eũ aliena manu & digito & nõ huic geſtanuni deputatis potius ĩſereret: oſtẽdit manũ leuã ex uulnere tumidiorẽ. Hĩc Horo na/ta quæſtionis occaſio: Et dic inq̃t Diſari: omnis enim ſitus corporis ꝑ/tinet ad medici notionem: tu uero doctrinam & ultra q̃ medicina po/ſtulat conſecutus es: dic in q̃ cur ſibi cõmunis aſſenſus annulum in di/gito: q minimo uicinus eſt: quẽ etiã medicinalem uocãt: & manu præ/cipue ſiniſtra geſtãndũ eſſe perſuaſit. Et Diſarius: de hac ipſa ſermo q/dam ad nos ab ægypto uenerat: de quo dubitabã fabulã ne an ueram ra/tionẽ uocarem: ſed libris anacomicorum poſtea cõſultis uerũ repperi: ner/uum quendam de corde natũ priorſum pergere uſq; ad digitũ manus ſiniſtræ minimo ꝓximum: & illic deſinere implicatũ cæteris eiuſdem digiti neruis: & ideo uiſũ ueteribus: ut ille digitus ãnulo tamq̃ corona circundaret̃. Et Horus adeo inquit Diſari uerum ita ut dicis ægyptios opinari: ut ego ſacerdotes eorum quos prophetas uocant: cũ ĩ templo ui/diſſem circa deorum aras hunc in ſingulis digitũ cõfectis odoribus illine/re: & eius rei cauſas ĩquiſiſſem: & de neruo quod iam dictũ ẽ principe eorum narrante didicerim: & inſuper de numero q per ipſum ſignificat̃. Complicatus enim ſenariũ numerũ digitus iſte demõſtrat: qui omni/fariam plenus ꝑfectus atque diuinus eſt. Cauſaſq; cur plenus ſit hic numerus: ille multis aſſeruit: ego nũc ut præſentibus fabulis minus ap/tas relinquo. Hæc ſunt quæ in ægypto diuinarum oĩum diſciplinarũ cõpote: cur ãnulus huic digito magis inſerat̃ agnoui. Inter hæc Cecina Albinus: Si uolẽtibus erit uobis inq̃t in medium ꝓfero quæ de hac ea/dem cã apud Ateium Capitonẽ põtifici iuris ĩter primos peritũ legiſſe memini: q cum nefas eſſe ſanciret deorum formas inſculpi annulis eo uſ/q; proceſſit: ut & cur hoc digito uel in hac manu geſtaret̃ annulus non taceret. Veteres ĩquit non ornatus ſed ſignandi cã annulũ ſecũ circũ/

ferebāt. Vnde nec plus habere q̄ unū licebat: nec cuiq̄ niſi libero: quos ſolos fides decerneret: quæ ſignaculo continet. Ideo ius annuloꝝ famuli nō habebāt: Imprimebat autem ſculptura materiæ ānuli ſiue ex ferro ſiue ex auro foret: & geſtabat: ut qſque uellet quacumque manu: quolibet digito. Poſtea iquit uſus luxuriantis ætati: ſignaturas præcioſis gēmis cœpit iſculpere: & certatim hæc oīs imitatio laceſſiuit: ut de augmento præcii quo ſculpēdos lapides paraſſent: gloriaret. Hinc factum eſt ut uſus ānuloꝝ exemptus dexteræ: quæ multū negociorum gerit in leuam relegarentur: quæ ocioſior eſt: ne crebro motu & officio manus dexteræ: præcioſi lapides frangerentur. Electus autem inquit ipſa leua manu digitus minimo proximus quaſi aptior cæteris: cui commendaretur annuli præcioſitas. Nā pollex: qui nomen ab eo qđ pollet: accepit nec ī ſiniſtra ceſſat: nec minus q̄ tota māus ſemper ī officio ē: Vnde apud græcos αντίχειρ inq̄t uocat: quaſi manus altera. Pollici uero uicinus nudus & ſine tuitiōe alterius appoſiti uidebatur. Nā pollex ita inferior ē: ut uix radicem eius excedat. Medium & minimum uitauerūt inq̄t: ut ineptos alterū magnitudīe breuitate alterū: & electus ē: qui ab utroq; clauditur: & mīus officii gerit: & ideo ſeruando annulo magis accōmodatus. Hæc ſunt quæ lectio pontificalis hēt unuſqſq; ut uolet uel hetruſcā uel ægyptiā opinionem ſequat. Inter hæc Horus ad cōſulēdum ſeuerus ſis inq̄t Diſari: præter hūc ueſtium q me tetigit: nihil mei nominis cenſu aliud hēre. Vnde nec ſeruus mihi ē nec ut ſit opto: ſed omnem uſum: q uiuo miniſtrādus eſt: ego mihimet ſubminiſtro. Nuper ergo cum ī hoſtienſi oppido morarer: ſordidatū meum ī mare diutile laui: & ſup littus ſole ſiccaui: nihiloq; mīus eadē ī ipſo poſt ablutionē maculæ ſordiū uiſebant. Cūq; me res iſta ſtupefaceret: aſſiſtēs forte nauta: qn potius ait ī fluuio ablue paliū tuū: ſi uis emaculatū. Parui ut uerū ꝓbaré: & aqua dulci ablutū atq; ſiccatū uidi ſplēdori ſuo redditū. Et ex illo cām requiro: cur magis dulcis aqua q̄ ſalſa idonea ſit ſordibus abluēdis. Iā dudū Diſarius īq̄t: hæc q̄ſtio ab Ariſtotole & ꝓpoſita & ſoluta ē. Ait. n. aquā marinam multo ſpiſſiorē eſſe: q̄ ē dulcis: īmo illā eſſe fæculētā dulcē uero purā atq; ſubtilē. Hinc facilius ait: uel īperitos nādi ſuſtīet mare: cū fluuialis aqua quaſi īfirma & nullo iumēto fulta mox cedat: & ī imū pōdera accepta trāſmittat. Ergo aquā dulcē dixit: quaſi natura leuē celerius īmergere ī ea q̄ abluēda ſūt: & dū ſiccat ſecū ſordiū maculas abſtrahere: marinā uero quaſi craſſiorē nec facile penetrāte purgādo ꝓpter ſui denſi

tatē: & dū uix ſiccat̃ nō multū ſordium ſecū trahere. Cūq; Horus iis aſſētire uideret̃. Euſtachius ait. Ne decipias quæſo credulum q ſe q̃ſtionēq; ſuā cōmiſit fidei tuæ. Ariſtoteles.n. ut nōnulla alia magis acute q̃ uere iſta diſſeruit. Adeo āt aquæ dēſitas nō nocet abluendis: ut ſæpe q aliquas ſpecies purgatas uolūt: ne ſola aqua uel dulci tardius hoc efficiāt: admiſceāt illi cīerē: uel (ſi defuerit) terrenū puluerē: ut citius ſic facta celerius poſſit abluere. Nihil ergo īpedit mariæ aquæ dēſitas. Sed nec iō q̄ ſalſa ē: minus abluit. Salſitas enī findere & uelut aperire meatus ſolet: & iō magis elicere debuit abluēda. Sed hæc una cā ē: cur aqua marina nō ſit ablutiōi apta q̄ pīguis ē: ſicut & ipſe Ariſtoteles ſæpe teſtatus ē: & ſales docēt: qbus ī eſſe qddam pīgue nullus ignorat. Eſt & hoc īdiciū pīguis aquæ marinæ: q̄ cū īſpargit̃ flāmę: nō tā extīguit q̄ pariter accēdit: aquæ pīguēdie alimōiæ igni ſubminiſtrāte. Poſtreo Homerū ſequamur: q̄ ſolus fuit naturæ cōſcius. Facit.n. Nauſicā Alciōi filia abluētē ueſtes: cū ſup mare eēt: nō ī mari ſed in fluuio. Idē locus Homeri docet nos mariæ aquæ qddā ieſſe pīgue pmixtū. Vlyxes.n. cū iā dudū mare euaſiſſet: & ſtaret ſiccato corpe. ait ad Nauſiccæ fāulas.

Aqua maris· Pīguis

ἀμφίπολοι ςῆθ᾽ οὕτω ἀπόπροθεν ὄφρ᾽ ἐγὼ αὐτὸς
ἅλμην ὤμοιιν ἀπολούσομαι ἀμφὶ δὲ λαίῳ
χρίσομαι ἤδη γὰρ δηρὸν ἀπὸ χρόος ἐςὶν ἀλοιφή

Poſt hæc cū deſcēdiſſet ī fluuiū diuīus uates: q in oī rē naturā ſecutus ē: expreſſit qd fieri ſolet: ut q aſcēdūt de mari ſi in ſole ſteterit: aqua qdē celeriter ſole ſiccet̃: maeat aūt in corporis ſupficie ueluti flos qdā: q & ī detergēdo ſētit̃. Et hæc ē aquæ marinæ pīguedo q̄ ſola īpedit ablutionē. Et q̄a a cæteris expeditus mihi te paulliſp īdulges: mō aūt nobis de aqua ſermo fuit: quæro cur ī aqua ſimulacra maiora ueris uideant̃? qd genus apud popinatores pleraq; ſitamētoꝝ cernimus ꝓpoſita ampliora ſpacie q̄ corpore: qppe uidemus ī doliolis uitreis aquæ plenis & oua globis maioribus: & iecuſcula fibris tumidioribus & buluas ſpiris īgētibus & oīno ipſū uidere: qua nobis rōe cōſtat: q̄a ſolent de hoc nōnulli nec uera nec ueriſimilia ſētire. Et Diſarius aqua īquit dēſior ē aeris tenuitate: & iō eā cunctatior uiſus penetrat: cuius offēſa pcuſſa uidēdi acies ſcīdit̃: & in ſe recurrit. Sciſſa dum redit iā n̄ directo ictu: ſed undiq; uerſū īcurrit liniamēta ſimulacri: & ſic fit ut uideat̃ imago archethypo ſuo grādior. Nā & ſolis orbis matutinus ſolito nobis maior apparet: quia īteriacet inter nos & ipſū aer adhuc de nocte roſidus: & grandeſcit imago eius tamq̄ in aquæ ſpeculo uiſat̃. Ipſā uero uidendi

Cur ſimulacra maiora ueris in aqua uideantur

Orbis ſolis in mare maior

naturā nō in ſubinde itroſpexit Epicurus: cuius ī hoc ñ ē (ut extimo) ī ꝓbāda ſnīa aſtipulāte præcipue Democrito: qa ſicut in cæteris ita & in hoc paria ſēſerūt Ergo cēſet Epicurus ab oībus corporibus iugi fluore quæpiā ſimulacra manere: nec unq̄ tātulā morā īteruenite: quī ultra ferant iani figura cohærētes corporꝝ exuuie: quaꝝ receptacula ī nr̄is oculis ſūt: & iō ad deputatā ſibi a natura ſedē proprii ſēſus recurrunt. Hæc ſunt quæ uir ille cōmemorat: qbus ſi occurris obuius expecto qd referas. Ad hæc renidēs Euſtachius in ꝓ patulo ē inqt: qd decepit Epicurū. Aueto. n. lapſus ē alioꝝ quattuor ſenſuū ſecutus exēplū: qa in audiēdo & guſtādo & odorādo atq; tāgēdo nihil e nobis emittimus: ſed extrīſecus accipimus: qd ſenſū ſuū moueat. Quippe & uox ad aures ultro uenit: & auræ ī nares īfluūt: & palato īgerit: qd gignat ſaporē & corpori nr̄o applicāt tactu ſentiēda. Hīc putauit & ex oculis nihil foras ꝓficiſci: ſed imagīes reꝝ in oculos ultro meare. Cuius opiniōi repugnat: q̄ ī ſpeculis imago aduerſa cōtēplatorē ſuū reſpicit: cū debeat (ſi qdē a nobis orta recto meatu ꝓficiſcit) poſterā ſui partē cū diſcedit oſtēdere: ut leua leuā dextera dexterā reſpiciat. Nā hiſtrio pſonā ſibi detractā ex ea parte uidet qua īduit: ſcilicet nō faciē ſed poſteriorē cauernā. Deīde īterrogare hūc uirū uellē: an tūc imagīes ē rebus auolāt: cū ē q uelit uidere: an & cū nullus aſpicit: emicāt undiq; ſimulacra Nā ſi qd primū dixi teneat: quæro cuius īperio ſimulacra præſto ſint intuenti & quotiēs qs uoluerit ora cōuertere: totiēs ſe & illa cōuertāt. Sin ſecundo īhæreat: ut dicat ꝑpetuo flore rerū oīum manare ſimulacra: quæro q̄diu cohærētia ꝑmanent nullo coagulo iūcta ad ꝑmanendū. Aut ſi manere dederimus: q̄admodū aliquē retinebūt colorē: cuius natura cum ſit ī corporea: tamē nunq̄ pōt eſſe ſine corpore. Deīde qs pōt in animū īducere ſimul atq; oculos uerteris īcurrere imagines cæli maris littoris parti nauiū pecudū: & innumerabiliū præterea rerū quas uno oculoꝝ iactu uidemus: cū ſit pupilla quæ uiſu pollet: oppido parua. Et quoniā mō totus exercitus uiſit: adde ſingulis militibus ꝓfecta ſimulacra ſe cogerūt: atq; ita collata tot milia penetrāt oculos intuētis. Sed q laboramus opinionē ſic inanē uerbis uerberare: cū ipſa rei uanitas ſe refellat? Cōſtat aūt uiſū nobis hac ꝓuenire rōe.

Geminum lumen

genuinū lumē e pupilla quacūq; eā uerteris directa linea emicat. Id oculoꝝ domeſticum ꝓ fluuium ſi reperit ī circūfuſo nobis aere lucē: ꝑ eā directim ꝑgit: q̄diu corpus offēdat. Et ſi faciā ueteris: ut circunſpicias: utrobiq; acies uidendi directa ꝓcedit. Ipſe āt iactus quē diximus de nr̄is oculis emicare: incipi

ens a tenui radice in ſūma ſit latior: ſicut radii a pictore finguntˀ. Ideo p minutiſſimū foramē cōtēplās oculus uidet cæli ꝓfunditatem. Ergo tria iſta nobis uecessaria ſūt ad effectū uidēdi: lumen qd̄ de nobis emittimus: & ut aer q interiacet lucidus ſit: & corpus quo offenſo deſinat ītentio. Quæ ſi diutius pgat: rectā intentionem laſſata nō optinet: ſed ſciſſa ī dexterā leuāq; diffunditˀ. Hīcest ꝙ ubicunq; terrarꝝ ſteteris: uid ris tibi quādā cæli cōcluſionem uidere: & hoc eſt qd̄ horrizōtem ueteres uocauerūt: quorꝝ īdago fideliter deprænendit: directā ab oculis aciem p planū cōtra aſpicientibus nō pgere ultra centū octoginta ſtadia: & īde in orbem iā recuruari. Per planū ideo adieci: qa altitudines longiſſime aſpicimus: qppe q: & cælū uidemus. Ergo in oī orizontis orbe ipſe q ītuetˀ centron eſt. Et qa diximus q̄tum a centro acies uſq; ad partem orbis extenditˀ: ſine dubio ī orizonte Διάμετρος orbis tercentorꝝ ſexaginta ſtadiorum eſt: & ſi ulterius q ītuetˀ acceſſerit: ſeu retrorſum receſſerit: ſimilem circa ſe orbem uidebit. Sicut igitur diximus cum lumen quod pergit nobis per aeris lucem in corpus inciderit impletur officium uidendi. Sed ut poſſit res uiſa cognoſci: renunciat uiſam ſpetiem rationi ſenſus oculorum: & illam aduocata memoria recognoſcit. Ergo uidere oculorum eſt: iudicare rationis: memoriæ meminiſſe: qa trinum eſt officium quod uiſum complet ad dignoſcendā figurā ſenſus: ratio memoria: Senſus rem uiſam rationi refundit. Illa qd uiſum ſit recordatˀ. Adeo āt intuendo neceſſarium eſt rōnis officium: ut ſæpe ī uno uidendi ſenſu etiam alium ſenſum memoria ſuggerente ratio deprehendat. Nam ſi ignis appareat ſcit eum & ante tactum ratio calere Si nix ſit illa quæ uiſa eſt: ītelligit in ipſa illa rō etiam tactus rigorem Hac ceſſante uiſu inefficax eſt: adeo ut ꝙ remus in aqua fractus uidetur uel ꝙ turris eminus uiſa cum ſit angulosa rotunda extimatur faciat rationis negligentia: quæ ſi ſe intenderit: agnoſcit in turre angulos & in remo integritatem. Et omnia illa diſcernit: quæ academiacis damnandorum ſenſuum occaſionem dederunt: cum ſenſus unus īter certiſſimas res habendus ſit comitante ratione: cui nōnunq̄ ad diſcernendam ſpeciem non ſufficit ſenſus unus. Nam ſi eminus pomi qd̄ malum dicitur: figura uiſatur: nō omnino id malum eſt. Potuit enim ex aliqua materia fingi mali ſimilitudo. Aduocandus eſt igiˀ ſenſus alterˀ ut odor uidelicet. Sed potuit inter congeriem malorꝝ poſitum auram odoris ipſius cōcepiſſe. Hic tactus cōſulendus eſt: qui pōt depondere indicare: Sed metus eſt ne ipē fallatur: ſi fallax opifex materiā quæ po

neceſſaria ad uiſum

Horizon

mi pōdus imitaret̃: elegit. Cōfugiēdum ē igit̃ ad saporē: q si formæ cō ſētiat: malū eē nulla dubitatio ē. Sic probat̃ efficatiā ſēſuum de rōne pēdere. Ideo deus opifex oēs ſēſus ī capite id ē circa ſedē rōbis locauit. His dictis fauor ab oībus exortus ē admirātibus dictoꝝ ſoliditatem: a deo ut atteſtari uel ipſum Euāgelū nō pigeret. Diſarius deīde ſubiecit: Iſti plauſus ſunt q ꝓuocāt philoſophiā ad uēdicādos ſibi de aliena arte tractatus: unde ſæpe occurrit ī māifeſtos errores: ut Plato ueſter dū nec anatomica quæ medicinæ ꝓpria ē: abſtinet: riſū de ſe poſteris tradidit Dixit enī diuiſas eſſe uias deuorādis cibatui & potui: & cibū qdem ſtomachū trahi: potum uero p ἀρτηριαν quæ τραχεῖα dr̃ fibris pul/monis allabi. Quod tm̃ uirū uel extimaſſe uel ī libro retuliſſe mirādū ē uel potius dolēdum Vnde Eraſiſtratus medicoꝝ ueteꝝ nobiliſſimus ī eum iure īuectus ē: dicēs illū retuliſſe longe diuerſa q̃ rō dephendit Duas enī eſſe fiſtulas īſtar canaliū: eaſq; ab oris faucibus ꝓficiſci deorſum: & p eaꝝ alterā īduci delabiq; ī ſtomachū eſculēta oīa & poculenta: ex eoq; ferri ī uētriculum qđ græce appellat̃ ἡ κάτω κοιλία atq; illic ſubigi digeriq;: ac deīde aridiora ex his retrimēta ī aliū coūenire quod græce κόλος dr̃: hūidiora āt p renes ī ueſicā trahi: & p alterā de duabus ſupioribus fiſtulā quæ græce appellat̃ τραχεῖα ἀρτηρία ſpiritū a ſummo ore ī pulmonē atq; īde rurſū ī os & ī nares cōmeare: pq; eundē uocis fieri meatū. Ac ne potus cibuſue aridior quē oporteret ī ſtomachū ire: ꝓcederet ex ore labereturq; ī eā fiſtulā p quā ſpiritus reciprocat̃: ex eaq; offēſionē ītercluderet̃ aīæ uia: īpoſitā eſſe arte quadā & ope naturæ ἐπιγλωττίδα quaſi clauſtrū mutuū utriuſq; fiſtulæ quæ ſibi ſūt cohærētes: eāq; ἐπιγλωττίδα īter edēdū bibēdūq; operire ac ꝓtegere τὴν τραχεῖαν ne qd ex eſca potuue īcideret ī illud quaſi æſtuātis ani/mæ iter ac pp ea nihil hūoris īfluere ī pulmonē ore ipſo arteriæ cōmumunito. Hæc Eraſiſtratus cui (ut extīo) uera rō cōſētit. Cū enī cibus nō ſqualidus ſiccitate ſed hūotis tēperiæ mollis uētri īferēdus ſit neceſſe ē eādē uiā ambobus patere: ut cibus potu tēperatus p ſtomachū ī uen/trē cōdat̃: nec aliter natura cōponeret niſi quod ſalutare eſſet aīali. Deīde cū pulmo & ſolidus & leuigatus ſit: ſiqd ſpiſſū ī ipſū ɖciderit: quēadmodū penetrat aut traſmitti pōt ad locū digeſtiōis cū cōſtet: ſi quādo cauſali qd paulo dēſius ī pulmonē uiolētiā ſpiritus trahētē ɖciderit mox naſci tuſſim nimis aſperā & alias quaſſatiōes uſq; ad uexationē ſalutis. Si aūt naturalis uia potū ī pulmonē traheret: cū corpulenta bibūt̃ uel cū haurit̃ potus admixtus grāis ſeu ex re aliq̃ dēſiote: qd iis ſū

tis pulmo pateret. Vñ ἐπιγλώττις a natura prouiſa eſt: quæ cū cibus
ſumit̃ operimēto ſit arteriæ: ne qd p ipſā ĩ pulmonē ſpiritu paſſim tra
hēte labat̃. Sicut cū ſermo emitēdus ē ĩclinat̃ ad operiēdā ſtomachi ui
am ut ἀρτηρίαν uoci patere pmittat: Eſt & hoc de experiētia notū: q
q ſenſim trahūt potum uētres habēt humectiores humore: q pauum
ſumptus ē diutius pmanēte. Siquis uero auidius hauſerit: humor eo
dē ĩpetu trahit̃ præterit ĩ ueſicā: & ſicciori cibo puenit tarda digeſtio.
Hæc aūt differētia nō naſceret̃: ſi a principio cibi & potus diuiſi eſſent
meatus. Quod autem Alcæus poeta dixit: & uulgo canitur:

Ideo dictum ē: qa pulmo re uera gaudet humore: ſed trahit q̃tum ſibi
extimat neceſſariū. Vide ſatis fuiſſe philoſophorꝝ oīum pricipi alienis
abſtiete: q̃ minus nota pferre. Ad hæc Euſtachius paulo cōmotior nō
mīus te inqt diſarius philoſophis q̃ medicis ĩſerebā: ſed mō uideris mi
hi rē cōſēſu generis humāi decātatā & creditā obliuioni dare: philoſo
phiā artē eē artiū & diſciplinā diſciplinarꝝ: & nūc ĩ ipſā inuehit̃ parrici
dali auſu medicīa: cū philoſophia illic habeat̃ anguſtior: ubi de rōnali
pte ideſt de ĩcorporeis diſputat: & illic ĩclinet̃: ubi de phyſica qđ ē de di
uinis corporibus uel cæl uel ſyberꝝ tractat. Medicīa āt phyſicæ ptis ex
trema fax ē: cui rō ē cū teſtis terreniſq; corporibus Sed qd rōnē noīa
ui: cū magis apud ipſa teget coniectura q̃ rō? Quæ ergo cōicit đ carne
lutulēta: audet ĩeqtare philoſophiæ de ĩcorporeis & ueř diuīs certa rōe
tractāti. Sed ne uideat̃ cōis iſta defēſio trectatū uitare pulmōis: accipe
cās quas platōica maieſtas ſecuta ē ἐπιγλώττις quā memoras ĩuētū
naturæ ē ad tegēdaſq; certa alternatōe uias cibatus & potus: ut illū ſto
macho trāſmittat: hūc pulmo ſuſcipiat. Propterea tot meatibus diſtĩ
ctus ē: & ĩterpatet rimis. nō ut ſpiritus egreſſiōes hēat: cui exalratio oc
culta ſufficeret: ſed ut p eos ſiqđ cibatus in pulmonē deciderit: ſuccus
eius mox migret ĩ ſedē digeſtiōis. Deinde ἀρτηρία ſi quo caſu ſciſſa fu
erit: potus nō deuorat̃: ſed quaſi ſciſſo meatu ſuo reiectat̃ foras ĩcolu
mi ſtomacho: qđ nō cōtigeret niſi ἀρτηρία uia eēt humoris Sed & hoc
ĩ propatulo ē qa qbus ægerē pulmo accēdunt̃ ĩ maximā ſiti: ſed ñ eue
niret: niſi eſſet pulmo receptaculū potus. Hoc quoq; ĩtuere: q; aīalia q
bus pulmo nō ē: potū neſciūt. Natura enī nihil ſupfluū ſed mēbra ſin
gula ad aliquod uiuēdi miniſteriū fecit: qđ cū deē: uſus eius nō deſide
rat̃. Vel hoc cogita: qa ſi ſtomachus cibū potūq; ſuſcipet: ſupfluus fo
ret ueſicæ uſus Poterat. n. utriuſq; rei ſtomachus retimēta ĩteſtio trade

re: cui nūc ſolius cibi trādit. nec opus eſſet diuerſis meatibus qbus ſingula traderent: ſed unius utriq; ſufficeret ab eadē ſtatione transmiſſio. Nō aūt ſeorſum ueſica & īteſtinū ſeorſum ſaluti ſeruit qa illi ſtomachus tradit: pulmo ueſicæ: Nec hoc prætereundū ē. q̄ ī urina que ē retrimentū potus nullū cibi ueſtigiū reperit: ſed nec aliqua qualitate illo℞ retrimento℞ uel coloris uel odoris inficit. Quod ſi in uētre ſimul ſuiſſent: aliqua illa℞ ſordiu qualitas inficeret. Nā poſtremo lapides q de potu in ueſicā naſcunt: cur nunq̄ in uentre coaleſcunt: cū nō niſi ex potu fiant: & naſci ī uentre quoq; debuerint: ſi uēter eſſet receptaculū potus. Īn pulmonē defluere potū nec poetæ nobiles ignorant. Ait enī Eupolis in fabula: quæ inſcribit coelaces:
Euripides uero huius rei manifeſtiſſimus aſtipulator ē. Cū igit & ratio corporeæ fabricæ & teſtiū nobilis auctoritas aſtipulet Platoni: nōne qſquis cōtra ſētit: īſanit: Inter hæc. Euāgelus gloriæ græco℞ īuidēs & illudēs: faceſſāt ait hæc: quæ īter uos ī oſtētationē loquacitas agitantur: quin potius ſiqd calet ueſtra ſapiētia ſcire ex uobis uolo: ouū ne prius extiterit: an gallina: Irridere te putas Diſarius ait: & tamen quæſtio quā mouiſti: & inqſitu & ſcitu digna ē. Tu enī me tibi de rei utilitate cōparās cōſuluiſti: utrū prius gallina ex ouo: an ouū ex gallina ꝓdiit. Sed hoc ita ſeriis īſerēdū ē: ut de eo debeat uel anxie diſputari. Et proferā quæ ī utrāq; partē mihi dicēda ſubueniēt relicturus tibi utrū eo℞ uerius malis uideri: Si cōcedimus oīa quæ ſūt: aliquādo cœpiſſe: ouū prius a natura factū iure extimabit. Semp enī quod īcipit: īperfectū adhuc & īforme ē: & ad pfectionē ſui p procedētis artis & tēporis additamēta format. Ergo natura fabricās auē ab īformi rudimēto cœpit: & ouū ī quo necdū ē ſpecies extitit procedentē paulatī maturitatis effectu. Deinde qcquid a natura uariis ornatibus cōparatū ē: ſine dubio cœpit a ſimplici: & ita cōtextionis aceſſione uariatū ē. Ergo ouum uiſu ſimplex & undiq; uerſū pari ſpecie creatū ē: & ex illa uarietas ornatū qbus cōſtat auis ſpecies abſoluta ē Nā ſicut elemēta prius extiterūt & ita reliqua corpora de cōmixtiōe eo℞ creata ſunt: ita rōes ſeminales quæ in ouo ſūt: ſi uenialis erit iſta trāſlatio: uelut quædā gallīæ elemta credenda ſūt. Nec īportune elemētis de qbus ſunt oīa: ouū cōparauerim. Oī enī genere animātiū q̄ ex coitione naſcunt: īuenies ouū aliquo℞ eſſe pricipiū īſtar elemēti. Aut. n. gradiunt animātia: aut ſerpūt aut nādo uolādoue uiuūt. Ingradiētib; lacertæ & ſimilia ex ouis creāt Quæ ſerpūt ouis naſcunt. Exordio uolantia uniuerſa de ouis prodeūt:

excepto uno qđ ĩcertæ uatutæ eſt. Nã ueſptilio uolat qdẽ pellitis alis: ſed ĩter uolãtia nõ habẽdus ẽ: qui quatuo t pedibus gradi: formatoſq; pullos pit: & nutrit lacteq; quos generat. Nã tña pene oĩa de ouis oriunt gñis ſui: crocodilus uero ẽt de teſteis qualia ſũt uolãtium. Et ne uideat plus nimio extuliſſe ouũ elemẽti uocabulo: cõſule initiatos ſacris Liberi pñs ĩ qbus hac ueneratiõe ouũ colit: ut ex forma tereti ac pene ſphærali atq; undiq; uerſũ clauſa & ĩcludẽte ĩtra ſe uitã mũdi ſimulacrũ uocet. Mũdũ aũt cõſenſu oĩum cõſtat uniuerſitatis eẽ pricipiũ. Prodeat q̃ priorẽ uult eẽ gallinã: & hæc uerba tenet qđ defendit aſſere. Ouũ rei cuius ẽ: nec initiũ nec finis ẽ. Nã initiũ ſemẽ ẽ finis auis ipſa formata. Ouũ uero digeſtio ẽ ſeminis. Cũ ergo ſemẽ aĩalis ſit: & ouũ ſeminis: ouum ate aĩal eſſe nõ potuit: ſicut nõt põt digeſtio cibi fieri ãte q̃ ſit q edit. Et tale ẽ dicere ouũ ãte gallinã factũ: ac ſiqs dicat matricẽ ãte mulierẽ factã: Et q ĩterrogat queadmodũ gallina ſine ouo eẽ potuit: ſimilis ẽ interrogãti qm̃ pacto hoĩes facti ſũt ãte pudẽda de qbus hoĩes ꝓcreat. Vnde ſicut nemo recte dicet hoĩem ſeminis eẽ: ſed ſemẽ hoĩs: ita nec oui gallinã: ſed ouũ eẽ gallinæ. Deĩde ſi cõcedamus: ut ab aduerſa pte dictũ ẽ: hæc q̃ ſunt ex ipſe aliquod ſumpſiſſe principium Natura primũ ſingula aĩa'ia pfecta formauit: deinde ppetuã legẽ dedit ut cõtinuaret ꝓcreatiõe ſucceſſio. Perfecta autem in exordio fieri potuiſſe: teſtimonia ſunt nũc quoq; nõ pauca aĩantia: q̃ de terra & ĩbre pfecta naſcunt: ut in ægypto mures & in aliis ranæ ſerpẽteſq; & ſimilia. Oua autem nũq̃ de terra ſunt ꝓcreata: qa in illis nulla pfectio. Natura uero pfecta format & de pfectis iſta ꝓcedunt. ut de integritate ptes. Nã ut cõcedãouũ auiũ eſſe ſeminaria: uideamus quid de ſemine ipſo philoſophorũ diffinitio teſtat: q̃ ita ſancit. Semen generatio eſt ad eius ex quo eſt ſimilitudinem pergens. Nõ põt aũt ad ſimilitudinẽ pergi rei q̃ necdum ẽ: ſicut nec ſemẽ ex eo qd adhuc nõ ſubſtitit emanat. Ergo ĩ primo rerũ ortu ĩtelligamus cum cæteris aĩantibus: q̃ ſolo ſemine naſcuntur: de quibus nõ ambigit: quin prius fuerint: q̃ ſemen ſuũ: aues quoq; opifice natura extitiſſe perfectas. Et quia uis generandi inſerta ſit ſingulis: ab his iam procedere naſcendi modos quos prodiuerſitate animantium natura uariauit. Habes Euangele utroq; quod teneas: & diſſimulata pauliſper irriſiõe tecũ delibera quid ſequaris. Et Euãgelus: Quia ex iocis ſeria facit uiolẽtia loquendi: hoc mihi abſoluatis uolo: cuius diu me exercuit uera deliberatio. Nup. n. mihi de tiburti agro meo exhibiti ſunt apri: quos obtulit ſylua uenãtibus. Et quiã diutine

cõtinuata uenatio ẽ plati ſunt alii ĩterdiu noctu alii. quos pduxit dies ĩtegra carnis ĩcolumitate durarũt: q uero p noctẽ lunari plenitudĩe lu cẽte portati ſũt: putruerũt. Quod ubi ſcitũ ẽ: q ſequenti nocte defere bãt: ĩfixo cuicũq; parti corporis acuto æneo apros carne ĩtegra pertule rũt. Quæro igr: cur noxã quã pecudibus occiſis ſolis radii nõ dederũt: lunare lumẽ effecerit? Facilis ẽ inqt Diſarius & ſimplex iſta reſponſio. Nullius. n. rei fit aliquãdo putredo: niſi calor humorq; cõuenerit. Pe cudũ aũt putredo nihil aliud ẽ: niſi cum defluxio quædam latens ſoli ditatẽ carnis ĩ humorem reſoluit. Calor aũt ſi tempetatus ſit & modi cus: nutrit humores: ſit nimius exſiccat & habitudinẽ carnis extenuat Ergo de corporibus enectis ſolis maioris caloris haurit humorem lu nare lumen ĩ quo eſt manifeſtus calor: ſed occultus tepor magis difun dit humecta. Et ĩde puenit iniecto tempore & aucto humore putredo His dictis Euſtachiũ Euãgelus ĩtuẽs: ſi rõni dictæ aſſentiris ait: ãnuas oportet aut ſi eſt quod moueat proferre nõ pigeat: quia uis ueſtri ſer monis optinuit: ne inuita aure uos audiam. Omnia ĩquit Euſtachius a Diſario & luculente & ex uero dicta ſunt. Sed illud preſſus ĩtuendũ eſt: utrum mẽſura caloris ſit cauſa putredinis: ut ex maiore calore nõ fieri: & ex mĩore ac temperato prouenire dicatur. Solis enim calor qui nimium feruet: quando annus in æſtate eſt: & hyeme tepeſit: putrefa cit carnes æſtate non hyeme. Ergo nec luna propter ſũmiſſiorem calo rem diffundit humores. Sed neſcio quæ pprietas quã græci ĩδιωμα uocant: & quædã natura ineſt lumini quod de ea defluit: q̃ humectet corpora: & uelut occulto rore madefaciat: cui admixtus calor ipſe lu naris putrefacit carnem: cui diutile fuerit ĩfuſus. Neq; enim oĩs calor unius eſt qualitatis ut hoc ſolo a ſe differat: ſi maior minorue ſit. Sed eſſe in igne diuerſiſſimas qualitates nullam ſecũ habentes ſocietatem rebus manifeſtis probatur Aurifices ad formandum aurum nullo niſi de paleis utuntur igne qa cæteri ad pducendã hãc materiã ĩhabiles ui dentur. Medici ĩ remediis cõcoquendis magis ſarmẽtis: q̃ ex alio ligno ignem reqrunt: Qui uitro ſoluendo firmãdo q; curãt: de arbõr cũi my ricæ nomen eſt igni ſuo eſcã miniſtrant. Calor de lignis oleæ: cũ ſit cor poribꝫ ſalutaris pniciοſus eſt balneis: & ad diſſoluendas iõcturas mar morꝝ efficaciter noxius eſt. Ergo nõ mirꝝ: ſi rõnem pprietatis q̃ ſingu lis ineſt: calor ſolis arefacit: lunaris humectat. Hĩc & nutrices pueros alentes opimentis obtegunt: cũ ſub luna præterunt: ne plenos p ætatẽ naturalis humoris amplius lunare lũmẽ humectet & ſicut ligna uigo

re humida accepto calore curuantur ita & illorũ membra cõtorqueat humoris adiectio. Hoc quippe notũ eſt: quia ſi quis diu ſub luna ſomno ſe dederit: ægre excitatur: & proximus fit inſano pondere preſſus humoris: qui in omne eius corpus diffuſus atq; diſperſus eſt proprietate lunari: quæ ut corpus īfundat omnes eius aperit & laxat meatus. Hic eſt ꝙ Diana: quæ luna eſt ἄρτεμις dicitur quaſi ἀερότεμις hoc ē aerē secans. Lucina a parturientibus inuocatur: quia proprium eius munus ſte diſtendere rimas corporis: & meatibus uiam dare: quod eſt accelerando partu ſalutare Et hoc eſt quod elegāter poeta Timoteus expreſſit Nec minus circa inanima lunæ proprietas oſtenditur. Nam ligna quæ uel iam plena uel adhuc creſcente deiecta ſunt: inepta ſunt fabricis quaſi per humoris conceptionem. Et agricolis curæ eſt frumēta de areis non niſi luna deficiente colligere. ut ſicca permaneāt Cōtra quæ humecta deſideras: luna creſcente conficies. tunc & arbores aptius ſeres: maxime cum illa eſt ſuper terram: quia ad incrementa ſtirpium neceſſarium eſt humoris alimentum. Aer ipſe ꝓprietatē lunaris humoris & patit̃ & ꝓdit. Nā cum luna plena ē: uel cum naſcit̃: & tunc enim a parte qua ſurſum ſuſpicit plena ē: aerē aurē in pluuiā ſoluit̃ aut ſi ſydus ſit multum de ſe roris emittat: unde alcmā lyricus dixit rorē aeris & lunæ filium. Ita undiq; uerſum ꝓbat̃: ad humectādas diſſoluēdaſq; carnes īeſſe lunari lumini ꝓprietatē: quā magis uſus q̄ ratio deprehendit. Quod autem dixiſti Euangele de acuto æneo (ni fallor cõiectura mea a uero non deuiet Eſt enim in ære uis acrior quam græci ſtipticam uocāt. Vnde ſquamas eius adiiciunt remediis: quæ cōtra perniciē putredinis aduocantur Deinde qui ī metallo æreis morantur: ſemper oculorum ſanitate pollent. Et quibus ante palpebræ nudatæ fuerāt illinc cõueſtiunt̃. Aura enī quæ ex aere procedit in oculos incidens haurit & exſicat quod male influit. Vnde & Homerus modo

Has cauſas ſecutus appellat Ariſtoteles uero auctor eſt uulnera quæ ex æreo mucrone fiunt: minus eſſe noxia q̄ ex ferro: faciliuſque curari quia ineſt īquit æri uis quædā remedialis & ſiccifica quam demittit in uulnere Pari ratione infixū corpori pecudis lunari repugnat humori.

MACROBII Aurelii Theodoſii uiri cõſularis & illuſtris ſaturnaliorū libri impreſſi Brixiæ per Boninum de Boninis de Raguſia. M.CCCC LXXXV. die ultimo Maii.

Regiſtrum huius operis.

a
Prima alba
ſomnium
ea uita
terrarum
b
nii de
Corporeæ
officium
c
caro cutis
huc reuer
pellantur
d
quarũ una
ud deum
nas uero
zodiacus
e
rorum
nea quæ
ore quaq;
f
te concepit
per iſtorum
eſſe confi
F
ta Quarto
Figere ad
his ita depi
g
uocans ſolis
Et hæc ſit
dicimus

h
ris dulcedo
ro ut mo
in hanc ſedẽ
i
impẽditur
num non
et prætexta
k
cum ſatur
ludoſq;
ſicut Nigi
l
dendi roma
ueritate ro
beo huic
m
teporibus
cæditur fari
Item apud
n
pterea in iſu
pides his do
tenet quid
o
luce patefa
rant deum
uſtachius
p
Mouere nõ
po.ro.fuiſſe
Macrobii
q
cationibus

nunc maxĩa
euocationẽ
r
Nec dubiũ
ad populũ
cta regis
tutiũ ſcan
ſ
Quamq̃ o
terre pingu
deſcripſerat
t
Accipe &
Et iam pri
σηματέμοι
u
deinde ille
grauis poeta
infandum
x
ſulphura
fortemq;
bulatur
y
& iuſiurãdũ
uiſq; rei nu
ſupradixi
z
Nam tro
cum tamen
Non ne
&
Cum tu
Et protinus

ribus uexa
ꝯ
tionis habet
quoq; do
mox ſubie
ꝶ
cutet adhi
nit ita
ſtina delabi
A
ait cut fæx
ſa niue
me ætatis
tatem &

BIBLIOTHECA NACIONAL DE LISBOA

Inc 98

Ex. mutilado, faltando-lhe as fls. 1, 4, 5, 102 e 105 — Devia ter 176 fls.; tem apenas 171.